

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

V. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

BUDAPEST, 1894.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

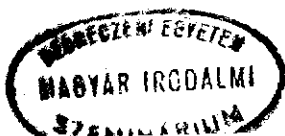
DR. VÁCZY JÁNOS.

ÖTÖDIK KÖTET.

1807. MÁJUS 1. — 1808. JUNIUS 30.

BUDAPEST, 1894.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

DEBRECENI KÖNYVTÁR
MAGYAR NEMZETI SZEMELVÉNY

Szám: **686/v.** Beszerzés: **1891/1919**

Budapest, 1894. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

BEVEZETÉS.

A Kazinczy Levelezésének ez ötödik kötete az 1807. év május elejétől a következő évi június végéig, tehát összesen tizennégy hónap alatt írt leveleket tartalmazza, szám szerint 213 darabot, a melyeknek több mint felét, 116-ot e kötetben is maga Kazinczy intézte barátaihoz, a kik az előbbi kötetekből már ismeretesek. Új levelezői : özvegy gr. Gyulay Ferenczné Kácsándy Zsuzsánna, Kazinczynak egykori ideálja s «már csaknem mátkája», Pápay Sámuel, irodalmunk története megírásának egyik előfutárja, Tökés János, az ifjú Wesselényi Miklós báró nevelője, Vályi Nagy Ferencz, a Homeros fordítója, Diószeghy Sámuel, az ismert «fűvészkönyv» írója, Kisfaludy Sándor, stb. Kazinczynak irodalomtörténeti és aesthetikai tekintetben egyaránt legértékesebb levelei a Báróczyhoz, Cserey Farkashoz, Dessewffy József grófhhoz, Kis Jánoshoz, Fazekas Istvánhoz, gróf Gyulaynéhoz, Pápayhoz, Rummy Károlyhoz, Szentgyörgyihez, Virághoz s az idősb Wesselényi Miklóshoz írottak.

Ezekből ismerjük meg a mondott idő alatt a széphalmi mesternek a magyar műveltség gyarapítása iránti törekvéseit : részint hogy az irodalommal való foglalkozást terjeszsze a hozzá csatlakozott írói körben ; részint hogy buzdítson a haladásra, a műveltebb népek utánzására ; részint hogy a maga ízlését mennél föltétlenebbnek hirdesse «Egyveleg írásai»-val s kritikáival ; részint hogy az íróknak és közönségnek egyformán használható grammatikát adjon kezébe, s végre hogy a külfölddel megismertesse, milyen kincsei vannak hazánknak (régi codexek és nyomtatványok), megmutatván egyszerűsmind, hogy Magyarországon csakis a magyar nyelv lehet «polgári nyelv».

Az előbbi kötetekből ismeretes «arkádiai pör» adatai is kibővülnek egyben-másban. Kazinczy immár a Csokonai emlékkövének

felállításával foglalkozik, gyűjtven lassankint a pénzadományokat, alkudozván a kőfaragóval s újabb okokkal bizonyítván, hogy a tőle javasolt felirat legméltóbb a Csokonai szelleméhez. Midőn barátja, Cserey Farkas, a kitől az emlékkő felállításának eszméje származott, mintegy magára maradva látta a dolgot s e miatt némileg habozni látszott az összes költség elviselésében: Kazinczy összehasonlítva önmagát mint kezdő gazdát s osztozatlan hét testvér egyikét gazdag barátjával, az erős akaratra, mint a siker legbiztosabb eszközére utalt, hogy «ne engedjük magunkat elrettenteni oly dolgoknak tételtől, a melyek hasznot tenyésznek és a szép és jó magvát hintegetik». «Csak igazán akarjon az ember valamit — írja Csereynek — s a dolog megyen. Tagadja meg az ember magától ezt s amazt, a mit már az idén akart megszerezni, s a ki épen szegény, járjon egy ideig rongyban s egyék fekete kenyeret, s czélt ér.» Azt hiszi, hogy a Csokonai emlékköve nemcsak a Csereyvel való barátságát fogja hirdetni, hanem azt is, hogy mindketten igyekeztek az emberi fajt nemesíteni.

E buzgalomtól új lángot kap a Cserey törekvése is. Szeretné, ha az országgyűlésen tanácskozó rendek is magukévá tennék az ő és Kazinczy eszméjét. Vay József válasza azonban, a kihez ez ügyben tanácsért és pártfogásért fordult Cserey, kevés biztatót tartalmazott, a mi azonban koránsem ernyesztette Kazinczy buzgóságát, hogy a maguk erejéből állítsák fel a tervezett emlékkövet, «Colledálásunknak haszontalansága ingereljen — úgy mond — végrehajtani, a mit feltettünk.» Ezért azt tanácsolja Csereynek, a ki egyszerre több tervet forgat elméjében (Friedvalszky és Benkő arczképeinek lefestetését, Kolozsvártt botanicus kert állítását s Erdély és Magyarország egyesülésének előkészítését), hogy hagyjanak békét az «oly planumoknak, a melyekre idegen erő kell», s csak olyanhoz fogjanak, a mit a saját erejükből véghezvihatnek, szóval: egy célra egysítsék anyagi és szellemi tehetségüket.

Míg azonban az emlékkő felállítása mind tovább és tovább húzódott, részint mert még folyvást várták az ajánlatokat, részint mert a kőfaragó, a kivel Kazinczy ez ügyben tárgyalt, megcsalta, azt állítván, hogy nem kap munkást a kő kifejtésére, s csak később tudta meg Kazinczy, hogy a kő a szabad levegőn, ha fagy éri, szétrepedezik, tehát nem alkalmas a kivánt célra, az újabb halasztás alatt pedig a kőfaragó meghalt: addig a széphalmi vezér költői iránya s felfogása mindjobban távolodtak a Csokonaiétól, s ebben

kell jó részt keresnünk az okát annak, hogy a szép terv pár év alatt egészen elaludt. De a debreczeni írókkal folytatott polémia továbbra is úgy tűnt föl Kazinczy előtt, mint egy tapasztalt és tanult író harezja egy tanulatlan tömeggel, a művelt népek példája után indult haladás összemérkőzése az önmagával eitelt maradisággal. Támadói iránt egészen kiengesztelődött, kivált mivel a harez hevében meg nem értette Fazekas Mihálynak egy valóban nem irodalmi polemia illő czélzatát, a melyben Kazinczyt a debreczeni írók nevében sikra szálló Fazekas egy futó bolondhoz hasonlította; s midőn már a czélzat valódi értelmét fölfogta, hamvadó félben volt ingerültsége. Különben ebből is azt következtette Kazinczy, hogy Debreczen írói még nem tanulták meg, mily hangon szabad a közönség előtt védekezni és támadni, tehát egy okkal több arra, hogy önmagát tekintse a pörben győztesnek. Írói hevében, a melylyel a maga igazát védehnezte, nemesak nem talált semmi restelni valót, de sőt példákkal mutogatta, hogy a «tudományos esaták, valamint a vármegyei és diaetai fontosabb tárgyú ellenkezések is, elhevülés nélkül meg nem esnek».

De különben is neki «fentebb czélja» volt az egész polemiával. Ezt látta legalkalmasabbnak, hogy a mindenhez érteni akaró kisvárosi íróval, a ki kellő megfontolással párosult tanulmány nélkül ítél mindenről, valahára megismertesse a helyes ítéletalkotás tényezőit, s hogy megmagyarázza, mikép nemesak helyes meggyőződés van, hanem téves is; és azoknak, a kik emeből indultak ki a vitában, nemes erzéssel kell megvallaniok, hogy az ellenfél felvilágosításai után más értelemben vannak. «Az úr — így szól Kis Imréhez — a mint írja, meg van nyugtatva. Maradjunk a mellett, mert én is meg vagyok. Küzdöttünk a publicum előtt, s a publicum vagy tanult azokból, a miket egymásnak mondogattunk, vagy mulatta rajtunk magát, vagy annak hitelében erősödött meg, hogy ezivakodni rút dolog, s az sines minden haszon nélkül.» «Ha én léptem túl a zsinóron, ha én vitattam a nem igaz állítást, lakolni fogok az egész maradék előtt» — ezzel a megnyugvással utal Kazinczy az utódok ítéletére, a mely, ha nem is a vitatott dolog lényegére, de a polémia főszempontjaira nézve kétségtelenül kedvezően hangzik iránta.

Az 1808. év első felében körülbelül együtt volt az emlékköre szükséges költsége. Egy pár író 83 forintot adott össze, Vay Miklós tábornok pedig egymaga 200 forintot; ez összeghez tehát már nem sok kellett volna, hogy a terv végre valósuljon. Cserey most már

készséggel igérte a hiányzó összeg kipótlását s mindenre, a mi szent, kérte barátját, siettesse a kő elkészülttét. «Lőrincznap (augusztus 10.) vásárkor — írja Cserey ápril 21-kén — hogyha te is Debreczenben lehetnél, elmennék, és képzelheted, milyen ünnep volna azon nap reám nézve, melyen találkozhatnék veled és a Csokonai sírköve előtt ölelhetnélek és szoríthatnálak azon szívhez, mely náladnál forróbban egy barátját sem szerette.» (1108., 1111., 1115., 1118., 1134., 1205., 1274., 1313. sz. lev.)

Kazinczy azonban az előbbi csalódások után most, már nem tartotta sem olyan fontosnak, sem olyan sietősnek az emlékkő felállítását, hogy a miatt egyéb terveinek valószínűsítését halogassa, kivált mivel a Csokonai költészetének becséről alkotott véleménye mind alább súlyodt. Pártos izlésével s ítéletével ez időtt Kis Jánost, Daykát és Virágot tartja az első magyar költőknek. «Csokonai nem arra való — írja Kis Jánosnak — hogy az ő nevét ott említsük, a hol a te és a te társaid nevei említetnek.» Így aztán nincs mit csodálnunk, hogy az előbb oly lángoló hévvel ápoltt terv létesülése elé gördülő akadályokon nem tudott győzelmet vívni Kazinczy. De másrészt az ő kedvencz költőjének, Dayka Gábornak összegyűjtött művei ekkor estek át a cenzurán, s ő most már sokkal fontosabbnak tartotta először Dayka műveit tenni közzé, hogy az övéhez hasonló finom izlés példáival hathasson a nemzetre. Kis Jánosnak az ő házasságára írt epistolája magyarul és németül szintén ez időben jelent meg, valamint összes költeményeit is sajtó alá készítgette Kazinczy, a ki maga is vágyott már egy pár év óta valami kiválóbb művel jelenni meg a közönség előtt. Várta is napról-napra a Rochefoucauld maximái, a Marmontel regéi fordításának és a «Magyar régiségek» első kötetének megjelenését, de Haykul Antal bécsi nyomtató folytonos hitegetése miatt csak 1807. végén volt képes az idősb Wesselényi Miklós segélyével kinyomtatott *Egyveleg írásainak* s a következő évben a «Magyar régiségek»-nek I. köteteit a közönség előtt bemutatni. E mellett Sartory Bernát «Naturwunder des oesterr. Kaiserthums» (Bécs, 1806.) című munkája lefordításába, illetőleg átdolgozásába is belefogott; de nem sokára abban hagyta, mivel Dessewffy József gróf a zemplénmegyei gyűlés alatt azt az eszmét kelté benne, hogy egy grammatikát készítsen, mert «a Révaié hosszú és untató, a Verseghyé autódafét érdemlő eretnkségekkel van tele». Alig hogy hazament tehát Kazinczy a gyűlésről, legott előszedett minden magyar grammatikust, de közülök csak Révai után akart indulni, a «kinél ő nagyobb gram-

matikust a magyarok közt, sőt csak olyat is, a ki vele egy pályát futni méltó legyen», nem ismert.

A grammatikához nem nagy önbizalommal fogott Kazinczy. Tudta, mily sok akadály tornyosúl eléje, mily sok téves nézetet kell lerontania, s maga sem gyűjtött elég anyagot arra, hogy a magyar nyelv törvényeinek s a finom, kicsiszolt izlés követelményeinek útját szabatosan kijelölje. Pedig ő első sorban ezt akarta kimutatni. Aztán arra ügyekezett, hogy az egyes szakaszok «eleven séggel, izléssel s praecisióval legyenek írva, hogy a munkát ne kellessék izzasztó fáradással olvasni». De egyszersmind nem tartózkodik bevallani, hogy «herkulesi erő kívántatik az Augias istállójának kitisztítására». Mind a mellett azon lesz, hogy még az 1808. év nyarán bevégezhesse, s a mint egy pár jó barátja megbírálja, azonnal sajtó alá küldje. A helyes szövejtésről szóló részt már el is készítette. Szokása szerint eldicsekedvén barátainak, min dolgozik most oly sietősen: azok előre örülnek, hogy a tervezett grammatika «egy megbecsülhetetlen aján-dék fog lenni». (1117., 1246., 1251., 1255., 1267., 1299. sz.)

Azonban e tervet csakhamar egy ehhez sok tekintetben hasonló, de teljesen elütő czélú más terv szorította háttérbe. Az adatokból, melyek a Kazinczy készülő grammatikájából reánk jutottak, kétség-telenül legérdekesebbek a Révai grammatikájának rendkívüli becsére vonatkozók. Ezek is mutatják, hogy a nagy nyelvtudósnak igazi érdemét senki sem tudta oly helyes szempontból felfogni akkoriban, mint Kazinczy, a ki többször kiemelte leveleiben, hirlapi cikkeiben s más műveiben, hogy Révai a magyar nyelv Adelungja, statora. Ezért kívánta egy, önmagához és Révaihoz méltó tanulmányban iránta érzett háláját leróni, életrajzát megírni s egész alakját a maga fényében mutatni be a nemzetnek. Egyelőre legalább a Révai születési évét s napját igyekezett földeríteni s a Kulcsár István lapjában közzé is tett egy hosszabb cikket erre vonatkozólag.

Az a terv, a mely nagyrészt az «aesthetikai grammatika» írását abban hagyatta Kazinczyval, az úgy nevezett *tübingai pályakérdés*re szánt felelet készítése volt. Erre őt, mint mondja, Prónay László báró ösztönözte ugyan, de akár a kérdés természetét, akár az arra írt feleletet vizsgálva, valószínűnek kell tartanunk, hogy Kazinczy önmagától is vállalkozott volna a pályázatra s talán csak azért hivatkozott minden alkalommal Prónayra, hogy úgy ne tűnjek föl íróársai előtt, mintha csupán a jutalom csábította volna őt munkára, a mitől — mondanunk sem kell — nagyon távol is állott.

Az «egy magyar hazafi»-tól kitűzött pályakérdés több mint félszázad óta elsőrendű fontosságú volt hazánkban. József császárnak a német nyelv behozatalára vonatkozó rendelete óta pedig épen a legfontosabb volt. Eldöntése, illetőleg gyakorlati valószínűsítése a nemzeti élet erősödését vagy megsemmisülését jelentette. Igaz, hogy az 1790—1-ki s az 1805-ki országgyűlésen alkotott törvényezikkek a magyar nyelv jogait jól-rosszul biztosították, de hogy e biztosíték nagyon gyöngye volt, írók és közönség egyformán érezték. A magyar írók irodalmunk föllendülése óta legfőbb czélül a nemzeti nyelv kifejtését tekintették; erre egyesültek kisebb társaságokba a múlt században; erre törekedtek nagyok és kicsinyek verses és prózai munkákkal, érezvén, hogy a magyar nyelv fölvirágzása lassankint maga után vonja jogainak szilárdabb biztosítását a nemzeti élet minden ágában, a mi meg nemzetiségünk megerősödésének s kifejlődésének volt föltétele. Különösen Kazinczynak öntudatos működése irányult e czél megtettesítésére. S most, midőn nyilvános pályázaton, a külföld szemé láttára kellett megmutatni a magyar nyelv hivatalossá tételének szükségét, lehetőségét s a nemzeti életre háramló nagy hasznát: csak természetesen kell tartanunk, hogy ő szálljon sorompóba a kérdés megvitatására, a ki a nyelv fejlődésének tényezőit régóta vizsgálta, s másfelől legjobban tudta azt, hogy e kérdés megoldása mily mélyen érinti nemzeti létünk alapját. Magyarságának teljes hevét fölgerjesztette e kérdés, holott «tudósaink, vármegyéink húsz esztendő óta elég világosan kinyilatkoztatták vélekedéseket, az ország pedig egy néhány diaetákon meghatározott végzéseket szabott eránta». És épen ezért most minden egyéb tervet abban hagyott, hogy összes tudását, hazafiúi és írói lelkének egész buzgóságát e kérdés megvitatására összpontosítsa.

«Mennyiben volna kivihető, tanácsos és a magyar királyságban, valamint a hozzácsatolt tartományokban lakó különféle népek jól-létével s kiváltságaival összegegyeztethető a magyar nyelvnek a köz-hivatalokban, jogszolgáltatásban és közoktatás terén kizárólagos hivatalos nyelvvé emelése? Megvan-e a magyar nyelvnek az e czélra multhatatlanul megkivántató kifejllettsége? S mily haszon vagy kár háramlanék ebből az országra politikai, kereskedelmi s irodalmi tekintetben?»

Ezeket a kérdéseket tűzte ki a tübingai Cotta-féle könyvkereskedés útján 1808. márcziusában «egy magyar hazafi», száz arany jutalmat ígérve a legjobb megfajtó munkájának. »Nem tudom -- írja

Kazinczy Dessewffynek — mit tartsak azon «ungarischer Patriot» felől; ellenségi szándékkal van-e nyelvünkkel, vagy csak mogyoróbotba rejtve nyújt arany ajándékot a Delphi istenének.» De azonnal gyűjteni kezdi az adatokat s kérdezősködik barátaitól más országokra, más népekre vonatkozólag. Fogságának emléke azonban nem engedi, hogy minden tartózkodás nélkül, *szabadon* szólhasson, a mi «másnak sem épen bátorságos, hát néki!» Esméi legott egymást üzik agyában, s arra törekszik, hogy azokat «tisztá rendbe» tudja hozni, s munkája «becsületet szerezzen mind a nemzetnek, mind az irónak». «Megmondom nekik (t. i. a németeknek) — írja — hogy a magyarnak a deák törvény annyi, mint a Caligula magas oszlopokra raggatott törvénytáblái, és hogy a mit a német nyelvvel I. Rudolf 1200-ban tehetett, azt unokája, I. Ferencz, 1800-ban bizvást teheti a magyarral.»

A kérdés kitűzője a pályázóknak szabad tetszésére hagyta, hogy akár latin, akár német vagy francia nyelven dolgozhatják munkájokat. Kazinczy magyarul írta a magáét, és szándéka volt a kész munkát másokkal átvizsgáltatni s a német ízléshez alkalmaztatni. Czinlevelén azonban célja volt megmondani, hogy a mű: «magyarból fordított».

A megfejtésnek július végére köszön kell vala lennie, Kazinczy azonban még május első felében is csak a szándékot emlegeti s rövid előszavát írja meg. Azzal tisztában volt, mit kell mondania; de hogy *mikép* kell mondania, a mit akar, ez több aggodalmat okozott neki. «Mely könnyű volna... felelni, ha szabad és tanácsos volna mindazt mondanunk, a mit mondanunk lehetne, mondania tudnánk! Innocenti verba reperire facile est: *modum verborum tenere difficile.*» Hazafi keble fellángol, valahányszor ez «istentelen kérdés» megfejtéséről gondolkozik, s épen azt akarja legfőként megmutatni, hogy a magyar ember jellemének mintegy alkotó vonása a hazaszeretet, a melynek csirája a hazai földben tenyészik. E hazaszeretet táplálta őt gyermekéveitől fogva, s ha kosmopolita színében tűnt föl íróársai s még későbbi irodalomtörténetiróink előtt is, oka az, hogy Kazinczynak eszményi törekvései a nemzeti jellem erősebb nyilvánulásaival nem egyszer összeütköztek a költészetben. De maga mondá fogságában egyik gondviselőjének, hogy egyetlen csöpp tokaji borát sem tudja meginni, hogy arczczal hazája felé ne forduljon, mint a zsidó, mikor imádkozik, Jeruzsálem felé. S midőn fogsága után először hazai földre lépett, leborúlt s megcsókolta azt a földet, a melyen

megállott. «Bújjon el az a patrióta — úgy mond — a ki nem kosmopolita is egyszersmind. De valóban a hazafiúi büszkeség sok virtusnak anyja.» Azt tartja, hogy míg büszkék lehetünk magyarságunkra, addig van remény a nemzet jövőjéhez.

Május 20-ka táján derekasan hozzászólt a munkához, mert e hónap 26-ikán már azt írja Prónay Lászlónak, hogy jól elhaladt benne; s csakugyan a mondott időre készen is volt az egész felelettel. Eleinte Themistoklesnek a salamisi győzelem napján mondott emlékezetes szavait választá jeligéül: *παταξον μὲν, ἄκουσον δὲ* (üss, csak hallgass meg); később azonban, jobbadán Kis János tanácsára, a ki attól félt, hogy a hazafias gerjedelem egészen elragadja Kazinczyt, megváltoztatta jeligéjét. «Nem jó — így szólt — a hatalmas ellenfélnek *παταξον*-okat kiáltozni. Elég volt 2387 napig!» E helyett Schiller ismeretes szavaiban, «Stolz will ich den Spanier», állapodott meg, oda czélozván vele, mint maga írja, hogy «az uralkodó örülhet, hogy bennünk hazaszeretetet lobog, melynek egy része a nyelv szeretete.»

Barátai közül, a kikhez adatokért fordult, leginkább Dessewffy Józsefet érdekelte a kérdés. Ő is sokat elmélkedett arról, s midőn néhány új eszmét megállapított, szokása szerint hamarjában meg is írta feleletét egy levél alakjában s elküldé Kulcsárhoz a Hazai Tudósítások számára, a hol azonban, valószínűleg a censura miatt, meg nem jelenhetett. De hogy mit foglalt magában az értekezés: eléggé tudhatjuk a Kazinczynak írt leveleiből. «Nincs nemtelenebb kegyetlenség — írja — mint valamely országot honi nyelvétől lassan-lassan megfosztani akarni. Minden nemzetnek szintűgy, mint minden embernek, az önnön maga szeretete lelkébe vagon oltva; ez belső sajátja az embernek, ezt tehát bántani nagyobb durvaság, mint akár-melyik más külső sajátunkat... Mihelyest nem adunk vagy nem adhatunk egy nyelvet az egész világnak: minden független országnak a maga nyelvét meghagyni tartozunk.» Nemcsak a priori vett okokkal, hanem úgy szólva a kérdés gyakorlati oldaláról elvont következtetésekkel bizonyítgatta felfogásának helyességét: hogy a latin nyelv egészen megromlott, s a németek sem maradtak mellette, pedig ott is hivatalos nyelv volt. Miért akarják tehát, hogy mi a latin vagy német nyelvet használjuk hivatalos nyelvül? Talán a *sanctio pragmatica*-ra hivatkoznak? Lehet. De e törvény «nemzeti függetlenségünket megerősíti... Magyarországhban több népek, több nyelvek, de csak egy nemzet, egy *constitutio* vagon;» s még ha hódított nem-

zet volnánk is, akkor sem volna igazságos és őszszertű idegen nyelvet erőszakolni reánk. A kérdés utolsó részét Dessewffy nem tárgyalta, csak új szótárainkra utalt. «Annyit tudok — így vélekedett erre vonatkozólag — hogy Luther Márton idejében készült magyar fordítása a szentírásnak sokkal jobb és kellelmetesebb az akkori német fordításnál; ha tehát azóta megelőztek minket, nem nekünk, hogy pedig mi meg nem előztük őket, azt csupán nekik lehet tulajdonítani!»

Kazinczy meg épen a magyar nyelv és irodalom föllendülésének magyarázatával akart hatni bírálóira. Ezen kívül éles hangjával, a melyet az igazság érzése s a hazafiúi boszús aggodalom sugalltak, a ki — úgy mond — e kérdést vizsgálatni kívánja, azt «a gyanút támasztja maga felől, hogy nem ismeri nyelvünknek becsét s eddig nyert gyarapodását, vagy a deák s német nyelveknek balszeretete által el vagyon foglalva, s kétsége s tudakolódása csak alakos fortély». De mégis köszönetet mond az ismeretlen hazafinak, hogy alkalmat nyújtott az igaz ügy barátainak okaik újabb előadására s ellenfeleik elnémitására; mert «ha a pert elvesztjük, az nem az ő vétke lesz, hanem a miénk, kik az igazságnak nem fogtuk eléggé buzgón pártját s ügye védelmezésében elfáradtunk, minek előtte a viadal véget ére». Ő számot vetett a hatalmas ellenféllel, a ki ellene szegezi magát «a nemzet kétségbevehetetlen javának és dicsőségének», s látja, mily «egyenetlen a viadal, melyet velük küzdenünk kell. «Ők mi ellenünk erővel s kelezéssel jönnek: mi magunkat az igazság és hazaszeretet aegisével védelmezzük.» De bízik a bírálók nemes érzésében, hogy úgy ítélnék, mintha magyarok volnának, nyelvünk az ő nyelvük volna, s tudnák, hogy ez üldözött nyelv «minden ápolás nélkül, sőt elhagyva s még rosszabbtúl mint csak elhagyva, nem épen sok idő alatt mennyire ment». «A koszorú s dicsőség legyen azé, a kinek azt a végezések rendelték, csak a jó ügy érjen diadalmat.»

Kazinczy nem igen hitte, hogy a pályadíjat ő nyeri el, pedig szerette volna mind a kérdés fontossága miatt, mind pedig azért, mivel testvéreinek mintegy kézzelfoghatólag akarta megmutatni, mennyire érdemes az irodalomnak élni. «Szeretném elnyerni a koszorút — írja Kis Jánosnak — csak azok miatt is, a kiknek velem most és már hét esztendő óta bajok van, s még azt az örömet is háborgatják, hogy irkálók. Így elcsendesednének.» Reménye, tudjuk, nem teljesült, s munkájából csak «A magyar literatura története»

czimű fejezet jelent meg 1814-ben. *) (1287., 1290—1292., 1301—1305. 1316. sz.)

E kérdés fejtegetésével egyidejűleg, sőt már előbb, újra fölmerült a magyar akadémia eszméje is Teleki László gr. «Esdeklései» czimű munkája nyomán. Dessewffy azt várta volna az akadémiától, hogy az idegen nyelvű hazai népeket magyarokká tegye s első sorban a magyar nyelv teljes szótárát készítse el. Kazinczy a nyelv fejlesztését nem akarta semmiféle testületre bízni, mert a tagok írói műveltségében s izlésében nem volt bizalma. Szabadon fejlődjék nyelvünk, mint a német, s nem korlátok között, mint a franczia — ez volt ez idétt felfogása. Ezt pedig úgy hitte legbiztosabban elérhetőnek, ha a legkitünőbb külföldi munkák lefordítására pályázatokat hirdetnének gazdagabb főuraink. Erre tüzeli Prónay Sándor bárót, de siker nélkül. Midőn azonban Marmontel regéit kiadja, ettől fogva első sorban a maga példájára hivatkozik, ha nyelvünk fejlesztésének ügye szóba kerül. Mind tartalmilag, mind a külső kiállítás tekintetében valami olyan munkát kívánt adni evvel a közönség kezébe, a melyet hazánk még nem látott. Sokat költött a nyomtatóra, képmetszőre, minden munkáért három annyit fizetett, mint társai szoktak, de az eredménynyel még sem volt egészen megelégedve. Nyomtatója s képmetszője egyformán megcsalták mind az időre, mind a papiros és betűk jóságára nézve. Hány ismerősét fölkererte, hogy műve megjelenését siettesék Bécsben, s hogy ragadott meg minden alkalmat, hogy két esztendei halogatás után valahára kiadhassa első nevezetesebb művét, a melytől oly sokat várt! S mégis, mikor a példányokat szétküldi, nem győzi panaszszal, hogy neki annyi mindenféle akadály útját állja. De lelkesedése azért nem esöinken, nemes lelke hamar kiengesztelődik: az út meg van törve, s fordításainak többi köteteit rendezgeti sajtó alá.

Eleinte azt hiszi, hogy az első kötet csakhamar elkél, s jövedelméből munkája folytatólagos köteteit is kiadhatja. Őt forintra szabja egy példány árát, a mi, önvallomása szerint is, hallatlan ár magyar munkánál. Eggenberger könyvárus azt jósolja neki, hogy ily drága áron csak igen kevés példányt vesznek meg. Erdélybe nem ismer egy példányt sem küldeni, mert «ott rosszul fizetnek s adósok maradnak». Cserey Farkast kéri tehát föl, járjon kezére az eladásnál, mert «Erdélyben 200 példánynak kell elkelnie, különben a

*) Erdélyi Muzcum, 1—10. l.

hátra levő négy tomus megjelenése elmarad.» E mellett pártfogók után néz s főleg azoktól várná ügyekezetének gyámolítását, a kiknek arczképeit művének hátralevő kötetei előtt kiadni szándékozik. De hol talál egy másik Wesselényi Miklóst, a ki csak ötszáz forinttal is segítse egy-egy kötetének megjelenését? Hiába panaszkodik, példalódzik, kér, esdekel a tehetős főurak előtt: kérelme siker nélkül hangzik el, s megindított *Egyveleg írásait* megint hat esztendeig nem folytathatja.

Azonban az első kötet irodalmi értéke teljesen kielégíti a szerzőt, pedig azt hallja, hogy a pesti írók némelyike szerint fordítását «érteni nem lehet». Erre az a válasza, a mit szent Ágoston mondott a szentírásról: «si obscura est, pereuntibus est obscura». Nem is kívánja, hogy mindenki megértse. «Én azt csak azoknak akartam érthetővé tenni — mondja — a kik a francia conversatio stílusát ismerik.» De akkor hogyan kívánhatja, hogy műve oly drágán elkeljen? Ő nem a közönségnek, hanem az íróknak szánta munkáját; amaz csak úgy értheti vala Marmontel fordítását, ha az olvasást a második részen kezdi, hol «magyar scenájú regék vannak; ha pedig azt sem érti, többet a könyvet meg ne nyissa».

Dessewffy is azt hiszi, hogy a magyar közönségnek még hozzá kell művelődnie a Kazinczy fordításának megértéséhez, mert a fordító a francia nyelv finomságait akarta nyelvünkben utánozni, a hol a legszebb szólamok még rejtve vannak. A társalgás nyelve nem fejlődhetett ki nálunk, mert a magyar műveltebb közönség francziául és németül beszél.

Épen ezért kívánta Kazinczy a francia és német nyelv szépségeit átültetni nyelvünkbe, hogy az idegen beszédhez szokott művelt közönség a mi nyelvünkben is valami olyat lásson, a mihez az idegen nyelvekből hozzászokott. Az idegen szólamok — így vélekedtek Kazinczy barátai is — ha nyelvünk természetével szöges ellentétben nincsenek, minden újságuk mellett is terjedni fognak lassankint s a használat útján megszokottakká válnak. Dessewffy példákat is hord fel, a melyek a szebb francia szólamoknak szerencsés magyarosításai. Ilyenek szerinte: «a hiúság leányai», «eszméletek ideje» (le temps de rêveries), «legbátoritóbb felfödődzetek» (nudítés encourageantes), «reszketek belé», stb., a melyeket «mint a jó gyümölcsnek magvait a gyümölcsessel együtt oly számosan és oly szerencsésen hullat azon édességgel rakott termékeny elme a magyar literatúrának még helylyel-helylyel parlagos mezejére.»

A Hazai Tudósítások azt ítélte Kazinczynak szóban levő művéről, hogy «a ki a szépet, a ki a gyönyörködtetőt keresi, ezen munkában tágas mezőre talál». Mire Kazinczynak az a véleménye, hogy Kulcsár nagyon megtanulta, mikép ne mondjon sok szóval is semmit. Ő kritikát várt, nem pusztá dicséretet. Kérte is Kulcsárt, hogy a munka bírálatát olyanra bizza, ki a fordítónak nem barátja. Kulcsár ismertetése azonban nagyon távol maradt a kritikától. Legfőlebb a Kazinczy véleményét ismételte, hogy «ez az első kötet a francia atticismussal s elegantiával ismerteti meg az olvasót».

Csakugyan Kazinczy erre törekedett s a fiatalabb írók figyelmét épen arra az ellentétre irányozta, mely az ő és a többi magyar írók művének stílje között szemmel láthatólag feltűnt. «Íróink stílusa — mondá — nehézkes, idéllen: ez tele van kecscesel, kellemmel, mint a Sallusté és Terentiusé a deákban.» Különösen a debreczeni és sárospataki írókkal és tanuló ifjúsággal szeretné művét megismertetni, mert sokan ott azt hiszik, hogy csak az tud magyarul, «a ki úgy beszél, hogy a gubások is megértsék,» s nem akarják belátni, hogy Marmontel regéinek fordításához új nyelvet kellett a fordítónak alkotnia.

Írói becsvágya mégis legtürelmetlenebbül várta a «mester» ítéletét most is, mint huszonhárom évvel az előtt a Gessner fordítására nézve. Báróczy felelete azonban hírül sem elégítette ki a Kazinczy művészi önérzetét. Udvarias köszönetet mond ugyan a megemlékezésért, de nem találja helyesnek, hogy oly darabokat is lefordított Kazinczy, a melyeket régebben már ő is átültetett nyelvünkbe. Ebben vetélkedést lát, a mi vagy az egyik, vagy a másik félt mindig megsérti. «Ha — úgy mond — a második fordítás jobb az elsőnél, úgy ennek írója megpirúl; ha rosszabb (mely esettől Bruder Uram nem tarthat), úgy amaz épen nevetségessé teszi magát.» Még nem oly gazdag a magyar irodalom, hogy egy-egy munkának különb-különbféle fordításával duskálkodhassék. Szerinte az írói műveknek még csak szaporításáról kell gondoskodni, hogy «mindenféle olvasó inye szerint valót kaphasson, és úgy terjedjen a magyar literatura».

Kazinczy más véleményen van. Ő nem a munkák nagy számától, hanem a kiválasztott írók classicus izlésétől várja az irodalom föllendülését. Nem versenyezni akart a fordítással, csak tehetségét gyakorlotta. Soha sem szédítheti vala őt annyira el a hiúság, hogy magát mesterével összehasonlítani merészelje. Mindazáltal nem haboz

kimondani, hogy «classicus írónak az a sorsok, hogy tisztelőik egymással vetekedve próbálgassák rajtok erejüket.» Így reményli «legkönnyebben s legbizonyosabban nyelvünknek kicsinosodását, melynek első s legfőbb czélnak kell lenni.» Arra nézve pedig, ha valaki az ő fordítását inkább kedvelné a Báróczyénál, azt jegyzi meg, hogy az ilyen olvasónak vagy kritikusnak a világért sem szabad elfelednie, mennyire haladhatott «harmincz esztendei csinosgatás után» a magyar nyelv. (1118., 1122., 1132., 1136., 1146., 1176., 1209., 1222., 1235., 1251., 1267., 1282., 1288., 1304., 1310. sz.)

Még sebesebb léptekkel haladhat előre nyelvünk, ha íróink a neologismusoktól és litúráktól nem rettegnek, a mikhez még most nem értenek. A kritikai folyóirat is sokat segíthetne. Örömmel hallja, hogy Kis János, a kit 1808-ban választottak soproni pappá, ilyen folyóiratot szándékozik kiadni. Mondanunk sem kell, hogy ő szívvel-lélekkel hozzácsatlakoznék, hisz évek óta sürgette már egy kritikai lap megindítását. S a míg a Kis János terve bármikép valósúlhatna: a Bécsben kiadott «Neuere Annalen der Literatur des oesterreichischen Kaiserthums» czímű folyóiratban közli a jelesb magyar munkákról kritikáit a Rumy német átdolgozásában. Ezen kívül leveleiben mondja el ítéletét Verseghyről, Bacsányiról, a ki iránt legkiméletlenebb, Kis János és Döbrentei verseiről s Kisfaludy Sándor regéiről. Hamis szempontjai mindenikben könnyen észrevehetők, de legkivált a Kisfaludy Sándorról hirdetett ítéletében. Azt írja, hogy regéiben csak egyetlen stróphát talált, melyet kétszer is kedve volt elolvasni, s Virágra hivatkozik, a ki szintén hasonlóképp ítél. Már ekkor emlegette a költői megtizedelést, bár epigrammába még nem foglalta is tanát. De később enyhült szigora. Dessewffynek már talál benne dicsérni valót is, magával az íróval szemben pedig szokott udvarias bókjain kívül a regék egyik jelességét igen helyesen emeli ki. Érti ugyan, hogy Petrarca sonettjei bájolóbbak, mint «ez a könnyebb verselésű dallás;» de örömmel vallja meg, hogy Kisfaludy fényt derített honunkra az által, hogy «hazafiúi hangzatokat szólaltata, hogy ezen szerelmek zengései közé egy még szentebb zengés is egyveledett». «Az ilyenekben lelkem — úgy mond — még inkább lángholva csap a tiedhez». Kis János verseinek megítélésében a rímekre és verslábakra fordítja főfigyelmét s az úgy nevezett vers enjambé művészietlen sajátságait magyarázgatja; míg Döbrenteinek a maga költői irányára is igen jellemzőleg az eszményített neveket és tárgyakat ajánlja, mert a valóságnak nem szabad hozzánk oly közel állónak

lennie. Különösen kifogásolja az ilyen nevet, mint a *Julis*. «Az olvasó — írja — az ily versekben idealisalt szépségeket, félistennéket gondol, vár s egyszerre egy szoknyás, vállas alak áll a Julis névvel előtte». Classicaí izlését s felfogását így formulázza általánosságban: «A széptudományok és izlés dolgában annál tökéletesebb a műv, minél közelebb járulunk a classicusok példájához: annál szenvedhetlenebb a műv, minél távolabbra tévedtünk tőlök.» Ily szempontból nézi a hírnevesebb magyar írók műveit, de a kezdőknel nem alkalmazza, kivált ha az ő zászlaja alá látja sereglenni őket. Kisfaludy Sándornak előszavával sincs megelekedve, mert őt Bacsányi után említette föl a reá ható írók között, Kis Jánosról egészen meglefedkezett, Virágot pedig «Krisztussá feszítette», hogy t. i. Verseghy és Bacsányi között hozta fel. Annál jobban tetszett neki a *Bokréta* ajánlása, melyben az ifjú Fáy ezt az önvallomást tette: «Hogy anyai nyelvembe belé szerettem, hogy indulataimat rajta nemesíthettem, s hogy végre rajta irtam, — azt csak a szép magyar Kazinczynak köszönhetem!» (1132., 1155., 1166., 1175., 1177., 1190., 1227., 1246., 1247., 1262., 1268., 1276., 1279., 1285., 1291., 1294. sz.)

De Kazinczy nemcsak az írókról szerette itéletét hallatni, hanem az országgyűlésen szereplő kiválóbb férfiakról is. Felsőbüki Nagy Pált különösen megtámadta, a miért az 1807-ki országgyűlésen egyik beszédjében azt mondotta, hogy a magyar alkotmánynak nyolczszáz éves fennállása azt mutatja, hogy azon *semmit* sem kell változtatni. Kazinczy szerint eszes embernek nem volna szabad ilyesmit mondani. Hazafisága összeolvadt loyaltásával. Fölötte sajnálta, hogy az 1807-ki országgyűlést a nélkül zárta be a király, hogy a sérelmeket orvosolta volna. Élénken érezte, hogy a király és nemzet közt támadt bizalmatlanság nem szülhet jót, és semmitől sem félt jobban, mint a túlzástól, heveskedéstől s az izgatott kedélyűek elkeseredésétől. Megértvén a rendek az országgyűlésen, hogy sérelmeik tárgyalása újra elhalasztatik: Nagy Pál hivatkozik Napoleonnak ama szavaira, melyekkel a Habsburg dynastia és a magyar nemzet közötti látszólagos ellentétre alapította reményét, így szólván: «Nem félek én a magyaroktól, mert azok tudják, hogy nekik oly királyok van, a ki tőlök mindég kér és vesz, de sérelmeiket soha elő nem véteti a diaetákon». A személynök Nagy Páltól meg akarta vonni a szót, de Nagy Pál nem hallgatott el, míg mondani valóját el nem végezte. Kazinczy épen nem tartotta helyesnek, hogy a magyarok a kívánt segély megadását akkor kötik föltételekhez,

mikor a monarchia a legnagyobb szükségben van, s épen Ferencz királytól tagadják meg azt, a ki nemes kiengesztelődésének Vay Miklós tábornok iránt oly szép tanúságát adta, midőn őt tábornoki rangjába visszahelyezte. Ha Mária Teréziának vért és életet áldozott nemzetünk: «miért ne adhatnánk Ferencznek, kinek nem vér s élet, hanem pénz kell most, pénzt?» «Alacsony nemzet az, — úgy mond — mely az aranyat feljebb becsüli a vérénel.» Elismeri azonban, hogy az uralkodónak is könnyítenie kellett volna a sokszor felpanaszolt sérelmeken, de mégis megnyugszik a kényszerűség alkotta helyzetben. «Ha csak pénzbe kerül az áldozat, szívesen mind azt, a mit elviselhetünk... A fejedelem és haza közt lévő viszontbizalomért minden eszes hazafi kész pénzt áldozni.» Ugyane véleményének ad kifejezést, midőn így szól: «Átkozott hazafi az, a ki a fejedelem és haza iránt nem egyenlően hű, és a ki az egyik félnek a másik kárával akar többet adni. Innen erednek a bizatlankodások, pedig minden veszedelemnek ez a kútfeje.» Cserey Farkas e részben nem ért egyet Kazinczyval. Szerinte az uralkodó kívánságának teljesítése a magyar alkotmánynak sarkalatos tételebe ütközik s a maradékra is terhet ró. «Nem értem — írja — hogy ő felsége, ha nem adott volna Magyarországnak most egy batkát is, miért ne kívánná garantírozni constitutionkat, holott esupán a tartja fenn mind fényét, mind erejét trónusának.» A nemesi szabadságokon nagy csorbát üt a «status szükségén való segítés.» És ha a magunk romlásával bőkezűleg segítjük «nemzetünk esküdt ellenségeit,» a legvigyázatlanabb, leggondatlanabb lépéseket tesszük. «Látom — úgy mond — lelkemben a jövődöt és iszonyodom.» A magyar mindig nemes lelkű a veszélyben, de arról senki sem gondoskodik, ha «vajjon a mi adódik, a magyar status szükségeiből való kifésülésre fordíttatik-e.» «A volt fő hibája nemzetünknek eleitől fogva, hogy maga dolgairól gondoskodott legkevesebbet.»

Kazinczy oly sötétnek látja a monarchia felett összetornyosult veszély felhőjét, s oly szorongató izgalmak környékezik Napoleon világfelforgató győzelmeinek hallatára, hogy semmi áldozattól nem riad vissza, csak a magyar alkotmány ópsége fenmaradhasson. Hazafias felbuzdulással kiált átkot arra, ki alkotmányunkat most vagy bármikor fel akarja forgatni. «Jó, nem jó — írja — én nem kérdem: ohajtom örök megmaradhatását. Marhának szülte azt a természet, a ki minden ólat jónak tart, a hol jól lakhatik. *Engem a sors magyarnak szült, s magyar akarok maradni.*» De azért nem

írtózik némely változásoktól, ha azokban a király és nemzet egymással megegyeznek. S most, midőn a csatazaj hozzánk hallatszik, midőn már szomszédunkban lángol a harc tüze: egy pillanatig sem szabad kétkedni az országnak, hogy a fejedelem csak jót akar, s hogy a közte és nemzetünk közt levő szövetség erején nyugszik hazánk létele. (1126., 1142., 1176., 1180., 1202., 1207., 1212., 1214., 1247., 1254., 1255., 1272., 1281., 1308. sz.)

Kevesen tudták a veszedelem fenyegető voltát a maga nagyságában úgy fogni fel akkor tájt, mint Kazinczy leveleiből látjuk. S azért bízvást elhibázottnak tarthatjuk azok véleményét, a kik úgy tüntetik föl Kazinczyt, mintha akkor is, midőn körülötte a föld szinte megrendült, s egész Európa visszhangzott az ágyúk dörgésétől, pusztán csak az írói művészet szabályairól, a jó vers kellekeiről és saját dicsőségének emeléséről gondolkozott s részvéltlenül nézte volna a politikai átalakulásokat. Jól tudjuk, mi volt alapja e véleménynek. Kazinczy az írókkal költői s nyelvészeti, a politikusokkal politikai dolgokról értekezett. S mivel eddig jobbadán csak az írókhoz intézett levelei voltak közzétéve: könnyen támadhatott az érintett téves felfogás, a melynek alapján Kazinczy sem mint ember, sem mint magyar hazafi és író helyesen meg nem érthető.

A «haza fő literatora», a mint Pápay Kazinczyt nevezi, csakugyan első sorban az általános műveltség terjesztéséről, az izlés nemesítéséről s nyelvünk fejlesztéséről gondolkozik: de hogy lelke mélyen átérzette az ország szenvedéseit, az európai változásokból keletkezett sanyartóságokat, számos levele bizonyítja. Csakhogy bizalma lévén az uralkodóban s a kormányon ülő férfiakban: úgy vélte, hogy a haza sorsa jó kezekben van; s ha a polgár megteszi a mit tőle az idők és viszonyok követelnek, hívságos tépelődéssel nincs miért magát gyötrenie, annál kevésbbé, mivel neki sem közvetlen, sem közvetett hatása nem lehet vala az ügyek folyamára. De a hol független gondolkozásának jelét adhatta, a hol féltékenyen őrzött jogaink mellett szavát fölemelhette, ott szívesen megmondta véleményét a nyilvánosság előtt is. Midőn például a sárospataki consistoriális gyűlésen előadták, hogy a «király kész fundust adni» a protestans iskoláknak, a legnagyobb rész örömmel fogadta ez ajánlatot. «Én valék az — írja — a ki felköltem, hogy a királytól ez a segedelem nem kell, mert veszedelmes.» (1143. sz.) Csak a censura szigorúságán nem tudott megnyugodni. Hiába vette kezébe az újságokat, semmit sem talált bennök, a mi az ország ügyeinek tár-

gyalására vonatkozott volna. Ezt oly veszedelmesnek tartotta, mint a hajósok a tenger esőndjét. Ő nagy barátja a nyilvánosságnak, s mivel élményeit lapokban közzé nem teheti, levelekben írja le, mert így is «egy fölből más föbe megy által a gondolat s lángot lobbant.» (1154., 1242. sz.)

Igy terjeszti ő tudományát, humanismusát s izlését. Sokáig zaklatott lelke mind jobban meggpihen a családi élet verőfénye alatt. Második gyermekének születése begyógyította az elsőnek halálával kapott sebéét, s bár folyvást voltak még viszállyai testvéreivel, sőt anyjával is: családi boldogsága kiengesztelte sorsával. Ép oly nemes, mint megható idealismus, ép oly élénk szín, mint mély érzés ömlik el azokon a sorain, a melyekkel feleségéről s kis gyermekéről szól. Midőn özvegy gr. Gyulayné azzal biztatja, hogy nem sokára meglátogatja őt Széphalmon, ezt írja neki Kazinczy: «Ha boldogságot akar Nagysád látni a földön, azt minden bántságok mellett is az én házámban fogja lelni. Minden bántságok mellett is, mondom, mert azokat én is szenvedek. De azt szenvedni könnyű annak, a ki ily boldog, mint én vagyok.» (1145., 1200., 1214., 1225., 1254., 1259., 1293. sz.)

Kazinczyné teljesen osztozott férje idealismusában s épen oly kevésbé tudta megvonni a szűkölködőktől a segítséget, mint férje. Érdekes adat erre, a mit Kazinczy Csereynek ír. Egyik ismerősüket adósságai miatt már börtönnel fenyegették külföldön, s Kazinczyékhoz fordult segélyért. «Az én szép lelkű Sophiém --- beszéli Kazinczy --- felkiált, hogy mihelyt megkapja az atyjától az esztendei pénzt, azonnal megküldi a szerencsétlennek a kívánt 200 frtot. A Sophie készsége felszabadított. Első postával irtam, hogy tegyenek rendelést a pénz fölvételére, mert Bécsben még 293 frtom maradt a typographusnak fizetéseül.» (1254. sz.)

Kazinczy idealismusa azonban mint embernek sem szorítkozott pusztán családi életére, önmagába foglalta az minden jó barátját, vagy azt, a kivel valaha az életnek egy-egy derült s emlékezetes óraját eltöltötte. Csak egy új adatot hozunk fel e részben, mely a Kazinczy humanus felfogásának s nemes szívének oly kiválóan szép bizonyossága. Prónay Simon báró Hirczist Annával, az Orczy báró tiszt-tartójanakleányával, a Kazinczy egykori rabtársának (Hirczist Ferencz) testvéreivel, az akkori felfogás szerint mesallianceot kötött, mely a férj atyját, Prónay László bárót, fiától s menyétől egészen elidegenítette. Kazinczy békeltetőül lépett közbe. Nemcsak a balvéleményt kívánta lerontani, hanem a fiatal nőnek, ki még mint gyermek-leány

megnyerte tetszését, midőn bátyját a fogságban fölkereste, annyi szép tulajdonságát festette az öreg Prónay előtt, hogy az idegenkedést lassankint sikerült valamennyire szétoszlatnia. Valami megmagyarázhatatlan szeretetreméltóság van Kazinczynak mind hangjában, mind modorában, midőn Prónay Lászlót s fiait kérleli. Idéz a nő leveleiből, hogy tiszta szívét lássák a keményszívű após és családja; elmondja, hogy ugyanakkor, midőn Prónay Simon a leányt nőül vette, két más kérése is volt, a kik gazdagok is, fényes születésűek is voltak. Szánalmat kér legalább a sokat szenvedett nő számára, hogy gyermekeinek atyjától elszakítva ne kelljen élnie, s végre a praedestinatióhoz folyamodik, mert «dolgainkat egy látatlan kéz kormányozza». Jóllehet azonban minden követ megmozdit, hogy az «angyali lelkű nő» iránt kiengesztelésre bírja a Prónay-családot: közbenjárásában oly éles körültekintés, a vele ellentétes véleményűeknek oly finom kimélete nyilatkozik, a mennyi csak egy nagy írótól, a ki az írást valódi művészettel üzte, s egy fenkölt lelkű férfiútól várható. (1190., 1230., 1246., 1275. sz.)

Az e tárgyú leveleire is jól illik Kis János véleménye, hogy Kazinczy minden levelében terjeszti az életnek igaz philosophiáját, még akkor is, mikor nem is gondolja. (1229. sz.)

Dr. Váczy János.

Tőkés János — Kazinczynak.

Méltóságos Ur!

Érdemekkel tellyes Férfit!

Örömmel tellyesíttém parantsolatját a Mlgs Urnak. — Felkerestem Haykul Typographus Urat, Hazámfiát. — Hogy ezen Embernek esmeretségebe jutottam, egyedül a' Mlgs Urnak köszönöm. Szívembe zárt Hazafi Polgár Mlgs Cserey Farkas Ur, az előttem kedves emlékezetű M. Vásárhelyről 14-ik Mart. írott Levelében találám ez holnap 14-én, a mikor is ezen Levelét vettem, a Mlgs Ur hozzám intézni méltóztatott Jegyzését. Haykul urat az irt szállásán nem találtam fel, mivel onnan ki költözött; idő telvéu belé, míg nyomába akadhattam, mivel az után ez a' harmadik, de igen jó és nemes mesterségéhez alkalmas Ház; a' Kupferstecher Blaske urall (!) nem beszéllhettem, mivel ezen ur sem ottan lakik, a' hová adressaltattam. A' Posta ma indulván, ezen ugy gondolom, sietőbb tárgyal meg elégszem, és a' másikat a' jövő Postára hagyom el. — Haykul Urral való dolog tehát annyiba vagyon, hogy a' betűk ki vagynak szedve a' G. árkosig. Igen szép ujj betűk, ígérte nékem, hogy ez holnap végével az első Darab készen leszsz. Néki meg engedhet a' Mlgs Ur, mivel a' költöződéssel, és még egyéb bévehető akadályjaival sok hátrálása volt. — Míg Bétsbe lészek, melly nem sokáig fog tartani, minden másod nap meg fogom látogatni. Engem igen barátságosan fogadott. Ígérte, hogy az elkészülendő Arkusoknak mutatóit a' Mlgs Urnak el fogja küldeni. Blaske Urral holnap fogok beszéllni, és aztis tökéletesen el igazítván, a' jövő Postán bizonyost fogok mivoltáról írni. —

Nevezetes Epochába voltam Bétsbe, mert a' Császárnét meg halva láttam fekünni — Nem sok keservesekkel gazdag, de különben elég pompás temetésén is jelen voltam, melly tartatott tegnáp,

az az 16-án Aprilisnek Dél utáni 4 órakor. — — Still, egy Számár, de a' néhai¹ Fejedelem Aszszonynak kedves embere, meg bizonyította, mennyire használ a' régi Schlendrian mellett maradvá okoskodni a beteg körül. Ötszöri érvágás után idétlen gyermeket szüle a' császárné, annak koporsó lett mindjárt az ágya — s az az után következett Tüdő gyuladás az anyát is a' halottak országába küldé. — — Halála előtt hat órákkal magához hívatta gyermekeit, meg áldotta, és azt az Anyai intést adá nékiek, hogy leg főbb képpen szánnyák a' szegényeket, és azokon könyörüljenek. — Szép ajánlás. — Midőn meghallottam, eszembe jutott Cátónak azon mondása: *Miseros sublevare bonum est, ast non gigni miseris proprium est semi Deorum.* Igaz is, mert a' szegényeken könyörülni a' salakja is tud az Embernek — nem nagy dolog. De szegényeket nem tsinálni és nyomorultakat, többet tészzen — hatalmába áll a' Fejedelmeknek — Ez ille nék a' Fejedelmhez. — Talán ha Cátónak életét olvasta volna, megeshetik, inkább azt hagyta volna a' Gyermekének: Segillyétek ugyan a' szegényeket, de vigyázzatok, hogy Ti szegényeket ne tsináljatok. — A' régi Példa beszéd meg változott, most azt mondják: «A' gyermek és a' haldokló igazat szokott mondani» — A' halál az igazaknak álom — — Álmába az ember bíbelődik azokkal, mellyeket ébren létébe tsinált — Nem tsuda, ha ő Felsegeis, midőn már a' Morfeus országába utazna, azt mondotta, a' mit életébe gyakran tsinált. — Mert azt mondják, hogy míg élt, sok szegény Legényt meg szánt. —

A' *Fatum* maga meg rettent, midőn látá, hogy a' *szent végzés* egybe kötött sorai meg költve tartják hatalmát! — Ő sokszor zavarja az Embernek czélját is. — De a' Terentó egy szelid tekintettel rá néz fiaira — 's a' *Fatum* zavaros ködci eloszlanak, — 's az Emberek fiai esmét érzik a' jól tévő Napnak elevenítő sugarait. — A' *Felső Végzés* soha el nem felejtkezik arról, hogy a' Méltósággal tellyes Embernek porba maradni nem lehet; az ő szárnyai a' repülésre adattak. — — —

Miolta az Emberek inkább az Értelmet, mint az Emlékezetet kezdték mivelni, azt a' módot vették bé az írásba, hogy a' dologra a' Forschlagot, és az überzugot meg tészik, de magát nem írják meg, azért hogy gondoljanak utánna, és önként találják ki az olvasók. Itt énis úgy tettem, a' mit gondolni kell, a' Rostába hagytam, vagyis

¹ Az eredetiben csak n. betű volt, Kazinczy egészítette ki a szót.

a' Pókhálóba. — A' Plato Pókhálója a' nagy Legyeket és Dará'sokat botsátotta által, az enyim pedig a' nagyobbakat tartóztatja benn. — —

A' Császár ő Felsége haza jött volt H. Károllyal a' Diaetáról, de Tegnap vissza ment Károllyal, magával vitte nagyobbik Leányát, az ártatlan és szép Luisát. 'S minek utánna az ugy nevezett fekete Misén ki sirta volna magát, hideg tetemeit Feleségének itten hagyta. —

Nagy változások kezdődnek lenni [az] Udvarnál. Nyolcz órával az után, hogy a' Császárné szemeit vég képpen bé hunyta, két s e c r e t a r i u s t egy lépésre Status Consiliariusnak tevének — itt van a' mondásnak Hübnere: «*Unius destructio, multorum aedificatio.*» Stephaneó Ur ő Excját is (ki eddig a' Corona Hertzeget sötétséghez szoktatta, talán vagy azért, hogy a' világosságot osztán jobban használhassa, vagy hogy sebess sugárai a' világosságnak meg ne rontsák gyenge szemeit, vagy talán edjékért sem) Tegnap a' Menkő az Antichamberbe 11 órakor Dél előtt, az Enyedi Ref. Pap mondása szerént, meg ütötte, midőn véletlenül azt a' Választ kapá: *Excédnak most volt utoljára szerentsége felvezetni a' Princet.* A' Hertzeget solemniter által adák Görögnek, hogy a' másik Hertzeggel edjűt nevelje. — Tiszta és Magyar Lelket szívjanak be az érdemes Görögtől! —!

Azt hallom, a' Diaetán Magyar Világ van. A' Kalotsai Érsek Déakul akart propositiót tenni, mivel magyarul nem tud — le p i s z z e g e i t t é k, el halgattatták. — A' Tótók és az el kortosodottak dunnognak, mivel kéntelenek magyarul tanulni. Istenem, melly érzés! a' nemzeti nyelvet már kéntelenségből kell tanulni. Van ő több illy Nemzet? — Vallyon a' Gravamínákkal mit fognak tsinálni, hiszem ő Felsége meg ígérte volt, hogy a' jövő Diaetán orvosolja? Károlly Hertzeg Lajossal a' Diaetáról az Erdélyi határok meg nézésére le fog menni, Lajos az Erdélyi Diaetán jelen leszsz, némelyek szerént oda való Gubernator akarna lenni. Nem hiszem. —

Itt az a' hir futkos, hogy Sándor császár a' Diaetára jőne, mert a' *Magyaroknak tsak szép Ember és mézes beszéd kelleitk.* Csúfság a' Németektől! Jaj annak a' nemzetnek, melly a' könnyen hívőségről esmeretes. Laptája az a' esalfa Világnak, és mint az ignis fatuus, maga magát emészti meg. Midőn magának, azt gondolja, oszlopokat készitt — tsalatkozik. Monumentumokat tsinál, melly felett a' szerentsetlen maradék midőn omladványá válik, és a' jó Érzésűek fatumát

a' könnyen hívó Nemzetnek sirathassák [?] Vigyázzunk, hogy meg ne erősítsük mostis a' Vélekedést. Olvassa meg az Allgemeine Zeitung 11. és 12. Febr. Darabjából ez alatt *Sweisz* a' Bremai Professor Oratióját. Ez egy ki mivel, de rossz szívű Ember. Napolconnak hízelkedni akart 's úgy járt, mint Atilával a' Poëta, ki ötet Istennek nevezte. Mert hivatalából amovealtatta, 's írásait mint a' boltokba a' hamis portékát, benn tiltotta.

A' jövő Postán írok a' Kupferstecherről, addig pedig vagyok

A' Mígs Urnak

Béts¹ 1807.

alázatos szolgája

Tökés János mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

1108.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Májusnak elsőjén, 1807.

Drága barátom! Utoisó postával két leveledet vettem. Hálá az egeknek, hogy valaha már házadnál vagy. Így leveleink közelebb érnek bennünket. — Bár az ollyakat is kevés idő alatt tudánk egy máséhoz által szállítani, a' mik nem Póstan mehetnek. Köztünk csak Szabolcs és Szathmár Vármegye fekszik. Ha ezen Vármegyékben valamely biztos embert találunk, a' ki ezt a' gondot magára vállalná, képzeld mit nem nyernénk. Most Halmágyi és Nagy' Gábor Urak a' Postáink: de hiszen ezek által sem boldogúlhatunk, a' mint a' Zrinyi süveg mutatja. Képedet tehát más úton ne küldd, hanem a' Juniusban tartandó Pesti vagy Debreczeni Augustusi vásárkor. Pesten Nemes születésű Mosóczi Institóris Gábor Könyvárosnak kellene megadatni az én adreszemmel, hogy ő azt szállítsa Kassára. Az egy magyarul mind beszéllő mind író szép tanulási fiatal ember. Kereskedése' nemét Lipsiában tanulta annál a' Wolfnál, a' ki Könyváros is ugyan, de Tudós is egyszersmind, 's a' Jezsuita szerzet historiáját írta, melly, reményilem, manualis könyve Püspöködnék.

Gyönyörű idea az a' botanicus kert felől. Nem kétlem hogy a' Gubernium hajlani fog kérésed' teljesítésére, mert botanicus kertel állítani m ódi. Ha az nem volna, sok Consiliarius azt fogná kérdeni, hogy minék az a' sok bürok és dudva? hát nem elég e azokat a'

¹ A kelet helyén a levél ki van szakadva.

nemeket ismerni, a' mellyeket mindennap látunk? Ne engedjük magunkat elrettentetni, édes barátom, olly dolgoknak tételétől, a' mellyek hasznot tenyésznek és a' szép és jó magvát hintegetik. Az unokáinknak gyümölcsöt fog teremni, 's ők az általunk ültetett fák árnyékában háládatosan említik nevünket. Az akadályok a' nemes elmét csak ingerlik. Ezt érzem én a' Cs. oszlopa cránt. Jól esett hogy Kis és Fazekas feltámadtak ellenem. Nem ártottak másnak, hanem magoknak, azt kivévén, hogy holmi tudatlan és tanulatlan fej, a' ki magát bölesnek véli, fejcsóválással néz engemet, hogy hogyan nem szégyenlek én literárius heczbe keveredni és vérem élességének 's kevélységnek tulajdonítja léptemet. A' Cs. köve állani fog sírja mellett, még pedig hozzá és magunkhoz méltóképpen. Most forralok magamban egy Plánomot, de még a' Calculus meg nincs téve. Az egész teher rajtad és rajtam fog fekünni, mert ellátam hogy sehonnan nem várhatunk segídet hozzá. De édes barátom, mi, kiknek a' szerencsés sors olly sok szép büszkeséget adott, mi fogunk e sajnálani egy pár száz forintot csak azért is, hogy meg mutassuk, hogy akarták, nem akarták mások, a' kő csakugyan áll? Minden bizonnal kész leszesz te is ezen áldozatra, mint én kész a' magam symbolám megvívására. Tegyük-meg tehát. Hozzám mintegy 1 óra az a' homokkő-bánya, a' honnan Debreczenhez 2 órányira Beck Pál a' faragott követ basszenjainak hordatja 's V. Ispán Kállai Miklós Kállóba a' grádicsokat. A' Steinmecczel nem régen ismerkedtem-meg, 's most leszek próbát a' Phigié monumentumán. Ne halasszuk sokára a' szándék elsütését. Egy leveledben említetted, hogy néked sok költségeid lesznek az idén. Barátom, nékem is sok lesz, nem csak ez idén, de még *sok* idén egymás után; kezdő vagyok, olly gazdag, mint Te nem vagyok, és még is kész leszek megtenni a' magamét. Vetélkedjünk egymással, mert tiéd ugyan a' gondolat nemességének dicsősége, de minek-utánna engem választál eszközévé teljesítésének, benne társaddá lettem. Ne sajnáljunk semmit, bár melly nehezen essék, és ne halasszuk sokára. Legyünk azon, hogy azt még Augustusban felállithassuk. Csak igazán akarjon az ember valamit, 's a dolog megyen. Tagadja-meg az ember magától ezt 's amazt, a' mit már ez idén akart megszerezni, 's a' ki éppen szegény, járjon egy ideig rongyban 's egyék fekete kenyert 's czélt ér. Vis fieri liber? mentiris maxime; non vis! etc. Ezt lehet arra is mondani a' ki virtuosust akar játsz ni. -- Ezt néked nem tanitásképpen mondom, mert avagy nem valál te kész mind azt,

a' mire szükség lesz a' magadéból megadni? 's felejtetem e én azt, a' ki azt a' Publicumnak mondtam? Nem, barátom, nem felejtém! de azért mondom, a' miért Seneca mondotta tanácsait másoknak, hogy azokat mondván *önmagát kötelezze-te* azoknak kész teljesítésére.

Édes barátom, e napokban egy Piarista Professornal ismerkedtem meg, a' ki nem régiben Gróf Migazzival Bécsben volt és Olasz Országot akarta megjárni, de a' Gróf Bécsben megbetegedvén, a' Papnak vissza kelle térni. Ez az ember szép tanulású ember, 's a' mesterséget nagyon szereti, de nem ismeri, 's készületlen járulván annak látására, jót rosszat egy eránt csudál. Kár érte. — Nagy magasztalással beszéllé, hogy az Augustinusok templomában szerencséje volt látni a' Canova által Albert Herczegnének épült 22 ezer aranyba kerülő sírkövet. Elmondom, mint mondá-el, 's utánna vetem kritikámat:

Két Genius repülve viszen egy bas-relief metszésű képet ezen körül írással M. CHRISTINA A. A. (Archidux Austriae) — A' két repülő Genius egy igen nagy tábla Florencziai kék márványba van srókok és kitt által belészegezve. A' kép alatt nyílás esik, 's egy szép Genius lobogó fáklya mellett viz: a' nyílásba egy öreget, a' ki a' grádicsokon alig mászhat-fel botjára és a' Genius vezető karjára támaszkodva, 's az Öreg után egy könyörgő síró gyermek lépdes. Az üresen maradt szélén egy fejér márványból álló kárpít foly-el a' Florencziai kék márvány grádicsokon, 's általlátszó lévén a' fejér márvány, úgy tetszik keresztül rajta a' kékség, mintha patyolat ömlött volna el rajta. A' táblán e szók állanak: OPTIMAE GONJUGI ALBERTUS.

Szent Isten! gondolám magamban 's ez *szép?* 's *Canóvát* ilyen esztelenségek csinálására kell e fordítani? — Eszembe jutott a' Déhm Kunstgalleriejében látott Canovai Psyche, 's nagyon elköseredtem. Ládd, a' pénz a' tanúlatlan gazdagok kezében még kár! csinál. — De miért, oh, miért nem szegezte magát Canóva kevélyen ellene ennek a' nyavalyás gondolat kidolgozásának? Abban Canóva nagyot vétett. — A *Faragás* célja nem az, a' mi a' testvéréc a' *Festésé*: etwas sentimentalisch, gleichsam dramatisch darzustellen, ist das Fach der Mahlerei nicht der Bildhauerey. — Párisban praemiumot tesznek-ki a' legjobb rajzolatra, 's úgy állitanak

monumentumot. Ott Albert herczegnek azt tanácslották volna, hogy ha ezt a' gondolatot megszerette: *festesse*, de ne *faragtassa*; ott Christinának a' sarköve egy szép asszony! Statua fogott volna lenni. Arról ez a' Prof. semmit sem tudott. És még is azt magyarázta hosszas tudóssággal, hogy micsoda folette szép az a' *simplex* Inscriptió, 's mennyivel szebb mintha hosszú magasztalás állana ott!

Az egész dolog ebből áll:

A szép tudományok' és izlés dolgában annál tökéletesebb a' miv, minél közelébb járúlnak a' Classicusok példájához: annál szenvedhetetlenebb a' miv, minél távolabbra tévedtünk tőlök.

Tovább viszem barátságos szabadságomat, 's kimondom, hogy Atyád monumentumának rajzolatja olyan, hogy attól első pillantással el fogja kapni a' szemét minden. a' kinek izlése van: a' Baresay által tett inscriptio pedig olyan, hogy azt soha kétszer el nem olvassa senki, ha a' Római köveket ismeri; 's ime ilyen az is, a' mit Gróf Wass akar állítani Mikesnek. Barátom akár mondtam valaha igazat, akár nem, akkor igazat mondtam, midőn a' Hotkócz leírása ragasztékjában azt mondtam, hogy a' ki csak látott, de nem tanúlt, és mélyen béavatva nincs a' rokon mesterségek titkaiba, ne higgye hogy valami *szenvedhető* fog nyújthatni. Távol vagyok attól az arrogantiától, hogy praeceptorja legyek másnak: de ha a' Czigány kikapta volna a' fogót és kalapácsot a' B. Swieten kezéből 's megmutatta volna neki, hogy egy horgot mint kell csinálni, a' Czigányt arrogantiával vádolni nem lehetett volna, mert az Fach-ja neki, 's nem az Swietennek. — Ezt a' Mikes követé tehát így lehetett volna, vagy inkább ilyen formán írni:

AZ ÁRNYÉKOK' és NYUGODALOM' (Divis manibus
VÉD-ANGYALAINAK sacrum.)

IDŐSBB GRÓF MIKES ISTVÁNNAK, KIR. KOMORNYIKNAK¹
VÁRM. FŐ-ISPÁNJÁNAK, MAGZATJA, BARÁTJAI' S MAGA A'
HAZA, A' KI ILLY HÍV POLGÁRÁNAK ELVESZTÉT MÉLYEN
ÉRZI, HOGY E' KŐ A' JÓK' SZÍVEIKET PÉLDÁJÁNAK KÖVE-
TÉSÉRE ÉBRESSZE, ZOKOGÓ FÁJDALOMMAL EMELTÉK.

Született² Megholt³

^{1 2 3} Az eredetiben is így ki van pontozva.

Az olly szó játékokat, Antithesiseket, mint *házadban* (*házádban*), *megszűnt lenni, de nem élni*, a' lapidaris stylus meg nem szenvedí.

Nézzd a' Linné kövének sorait: Carolo a' Linne, Botanicor. Principi Amici et discipuli. Nézzd a' miénket a' Csokonaién. Ezek *erölködés* nélkül szállanak.

Lehet a' köven vers is: Montfaucon eggy sarcophagust hoz-elő e' sorokkal. Ingratae Veneri spondenam munera simplex erepta conjux virginitate tibi etc. De ha vers akar ott állani, legyen római izlésű. Cadentiás nem állhat, sem olyan nem, a' melyen római ideák nincsenek. Ha te az atyád kövére a' Barsai cadentiás az az reimos versei helyett hexametereket állítottál volna, nem volna olly riasztó. De még jobb volt volna, ha prósat tettél volna rá.

Alticchiéro jó gustussal irt inscriptiókat adhat. A' Gróf Csáky kertjében állók közt sok rossz van.

Hadd írjam-le, édes barátom, a' közlött kö-írást igaz orthographia és grammatikai regulák szerint. Az nem minden dolga, mert a' törvény későn hozatott, 's azt csak az tudhatja, a' ki abban gyakorlotta magát sokáig:

Állj-meg, Vándor!	(non áll; quia radix áll, terminatio vero imperatívi j. quod in fogj, nyomj, lépj, videre est.)
itt nyugszik	
bal szerencse' bajnokja,	(melius: egy bajnokja a' balszerencsének.)
nemes megye' fő-ispánja,	(non: ispánnya, vel ispánya)
király' hív komornyikja,	(apostrophe ['] indicat terminationes
barátság' példája.	nak esse elisas.)

Idősbb (vel öregebb, non öreg) gróf Mikes István,
ki

megszűnt lenni,
de nem élni
barátjai' szívekben.

lássd
zokogó magzatját,
bús haza' polgárát,
tanulj bár

illy atya házadban (b: n non ba. ba enim motum in locum designat. ban est terminatio quietis in loco.)
lenni, Polgár hazádban.

Elragadtott a' mesterség' szeretete 's erről hosszabban szölván mint akartam, nem marada időm egyebekre. Azokat másszor kipótlom.

Régen ohajtom tudni, mely nap, mely esztendőben születettél te, 's mely nap 's esztendőben vevél tiszteletre méltó társat? Tudassd ezeket velem, kérlek, hogy jegyzőkönyvembe írhassem, 's szentek légyenek nekem napjaid.

Tegnap nálam ebédelt a' Sógorom, 's azt beszéli, hogy ő Csáki Imrénél hágatta-meg e' napokban a' szép Haller-rel az Ipa Herczeg Hessen Homburgtól vett kanczáját. A' kancza kurtított farkú, és szép minden tetemeiben. Ezt Csáki csak azért engedte a' Sógoromnak, mert megszerette a' kanczát. (Én Mező hegyesiekkal hágattam-meg a' magamékat). Megmondhatod Ipad Úradnak, hogy esődőre itt közönségesen csudáltatik.

Élj szerencsésen, kedves édes barátom! A' Gondviselés lebegjen minden örömeid felett 's adjon nemes szándékaidnak szép teljesedést. Grófnéd kezeit csókolom, 's idvezlek benneteket Sophiem képében, ki tegnap Kázmérba ment és nagyon megijesztett, mert azt írja, hogy az út miatt egy helytt a' szekér nagy döcczenést kapván, magát annyira megütötte, hogy sok ideig örömeim elenyészésétől rettegett. Élj élj szerencsésen! örök híved

Kazinczy Fer mpr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1109.

Csehy József — Kazinczynak.

Körnöd 7d. Május 1807.

Kedves barátom, a tavasz reá lehelt kertünkre, és szerencsésnek látom magamat, hogy ezzel kívánságodat közelebb teljesíthetem. Itt következik tehát Gessner' monumentumának a művről vett rajzolattya. Meg ösmerheted rajta, hogy silány rajzoló vagyok, a ki mestertől soha nem tanultam, de a miatt mértékei igazok, a contourokat is, a mennyire kitellett, híven követtem.

Télen Januariusban hozzá eresztett levelemben, mellynek vétele felől még nem vagyok bizonyos, a hozzá tartozó partieról bőven szóllottam. Itt csak azt vetem hozzá, hogy a monumentum' tövében álló fa nem tölgy, hanem fűz, körülte szil, galagonya, 's kecskerágok vannak.

Azolta a Szombathelyi templom építő mesteréről is veltem tudósítást, különösen az ifjú hg. Battyáni Fő Ispányi installatiójakor N[agy] Prépost Ölbecy szájából.

Első építő mestere volt tehát *Hevele** Tyrolisi születés. A Planum egy Római templomával egygez. A tornyok épületében az eredeti planumtól eltávoztak, ugyan csak falusiak is. Hevele épített Szombathelyen még 3 házat; a püspöki residentiát, Ölbey Nagy Prépostét, és néhai Szegedi kanonokét. Pozsonban pedig a Card. Battyáni házat. Az építés mostani igazgatója *Anreith* kőműves mester. A templom ez ideig 178 ezer frtba van, 's még 30 ezer frt könnyen reá megy.

Kresznericsét azólta megint láttam, 's szeretetem iránta, 's az ő bölcsössége előttem nevelkedett. Szüntelen a hazai Litteraturával foglalatoskodik.

Most 5dikén Német Ujvártt valánk. Ez a Battyániak praedicatorum. Itt van temető kriptájok. A mostani hg atyai nagy anyjának Illsháziakból való asszonynak tette az utolsó tiszteletet. A vár egy magányos kősziklás tetőn áll romlófélben; Ép még az a része, mellyben a kápolna, egy gyűlés szála, fegyver kamara etc. vannak. Itt tartatnak a familia őseinek képei, copiai a Borostyánkőben tartató portraítknak. A Magyar ha más nem, csak a Costümök is interessályak. Első Örsi György, tovább Kővágó Örsrül iratnak, késő lettek Battyániakká. Egész 1160nig felviszik származásokat, az előbbeni Praefectus Szaniszló szava után. Az pedig hogy Álmos hadnaggyátul Örstül jönnök le, conjectura. — Emlegették, hogy a mostani hg olly igen jól beszéll magyarul, mondám, derek dolog, hogy Örs maradéka még magyarul tud. Láttam a kriptában a Palatinus koporsóját, a Feld Marsalét, a ki legelső volt hg, a Primásnak csak a szive van itt.

Szóllyunk az élőkrül, Virág irt, jó kedvű, én neki viszont kétszer. Hát néked irt ó?

Kulesárnak újabban egy futó gondolatot küldék a Katona fogadásra nézve, mellynek veleje az, hogy a Recrutának írott parancsolat adassék, hogy ez által az erőszak mocskát le vegyűk; — valamint a nemes ember ex vinculis citaltatik, 's *mottóm* ez volt: *Des petites attentions conservent des grandes vertus*. Még eddig nem adta ki, vagy meg nem engedték, vagy hogy maga nem kap rajta.

Élly édes barátom és szeress, még talán egy ideig elleszűnk itt, azért bátran írhatz.

Cs.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

* A levél aljára Kazinczy így igazította ki a nevet: «Melchior Há'ele».

1110.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

Nagy érdemű drága Tekintetes Ur!
különös szivességű Jó-akaró Uram!

A Catalogusokat, a melléjek tétetett könyvekkel, vettem azon a napon, a melyen legközelebbi leveletem a Tekintetes Urhoz elküldöttem — A Schneider Görög Lexiconát meg tartottam volna a Bibliothéka részire, ha az ottan nem találtatna; de minthogy találtatik, árost kerestem rá, s találtam is nem sokára. Minthogy a könyv igen oltsó, nagyobb áron igyekeztem eladni, el is adtam volna, ha a vevő nem tudta volna, hogy azon Lexiconnak már újabb és bővebb kiadása vagyon — Így tehát tsak a meghatározott 8 Rhforintonkon adhattam el — Ezen pénzt ide levelembé helyeztettem — Azon könyveket, a melyeket a Tekintetes Ur vissza kíván, parantsolattyára akar mikor vissza fogom adni — A négy Darab Bétsi Annalisokat küldöm — Ugyan kéméletlenül bánik a Recensens egy érdemes Magyar Urral! — Én már a Bibliotheka részére megttettem a Praenumeratiót ezen Annalisokra: de míg elérkeznének, szives köszöntése mellett kéri Tiszt. Professor Szombathj János Ur a Tekintetes Urat általam, ha lehet, méltóztassa a több Darabokat is vele közleni. Többire magamat tapasztalt szives jó-indulatiban ajánlott. mély tisztelet mellett maradtam

S. Patakon 9 Maii 1807.

A nagy érdemű drága Tettes Urnak
Szives Jó-akaró Uramnak

alázatos tisztelője és szolgálója
Kézy Mózes mk.

A Könyveknek Licitatiója felől még eddig semmit se hallottam; ha fog lenni, elmulhatatlanul fogom tudósítani a Tekintetes Urat.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1111.

Kazinezy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Mai 11d. 1807.

Szeretetre 's tiszteletre fő mértékben méltó barátom!

Melly áldott az az óra, melly engem a' te barátságodhoz vezetett! 's mint font úgy öszve bennünket, hogy új meg új úton menjünk és mindég együtt a' halhatatlanság felé. — A Csokonai sírjánál emelendő kő hirdetni fogja barátságunkat, és azt, hogy mindketten igyekeztünk fajunkat neuesíteni -- *az emberi fajt* -- értem. -- Azt hirdeti a' Kis János barátsága is, kinek isméretibe én juttattalak. — Magyarúl kiadandó munkáim is azt fogják mondani a' később időknék, hogy egymást szerettük. Mi vala még hátra? Ine egy szerencés történet, midőn most egy olly munkát készítek sajtó alá, melly a' Haza határin kívül is olvasható lészen, itt is együvé köt bennünket, és én már deakül is elhirdethetem, hogy barátok valánk. Édes barátom! Fogadd el szives tiszteletemet 's köszönetemet azon jóságodért, hogy a' Leonardus Codexeit és a' Ruthkai András nevével signált Manuscriptumot velem közleni szándékozol, és erre még csak kérésemet sem várád. Te tudod, hogy szivem egész mértékben szeret, 's midőn azt mondom, nem mondok előtted semmi újat. — De hadd vessem hát hozzá, a' mit érzesz ugyan és így hallására szükséged nincs, de nékem van szükségem kimondására: Te ezt a' szives szeretetemet egész mértékben érdemled is. Nyugtalan várom a' Codexeket, 's valamint abban kevélykedem, hogy az Atila titulusán ezt mondhatom: *ex codice suo*, Bibliothecae Collegii Evangelicorum Helv. Conf. S. Pataki jam illato edidit Fr. K. etc., úgy kevélykedem azon is, hogy a' te Codexoid titularis paginájin ezt fogom mondhatni. *Ex Codice Csereiano* etc. 's a' Praefatióban képedet festhetem, 's barátságodat emlegethetem, 's a' nem-magyarok-nak azt mondhatom, hogy Hazánkban mik taláztatnak.

Ezeknek titulusait el nem tudtam olvasni. Azonban nagyon köszönöm hogy lefesteni nem sajnállottad a' betűit. Mihelytt veendem a' Pakétot, honorabilis mentiőt teszek róla mind a' Hazai Tudósításokban, mind a' Bécsi neuere *Annalen der Literatur des oesterr. Erb Kaiserthumes*. Barátom, kérlek ne halasszd ezen Periodicus írást meghozatnod. Én jártatom. 9 frtba kerül

esztendőnként postán. Minden holnapban jó egy darab. Jó, rossz, a' mit irnak, azzal nem gondolok: de illő tudnom, hogy Monarchiánkban 's hazánkban mi történik; ki él, ki halt-meg, ki mit ír, mint lép feljebb és valóban a' recenziók sok izléssel 's tudománnyal vannak ejtve.

Kérlek, édes barátom, első leveledben tudósíts, ezen régiségeket atyádról hírod e vagy testvéredről, vagy még Kaprinairól maradt reátok; 's Kaprinai, az atyád és a' testvéred melly nap 's hol holtak-meg, 's testvérednek mi volt a' kereszt neve? hol utazott? mi volt? hány esztendő korában múlt ki? 's mind azt a' szépet, a' mit atyádról 's testvéredről tudnom 's el mondanom lehet, tudassd velem. A' jók emlékezetét nem kis érdem feltartani. 'S én az azokét ne tartsam e fel gyönyörűséggel, a' kikhez Te vagy kötve szent lánczokkal? Ne engedd magad a' Modestia sugallási által ezen kérésem teljesítésétől elrettenteni. Írd meg nemzetednek minden fényét: tudod, hogy én annak emlegetését csak azoktól veszem rútnak, a' kik magok érdemtelenek a' fényre. (Lásd Hothkőczomat a' Hazai Tudósításokban, a' hol a' Csákiak sírköveikről szölkék) — Ez fényt ad az egész Nemzetnek.

Legjobb volna ha ezt a' Pakétot lepecsételnéd és nevemre adresszálnád. Azután egy más borítékot tennél reá, és azt a' Monsieur de Fazekas, Curé de l'Eglise Reformée à Ér-Semlyén útasitanád, 's Halmágyi László Úrnak adnád, hogy ő az Ér-Semlyéni Predikátortól annak általvétele felől néked végyen 's vigyen Recepissét. — Ugyan csak Halmágyi László Úrra kellene biznod, hogy járjon végére Semlyénben megszállván, midőn Kőrösről Debreczenbe megyen, hogy kinél vannak letéve két Pakétocskáid: az egyikben a' sipka, a' másikkban a' Csáki Orációja van.

A' Calendarium felől is várom megígért bővebb tudósításodat, hogy a' Hazai Tudósításokba béküldhessem.

Orczy Józsefnek három fija van, nem egy. Jó fiúk: de Mágnáskák. Azonban az Orczy vér ki fog ütni ha későn is belőlök. György Pest Vármegyei Vice Notariussá lett a' minap. Az jó jel, jó kezdet.

A' melly levélben arra kértelek, hogy ne hevertessd asztalodon, az éppen az a' levél volt, a' mellyben arra kértelek. — R[iedele] azért szenvedett a' miért én.

Már megírtam, hogy a' Csokonai sírköve dolgában Vay nem fog semmit tenni. Ismerem jól. De óhajtom, hogy abban a' másik dologban mindent tegyen a' mit kívánsz, ha olyat kívánsz is, mint

Rhédey Lajos szokott kívánni, mert duo cum faciunt idem non est idem; és a' miért máson neheztel a' jó ember, azon Cserei Farkason a' jó ember örülni fog.

Az a' leveled, a' mellyre most felelek már hatvan eggyedik levél leveleidnek számokban. Édes barátom, melly becses gyűjtemény! mint festik lelkednek nernességét! Meddig fogjuk levelezésünket folytathatni, 's mellyikünket kap-ki elébb a halál?

A' Királyi Propositionók szóról szóra meg vagynak a' Hazai Tudósítások XXX-dik Darabjában. Meg vannak a' Magyar Kurirban is, de azokat most nem lelem, nem tudom hová vetődtek.

Élj szerencsésen, édes barátom, 's tarts meg becses barátságodba. Maradok alázatos szolgád 's hív barátod

Kazineczy Fer. mpr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1112.

Virág Benedek — Kazineczynak.

Pünkösöd hetén, 1807. Budán, Tabánban az arany keresztnél, nem messze a' hidtól.

Soha sem hittem volna, kedves Kazineczim, hogy olly későre érne hozzád levelem, mellyre négy vagy öt hét előtt adtál választ, 's jelentetted életedet, barátságodat. Az olta Fabehich Jóska, nem tudom kinck esze után; mert eddig nem valék vele ismeretségben, magyar Pindarust küldött. Igen meg örültem, el gondolván, hogy leszen alkalmatosságom, ha ritkábban is, a' veleváló levelezésre annál inkább, hogy neked kedves embered. Egy Győri pap, Pesti theologus professor által jött Pindarus; és én, magamra boszorkodva mondom, még meg sem köszöntem ezt a' nagy bötsű ajándékot. De a' közelítő medárdusi vásárkor bizonyosan. Reménylem, te is, mint emberséges ember, jóra magyarázod hallgatásomat. Úgy látszik, tavalyi levelem el is akarta szívedet készíteni a' várakozásra. A' mi néha bizony nehéz. — Az országgyűlésre vártalak; ha el találnál jönni, vedd kezedbe a Schematismus Dialectalst Ao. MDCCCVII. pag. 48 látván Cassoviensis -- pag. 49. Taban Hauptgasse Gusmanovich 566. Ezen Ablegatus urak az én quartélomban vannak. -- Most szüntelen firkálgatok, de in silentio, a' hazai dolgokról. Sok árkusok tele vannak, mellyeket valahányszor meg meg olvasok, gondolom;

Ha ez nap világra jöhet, fog e tetszeni Magyarainknak, ad-e Széphalminak öröm órához öröm órákat! 'S ekkor megint írni kezdek, és örvendeni Annak boldogságán, ki tsendes magánosságából a' jövődőségre kinéz, 's tehetsége szerint annak hasznára is fárad.

Most jut eszembe: Minapi leveledben irtad, hogy Cschinck Fabchich képét megküldötted volt; nem egészen értem ezt; de nekem a' magadéból még nem küldöttél. Minck halasztod? Egynehányt várok tőled, hogy . . . nagyobb kedvem legyen.

Igaz! a' Magyar Pindarus vögén: imprimatur, omissis *deletis*, a' *deletisek* mog vannak-e nálad, vagy meg lehetne-e szerzeni? Ne feledd el, ha én talán el feledném! Vale kedves Kazinczim, és mennél előbb énekeld el Pindarusból (pag. 176. 23.) «Ha nyujtanom lehetne» vagy «Szerelmesem Galambom» V. mk.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 174. sz.]

1113.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Mein Herr Professor!

Für die gütige Aufnahme meiner prosaischen und poetischen, eigenen und fremden Beyträge danke ich Ihnen aufs verbindlichste. Auch fühle ich das schmeichelhafte, welches in der Einladung, mich an das Institut der oesterreichischen Annalen anzuschliessen liegt, ganz. Unternehmungen, wie diese Annalen, Ihre Zeitschrift und Kultsárs einheimische Nachrichten, nach allen Kräften zu befördern ist Pflicht jedes Menschen, der zu wissen glaubt, was eine Nation an Cultur gewinnt, wenn Ideen, die einzelne Gelehrte beschäftigen, in Umlauf gebracht werden. Dem Abgange solcher Schriften schreibe ich vornehmlich mit das traurige Loos meiner Landsleute — wahrer: der ungarisch sprechenden Ungarn — noch wahrer: meiner biedern Glaubensgenossen, den Kalvinern — zu, das der vortreffliche, mir noch immer unbekannte Verfasser des Werkes: Freymüthige Bemerkungen eines Ungarn über sein Vaterland uns nur zu gerecht vorwirft: «Schriftstellerei will in Ungarn nicht gedeihen!» -- Ich fühle, wie geeignet solche Schriften sind, den Durst der Selbstgenügsamkeit, der isolirte Gelehrte zu befallen pflegt, zu verscheuchen,

* «Vettem 23-a maj. F. K.» — Kazinczy F. jegyzése.

und sie durch Wetteifer und die geheimsten Fäden des Herzens aus ihrem dumpfen Brüten zur Thätigkeit anzureitzen. Urtheilen Sie also, wie sehr ich mir angelegen sein lassen kann, die Zahl der Abnehmer Ihrer Zeitschrift zu vermehren.

Dass diese lange fortwähre und nicht wie alle unsere übrigen Unternehmungen dieser Art — das Kaschauer ungrische Museum, mein Orpheus, und die Zeitschrift unseres sehr geschätzten Freundes Herrn von Schedius — ins Stocken gerathe, wünsche ich innigst. Das meiste kommt immer auf die Herausgeber und Redacteurs solcher Werke an, und ich hoffe, Sie werden längere, trockenere, nur wenige Leser interessirende Documente, die mehr in eine Sammlung historischer Kleinigkeiten als in eine eigentliche Zeitschrift gehören, aufzunehmen sich weigern. Dies hat meiner Erfahrung nach manche Abnehmer der Schrift, deren Titel zu behalten Ihnen beliebt hat, gegen dieselbe lau gemacht und zurückzutreten bewogen. Ich erwarte, dass das erste Heft Ihrer periodischen Schrift, so wie auch den Almanach mit vieler Ungeduld, und werde Ihnen freymüthig bekennen, welchen Eindruck sie auf mich gemacht haben werden. Dass Sie Recensionen ausschliessen, bedaure ich sehr. Die Annalen liefern zu wenig Artikeln von ungarischen Werken, und dies ist, dünkt mich, sehr weise gethan, denn wozu sollen sie Werke wie: Hungaria in parabolis oder das von Fejes und von Bárdosi, die den grössten Theil ihrer Abnehmer wenig, oder vielleicht ganz und gar nicht interessiren, und der Nation nichts als Schmach bringen können, bekannt machen? —

Ich war stolz auf mein Glück, die Ihnen bewussten Codexe für Ungarn wiedererworben zu haben. Aber mein Stolz ist nun um vieles herabgestimmt. Hingegen flammt in mir der Stolz des Ungarns um vieles höher. Denken Sie die Freude, zu gleicher Zeit mit Ihrem schätzbaren Schreiben kam mir die Nachricht zu, dass eine Privatbibliothek des Vaterlandes vier andere dieser ähnliche Handschriften von meinem Leonardus, dem Arretiner, hat! Ihre Titel sind mir nicht bekannt, weil mein Freund im Lesen der Mönchsschriften ungebübt ist. Aber ich werde die Codexe in Original erhalten und schliesse sie dann meinem Atila an.

Versoghys Aglaja und die eben erschienene Werke des Kisfaludy werde ich also recensiren und die Recensionen für die Annalen Ihnen ungrisch zuschicken. Ich fühle, wie wenig mächtig ich der deutschen Sprache bin, und weiss dass es Vermessenheit ist in einer

fremden Sprache zwischen Männern, die schön wie die Annalisten schreiben, aufzutreten. Ihre Güte, mein Herr Professor, wird mich entschuldigen, und mich von meiner Erbsünde reinigen. — Auch schicke ich Ihnen die biographie des um die ungarische Literatur so hochverdienten Révai Miklós bald ein. Ich habe in seine Worte nicht geschworen, ja, ich hatte Muth ihm zu sagen, wo ich einer andern Meinung, als er, war, aber ich bin gerecht zu bekennen, dass sein stupender Fleiss, sein glühender Patriotismus meine Verehrung, und seine Freundschaft für mich, die bis zu seiner letzten Stunde fort-dauerte, meine dankbarste Liebe verdienen. In seinem Blut war viel Phlogiston: aber auch das ist nicht immer übel, und in seinem abscheulich gewordenen Streit mit Szabó Dávid und kürzlich mit Verseghy — wo doch Szabó und Verseghy unstreitig unrecht hatten, — betrug er sich anfangs sehr edel und gerecht. Er war durch sie angegriffen, und ward schwach auf seine eigene Würde zu vergessen.

Machen Sie, ich bitte Sie sehr darum, mein Herr Professor, eine Erwähnung von dem unglücklichen Tode des armen Rosti in Ihren Blättern oder den Annalen. — Er ward, ehe er noch Staats-gefangener ward, schon Hypochondrisch. Einsamkeit, Schrecken, das Andenken seiner, durch dieses Unglück hilflos gewordenen Mutter versenkten seinen Geist in die tiefste, schwarzeste Schwermuth. — Als er in Ofen sass, (1795. in Jan. oder Febr.) zerschlug er seine bouteille, klopfte eine Scherbe des Glases mit dem Schloss, das an seiner Kette hing, zu Pulver, und trank es. Er sah, dass er noch nicht stirbt, und nun zerschmitt er mit einer andern Scherbe sich an Händen und Füßen die Pulsadern. Auch dies brachte ihm noch den Tod nicht. Nun schnitt er die grosse Ader an dem heimlichsten Theil seines Körpers entzwei, und erst bei diesem Schnitt entfuhr ihm ein unwillkürlicher Laut. Die Wache zeigte den Laut an; der Arzt war herbeigeholt, man gab ihm zum Erbrechen ein und verband seine Wunden.

Er ward hergestellt, aber nun auch an Körper Krippel so wie er dies schon am Geiste war. Ich war auf dem Spielberg und dann noch in Brünn $2\frac{1}{2}$ Jahr sein immediater Nachbar und kannte ihn also sehr gut. Im May 1798 ward er entlassen. Seine Mutter fand er im Grabe. Er kam nach Pesth um sich durch Advocatie zu helfen, weil er gar nichts hatte, indem sein sehr früh verstorbener Vater *alles* durchgebracht hat. — Der edle Mann, Baron Joseph Orczy machte ihn zu zeinem Hauptarchivarius. Dabei betrieb Rosti die

Advocatie, und fand sich nicht übel plazirt. Aber Orczy starb 1804. und die Wittve gewann ihn, ihre drei Söhne aufs Land zu begleiten und sie dort im ungar. Rechte zu unterrichten. Was dort vorgefallen sein mag, weiss ich nicht, ich weiss nur, dass er in Ungnade bei der Wittve Orczy fiel, und dass diese sich nicht nur nicht grossmüthig, sondern nicht einmal gerecht gegen ihn betrug. Er kam wieder nach Pesth um die Advocatie hervorzunehmen. Diejenigen, die er wegen Orczy abwies, waren gegen ihn erbittert. Er wandte sich an seine dasigen Freunde. Die waren dürtfliger, als dass sie ihm lange hätten helfen können. Er kämpfte mit Mangel, zuletzt gar mit Hunger. Seine Schwermuth ward gefährlicher, er schwärmte wahnsinnig auf den Gassen. Man fing ihn ein, und er ward in domo praetoria Comitatus Pest. curirt. Sein daemon wich, aber nun kämpfte er mit Mangel und Hunger wieder. Den 24. Jan. jagte er eine Kugel durch den Kopf mit der hinterlassenen Rechtfertigung:

Amicis et benefactoribus immortales ago gratias.

Inimicis et iis, qui contractae infirmitatis* causa sunt, sincero corde condono.

Taedebat miseram sine vita degere vitam!

Quand on a tout perdu, quand on n'a plus que d'espoir.

La vie est un opprobre, la mort est un devoir.

J. Rosti m. p.

Er war ein guter Kopf und ein rechtschaffener Mann. Seine Sitten waren von dem Magnatenton unsrer Laffen angesteckt, und der arme Mann wird sogar bey seinem Schritt aus dem Leben geglaubt haben, er thut etwas cavalliermässiges. Sit ei terra levis! denn gravis war sie ihm, bis er an ihr wandelte, genug.

Das Sie mir in der Sache des Csokonayschen Denkmahls im Namen aller Künstler staendigen Beifall ertheilen, schmeichelt mir ungemein, und das Versprechen, den Ablauf dieser Streitigkeit zur Publizität zu bringen, freut mich aus einem weit edleren Gefühl als Eitelkeit und Autorkitzel seyn können. Wenn dort bloss die Frage obgewaltet hätte, ob *ich* oder *meine Sugillatoren* recht haben, da ich in der Charakteristik des Cs[okonai] ihn als einen Misanthropen à la Rousseau geschildert und die Weisen in Debrecczin mein Wort für einen haemischen Tadel ansahn, so hätte ich geschwiegen. Aber

* Anspielung auf die desorganisation seines Geistes.

dieser Angriff schien mir die gewünschtete Gelegenheit, das beste Vehikel, die wahren Abderiten ihrer Infallibilitaet und pedantischen Allwissensucht vor dem Publikum zu zeihen, sie zu dem goldenen γωδς σαωτον zu bringen und sie einen weniger lauten Ton führen zu lehren. — Sie, mein Herr Professor, haben in Debreczin gelebt und kennen es also. Diese gelehrten Leute haben den Grazien nie geopfert, ahnen gar nicht, warum Amors Altar vor den Eingang in die Hörsäle der Weisheit stehen sollte, und wozu ein Socrates mit den Bildern seiner Schwestern sich beschäftigen musste. Sie spotten der Lehre des Schönen, sie heisst ihnen *lutriscbe Wissenschaft*. Sogar Herr Császár — sey es mir erlaubt, ihn *Ihnen*, und *blos Ihnen* zu nennen — ein Mann von sehr schönen Kenntnissen, ein Mann, der lange in Wien gewohnt hat und dort Politur und Geschmack hätte sich erwerben sollen, ein Mann, der wider die lourde Gelehrten in Debreczin oft sehr bitter geklagt hat, der dort die deutsche und französische Sprachen öffentlich gelehrt, — sogar ein Mann, wie *er* liess sich nicht nehmen, an einen Klopstock sey wohl nichts, der genialische Dichter des Liedes: Vor Alters war ein Gott von nicht geringen Ruhme etc. sey ein elender Bänkelsänger und sonst gar nichts, und hofmeisterte an Wielands Styl und Dictionen. «Die Narren muss man mit Kolben lausen.» Proverb. XIII sagt ein alter Uebersetzer der Schrift. Ich fand den Streit meiner nicht unwürdig, denn ich stritt für Recht, das nicht bloss Verfasser im Styl der Melanchthone, sondern auch der Luthers fordert. Wehe dem Manne, cui inercia pro sapientia est. Schämt sich ein Vay Józef und Wesselényi Miklós, nicht Hiebe in Landtags- und Comitatsitzungen zu geben, so wüsste ich wahrlich nicht, warum ich mich dieser Waffen schämen sollte.

Fazekas Mihály glaubt, es sey ein Plagiat Poussins Grabschrift an den Stein Csokonays zu setzen. — Ob er wohl weiss, — er, der auch einer derer ist, die *alles* wissen, dass Kuellern die Grabschrift des Raphael gesetzt wurde?

Wenn Sie, mein Herr Professor, diese Sache ausführlich behandeln werden, und denen Debreczinern nicht im invectiven, sondern im belehrenden Ton etwas, was ihnen zu lernen sie fördern wird, sagen wollen, so werden Sie gewiss etwas sehr erspriessliches gethan haben. Ich habe ihnen ohne Personalitacten und, das weiss der Allwissende, gewiss nicht aus beleidigtem Stolz, in meinen Vorreden und Anmerkungen zu Sylvesters neuaufgelegten Grammatik, dem

ersten (Krakkauer) alphabeticon und Varjas's *e* vocálisú éneke manches gesagt, was sie nicht zu wissen scheinen. Auch dieses Werk wird seit 1805. gedruckt. Nun soll es bald erscheinen.

Wenn Sie die Güte haben werden wieder an mich zu schreiben, so bitte ich Sie, die adresse so zu bezeichnen: par Cassovie, Sátor-Alja-Ujhely, à Széphalom, und lassen Sie mich wissen, woher ich den Almanach erhalten soll, da er nicht durch die Post, wie die Zeitschrift, verschickt wird. Aus den Händen Ihres sehr schätzbaren Anverwandten des Herrn Joseph Romy, würde ich es am sichersten erhalten können.

Ich verharre mit wahrer Hochachtung
Mein Herr Professor

Ihr

gehorsamster Diener
Franz Kazinczy.

Nekrologie.

Am 24ten Januar 1807 machte Herr *Johann von Rosty*, ein glücklicher lateinischer Dichter, vor einigen Jahren Notär bey der Districtual-Tafel zu Günz (Ginzium, Kőszeg) und in seinen jüngsten Jahren Jesuit, alt 50 Jahr, seinem durch Melancholie getrübbten Leben durch einen Pistolenschuss ein Ende. Man betrachtete ihn als einen physisch Zerrütteten, und sein Leichnam ward in dem Freudhof des Krankenhauses zu Pesth zur Erde gebracht.

Am 24ten Februar 1807. starb Herr Georg Comáromi von Kőj (nicht **Kom**), ehemals General Perzeptor, weiter Ober-Notar, dann Praeses Judiciü Subalterni der unter Josephs Regierung vereinigten nun wieder getrennten Gespannschaften Abaujvár und Torna, auch Vice-Curator des Collegiums zu Sárospatak, zu Selyeb, Gegend von Kaschau. Er war 1790 Repräsentant des Abaujvárer Comitats beim Landtage in Ofen.

Am 15ten Apr. 1807 starb zu Pesth Baron Ladislaus Orzy, k. k. Kämmerer und Geheimer Rath, Commandeur des St. Stefan-Ritter Ordens, und Obergespann von Abanjvár im 57. Jahre seines glänzend durchgelebten Alters, von jedem Redlichen betrauert. Er war Sohn des 1789 verstorbenen* Josephs, Obergespann von Zemplén

* Generals Laurentius Freyherrn von Orzy and jüngerer Bruder des 1804 verstorbenen. — Kazinczy utólagos közbeszúrása.

(1792—1800.) Er war auch als ungrischer Dichter rühmlich bekannt, und in der Sammlung der Gedichte seines Vaters, die Prof. Révai herausgab, sind manche Stücke von ihm. Pest verdankt ihm seine Verschönerung durch den berühmten Garten, der seinen Namen führt. Er hinterliess eine Wittwe, geb. Gräfin Traun, aber keine Erben.

Den 30. April 1807 ist Herr Stephan von Hatvani, Exactor des Biharer Comitats und Sohn des einstigen Professors zu Debreczin gleichen Namens, unter der durch den Herrn Bischof zu Grosswardcin Franz v. Miklósi in der bischöflichen Capelle gehaltenen Messe zur catholischen Religion übergetreten. Vor ein paar Jahren machte er dem römischen Hofe durch seine mit dem Nuncius zu Wien gepflogenen Correspondenzen Vorschläge zur Vereinigung der drei christlichen Religionen, ja er wagte sogar Sc. Heiligkeit das Oberhaupt der röm. Kirche um eine Erläuterung seines schwankenden Geistes anzuflehn, der ihm gereicht wurde und nun wiederfuhr. Er ist anonym Verfassner einiger deutsch verfassten Brochüren.

Eben erhalte ich die 4 Hefte der Annalen der österreichischen Litteratur von Patak, wohin ich sie ausgeliehen, zurück. Die Bibliothek daselbst hat sie sehr liebgewonnen, und sie schon bestellt. Dass dort auch Ihre Zeitschrift bestellt werde, wird meine Sorge seyn, und ich will heute noch Ihre Ankiündung ins ungarische übersetzen, und unserm Freunde Herrn v. Kultsár zur Bekanntmachung zuschicken, denn viele Ungarn kennen ihr *Werden* noch gar nicht! Dass die Nahmen der Pränumeranten dem Werke vorgedruckt werden, ist sehr weise gedacht. Das lockt manchen eitlen leeren Kopf zur Abnahme an, und er fördert das Gute aus *Nebenabsicht*, aber er fördert es.

1114.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Májusnak 17d. 1807.

Édes barátom,

Lelkem ma szokatlan melegséggel tölt-el veled. A' szerelmnek 's barátságának tudod vannak paroxysmusai. Pénteken a' feleségemet által kísértem Kázmérba 's a' Mise miatt, melly ma ott mondatott.

ott hagyám, magam pedig visszajöttem holmi gazdaságbeli dolgok, de leginkább néhány gondosabban írandó levelek miatt. Ruminak válaszoltam Tessenbe, 's két helyre irtam Révai eránt, 's az engem Orczinak és Barcsainak verseikre emlékeztetett; elővettem a' könyvet, olvastattam benne, 's hazafiúi oestrumomban Téged óhajtótialak ölelhetni. Barátom! így fog e a' barátság minket kettőnket valaha szentté tenni a' Maradék' szemeiben, mint Orczit és Barcsait tette az én szemeimben? Fluunt quidem lutulenti — átkozott rossz versek, és görönggyösök, de a' szemet közt gyöngy van elrejtve, 's magáért a' nyelvért is érdemesek. hogy attól a' ki magyarul ir, tanúltassanak. Ezután gyakrabban fogom őket olvasni. Rumi nekem Májusnak 2-dikán felel. Kedvesen vette beküldött darabjaimat mind a' Musenalmanach számára, mind a' Bécsi Annalisokéra, 's arra kér, hogy magamat csatljam a' Bécsiekhez, ímhol vannak szavai: In den oesterreichischen Annalen erscheinen zu wenig Beurtheilungen poetischer Werke der Magyaren. Es scheinen in diesem Fache zu wenig Recensenten an den Annalen mitzuarbeiten. Sie wären gewiss der competenteste Beurtheiler in diesem Fache der Ungrischen Literatur und ich fordere Sie daher auf, sich an das Institut der oesterr. Annalen anzuschliessen.

Megígértem neki, hogy két magyar munka recensióját megküldöm. De egyébiránt még ezt irtam a' Zeitschriftjére nézve: dass Sie Recensionen ausschliessen, bedauere ich sehr. Die Annalen liefern zu wenig Artikel von Ung. Werken und dies ist sehr weise gethan, denn wozu sollen *sie* Werke wie hungaria in parabolis und das des Fejes und Bárdosi etc. die den grössten Theil ihrer Abnehmer wenig, vielleicht gar nicht interessieren, und unserer Nation nichts als Schmach bringen können bekannt machen? ---

Olvassd még ezt, mert ez Téged is interesszál, minthogy ügyünk közös: In dem Streit mit den Debrezinern über Csokonais Monument haben Ew. Hochwohlgeboren gewiss nach dem Urtheile aller Patrioten und Literaturfreunden recht behalten. Ich werde darüber in einem öffentlichen Blatte auch etwas zur Publizitaet zu bringen trachten. Kértem, hogy cselekedje azt és a' Debreczenieknek adjon ne *ütést*, hanem *tanúságot*, és minthogy Fazekas olly formán szöll, hogy Plagiatus a' Poussin sirirását Csokonaira által vinni, mondja meg nekick, hogy Knellernek Londonban a' Raphael sirirását adták. Ezt akkor mikor a' Hazai Tudósításokban feleltem Fazekasnak, elfelejtettem ki volt légyen az, a' kinek a' Raphael sirirását adták: azolta szerencsésen felleltem. Te a' 4. vagy 5. Codex miatt meg fogsz jelenni nem

sokára az Annalisokban, mert én meg nem állhatom, hogy a' Baresai szava szerint a' Sógoroknak fel ne dicsekedjem hogy Hazánk miket bír; meg nem állhatom, hogy barátságoddal ne kérkedjem és háládatosságomat addig is ne bizonyítsam, míg a' Codexet ki fogom adni; 's osztán minapi jelentésed szerint a' Kolosvári botanicus kert etc. felől való planum megérdemli a' tudatást, — (NB. azt nem szabad más úton tudatnod a' Publicummal, hanem általam.) Mondd-meg tehát, hogy egy tudományokat annyira szerető, elősegélleni igyekező, sőt művelő Férjfi. mint Te vagy, ellehetne e a' Bécsi Annalisok nélkül? Bizonyosan nem. Észtendei jártatása 9 ftba kerfíl. Kérlek rendeld magadnak Somlyón így: 9 fl. erlegt für den Jahrgang 1807. Der neuen Annalen der Literatur des oesterreichischen Kaiserthumes unter der adresse à Monsieur Wolfgang de Cserey etc. par Bude Debrezin, Somlyó, à Kraszna. 'S irj azonnal egy jelentést Bécsbe frankózott levélben an den Herrn Redacteur der neuen Annalen der Literatur des oesterr. Kaiserthumes. Wien, bey H. Buchdrucker Doll. Ha ide is, az az Bécsbe nem irsz, 's tudokra nem adod, vagy a' Somlyai Posta Recepisséjét a' 9 ft felől mellé nem zárod, megeshetik, hogy sok hónapokig nem veszed. Így Július elején már 7 Heftet kapsz. — Te a' Természet ismérést teted studiomoddá. Ezen Annalisokból igen sok jót fogsz tanulni, 's illy könyvek isméréte jatsz mint ez: Sartoris Naturwunder des oesterreichischen Kaiserthumes 2. Th. 1807 mit 8 schönén Kupf. 3 f 30 x.

Kertem szépül. A' lyányom sírját egymást érve borította-el a' tulipán és narcis. Cytisus laburnumjaim igen szépen kelnek. Colutheám hasonlóképpen. De a' löled vett gyászfűz és Platanus oda van, 's veres bodza magvaidd ki nem költek, ha ezután nem fognak. Syrinxeim, berberiseim, lycium Afrunom mind él, 's elhomlitván ágait, sok fijakat nevelgetnek. Nevezetes dolog, hogy minden szurkot eresztő fa nehezen szenvedí az által ültetést, és én még is tavaly Septemberben, az nap midőn Hotkóczon ebédeltem, két juniperust vettem-ki a' földből, elhoztam 's ámbár csak harmad nap múlva tehettem-ki kocsimból, mind a' kettő megfogamzott 's derekasan hajt. Ennyit tesz az, ha a' föld meghagyatí a' gyökereken. A' Siroka és Korotnok közt menő chaussén én oly két gyalog fenyőt néztem-ki, melly az út miatt lehordott magas földnek éppen székén állott. Kocsi baltámat elővétetvén, inasom vágta-ki a' földből, 's ketten tették-fel lábamhoz a' ferecső bő alá. — Megfogamzott két 16 esztendővel ezelőtt Regnecezen ültetett lógesztenyém is, és nagy 's kövér leveleket

hajt. Úgy 4. hársam. Gyümölcsfáimról és Olasz nyáraiuról nem szóllok: de azt illő emlitenem, hogy Canádai nyárjaim és a' reszketők között, minthogy csak vesszüt, még pedig rojtokra fakadni készült, szurkáltam le, csak kettő fogamzott-meg, a' topolyáim között (Silberpappel) pedig talán egy sem él-meg. — Ha Te nekem igen későn ősszel majd egy pár gleditschiát, és ha van, bignoniát cseréphe tenni parancsolnál, 's módját lelnéd általküldésének, ugyan leköteleznél. Gleditschia itt sehol sincs, 's mikor érem örömét ha magam vetem-el a' magvát?

Csehi József főhadnagy Májusnak 7dikén ira Körmöndről. El lévén már szedve a' Gesszner emlékjétől a' deszkázat, (így nevezi a' denkmahlt és igen jó, hogy a' szót kohohta, mert az az emlékezetkőve igen hosszú) nem emlékezetéből, hanem magáról a' köről rajzolta le nekem azt. Alkalmasint megegyez azzal, melyet utánna tőlem vettél.

Csehinek egy szát még kirom. Olvassd 's szeressd:

«Most (5^a Máj) Német Ujvártt valánk.» stb.

[L. az 1109. sz. levél 6. pontját.]

A' Primás felől lévén szó, hozzá adom azt, a' mit Révai irt az előbbi Primás Barkóczy Ferencz árnyékához, annak ajánlván az Orczy verseit 1787-ben. Azt bizvást a' Német Ujvári Kriptában márványra vésve felfüggeszthetnék.

Mit ér a' Hazának látni a' Nagy Papot. Mint kiderült égben a' déli szép napot Ragyogni Herczegi kevély palástjában, Hódító Rómának drága biborában, Utánna húzódni hosszú fardagályát, Emelkedni pompás lépésben dagályát? Mit ér nagy jelekkel rakott czimerében Hizni nagy atyjának nagyságos tetteiben, Ha here illy nemes vérnek származatja, 's a' Hazát felejtí elfajúlt magzatja.

Szólj, barátom, hibázott é a' Természet, midőn némelly ember vérébe sok ként (sulphurt) töltött? Sok bölc, mikor ezt Révai irta, bizonyosan főt csóvált, hogy azt egy nyomorúlt Piaristácska egy Primásnak úgy mondja szemébe, 's nem eszmélt arra, hogy az olyat mondani hasznos.

Engem most nagyon elfoglal a' Personalis Semsey Beszéde, melyet Kultsár utolsó levelében már másodszor szakasztá-meg. Végzette volna el inkább, 's hagyta volna továbbra azt a' nyavalyás Orthographiai leczkézést, a' mellynek a' mint látom reám van szük-

sége. Te tehát tanúld tőle, hogy nevedet ezután Tscereinck ird: kár hogy Rákóczy, Beresényi, Barkóczy, Orezy, Czobor a' sírból fel nem kelhetnek, 's tőle meg nem tanulhatják. Csak beszéllje-ki magát, majd én szóllalok meg, 's meg mutalom hogy nincs esze. Én ugyan a' nevedet tz-vel nem írom, sem a' Csákiak nem fogiák Ts-vel, gondolom.

Te élj szerencsésen 's szeress továbbá is. Elvárom az ígért excerptát a' régi Kalendariumból, 's hírré teszem. Grófnéd kezeit csókolom, híved

Kazinczy Fer. mpr.

Kérlek, vedd által Zsibón azon kötetemet, mellyben Themistocles és egyéb van, 's oly Hozó által, a' ki a' lepcsételt pakétot sem fel nem bontja, sem el nem veszi, *erga recepisse* küldd a' Codexekkel Ér Semlyéni Predikátor Fazekas Uramnak az én adresszem alatt. Hát a' sipka 's Csáki beszéde kezédnél van e már, 's mikor vetted 's ki által? Haykul újra megcsalt, még sem kaptam tőle próba árkusokat. ---

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1115.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna, 17. May, 1807.*

Nagy érdemű Barátom!

Ha módot találhatnánk, mely szerint a Postán nem küldhetőket közölhetnők egy mással, az egy átalýába Baráttsági szent szövetségünkre nézve igen óhaitot dolog volna. — Én az olyakat N. Károlyig Hannulikhöz el küldhetném mindenkor; csak abba kellene tehát módot találni: hogy ő mikép küldhesse hozzád. Képemet előbb Pestre küldeni és hogy onnan adatassók meg néked — ez nékem igen nagy kerülőnek tettzik, valamint hosszszas időre való haladék az Lőrincz napi Debreczeni Szabadságig való várakozás is; ha tehát tudnál oly módot, mely szerint Hannuliktul meg kaphatod, csak hozzá küldeném mind a Képet, mind egyéb ígérteket, és erről, kérlek, tudósics mentül előb.

* «Vettem 28. May.» — Kazinczy F. jegyzése.

Kettőztetet igyekezettel dolgozom Botanicus kerteknek felállításába, és az idén kül földről néhány száz plantát kapván magul, leirhatatlan öröömre szépen kelnek azok, most ujjokért irtam sok felé, nevezetesen az oly meleg climák alatt tenyésző plántákért, melyeket nyáron által is melegházakba kell tartani. Remélem, nagy segítségemre leszen ezélmnek el érhetésibe Wildenow, kire van most bizva a Berliui királyi Botanicus kertnek directioja, és a kivel ugy is szövetségbe lévén — reménlem, hathatós Segédem leszen. Nékem készül ezen a nyáron annyi plántám külföldi és Hazai, hogy aval el lehetne kezdeni a Haza — vagy is Nemzet Botanicus kerttyét; de ahoz, kedves Barátom, nékem kevés reménységem vagyon — én ugyan el követek mindent ezélmhoz való juthatásra: de az Erdélyi Gubernium nem oly lélektül elevenítették, mely az igazi közhasznot nyomóssan elé mozdítani igyekeznék. Consiliariussai mind olyanok, kik vagy azért azok, mivel fényes a születéscik, vagy azért, mivel régen szolgálván, ezen hivataljokig a kezdettől minden gradicsokat által pizmogtak, és így, képzeltetted, milyen Tanácsosok czek. — A Falusi Nevelésről irt munkámat ezen Guberniumnak ajánlottam a Gubernatornak egy csinossan le irt és be kötött exemplárba, melynek címje előtt egy szép raizolat volt — a meg világosodás derülése — nékem csak nem is válaszoltak, sőt a mi több, a midőn ki nyomtattattam, és minden Consiliariusnak egy egy exemplárt küldöttem — a Gubernator szóbeli ki fejezése szerint kettős örömmel vette ajándékomat — azért is u. m., hogy nékie ezen előtte becses munkával kedveskedtem — azért is, hogy az világot látot, mert a nékie be küldöttöt tölle valaki el sikkasztotta, mely szerint ugy vélekedet, hogy ki nem nyomtattathatik, a mi kár lett volna. — Hogy tettzik e' Neked, Barátom? — A Gubernium, és az Erdélyi fő kormány elcenseiért láttatik fel magasztalni a Tudományokat, de nem tudgya becsülni a Tudományok érdemét. — A Gubernatornak volt egy Etienne nevezetű házi orvossa, kit igen nagyon szeretet — eszébe jut eggyzer, hogy a Kolosvári Academiaba jó lesz Chemiatanítatni — fel álltgya ezen cathedrat. Etiennet, ki is akar mi inkább volt, mint Chemicus, Professornak tézsi; jó volt ugyan, hogy a chemianak tanítása lábra kapott, és a llazának köz hasznára szolgál az — de nem szép, hogy a Tudományokkal illetén alacson monopoliumot üzzenek azok, kik vannak hatalmazva azon nagy dicsőséggel, hogy Boldogittsák, virágoztassák szerencsés sorsát a Nemzetnek, — Cancell. gr. Telekinek vagyon a keszthelyi georgiconba

egy Erdélyi fi cliense, supplens professor most ottan — ennek 600 forint fizetéssel egy cathedra álltatik fel Kolosvárott, mely a sublimis oeconomiat fogja tanítani Kolosvárott, — a hol ezen Tudományhoz kívántató segéd eszközök egy átaljába hibáznak — és nem is képzelem, hogy lehessen oeconomiat practica demonstratiók nélkül tanítani. — Ezekből arányozhatod előre, minő ki menetele leszen az én igaz Hazafi ajánlásomnak is, melyet egy civilisalt Nemzetbe bizonyára becsülni tudnának. Én aszt jövendőlem, hogy csak az a következése lesz, a mi volt ugyan e tárgyba ez előtt két esztendővel a Kolosvári Academicus Senatushoz be adott projectumomnak — a t. i., hogy nem is válaszolnak reá — én pedig azon esetbe ajánlásomat és aval egybe kötöt projectumomat egyenesen a Császárnak nyuitom be némely szükséges meg jegyzésekkel, melyek illetik a Chemiae és oeconomiae Professorok fel állításoknak modálításokat. — Az illetének okozták, kedves Barátom, főb képpen bennem azon igaz ohaitást, melyet Way Jóscffel közlöttem és a melyre nyughatatlanul várom a választ, mely veled is köz fog lenni. Lásd, Édes Barátom, mennyire meg van romolva az emberi Nem, és milyen küszködve kell a köz homályon által verdődni [.], hogy az igazi Jónak szent céljához juthasson az ember. Sűrűk még a homálynak veszedelmes fellegei. Tőkés aszt írja nékem Bécsből, hogy ott nagyon nem szeretik, hogy Buczyt miért keresztelték Emülnek és el akarják egy átaljába ezen kereszttségbe vett nevezetét véle változtatni. — Itt Krasznan egy Reformatus leányok tanítója a télen Papista leányt vett feleségül — egy ide való birtokos aszszonyosság, — meg nevezem mert érdemes, hogy szégyen érje nevét — özvegy Way Ábrahámné születet gr. Teleki Esther ezért annyira meg boszonkodot, hogy a Tanítót innen ki akarta hányatni, és egy átaljába declarálta, hogy azért, mivel Papista leányt vett. Türedelmetlen gyáva akarattyának el érhetésiért a Fő Curatorhoz recurált, a ki maga is kemény parancsolatot adott, hogy mivel a Tanító papista leányt vett, maradjon kenyér nélkül és innen üzettessék ki — és ezen bölcs rendelést ki adott Curator, gondolod é kicsoda? — a Kraszna v. megyei Fő Ipány B. Bánffi Pál. Azomba mivel a Tanító igen becsületes, derék ifliu ember, és nagyon szorgalmas hivataljának folytatásába, a leány is, melyet el vett, egy becsületes derék személy, az egész község fel szólalt melette és Wayné igen kicsi birtokos lévén itt — én is meg hallattam szovamat és a mester itt maradott. Eszt cselekedtem volna

pedig, ha egy bolond, vak Pápista aszl kívánta volna, hogy a Pápista mester tétessen ki hivataljából azért, mert kalvinista leányt vett. — Az apám monumentuma iránt való reflexiodot nagyon helyesnek találom — első levelembé meg hallod arra feleletemet. — Midőn éppen végezném leveletem, érkezik meg a Waÿ feleletc. Közlöm ide zárva szórul szóra. Érdemes Grófnéd meg döczenésim meg hökkentem. Hála az Egeknek, hogy semmi baja nem esett. Tiszteld nevünkbe; feleségem tisztel, én pedig vagyok örökre

Krasznán 17. Maÿ 807.

hív barátod

Csereÿ Farkas mp.

Aprilisnek 26dikán hozzám bocsátani méltóztatot levelét legnap szokott tisztelettel vettem. A Csokonai emlékezetét örökösítő gondolat szép. De most, midőn erő felett való segedelemre volna szükség, itt a Diaetan más gondolat nehezen talál helyet. Én azomba ha alkalmatosságát látom, elő hozni el nem mulatom. Ott vagyunk, hogy az annyi tekintetben szükséges fundus publicusrul se gondolkozhatunk.

Erdélynek Magyar Országhoz szorossabb kötése, vagy egyenesebben egybe öntése terhes kérdés. Nem oltyuk é be az Erdély hibáit Magyar országba, és a Magyar országit Erdélybe? Erdélybe most is csak 1 Status van. Nállunk 1-ő Leopold idejétül fogva négyet koholtak. E' szüntelen tartó döröslést okoz. Melynek példájit naponként látjuk. De csak arra se ért még meg a mi Hazánk, hogy az Unitariusokat meg szenvedgye. Várni kell tehát, ugy tartom, még a környül álasok el készítik jobban a dolgot. Barátságos favoriban ajánlott állandó tisztelettel vagyok

a M. Urnak!

alázatos szolgája

Vaÿ József.

Pest 7. Maÿ. 807.

Igen is edgyeztessük crönket, és akaratunkat kedves Barátom, és igyekezzünk a Csokonai Sír köve fel álitását siettetni — én a töllem ki telhetőig adok a leg tisztáb készséggel. — Erdélyt illető czikelyre első levelembé bővebben írok. nem akarnám, hogy ezen postárul elmaradgyon levelem.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1116.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Szivem leg szebb érzései szerint való Barátom!*

Igen is Boldog, életem fő Boldogságát magával hozó környül-
 álás volt az, mely Tégedet Barátommá tett, mely nagy szerencsémét
 maga érdemes voltába meg becsülni gyönyörű kötelességemnek
 ismértem. Nevemet semmi diszessebben nem örökösítheti, mint a
 Te arányzásod szerint való fel tétel. Köszönöm kedves, szeretet
 Barátom, hogy úgy gondoskodik róllam és fogad el töllem örökös
 szeretetedre szentelt Tiszteletemet. — A Jövő héten utasításod
 szerint küldem Érn Semlyénbe a Leonhardus Codexeit, a Rutkai
 András nevével signalt kéz írást, a Magyar Calendariumot, Familia
 genealogiaját és néhai atyám érdemeinek tekintetéből Donatióknak
 elől járóját és végre a képeimet, meg írom a Pápnak hogy különös
 gondgya légyen ezeknek mentül előbbi kezudbe szolgáltatásokra.
 A küldendő Manuscriptumokat nem tudom az atyám szerzette é
 vagy a Bátyám, mert mind a ketten szorgalmatos szerzői, és gyűitői
 voltak az a féléknek. — Igen becses kívánságodra tudósítlak néhai
 Atyám, és Testvérem felől. — Az Atyám éltének 64dik esztende-
 jében, 1782dikbe December 8dikán reggel halálozott meg Bécsbe.
 — Negyven esztendőig egy folyamotozba szolgált — 1779be egész
 fizetéssel maga kérésére nyugodalomra bocsáttatott, de nem sokáig
 nyughatott, mert a nagy Theresia halálával Jósefre szálván a kor-
 mány, fel hívta Bécsbe és ui, még pedig nagyon fényes Méltóságba
 akarja helyheztenni, noha az atyám annak el fogadásába ellenkezet;
 de azon embert meg ismerni tudó fejedelem — személyének igen
 nagy becsületet adó ki fejezésekkel tette eleibe, hogy az eő, és
 Haza jova kívánnya, hogy még szolgáljon — és a midőn már ott
 volna, hogy a Theresia öreg, hiv szolgálját a fija érdeme szerint
 emelné, ki szólitá a halál. Igen szorgalmatos, és fáradhatatlan mun-
 kásságu volt, még is mindég nagyon jó kedvű és a Társaságba igen
 nyáijos. Hivatalját nagy szorgalommal folytatta — és meg tántorit-
 hatatlan volt Hazájához való szeretete, melytül buzdittatván, fejedel-
 mének is gyakran bátran meg mondotta az igazat és el rontotta
 tekintete által a Haza árulóknak, és a gyáva tanács adóknak a

* «Irta 22. May, vettem 30-uban.» — Kazinczy F. jegyzése.

Haza ellen intézett alacson incselkedéseit. A Nemzet előtt igen nagy tekintetbe volt és maig is Erdélybe tisztelettel emlékeznek rólla. A királyné vele való nagy megelégedésit bizonyítták Theresianak itt meg lévő hand bilettyei és a Cabinet Secretarius Báro Püchlerrel folytatot igen fontos leveledzősei, melybül sokat lehet tanulni — meg bizonyíttya azon nagy kegyelem, mely szerint a Tasnádi és Krasznai Dominiumokat és Erdélybe még egy más Jóságot örökössen, Zilah várossát pedig mint Coronae Bonumot csak 99 esztendőkre cum mixta Donatione adta, de a cameralis aestimatio szerint való ároknak felét, a midőn ezen nagy kegyelemnek meg köszönésére audientiara menne, el engedte a királyné. Theresia soha semmi Erdélyi dologhoz nem szóllott, még árrul előb az atyámmal nem beszélt és a midőn Erdélyt illető tárgy adatot elibe, aszt felelte: Ich muss erst meinen alten Cserey darüber befragen. — Hivataljának a leg buzgóbb igyekezettel való folytatása mellett meg nem szünt Tudósi foglalatosságaitul annyira, hogy valóba lehet csudálni, mint érkezhetet annyira; kéz írásba vannak Munkái. M. Valerius Maximus. (melyet most nyomtatás alá tisztába iratok), A magyar nemzetnek ki gyövetelétül fogva minden nap micsoda nevezetes dolog történt. A Magyar- és székely aszszonyok Törvénynei, eszt már ki nyomtattattam. Ezeken kívül pedig számtalan sok apró munkái folyó és kötöt beszédbe. — A testvérem Lőrincz 29. eszt. korába Coloniaba a Raina mellett 1783ba September 27dikén éi fél után egy órakor holt meg. Nagy Szombatba és a Bécsi Theresianumba tanult — oskolábul ki lépvén, Theresia az udvari Cancellariánál concipistanak tette; néhai atyámat ide le kísérte szabadsággal — itt is volt addig, még Jóseftül fel hivatván, az atyámmal Bécsbe uira fel ment. Itt mulatása alatt kezdette el a kertünket. Fáradhatatlan munkásságu volt, és szüntelen tudományi dolgok körül forgolódott, a mint bizonyítták kéz írásba lévő feles munkái, de a melyek közül egy sincs egészszen el készülve. A Budai academiának fel álitásakor készítet egy igen szép ékes Magyar Beszédet, mely nyomtatásba van, sőt halála után egy valaki uira is ki nyomtattatta. Mathesisba, Physicaba, Mechanicaba, természet historiaiba és a Hazai Historiaba nagyon jártos volt. Utazott Német országba, Hollandiába; Niederlandba egy Gróf Broglieau kis aszszonnyal meg mátkásodot és kilencz napi mátkaságába holt meg Coloniaba — a hova egy jó Baráttya látogatására ment volt jövendő Hitvessétül, -- ki is igen gazdag volt — ezen kívül pedig a szegény

testvéremmel eggyező passiojü. nagy Bibliothecaja és természeti dolgokbul szép gyüiteménye. -- Én születtem Bécsbe 1773ba 28dik Octobris reggel 4 órakor, meg házasodtam 1798ba 23dik Januar. költöm egybe kedves feleségemmel, ki szeretetemre és becsülésemre, hálá az Égi gondviselésnek, egész mértékbe érdemes. -- Hogy Erdélyt ohaitanám Magyar országgal edgyezve látni, fő oka az, hogy így tenne a Magyar erő nagy fontosságu erőt -- de vannak még számos okaim, melyet [!] itt le nem írhatok -- de magad, kedves Barátom, reménylem, által látod és kívánságom helyes voltát helybe is hagyod. Csudálom hogy Way reá nem akadt, a mit látnia kellett volna. -- Az atyám monumentuma raizát jól eset, hogy a kő faragó el tévelyeztette -- nem olyan léssen már az, hanem más formáju, melyet, tudom, Te is helybe fogsz hagyni -- az inscriptio meg marad, mivel Barcsay munkája. A Was kertyibe álandó köre nem az a magyar írás gyön, a mit a minap küldöttem. hanem Deák, a mely itt aláh ál és a melyet a képpen magyarizáltak -- Szeresd örökös hív barátodat

Cserey Farkas mpr.

Krasznán 22dik May 807.

Siste Viator,
 Respice
 Virum
 Cum mala fortuna compositum
 C. Stephanum Mikes,
 Dudum Camerarium Regium
 Ut et Supremum Comitem
 iam
 defunctum,
 sed
 in cordibus civium
 Vivum.
 Cerne
 lugentem Sobolem
 Merentem Patriae civem,
 Vade
 Disce civis esse
 quin desinas esse Pater.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1117.

Kis János --- Kazinczynak.

Megbetsülhetetlen Barátom!

Régi adósod vagyok; de adósságomnak nagy részét a' mostoha Sors' rovására kell írni. Május 5dikén elragadta tőlem a' halál kimondhatatlan kedvességű egyetlen egy leányomat Lidimet 33 $\frac{1}{4}$ esztendőskorában. Halála előtt két három héttel betegeskedése, azolta pedig mindenütt kísérő árnyéka nem engedék a tollat kezembe venni, most is nehezen teszem az írást, jóllehet Rólad való gondolkozásban kimondhatatlan vigasztalásomat találok. Melly tsudálatos végzés, édes Barátom! Minden gyermekeim között legnagyobb hajlandósággal viseltettem mindenkor leányaimhoz, 's éppen azokat kelle mind egytől egyig elvesztenem. Mind-ezen tapasztalásom, mind némelly más legédesebb reménységeimnek füstbe menése eléggé megtaníthat, melly igen szükséges légyen különösen énnekem a' jövendő felől való plánumaimat félve tennem, azokra keveset építenem, 's reménységeimet mérsékelnem.

Két utolsó leveleidben, mellyekre felelettel tartozom, ismét új bizonyosságait adtad mindig újabb és szebb elevenséggel megifjúdó barátságodnak. Oh bizony soha sem tudok az Isteni Gondviselésnek elegendő halálakat adni, hogy Veled öszvekaptolt! Melly sok édes és szent érzéseket 's indulatokat támasztottál már bennem! Valóban én mondhatom azt el tellyes igazsággal, a' mit Veled széplelkű Férjfiú, tsak szereteted' nagy volta mondatott, hogy valamikor Rólad emlékezem, nagyra érzem magamat és szégyenlem hogy érdemetlen vagyok hozzád. Vajha megbetsülhetetlen barátságod által olly határozottan serkentessen mindenre, a' mi szép és jó, a' mint annak betse kívánja.

A Epistola' exemplárjai eránt mindjárt előszéri tudósításodra tettem rendelést Webernél. Magamnak is alig jut már eszembe, mit rendeltem; de új rendelést tennem a' múlt hetekben lehetetlen volt. Már most tsak oda fogja a 200 nyomtatványt küldeni, a hová elcinten kértem volt. — A' Recensio igen szép, de a' ditséretet nem tudom nem fogják-e sokallani azok, a' kik olly meleg szívvvel nem éreznek erántam, mint te. Azonban azt én is megvallom, hogy minden eddig kijött munkáim között nékem ez az egyetlen egy az, a' mellyel vala-

mennyire meg vagyok elégedve. Legalább a' magam munkái között ezt tartom legtekéltebbnek.

Utolsó levelemben Luthert Göthével, Erasmust Wielandal nem valamely nyomos vizsgálás, hanem csak barátságos levélben megbocsátható egyszeri tekintés után tettem parallelába, 's azt akartam mondani, hogy én előttem abban a' mértékben betesebb Luthernek alkalmas időben mutatott bátorsága és darabossága Erasmusnak alkalmatlan időben mutatott udvariasságánál 's legfelyebb elrejtett szatírákkal való kikelésénél, a' mellyben betesebb Göthének a' maga szárnyain szabadon repülő merészsége a correctus Wielandnak felénkebb és kevésbé originális Geniusánál.

Schwaldoplerért mindjárt irtam, mihelyt nevével megesmerkedtettél, de még mind eddig sem kaptam meg. Mihozzánk felette nehéz új könyveket hozatni, minthogy ezen a tájjon kevés vevő van, következőképpen summát tevő 's a' könyváros' figyelmét megnyerő számmal nem hozattathatnak a' könyvek. Egy két forintot érő könyvet pedig a' könyvárosok számba sem vesznek, restellik még nevét is felírni addig, míg többekkel együtt azt is meghozathatják.

Az Európai Útazások formáját az ide zárt képből,¹ melly a' Tituluslevél eleibe van szánva, megláthatod. Cserey' képét minden exemplárok eleibe kívánnád e tétetni, vagy csak a' Néki küldendők eleibe? Csereyről levén a' szó, igen leköteleznél, ha útba igazítanál, millyen titlust írjak Néki az ajánló levél előtt. Ajánló levelet is írjak e Néki, és melly hangon, vagy talán csak levél nélkül ajánljam néki a' munkát?

Nagyobb boldogságot lehetetlen hogy munkáim nekem okozhassanak, mint midőn az olly szép Leleknek tetszenek, a' milyen a te feleséged. Erre is azt mondhatom: Quod placeo, si placeo, Tuum est.

A Bányátskai Orosz pappal való történetnek leírása akárkit is gyönyörködtethetne, mennél inkább gyönyörködtethette barátodat? Valahányszor leveleidet olvasom, mindenkor megújul bennem akaratom ellen is az a' kívánság, hogy vajha minden tolladból kijövő sor ki volna nyomtatva, mert bizony kár csak egy szónak is olly rejtekben maradni, hogy azt sok olvasó ne olvashassa. Különösen megújult ezen kívánságom most, midőn a' Bányátskai történetet olvastam.

Boldog vagy, hogy a' tseléddel olly szépen tudsz banni és bánatni. Nékem sints nagyobb halálom, mint azt hallani, miképp

¹ A levél mellett nincs.

panaszolkodnak mindenek úton út felel a' tselédekre, miképp kár-hoztatják, holott, ha rosszak is, kéntelenek rosszak lenni.

A' mit hitvesednek értelméről 's különösen religiositásáról irsz, igen gyönyörű én előttem, mert én ugyan az irreligiositást férjfiakban sem szeretem, asszonyban pedig meg sem bocsáthatom. Ird-meg kérlek, mikor 's hol jött ki az az imádságos könyvetske (Gebetbuch in der Sprache des Herzens) és meg lehetne e kapni? Éljj szerentsésen és szeress!

Pápán Máj 26dikán 1807.

Kis.

Sokszor írtam rossz tollal 's tentával, de illy rosszal, mint most, sohasem. Meghatsáss mind nekem, mind annak az Öreg Luth. Tiszteletesnek, a' kinek házánál vagyok.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1118.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Májusnak 28d. 1807.

Kedvesem!

Haykul azt fogadta, hogy munkám első kötete Aprilisnek végeig elkészül. Ezzel biztatott Ocsovszki, ezzel Tökés Urak által is. Végéhez közelítvén Május, azt hittem hogy végre megkapom a' minden tizedik nap sürgetett mutató árkusokat, 's ma a' feleségemmel olly reménység alatt sétáltam-bé Ujhelybe, hogy végre az éjjel jött Posta meghozta a' Pakétot, 's üresen jöve ismét. Bosszúságomat a' Te leveled vétele enyhítette. De abban is mit olvasék: A' Csokonai köve eránt adott feleletet azzal a' jegyzéssel, hogy ott ollyat reményleni nem lehet. — 2. a' Te munkád elfogadásának historiáját; — 3. Az Etienne történetét, s 4. a' Krasznai mester szerencsétlenségét. — Nézzd édes barátom, 's ne csak nézzd, hanem lásd is, kik között és melly időben élünk. Szerencsém, hogy szívem hiszen a' virtusban és ismer egy két Wesselényit, 's Way Miklóst, különben gyűlölném az embereket. De ez egy nagy leczkét ad nekünk, és azoknak a' kik velünk egy lélek által elevenítetnek. Ismét elmondom a' mit Wesselényinek írtam: Megmondta az idvezítő: Vos estis sal terrae és — úgy fényljen a' ti világosságtok, hogy mások is

látván azt, ditsőítsék a' ti mennyei atyátokat (az az gyúladjanak lángra 's kövessék példaitokat). Ne engedjük elrettentetni magunkat édes barátom, sőt colledálásunknak (így hívják talán Erdélyben is a' Barátok koldúlgatását) haszontalansága ingereljen végre hajtani a' mit feltettünk. De, édes barátom, engedj egy baráti szabadságú kérést és tanácsot: látván hogy haszontalan colledálunk, haszontalan tészed a' Planumokat, -- (a' Friedvalszy és Benkő képei 's a' botanicus kert 's az Erdély és Magyarország egyyüvé csatlása eránt szóllok) -- hagyjunk békét ezután az olly planumoknak, a' mellyekre idegen erő kell 's csak azt csináljuk a' mit saját erőnk vihet véghez, még pedig (ha egy illy komoly tárgyban szabad alacsony kifejezésekkel élni) tojjuk meg a' tojást hosszas kotkotácsolás nélkül. Engem a' Cs. köve eránt tett láрма ütés fojtogatni fog valamig azt nem látom, hogy végre felállott a' kő.

Tegnap ment-le a' Tokajid Semlyénbe. A' Predikátor pinczéjébe tétetem-le, nem az anyáméba. A' Predikátor nem tart kolcsárt 's maga jár a' borhoz, és így ott fel nem bontják, ki nem isszák 's vizet vagy rossz bort nem töltenek helyébe, mint az anyáméba szokott megtörténni. Ejtsd módját, hogy onnan megkaphassd. A' borról assecurállak, hogy tökéletesen jó, sőt felette kedves ízű és ha állani fog, tüzes is lesz. Még új lévén, nem esoda ha lángja nincs. Olaja 's aromája nagy van.

Kis Jánosnak is tegnap küldöttem el egy 30 iczés baralkát. R[jedele] Andrásnak nem tudom mikor indíthatom el. Boraim még mind meg vannak, mert csak képzeld! A' Galliciai Gubernium nem ad Passust a' Zsidóknak, mellyel Magyar Országra jöbessenek pénzt hagyni itt borért; sőt ha pénzen Passust vásárlottak is, a' Galliciai szélekről visszaigazítatnak. Szent Isten! 's ez akkor esik, mikor a' Dietán a' Postulatumok forognak!

Képedet és a tudva lévő könyveket minél lehet több maculatumba, azon felül pedig még egy pappendeckelbe vagy szurkos vászonba pakkold-bé, pecsételd-le, 's adresszírozd nevenre.

Ezen lepecsételt boríték felibe csinálj ismét egy borítékot 's pecsételd le, 's adresszírozd Szaboles Vármegyei Fő Notarius Osváth Lajos Úrhoz Mihályfalvára, melly Ér-Semlyénnek tőszomszédjában van. De zárj belé egy Osváthnak szőlő levelkét, mellyben kérd, hogy találja módját bizonyos általjuttatásának. Az az ember világosságnak fija, 's Dietalis Ablegatus is volt már. Én is meg fogom kérni részemről, 's felelek, hogy el nem vész. Osváthnak pedig Hannulik által

küldi, de úgy tedd-meg a' rendelést nála, hogy recepissét vegyen vagy vétessen Osváthtól a' Pakétnak vétele eránt. Jó lesz pedig nem tudatni sem Hannulikkal, sem senkivel mással, mi van a' Pakétban, hogy a' Curiositás fel ne töresse a' pecsétet.

E' napokban egy csomó könyvet kaptam Pesti könyvárosomtól. Gr. Teleki Lászlónak Esdekléseit a' Magyar Nyelv dolgában benne lelem. Magam hajtogattam össze az árkusokat, 's így néhol elolvastam holmit a' mi figyelmemet magára vonta. Barátom, Gróf T[eleki] L[ászló] tanult ember 's hazáját szerető jó ember. De hogy a' gutában eshetik-meg, hogy tanult ember olyanokat írjon, és hogy a' ki valamit ír, 's érzi, hogy talán idegen Fachba ereszkedett, manuscriptunát mással elébb meg nem olvastatja? Hiszen a' Sógora, az én kedves Prónay Sándorom, azt a' mit Teleki László ír, nem hiszi és felvilágosíthatta volna tévedését. És osztán az a' vad és irtóztató sok *«grammaticus»*! — Az juta eszembe ismét a' mit Hotkóczom végében mondtam, hogy a' ki csak sokat látott 's olvasott; de kezét nem gyakorlotta, ne higgye, hogy csak szenvedhetőt is írhasson. Gr. Teleki László nem szégyenli kivallani maga felől, hogy a' magyar hexametereket etc. ő nem izeleli, noha azt vallja — de későn és minek? — hogy talán az övé a' hiba. — Kaptam ezen pakétban Sartoris Naturwunder der Oesterr. Kaiserthumes is. Az Aggteleki barlangot etc. megolvastam, 's elébb úgy gondolkoztam, hogy a' Magyar Országi dolgokat a' Hazai Tudósítások számára fordítom-le. De már megmászoltam szándékomat. Valami Magyar Országra való, azt mind kifordítom, 's egy könyvben adom-ki, 's egy dedicáló levelet teszek elébe barátomhoz, a' kinek ezen munka által Fachjába ereszke dem. Találd kinek? — Néked édes barátom, 's ezen dedicatióban éreztetni fogom a' barátság meleg szavát és elmondom érdemcidet ezen tudomány elterjesztésében. Friedvalszkinak bezzeg megadá a' Praefatióban: Halld csak: — De ezt inkább külön papirosra teszem ide.¹

Nevettem a' Buczin megbotránkozók esztelenségén. — Ha fiú lesz a' kit Sophie szülni fog, Emil-nek keresztelik. Phigie is Emil lett volna ha őket Amorrá 's nem Psychévé szülte volna a' természet. Még nőtelen valék, midőn feltettem, hogy fiam, ha valaha lesz, Emil lesz. Ezt a' Rousseau Emiljétől való irtózás teszi illy botránkozó névvé. — A' Diétáról semmit nem hallunk, csak azt hogy Vay Józsefet és Péchy Imrét a' vad ifjúság kipiszegeté, 's az én kedves

¹ L. a következő lapon.

kis Gróf Desöffym és sok fiatal Ablegatus, kik közt egy 22 esztendőös Nagy Pali van, imádtatnak. Rhédey minap letorkoltatott, úgy hogy belé szakadt a' beszédbe. Gr. Desöffy József költ-fel, hogy hallják-ki, talán jó lesz a' vége. Kihallgatták. De a' vége nem jó volt.

Sartoris Naturwunder des oesterr. Kaiserthums. Zwey Theile, Wien, 1806. Vorrede Seite 2. — Wenn der ehrliche u. leichtgläubige Athanasius Kircher in seinem dickleibigen Mundo subterraneo 1678. die Welt mit einer Menge von Merkwürdigkeiten der Natur bekannt gemacht, welche für jene Zeiten gewiss ein schatzbares Geschenk seyn mussten, nie aber bey den Fortschritten der Physik u. Naturgeschichte in unsern Tagen grössten Theils ihre Wahrheit u. mit dieser auch ihren Werth verloren haben, so darf es dennoch diesen unermüdeten Sammler weniger zugerechnet werden, wenn er Lügen u. Mährchen ohne Kriterium in die Welt schickte, da gerade ein ganzes Jahrhundert später ein evangelischer Prediger! einem Jesuiten! Dinge nachschrieb, worüber den Naturkündigern noch jetzt die Haare zu Berge stehen müssen.

Mag auch der Prediger Klein zu Pressburg durch Sammlung seiner Naturseltenheiten Anspruch auf den Dank der Ungern gemacht haben, so bleibt es immer unvergleichlich, wie dieser Mann, der Mitglied der Deutschen Gesellschaft zu Jena u. der naturforschenden Freunde zu Berlin war, mit blindem Vertrauen den Obscuren Friedwalszky copieren konnte. ¶ finis parographi.

Széphalom 30d. Maj. 1807. — Levelem későn ért minap a' postára, és így visszahozták, 's jól esett, hogy visszahozták, mert ma már azt írhatom, hogy azon leveledet is vevém, mellyben születésed napját etc. megírtad, és így erre is felelhetek. Köszönöm véghetetlenül kérésim teljesítését, mind ezek eránt, mind a' könyveknek Semlyénbe küldése miatt. Ha azok már Semlyénben vannak, 5^a Junii kezembe fognak lenni, akkorára várván vissza szekercmet, melly oda lement. Atyádnak, testvérednek 's magadnak nevezetes napjaid Jegyző könyvembe bé van [!] írva. A' Melt. Grófné napját kihagyád. Én Astrologus nem vagyok, de még is kedves volt előttem hallani hogy te Octob. 28dikán születél. Én 27dik Octoberi szülemény vagyok (1759.) és így napunk szomszéd nap. — Olvassd cöpertám¹ belrészét, 's

¹ Hiányzik a gyűjteményből.

látni fogod mit írtam Kultsárnak, ha a' Censura valahogy meg nem engedné a' kiadását. — Magyar Országnek Erdéllyel való öszve kapcsoltatása igen szép és egyszersmind igen nem szép volna. Némelly tekintetek azt kívántatták velem sokszor, hogy bár csak Nemzetemből vagy 2. Vármegye olly parányi Fejedelmek alatt is élne mint a' Weimari. Ugy ott a' tudományok virágzásba hozattak volna, 's az a' kis falat Ország a' nagyot vetekedésre hozta volna. Gr. Teleki Lászlót az éjjel 1. óráig olvastam, melly rajtam 2. esztendő alatt egyszer esik-meg. Igen sok jót mond és igen sokat igen jól. De az a' sok *talám* neveltségessé teszi, 's az a' vallása hogy *ő semmi eránt nem bizonyos*. Már azt még az Academicusok sectája is, mellynek Ciceró is tagja volt, soknak tartaná. Man könnyte ihn wirklich den Grafen Talám nenen wegen seinen ewigen talám. — A' Magyar Nemzetnek többnyire ezt az epithétot adja, *az én szegény Nemzetem*, az pedig éppen olly neveltségessé, mint mikor némelly azt per excellentiam *dicső* Nemzetnek mondja. Mind e' mellett azt mondom, hogy a' Teleki László munkája igen derék munka. Sok jót mond, ha nem mindég jól és nem mindég igazán mondja is. Arcadia eránt még egy szó jön majd elő a' Hazai Tudósításokban. De nem perelve. Vetted e' a' sikkát? Vetted e' a' Csáky Oratióját? Mihellyt a' bor megérkezik, írj, bontassd-fel, vonass ki belőle egy butelliát, de színéről 's ízéről csak akkor ítélj, ha a' bor a' butelliában egynehány nap múlva megtisztul. A' Mikes kövén rea ismertem Senecának egy mondására *virum cum mala fortuna compositum*. Haykult a' ki még sem küld semmit, Agensre biztam, hadd vádolja el a' Bíró előtt. Elj szerencsésen.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1119.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Májusnak 29d. 1807.

Kedves barátom,

Tonnácska Tokajid holnap indul a' Pestre lemenő Újhelyi Kereskedők által. Az ide zárt czédulából¹ meg fogod érteni, hol kell kerestetned. Bízsd jó emberre általvételét, és hagy-d meg neki, hogy

¹ Hiányzik.

meg tekintse, ha a' pocsét feltörve nincs e. A' legjobb izü bor, és csupa olaj 's aróma: de még tüze meg nem jött. Vonassd-le mingyárt üvegekre, pantoffelholz dugacsokkal dugdossd és fojtsd be, 's azután a' nyílását fél szurok és fél colophonium enyvbe mártsd-bé, hogy semmi levegő ne férhessen hozzá vagy inkább a' bor' mennyei szesze ki ne gőzölöghessen. Jó lesz pedig pinczédbbe levinni 's ott a' homokba úgy tenni le, hogy a' bészurkozott nyílással légyen lefelé 's felfelé fenékkal.

A' pantoffifa dugacsokat elébb meleg, sőt forró vízbe meg kell puhítani, és úgy kell belekalapácsolni a' palaczkokba.

Harmad nap előtt kaptam egy csomócska könyvet Pestről. Benne vala Schillernek tavaly kiadott két kötet versezete, benne a' Baggesen Parthenáisa, benne a. Gr. Teleki Esdeklése etc. Schiller nélkül lévén eddig. (mert a' kikölcsönözés egynehány expláromtól megfosztott) Verseid manuscriptumát kedvem jött fenn tartóztatni, hogy Schillerrel összevehetsem. — A' Parthenais annyira elfogott, hogy csaknem neki nyújtám a' Göthe Hermannja előtt a' koszorút, eligézve a' költemény Homéruasisága által. De az eszmélet' órájiban magamhoz tértem. Érzottem annak homerusi affectatió nélkül való tisztá nagyságát, 's reménylem jobban fogom, ha majd által- esem olvasásán, mert még eddig csak a' 3. első éneken mentem keresztül. — Hát Telekinek Esdekléseiről mit mondjak? — Lourd! lourd! lourd! — Magam hajtogatám össze a' könyv árkusait 's holmi benne szembe ötlött. Láttam nevemet is. De az engem el nem szédít. Miként eshetik-meg, hogy qui s' avise d'écrire sur la langue et la littérature hongroise, olly képzelhetetlenül járatlan légyen Izraelben. És ha érzi, hogy járatlan, hogy a' tüzes gutában nem olvastatja-meg Manuscriptumát ahhoz értőkkel minekelötte kiadja? — Ugyan örvendek, hogy az én Nagy József barátunknak kérésére kezdett munkámat el nem végezhetém. Újra öntöm azt, és ezeket az eretnkségeket, a' mellyeket Teleki terjeszt-el, refellálom a' nélkül, hogy ötet vagy mást akárkit citáljak. Bár csak a' Te pályairásod jelenne-meg valaha, hogy az lenne vezérlő barátom 's tanítóm. A' munka nem olly könnyü, a' millyennek első pillantattal látszik, mert nincs elkészítve az útja.

Ismered a' Hazai Tudósítások eránt való buzgóságomat. Meg lévén győzve, hogy a' Periódicus Munkák legalkalmasabbak arra, hogy a' csak tanító vagy tanuló fejek közt forgó ideákat a' tanulatlanok.

közt is folyamatba hozhassák, én minden erőmet az efféléknek áldozom. Most Boldogrétimek felelek a' *Debreczeni*-nek nevezett ő és ő ligúrák eránt, 's megszakadás nélkül folytatom Orthographia Aphorismusaimat a' *ez* és *es* védelmére, melly minden bizonynyal igazabb és jobb mint a' *ts* és *tz*.

Élj szerencsésen édes barátom! Vetted e leveletem, mellyben a' Bányácskai Orosz Papnál töltött napomat festette? — Még sok mondani 's sugni valóm van, de nem műlasztom el a' Postát. — Ha Döbrentei Gábor megjő, idvezld hazájában a' Megérkezőt, 's mondjad neki, hogy két nagy házaknál tettem elfogadása eránt jelentést: az egyik még nem felelt: a' másik igen, de úgy, hogy kimondta, hogy nevelőre nincs szüksége. Csókolom Lajosodot. Élj szerencsésen.

Epistolád eránt Institóris nem ír, pedig már régen ott kell lenni az exemplároknak. Haykul ismét megesala.

30. Maji. — Ime jó a' Döbrentei Gábor eránt várt válasz. Add tudtára, kérlek, mihelytt az atyjához megérkezik: Gróf Gyulai Ferenczné (egykor már *csaknem mátkám*) most 4dik Martz. oltá özvegy, örömet látná, ha 7. esztendős fija nevelését által venni akarná. Tanítani fogja ezenkívül egy 14. esztendős lánykáját, ki szép mint egy Angyal, és egy másikat, a' ki 8. esztendős. Erdélyben lakik. Kálvinista. Azt kívánja tudni, hogy micsoda conditiók alatt resolválja magát hozzá. Döbrentei tehát írjon nekem mingyárt; levelét in originali küldöm-meg Gyulainénak.

30. Maji. Postanap, 's ismét nincs levél sem Institóristól, sem Haykultól. Epistolád eránt Tomka László Pesti Prókátorhoz írek, hogy Sógorával Szemere Pállal tekintesse-meg Institórist 's írja-meg, ott vannak e már az Epistola exemplárjai, Haykul pedig Agens Sok Ur által szállítatom meg, azt bizván reá, hogy panaszomat indítsa-el a' Magistratus előtt. — Az éjjel 1 óráig olvsgattam Telekit. Valóban sok jót mond, ha nem jól mondja is. De nevelhetem azt a' scepticismust, mely félénkebben hiszen mint az *academicusok egész iskolája*. Csak olvassd meg a' 13. št. «valamint akármelly nemű gondolatiimat is *soha* bizonyosoknak állítani nem mertem!» Ultra quam satis est virtutem pctit ipsam. Ez nagy Bescheidenheit. Mindenütt a' sok *talám*. Er ist der wahre **Graf Talám!** Hát az a' minden lapon előforduló epithétum «e' mi szegény magyar nemzetünk.» Azonban a' *szegény* Nemzel

sok helytt ismét *dicső* Nemzet is. Én sem egyiknek nem vallom és hiszem, sem a' másiknak. Hát S. 37. hogy' tetszik neked ez: ezek *közzé* a' nemű szók *közzé*; pag. 56. lin. 14. 15. idem stb. — Pag. 38. nem tudja hogy a' *rozs, széna, bükk, cser* ezekből jönek *roggen. seno, buchen, cerris*. — A' Német metrumot sőt még a' Magyarát sem érzi füle etc. etc. Ezen jegyzések, apróságok, de tegnapi olvasásom alatt csak az effélékre tettem ólmommal jegyet. O bár a' Te munkád jelenne-meg! Azt mondják, hogy Schiller és Götthe, a' Te és az én két ideáljaink, azt a' poetai pctulantiát követték-el, hogy a' Német Irókról Causticus epigrámmokat irkáltak, és hogy Schiller Stollberg Friczre egyet így kezd: *Graf u. Christ!* Rendesek a M. országi Grófi Irók. Az ő atyjának, Gróf Telcki Jósefnek, Eszther testvérének halálára írt versezete vallyon micsoda, ha benne nem a' könnyű és valóban szép folyamatú versificatiót tekintjük, hanem úgy nézzük mint aesthetikai compositiót? A' lélek halhatatlanságáról beszél benne, a' Király és Jobbágy között való relatióról etc. — 's ha a' Lucanus költeménye nem egyéb, hanem Versifizirte Zeitung, hát ez az admirált Naenia micsoda? Nem tehetek róla, édes barátom, de én azt hiszem és vallom, hogy a' Kis János Epistolája K. Fhez az ő öszvekelésére a' triumfusa a' Magyar énekeknek. Ezzel a' nevezettel szoktam fölöle minden előtt szólnani, a' ki méltó hogy előtte róla szólljak. Én a' Te énekedet eddig nagy titokban tartottam. De a' mint látom, szerte széljel ismeretes az Országban. Miklós öcsém azt beszél, hogy néki azt a' Pesti Plébanus Schreyer vitte-meg nyomtatásban. Hogyan jutott hozzá Schreyer, nem tudom. Ugyan nézzük meg, melly béhatást fog az Magyarjainkra tenni.

Quod Phoebum decuit quem non decet? Hadd közöljem veled tehát két epigrammámat. Esküszöm, hogy ámbár még 1805ben írtam egy álmatlanul töltött éjjel, sem senkinek el nem mondtam, sem papirosra nem írtam-le; mert a' poetis quidlibet audendi potestas és a' desipere in loco nem arra való, hogy más általa megbántassék; pedig a' papiros fenn maradhat és kárt tehet. Olvassd-el, ne vess egyet rajta, 's vessd azonnal lúzba. — A copertára¹ írom az epigrammát.*

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

¹ Az nincsen meg többé. — Toldy és Bajza jegyzete.

* A levélpapír 4-ik lapján Kazinczy ezt jegyzi meg: «A Tonnán e' bélyeg billett áll: J. K. in N. D.»

1120.

Pápay Sámuel - - Kazinczynek.

Jun. 2d. 1807.*

Tekintetes Nagy Jó Uram!

A' Magyar Litteraturához, 's annak buzgó terjesztőihez viseltető különös tiszteletem által lelkesítettvén, kivántam Tekintetes Uraságnak is, mint Fő Litteratorunknak, kedveskedni azon Munkámmal, mellyet a' Tisztbeli Magyarságról próbaképpen készítettem, 's a mellyet Nemes Veszprém Vármegyénknek hémutatván, az ezt maga sajáttyának fogadta, kinyomatattatta, 's az Ország Megyéinek széllyel is küldözte. Maga a' Munka természete meg kívánnya, hogy az főképpen a' Haza Litteratoraival közöltessék. Erősen bizakodom tehát, hogy Tekintetes Uraságod nem csak megbotsát nekem mint esmeretlennek ezen bátor lépésemért, sőt Küldeményemet kedvesen venni méltóztatik. Mondám, *esmeretlennek*, mert esmert ugyan Tekintetes Uraságod egy Pápayt Kassánn az akkori Subdelegata Commissionál, de az a' testvér bátyám volt, ki azután 1789ikben ide haza szakadván, itt Pápa mellett 1802dikben nékem szerette testvérjének örökös keserűségére meghalálózott. Hogy ezen boldog emlékezetű Bátyámat Tekintetes Uraságod esmerte, onnan tudom, mert 1788/9ben én is Kassánn járván oskolában, a' Bátyám esmeretségénél fogva én is, de csak meszszerűl, tisztelője voltam Tekintetes Uraságnak; már akkor kedvemre mulatoztam Geszner Idilliumival, 's az akkor kijövő Bátsmegyei leveleivel; már akkor égni kezdett bennem a' Magyar Litteratura tüze, 's egyenes-szívűséggel hozom elő, hogy midőn Vitéz Imre Urnak Oresztessét 's Hermionéját a' sajtó alá írtam, ezen Fordító Urnak Kifejezéseit már sokban meg tudtam igazítani. Szegény Vitéz! Szomszédtságomban Győr Városában, ő is a' tavalyi nagy halandóságban Aprilis elsejénn az örökkévalóságba költözvén, véget vete betses barátságunknak. — Az én Litteraturai buzgóságom azt is cselekedtette velem, hogy ámbár engemet a' természet a' Tanítói huzamos életre nem tereintett, rá adtam még is magamat egy időre, felvállalván 1796ban Pesten laktomban, az Egri Akademiában akkor üresen maradt Magyar Litteraturai Professorságot, 's minek utánna abban négy esztendeig magamat kidolgoztam egészségemnek is egy kevés romlásával, bústúttvettem a' Tanítószéktől 1800dikban. 's azólta hazám földénn lakom,

* «Vettem Széphalmon 5d. Jan. 1808.» — Kazinczy F. jegyzése.

's polgári mincműségemre nézve Veszprém Vármegyénknek Tábla-bírája, 's a' Pápai, Ugodi és Devecseri Uradalmaknak Első Fiskálissa vagyok.

Nem hiúságból írom ezeket, hanem abból a' szívbeli belső érzésből, melly mintegy kötelességemmé tette, hogy magamat a' Tekintetes Úr előtt mint Szentelt Magyar Litterator előtt egészen megismeressem akkor, midőn egy kis próba munkámmal cleibe járulok. Vajha a' *Magyar Litteratura esméretét*, mellyet még Professorságomban kidolgoztam 3. Részben, 's a' mellynek kiadását Takáts József Barátomnak eszközlése mellett most kezdettem munkába venni, minél előbb világ eleibe bocsáthatnám! Ennek kiadását most már annál szükségesebbnek gondolom, mivel Professor Révai úr, a' kitől ezen Munkát a' Haza várta, meghalálózván, már reménység sem igen lehet, hogy Munkája az ő halála után közönséges életre jöhessen; de az övé mellett sem lenne az enyim is egészen haszontalan; melly szándékomat Tekintetes Uraságnak tudtára adni, hasonló Litteratori szives kötelességemnek esmertem. Sőt arra is kérem a' Tekintetes Urat, engedgye meg, hadd mondgyam ki magyar egyenességgel, hogy jóllehet Tekintetes Uraságod az én lételem felől semmit sem tudott, és én magamat meg nem esmertettem, de a' Tekintetes Urnak mint a' Haza Fő Litteratorának, valamint az 1795ikre következett szerencsétlen esztendőekben keserves siratója voltam, úgy azután, kivált az 1804diki Ditső Menyegzőjékor, ha bár a' körülöttünk lakó kedves Kis János Tudósunkal lantot nem pengettem is, szívemben, lelkemben a' legbúzógobb Idvezlője 's Örvendezője lettem. A' Magyarok' Istene terjeszse is hosszas időre a' Tekintetes Urnak földi boldogságát, nckem pedig engedgye meg, hogy szakadatlanul lehessenek

Tekintetes Uraságnak

Pápan Junius 2dikán 1807.

alázatos tisztelő szolgálja

Pápay Sámuel.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1121.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Kedves Barátom!

Valami szoros környül álásra nézve ide sietve be kelletvén gyönnöm, innen válaszlók Május 11dikén költ igen becses levelcldre.

— Az Austriai annalisok iránt irtam Bécsbe, hogy ott árokat egész esztendőre le tévén, küldgyék meg nékem. — Sokkal tartozom Néked, hogy Barátságunk érdemét reám nézve oly dicsőséges módon igyekszel becsesíteni — az Egek áldgyanak meg érette. — Mind a Rumihoz küldött irásod, mind az eő válaszsza igen szép, és nékem nagyon tetszik azon Jovallása, hogy Te a Bécsiekhez csatold magadot — illő, hogy Hazánk tudományos dolgai ott jelennyenek meg. — Egészen meg bájoltak Csehý Hadnagynak szép, dicsőséges hazafi ki fejezései — tartsák meg az Egek ötlet ily jeles gondolkodása módgyába és jutalmaztassák érdemeit illendőleg. Ohaitom Baráttya lenni. Szépek, igen szépek, és nagyon igazak a néhai Révay Barkóczy Primásra irt versei is. — Kerted szépülésin örvendek szivembül — Gleditschiat, és még egyebeket is fogsz kapni töllem, de Bignonia catalbát nem adhatok, mivel Nékem ugyan vagyon három, de azok már nagyobra nőttek, hogysen hosszszas utat téve meg foganhatnának; hanem egyebekkel ki fogom pótolni. — Minek előtte el indultam, Ér-Semlyénbe el küldöttem egygy pakétába az Annalisokat a R[utkay] alirásával lévő kéz irást, a régi Magyar kalendariumot, az uton jutot eszembe, hogy genealogiam ki maradot — haza menvén, postán meg küldöm, egygy skatuljába pedig képemet — irtam irántok T. Fazekas Urannak is. — A Cs. vetélkedés ki maradhatot volna a Hazai tudósításokbul, azomba, mivel ott már meg jelenl, igen jónak találom, hogy Te meg mutasd, hogy mi a kik Cs-[vel] írjuk neveinket, jól teszszük hogy ugy írjuk. — Az Ipom, feleségem tisztelnek, én meg változhatatlanul vagyok

örökre hived

Cserey Farkas mpr.

M. Vásárhelyt 4-a Juny 807.

Én hélfőn az az 8-a praesentis innen Krasznára haza indulok.

Kivül: ¹

Maros Vásárhelyről.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Kolosvár, Debreczen, Sátor-
Alya-Ujhely. *Széphalom.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

¹ A levél zárlatán fekete pecsét.

1122.

Kazinezy -- Kis Jánosnak.

Széphalom, Júniusnak 6dikán 1807.

Lelkem jobb fele!

Ma vevém szomorú leveledet Lydidnek elveszte felől, 's ennek hallására felszakadoztak sebeim. Azt érzed Te most, a' mit én éreztem tavaly, és ha az én fájdalomom nagyobbbnak látszhatott az által, hogy én úgy hagvattam mint a' megszedett szőlőtő: a' Te fájdalomod viszont abban nagyobb, hogy Te nem egygy szóvalan csecsemőt vesztettél mint én, hanem egygy olyan teremtetst, a' ki Téged inmmár a' legszebb reményekre éleszthetett. Osztán Téged ez az új csapás Sophiednak elvesztésére emlékeztete, 's egygy gyermekedet látván kiterítve, kettőnek oda létét érzéd. Ne szégyeld, Barátom, atyai bánatodat, az egyyike a' természet' legszentebb érzésinek. Az a' nyavalyás philosophia, melly annak elfojtásán igyekszik, az Istenség eránt tartozó háladatosságnak megeseonkitását czélozza; de minthogy az a' mi eszelősködésünk által meg nem bántathatik, nem egyéb, hanem legfeljebb is *eszélősködés*, és ha emberibben akarunk róla ítélni, csak a' magával nem bíró fájdalomnak fortélyoskodása, úgymint a' melly a' veszteség' becsét tulajdon szemekben lejebb szállítani vagy inkább szemünket a' már vissza nem nyerhető kínos szemlélésétől más tárgyra vonni akarná. Az igazi philosophia azaz a' legszentebb vallás, azt tanítja, hogy annak meg *kellett* lenni. Miért *kellett* meglenni, azt meg nem fogjuk. De az az isteni, az a' szép hit, hogy egygy jó atya' fiai vagyunk, édes irt csepegtet sebünkbe, 's fenn tart, hogy bánatunkban el ne sülyedjünk. Oh Nálhánt, Nát-hánt ilyenkor, ott a' hol azt beszéli, hogy az ő hét gyermeke hogy lett oda egy pillanatban, hogy kinyjai közt mint fetrengett, és az, a' kit elménk meg nem foghat, de szívünk szerethet, mint ada néki pótolékot Rechában. Hidd-el, édes barátom, hogy az ilyen, 's az ehhez hasonló darabok a' Messziásban a' legöldöklőbb kínok közt is nagy vigasztalást adnak a' szenvedő szívnek. Így egyyezetteti a Művész a' legrettenetesebbet az édessel, 's nem azt csinálja e a' mit az Istenség Felkentjének cselekedni illik? — Melly megtévedése az az újabb időknek, hogy ezek a' Brodtwissentiaflokot tartják az igazi tudománynak, 's a' Poétát 's Művészt kaczagják! Mellyike az azoknak a' tisztelt böleseségeknak, a' melly illy jöltévő erővel bírna?

Schiller van lelkem előtt: az *Igazság* nem ez élet' osztályrésze: ennek birtoka a' kedves *áltatás*.

'S kinek van, Édesem, több jusa ezen vigasztalást venni mint Néked, ki mint Papja a' Vallásnak és Poétája az Istenségnek ezeket tanításaiddal 's verseiddel 's életed' példájával olly sokaknak nyújtod? — Szálljon reád ez a' vigasztaló lélek, édes barátom, és töltsön-el mint Választottját egész kegyelmével, 's bánatodban adjon néked mennyei ihletéseket.

Azonban Te nem csak vigasztalást, hanem pótolékot is érdemlesz. Náthán Rechát kapott: kapj Te nem idegen Rechát, hanem egyet Hitvesed' kebeléből, 's az légyen lelki és testi örödnök teremése, 's adja-meg néked azt az örömet, melyet két testvére elvett, kettős mértékben.

Az életnek nincs nagyobb künja, vesztesége, mint az elszakadás. Ennek rettegése elmérgesíti örömeinket. Az én életemnek is vannak terhei: de a' szeretetre legméltóbb teremtés' karjai közt, a' kiben meg nem csaltam magamat, midőn fölöle Gr. Teleki Sámuelnek azt írtam, hogy ő Seneca nélkül is tudja hogy non secundum similitudinem, sed secundum rationem kell élni, --- ennek az asszonyi bolondságok nélkül való teremtésnek karjai közt minden keserítéseket 's onnan származó bajaimat eltűrném: de mikor a' Damoclesi tőr felé vetem szememet, melly fejem felett csügg, 's azzal rettegtet, hogy ötlet és azt a' mit szíve alatt hord most, *elvezethetem* — akkor oda vagyok! —

Hogy el ne felejtsem, itt mondom-el: Borod eddig Pesten van. Gebhard Specereyhaendlernél kerestessd és vésdssd által azon pecsétes Anweisungom mellett, melyet Néked e' napokban küldöttem. Csak arra kérek, hogy emberséges emberre bízd az átvételt. Ezer példák vannak, hogy a' bort kiitták 's vízzel keverték-fel. A' tavalyi borok igen jók és ' igen olajosok. Az ég' harmatján kívül nincs benne *egy cseppnyi víz* is. Azt én küldöttem *Kisnek*.

Institóris ma küldé Postán hozzám egy exemplárt Epistoládból. Már tehát valaha ennyi sok lírkálás után elértem azt, hogy a' kép alatt láthatám a' metszett írást, 's nyomtatásban a' német textust! Be másként esett-ki minden a' mint vártam. A' gaz nyomtató nem

¹ Itt egy szócska, *ez*, van írva, de plajbászszal át meg át van húzva, nem lévén annak itt semmi értelme.

a' magyar textus 1805dikbeli nyomtatásához nyomtatta a' német fordítás lapjait a' mint azt hagytam és igen bőv és világos magyarázat mellett rendeltem, hanem újra nyomtatta a' magyar originált 's melléje a' német fordítást. Ám légyen, úgy csak 20 fntot vont volna rajtam ok nélkül. De a' rossz ember most olly rossz papirost vett hozzá, a' mi mindent elmoeskol. Ha tudtam volna, más betűkkel hagytam volna nyomtatni, mert ez nagyon elkopott. Hát a' réz nyomtatója! A' Johnnak fizetett 180 firtn felül a' papirosért, lenyomásért és a' Junker betűiért mintegy 97 ft fizettem. Ha nem választottam volna Junkert és a' legjobb Réznyomtatót, felényibe sem került volna 's az a' nyomtatvány, melly a' ma kapott exemplárban áll, olly rossz, hogy azt a' Budaiak sem nyomtatták volna tisztánabban. 'S úgy tetszik, hogy úgy bánának a' rézzel is, hogy az többé hasznavehetetlenné lett. Szerencsémre 3 nyomtatványom van még *avant la lettre*. — Valamit ollyat akartam nyújtani, a' mit Hazánk még nem látott, három annyit fizettem mint illet, 's ime oda minden! —

Az elmúlt Postával *Soß* Agens Urat arra kértem, hogy Haykult adja-bé a' Bécsi Magistratusnál két esztendő oita fizött istentelen csalogatásiért. Nem dolgozik, 's egy holnapról másra vonogat.

A' Gebetbuch in der Sprache des Herzens Prágában jött-ki 1803. bei Haase und Widtmann. Neue viel vermehrte Auflage. Itj Bácsbe, bizonyosan megkapod. Haase egyyike a' híres Bécsi tolvajoknak (Nachdrucker) 's az illyen mindenütt árúltatja portékáját. Hidd el, örülni fogsz vásárlásodnak. Szebb imádságos könyvet, és okosabbat — rövid *Soß*kból áll, arra calculálván, hogy az elandalodott elme minden nyomon magához térhessen -- nem ismerék. Ajánlom Schwaldoplert is. — Én most Parthenaist olvasom. Az egészen Homérus, legalább a' *Manier*-ban. Német szókkal ír görögül, 's képeled, melly öröm az nekem. -- Most kaptam-meg Ratschkynak újabb verseit is 's elborzadtam. Így jár az, a' kinek szívéhez romlás fér. Melly ember volt az valaha! Most is az ő a' ki volt: de ajaki profanálva vannak, 's az Isten oltolta magától. Egy levelemben képét fogom festeni. -- Örülök hogy a' Bányácskai Orosz Pap ebédje interesszált. Az igen szép napom volt reggel oita estiglen. Man muss die *Poesie des Lebens* sich eigen machen, 's életünk legyen ének, 's mingyárt boldogok vagyunk. Szegény Öreg minap itt ebédele a' feleségem Kálvínistává lett Onkeljével Gróf Török Jóseffel. Rendes volt hallanom, mint kaptak öszve de Primatu S. Petri. Sophie gono-

szül kaczagott engem litkon, hogy én micsoda ábrázatokat metsztettem a' két ellenkező felett. Azonban ez az Onkelünk a' *Lovich* lelkében *Protestáns*. Reményilem, tudod ki légyen *Lovich*. — Éljj szerencsésen és szeress. —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1123.

Cséhy József — Kazinczynak.

Kedves barátom!

Mindenek előtt szükség, hogy kérdéseidre megfeleljek. Gessner emlékének azt tartsd valóságos rajzolatnyául, melyet utóbb küldöttem; az elsőt vagy télit gondolomra csináltam, minthogy az Álvány a tél komorsága elől el volt takarva. Ugyan is az álvány esonka, nem pedig gébelyes a mint az 1-ő rajzolon van. Azért ezt az 1-ő rajzolatot tépd el. A bas-relief önbul öntetett, 's Prof. Fischer munkája, az álvány pedig maga homokkő, 's barnás mázzal van bevonva. Egy oldalról gyertyán fa allée vezet hozzá. Vannak környékében némelly ritka fák is, mint különösen a tőled meg nevezett *Bignonia Catalpa*, kettő, — egy *Gleditsia triachantos*, egy *Lonicera tartarica*, és *Sibirica* bokor. Egyébiránt leirtam *Situatioját* két előbbi leveleimben. Nagy gyönyörűségemre váll a tiedből házad tájával megösmernedem. Béke és öröm lakozzék benne örökké.

Még azolta Kresznericsel nem jöttem öszve hogy az *ἀτιμοσ* értelmet megfejtette volna. De lesz gondom reá. Kérdezel Adresszem iránt. Elég lesz ha Regimentemet feljegyzed rajta. Éppen most vevénk olly hírt az Agens által, hogy Generalisom más Brigadát fog kapni, ugymint a Gen. Radivojevichét, de azt elfelejté az agens megírni, hol fekszik ez a Radivojevich, és mi sem tudjuk. E változással talán Regimentemhez berukkolok, hiszen már elég régen készülök, neked pedig mihelyt a dologban bizonyos leszek, azonnal megírom. Addig pedig leveledet bátran Körmöndre utasíthatod.

Örölnünk kell, ha tekintyük azokat a lépéseket, melyekkel Litteraturánk napról napra előbbre hallad. Nem hiheted, minő gyönyörűséggel olvastam a hiráást eme munka iránt. A hadi mesteriséget tárgyazó tudományok summás előadása VIII darab. A jelenlésben foglalt rövid fejtegetés ki ösmerteti, hogy reá termett emberek kezéből jön a munka. Még előttem a kiadók ösméretlenek. Bár csak

sokan és hathatósan segítenék. Nem sokára azt láttyuk, hogy nyelvünkön minden tudománynak meg lesz vetve a fenék köve. Lesz Chemiánk, lesz Botanicánk. Dugonics a tudakosságnak jó fundamentumot vetett. Rácز Sámuel az Orvosságnak. Mennyi könyveink vannak már e részben. — Ha majd tehát minden iskolákat magyarul akarjuk taníttatni, nem mondhattya az ellenfél, hogy a nyelv készületlen, pedig ebbe a célba kell egyesülni utolsó törekedéseinknek. —

Magam azon gondolkozom, vagy talán el is tökéltettem már; de még bele nem fogtam, — hogy Belidor mathematicus Coursussát à l'usage de l'Artillerie & du Génie où l'on applique les parties les plus utiles de cette science à la Theorie & à la Pratique des differens sujets, qui peuvent avoir rapport à la Guerre, francziából magyarra fordítsam.

A Diaetáról megnyugtató hírcet veszünk. A haza szeretet nem enged a Kegyelem-vadászók dühösségének. Hasznót várhatunk az Országra és a Monarchiára is. — Hiszed é, hogy a Császárné halála fontos politicus eset volt, melly talán a békeséget közelíteni fogja? Danzig megadta magát. Örömmel olvastam a vivás' naplóját. Le Journal du Siège. A Francziák régen nem vitak várat olly regularissan. A vivó sereg már most a nagy armádát fogja nevelni. A rossz vissza fordulhat szerzőire. Még úgy történhet, hogy az Anglusra osnek minnyáján.

Ide rekesztve küldök egy Katonás ivó éneket. Annak a mi nékem tetszik mustrájaképpen.¹

Virág nékem már vagy 4dik levelemre nem ír; de nem gondolok véle, mert magam dispensáltam.

Atyai örömd érdekel. Kivánom hogy enyhítse Fizsin való bánatodat.

15. Jún. lesz Gróf Battyáni Jánosnak, kit bold. Silveri Kapitány csinált, menyegzeje Gróf Eszterházy Károly Kis asszonyával, Marieval. Herczegünkel egy Anyától való, és mint testvérek osztoztak. A Menyegző Austriában tartatik.

Élly édes barátom és szeress

Csehý mp.

Körmend 12d. Jún. 807.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

¹ Sajnos, ez az «ivó ének» nincs meg.

1124.

Kazinczy Virág Benedeknek.

Virág Benedekhez Kazinczy Ferencz.

Széphalom, Június 15. 1807.

Fabrich velem sürin levelez, 's én az ő levelezésében nagy örömemet találok. Az egy jó, de különös, azaz önmagához és nem másokhoz hasonlító ember.

Szabó Dávidnak esetét nagyon sajnálom. Az isten gyógyítsa addig, hogy verseinek komáromi kiadását még újra megtekinthesse 's kibocsáthassa, még pedig legalább egy harmadnyival kevesebb számban.

Rajnisnak Georgiconja felől szeretném hallani ítéletedet, 's látni az Aeneist.

Magyar nyelvet illető sok apró irásaink közül én még csak hármat láttam. Óhajtanám látni a' Gróf Telekiét, 's még inkább a' Kis Jánosét 's Pucz Antalét. Sajnálom, hogy sokan olyanok írnak, a' kik magyarul nem tudnak tudósán, és így csak rosszul írnak. A' Péchy Imrécé mind addig, a' hol a' szók' helyes vagy nem helyes voltára ereszkedik, valóban derék munka. Régen tüzel egy barátom, hogy én is írjak valamit. Még egy sort sem irtam; de fogok; ámbar az Újság már kihirdelte a' Diaetát. Szép időket értünk, édes barátom! Alig mertük reményleni, hogy meglátjuk. Isten könyörül rajtunk 's megtörte ellenségeink szarvokat.

Kultsárnak Ujság levelit gyönyörűséggel olvasom: de nagyon kínoz, hogy benne nem lelem semmi munkádat. Azok helyett az irgalmatlan rossz versek helyett, a' mellyeket ő néha felvesz, meny nyivel volna jobb a' Teidet kérni el, akár volna alatta neved, akár nem.

Halld azt a' sirirást, mellyet a' szegény leányom kövére metzetek fel az idén, kit a' kassai Püspök' engedelmével kertembe temettem. Ott fogok egykor fekünni magam is 's Széphalom fogad kebelébe majd ha eljön az Óram. Imhol van az:

IPHIGENIA-PSICHARION.

szül. Kázmérett 1805 Aug. 8d.

megholt ugyanott 1806. Aug. 18d.

e' kő elibe temettetett 21. Aug.

*

Téged nyájás anyád' karjáról Ámor ölelt el, stb.

[L. az 1004. sz. levelet.]

A' Német ki nem tudja mondani sem az *előlelést*, sem a' *nyájás anyácskát*. Ezt a' deák *blanda materculá*-nak, a' görög *γλυκεια μητηρ*-nek mondaná. Az első sort azonban így fordítottam a' bugyogósok nyelvén: Dich hat dem Busen der liebenden Mutter Amor entsehlungen. — Ez a' halál édes barátom, inkább levert minden más csapásnál, melyet a' Gondviselés reám mére. Nem felejtettem a' *mindenek által deprædicált* szépségű gyermekot. Az egész környék azt vallja, hogy szebb alakú kisedet nem láttak, 's benne volt mind az én physiognomiám mind a' Sophiémé¹ karakterű, élesvérű, de igen nemes szívű embernek tiszta fejű Pappnak, 's hazáját hevesen szerető Magyarnak képét festettem, hogy ámbár verseitől iszonyodik, személyét nagyon tiszteli. Éljen szerencsésen és szeress!

Az Isteni kéz lebegjen feletted, 's tartson meg a' Hazának és nekem!

[Másolata a Szencertár I. kötetében.]

1125.

Cserey Farkas -- Kazinczynak.

Nagy érdemű kedves Barátom!

Május 28dikán írt kedves leveledet tegnapi haza érkezésemmel szerencsétlenül venni. Én szekér hátán vagyok, mivel holnap indulok Tasnádra; — de még a jövő hét végén megint haza gyövök. A mit Haykul Uram csinál, tökéletes gazság, gazság az is, a mit a Fő Kurator, és Fő Ispány B. Bánffy Pál mivel; éppen ma ki gyött ide, az Ecclesiát egybe gyűitettvén, voxra bocsátotta, hogy a Mester, a ki Papista feleséget vett, el csapattasson é — ezért nagy zúdulás esett az ecclesiába és a voxok többsége oda ütöt ki, hogy a Mester meg maradjon; nevezetes, hogy ezen bárdolatlan intoleranizmus éppen azon napon esett, melybe a Hazai Tudósításokba olvasám a Károly vári 17dik Májusi tökéletes helyes tudósítást, — az Isten áldgjon meg érte. —

¹ Itt a másolatban ez a följegyzés van: *törölt sorok az eredetiben.*

Bánffy Uram pedig annyira ingerlette [!] vakoskodó cselekedetével nem bigotságomat, hanem szebb érzéseimet, hogy a felsőbb-ségtől elégtételt kérek vallásomnak ily barbarus módú megvettetéséért, mert barbaries az és megvetés, midőn szám ki vetésre íteltetik valaki, azért hogy más vallásnak részesével köt szövetséget, még pedig szent és minden Nemzeteknél nagy tekintetbe lévő szövetséget. — Ura köszönöm a Tokait. — Tasnádrul el küldök utánna — bár ily nagy, becses barátságodat én is valamibe viszontagolhatnám. Köszönöm aszt is, hogy úi, meg újabb becses jeleivel Barátságodnak gyönyörködtetéd éltemet — ajánlásoddal annál kedvesebb dolgot cselekszel, mivel valóba kevély lészek tölled ajánlást kaphatni és ez éngemet érdememen félyül dicsőit. Friedwalsky irt olyat, a mi újabb tapasztalások után máskép találtatott; de Erdélynek Oryktognosiáját, és Geognosiáját csak ugyan ugy irta. [a]hogy valóba van — mit tehetet eó árrul, hogy az akkori kor ugy hitte, ugy tudta azon dolgokat, és nem érdemet tett é, hogy szóljon árrul, a mirül szóllani szükséges volt és előtte mély halgatás uralkodot a ködös homályba. — A Semlyénbe küldöt pakétbul ki maradván genealogiám, küldöm ezennel¹ — Felcségem nincs ithon, M. Wásárhelyt maradot egy időre, haza gyövé, meg tudom születése napját, de nem hiszem, hogy tudgya. Ély boldogul, Tasnádrul vészed levelemet — addig is vagyok Krasznán 21dik Junij 807.

örökre híved
Cserey Farkas mpr.

Küldök egy kártyára le nyomot mettszést² — eszl Kolosvárt egy Simón János nevezetű mettző Erdélyi chalcedonra metzette; még nincsen egészszen készen — én fogok vele holmiket metztetni.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1126.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Jún. 22d. 1807.

Drága barátom!

Harmadszor írom hozzád ezen levelemet. A' két elsőt elégettem, oly articulások adván elő magokat, mellyek miatt az írást vagy

¹ Nincs meg.

² Ez sincs a levél mellett.

megvázoloztatni vagy csak megtoldani kellett. — Mit mondasz a' Krasznai mixtum matrimonium felől szőlő cikkelyre a' Kultsár leveleiben? (a' XLVI. darabban?) Nem gondolod e, hogy idvességes dolog volt tudatni némelly Calvinista emberrel, hogy a' Bécsi Reform. Predikátor az Ecclesia tudtával sőt megegyezésével vett Pápista feleséget? Bohó egy nemzet az ember, édes barátom. Ész által kellene igazgattatnia 's p é l d a által igazgattatik! De csudálkozhatunk e rajta, midőn azt látjuk, hogy az eszes ember is bátrabbá tétetik az ész' sugallatnak teljesítésére, ha maga előtt *p é l d á t* lát? De köszönjük a' természetnek, hogy bennünket illy félenkké csinált. Most is az a' bajunk, hogy némelly Kraftmännerkéink olly igen készek tótágast 's bakfittyet vetni. — --

A' XLVII-dik darabban a' Kis Epistolája recenseáltatott. Ez a' recensió is az én tollamból folyt, valamint a' Károlyfejérvári articulus a' XLVI-dikban. Némelly böles azt fogja mondani, hogy a' Kis Epistoláját nem illett n é k e m recenseálnom, minthogy hozzám van intézve, hogy nem illett tulajdon magamat tömjéneznem, midőn ezt mondtam: «Szerencsés gondolat vala az énket németre is lefordítani, hogy így ...» — De én annyira ismerem magamat a' vanitas' punktumában, hogy minden eszmélet nélkül neki ercszhetem magamat az első impulsionak. Nem vagyok újoncz (Neuling) a' könyv gyártás körül, 's midőn valamelly útacskát megtettem, nem azt nézem, hogy mennyire haladtam már; mert az a' tekintet nyugtató is, bátorító is, de bódító is egyszersmind: hanem azt hogy mi van *hátra* és azok, a' kik velem együtt, sőt utánnam sokkal később kezdtek futni, már mennyire haladtak-elő, az a' tekintet pedig ellohasztja a' dagályt. — Én a' Kis Epistolája' recensióját nem mertem másra bízni, mert féltem, hogy ennek a' minden magyar dalok' elsőjének nem adják-meg az érdemlett becsét, osztán azért is, mert a' kép felől azokat, a' miket én tudattam a' Publikummal, más nem igen fogta volna tudatni. (Illyen a' Junker neve, és a' villám, melly fellobban ugyan, de el is vész — czélzás a' hetedfél esztendei bajra.) A' német textus felől a' mondottakat azért mondtam úgy, mert okát kellett adni, mi miatt fordítatott németre. Ha az mondva nem volna, ritka ember találná. — De elég erről.

A' Diaetáról kevés hírt veszünk. Megfoghatatlan dolog, hogy erről sokkal kevesebb hír széled-el mint minden más Diétáinkról. Azonban a' tűz meg nem lankadt, sőt némellyekben kelletinél inkább csapkod ide 's tova. Illyen az a' Nagy Pali, Soprony vármegyei Követ,

a' kiról gondolom, már tettem volt hozzád szót.¹ Ez vadsággal buzog a' maga opiniója mellett, melly az, hogy 800 esztendő oltá állván a' Magyar Constitutio és így régebben mint minden más, 's ez által megeczáfolhatatlan bizonyosságát adván a' maga jóságának, azon nem kell SEMMIT változtatni. Barátom Dietalis Követnek illik e az az ember, a' ki így ismeri a' dolgokat; a' ki azt gondolja, hogy a' Magyar Constitutio eddig állása annak jóságát bizonyítja; a' ki nem látja, mi esik, hol vagyunk, 's mit lehet várni a' jövődőtől? — A' minap a' Császár azt mondá ennek a' Nagy Palinak, hogy ő igen tüzesen beszél. Nagy azt felelte, hogy meggyőződése szerint szól. -- Igen, mondá a' Fejedelem: de reményli, hogy 40 esztendő korában másként fog szólni. Arról nem felelek, felele ez: de igérem magamnak, hogy meggyőződésem ellen 80 esztendő koromban sem fogok. — Szép Karakter! Szép lélek! De ennek a' léleknek szebb értelem által kellene vezéreltetni. — Ez a' fiatal ember minap Vay Miklósnak adott vad dőfést. Vay azt mondá, hogy 2 hónapot töltvén már a' Diétán és még semmit nem csinálván, illő hogy valaha fogjanak a' dologhoz. Gondolják-meg a' környülállások mit kívánnak. Imé I. Ferencz az Európai két legfőbb Hatalom Békéltetőjének van megkérve 's Talleyrand már Bécsben van 's a' Királynak Budát el kell hagyni. Azt felelte neki Nagy Pali, mintha ugyan könyv nélkül tanulta volna-el a' Baranyi Mihály Rhédey Lajosnak adott dőfését, hogy ők nem tudják mi esik az Európai Hatalmak közt, (gondolom, nem mint Nagy Pali nem tudta, hanem csak mint Követ -- mint a' Jézus Krisztus nem mint Isten, hogy a' ifjéban nincs gyümölcs, hanem csak mint ember) — a' Mélt. Generalis mélyen belát a' mint látszik a' Kabinet titkaiba. — Barátom, mint tetszik Néked ez? Nekem nem tetszik: noha van benne a' vadság és igazágtalanság mellett is egy kis jó. — Consiliarius Reviczky, a' ki a' Pesti Universitásnál Politiát tanított, magyarázni kezdette, ha a' Cuprea monetának meg kell e úgy mint az aranynak, ezüstnek ütni a' maga mértékét, 's Halasi Heves Vármegyei buzgó Pápista Úri ember felkölt. Nem ide való beszéd az édes Consiliarius Uram, úgymond. Oskolába való beszéd az! (ennek a' bohónak dőfést szülhetőnek tetszett az, hogy Reviczky valaha Professor volt) nem kell nekünk Jus Publicum és Politia! Itt a' mi Jus Publicumunk és Politiánk úgy mond 's úgy mutatott a' Corpus Jurisra, melly előtte

¹ L. az 1118. számú levelet.

állott, mint a' Zsidó Páp fogott volna a' frigy ládjára. — Hagyjuk ezt! Bolondok mindenütt teremnek! —

A' Diaeta Diariumában már bé van nyomtatva egy hatalmas Repraesentatio a' kívánt summa dolgában. Elő adattnak az Ország sérelmei. Ez béküldetvén a' Mágánások' táblájához, nagy csendesség lön. Felállá Gróf Barkóczy Ferencz, Pest Vármegyei Fő Ispáni Administrator, nekem egykori kedves barátom 's azt mondta, hogy az Ország előadott terhei mind igazak. Senki sem felele. Barkóczy provocáita a' Hallgatójit, hogy ha nem igaz a' mit ő állit, ezáföltassék-meg. Nem szólla senki. — Csakugyan felment a' Repraesentatio. Az illy *hallgatók* még ocsmányabbak, mint az ész nélküli *kongók*.

Szepeshől, melly a' Karpathus legtetősbb hegyeinek tövében fekszik, Berzeviczy Gergely és Márjási Sigmond barátim hort, méhsert, vaját és túrót vittek Varsóba. A' 3. utóbb cikkelyen nyertek. A' hort Varsóban kéntelenek voltak lerakni a' hallhatatlan drágaság miatt, mely onnan ered, hogy a' Prusszus 8. pengő arany harminczadot veszen minden oda lépő hordótól, 's minthogy Lengyel Ország abban a' relatióban van most is Austriával mint volt tavaly ilyenkor, a' Prusszus harminczad most sem szállítatott alább. Ez a' két barátom hozta a' hírt, hogy Napoleon a' Lengyel Nemzetet már úgy akarja tekintetni mint függetlent. Ennek jele, hogy ámbár Varsó a' Napoleon kezében vagyon, ő még is Követet tart a' Lengyel Nemzethez Varsóban, és a' Lengyel Nemzet is Követet ónála. A' mennyiben egy Nemzet dissolutiója formalis gyilkosság, örvendhet minden emberséges ember, hogy a' Lengyel Nemzet legalább a' Prussziai részében, feléled és feltámad a' halálból. Varsóban már fel van állitva a' fejér sas (a' czimere Lengyel Országnak) 's Napoleont a' Lengyelek megkérték hogy végye-fel koronájokat, 's Vice Királyul adja nékiek Múratot. —

Melly dolgok történnek! Ki hitte volna hogy Francia Ország Henricus III-on kívül még más Királyt is ad a' Lengyelföldnek.

A' mi Kisünknek azt a' csapást adta az Isten, mellyet tavaly nékem. Egy lánykáját kesergi. Érzem 's együttl szenvedem bánatját 's sebeim felszakadoznak midőn az övéit látom. Az ide zárt kép a' Spanyol Királyok temetőjök. A' mint megpillantottam, II. Filep juta eszembe. Ő fekszik e itt dicsőségben, a' ki az Albáh által annyi embert vesztetett schafóton és a' csatamezón, vagy a' Te köved alatt majd Csonkony? — A' kép az Európai útazások homlok lapját fogja ékesíteni.

Az Anyám nem sokára Semlyénbe visszamegyen Regmeczről. Általa küldök néked egy kis ajándékot. Az általam leírt Leonardus Atiláját az Original Siglájival, 's homlok lapjára ezt írtam: Ex Codice meo, Bibliotheca Sáros Patakine iam illato exscripti Tibique dulcissimo amico, Wolfgango Cserei, Hocce munusculû lubês dono Fr. K. Hát a' bort vetted e már? — Barátom, megérdemli, hogy Semlyénbe érte küldj. Dicselkedés nélkül legyen mondva, az olyan, hogy Rhédey Gedeonnétól értem, hogy egy zsidó néki mondta azt, hogy ez idén jobb ízű 's kövérebb bort még nem kóstolt. Sajnálám, ha a' bor felbontva jutna hozzád.

Van e kertedben Aelianthus glandinosus? Károly most azt tiltote Keszthelyen annál a' nagy, de fősvény és vanus Festeticsnél. Küldj egy levelet belőle, hogy ismerjem, 's ird-meg ha az csemete (Staude) e vagy fa.

Valeriusodat szeretném csinosan nyomtatva látni 's jó Orthographiával, 's az Atyád képét elébe kellene metszetned. Az az ő nevét tovább fenn tartja, mint akármelly márvány. — Mostan pedig élj igen szerencsésen. A' Grófnéd kezeit szives tisztelettel csókolom —

K. F. mpr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1127.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

Drága Tekintetes Ur!

Érdemem felett való szives Jó-akaró Uram!

En érzéssel tele vagyok -- Azon érzést, ha több időm volna is az írásra, soha vóltaképpen le nem írhatnám -- Minden a'ra tze-lozó szókat tehát most fére tészek, és rövideden a Tekintetes Ur betscs levelére ezeket válaszolom: -- A kik a Theologia Professorságra vannak candidalva, azok közül egyik se akarja azt vállalni, ki egy, ki más okon: éppen Prof. Nagy Ferentz Úr az, a ki azon hivatalt már régen óhajtja, de ő kigyelméhez a Publicumnak igen keves kedve vagyon -- A dolog tehát olly szerkesztetésbe van, hogy ha én olly állapotban vólnék, mint a millyet a Superintendentia egy Professorságra való Candidatusba kíván, semmit se kételkedek felőle, hogy a Tekintetes Ur recommendatiojára azon cathedrát el ne nyer-ném -- De ez a megkívántató állapot nintsen meg -- szükség volna

t. i. hogy már a Német országai Academiákról vissza jöttem volna — Alig ha a Publicum azon cathedrát tsak esztendeig is engedni fogná rendes Professor nélkül lenni, a melly alatt én Academiai utamat elvégezném — De mind az által, gondolom, rá engedné magát a'ra a Publicum a Tekintetes Ur által vétetni — De akarhogy üssön is ki a dolog, melly nagy be fojása fog lenni azon recommendatiónak minden egyéb remélhető szerentsémre! s a' t. Litterae non erubescunt — Ha a Méltóságos Fő Curator Ur az Examenbe jelen lehetne, kevesebb nehézsége lenne a dolognak — én jól tudom, mitsoda indullattal van erántam.

A már régen közönséges hir itt, hogy a Tekintetes Ur fogna lenni a V. Curator —

De sokat irhatnék némelly soraira a Tekintetes Urnak, ha az alkalmatosság nem sürgetne!!

Az Ujhelyi vásár alkalmatosságával bizonyosan fel fogom keresni a Tekintetes Urat —

Betsületes szállást mi módon kaphassak, gondolkodom — egész szorgalmatossággal utána fogok járni —

A levelet szánom előgetni — — Mint itélnék én magam felől, ha a Tekintetes Ur hozzám való leereszkedésével, s egyenes szívűségével valaha vissza élnék!

Közelebbi levelemben, ugy jut eszembe, egy Görög citatióba *πορον*-t tettem *πορον* helyébe ¹ — a hibát bizonyosan észre vette a Tekintetes Ur — Többire magamat tapasztalt gratiájában ajánlott nagy tisztelettel maradok S Patak 22. Junii [1807.]

A Drága Tekintetes Urnak

Érdemem felett való Jó-akaró Uramnak

mindenkori kéz szolgálója s tisztelője

Kézy Móses mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1128.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Leg becsesebb Barátom!

Itt kaptam tegnapi meg érkezésemmel a Sipkát és [az] Oratiokat — mind kettőt igen szívessen köszönöm; de a Sipka árát meg nem

¹ E szó egyik, eddig ismert, levelében sem fordul elő.

írván, kérek, tudósics, had tudhassam, mennyibe került — tettem itt az iránt is rendelést, hogy becses barátságodból Semlyénbe küldöt Tokait hozzák el onnan. — Az Manuscriptumokat és képemet ide küldöttem volt, hogy el vigyék Semlyénbe — Halmágyi László Ur magára válalta, a mint tisztünk mondgya, hogy cö maga fogja el küldeni oda — telyesítette é eszt, nem tudom, melyre nézve irattam nékie, hogy ha még el nem küldötte, utasítsa viszzá ide; mert innen egynesen el fog Semlyénbe küldetni. — Ismered é személyesen Teleki Lászlót? én ötet nagyon jól ismervén, éppen nem csudálkozom, hogy munkájába annyira meg botránkoztál. Eö szorgalmasan olvasot egyg időbe, sokat gyüitöt agyvelejébe, de gyüitöt kínesei ninesenek jól és ugy, a hogy kellenc, el rendelve. Néhai atyám ajándékozott volt az ide való akkor fundáltatot parochianak egy nagy vászonyra festet Boldogságos Szüz képct, igen szép, dicső munka; ki kértem a Püspöktül, és ide adta nékem oly ígéretem teljesítésére, hogy helyébe mást festetek ide — Gr. Teleki Jósef és Sámuel képeik is Krasznán vannak — szép, és jól el talált festések. — Goethéink meg érkeztek Pestre, ára 1 exemplárnak 33 f, hozzám fognak Lőrincz napi szabadságkor küldetni. Ély boldogul és szeresd állandólag

hiv barátodat

Cserey Farkas mpr.

Tasnád 23dik Juny 1807.

[Eredelije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1129.

Kis János Kazinczynak.

N. Dömölk Jun. 28dikán 1807.

Legérdemesebb Barátom!

Ezennel indulok Superintendensemmele együtt egy köz Gyülésünkre, 's minthogy onnét egyenesen Sopronya megyek Lajosomért, 's nem tudom mikor jöhetek haza, azért míg a' jó Öreg alszik, arra forditom a' kevés időt, hogy két utolsó leveleidre, mellyeket egy hétben 's az utóbbit tsak éppen tegnap vettem, röviden válaszoljak.

Ezerszer köszönöm azt a' gyönyörüséget, mellyet ezeknek is minden rendjeiben 's különösen Lydim' halála eránt való szép vigasztalásod által kóstoltattál. Oly sok oldalról betsülettéd, tiszteltetéd 's

szerettetéd Magadat már eddig is velem, hogy csak nem lehetetlennek gondoltam levelezés által több belses tulajdonságodat megismermem; 's úgy tapasztalom nagy örömmel, hogy tökéletességeid' kimeríthetetlen kútfeje mindig újabb 's újabb forrásokkal tudja lelkeket táplálni. De igazabbat mondván, nem voltak azon tulajdonságid is, mellyek későbbi leveleidben olly fényvel ragyognak, előttem esmértenek, — feltetlem én azokat elébb is felöled; csak annyiban újak, a' mennyiben magok' kimutatására elébb nem volt alkalmatosságok. — Melly felséges, melly szép elevenséggeel előadott vigasztalás az, mellyet te nyújtasz. Mint a' szivemből vettéd-ki a' kenyérkereső tudományokról tett ítéletedet! Melly igen tisztelem az életnek azon filozófiáját, mellyet minden leveledben még akkor is terjeszlesz, mikor nem gondolod! Ezerszer köszönöm édes barátom mind ezen jótéteményeidet, mellyeket a' jobb kezéd' a bal kezéd' tudta nélkül is ád, 's áldom azt a' titkosan vezérlő kezet, melly lelkeket a' tiédde megismertette.

Tokaji borodat is olly indulattal veszem, a' millyent érdemel mindenben megelőző megbetsülhetetlen barátságod. El fogom hozatni, mihelyt jó alkalmatosságot találok, 's nem fogom magamat jó embernek tartani, ha bennem minden tseppje szentebb szikrakat nem gerjeszt.

Gróf Teleki Esdekléscit nem láttam, de igen kívánám mennél elébb látni. Az én dissertationról azt írja Fejér, hogy Kultsártól már kitsalta és olvasta, de nem tudom kézírásban e, vagy nyomtatásban. Kultsár azt írta volt Februariusban, hogy Jó'sefnap vására kész lessz. Most kérem Fejért, tudósítson, mit tud mind ezen írásnak, mind vetélkedő társainak világrajvetelek felől. Ráklábon megy ez a' dolog is valamint a' Tied Haykunnál (a' kire *ὄς ἐν παρ ὁδοῦ* én is igen haragszom, mert engem is gazúl megtsalt, felküldetvén velem egy jó igyekezetű szegény gyermeket mesterségének tanulására 's azután viszont kényszerítvén annak vissza vevésére).

Tegnap vevém A Magyar-Német Epistolának 's képednek 100 exemplárjait Webertől. Képedet gyönyörködve, sőt telhetetlen gyönyörködéssel szemlélgetém azolta csak nem mindüntalan, és mutatám már nyoltz nála megforduló értelmes embernek, a' kik mindnyájan tisztelőid. Nekem úgy tetszik, hogy egészen tökéletesen el vagy találva, azt az egyet kivévn, hogy valamivel gömbölyűbb vagy rövidebb ábrázatúnak festett képzelődésem, mint itt vagy festve. De könnyen meglehet, hogy az én egyszeri látásom, 's már akkor is homályos szemem, akár mint megnéztelek is Győrben, nem eléggő híven tartatta meg velem formádat. A' mi a' nyomtatást illeti, arra nézve veled

egészen egy értelemben vagyok, ha csak a' többi exemplárok meg nem fogják vélekedésemet (záfolni, mert még eddig csak ötöt láttam, a' többi bé lévén még pakkolva.

Mind leveleiből, mind a' Hazai Tudósításokból látom, melly fáradhatatlan vagy az újabb jó munkáknak is megszerzésében és olvasásában. Az ezen való öröömöm nints minden fájdalom nélkül, annyiban, a' mennyiben lehetetlen nem sajnálnom, hogy veled nem tarthatok, 's régen meggyökerezett 's még az igen mostoha környül-állások által is ki nem irtathatott hajlandóságomat nem követhetem. Ki kívánhatja ezt jobban, mint én, holott az egy barátságos tsendes beszélgetésen kívül minden egyéb kigondolható Liebhabercom tsupán a' tudománykedvelés. De nem csak szemeim nem bírják, hanem foglalatoságim sem engednek időt az olvasásra. Amazokra nézve félve, emezekre nézve pedig loppal kell tennem a' mi keveset olvasok is. Sem Parthenaist, sem Ratschky újabb munkáit nem olvastam. Én most *Deville l'homme champetre*-jében gyönyörködöm; más újatska munkát már egynéhány hónaptól fogva nem olvastam, tudós újságot sem, ha kivesszem Bellermann' és Busch' Almanachjait, ezeket is csak futva.

Cserey felől a' mit irsz, igen köszönöm. A' Méltóságost semmi esetre sem hagytam volna ki, hanem azon gondolkodtam, hogy a' második személyben írjak-e hozzá vagy a harmadikban. Abban állapodtam meg (ha Te nem ellenzed), hogy a' másodikban, minthogy ő maga kezdett velem abban szóllani.

Epigrammáiddal azt tettem, a' mit kívántál. Azokat B[acsányi] ha az ott írt anekdota igaz, annál inkább megérdemlette. Én ötlet felfuvalkodása miatt nem szenvedhetem. 2-szor és utolszor Füreden szóllottam vele 1794 v. 1800-ban. Akkor is kevés híja volt, hogy minden magam megalázása mellett is öszve nem kaptunk.

Az én kézírásaim nyomtatása is alig ha sokára nem halad Institorisnál. Közel esztendeje miolta egyik 's másik nála van, 's még most sem is bizonyos miképpen 's mikor jönnek-ki. Ezer baj van mindenképpen a' Magyar könyvárosokkal.

Eddig írhattam otthon. Itt pedig annyi volt a' dolgom, hogy lehetetlen volt csak elolvasnom is. Isten hozzád. Lajosom tsókolja kezeit.

Sopronyb. Jul. 3dikán 1807.

Kis.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1130.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Jún. 29d. 1807.

Nagy kedvességű barátom!

Örvendek hogy a' Károlyfejévari czikkely megnyerte javallásodat. Jó e, nem e, nem kérdem: elég azt tudnom, hogy melegen forrt-fel szívemből, 's látom hogy az ollyakat az ember nem mondhatja sem elég melegen, sem elég sokat, mert az emberek bolondok. Őket mind eszesekké tenni oktalan igyekezet volna. Az igazság nem sokaknak való. De az dicséretes igyekezet, sőt szent kötelesség, hogy a' Jó masszája szaporitassék. — Melly igen óhajtottam volna, ha Te a' Hazai Tudósításoknak azt a' levelét, mellyben ez a' Károlyfejévárt hazudó czikkelyem áll, annak a' híres Fő Curatornak oda küldted volna hogy olvassa-meg! Hadd pukkant volna meg vagy szégyenletében vagy mérgében. Vetted talán észre, hogy én azon czikkelyben mind stylusomat, mint orthographiámat elváltoztattam, hogy reám ne ismérjenek. A' Hazai Tudósítások Olvasóji tudják, hogy mi ketten barátok vagyunk, 's ha azt nem eselkedtem volna, kitalálhatták volna, melly forrásból vettem a' Krasznai hírt. Azt pedig nem tudhattam, hogy az néked a' Vayné házára 's a' Telekiekre nézve nem lesz e kedvetlen, ha megnevezlek vagy ki találtatlak. E' miatt áll abban az Aufsatzban ez a' szó *régál*, mellyet külömben meg nem szenvedtem volna, nem *purismushól*, mert hiszen tudod, hogy más helytt talán szükségtelenül is szórom az idegen szót magyar textusomban, hanem azért, mert rút és szükségtelen szó. — Ha szabad, kérlek írd meg nekem, kinek hívják azt a' Tanítót, kinek az elvett leányt, és mi lesz még a' dologból.

Vallyon Vaynének nem mondta e valaki, hogy hiszen az ő leánya is Pápistához méne? — De hagyjuk ezt a' Vallásbeli bolondságok czikkelyét.

Nevezetes a' mit ide zárt nyomtatásban¹ láthatsz. Megküldhetnéd B. Bánfy Pálnak. Ha Londonban volt volna, talán ő is szidta volna a' Pápát.

Leveled toldalékját nagy örömmel olvastam. Hasznát fogom venni. Ismered gondolkozásomat. Nevetséges bolond előttem, 's a' ki

¹ Jelenleg már hiányzik.

familiájában kevélykedik ha maga nem érdemes a' fényre: de ha érdemes reá, szépnck tartom, hogy Őseinek emlékezetekben gyönyörködven azt tisztelje. — Nem érdem régi nemből eredni, azt mondja a' Sansculotte. Bizonyosan nem, azt mondom én is, valamint az sem, ha valaki gazdag, szép, erős, ügyesnek (geschickt) van a' természettől formálva. De érdem, nem érdem, irigylést érdemlő szerencse. Lám midőn a' születési nemességet el kellett Párisban lörleni, Montmorency volt az, a' ki a' Motiót tette, még pedig azért ő, mert az ő háza a' *legelső nemes ház a' Keresztyénségben*. Legalább hát azon egy esetben örülhetett Montmorency, hogy régi nemes. Ha Bitang Péter 's Bimbó Pál 's Szabó György tette volna azt a' Motiót, bizonyosan kevésbbé ragyogó volt volna. — Levelednek ezen cikkelyére csak azt jegyzem-meg, hogy elfejtéd a' M. Theresia diplomájának datumat feltenni 's kérlek, hogy azt még méltóztassál tudatni velem.

Nehezen várom a' Semlyénbe küldött pakétet, mert nem értem, a' mit M. Vásárhelyi leveledben irsz, hogy benne az *Annalisokat*, a' R[uthkay] a l á í r á s á v a l l ó v ő kézírást és a' Kalendariumot fogom megkapni. A' dolog majd maga magát felvilágosítja. —

Írd-meg, mihelytt a' borodat venni fogod, és az vagy tíz nap a' pénzédben áll, ha szerencsésen ment e kezedhez, 's millyennek leled. Minckutánna tudom, mik esnek borral mikor vizzik, rettegek hogy vagy kiitták egy részét, vagy a' mi még rosszabb, vízzel pótolták ki híját. Semlyénbe tulajdon cselédcim vitték, még pedig egy olyan, a' ki természet szerint nem csak bornemisza, hanem gyümölcs nem evő is.

Szemere Páltól egy meleg szízzel írt levelet vettem¹ a' tiéddel egygyütt az utolsó Postán. Elrészegedett barátságos megszólításom és a' XLVII-dik ujság toldalékja által. Én azt hiszem, hogy Ifjaink közt nincs egy is, a' ki mint Író magáról többet hagyjon reményleni, 's azt mondanán felőle ha megtámadt volna is.

Tegnap előtt kapáltattam a' kertben, 's megbosszankodván hogy Platanusod kiszáradt, neki mentem, mert a' kapások csak két lépésnyire voltak már hozzá, 's ki akartam rántani. Hát a' mint vonnám, meglátom, hogy levelet hajtott alólról. Képzelheted mint örültem meg 's mint bosszankodám önnmagamra. A' Fa igen keményen állott a' földben, a' föld fekete *agyag* és így a' rántás neki bizonyosan nem ártott.

¹ Nincs meg.

Én botanicus kertet nem állítok; ahhoz egész gond 's sok költség kell. Nekem elég egynehány ritka fát birnom, és mind olytat, a' melly növése, törzsöke, levele, virága vagy paszulya által vonja magára a' szemet. A' Platanus törzsökére, levelére 's növéseire nézve tekintetes, 's Tőled jó. Örvendek hogy él.

A' természet barátjának egy ritka történetet. Pulykáinkat egy nap el hagyta veszni az őrzőjök. Az erdőbe tévedtek, 's más nap kettőnél többet elő nem lehetett keríteni. A' vad eltépte a' többit. Ezek között egy nőstény egy gör tyúkkakással mátkásodott meg. Egynehány tojásai vannak. Kértem a' feleségemet, hogy álltessen-meg, hogy láthassam mit szül ez a' két nem' szerelme.

Simon Jánosnak ismeretsége előttem kedves. Hányesztendős ember és micsoda? deák e, vagy Professionista. A' Satyrt jól csinálta, noha nem minden hiba nélkül. De hiszen hibák a' régiek' kövein is vannak. — Osztán szeretném tudni, ha ezt rézmetszés után csinálta e vagy pecsét nyomóról. Ezt a' ritka tüneményt elő kellene segéllenetek. Melly szerencsétlenség, hogy ezt Simonnak és nem Enyedinek, Szent Miklósinak vagy valami ilyen formának hívják! Így kiki Magyarinak ismerné. De annak ismeri e a' ki nem tudja, ha ezt olvassa felőle gravé par Simon, vagy gestochen von Simon. Éppen ez a' baj Czetterrel; kit arra kértem, hogy a' Czetter nevet rugja-el magáról, 's nevezze magát O r o s h á z i n a k.

Élj szerencsésen édes barátom! Ipadnak munkáján egy passagé úgy elakasztott, hogy nem tudjam [!] mit csináljak vele. Ez okozza elkésését. Élj még egyszor szerencsésen!

Az ide zárt kék virágot a' lyányom sírjáról szakasztottam, 's kérlek ird-meg igazi nevét. — Tökésnek szőlő czédulámát pedig küldd fel hozzá.

A Bécsi Annalisok Júniusi darabjában kevés interesszant van. De az NEKED interesszans lehet, hogy két példa fordul elő, hogy sok száz botanicus plántákkal ajándékozta-meg valaki a' publicus kerteket. Kövessd ezt nem csak Erdélyben a' hol készülsz, hanem Magyar Országban is. - Újság: Rhédey Lajos elvette Komárom Vármegyei Fő Ispán Gróf Nádasdi Mihály Regni Bárá leányát. Ez a' Nádasdi ostoba és nem gazdag: de Nádasdi 's felesége leánya a' megholt Minister Coloredónak, a' ki anglus pénz által bíratott a' had javasolására 1805ben és a' ki Ferencz Császárnknak nevelője volt.

[Eredelje az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1131.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr!

Elmúla Június, 's az Úr, Kövér Imre Bátyámnak izenete szerint, fel nem jöve hozzánk. Annyival inkább sajnálom azt, minthogy most már beállván a mezei munka nagy ideje, én hazulról el nem távozhatom, 's az Úr ismeretsége szerencsáját annál későbbben fogom tehetni. — Ezen levelkémmel együtt egy Tiszt. Élesdi Pred. Mata Imre Úrnak szőlő tekereset fog venni az Úr. Kérem egész barátsággal, találjon módot reá, hogy az küldettség oda Tiszt. Esperest Úrnak leszen abban módja, hogy a' tekereset Váradi Predik. Urhoz jutathassa, onnan pedig osztán Mata Uram könnyen veheti. Kérem az Urat arra is, hogy Tegeddi Gábor Úrnál bekötés végett hagyott könyvemet (Grohmann's histor. Wörterbuch Th. VII.) a' munkának mustrául ott hagyott 6dik kötetével együtt végye által, úgy a' Nagy Gábor Úrnál lévő holminet. Maradok tisztelettel

Széphalom 30. Jun. 1807.

alázatos szolgája

K. F.

Kívül:†

Tiszteletes

Fazekas István Úrnak. *Ér Semlyén.*

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1132.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

Kazinczy Ferencz Virág Benedekhez.

Széphalom, Jul. 2d. 1807.

Halhatatlan barátom!

Mig Te szobádba zárkozva Hazánknak állapotját forgatod, 's papirosra öntöd szent érzéseidet, hogy a' jobb maradék gyúladjon lángodra 's szeresse azt a' mit Te olyy [!] szerettél, én feleségem

† A levél zárlatán piros pecsét.

karjai közzül el el loposkodom, 's elmondogatván imádságot a' Te Szentedhez, majd a' Baranyai Gábor életét írom meg a' Hazai Tudósítások számára, majd Boldogrétinek felelek, de úgy, hogy a' ki feleletemet olvassa, lássa, hogy ellenkezni szeretettel 's szelidséggel is lehet 's korbács csak Debreczennel kell; majd hazánknek régiségeit dúlom, 's Codexcit vonom napfényre, vagy abroszairól teszek emlékezetet. A' szolgálat kicsiny: de szentünknek van nyújtva, 's szent oestrumaimban engem is egészen elfog az a' gondolat, hogy Virág és a' kedves jó Cseh, és sokak mások, a' kik rokon lelkek ezekkel, engemet szeretnek ezekért, 's valaha áldani fogják emlékezetemet. — Fabchich ezeknek számokba való. Abnormis sapiens, crassaque Minerva. Nevesse verseit, a' kinek azok nem tetszenek: pattanjon meg a' kaczagásban, mint a' hogyan én szintén megpattantam, midőn barátja' farkasbundájának dicséretét olvastam munkájában, piszkálja archaismusait, verseinek zordonságokat, hibás constructiójait: de úgy áldjon meg engem az áldások Istene, hogy Fabchich egyike a' szeretetre legmúltóbb embereknek! hogy Fabchich a' maga nemében nagy ember! és hogy én, ha ő meghal egyszer, hamvait elszórnám, hogy minden izéből támadjon ismét egy Fabchich! Fj, mit pengetjük mi nyelvünkön a' tolerantiát, ha azt csak a' vallásbeli különbözőések' díbdábságának hitelére akarjuk szorítani? Nem kell e meg nem egyező orthographiánk, prosodiánk, verselésünk etc. mellett is egymást túrnunk, szeretnünk? Ő nekem tavaly csaknem minden posta napon pakétyi nehézségű leveleket küld. Előre ellátam, hogy az olly lánggal égő tűznek nem sokára meg kell csökkenni. Megcsökkent. De szeretete úgy hiszem azt, meg nem csökkent, és meg sem fog, valámig transfiga nem leszek, ahhoz pedig semmi kedvem. Gyönyörködve olvasám leveledből, hogy ő neked barátoddá leve. Szeressed őtet, érdemes szeretetedre. Nekem mind azok között, a' kiket a' Muzsák' szentségében ismérnem adatott, Te vagy és Te maradsz, 's Kis és Dayka, az első: de valóban kevélykedem az ollyanok szeretetével is mint Fabchich. Szeressük mind azokat, a' kik a' Szentet szeretik. A' sorban lesznek első, lesznek utolsó: de mindnyájan a' Szentnek hívei vagyunk!

Csehinek, igen is, megküldém az ő képét: de nem arczatja képét — azt soha sem bírtam — hanem a' lelkéét. — Rezem' nyomtatványából nincs kezemnél egy is, a' mit néked küldhessek. De lesz nem sokára. Akkor meg fogod azt kapni. — A' Te képed ágyam felett függ. Sophie azt mondja, hogy nincs ember, a' kit kevésbbé

szenvedhessen, mint *Virág* és *Cserey*. — Mind a' kettő felől elmelegedve szoktam szólni, 's Sophie *ingerel*.

Engemet két oldalról szállítottak meg, hogy a' Bécsi Évkönyveknek Dolgozójik közzé álljak (Annalen der Literatur des oesterreichischen Erbkaizerthumes). Nem irtam nekik egy sorból álló recensiót is: de Ruminak felküldém egy darabját a' Dayka versei mellé készített Jegyzéseimnek, hogy ha méltónak látja, küldje fel nekik: *Die vier Gattungen der ungrischen Versifikation*; ¹ azt írta vissza, hogy mihelyt vette, azonnal németre fordította 's felküldte nekik, 's reményli, hogy wegen ihrem sehr interessanten Gegenstand a' Júniusi darabba fel fog vétetni. Légyen gondod reá hogy meglássd. Neved előfordul benne.

Daykának verseit beadtam a' Kassai Censornak régen 's ő mihelyt vette, felküldötte a Lő[bliche]s Consiliumhoz. Erre elretentem. Azt mondja, hogy az újabb rendeletek szerint minden munkát oda kell küldenie. Nem hihetem ezt. Aligha vagy Abelard levelei, vagy az a' Deák és Magyar Elegia nem okozta a' tartóztatást, a' mellyet Dayka 1792-ben írt, és a' mellyben az van, hogy az ellenség *tépett hajjal jő Bécsbe békét kérni*. Tudtam hogy Abelardot nem fogja izlelni a' Censor, s Heloizt Cleliává, Abelardot Gallussá csináltam 's az apáca egy Római vestalis szűz leve. Elvárom, vissza kapom é az exemplart.

Két egész esztendeje hogy 500 ftom egy nyomtató kezében hever, hogy nyomtassa azon munkáimat, mellyek kezodben is megfordultak. Istentelen ember a' német, kivált a Csokonay jegyzése szerént az Amphibium, mint péld. ok. a' németből lett magyar (Czetter) a' Lutheranus, a' ki sem nem Pápista, sem nem Kálvinista, hanem közben áll a' kettő között. Végre talám csak elérem régolta sürgetett végemet. Ezt várni nem tudván, Institorishoz küldém Karrik Thurát, hogy a' maga rovására, ha tetszik, adja ki. —

Ruminak Musen almanachjába is küldök holmit. Az Júniusban [?] ki fog jöni. — Egyéb eránt a' házi esendességben és a' házassági élet boldogságának teljes érzésében élem napjaimat. Sophie ez idén ismét anya lesz 's felejteti tavalyi sebemet, melly gyógyíthatatlan. Nagyobb csapást a' leányom halálánál még nem adott a' sors.

'S Gruber a' Szécsényi Bibliothecájának Alörje vagy másod örje lett! Azt hallám most négy esztendeje Pesten létemben, hogy szólta.

¹ V. ö. az 1098. számú levéllel.

hogy Hymnust énekelt a' Pallas-Athene tiszteletére, nem olly értelem-
ben van a' Magyarok Pindusáról mint az előtt. Hát az a' Bécsi
Pindarus mit csinál? hallod e hírét? quid dignum tanto feret hiatu?
Somsies deák ódát sugalla neki; Debreczenben létében (1804) a'
Herder Adrasteájának egyik kötetét hordta zsebjében 's Csokonaitól
azt kívánta, hogy adná ötletét egy abba nyomtatott német ódája
felől. Cs. azt felelte, hogy 48 strophákban álló ódában nem lehet az
oestrumnak folyva tartani, 's Pindarus orrat bigyesztett a' glosszára.
Nem olvastam a' Német ódát; de csudálom a' doctus trium linguarum
embert!

Szomorú dolog, édes Barátom, azt látni, hogy némelly ember
mint bitangolja a' legszentebb nevezeteket, és hogy a' kevély ember
mint öltözik jó ember képébe, nem azért mert néki jó a' jó, hanem
azért, mert az által azt reményli, hogy hamarabb fog ragyoghatni.
Az ilyen jót én szint úgy útalom, mint a' rosszat és gonoszt. Gyönyörű
ragyogvány! Ha el nem fojtotta volna magában a' jónak utolsó szik-
ráját, 's tudna pirúlni, kötelet kapna 's felakasztaná magát. — Kép-
zelem hogy Te ezen festésre hány Originált kapsz most Budán.
A' Palatinus szent tüzü beszéde oltá most még a' rosszak is jól
fognak csevegni: de az ő szájokból a' jó is rossz, s az Igazság elfordúl
Kaini áldozatjok elől.

Élj szerencsésen nagy érdemű Férjfi és szeress, 's hidd, hogy
szívem szentül szeret. Élj, élj szerencsésen! —

Felkerestem Fabchichban az általad kijegyzett dalt, Anacreon
görögül igen *könnyű folyamatu* Poeta. Oda az ő Spiritusa, ha fordí-
tásán öröklődés tetszik. Próbáld ezt izleni:

Ha életet szerezne
A pénz az embereknek,
Pénzt szerzenék, hogy a' mord
Halál ha majd nyakon kap,
Vegye a' pénzt 's oszoljon.
De minthogy ő nem áll-el
Pénzért e nyaktöréstől,
Mi haszna azt, barátim,
Rakásra gyűjtögetni.
Hadd gyűjtse más rakásra,
Én köztetek barátim,
Halálig iddogálok,

'S hűlt véremet leánykák
 Ölelgetési által
 Gyúlasztom éledésre.

Fr. K.

1793.¹

[Másolata a Szemeretár I. kötetében.]

1133.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Nagy érdemű tisztelt, és szeretet Barátom!

Igen is idvességes dolog volt némely — és fájdalom még egy igen nagy rész Kalvinista emberrel tudatni, hogy a Bécsi Reformatus Papp Pápista feleséget vett; A Krasznai mixtum matrimoniumra nézve is az talán szelidebb sensatit okoz az aszt vadul ellenkezőkbe — eggy általjába véve Te Kedves Barátom ez által igen érdemes Dolgot cselekedtél, azomba a vak buzgóságú Fő curetor, és Fő Ispány B. Bánffy Pál, csak gondold el, milyen Fő Ispány az ilyen, eggy általjába meg határozta magába, hogy ezen szegény Mester szám kivetessen — sőt aszt is, hogy az Ecclesiál humanus cselekedetiért a tölle ki telhetőkbe üldözze. A minap találkozyán vőlle — aszt mondá nekem ezen vandalusí indulatú, vak buzgóságú ember, hogy ha csak ugyan a Krasznai ecclesia erővel meg tartja is a mestert, eszten-dőnél tovább eő semmi képpen meg nem engedi, mert, ugy mond, az a tii Pápista hitetek fényes hűt, képekkel, pántlikákkal el vakittyá és bolondittyá a gyerekeket — fel forrot bennem ezen ostoba mon-dásra a vér, de el halgattam, ne hogy vak buzgóságból láttzassam meg indulni eggy incultus, ostoba embernek baromi állításán — és valóba nem is bigotismusból forottam fel, mert én Vallásomat érdeme szerint tiszteln ugyan, de religiositásból felebarátom és ember társom ellen ki nem kelek, mert így vallásom, és az egész keresztény vallás leg szentebb czikelje ellen vétkezném. Lássa bár a jó Bánffy Pál mit cselekszik — a nékie adott hatalommal le tipor-hattya ugyan a szelid, és erőtelen ártatlanságot, de valyon barbariesse

¹ A levél végén e törlött sorok olvashatók Kazinczytól:

«Széphalom, Apr. 21d. 1803. Nagy érdemű barátom, Hosszas hallgatásom gondba ejthetett volna, ha nem érzénéd, hogy az a megbecsülhetetlen ajándék, mellyel magadtól . . .» — [A többi hiányzik.]

által dicsőséges és oly dolgot fog é cselekedni, a melyet illenék mivelní oly Fő curatornak a XIXdik századba, a ki egyszersmint Fő Ispány is. — Barátom ezen undok példa, hid el, nem csak nagyon meg botránkoztatot éngemet, hanem csendes érzéscimet annyira meg is háborította, hogy valóba hosszassab idő kell, még valamely szép és emberséges cselekedetnek példája boldog csendességem egész épségít meg adhattya.

Mind a Kiss (kinek szomorú esetét szivembül fájlalom) epistolájának recensiojával, mint az Arkadiarul tett újabb jegyzéseiddel nem csak új fényt vontál Nevedre, hanem ez által a köz jónak szolgáltatál is és Kulesár is köszönettel viselthetik irántad, hogy Leveleit olyakkal diszesited. A Kis epistolájának recensiojával egy józan elméjü se vádolhat Tégedet leg-kisebbet is — mert a mit írtál az iránt, aszt illő volt tudni a Publicumnak — ugy tudattad pedig meg ezen illendőséget, hogy az által Kis érdemlet dicséretére jutot azon kívül, hogy magadot illetlen dagáljal nagyítottad volna.

A Diaetarul igaz, hogy ugyan keveset hallunk, és attul félek, hogy maid véletlenül annyit, és olyat hallunk, a mely egyszeribe igen is sok léssen. — Hogy Diaetakon olyan szerü emberek légyenek, a milyen Nagy Pali, igen szükséges dolog — az olyak által gyakran a leg kívánatosabb dolgok érnek ohaitot véget — és ha szinte a Dolog nem oda üt is ki, a hová ók hevességekkel juttatni akarták, a köz jóra nézve elég az, ha oda ér, a hol aszt lenni annak Boldogsága meg kívánnya — az is jó, hogy eő a 800 esztendők olta fen álló constitutionk mellett buzzog, mert nem jó volna ezen principiumtul egy átaljába mindennek el állani, egy átaljába szükség pedig ezen principiumot annyira mérsékelni, hogy mivel a Társasági szövetség sistemája napjainkba nagy változást szenvedet, ezen mohos Constitutiot illő meg ujjítani, de ugy, hogy ezen újjítás által annak valóságos mivolta erősodgyék. Barátom, a jelen lévő környül áfásokba az én principiumom az, és aszt, ha nállunk Diacta lesz, meg csüggedhetellen buzgósággal himni, vallani, és állítani fogom is, hogy keressük ki a Status szükségait, azaz a Magyar Status szükségait és azokon tüstént a leg jobb móddal segittsünk — gondoskodgyunk további fen maradásáru, és ezen gondosságunk sikereit terjeszszük ki a maradékre is — fogjunk fogyvert hazánk és Törvényeink védelmére, de ne idegen neimzetek védelmére, és nem is idegen Status szükségének legyünk fel segéllőji. — Könnyü volna, Barátom, a Magyar Status szükségén segélleni, ha köz akarattal akarnák és nem oda volna a

ezézés, hogy az Ausztriai császárság emeltessen a mi segítségünk által azon fényre, melyre minden törekedései mellett is nálunk nélkül nem juthat — mű pedig csak úgy juttathattuk, ha magunk és maradványunk boldogságát el akarjuk vég képpen temetni. Szóval erről többet tudnék mondani, mind itt le írni lehetséges volna. — Valyon mi féle 6 személyek azok, kikről a Berliui Uiság 69dik darabjába azt írja, hogy 21dik May civilis öltözetbe fogva késértettek Budáról Bécsbe és ott bővebb meg vizsgáltság végett az oda való Magistratusnak adattak által? — Ugyan ezen Uiságba van az is, hogy Napoleonnál a Lengyel nemzet részéről követ Batovski nevezetű, a Lengyel kormányzó széknel pedig Francia követ Vincent. — Igen örvendetes dolog, hogy ezen el nyomatot szép, és nemes Nemzet haidoni dicsőséginek virágzására juthat, a Nemzettől azomba szép, és igen illő lett volna Kosiowskorul [!] meg emlékezni, ki oly szép aldozatra szánta volt el magát Nemzetiért. — Hogy a Diaetan a Magnások oly türelmes halgatással vannak, azon nem csudálkozom, ugyan is mit lehet állók halgatásnál egyebet várni?

Üi ajándékokat a leg szivessebb indulattal köszönöm — annyival, és oly becses dolgokkal kötelezel le, hogy meg hálálására szives Barátságodnak a leg buzgóbb törekedésem mellett is maid elégtelen vagyok, csak ugyan semmit el nem fogok mulatni meg bizonyíthatására annak, hogy Tégedet forrón szeretlek; ezen ui és igen becses ajándék gyüiteményeim közt egy leg nevezetesebb helyen leszen.

Fényes hely az Eskuriál — dicsőséges épület rozsz emberek közt — sok érdemes Fejedelmek hamvait is foglalja az magába. — Köszönöm hogy meg küldötted nékem.

Alianthus Glandulosa: még nincs kertembe — több exoticus fák magvai közt várom eszt is. Bécsbe a Kraft kereskedői Fa Catalogussába egy csemetének ára 4 P. forintra van téve; én inkább magul hozatom azokat idegen országrul, mert így kevessebb pénzért több fát kapok — és bizonyossabb is, mintha risicora egy csemetét hozatok. — A Dresdai királyi kertbe lévő exoticus Fák elő számlálásába Seidel az oda való Udvari kertész így írja le ezen fát. — *Alianthus Glandulosa* ein ansehnlicher über 24 Schuh hoher baum, welcher sich unseren Pflanzungen theils durch sein schönes Ansehen, theils aber auch vorzüglich durch seine Härte, mit welcher er in unseren Wintern ausdauert, ämpfielt. Er wächst schmel, und vermehrt sich durch seine Wurzelschossen sehr reichlich. Die weiblichen befruchtungs theile sind von ganz besonderer bildung.

A szives Barátságodbul nyert hegy aljai aszszu szőlő borért Tasnádon tettem rendelést, hogy a leg ügyessebb vigyázattal Semlyénbül hozzák ide -- ohaitva várom is meg érkezésit és minden csep abbul a te kedves emlékezésedre lesz szentelve. Halmágyi László tegnap előtt itt volt nállam, és bizonyossá tett, hogy két pakettainmot Semlyénbe küldötte légyen, nagyon ohaitanám, hogy azok mentül előb hozzád juthassanak.

En még mind szalma özvegy vagyok, feleségemot M. Wásárhelyt hagyván, mivel eggyik Sógor aszszonyom férjhez megy és annak ki készítésibe fáradoz. Mélt. Grófnéd kezeit csókolom -- néked pedig a leg tökéletesebb Boldogságot kívánván vagyok

Krasznán 3dik Jul. 807.

álandólag híved
Cserey Farkas mpr.

Kivül:

Nagy Károlybul.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak. p. S. A. Ujhely. *Széphalom.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1134.

Kazinezy -- Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Jul. 9d. 1807.

Szivesen tisztelt 's szeretett barátom!

Huszonyolezadik Júniusi leveledet tegnapi haza érkezésemmel vala szerencsém venni. Régoita hallgatánk, édes barátom, 's szivesen köszönöm, hogy rólam megemlékeztél, 's példád az újabbi eggyeségre serkentett. Ne hidd, soha ne hidd, hogy engem a' gondolkozás különbözése sok érdemcid 's barátságod eránt feledékennyé 's háladatlanná tett volna vagy tehetne. Nem fogom én soha elfelejteni, hogy Te mind földre, mind szívedre nézve mit érdemlesz, én pedig néked a' hideg tiszteleten feletül mennyi szeretettel 's köszönettel tartozom.

Hidd azt nékem, édes barátom, hogy ha egyedül az Autorkitzel ingerlett volna a' megszóllamlásra *Arcadia* eránt, elhallgattam volna egészen. Hiúságom, kevelységem megelégedett volna azzal, hogy magamnak a' legbizonyosbb bizonyossággal azt mondhatom, a' mit utánam Szemere Pál 's Szemere Pál után, ismét a' Laudon sza-

vaival én magam mutattam-meg. Fentebb czélom volt, midőn a' privátus pert a' Publicum olébe vittem; legalkalmasabbnak láttam azt a' pert arra, hogy Debreczen azon Unartjáról, melylyel ötöt Császár József Úr és mind azok, a' kik azt a' mindentudó kisvároskai lelkű nagy várost ismerik, vádolják, leszoktatgaltassék. Tudományos csaták, valamint a' Vármegyei 's Diétai fontosabb tárgyú ellenkezések is; elhevülés nélkül meg nem esnek, 's én nem tartom illetlennek magamhoz azokat a' fegyvereket, a' mellyekkel egy Vay József és egy Wesselényi Miklós ott élni nem szégyenelnek. Fabula peracta est; ha én léptem túl a' sinóron, ha én vitattam a' nem-igaz állítást, lakolni fogok az egész maradék előtt. Azonban hogy szívebben nincs elkeseredés azon két Antagonista eránt, a' kiknek Karteljeket elfogadtam, mutatja a' Laudon Arkádiája felől szöllő czikkely és azon levelem, mellyben Fazekas Úrnak a' maga 's társai nevekben nékem küldött ajándékkönyvet megköszöntem. Fazekas Úr láthatja abból, hogy Virgilből vett *marha* citatiója 's a' galád *hazugságoeska* — (czek voltak a' Kultsár Úr által kivont szók) — el vannak felejtve. Te, édes barátom, nem vagy 's nem valál soha azoknak számokban, a' kik engem kard mérkezésre indítottak, 's ellenkező gondolatban lenni mind nékem szabad volt veled, mind neked szabad volt velem, 's abban nincs semmi bántás, hogy szó lévén a' per' tárgyáról. Te azt említsd, hogy én hibás vélekedésben vagyok, vagy hogy én emlitem, hogy Te vagy abban. Mind azok, a' kik nem kénszerítettek, a' Publicumnál compromittálatlanul maradtak. Mind ezek mellett a' barátok barátok maradhatnak. — Ezeket *levelednek első czikkelyére* nem haszontalan és magammal nem bíró indulatból, hanem hogy botlásimnak (ha azok) forrását ismerhessd 's kimenthessd. —

A' szegény Spáh *révbe jutásán* baráti szívvvel örvendek. Örökös nyomorgásinak nem adatott más szabadulás. Azonban érzem, hogy egy jó ember elvesztén barátjai mit vesztettek, és így tőlünk való eltűnését szívesen sajnálom. Szeretetre méltó hitvesének kívánok olly férjet, a' ki magtalanságáról tenni tudjon. Boldog férjnek 's atyának írom ezt, a' ki szavaimnak nem ad sem hamis értelmet, sem alacsony. — Nékem Hymen Novemberben ad poltoléket azon örömekért, mellyektől ötöt a' lefordított fáklyán szunnyadozó Géníus tavaly fosztotta-meg. Másod szülöttöm ezen holnap első napján mozdult-meg feleségem kebelében. Te a' ki olly sok ízben érzetted tavalyi bánatom' nagyságát, noha azzal csalogattad szívedet, a' mivel a' Spártai anya, és a' kit szeretetre 's tiszteletre méltó Párod mindég megörvendez-

tetett, ismered azon felderülés' örömét, mely engem most éleszt. Adja Isten, hogy örömind állandók légyenek!

Az újságoknak azon úntató cikkelyével, melyben Nemzetes Senator Uram az egész Haza által kívánta a' maga pompás Kirchen-Aufzugját 's pompás ebédjét látatni, 's emlékezetbe hozta, hogy a' Hazáért életét kockára vetni kész volt — (eszembe jut Falknak két sora: Lasz dir abhacken die Hand, kriegst dafür ein Ordensband) — megbékéltete az az egy sor, melyben gyermekeid nevei fordúttak-elő. Képzelem, édes barátom, mely foganatja vagyon nálok tanítá-saidnak 's anyjok' példájának. Él szép örömeidet benne, 's esőkold-meg őket nevedben. Ha Phigie életben maradt volna, most az eránt tanácskoznám veled, hogy mint kellessék őtet nevelnem. — Ninesen e új sarjzatod néked is? — Sophiem új terhét könnyebben viseli mint az elsőt: de tavalyi szenvedései olta, melyek nem a' halálkor, hanem még az elválasztáskor kezdődtek, testében sokat vesztett, 's félek, hogy tüdeje sérülést kapott. Utolsó bal bordája alatt sok ideig valamiely hergést tapasztalt, mely már tökéletesen megszűnt. Akkor, midőn ez a' hergés kezdődött, oly nehezen volt, hogy Orvosa halált jövendőt neki egy közel lakó barátnénknél, Gr. Vandernathnénál, 's csudálkozva értelte egy két hét múlva, hogy életben vagyon. Most nincs semmi baja; mélyen is vonhat (az az hosszan) lélegzetet a' nélkül hogy köhögjön utánna, melylyet Brünni Orvosom annak jelétül vett, hogy, ámbár képem nagyon száraz, tüdőm ép. Mind a' mellett rettegek midőn azt látom, hogy némelly hirtelen nevetés közben köhögcsél, és ha Te, mint az a' barátom, kihez mint az Orvos Apollo kedveséhez is legtökéletesebb bizodalman vagyon, némelly hasznos intésekre méltóztatnál, nagyon le fognál kötelezni.

Én még e' holnapban Semlyénbe megyek-le, ott lévő marháimnak egy részét pénzzé tenni, 's azt reményelem, hogy végre örömmöm lesz meglátni benneteket. Elmúlt esztendeje, hogy az új gazdaság bajai miatt ott nem voltam. Ha mindazáltal valami előre nem látott akadály megfosztana ezen szerencsétől, engedd veszteségeim poltollját leveleidben találnom 's szeressd tisztelő hív barátodat.

K. F.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

1135.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Júl. 9d. 1807.

Tisztelt kedves barátom!

Kevés napja, hogy a' mi régen várt barátunknak, Döbrentei Gábor Úrnak, levelét venni szerencsém volt. Azt kérde tőlem, hogy Andrásfalva, a' hol Gróf Gyulainé lakik, hol fekszik Erdélyben, 's van e hozzá közel valamely Bibliothéca? Hogy e' két kérdésre, és a' fontosabbakra, nékie felelhessek, azonnal irtam az én mindenek felett tisztelt barátnémnak, Szerencsényé Asszonyságnak, 's kértem, hogy válasza után várakoznom ne hagyjon sokáig; és hogy mindent tudhasson, a' mi barátunk' levelét, úgy a' mint vettem, által küldöttem néki. Ebből láthatja, hogy D. 400 ftra hivattalott meg, és, hogy Gyulainé melly feltételek alatt reménylheti megnyerését. Én azt hiszem, hogy a' válasz nem sokára kezemben lesz. Csak hogy Erdély tőlünk messze van, 's a' Posták oda késedelmesebben viszik el a' leveleket innen, mint Bécsbe és vissza. Ezeket addig is szükség volt tudni Döbrentei Úrnak, míg a' várt tudósítást tőlem venni fogja. Egyenesen nékie irtam volna, ha tudtam volna melly Postáról veszi leveleit, 's Boba Vas Vármegyében hol fekszik; mert a' Görög Demeter Vas Vármegyei Mappája nem rég olta nincs többé kezeim közt. Engedj-meg tehát bátorságomnak, hogy Tégedet kértelek-meg tolmácsomnak. Bizom hozzád, hogy ezen szolgálatot mind Döbrentei barátunknak, mind nekem örömmel teszed.

D. egy rendes Anacreonticus dalt zárt levelébe a' *fogadásról*. Jó benne a' gondolat, jó a' felöltöztetés is. Óhajtánám látni szekrényének új darabjait, mellyeket a' külföldön gyűjtögetett. -- Két könyvet hozott onnan, vagy inkább két példányát ugyan-azon munkának. Szeretném ha megolvassád. Azonban mondhatom, hogy Íróját a' nagy tűz gyakorta elragadta 's dátumai nem mindenütt igazak. Nálam a' könyv meg vagyon. De ha D. az egyik nyomtatványt nékem enged, barátság gyanánt veszem. — Idvezld a' hazajöttet, édes barátom, 's köszönd meg néki erántam elfogyni nem tudó barátságát. Valóban én is óhajtom, hogy Széphalom útjában essék Andrásfalvának, ha végezése oda fogja vonszani.

Azonban mind a' mellett hogy Gyulainénak javát óhajtom rettegek, hogy a' hosszas elhúzódás kárára talál lenni a' mi bará-

tunknak, 's sajnálnám, ha annak vétkem nélkül is oka lennék. Ott, a' hol van, készen várja a' Káplánság, készen azon kívül két más statió: hát ha valami előre nem láthatott történet felforgatja az Erdélyi lakás eránt való kinézéseket? — Nem rettentem ezzel: de kötelesség volt ezt megtörténhetőnek mondanom. —

D. is K a s s á t teszi levelem' borítékjára. Mondd-meg néki, hogy az a' Posta embereit megtévesztheti. *Buda, Eger* vagy *Tállya*, 's *Újhely* legyen csak az Adresszen. — —

Két levelemre nem felelsz, 's nem tudhatom mint juta kezedhez a' bor. Nem törték e fel pecsétemet? Nem hamisították e meg? Kérlek, nyugtass-meg eránta. *Gebhárd* Pesti Specereyhändlernél van letéve, de az a' hordócskát csak pecsétos assignatióm mellett adja-ki, mellyet néked régen megküldöttem.

Szeretném tudni, hogy Pest mit itél Epistolád felől; szeretném, ha az a' Bécsi Annalisokban 's Hálai Tudományos Ujságokban recenséáltatnék, noha az ő Applaususok nem mindég jcle a' Munkák jóságának 's rosszóságának gáncsaik. — Rumi már Iglón lesz eddig. Panaszolkodik a' Bécsi Censura ellen, hogy az igen sokáig tartóztatja Zeitschriftjének 's Almanachjának kézírását. A' Júniusi Darabjában a' Bécsi Annalisoknak kevesebb interesszans darabot leltem mint az előbbiekbén, 's szegény Rumival rútol bánának az Intelligenzblattban egy Tesseni oskolát illető tudósítás miatt.

Hát a' Te szived, édes barátom, mint van? felcjtí e sebét? Hidd-el, hogy gyakorta emlékezem rólad. Non ignarus mali noha én bánatodat együütt érezném veled, ha magam Phigie után nem sirtam volna is. Az Isten viseljen gondot örömeidre. Élj szerencsésen, 's szeressd

tisztelő barátodat

K. F.

[Eredetiye Kis Gyula birtokában.]

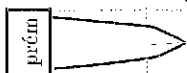
1136.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Júl. 9d. 1807.

Szeretett barátom! Tegnap érkezvén-meg házamhoz, itt lelém Júniusnak 23dikán írott leveledet 's minthogy a' Posta délig indul, sietek reá a válasszal. Megengedsz hogy az most olly rövid, mint a'

melly untatóan hosszú egyébkor. — A' sipka árát meg nem irtam, nem idéllen szégyellősködésből, hanem azért, mert akkor még a' Posztó árán kívül egyéb költséget nem tudtam; most nem hanyhatom-fel a' papirosaimat, hogy a' szabó Contójára akadjak. Csak azt irhatom, hogy a' posztó 4 ft; a' szabó munkája pedig és a' selyem belés egynehány xr. hijával e vagy többjével, arra többé nem emlékezem, ismét 4 ft, és így a' sipka, úgy a' hogy vetted, 8 ft. Sajnálom hogy feketé Asztrakánt nem tételhettem reá, hogy köszén kaptad volna, kivált hogy attól kell tartanom, hogy Somlyón azt nem is kapsz: de nem mertem tovább tartóztatni, már is sokára haladván akkor, mikor elindítottam, elküldése. De legalább az lesz benne a' haszon, hogy tetszésed szerint tételheted reá a' prémot; itt azólta sem kaphatok elég apró és sima szőrüt. Ha valaha ennek mását csináltatod, paransold meg a' szabónak, hogy a' csücsánál, a' hol a' 4 varrás vagyon, egy kevésbé keskenyebben hagyja e' szerint:

Nem pedig úgy a' hogy most van és a' punctumok itt jegyzik.

Egy szóval a' sipka ott, a' hol a' vége felé négy felé van meg metszve, mind a' négy hajtásában egy újnyival keskenyebb lehet.

Ezen 8 Rf. Contómhoz járul az a' 15 fl, melyet barátságodhoz bízván 's tudván hogy mind azt a' mi a' Hazát illeti, kedvelled, 's valami annak literatúráját boldogítja, elősegélleni kész vagy, a' Rumi Zeit Schriftjére 's Musenalmanachjára Praenumeratio képében Ruminak megküldöttem; úgy hogy már most 23 ft adóssággal tézlek adóssommá. Én pedig néked Göthécért 33 ftoddal lévén adósod, világos hogy még 10 ftot tartozom megküldeni. Azt Augustusban tételtem-le egy vastagoeska levélben Nagy Gábor barátunknál Debreczenben, a' ki módját találja, hogy vehessd. - Most már arra kérlek, hogy írj azonnal Pestre, hogy a' két expl. Göthe ugyan annyi Pakétban (a' Te adresszed alatt mind a' két Pakét) adattassék által akár Kis István, akár Institoris Könyvárosoknak, azok pedig, kérettessenek-meg, hogy azt vigyék Debreczenbe Nagy Gábor Úrhoz. Én irni fogok magam is Nagy Gábornak, hogy az egyik Cs[erey] F[arkas] adresszű Pakétet tartsa fel az én számomra, 's küldje nékem, a' másikat pedig Néked. — Így nem lesz benne semmi tévedés. Teleki Lászlót igen is ismérem személyesen és igen jól. Munkája még tegnap estve sem volt bekötte az Ujhelyi kötőnél, és így végig mostanáig sem olvashatám. De olvastam annyit még is, hogy azt itélhetem felőle, hogy

a' könyv minden rendességei mellett felette sok jót foglal magában és nem haszontalan jelenség. Ha sokan találkoznának olyanok a kik annyi *jót* adnának a' *férgeesség* mellett, és így a' Vorarbeiterek számát szaporítanák, kevés idő alatt igen jókat mutathatnánk, mert haszontalan, egy nemzetnél sem írtak mingyárt tökéletest sem-miben és az nem egy embernek, nem egy századnak a' munkája. Ha elolvasom a' könyvet, bővebben szóllok róla.

Nekem sem Sok, sem Haykul, sem Ocsovszky Úr nem felel. Haykul rettenetesen elkínoz. De nyakára hágok értte. Bár csak Tökés tenne valamit. Kérlek, írd-meg mind az ő adresszét, hogy melly háznál van Bécsben, mind a' Buczi Emilét. Most pedig engedj-meg sietésemnek 's egészen elzsibbadt karomnak. Én 12-a Júl. Patakon leszek az igen híres examenben. Ott nevedre fényt vonok. De ezt csak akkor írom meg, mikor meg lesz. Cserei érezze, hogy ötet szive-sen szereti 's igazán tiszteli

Kazinczyja mpr.

Kivül: 1

Méltóságos Cserei Farkas Úrnak, Debreczen, Somlyó *Kraszna*.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1137.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Júliusnak 10dikén 1807.

Megbecsülhetetlen barátom,

Kezemben van a' képed! Az anyám lóháton küldö-fel egy embert azzal a' szomorú hírrel, hogy a' katona festvérem mindég rosszabbúl van. Szegény nem tudja, hogy előtte ezzel a' hírrel csak halála titkoltatik; mert én ugyan, a' ki tudom, melly nehezen volt csak kevéssel is ezelőtt, azt gyánítom, hogy a' Bécsből Dienes Öcsémhez Váradra ért levelek nem a' rosszabbúl létét, hanem a' halálát jelentik. — Ez a' levélhozó hozta-fel a' Pakétokat. Sophiem kinn vala, mikor őket felbontottam. A' festés képzelhetetlenül szép, és nékem is úgy tetszik, hogy igen jól vagy találva. A' fiatal Festő érzette a' maga becsét, 's téged úgy festett mint Mívész, nem mint Mester-ember — idealizált, de csak addig, a' meddig a' Mesterségnek a'

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

Lessing szava szerint szabad. Lettettem a' képét papirosaim közt 's ott hagytam, hogy Sophie véletlenül lássa-meg. Letült mellém 's a' Semlyénből érkezett levelek 's ott lévő gulyabeli marháink felől folyt jó ideig a' beszéd. Egyszer felém nyúl, hogy az Anyámnak valamely elolvas-hatatlan rendét dechiffrirozzam 's meglátja a' képét. Elakadt szájában a' szó, 's ejnye be csecsós! úgymond; ki ez? úgy e Cserei? — Igen, mondtam. «Igen, igen szép! No ezt én fogom hordani nyakamon!» Ezt Te ugyan nem veszed 's nem veheted olly Complimentnek mint én, édes barátom. Véghetetlenül örvendtettem azon, hogy Sophie a' barátomnak — hogy Sophie illy barátomnak fogja hordani képét. Valóban a' kis Német igen jól dolgozott. Az én várásomnak ritka Művész felel-meg: de ez megfelelt egész mértékben. Bécsben sem dolgozták volna szebben. 'S nem csak a' fej van szépen dolgozva, de szépen van a' ruha is, melyet némelly Művész azon oknál fogva nem dolgozott volna úgy, damit es dem Gesicht nicht Abbruch mache. Édes barátom, hogy a' réz is illy szépen essék-ki, az az én gondom leendő. —

Eddig íráom, midőn valaki hozzánk jött 's elakasztott az írásban. Ma ismét előveszem levelemet hogy folytassam. De az első gyuladás elalván, jobb lesz azt addig halasztani, míg ismét felgyúladok.

A' kép' nézellésében aludtam-el tegnap, 's ma ez vala ismét első munkám. A' kis Erlach megdicsőítette magát. Nevét felkerestem leveleid csomójában, 's a' rezen fel lészen téve *Kolosvárral* és az *esztendővel*.

Ma ebédre ide várom a' Kalvinistává lett Onkelünket, Gr. Török Jósefet, hogy vele délután Patakra menjek az examenre. Onnan írom-meg hozzád levelemet, hogy tudd, mi történt ott neveddel, 's lássd, hogy én Téged mennyire szeretlek, azaz hozzád mennyire bízom. — Ezen Vendégünk meg lehet, hogy egy óra alatt itt lesz, akkor pedig nem fogok írhatni, mert azt, a' kit a' sors a' legbecsesbb organumaitól a' *látástól* megfosztott, mulattatni kell 's nem lehet hagyni egy fertálynyiig is; e' szerint hozzá fogok reflexióimhoz manuscriptu-maid felől.

A' vastagabb kötetet szélteben lehet olvasni, és egy óranyi gyakorlás után ugyan bizony minden elakadás nélkül. De a' vékonyabb kötet két darabja el fog kínzani. Elkínzott már tegnap este is. — Ezen két darabnak ez a' címje: Leonhardi Arentini ad Collucium salutarem [!] praefatio. és a' másodíknak:

Contra nobilem Carolum de Malatest. poetarum emulum temerarium Leonhardi Aretini admodum adolescentis epistola, melly itt illy formán áll:¹

Nincs az egész kis írásban egy sor, melyet még eddig ugyan *egészen* dechifírozni tudtam volna. De ha valahol, bizony az illyekben labor omnia vincit.

Élj szerencsésen, kedves barátom, 's jószívűséged jutalmául vedd tőlem azt a' vallást, hogy a' kép, melyet *feleségem* bír és nem én 's a' könyvek vélem közlése nékem kimondhatatlan örömet szültek és ez az öröm még szorosabban csalta hozzád, tisztelő barátod

Kazineczy Ferencz mpr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1138.

Vay Ábrahám -- Kazineczynak.

Patak, 10. Júl. 1807.

Kedves Uram Bátyám!

Már a Tecarius az Újhelyi Vásár után tudtomra adta, hogy szerentsém lesz Kedves Uram Bátyámat személyesen tisztelni, 's alázatosan engedelmet kérek, nem tudom mitsoda bizodalmatlanság lehet oka tselédje újonnan való beküldésébe; ha én nem volnék is azok között, a kik Kedves Uram Bátyámat nagyobb mértékbe tisztelik, legalább méltóztasson elhinni, hogy édes Hazámat szeretem. — A' Hazát szeretni 's Kazineczyt nem, hitvány hazafiság. 'S egyébb eránt se lesz ujság Viskómban Kedves Uram Bátyám, én Diogénest az édesen kesergő Batsmegyeit mindennap tisztellem. Már csak az a bajom van, hogy nyughatatlanul várom az egész magyar Literaturát in Compendio; hídj meg Kedves Uram Bátyám, — hízelkedés nélkül mondom, útalom a hízelkedő embereket, — kevélykedve hirdetem, hogy nálam fog nyugodni Nemzetem Palladiuma, 's addig mindég minden minutát számlálok, a míg kapum előtt meg állván, be kísérelhetem: a ki tsókolván kezeit a' Méltóságos Grófnénak, magamat grátiaiban ajánlom, 's élek halok

Kedves Uram Bátyámnak

tisztelő atyafi szolgája
Vay Ábrahám.

¹ Ez a cím azután góth betűkkel is le van kópírozva az eredetiről. V. ö. 1105. sz. levéllel.

P. S. A Tseléd éppen akkor mondja, mikor már a levelet hajtani akarom, hogy Porkolább Urról akar valamit hallani Kedves Uram Bátyám. *idem qui pridem.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

1139.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 13. Jul. 1807. Vettem 22. Jul.¹

Nagy érdemü Kedves Barátom!

A Bor után Semlyénbe el küldvén, szerencsésen meg érkezett ide a peesétnek egész épsége alatt — még meg nem kóstoitam, várom tökéletes meg szálását. Elengendő kép ezen nagy Barátságodat meg köszönni nem tudom.

A mely virágot küldöttél le nyomva, annak a Botanicusoknál neve *Convolvulus tricolor*, igen szép színei vannak. Én is küldök két virágot lapjával együtt: az N-o 1. *Hesperis matronalis* — N-o 2. *Cheiranthus maritimus*. Ezeknek magvaibul fogok küldeni a kis Phygie halmára; mind kettő oly szomorú emlékezetnek helyére illő plánta lévén; a mely magot csak ugyan ide zárva küldök, annak fáját is szép lészen annak környékébe ültetni, fekete és pedig nagyon fekete gyümölcsevel nagyon szomorú tekintetet ad. —

Nagyon várom tudni, mi lett a puika és a gör tyúk kakassal esett párosodásnak szüleménye — annak különösnek kell lenni és érdeemesnek a természet vizsgáló figyelmére.

A házasságáért üldöztetet tanítót hiják Szöcs Györgynek, feleségét Diener Ersébethnek, küldöm le írva azon testimoniumot, melyet az én kívánságomra az ide való helybéli consistorium adott, melynek töb esze van mind a Krasznai V. megyei Fő Ispánynak és Fő Curatornak, ki Londonba bizonyosan még jobban átkozta volna a Római Pápát, mikor itt is oly sok rendbéli esztélenségeket követ el. — Wesselényit a király Fő Ispánynak resolválta, de még officialiter ki neveztetése a schlendrian szerint a Guberniumhoz el nem érkezet. — A potom Bánffy Pál a minap Kolosvárt meg halván, hogy Wesselényi Fő Ispánynak resolváltatot, nem átállotta közönséges helyen vastag ostobaságának meg bizonyítására aszt mondani:

¹ Kazinczy F. jegyzése.

Ugyan okosság az Udvartul olyan Fő Ispányt tenni, ki magát se tudván kormányozni, hogy tudna másokat. Eszt egy Fő Ispány mongya, olyan igaz, a ki csak azért Fő Ispány, mivel Hánffynak híják.

Simon János graveurséget oda fel tanult, és most ezen professiójából él Kolosvárt — Küldöm néked adressit. — A mely le nyomást minap néked küldöttem, aszt réz metszés után csinálta.

Örvendek, hogy Rhédei Lajos innye szerint házasodot, tudom ezután még furcsáb ember lészen.

Tőkésnek a czédulát fel küldöttem: meg engedgy, hogy most rövid és ily rendetlen vagyok irásomba, néhány jó embercim vannak nállam, kik közül több napokra is mulat itt egy kedves emberem és ezen leveletem csak hamarjába irám. Feleségem haza érkezett és tisztel tégedet, én vagyok

igaz hived
Cserey mpr.

Krasznán 13dik Jul. 807.

Extractus.

A Helvecziai confessiót követő ezen Krasznai Reformata St. Ecclesiában, az aszszonyi nemen lévő leány gyerekeknek Tanítója T. Szöcs György öö kegyelme minek utánna dicséretessen, és minden szülőknek, 's közönségesen pedig a Ns Ecclesianak telyes meg elégedésével szinte két esztendőket tanító hivatalába töltene, uira is ezen esztendőre tisztességesen bizonyos Depntatusok által marasztatott volna, maga szándékát ugy jelentette ki, hogy Hivatalába csak ugy maradhatna, ha czélba vett Déner Ersébet R. catholica leányzóval való törvényesen lépendő házasságát a Ns Ecclesia nem fogja ellenzeni, s Hivatalába Házassága után való meg maradhatásául assecuralya.

A Házassági életet Isten öö Szent Felsege mind külső, mind belső személyekre nézve egy czélra, és végre szerzette: azon kívül se Polgári, se egyházi Törvények nem ellenzik az ilyetén házasságot, sőt minden keresztény Hazákban valójába közönségesen gyakoroltatnak — ugyan azért ezen Nemes Ecclesia tanácsa is az insinuans Tanítónak czélban vett Házasságát annyival inkább nem ellenzi, mivel a személy jó igyekezetű, becsületos, szelid erkölcsű életérül a Ns Ecclesia előtt is ismeretes; 's valamint a R. Catholicusok magok leány gyerekeiket Oskolánkba taníttatni nem iszszonyodnak, ugy a

Ns Ecclesia Tanáttsa az insinuans Házasságát nem gyűlöli, nem ellenzi, mely szerint eddig elő telyes meg elégedésünkre folytatot Iivatalában való meg maradása iránt való declaratióját el fogadgya.

Hogy ezen tárgyban való határozása a Ns Ecclesia Tanácsának mindenekben a fent irt mód szerint ment légyen végben, arrul igaz Hitem szerint bizonyítok. — Krasznán 2-a Julý 807.

Berey Elek

a Krasznai Reformata sz. Ecclesiának Fő curátora.

Kivül:

Somlyorul.

Tekintetes Kazinezy Ferencz Úrnak. p. Debreczen. S. A. Ujhely. —
Széphalom.

[Eredelije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1140.

Kazinczy -- Cserey Farkasnak.

Széphalom, Júl. 16d. 1807.

Szeretett barátom,

Tegnap délben jöttem haza Sáros Patakról. Első dolgom volt volna Néked írni: de mivel a' szemeinek hasznát nem vehető bátyánk, Gróf Török József ott velem volt, 's innen a' feleségem, kinek a' szekérkézés viselő's volta miatt igen nehezen esik, őtet haza nem kísérhette, magamnak kellett vele Kázmérba is elmennem, 's onnan késő éjjel tértem vissza, 's így osztán az írás mára maradt. — Engedj-meg szóvesztegetésemnek, melly minek előtte észre venném, igen hosszúvá leve! Fogok az előadáshoz:

Az examen első napján az Öszvegyültek Templomba mentek, 's ott a' S. Pataki Predikátor, Kis-Ari Tót, egy jó Predikátiót, Sípós Pál Erdélyi születésű Mathem. és Phys. Prof. pedig egy igen szép Oratiót monda a' Collegiumnak ez idén megholt V. Curatorának Comáromi György Úrnak tiszteletére. Sípós Úrnak munkájáról azt mondhatom, hogy az a' Bosvetek és Bourdalouek munkái közzé beillett volna. Soha magyarul szebb munka még nem mondatott. Az Oratio tele volt a' legjózanabb 's legmagasabb igazságokkal 's classicus eruditioval vala eltelve. — Másnap Consistorium tartatván, a' Consil. Vay József Úr kívánságára egy Superintendentionalis és

egy Collegialis Vice Curatorok választattak voks által, amaz a' Gömör Vármegyei Subst. Vice Ispán Ragályi Gedeon, ez pedig a' Zemplén Vármegyei volt Ord. Szolgabíró Boronkai Sigmund Urak személyeikben. Minthogy mindkettőnek csak az a' kötelessége, a' mit reájok a' Fő Curator bízand, a' Collegiumának nevezetesen csak az Oeconomicum, nem lehet csudálni, hogy erre egy *Judlium* culturájú ember választatott, noha az egész dolog olyan, hogy arra még csak vanitásból sem kívánkozhatik senki, sem fénye, sem zsírja nem lévén, baja pedig elég, 's még több a' rágalmaztatása. Azt [!] pedig a' mi maga bő és igen szép jutalom lehetne, az, hogy a' köz jól előmozdítsa az ember, nem a' megválasztott Tisztek tulajdona, hanem minden tagjác ennek a' kis Társaságnak. En róla nem gondolkoztam, reá nem vágytam, nem kerestem, és egynehánynak meg mondtam, hogy ha választatnám is, elfogadni nem fognám. Cicero azt mondja, hogy az eszes és jó ember hivatal nélkül is Magistratus, 's nekem abban áll kevélységem, hogy példammal ezt bizonyítsam. Ezen hosszas Consistoriumban szó volt a' Collegium fundusának szaporításáról sokáig. Ide tartozott volna tárgyam előadása: de akkor nem szóllottam, hanem midőn az Ülésnek vége lett, ezt a' Propositiont tettem:

«Mélt. Cs[erej] F[arkas] Úr általam tészén egy ajánlást a' Tisztelendő közönségnek, azt, hogy ha fundusa lézen egy botanicus kertet állítani, ámbár nem tagja Vallásunknak, ezen tudományhoz való szeretetéből 's azon hazai és philosoph szép érzésből, hogy a' Haza Tagjai mind atyafiak, a' maga gazdag botanicus kerti gyűjteményéből, melyet sok esztendők oltá 's nagy költséggel a' Berlini, Drezdai, Bécsi s' Pesti kertekből gyűjtött, kétszáz 's ha kell több nemű növényekkel is kedveskedni fog. Ugyan ezen szándékkal vagyon a' Debreczeni Collegium eránt, de oda maga fog irni eránta, azonban örvendek hogy szerencsém vagyon ezt Tisztelendő Úr (Diószegizhez fordúlván) 's Uram Prof. Uram (ezt Sárvárinak) az Uraknak itt előre jelentenem». — A' jelentés nagy applausussal fogadtatott, 's hosszacska beszéd után az végeztetett, hogy azt Néked a' Collegium nevében addig is, míg magok az ajándékot vévén, majd megköszönendik, köszönjem-meg. Botanikus kerthez illő fundus eránt pedig fognak gondoskodni, de most az nincs, az Uraság pedig, mely eddig a' Kamara volt, félesztendő oltá pedig Herceg Brezzenheim, minden módot elkövet, hogy minden kívánságaink 's igyekezeteink haszontalanokká tétessenek.

A' Debreczeni Prof. Sárvári 's Diószegi Predik. Urak azután bővebben szállottak velem, 's jelentették, hogy nekik a' Collegium mellett arra igen alkalmas helyek vagyon. Most nincs időm ez eránt írni többet, csak arra kérlek, hogy első levelennek hozzád érkezéséig nekik ne írj, mert tudnod kell, mint áll ott a' dolog.

Én ezt tudatni fogom Kultsárral és az Annalistákkal. Hadd nevelje a' jó masszáját 's gyűlasszon példákat.

Patakra menvén, Újhelyben vettem azon leveledet, melyben a' Diaetáról való gondolkozásodat velem közlöd. Elolvastam azt a' Ő-t némelly annak hallására érdemes barátinknak, a' kik miatta tisztelőddé lettenek. Az a' legbölcsebb gondolkodás 's patriotismus. Erről is másszor. Élj szerencsésen.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1141.

Kazinczy --- Fazekas Istvánnak.

Széphalom, 18d. Júl. 1807.

Tisztelendő Úr!

A' legszívesebb köszönettel köszönöm az Urnak barátságos tudósítását az engem illető dolgok felől, 's házasságához ezer meg ezer szerencsét kívánok. Mikor én megházasodtam, azok a' kik tudták, hogy az Ippammal mely relatióban voltam húsz esztendő oltá, azt kiáltották, hogy szebb combinatiójú házasságot gondolni nem lehet. Ugyan ezt mondom én is az Úr házasságára, tudván Tisztel. Esperest Urnak régi barátságát az Úr Ipa eránt, 's képelem mely öröme van Tiszt. Szántó Urnak, midőn lyányát barátja líjával látja egyesülni, 's oda menni férjhez, a' hol életének nagy részét valaha töltötte. -- A' Pataki examenbe öszve akadtam Kassainé Asszonyommal, 's általa izentem-meg a' lyányának. Csókáné Asszonyomnak, a' hírt. Elcsudálkozott rajta, hogy az Úr illy hamar megtette a' lépést. Én kívánok ezer szerencsét hozzá, 's óhajtom, hogy a' házasság termékeny legyen, 's nemzzen és szüljön illy atyához 's Nagyatyákhöz illő maradékokat.

Cserei barátomnak igen becses pakéjjét és skatulyáját vettem minden kár nélkül. Örülök hogy tudom hogy bora elvitettetett. -- Hogy az Úr Telegli Gábor könyvköltőtől a' Grolmann 6dik és 7dikét [!] kötetét kezéhez venni 's vásárkor Nagy Gábor Úrtól könyveimet

elhozatni méltóztassék, újabbán egész bizodalommal kérem. Ajánlom magamat az Úrnak becses barátságába 's maradok egész tisztelettel
Tiszt. Úr az Úrnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mpr.

A' hűgomat egész házával 's Kövér Imre Bátyámat szivesen köszöntöm.

Kivül: †

Tisztelendő Fazekas István Ér Semlyéni Predikátor Úrnak.

Ér-Semlyén.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1142.

Kazinczy --- Cserey Farkasnak.

Széphalom 18. Júl. 1807.

Kedves barátom!

Eddig vetted azon levelemet, mellyben megírtam a' Pataki examen alatt történt dolgot. De minthogy levelem olly szerenesétlen szempillantásban volt írva, a' midőn minden sor alatt félbe kellett hagynom az írást, tartok tőle, hogy a' dolgot igen hibásan adtam elő, 's Néked azon levelemen kevés örömid lesz. Hibámat meg akarom igazítani 's íme küldöm a' mind Kultsárhoz, mind Decsihez irt tudósítás fragmentumát, hogy addig is lásd, míg ott olvashatod. Ez a' darab papiros, mellyet itt veszel, első conceptusom volt: amazok valamiben különböznek tőle. —

A' Bécsi Annalisok Juniusi darahjában az Intelligenzblattnak 281dik lapján áll ilyen forma jelentés. Hányd-fel 's olvassd-meg. Most már a' tiéd is oda megyen, mert én erről oda is fogok küldeni jelentést.

A' mit Te nékem a' Diaetai dolgokról írsz, az ollyan, hogy egész fényében látalja Patriotismusodat. Ujhelyben vevém a' levelet, midőn Patakra mentem az Examenre, 's mingyárt olvastam Gr. Török József hátyámnak. Az szóról szóra javallotta. Azután Patakon is

† A levél zárlatán piros pecsét,

olvastam a' legbecsültebb barátimnak. Adná az Isten, hogy minden Magyar így gondolkoznék! ezt kiáltotta egy egész kis circulus. Képzelted mint örültek, midőn osztán képedet is látták nálam. Prof. Sárvári és Tiszt. Diószegi Sám. Úrak, kik Debreczenből deputálva voltak examenünkre, nagy örömmel fogadták ajánlásodat, 's azt a' kis helyet destinálják botanicus kertnek, melly Collegiumok mellett áll. A' gondolat jó, 's kérdésemre azt felelték, hogy ott többeli plántáknak is lesz alkalmas helyek, mert a' föld egy oldalról nedves. Én inkább szeretném a' várostól nem messze álló Nagy-Erdőt. Szűk helyen a' nagytetejű Liriodendron, Platanus, Acer rubrum, Aelianthus glandus nem állana jól. Osztán még egyet sugok Néked. Ha tágas piacz adatik botanicus kertnek, azt idővel a' Debreczeni nagy emberek Cenotaphiumaikkal lehet felékesíteni. Péld. ok. Csokonainak is ott állíthatnák egy pompásabb alkotmány. De ez nem olly dolog, a' mit ki kell fityyentenünk. Te azonban jól tennéd, ha akár magának a' Város Magistratusának, akár csak Tiszt. Diószegi Sámuel Ur Debr. Predikátor Úrnak mint a' Fűvész munka első Irójának, akár a' Physicus Prof. világi Professor Sárvári Pál Úrnak írnál, hogy Te a' fűvész tudomány és a' Haza eránt való szeretetből nekik ennyi vagy amannyi fát és csemetét adni kész leszesz, csak hogy ők arra való alkalmas és elég bőv helyet rendeljenek, azt mindazáltal kikéred, hogy veled tudassák, hogy a' kertnek való hely hány □ öl és micsoda formájú 's mellyik része dombos, mellyik vizes, millyen agyagú etc. hogy Te rendelhesd el, mi hol álljon etc.

Tegnap vevém az Annalisok Júliusi darabját. A' 36dik lapon valami áll a' Csokonai monumentumáról 's Te érdemlett tisztelettel említettél. Hidd-el azt nékem, szentül esküszöm, ezt az egész Aufsatzot én csak nyomtatva láttam 's mind eddig nem tudtam, Rumi mit fog felőle mondani. Ha tudtam volna, talán meg fogtam volna a' kezét. Azonban ha áll, hadd álljon. Ez is jó. Képzelem, mint fog Debreczen érte megint dühödni.

Rumi nagy hibákat ejtett a' Magyar Versificatio 4 nemei felől tett Aufsatzom lefordításában. Azt írja a' 34. lapon, hogy midőn Rádai a' maga Kastélyának Palotáját festette, Péczeli irt a' képek alá magyar hexametereket. Holott Péczeli metrumos verset soha nem irt, és a' Péczeli név az én Conceptusomban úgy fordul elő, hogy

azt Ruminak így kell vala fordítani: seines Kastells zu Péczel. Ezen felyül még három igen tetemes hiba van a' fordításban. Jele hogy Rumi magyarul tökéletesen nem ért. Én ebből látom leginkább, a' mit ugyan eddig is tudtam, mit érnek a' fordítások.

Kis János azt kérdi tőlem utolsó levelében, hogy az Európai utazások Praefatiojában hozzád in 3-a persona szólljon e vagy in 2-a. — Minthogy még peccsételetlen áll válaszom, kiírom belőle ezt a' §-t. Imhol van szóról szóra: «Csereinek másképp ne írj, kérlek, hanem a' második személyben» stb.

[L. a következő levél 2. pontját egészen.]

Ez a' § itt véget ért. Engedd tovább irnom-ki belőle a' mi következik: — «Júl. 12dikén Patakon examen tartatott.» stb.

[L. a következő levél 3. pontját egészen.]

Ezt a' Theologicum examen követte. — Nagy gyönyörűséggel fogtad volna hallani, édes barátom, ezt a' mennyei tudományt, ha ott áltél volna. A' Trinitást onnan mutatták-meg, mert az egyik Isten a' másik Istenhez így szóllott in plurali: teremtsünk embert. Osztán az Angyalok ismeretes énekében is 3-szor mondják: szent, szent, szent. És így ki nem látja, hogy három van egyben. 'S az ilyen dolgok csak megérdemlették, úgy e, hogy a' Tanulók nem csak görög, hanem zsidó lócusok könyv nélkül való tanulások és elpergetések által védelmezzék. Gróf Török József bátyám, kit én világtalansága miatt soha el nem hágytam, francziául suttogott velem, el nem fojthatván bosszúságát. Én azt hánytam magamban, hogy vallyon mi jót lehetne csinálni és miként. A' Trinitás dolga forogván fenn, hallgattam, hogy a' dühösségnek fegyvert ne adjak magam ellen. De midőn későbbben a' siló hozódott elő, és azt beszéllték, hogy a' tudva lévő meghala, szálla alá poklokra egytet tesz, 's nem úgy kellene szóllani, fel, hanem alá ment a' Paradicsomba 's több affélék, a' melyeket csak a' haszontalan curiositás tart érdeemesnek a' figyelemre, eggyszerre csak megszóllanlék: Fő-Tisztel. Superintendens Úr! mondám. Avagy nincs e az kárára mind a' tanulónak, mind magának a' tudomáynak, hogy az Ifjak, még pedig nem csak azok, a' kik Papi szolgálatra készülnek, hanem a' Világiak is, a' theologiának apróságaival fogattatnak-el, 's nem volna e jobb ezen sok zsidó és görög textusok könyv nélkül való tanúttatása helyett azon lenni, hogy ők a' magok fél esztendejek alatt a' theologiának

az *egészt* fogják és kapják-meg? — Elképzelheted, melly sensatiót csinált az ilyen szó. A' Superintendens, a' ki világosan lát, így kezdte igen eszes választát: Bizony — de ezen szón el is akadt, mert tudta mi lehet a' vége. Szerencsére egy Obscurant — Szemere Albert egykor tanuló társam, a' legirtóztatóbb rabula tűzbe jó, 's holmit emleget a' Naturalistaság felől és hogy így van az, mikor az ember az Oskoláját jól el nem végzi, 's osztán a' szükségést szükségtelennek tekintti. — Az ilyen szó engem flegmából ki nem vesz 's nem tartom az embert méltónak a' kívül fegyvert mérjék. Véle eggyszerre sokan szólottak, nevezetesen a' Professor is a' Chatedrából, — hogy az Exegésis és a' Philologia nem haszontalan tudomány. — Bizonyosan nem, felelék: 's a' Philológiának én igen is barátja vagyok: de mondja-meg Prof. Uram, míg ezek az Egyházi szolgálatra készülő Ifjak czekek a' zsidó és görög sok locusokat könyv nélkül tanulták-el, mit csináltak az alatt azok a' nemes Ifjak, a' kik ezt nem tanulták? 's magok a' Papi hivatalra készülők is nem tanulhattak volna szükségesebbet? Prof. Kövi velem tartott, a' Superintendens nem mert szólani, egy Angliát 's Francia Országot is bejárt Espe-restünk Komjáti Ábrahám megfejtette a' kérdést, 's Szemere jónak látta nem szólani. Másnap magam hoztam-elő a' Consistoriumban 's sokan secundáltak. Kövi azt mondá, hogy igazam van. Nem kellene apróságot tanulni, hanem dogmát et historiam dogmatum — hogy közzülünk kiki tudja miben áll a' Vallás, 's tántoríthatatlanul álljon a' magáiban. Ott megmondtam Szemerének, de tökéletes csendesség, sőt szeretet hangjával: ego non reformido nomenclationem naturalismi, és abban keresem 's találok a' Keresztyén vallás és Protestantismus becsét 's elsőségét, hogy az soha Collisióba nem jő a' naturalismussal. — Az illyes dolgokat mondani sok bölcs ember szükségtelen kevélykedésnek, 's eszünkkel való paradirozásnak veszi. De valóban nem az. Nem rossz dolog az igazság szavát hallatni 's a' legszebb neme a' heroismusnak, midőn valaki a' maga nyugalma koczkára vetésével az igazságról bizonyosságot téssen.

Ma szombaton 18d. Júl. ismét érkezék a' Posta 's Haykultól nincs semmi. Az Istenért kérlek. Irj Tökésnek, kössd lelkére, hogy járjon végére, mennyire haladott az a' scumire való ember a' nyomatásban, 's mit várhatok. Sőt cselekedd azt, küldd meg nekem mind a' Tökés, mind a' Buezi Enil adresszét és lakásaiknak Numeróját, 's ha ismersz valakit Bécsben, a' kire dolgomat bízhatnám, ajánlj neki. Cselekedd azt, édes barátom. Nagy bajból segítesz-ki. Azonban

há valamelly barátodnak írsz Bécsbe, velem is tudassd nevét és lakását, hogy neki én is írhaszak.

Az Orosz meg van verve Fridlandnál, 's Prussziai Király Ő Felsége Kőnig ohne Land. — Melly rettenetes változások. — Salustius forog eszemben: Vallyon mit szül most már ez a negociatio? Lesz e vége az emberi vérontásának? Hiheti e azt valaki, hogy Napoleon nem vágy valaha már otthon ülni — hogy keresi a' veszekedést. Bár csak György Apo 's azok a' kalmár Ministerek fizetnék meg a' Zechet!

Zsibóra írni fogok. Édes vala nekem azt látni, hogy hallgatásomat rossz neven veszik. Élj szerencsésen, 's felelj hamar. El ne felejtssd a' Haykul eránt tett kéréscimet. Ötlek hiv tisztelettel.

Kézírásid olvasásokba derekasan belé tanúltam.

A lapokba írt tudósítás eredeti fogalmazványva, a melyet Kazinczy a levél elején említ, itt következik:

Sáros-Patak, Júl. 15d. 1807.

Mélt. Cserei Farkas Úr, Tagja a' Berlini Kir. Physicális Társaságnak, a' Jenai Herczegi Mineralogiainak pedig Rendes Assessora, nem elégedvén meg azzal, hogy szorosabb hazájában, Kolosvártt. egy Botanicus kertnek felállításán gondoskodik és annak Krasznai kertjéből, (hol Berlini, Drezdai, Bécsi és Pesti Ismerőseinek segédjek után sok száz külföldi faji és plántáji nevedeknek) systemai elrendelés szerint való kiállítására magát meghatározta, most a' mi Anya-Oskolánknak tette azt az ajánlást, hogy mihellyt arra való helyünk leszcn, a' hol egy Botanicus kert állíthatatik, vélünk is fogja hazafiúi adakozását éreztetni. Hasonló áldozatot készűl tenni a' Debreczeni Collegiumnak is, hol ez a' tudomány Tiszt. Diószegi Sámuel, Fazekas Mihály 's Kis Imre Úrknak dicséretes igyekezeteik által ismértetni és izleltetni kezd. Ez az ajándék annál nagyobb tekintetet érdemel, minthogy mind azok, a' kik Krasznán megfordúltak és ezt a' tudományt értik, bizonyosságai annak, hogy ez a' köz haszonra élő Hazafi társunk a' maga külföldről esztendőök olta 's tetemes költséggel gyűjtött plántájit, kivált a' Berlini Botanicus kert mostani Directorának Wildenow Úrnak barátságos segédje után igen nevezetes számra felszaporította, 's még nevezetesebb lehet, legalább azoknak szemekben, a' kik a' Religióbeli különbségekről elfelejtkezni semmi esetben nem

tudnak, hogy ezt az ajándékot ezen két Oskolának olly Férjfi nyújtja, a' ki Felekezetiünknek nem sorsosa. A' mi Előljáróink nagy megilletődéssel vették a' váratlan ajánlást, 's barátjának a' ki a' jelentést tette, meghagyták, hogy szíves köszöneteket ezen nemes szívűségéről bőven ismeretes Hazafinak vigye-meg 's azt fogadták, hogy az arra alkalmas hely megszerzéséről gondoskodni fognak. Ha ez a' szép ajánlás elébb vagy utóbb teljosedésre fog juthatni, a' Cserei név áldásban marad Unokáink között, kiknek ő ezen első indítás által valóságos jóltevőjük leve.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1143.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Júl. 19d. 1807.

Nagy Férjfi, igen kedves barátom!

Tegnap vala szerencsém venni Júniusnak 28dikán írt leveledet. Együtt érkezett az hozzám a' Bécsi Annalisok Juliusi darabjával, melyben a' Rumi által lefordított Aufsatzom a' Magyar Versificatióknak négy nemei felől előfordul. Abban én Virágról és Kistről meleg szívvel tettem emlékezetet, 's örvendettem, hogy a' mit Grüber vétkesen mondott Virág felől, helyre hozhattam. (Grüber azt írta a' Hymnus an Pallas Athene jegyzéseiben, hogy Virág csak *igyekszik utól érni a' Batsányi repülését* — én pedig itt azt mondom felőle, hogy Virág az Erdősi nemű Versificatió' Nagyjai között úgy ragyog, mint első rendű csillagzat, még pedig *társ nélkül.*) Elképzelheted tehát, kedves barátom, hogy a' tegnapi nap a' Te leveled 's ezen szakasz Annális által, az az annak érzésében, hogy két nagy ember' tiszteletében magamat megdicsőíthettem, nekem melly napot csinált. Nekem abban áll minden ambitióm, a' mit Junker vésett képem alá: *placere bonis!* 's minden szép tett' elkövetésében az ad akkor, midőn lelkem csüggedni kezd, új erőt. Ezen levelemnek vége felé meglátod, hogy javallásodra e' napokban érdemes valék. Szerettem volna ha láthatnál 's hallhatnál volna.

Csereinek másképpen ne írj, kérek, hanem a' második személyben. Ne disputáljuk senkinek azt a' fényt, mellyet nekik a' vak sors adott: de légyen távol tőlünk az az alacsonyág, hogy mind a' mellett feléjük bátortalan lépéssel közelítsünk. Érezzük mind a'

magunk nemességét mind az övéket. Az a' batoratlan közeli-
tés csak azokat a' tökkolopokat illeti, a' kiknek nagy okok van
a' születés' fényessége vagy erszények' gazdagsága miatt tartani
jobbaknak magokat nálunknál, kiknek nem *az* a' fény, hanem egy
jobb jutott. Én ha valamiben e' világon, ebben igen taktlást
vagyok; nem imádok Isteneket, de sansculott sem vagyok. Cserei
tudja, hogy ő egy lineában áll a' Magnásokkal 's testvére Wes-
selényinének: de nem állítja ragadományának hogy Kisnek barátja.
Fájna neki bizatlanságod, és ámbár a' *Té*-zés csak levelek' stylusa,
Ő tégedet még is csupa Excellenzek közt is így fogna szállítani,
így kívánna Tőled szállítani. Ő nem Weimári Herczeg, hanem csak
egy gazdag Magyar Nemes. Nem érzene e' tehát ő azi a' szépet, a'
mellyet a' Weimári Herczeg érzett, midőn a' még azelőtt kevéssel
csak deákocska Göthét a' benne lakó Isten miatt du-zzolta? —
Oly sok eset van, édes barátom, a' hol még a' Legjobbak is kénte-
lenek a' világ' esztelenségeit mit macholni: mely öröm, midőn
valamelly elégséges ok adja elő magát bravírozni ezeket az eszte-
lenségeket!

Júl. 12dikén Patakon examen tartatott. Mi utáljuk a' Papis-
lákat — magunk is sokban Pápis-ták. Vasárnap reggel nem fogunk
Consistórium tartásához, hanem előbb Templomba megyünk. IV.
Henrik azt hitte, hogy Istent szolgál, midőn Mise helyett az Ország'
terheit viseli. — Nem érdemes dolog a' kicsinység, hogy miatta a'
tejjel-élőket, megbotránkoztassuk, és így róla nem tettem semmi
szót és senki előtt: de óhajtanám, hogy a' dolog megváltozzék, 's
a' Vasárnap ne veszne-el hijába; mert még akkor számosan vannak
jelen, hétfőn már sok nincs ott, a' kik megjelentek volt. A' Templom-
ban egy rövid Predikáció és egy Oratio mondatott a' Collegialis
V. Curator Comaromy Györgynek tiszteletére. Amazt a' Pataki Pre-
dikátor, ezt Math. Prof. Sípós Pál mondotta. Jobbom mellett a'
bátyám Gróf Török József, balom mellett Szabolesi Vice Ispán Consil.
Szatthmáry József állt, mindketten képzelhetetlen meg illetődéssel,
Szatthmáry pedig végig áztatván igen sokszor könyveivel arczatáját.
A' mint kijövének, én nem tudtam eléggé dicsérni az Oratórt, 's
képzeld kevélységemet, midőn a' kis Vay, a' ki Sípósnek tanítványa,
's fija az *első Magyar-nak*, csak kivallja, hogy ő neki Sípós azt
a' titkos parancsolatot adta még előre, hogy lesse-ki, mely behatást

fog az tenni *énreám*. Soha sem érzöttem nagyobbnak magamat, soha érzékenyebb, édesebb complimentet nem vettem. —

Onnan a' Collegiumba menénk, 's Theol. examen tartatott. Az Ordin. Prof. Porkoláb István December olta néma, és így ötöt egy humoriorum Prof. suppléálta, — az a' Nagy Ferencz, a' ki most egy kötet ódát ada-ki. —

En kézen fogva vezetvén minden felé a' mind két szemére világtalan bátyámat, ott is mellette ültem. Ez, a' mint tudod, Pápista szüléktől született 's maga leve Kálvinistává, 's ez a' lépés azt mutatja, hogy nem üres fő, 's ítélete nyom valamit. Sokat suttogott velem francziául, 's megvallotta, hogy nem bírheti azt a' fecsegést. A' Trinitás forgott fenn, 's az a' teremts *ÜNK* embert — a' **Szent, Szent, Szent** hozódott-elő bizonyságul. Erre megszözlamlani annyi fül előtt nem volt bátorságos, 's hallgattam. Az után holmik fordúltak-elő, melyeket csak a' haszontalan curiositás tart érdemesnek a' figyelemre. Valami zsidó SILÓ, melyet szerencsés vagyok a' Collegiumi esztendeim olta többé nem tudni, igen sokáig forgott fenn; a' tanítványok (**NB.** nem csak a' sacrum ministerium candidatusai, hanem a' Világiak is ezt a' leczkél járják,) zsidó és görög locusokat pergettek nyelveken *könyv nélkül*. Most vala à tempo szöllani. Sok száz fülek előtt megszözlamlék: Fő Tiszteendő Superintendens Ur, mondám, avagy nincs e az kárára a' tanulóknak 's talán a' tudománynak is, hogy itt a' Theológiának annyi aprólékossági tanútatnak, hogy a' tanuló Ifjú a' maga fél esztendeje alatt meg ne kaphassa osztán az Egészet? — A' Superintendens ezen elakadt szón felelt: Bizony... de egy Szemere Albert nevű egykori tanuló társam, a' leghomályosabb, legorthodoxusabb, legfuriosusabb fej, kipaltant a' szóra, 's az alatt míg a' Professor a' Cathedrából megijedve azt felelte, hogy a' Philologia és Exegesis nem csak nem haszontalan, hanem éppen szükséges dolog, Szemere *Naturalistát* emlegetett, és azt, hogy *némelly ember nem végzi el úgy a' hogy kell a tanulókat 's nem becsüli a' mit becsülni kell*. Barátom, engem az ilyen szó ki nem vesz a' flegmámból. Szemere tudja, hogy én vele egykor ő egész esztendeig tanulván a' Theologusok bolondságait, oskoláimat úgy végeztem-el — leg alább leider! a' Theologiaikat — a' mint illik. A' Professornak feleltem, hogy én az exegesist és a' Philológiát, 's *ezt ha csak a' görög nyelvo miatt is*, nagyon becsülöm: de míg azt a' sok locust könyv nélkül tanúttatta, nem volt volna e jobb a' *dolgot* tanúttatni? Ekkor

Prof. Kövi felkölt, 's megmagyarázta nekik, hogy én *mit vitatok*, 's úgy hiszem, hogy a' szó, mellyet velem az igazság' szent szeretete mondatott, nem csett minden fülnél kősziklába, 's legalább az Ifjak áldottak értte. Más nap magam hoztam elő a' dolgot a' Consistoriumban, 's megmondtam Szemerének, hogy én a' Naturalista nevezetet sano sensu nem reformidálom, 's abban találok az elsőségét mind a' Keresztyén Vallásnak, mind nevezetesen a' Protestantismusnak, hogy az a' Naturalismussal soha Collisióba nem jó. Midőn vége volt a' Sessiónak, a' vén és nevetkőzni igen szerető Superintendens kötődött velem, hogy nagyon félek a' Naturalismus vádjától. — A' jobb fejek velem tartottak, Szemere elhallgatott, 's a' sok pallástos férjfi oda hátul soha sem tudta, mi dolog. —

Eggy falusi Mcster elvádoltatott ezen szóért: »Nem azért nem ad most annyit a' nép, hogy *meghidegedett*, hanem azért, mert *megvilágosodott 's nem imádja a' Papot*.“ — Sokan halált, keresztfára húzást, megköveztetést kiáltoztak. Én békét hagytam 's azt mondtam, hogy az epiphonéma, *nem imádja a' Papot*, feddést, de nem büntetést érdemel; az elsőről pedig nem lehet meghatározni, hogy az *Libertinus ember* szava e vagy *Obscuransé*. A' kettős vonással jegyzett szók alatti a' Debreczeni két követre tekintetem tamquam aliud agendo. Nem tapasztaltam *elborzadást* képeiken.

Azután a' szegény Prof. Porkoláb hozódott-elő. Megszóllaltam, hogy ámbár nincs reám bízva bójelentése, de mivel róla szó vagyon, 's Prof. Kövi Ur előtt történt, jelentem, hogy az Atyám életben lévő eggy testvére, Kazinczy Péter, arra a' célra, hogy a' megnyomorodott Professorok Pensiót kaphassanak, ezer Rf. fundatiót tészen, 's a' végre volt itt, hogy másokat is buzdítson. Szemere Albert nem tudom mi okból megszóllalt, hogy még azt veti hozzá, hogy a' bátyámnak ezen ígéretére én neki *a' kezét megsókoltam*. — A' szó felelet nélkül maradt. — A' Publicum eggy Deputatiót rendelt, mellynek Szatthmáry József Consiliarius volt a' Praesese, én az eggy világi tagja, hogy dolgozzuk-ki, Porkolábnak mire van szüksége etc.

Epistoládnak eggy exemplárját a' kis Vaynak ajándékba vittem-meg. Eggykor belépek hozzá, hát eggyütt olvassa azt a' Cons. Szatthmáry Párisból vissza érkezett fijával. Ez is megvallja, hogy soha szebbet nem olvasott. —

Csercinek nevében azt az ajánlást tettem, hogy ő 200. darab fát és csemetét ajándékoz a' Collegiumnak, ha botanicus kertet állít.

Elmondtam hogy ugyan ezt fogja adni Debreczennek is, 's oda maga ír eránta. — Tetszett hogy ezt Kalvinistáknak Pápista adja: de Pápistának Kálvinista ember nem ad. Mind ezen hideg Kalvinistaságom mellett midőn az eránt volt szó, hogy a' Király kész fundust adni a' mi oskoláinknak, melyet némely ember örömmel fogadott, én valék az, a' ki felköltem, hogy a' Királytól ez a' segedelem *nem kell*, mert *veszedelmes*, 's a' Debr. Követ, Tiszt. Diószegi Uram javallá a' mit mondék. Bizony Papista fejekben több az igaz világosság, mint Protestánsokban. Öllelek.

Elfelejtém mondani a' levél 3dik lapján, hogy ezt is mondám a' Conferentián: Az illy dolgokat kell tudni a' Professornak és egynehány Eruditusnak: de azt nem szükség mindennek általjában tanúlni.¹

Lássd a' borítékot belől!²

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1144.

Kazinezy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Júl. 19d. 1807.

Azt, a' mi itt következik, csak az érti-meg 's csak az mentheti-ki, a' ki Bacsányit ismeri; noha azt lehetne kérdenie, hogy B. miképpen nyerhette-meg tehát a' Gabriéla' szerelmét; 's mint tudta magát Bécsi barátjainak circulusaikban megszenvedtetni. Megvallom, hogy ez megmagyarázhatatlan titok előttem. Hogy fogsága után Udy. Concipistává tételte magát, azt megfejtteni könnyű — *általment a' titkos Polizey' zsoldos seregébe, 's 1803ban a' levelek' bontogatásának departementjénél szolgált.* Bárócsitól tudom, hogy Somsich neki, midőn, kiszabadulván, Bécsbe vette magát, szállást, asztalt, pénzt adott, de nem sok idő múlva marha embernek szidogatta mind szembe, mind úton 's útfélen. — Grüber egy Hymnust íra an Pallas Athene; 's a' melléje ragasztott Jegyzésekben azt mondja Bacsányi felől, hogy *Magyar Országnak fennebb repületü Poetája nincsen;* (csak hogy azt a' *fenn-repülést* egyedül az ismeri, a' ki

¹ E pont a levél elejére van szorítva a megszólítás mellé.

² Nincs meg.

azokat az isteni ódákat magának Bacsányinak szájából *declamál-
tatni* hallotta, mert hiszen ki, még eddig ugyan, nem jöttek) és
hogy Virág Benedek *csak igyekszik* Bacsányit *utól-érni*. -- Somsics
egy deák ódát írt: *Ad Arma, Cives, nobile fortium sanguen viro-
rum*, etc. 's Bacsányi elég szemtelenséggel bírt ezt az ódát úgy
mutatni-be, mint maga munkáját, mellyre Somsics, a' ki neki még
akkor barátja volt, könnyen reá állott, hogy Bacsányi szerencsését
tehesse. Tette is, mert Bibliothecarius Johann v. Müller, a' nagy
Historicus, az ódát nem győzte csudálni, megküldötte Wielandnak,
's Bacsányinak holnaponként tizenöt ft ajándékpénzt rendelt. Bacsányi
jól tette volna, ha elhallgatott volna ezután, de viszketegeése elra-
gadta, 's arra vitte, hogy Woltmannhoz Müller felől egy elegiát
írjon, és egy másat *Mantua* nevezet alatt. A' Bécsiek meg nem
tudták fogni, hogy az *Ad arma cives!* írója hogyan lehet illy hason-
latlan magához. Eddig talán elnémitotta a' deák lantot.

Azután a' német lantot kezdette pengetni. 1803-ban Debre-
czenben vala, 's a' Herder' *Adrasteájából* egy hosszú Ódát mutata
Csokonainak, 's azt mondotta neki, hogy azt ő költötte; 's tudni
kívánta a' Cs.... íteletét az óda felől. Cs. azt felelte, hogy 48
stróphájú óda nem birhat egyenlő tüzzel; 's B.... nehezen vette a'
megjegyzést, 's kevélyen-pittyedt ajakkal azt felelte neki, hogy az
Herdernek 's a' Bécsieknek tetszett. Ha a' deák ódát Somsics írta,
ezt talán Gabriéla sugallotta a' barátjának. Erre czéloz az itt követ-
kező két Epigramma, mellyet a' mai napig, noha secundum premitur
in annum, Kis Jánoson kívül senki nem olvasott. Ide írom még is;
's kérem azt, a' ki talán csak halálom után olvassa, hogy gondolja-
meg, hogy poetice sok szabad, a' mi nem moraliter; és hogy én itt
csak azt cselekedtem, a' mit Schiller cselekedett kevéssel ezelőtt a'
német földön.

Nº 1.

In nuptias Joannis B. et Gabrielae Baumberg, etc.

Tíz a' Múza — *«Kilencz!»* — De ne hát! Gabriéla is ihlet,

'S Bécs fülel a' jövevény Pindarus' énekire,

'S nézzd, *Adrastea* száll az egen, 's barsogja B....nyit, --

Grüber Uram, már most értelek én is: örülj.

N° 2.

Phoebusa Somsics volt eddig, de megúnta segédét.

'S mit vona rá ragyogó Istene? — Vastag homályt!

Most egy vénhedt Szűz leve sugdallója. Recsegnék

Ércz nyoszolyájának lábai nőstök alatt,

'S a' mikor a' petyhedt megvénült Pythia f...gik,

Kobza legott német versdörögésre fakad.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1145.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Jul. 22d. 1807.

Édes barátom!

Olly szándékkal lévén, hogy verseidnek csomóját az Augustusi vásárra Pestre szállíthassam, utolsó leveled' vétele olta, mindég azokat olvasgatom, 's holmi jegyzéseket írogatok melléjek. Szeretném ha ezen munka alatt látatlanul láthatnál. Több a' te érdemed mint hogy nekem hízkelkednem kellessék, 's szentebb a' mi barátságunk, mint hogy azt lehessen: de az én örömöm olyan, hogy azt, a' ki nem ismér, hízkelkedésnek vehetné. Örvendj, édes barátom! Ha *én* olvasom örömmel, — én, néked *barátod* — nem fogja e minden olvasód tisztelettel forgatni, 's nem némúl e meg irigyed? Mert azt várom szivedtől, hogy azt felőlem feltedd, hogy én a' te hibádat gonoszabb szemmel lesem-ki, mint leggonoszabb ellenséged fogja. Kaczagtam *ravaszságodon*, midőn tegnap a' Gyöngyösihez írt verset vettem ismét elő. Könnyebben ugyan maga Gyöngyösi sem szerlte homocotelen-tonjait — ah, hogy nekünk magyaroknak ez a' szavunk sincs! — mint *Te*. De lesznek még is, a' mik ráspolyt kívánnak — *quas aut incuria fudit, aut humana parum cavit natura!* — Illyenek azok a' te rimáid, inellyek megegyeznek ugyan a' *betűkben*, de nem a' *hangban*; pedig Voltaire szerint nem a' *szem kedvéért* kell rimázni, hanem a *fül* kedvéért. Nem jó tehát *szűzek* (—) és *tűzek* (—), *futunk* (—) *útunk* (—).

Változást tettem ezen sorodban is: De miképp fáj szived, mikor ezereket (—): az utolsó hemistichiumban hat rövid syllaba! Ez a' numerust elrútítja. A' *midőn* pro *mikor* egy hosszú syllabát vetvén hozzá, jóvá tette a' sort.

Ezzel nyargalni kezd, feljebb alább löt-*fut!*
 Sokszor a' Szamárhoz kerengve vissza *jut,*
 Gúnyolja, megint fut gyorsabban a' nyilnál, etc.

Három ízben van a' sor vagy hemistichium végén ut végzés. — Megváltoztattam. Olvassd: Gúnyolja, fut megint etc. — Ha nem jobb e?

De az én fületem leginkább botránkoztatja-meg e' részben, midőn *négy,* sokszor éppen 6 sorban egy hangra megyen-ki a' vég szó. Így a' *Fannihoz* irt levélben:

elméssége,	'S a' Szamár és Agárban;
érzékenysége,	bíztában,
tele,	útjában,
éjjele,	dolgában,
mese,	szaporábban.*
kedvese.	

* Dolgában és szaporábban sem a' legtisztább rima:
 de csakugyan ezerszer szenvedhetőbb, mint

szüzek — ∪
 és *tüzek* ∪ ∪

Ezen sorod: Vallyon mellyik járt már köztök szaporábban? így változott-el: Közzülök mellyik járt vallyon szaporábban? Mert én azt tartom, hogy hibás szóllás: *köztök* mellyik járt szaporábban és hogy oda *közzülök* kell.

Élsz olly szókkal is, mellyeket nem szenvedhetek: finom elme (az az *mivelt*) — nóta, az az dal.

Efféle jegyzések azok, a' mellyeket tőlem várhatsz, és még az, hogy Zéliádon 's Meséiden nagyon megtetszik a' *sietés*: ellenben Musáriodon, Teleki Domonkosodon, Gyöngyösiden, etc. a' legclassicusabb szorgalom.

Horáztból fordított két Satyrád is kimondhatatlanul szép. Rajta van az Originál elegantiája. — Nem állhatom-meg hogy kérjelek, fordítanád-le még melléjek a': *Quinque dies tibi pollicitus. etc.*-t és ezt: *Villice silvarum.* Mind a' kettő megérdemli, hogy Te szóllaltassd-meg magyarul.

Csomóddal együtt critica jegyzéseimet is megkapod; csak hogy verseidnek egy részét egy igen derék Kisasszonynak ajándékozván, Copiámat az Originállal öszve nem vethetem, 's nem tudom mi benne a' változtatás. —

Ugyan, édes barátom, nem volna e kedved a' Zélia mellé még egy Heroidot írni? Fordítanád-le még a' Colardeau Heloizát! Az Daykának talán minden munkáji közt a' legselejtesebb. Ha Heloizt. Abelárdot, klastromot emlegetsz, nem nyered-meg soha a' Censúra engedelmét kiadására. De én azzal a' ravaszsággal éltem a' Censurának beküldött Mstumomban, hogy Heloizt Cleliának. Abeillárt Gallusnak neveztem-el, 's az Apáczából egy Római Veszta-Papnéját csináltam. Az Antik ízlés ellen van ugyan Cleliát így epedő sentimentalissággal szállaltatni-meg: de azt minden eszes olvasó meg fogná érteni, a' nem-eszes pedig nem tudja, hogy az ellenkezik az Antik ízléssel. 'Te, a' ki Musáriont olly szépen fordítád, mit fognál a' Colardeau Heloizával cselekedni? és melly becsét adna az *némelly* olvasó előtt Verseid gyűjteményének? Kérlek, tudósíts, várhatom e ezt tőled. Azért verseid' csomóját Augustusban megkapod.

Ma hozá-ki eszlédem az Ujhelyi postáról a' Hazai Tudósításoknak azt a' darabját, mellyben koszorút nyert írásodnak megjelenése hirdettetik. — Azonnal írtam Pestre, hogy küldjék. Nem lesz nyugtom, míg meg nem kapom.

Haykul még is kínoz. Nem is szóllok róla, mert epém kifakad.

Mig én e' napokban majd a' Bécsi Annálisokkal, majd a' te verseiddel, majd a' Sartóri Naturwunderjeivel foglalatostkodtam, író asztalkámnak, mellyet a' melegség miatt bevont zöld kárpítom miatt éppen az ablakomba vontam, a' tulsó részén Sophie majd kötött és varrt, majd olvasott. Mad. de Genlisnak *Adelheid und Theodor* nevű munkáját olvasgatta, egy olly könyvet, mellyet még leánykorában kapott-meg, 's most nem tudom hanyadikszor olvassa. — Édes barátom! Nőtelen koromban egy nem éppen szerencsés hymenfi Correspondensem nékem azt a' tanácsot adta, hogy addig dolgozzam, míg feleségem nem lesz, mert azután minden pillantásban meg lesznek háborítva. Hogy én annyira nem élek nem nem-éppen szerencsés hymenben, hogy inkább az ellenkezővel lehet Isten és világ előtt dicsekednem, azt 'Te nékem könnyen hiszed: de valóban ezen Correspondensemnek igaza volt. Nekem nagy szerencsétlenségem, hogy ott, a' hol körültem mozognak, dolgozni nem tudok. Nevetnél, mint járok, midőn ez az angyali lelkű teremtes, nem gondolván vele, akár

jó alkalmas pillantásban, akár nem, mint kezdi-el olvasni a' mi lelkét nagyobbban megillette, vagy mihelytt ablakom alatt gyöngy tyúkja, vagy gór csirkéjnek egész nagy serege csak egy hangot ad is, hogy szökik-fel, 's mint hint nekik morzsalékot, 's széket mint mozdítja-ki, mert azok az ő gyermekei. Illyenkor sokszor rám száll a' gonosz lélek, 's ki akarok fakadni: de ha a' Goliáth leterítője' hár-fája Sault megnyugtathatta: mit gondolsz, mit tehet az én életem Angyalának csak egy tekintete is? Duzzadtságom mosolygássá vál, 's sirok örömben 's áldom az Istent, kinek mindenhatósága az asszonyi lélek' szépségét tudta alkotni. Das ist wahr, ich habe einen Mann erhalten, der den ganzen Tag liest oder schreibt und bey dem man das Reden vergessen könnte. — Most midőn ezt írom, kimegy ezzel a' szókkal: Bis ich wiederkomme, ist dir zu schreiben erlaubt: aber dann bitte ich, dass mir die Schreiberey aufhört. — Tegnap estve, midőn már külön ágyába lefeküdt, és még mindég a' Paedagogicus Adelhaid und Theodor felől folya a' szó, *Telemach* felől tudakozódott, mely ott magasztaltatik. Ő Telemachot nem olvasta soha. Elmondtam neki a' könyv érdemét, melyet én ugyan mindenkor nagyon ismertem. Sophie nem az a' teremlés, a' ki mindég könyvben ül 's könyvből paradíroz: de a' nevelésről írt munkákat igen szereti. 's fedd, hogy ezt vele *együtt nem olvasom*. Megigérttem neki, mihelytt időt nyerek. — Sokszor azt mondom, a' mit Odoardo Galotti mond: a' természet az asszonyt akarta remekjévé csinálni. Ők bennünket megszégyenítenek. Oh az az ő *tisztaságok!* az az ő természeti *jóvoltok!* Áldjuk az Istent, édes barátom, a' kiknek illy életet-boldogító Asszonyok jutottak. — Szerencsynének éppen most veszem levelét. Rendes! egy szó sincs Döbrenteiről. Félek, hogy megcsalatik reményében, ha arra vár, hogy dolga valaha eldőljön. Erdély, a' hol Gyulainé lakik, messze van, 's a' Posták későn járnak. — Öllelek a' szíves tisztelet 's legszentebb barátság érzései közt.

örökös híved

Kazinezy Ferencz npr.

Elfelejtém a' nagyját: a' *vers enjambés*, midőn a' sornak végső szaván el nincs végezve az értelem, hanem a' következő sorba megyen által, 's gyakorta ott az első szó után leljük a' commát, fatalis dolog. Sok helytt allivi atrum transverso calamo signum.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1146.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Júli 22-d. 1807.

Édes barátom!

Most hozza cselédem Újhelyből az ez éjjel érkezett leveleket 's Bécsből Haykultól ismét nincs semmi levél. Becstelenebb, gazabb teremtese az Istennek nincs mint ez a' Német magyar. Könyörülj-meg rajtam, barátom, 's első leveledben küldd-meg nekem mind a' Tőkés lakásának adresztét, az az: Bécsben, melly utczán és melly háznál lakik; mind az Emilünkét. Buczyt értem e' név alatt. Sőt ha Bécsben van olyan ismerősöd; kivált a' Cancelláriánál, a' ki a' Haykúl megszóllítását nem nézné maga érdeme alatt valónak, kérd azt, hogy járjon végére, hogy az az ember miért nem dolgozik? hány árkuza kész már? és mikorára igéri az első kötet elkészítését. Cselekedd ezt, barátom, 's érezd melly jót tészesz velem.

Leveleddel együtt egy Bihar Vármegyei levelet is kaptam. Dobozy Lajos barátom írja, a' ki Rhédey Lajosnak testvérét tartotta házasságban 's most özvegyen ői Vajdán Várad mellett. Ez nagy imádója Rhédey Lajosnak, 's levelét hozzám 10d. Júl. írta 's ír benne Rhédey Lajos felől is. Nem lévén szó benne a' házasságról, az az a' Nádasdy leány elvételéről, látni való, hogy az egész hír költemény volt, mellyen szivemből, lelkemből, és minden erőmből örvendek. Rhédey most sem fér meg a' hőrében, mit csinálna. ha Nádasdi Mihálynak és Colloredó Theresiának volna veje? — Kiirom a' Rhédey levelének azt a' czikkelyét, mellyel Dobozi nékem megküldé. Rhédey nagy ellensége Vay Józsefnek 's kivált Péchy Imrének. Okát könnyű kitalálni. Ezek ellen forr most is a' mérge. Ezt illő vala előre bocsátanom, hogy megérthessd. Csak arra kérlek, hogy ezen leveletem olly embereknek ne olvassd-fel, a' kik vele vissza élhetnének.

«Adja Isten, hogy hamis Proféta legyek - (ezt írja Dobozynek Rhédey) --- «de nagyon félek ezen Diétának rossz következéseitől.» Leírja osztán --- (tudnillik Rhédey, mert én ezt szóról szóra írom Dobozi után) --- leírja osztán gyökeresen egynehánynak lüzgerjesztését: de neveiket nem említi a' kik az oltásban való mesterségnek megmutatása által akartak magoknak Promotiót csinálni: de annyira gerjesztették a' lángot, hogy ámbár már most magok is oltanak, de nem boldogúlhatván lecsendesítésében, mind az Haza Ablegatusai előtt,

mind az Udvarnál elmocskolták a' kalapács nyelét 's teljességgel semmi becsületek nincsen. a' hazának pedig szinte elkerülhetetlen veszedelmét siettetik a' Constitútióra nézve.» — Eddig tart a' Dobozi Ős. — Csak nézzd, barátom, melly hazafi egyszerre Rhédey! mint félti azt a' Constitútiót, mellyet Vay elárúl! 's mint kell az ily embernek, a' ki Promotiót nem keres. a' Haza Ablegatusai, sőt az Udvar előtt is becsülnetni. Ha az ember a' Rhédey Lajosokat nem ismerné, azt gondolhatná, hogy mondanak valamit. Az én hitem pedig abba a' nagy emberbe (Vayba), a' ki kimondta a' Diétán a' minap az ellene lármázóknak a' Horácz szavait. hogy ötet *civium ardor prava jubentium* pártütőjévé nem teszi lelkiismerete ellen, — tántoríthatatlan. — Rhédey pediglen erőlködik vala. Rhédey pediglen lyány nélkül marada!

Köszönöm, hogy a' *Convolvulus tricolor* nevére reá tanítottál. Az egy igen rondes virág és azért becses, mert késő őszig mindég virít. A' *Hesperis matronalis*-t alig ha nem ismerem. Csak éjjel bocsát, úgy e, mennyei illatot? *Ribes nigrum* a' szegény atyám' kertjében (valamint album is) elég volt. (Az a' minden szépet igen-szerető ember ritka ember volt a' maga idejében. 1774ben hala-meg 42 esztendő korában 's azt tartja felőle az egész táj, hogy egy még életben lévő, azolta kurvás-életre vetemedett öreg Urral együtt ő volt a' szeretetre-legmúltóbb tónusú ember a' maga epochájában.) — De a' kedves öcsém, a' ki nevét viseli, Jósef, de nem kapta-meg tulajdonságait is, a' *ribes nigrum* ot, minthogy neki bűdösnek tetszett, az album ot pedig, minthogy igen savanyú. mind kivagdaltatta, 's már most Regmeczen nincs egy tő is. Annál kedvesebb tehát előttem, hogy midőn azon törém éppen magamat, hogy *fe ket ét* hol kapjak, barátságod felsegíll. El fogom vetni a' magvat. 's elvárom, ha nem leszek e vele szerencsésebb, mint platanusoddal, melly egészen kiszáradá minapi kérkedő levelem olta.

Testvérem felől lévén szó, hadd borzasszalak-el egy rettenetes hírrel. László Öcsém, az Oberster, Agens Bujanovicsnak levele szerint a longiori jam tempore agonisat. A' rák clette jobb szemét, orrát, állát 's balpofáját. A' gégején töltik-be az eledelt. Bár csak az Isten megkegyelmezne neki, 's ölné-meg minél előbb. Nem kegyetlenség e a' Doktoroktól az ily betegét életni? A' katona, ha gyógyíthatatlan sebet kap a' esatában, barátja, Kleistnak szép festése szerint, szána-kozából és elfordult képpel dőfi keresztül vasát szívéen. Miért ne itt? lehet e reményleni, hogy megéled? Felesége is elhagyta sze-

gény Őcsémet, talán az Orvosoknak parancsolatjokból 's eljött Bécsből. Képzelheted a' Laczink szenvedését, ha a' nagy kín miatt eszmélhet.

A' gór kakas és pulyka tojásai szerencsétlenségemre ki nem költtek. Olyan forma fogott volna lenni tojásaikból, mint a' tenglicz és Kanariai csiz párosodásokból.

Tegnap kaptam-meg valahára Sartorinak Naturwunderjeit Kötőtől. Egy holnap alatt kész leszek lefordításával, úgy tartom. De ő a' Tokaji hegyekről keveset mondott. Ki fogom pótolni igen bőven a' munkálása módját, geographiai 's pittoresque jegyzéseket teszek mellé 's a' Tokaji hegyet, melyet magam rajzoltam, 's a' Hegyalja mappáját mellé tészem.

Örömmel hallom, hogy fel nem bontva ért kezedhez az átalag. Reménylem első leveledben megírod, milyennek leled. A' Tokaji vagy édes vagy erős. A' lengyel az erőt keresi: én és a' német a' zsíros édest. Ez az én inyennek való!

A' Krasznai Ecclésia Testimonialisát gyönyörködve olvasom. Bánffy nem csak vak Kálvinista, hanem faragatlan, sőt éppen brutális egy Uraság lehet. Legalább a' mi Nagy-Emberünk Fő Ispánysága felől ejtett oktalan szava azt mutatja, hogy ő Toldinak illő pajtása lehetett. Á propos Toldira. A' Pataki examen szálájába egy nap korábban felvezettem a' vak Onkelt, hogy a' tolongást elkerüljük, 's egy ifjú ember mellém vonakodik 's megszólít. Nézem, hát Ilosvai, a' Toldi Ádámné Asszonyom testvér öccse. Tudakozódtam a' nénje felől s' a' gyermek felelni sem akara reá. Mi baj öcsém? kérdém. Ugy öszveveszett velünk Kriska az osztálykor, felele a' gyermek, hogy hallani sem akar többé rólunk, s' nevetett. -- Az a' szerencsétlenség, mondtam, Kriskán sokszor megtörténik. Köbölkúton is úgy járt megholt férje' rokonaival, Erdélyben is, az anyjával is, az atyjával is. Oh igen, felele a' gyermek, kivált mikor pénzről foly a' beszéd, 's úgy szitkozódik, mint a' bakkancsos. Az új tónus! mondtam egy kis méreggel, de hamar megkapván magamat. Hát van e már gyermeke? -- Van! -- Fiú vagy leány? -- Biz én nem tudom; felele; kevés gondunk egymásra. -- Úr Isten, be boldog volnék, ha enyém volna az a' könyvekről 's virtusról beszélni szerető szép Asszony! gondolám.

Édes barátom, megeshetik, hogy Göthét nem viszik-el Debreczenbe. Kérlek, írj Vay Ábrahámnak, hogy ő czédulád mellett vegye magához Göthének mind a' két exemplárját 's hozza fel Patakra

's ott adja által nékem. Én osztán az egyiket megküldeném. A' czédula ebből állhatna: Vorzeiger dieses H. Abraham von Vay, Sohn des H. Hofraths Joseph v. Vay, hat die Vollmacht zwey exempläre von Göthes Schriften Tubinger Ausgabe, auf die ich bey H. Cotta subscribirt habe. aus den Hacnden der H. Gebrüder Kilian in Pesth auf mein Conto zu übernehmen. — —

Zsibóra írni fogok, és ha lehet, megjelenek Zilahon Installatióján. Ki lesz az Installator? és mikor lesz az?

Kérlek újra a' Tökés és Buczy adresszeik eránt. Éget a' Haykul gazsága. A' Mélt. Grófnét Sophiem nevében is szíves tisztelettel tisztelem 's maradok örökös tisztelőd 's barátod

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1147.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 25. Juli 1807.

Mein Herr Professor,

Verehrungswürdiger gütiger Freund!

Die Ungewissheit, ob meine Antwort Sie noch in Teschen oder zu Igló antreffen wird, hiess mich so lange Schweigen, bis ich von Ihrer Ankunft im letzten Ort von Kaschau aus Nachricht erhalten werde. Da ich nun Sie hier weiss, so breche ich mein langwiriges Schweigen ab, und eile Ihnen mein freundschaftliches *willkommen* zu bringen. Der Himmel gebe Ihnen hier alle die Freuden, die Sie erwarten können, in vollen Masse, und erhalte Ihnen Ihre Tage, die Sie für ein so schönes Publicum verleben wollen. Ich freue mich Ihrer Zurückkunft in das *edes* Vaterland -- ich schrieb das epithét mit Wahl ungrisch -- auch mit unter darum, weil Sie mir das längst gewünschte Glück gewähren wird, Ihre persöhnliche Bekanntschaft zu machen. — —

Ich erhielt Verseghys Aglaja und manche andere Stücke, deren Recensionen Sie von mir verlangen, erst diese Tage zurück. Unringt von Geschäften kann ich sie nicht gleich vornehmen; so *etwas* thue ich nicht gern ohne *in den Geist des Verfassers einzudringen*, denn hier unrecht thun ist in meinen Augen nicht viel weniger, als einen

an der Gurgel anzupacken. Dafür schicke ich Ihnen die Beurtheilung von drei Werken, *die aber auf Ihre Beyhülfe wartet*. Das erste ist mehr Auszug als Recension, und Sie dürfen davon amputiren was und wie Sie wollen. Ich muss gestehn, dass ich mit Absicht Recensionen nicht vollkommen ausarbeite: es ist eine missliche Arbeit und ich möchte nicht gern durch das eigenthümliche der Schreibart erkannt werden. — Péchys Werk dürfte von den Annalisten aus politischen Ursachen verstossen werden. Auf diesen Fall wäre es mir lieb, wenn es in die Lit. Zeitungen des Auslandes einen Eintritt fände.

Im Juli Heft der Annalen fand ich meinen Aufsatz über die verschiedenen Gattungen der ungr. Versification. Ich bin froh und stolz über Ihre Freundschaft: aber, glauben Sie mir mein Herr Professor, ich bin über die Eitelkeit öffentlich gelobt zu werden, — trotz meines placere bonis etc. trotz meiner wahren Achtung gegen Sie, den laudatum virum, hinaus. Aber Ihre Erhebung zeigt Achtung und Liebe, und diese weiss ich vollkommen zu schätzen, und werde zu beweisen trachten, dass ich sie schätzen weiss.

In S. Patak sprach ich Herrn Professor Sárváry und Prediger Diószegi. Die Rede fiel auf die *Annalen* und *Sie*. Es schmerzt die Debreziner, dass in dem Intelligenzblatt gesagt wird, dort sey beschlossen, Kaiser Franz soll gebeten werden, alles (in der Sache der Schule) beim Alten zu lassen, und man muthmasst in Debrezin die Nachricht sey aus ihrer Feder geflossen. — Übrigens seyen Sie versichert, dass Professor Sárváry und Herr Prediger Diószegi sich wie achtungswerthe Menschen betragen haben.

Wenn Sie mir das angebotene Werk *Magazin für Geschichte* etc. überlassen wollen, so werden Sie mich gewiss sehr verbinden. Ich danke Ihnen herzlich für diesen freundschaftlichen Antrag, und bitte Sie, das Werk — und wo möglich ein Exemplar des bewussten Werkes: freymüthige Betrachtungen eines Ungarn über sein Vaterland, das ich nicht besitze und bey Buchhaendlern nicht suchen will, quia me vestigia terrent, — versiegelt und an mich adressirt an Ihren werthen Vatter in Kaschau, den ich sehr schätze, zu schicken, Recht sehr danke ich Ihnen für diese Güte, und bitte Sie mir auch den 2ten Theil zu bestellen und wenn Sie Sachen von gleichem Inhalt und Gehalt haben, stets an mich zu denken.

Ich bin eben mit der Uebersetzung der Naturwunder v. Sártory (doch nur die Artikel die Ungarn betreffen) beschäftigt. Seine Artikel über Tokaj arbeite ich ganz um. Sie müssen sich nicht wundern,

dass ich mich in dieses Feld wage. Ich wollte diese Artikeln zu erst für die Hazai Tud. übersetzen; aber ich gehe sie besonders heraus, und mit Kupferstich nach meiner Zeichnung des Tokajer Gebirgs.

Ich verharre mit aller Hochachtung und Freundschaft gehorsamster Diener

Kazinczy Ferencz mpr.

Hat Ihnen die Frau Major v. Töke nicht Kiss's Epistel mit meinem Bildnisse von John übergeben lassen?

Für das Intelligenzblatt.

Am 12ten Juli dieses J. hielt das Collegium Illustre zu Sáros Patak während der Abwesenheit seines weltlichen Curators, des allgemein verehrten k. k. wirklichen Hofrats und Assessors des Höchsten Septemviral-Tafel H. Joseph Vay v. Vaja, welcher bei dem Landtag zu Ofen die Stände der Szabolcser Gespannschaft repräsentirt, unter den Vorsitz des Herrn Superintendenten der diessets der Theis liegenden ew. Reform. Gemeinden, Herrn Gabriels von Öry, seine jährliche Prüfungen und es wurden dabey am 14. Juli H. Gedeon v. Ragályi 2ter V. gespann des Gömörer-Comitats zum Vize Curator der Superintendenz, — H. Sigmund von Boronkay, aber gewesener Ober-Stuhlrichter in dem Zempliner Comitat zum Vice Curator des Collegii zu Sáros Patak, dann Hr. Johann Patai, Prediger zu Jánosi, zum Prof. der Theologie daselbst, durch die Mehrheit der neugesammelten Stimmen erwählt.

Auch wurde dem würdigen Prof. der Theologie bei dieser Schule Herr Stephan Porkoláb, den zu Kassehau am 7ten Xber 1806. das traurige Loos traf, mitten in der Trauerrede, die er vor einem sehr angesehenen Auditorium über die Gräfin Was hielt, von den Schlagfluss an der rechten Seite gelähmt und stumm gemacht zu werden in dem Gebäude der Schule eine freie Wohnung und eine lebenslängliche pension resolvirt. Der würdige, ein genug zu bedauernder Mann vermachte seinen 5000 f. werthe Büchersammlung der Bibliothek der Schule, deren vorzügliche Zirde er gewesen war. Bei dieser Gelegenheit zeichnete sich Herr Péter v. Kazinczy auf eine sehr edle Art aus, indem er zum Fond der deficienten bey dieser Schule 1000 f. beytrug.

Herr Wolfgang v. Cserei machte dem Collegio zu Sáros-Patak das patriotische Anerbiethen, dass er aus seinem privaten Garten, den er zu Kraszna in Siebenbürgen hat, einige hundert exotische Pflanzenspecies zum Geschenk reichen wolle, sobald das Collegium einen botanischen Garten anlegen wird. Die Vorsteher der Schule nahmen das güthige Anerbieten mit dem innigsten Dank auf und beschlossen, dass der Ankauf eines zu diesem Zwecke geeigneten Bodens ins Werk gesetzt werde.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1148.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznan, 31. Júl. 1807.*

Legkedvesebb Barátom!

E' foljő holnap 18dikán költ nagy becsű leveledet ezen órában vevém — melyre sietek meg tenni feleletemet, mivel magad is úgy kívánod. Ha rövideb léssen írásom, tulajdonicsd annak, hogy az Ipom éppen itt vagyok — ki is Tégedet szivessen köszönt — és valóságos Apai öröm meg illetődéssel hagyá helybe, a mit én M. Vásárhelynek és már a Te igen helyes gondolatod után Pataknak, és Debreczennek ajánlok.

Én Debreczenbe a Magistratusnak T. Diószegi Uramnak, és Prof. Sárváry Urnak fogok irni ajánlásom felül ezen vására menő alkalmatosságomtól. — Köszönöm, hogy nevémet oly szép fénybe előadó tudósítást hirdettetsz ki a Magyar Uiság levelekbe, melynek örvendek azon okbul is, hogy Példámot talán mások is követvén, a szent intézetet tökéletessebb állapotba segíthettyük. Utasításodat mindenekbe örömmel fogom követni. — A mint utolsó levelembül meg látod, Tőkés már nincsen Bécsbe és ez az oka, hogy az Bécsi Annalisokat meg nem kaphatám, ezen postával irok valami könyv árusoknak Pestre, hogy azokat tüstént bestellálják számomra. . . Én Bécsbe alkalmatossabb embert nem tudok, a kire Haykul Uram pimaszságát bizni lehetne, mint Udvari agens Augustinovic Urat. Evel tehát úgy tegyünk, hogy a jövő postán irok nékie az iránt egy levelet, melyet Néked küldök el, Te is írj nékie, és jelencsd, hogy én utasítottalak oda és ird meg, mit kívánsz, hogy cselekedgyék

* „Vettem 16. Aug. Debreczeni utamból megjöven.” — Kazinczy F. jegyzése.

Haikul Urammal — tudom bizonyosan és örömmel meg cselekszi. Buczi Theologiat tanul, és lakik Bécsbe a Császári Convictusba. — Igen jól irtad, hogy az én becses Barátom Kiss második personába szólított meg engemet — több szerencsémel, kedvesebb érzést lelek én abba, ha a világ is láttya, hogy egy Kisnek baráttya vagyok, mindha egy hivázkodó, gyenge lábón áló fényes nagy Ur akár mi nagy titulussal szólit is meg engemet. — Uiság, hogy királyunk vészi házas társul a Saxoniai király herczeg aszszonyát. Ezeket most hamarjába — és meg bocsás siető irásomrul, valamint azért is, hogy gondolatimot bőveb ki fejezésbe nem adom előlgy, a mint irántad viseltető háládatos szivességem akarná — okát feljeb láttad — szeresd hív barátodat

Krasznán 31dik Jul. 807.

Cserey Farkas mpr.

Mit irtam a M. Vásárhelyi fő curatornak, G. Teleki Mihálynak, lásd az ide zártbul.

Méltóságos Gróf, Fő Király Biró, és Fő Curátor Ur!

Nagy örömmel érttettem, hogy a Marus Vásárhelyi Nemes Reformatum Collegiumba a fűvész Tudomány is tanittatik. — Mint tisztelő becsüllője a nagy Természetnek, és annak dicső tulajdonit előnkbe terjesztő Szép, Közhasznú Tudománynak, ugy más felül a legkecsagetőbb öröm kellemjével tekintem aszt azért is, mivel ismeretes előttem azon tisztelt Nemes Collegium, mely okos intézetű Kormánytul fűg, és annak Tanítói székeibül milyen Érdemes, mivel lelkű, és jeles Erkölcsű Tanítók terjesztik a Hazára a szép, és hasznos Tudományokbul származó köz Boldogságnak foganatos állapottyát. — Mivel nékem a Természet ismeretéhez vezető Tudománya egy fő Studiumom, igen is jól tudva vagyom előttem, mely nagy hasznok származnak abbul a köz Társaságra, és így határ nélkül való azon öröömön, melyet éleszt szivcembe ezen Tudomány gyarapodásának tapasztalhatása. De mint Nemes Nemzetem Boldogságát elő mozdítani törekedő Hazafi, nem állapotdotok meg csupán az Örvendezésnél, hanem Kötelességemnek, és pedig igen szent, igen kedves Kötelességemnek ismerem ugy örvendezni, hogy egyszermint öröömön állandóságát a köz haszonért eszközöljem is. — Töb esztendei faredozásaim után meg engedték az Égek, hogy Kertemet nem csak Mesterségi Izlésnek szép voltával a szemet

gyönyörködtető, a Szív nemessebb érzéseit kecsgetető állapotba helyeztettem, hanem a Természet Tudományának a Fűvészséget illető Részébe is nevezetes gyűjteményt szerezhettem. Se előttem Kedvesebb, se a köz haszonra fogamatossabb ajánlást nem tehetek, mintha a Nagyságod bölcs Kormányza alatt virágzó Maros Vásárhelyi Nemes Reformatum Collegiumnak ajánlok egy Fűvész Gyűjteményt ajándékba. Igen édes megelégedést érez szívem ezen ajánlás tehetésibe, tekintvén hogy az által némű kép telyesedhetik törekedéseimnek főb nevezetességű Részé Kedves Hazám, mindennél becsesb Nemzetem köz haszna gyarapíthatása. — Fogadja el tehát Nagyságod, és azon Nemes Collegium előttem szép érdemeikért tiszteletbe lévő Tudós és Tiszteletes Tanítói Kar ezen szives Ajánlásomat, melynek a mint Nagyságod Bölcsesége könnyen arányozhattya, ösztöne csupán az, hogy a hol Hazám jövőd Reményei serdülnek, a hol jó akaróim, Barátim, Polgár társaim Atyai szívek jövőd vigasztalását, a Tudományi és Erkölcsi tökéletesedésbe nevelődni látták, ott én is tehessen ha bár csekély, de a leg tisztább kút főből származó oly Áldozatot, mely a Hazának, és Barátimnak vagyon szentelve.

Ezen gyűjteményt én élő Plantákból és magokul adom. Nem kétlem, hogy Nagyságod Kegyessége, és a köz haszon elő mozditásába előttem ismeretes, nemes, dicséretes fáradozása talál módot, hogy ezen fűvész gyűjtemény arannyához képest ottan el helyeztessek, valamint az iránt is Rendelést méltóztatik tenni, hogy a mely plánták vagy Üveg- és meleg Házba valók, vagy pedig a télnek be következése előtt a földbe helyeztetést meg kívánnyák, innen a meleg...¹ el szállíttassanak. — Meg értvén hogy Nagyságod, és a tisztelt Nemes Collegium ily ajánlásomat el fogadgyák, meg küldöm systematicus rendbe szedett laistromát az ajándékozandó fűvész gyűjteménynek — a ki a legtökéletessébb tisztelettel vagyok

Nagyságodnak!

Krasznán a Szilágyban 26dik Julius 1807.

alázatos szolgája

Nagy Aitai

Ifj. Cserey Farkas a Jenai Herczegi Mineralogus Társaság rend szerint való assessora, és Német országi több Academiák- és Tudós Társaságok Tagja.

¹ Olvashatatlan; talán *melegekkel*, vagy *meleg ülöben*-nek olvasható.

Kivül: 2

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Úrnak. p. Debreczen — S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1149.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Kis János barátjának K. F.

Édes barátom! Holnap után reggel indülok Ér-Semlyénbe az Anyámhoz, vigasztalni az Öcsémnek, Davidovics Regimentjebeli Oberster Kazinczy Lászlónak. Júl 16-dikén² történt halálán támadt szomorúságát. Vigasztalni és örvendeni rajta. Örvendeni, mert a' rák belő esvén Craniumába, gyógyíthatatlanná tette nyavalyáját. Bécsben feküdt esztendő oltá. — Ott lévén, bé futok a' Debr. vásárra, 's Ver-seidnek csomóját által adom Kisnek vagy Institórisnak, de a' lepecsételt borítékra még egy mást vonván. Kulcsárnak adresszálom, hogy ez a' két Könyváros fel ne bontsa vagy kezek között el ne vesszen. — Borodat vetted e Gebhárdtól? 's millyennek letted? Cserei a' magáét vette, még pedig fel nem bontott pecsét alatt. Bár a' tiéd is úgy jutott volna el hozzád. — Ezen levelet küldd, kérlek, Döbrenteknek kezébe. Nem tudtam, hová írjak magának. — Hát a' te sebed' tüze enyhül e? Én ezen holnapban fogom a' szegény lyányom eltűntének első esztendei ünnepét pompa nélkül, láрма nélkül ülni. A' keseregés bizony nem affectatio!

Oh ha neked egy tegnap vett levelet mutathatnék! Egy öreg ember, — megirom a' nevét ha majd azt irod, hogy ezen levelemet vetted — nekem egy nagy pakétot küldé Májusban 's az csak tegnap érkezett hozzám. Felbontom, 's sok holmi közt négy in folio illuminált rézre akadok, a' két első két Bécsi impesztált femme publique feje eléve a' fene által, a' 3dik egy fene ette mentula, a' 4dik hasonló cunnus. Orvosi 's morális czélből adta-ki a' kiadó: ez pedig *nevet-közés* tárgyának tette. Nem mondhatom-ki, melly undorodás fogott-el. Iszonyodott a' szemem: de még inkább morális érzésem. 'S ha tud-

¹ A levél zárlatán nagy piros pecsét.

² Először 17 volt írva, azért maradt a ragaszték «dikén»-nek.

nád, ki küldötte ezt! — Bár csak az Isten azt az örömet engedné nekem, hogy láthatnálak; hadd beszélnék neked holmit a' mit csudálkozva 's örömmel hallhatnál. Élj szerencsésen. Széphanom, d. 3. Aug. 1807.

[Éredetije Kis Gyula birtokában.]

1150.

Tőkés János — Kazinczyna.

Marburg 13dik Aug. 1807.

Mlgs Ur

Hazámnak fényel és érdemmel gazdag Férfia!

Mihellyt a' Mlgs Cserey Farkas Ur Levelében zárt irásotskáját a' Mlgs Urnak vettem, leg ottan elmentem és mind Haykul Typographust, mind Blaschke Kupferstecher Urakat megkerestem; az elsőt hamarébb fel találtam, mind a' másikat, a' Mlgs Urtól meg nevezet házaknál edjik sem lakik; — Haykul mennyire ment légyen a' Nyomtatással, volt szerentsém tisztelem mellett meg irni a' Mlgs Urnak. Levelembe azt ígértem vala, hogy mihellyt Blaschke Úrral találkozhatom, leg ottan a' nálla lévő darabok regestrumát kezemhez vészem és a' Mlgs Urnak tudósittasonnal edjütt el fogom küldeni, de én meg vallom a' Mlgs Urnak, hogy ámbár igen sokszor kerestem is házánál, mégis egyszer sem találhattam, az Académiába vala szerentsém egyszer személlyéhez és ekkor meg mondtam, hogy meg fogom keresni Házánál, de a' ki szabott órán sem találtam oda haza. — Némelly Embernek természete, hogy nem örömet találkozik azzal, a' ki tudja, hogy szavát meg nem tartotta. — — Nagyon sajnállottam, hogy most az egyszer keresett meg a' Mlgs Ur, és parantsolni méltóztatott, s hijános valék, tellyes Barátsági tüzzel igyekeztem benne eljárni, de minden törekedésem mellett is még tsak annyira sem mehettem, hogy azon kívánt Darabokat meg láthassam. — Oly sietve jövék el Bétsből, hogy a' meg ígért válaszomat innen kell, minek utánna 4 holnapokig utaztam volna, meg tennem. — Utoljára midőn Blaschkénál voltam, Ocsowszky Urat is ottan találám, ki hasonlóképpen kereste Blaschkét 's kértem, hogy ha találkozik vele, mondja meg, hogy tudósítsa a' Mlgs Urat a' nálla lévő Darabok iránt, — és az iránt, hogy mennyit és mit készített el. Gondolom, eddig a' Mlgs Ur kezéhez is kapta azokat. — Késő válaszomról nem szükség, hogy az engedelmet kérjem a'

nemes Lelkü Kazinczi Urtól, és azt hogy hidegségnek ne magyarázza vagy inaccurationak, a' mit a' különböző dolgok és Személylek befolyásai szoktak okozni. Nagy Physiognomiai esmeretsége a' Mlgs Urnak (a' ki engem egyszer látott) nem engedi, hogy engemet, ki az imadásig betsüllöm nemes lelkét és Tetteit, vádolhasson. —

Minthogy éppen a' Metztzés és a' Festés van itten szóba, nem áthatom, hogy ne közöljem érzésemet, mellyel meg lelkesedve valék, midőn Dresdán keresztül utaztam. Dresdának több ritkaságai között, mellyek mind Felségesek, meg nézém a' Képes Házatis, itt látám original darabjait a' híres Rafaëlnek, Correggionak, Tyciannak, Mengsnek és némely felségesen eltalált copiókat, mellyeket tudom, hogy a' Mlgs Ur is mind látott. — gyönyörűséggel és elbámulva nézém *Corregion*nak ejtszakáját, mellyet akartam mentől hamarébb látni, ezen munkáról nékem *Neuhauser*, ki a' Sibói Palotát igen szépen festette, ki itten is esmeretes, sokat beszéllett, és ámbár néki a' festésbenis eleven szinei vagynak, ugy valamely dolognak elő adásábanis, de még sem tudta ugy le beszélteni nékem a' millyennek találtam. — De meg kell vallanom, hogy Mengsnek a' *Himmelfahrt Christi* Darabja is olly darab, melly az originalitást meg érdemli, meg is adták a' Criticusok is neki, ki vévén azt, hogy a' Colorit meg adásba nem a' leg szerentsésebb volt. Ezen darabok tudom hogy mind esmeretesek a' Mlgs Ur előtt, ki a' szép Mesterségeknek kedvellője, és tökéletesítője. — Bámultam a' Templomnak architecturáját, melly (mint hogy én még ollyant tsak Kupferstückebe, de Realizálva nem láttam) nékem ki mondhatatlan szépnek teltzett. Mutata Berlinbe a' híres Bode, kivel a' Mlgs Ur nemes munkalódásairól sokat beszéllettem, egy igen szép oszlopot le festve, mellynek még párját nem láttam — Ezt a' Mlgs Ur sem látta, mivel ezt senki sem lenem írta, mert nem láthatta, sem lenem festhette. — Ennek historiája az. — Hogy a' szegény volt Török Császár, Szélin, a' nálla lévő Fr. Követ Sebastianinak és még egy néhány Frantzia tisztneknek (bé vivén őket a' Szerálya, hová még eddig Kereszténynek bé menni vétek volt 's ennélfogva azon szép Oszlopot is, melly a' Theodosius idejéből való, ezen inscriptioval: *Fortunae reduci ob devictos Gothos*, senki sem nem láthatta, sem le nem festette) meg mutatta. Korinthusi ordoval van, igen szépen conserváltatott, mert még ollyan, mintha ma vagy tegnap végezték volna el, hatsak a' festő nem szépitett rajta, mellyet nem gondolok. — Azt beszéllette Wildenow Ur, hogy a' híres Canovat, ki most

Romába dolgozik, Napoleon ezen oszlopnak meg nézésére küldeni fogja még ezen a' nyáron, mivel hogy onnan elvitethesse, bajosnak tartja még most, s meg eshetnék abba az esetben, a' Török bigotismus és Phanatismus meg emésztené, mellyre már a' keresztény Phanatismus is példát hagyott.

A' Prussus király szép Felesége a' Ratificatio után vigasztalhatatlan, Napoleont Mysantrophnak nevezi. Rendes Anecdótumot beszélnek, — azt mondják — Midőn a' Fejedelmek ordotkat tseréltek Tilsitnél, a' szép Királyné is szeretett volna nyerni a' nagy Napoleontól, Winket adott reája. A' Szép nemet nem igen respectáló Márs azt mondta, a' *Comandóját nem kellett volna elhagyni: de híjába ugyé, mert régen éltek Semyramisok, és az Amazonak vitézségeikis ne hídje Felséged, hogy igaz lett volna.* Mi az ujj Királyt August. 26ára várjuk, 10én leszsz. Septembernek a' Coronatio Kasselbe, magamis jelen fogok lenni a' pompán; itt az a' hír, hogy a' volt Curfürst a' Német Császárnál volna, kit pénzel akar arra venni, hogy ötet restituálja. — A' jövő Postán többel udvarolok — addig is vagyok

A' Mlgs Urnak

alázatos Szolgája

Magyarosi Tökés János mpr.

Ide a' Leveleim jönnek pár Wien, Passau, Francfurt a mein [!], Marburg in Höhen [?].

Ps. Jenának Tudóssaihoz valék adressálva, kik igen nagy Barátsággal fogadának, — Lenz. Gábler és Augusti Professor Urak, kivezetének a' holt testekkel bé borított csata mezejére, és meg mutaták, melly helyeken állának a' győzedelmes és a' dühet ki nem állható Seregek. — Szomorú Nézés!! Nintsen elégséges Föld bé-takarni a' bolond Vakmerőség áldozatjait. Veszett Levegő fedezi e' helyet. — Értzhez hasonló annak Szíve, 's Isteni Lélek nem lakik abba, kinck szemei e' látásra nem könnyűznek. — Innen tértünk haza és vezetének a' *Természet országainak gyűjteményes Házába*: midőn ide bé lépénk, — a' szomorú látás után melly kedves Jelenés!! Ennek edjik ajtaja felett látám a' nagy férfi *G. Teleki Sámuel*. — másik felett pedig az örökké élő *G. Teleki Domokos* képeit. —

Kevélyek valának e' Férfiak, hogy ezt mondám: — *Köszönöm Néktek Nemzetem 's Hazám nevébe, — és azoknak, kik a' Tudományokat betsüllik, képekbe, hogy Nemzetünknek Fényét, és annak*

Atyját, minden Tudományok és Tudósok Barátját ennyire betsúltétek.

Sokat beszélnék e' kép felett, 's könnyűk hullának Szemeinkből. — Azomba meg fordúlok. — Egy sor Háznak omlodvánnya, s' meztelenen fenn álló fekete falai tűnének Szemem elejébe. 'S mondek — Ezek bizonyosan predai és irtóztató emlékeztetői a' Fene Mársnak. Ekkor megint szomorú Történeteket beszélnék nekik. — Nekik Szemeikből a' Viszsa emlékezés, nékem pedig nagyon gyenge és mindent szánó szívem sűrűn esörgő könnyűket toja szemeimre. — Csendesség leve köztünk és monda Lenz — Ezen képet most esztendeje tettük ide, midőn meg tudtuk a' Tudományok és Nemzetéért való fáradságtalan törekedését. — Kéves idő múlva ismét meg fogá kezemet Lenz, 's vezete újra e' Képhez, a' többi is követének ide, meg állánk 's monda — Nézd el Barátom! Ez az a' Férfiu, a' ki midőn meg tudta, hogy predaiá lettünk Mársnak — midőn a' vérbe kevert és meg dühödött Ragadozók egyebemet, a' mi rajtam és Feleségemen volt, mindenemet el vették 's ennél fogva életem aránt is kétséges volnék, Ez a' nagy Lelkü Férfi éppen akkor küldé 60 és egynehány arannyokat nékem ajándékba. — Ez enyhite nyomorúságomon, — ez adá újra vissza életemet. —

Szomorú történetek hallása után, ditsó Változás! Emlékeztet ez arra, hogy még nem holt egészszen ki az Emberek között a' Magossan gondoló Lélek, és eslekvő Ember. — Mert mások is ajándékoznak, de nints betse. — A' Tudomány nem adott világot lelkeknek, — nem tudják ki választani a' Tárgyokat. — Arra Wesselényi és Telcki lélek kívántatik. — Mi jó tétel egy rakás korhel Musikust fel öltöztetni tisztán? — Az ilyenekről mondta Horátz: —

Emtor pretiosus poprii oprobrii.

Nem szégyeljük meg magunkat, midőn oly helyt látjuk szemlélni az érdem képét, a' hol nem virkolt az Érdemes!—!!

1151.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Ér Semlyén d. 14. Aug. 1807.

Édes barátom! Én az Urnak egy rakás nálam hasznavehetetlen könyvet küldök itt. Meglehet, hogy az Ur ezen szemet közt

talál valamit a' mit megtarthat. A' többi jó lesz eltépni, holmit takarni etc. — Elfelejtém elhozni az Urtól a' Bécsi Annalisokat, mellyeknek eggy részét még soha nem is láttam. Azokat az Úrnál lévő könyveimmal egygyütt méltóztassék az Ur, kérem, ezen szeke-resnek általadni, hogy ki és osztán felhozhassák. Magát az Urat nagy örömmel fogjuk látni. Én örvendek, hogy csak hírét is vihetem feljövételének. — Maradok igaz tisztelettel

alázatos szolgája

K. F.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

1152.

Virág Benedek -- Kazinczynak.

Ime, kedves barátom, mit kell küldenem pro tui directione. Már többször is tett így a' Sobak, Pesten vagy másutt, úgy nézd el firkalását, mellyek Pithia farára estenek. — Gonosz gondolatodon nevetnem kell, pedig mérgeledöm a' Sobakra — Ezen nagy scandalumnak eltávoztatására tehát imigy utasítsd ezután hozzám leveledet vagy 1.) à Mons. à... hozzá teheted: emeriti Profes. Royal. vagy pedig 2.) Adm. R. ac d.. Humaniorum emeriti Profess. Royal. Vagy pedig 2.) Adm. R. ac. Cl. Humaniorum emerito Professori Regio. Budán, Tabán, Hauptgasse. Kosmanovich N° 566. így talán eloszlanak buta fantaziái a' male providusnak, ki a' levelet a' *Servitákhoz* küldi, a' mit én nem szenvedhetek: azoktól.. végre.. Hogy az Adrastea tsapjon rá! Nem veszed, úgy hiszem, ezen kis tudósítást kedvellenül.

Minapi leveledben irt Anakreont már nem egyszer olvastam, 's a' sorok igen tetszenek. Te sokat fordítottál Anakreonból, vagy talán minden verscit. Szedd össze kérlek, és add ajándékuil nemzednek. — Én Csokonaiét nem szeretem. — Ha ide küldenéd, 's reám biznád, fogadom, a' Censura hamar el olvasná Mss-dat. Kisnek epistoláját olvastam Kisnél Pesten; bizony szép munka; de neked mondhatom, más exordiumot szerettem volna. Ugy-e nem Iháros-Berényi predikátor ő? mert nem régen jött ki Budán egy elegia. — a Nagys. Palinyi Inkei János ifj. Úr a' Mélt. Gróf Volfranczi Hódiez Eleonora kis asz.-al lett házassági össze kelése alkalmatosságával, így énekelgetett Kis János Iháros-Berényi Ev. Predikátor 1807 eszt. Jún. p. 0.

- «Élni kevés öröm, hogy ha csak' él'tem az emberi köz jót
 «Felnem emelte, reá nem vete fénye sugárt.
 «Mit használ számomb esztendőök napjait élni,
 «Hogy ha mi holtunkor senki nem adja nevünk?
 «Vagy-melley nyúgodalom, 's tsendesség férhet az ollyhoz,
 «A' kinek a' maradék tettire sírva tekint?
 «Ah! kinek élete kín, 's elmúlta öröm vala soknak,
 «Ez nyomorúlt élet! — Zárta be gyászos Halál.

s. a. t. látod édes K. hogy ezek «non inopes rerum magnaëque canorae:» minék utána öt exclamatio-jelekkel !!!!! — ezen szókat: «A kezdett öröm hogy nevedekjen időről időre Köz'ttök -- míg nem Öröm — jókba tserélik ügyök !!!!! imez (leoninon dictichon) vége a' munkának:

- «Műsám, így szólván, 's görbült térdére hajolván,
 «Földig alázza tagát — s czzel ajánlja magát.»

Catullus imígy végzé el epitaliumát: — «bonae conjuges bene vivite, et munere assiduo valentem exercete juventam» Nem görbítette ki Musájának térdit, sem más tagát nem alázta földig. Ezt olvasván eszedbe jut Gyöngyösi, ki ellenem igen védelmezte a' leonismust, a mellyel én nem kedvelhetek. A cadentias ritmusokat nem annyira gyűlölöm; noha egyszer kétszer kikeltem volt ellenök, a' mit Te osztán nem hallgathattál el. Ha a' Regék közt p. o. a' Somló nem tetszetik, annak nem a' ritmus az oka. Salvo tuo et aliorum judicio; noha a' mint érteltem sokaknak nem tetszik. Én kétszer — distractionra -- ha megölnél is, nem olvashatnám el. Kell-e a' *költött tárgyat* olly szomorú 's rettentő fordúlattal végzeni? Nem lett volna-e jobb az emberiségnek kedvezni? -- A teatromban sem örömet voltam minap. A Szerentsétlen Házasság. Talán ismered e' darabot: itéletem szerint nem teatromunkra való. — De a' mint mondám «salvo tuo». etc.

Örömmel fogom látni azt a' kis fiút (Vayt) [Vay Ábrahámot] ¹ és neki, mivel tudósításod szerint érdemes a' szeretetre, előre örvendek. Ilyenekre van szüksége ez édes hazának, kinek sok mostoha gyermekei buára élnek. Nagy hiba van barátom nálunk a' tanításban. Sok nemes elme, mivel emberül nem vezettetik, szolgaságra fajul el:

¹ Kazinczy közbeszúrása.

nem mer felemelkedni; néha nem is emelheti fel magát: minck utánna a' sok méltatlanságokban megtörte, 's rombolta erejét. El hitetik ifjainkal, hogy filozofia 's theologia tsak disputálásra való. Így megvesztegettetvén másokat osztán vesztegetnek meg. Mindenütt azon leselkednek, hogy naturalistát, illuminátust láthassanak. Ezekkel (minthogy azoknak hiszik) készek tzivódni. Az igazmondásra hunyorítanak. Hadd mondgyak példát, annál inkább, hogy te is megirtad a' Pataki exament. Tavaly küldöttem Virtre a' Két elmelkedést; a' melly ellen itt in loco, a' mint hallám, egy hét Keresztes morgani... p. Deme 's több mások, a'ffélék öszve jöven háborgani agyarkodni... Kemények a' kifejezések.. nem akarák mondani: bátrak, igazak. Egy jó emberem jelenlétében történt ez a' concilium. Az én Druszám, ki a' négy prédikatioért meg dicsérte volt eszemet, maga is fel duzzant.. a' Henry magyarázója ellen, úgy a' Dávid. Azólta nem irnak. Mcde előbb meg kerestt, most nem. — Te a' mint irád, triumfáltál: úgy gondolom én is. — A Rikóti Mátyás tsinállyon nekik butszúztatót!

Szemere Pált nem ismerem. Ha vele lehetek, éleszeni fogom tüzét, tehetségemhez képest; 's főként igyekszem kiverni fejből ha mi *lugubritás* volna benne. Majd olvasok neki némelly sorokat, mellyekre reménylem, felébred, 's örömmel tér szállására. Szeretnék neked is olvasni; de messze Széphalom Budától. -- Rumit igazgasd: ne is egy könnyen fordítottass általa -- tudod e gyakorlásnak nehézségét. — Grubert, kit én soha sem láttam, meg kell kímélned; most talán Pindarussal 's Pithiával társalkodik. A' Pallas adgyon nekik sensum communem. Vale. A' Nságos Sophiét nem kell ingerelned reánk, kik szeretünk 's tisztelünk benneteket. Vmk.

Aug. 15én 1807.

Most hallom: Vay Urnak be törött a' feje; de ha igaz a' hir, maga az oka, t. i. «non omnibus horis...» —

Sőt azért mert azzal van baja, qui recalcitrat undique tutus! —¹

Kazinezy F. jegyzetei:

«Pithia farára estenek.» Epigrammán, mellyben a' Pithia fordul elő, a' Coperta belsőjén állott. A Coperta külsőjére ezt írta a' Pesti Posta legény: *bey den Serviten*.

¹ Ez utóbbi sor Kazinezy F. toldaléka.

«Azoktól... végre....» . . . kedvetlenséggel kelle tőlök megválnia, mert 1803ban Virág az ő Pesti Klostromjokban tartott szállást.

«Kis János Epistoláját» a' könyváros Kis Istvánnak.

«Druszám». Pyber Benedek Virten Szabó Dávidnak tanítványa.

«Dávid». — *a'* Dávid! Szabó Dávid.

«Mede» az az Döme.

«triumfálal» a' S. Pataki examenben 1807. megszólaltam előbb az examenben henn, 's másnap a' Conferentián, hogy a' Theologia aprólékosságaiba nem kellene cresszkedni, hogy azon föl esztendő alatt, melly a' Cursusra ki van szabva, az essentialót tanulhassák a' Tanítványok. Szemere Albert kifakadt, hogy ime így szöll a' Naturalista és az, a' ki az oskoláit nem végzette-el jól. Az ilyen bántás nékem nem bántás. Bátran vitattam a' dolgot. Sokan, nevezetesen pedig és legbátrabban Prof. Kövy secundált, 's az érdemes Superintendens Öry Fílep Gábor részünkre állott, s' győzénk.

Rikóti Mátvás Verseginék nyomorúlt munkája.

Rumit a' feljebb említett helyen a' Bécsi annalisokban — Pindarus (Batsányi) Pithia (a' felsége, a' meg vénhedett Gabriella Baumberg Poetria).

Gruber Batsányi felől in seinem Hymnus an Pallas Athene azt írja, hogy ő az első, és legfelségesebb lyricusa hazánknak, *Virág csak törekedik* utánna.

[Eredelije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1153.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Leg becsessebb barátom!

Göthe munkái itt vannak, a midőn levelem Pestre érkezet, hogy azok Debreczenbe küldessenek Nagy Gáborhoz, már be voltak pakolva és által adva azon kereskedőnek, ki több könyveimmel le hozta. Mihály napi szabadságra küldöm tehát köttellen érkezet exemplárodát Nagy Gábor Urnak kezébe. — Gr. Bethlen Lászlónak általam hozatot Nevelő hofmestere Jenábul a mult szerdán érkezett meg ide és még egy néhány napig nem is ereszttem el, nagy Culturájú és sok tapasztalású ember — Göthet személjesen is igen jól isméri, nékem kedvem

ereszkedvén Göthének jól el talált portraitját olai festésbe meg kapni, avval biztatot, hogy a milyen humanus embernek ismeri őtet, kéresemre ülni fog és meg engedni magát le festetni — e végre egy nevezetes Jenai piktort ajánlt is; nem csak, hanem Göthének egy Baráttjához irt . . . kívánságomrul értesítvén asztot — én is irtam egy embernek, ki Göthével gyakran találkozik és velle confidentiaba vagyon, és így reménylem, meg kapjuk ezen nagy embernek képit. — Ohaitanám, hogy meg ismerd ezen iffiu Bethlenekhez menő Nevelőt — igen szép készületű iffiu Tudós és éppen Nevelőnek alkalmas tulajdonságokkal bir. — Az édes Anyám Neve Napját Klára napját, Wesselényiek tartották fel Nyírséden; Wesselényi nagyon tünődik, hogy leveledet nem veheti, nehányszor hozta elő hosszszas halgatásodat, és hogy meg nem foghattya, honnan végye az eredetit — én minapi leveled szerint bizonyossá tettem, hogy Néked gyönyörűségedre légyen, hogy halgatásod számba vévődik és hogy mentül előb irni is fogsz. Kéz írásba Wesselényivel közlött munkádat kívánságod szerint kérvén vissza, aszt mondá, hogy Ernyinek, az actornak, adta légyen által Themistoclesnek ki iratása végett — igéri, hogy vissza veszi tőlle, és kezedbe szolgáltatatta. Teczett nékie nagyon a Károlyvári tudósítás — csak aszt jegyzé meg, hogy mivel itt a Szilágyba ő is Fő Curator, attul tart, hogy sokan őtet gondolják azon vandalusi indulatú Fő Curatornak. — Én plántáimmal, és magjaimmal készülek ajánlásomnak meg felelni. — A Jenai Botanicus kertész ezen érdemes Nevelő által küldött 213 féle exoticus plánta magokat, melyekből jövő esztendőre fogok adni, mert minden esztendőbe kívánom szaporítani és tökéletesíteni a gyüiteményt. — Ide zárva küldöm azon nevezetes plántának egy lapját, melynek magját Gr. Canal¹ a Napoleon Mal Maison kertyébül hozta; most virágzik, de virágját nem küldhetek, csak 3 vagyon raita és magnak tartom; szép sötét sárga a virágja, keményeb, mint a papiros virágainak lapui és az a tulajdona, hogy ha le szakasztatik is, nem hervad el, meg marad mint a készitet olasz virágok, neve Xeranthemum bracteatum. Debreczenbül nem kaptam még választ. — hanem Fazekas küldött nékem 2 exemplárt a füvész könyvbül — és Wesselényiuck egyget. Ély boldogul; öllelek a leg forróbb indulattal

Krasznán 17dik August. 1807.

örökre hiv barátod
Cserey Farkas mpr.

¹ Vagy Caval?

Le irom Néked Gr. Bethlen László levelének azon részit, melybe Instellatiojára, pro 4-a Octobris invital.

«Olyan készülettel sies' pedig ezen Földre, hogy reménységet nyuics az iránt is Nékem: hogy Déva várának omladéki alatt öszve ölelkezve addig is sétáljunk, és a esendességből valamit használjunk, még Hunyadinak számos maradéki, kikkel be borittyák a le kaszált mezőket, s örvendezve várják az őket nézőket, s még Barátod fel ál a nem kért lépcsőre, melyre most vonatik elég későre, mely azért teczhetik igaz Barátodnak, hogy nem következése ön akaratomnak; de mentül feljeb lépve a leg utolsóhoz, úgy vélem közeleb jövék Barátimhoz, és ezek is, kik ide magok taszigálnak, előttem vagy utol akár holott állnak, arany és gazdagság külső fényne nélkül — még is reám néztek, Szível, 's érzékenyül, 's aszt kívántátok, hogy oda fel áljak, meg nem szüntek soha támaszul szolgálni — hogy tudjak én viszont Néktek is szolgálni — A próbát ki áltam rég el mult időkben — már most terhét viszem nehéz szelekben; de a mit nyertem, aszt ha meg is tarthatom, és más jókkal Te is Barátom maradsz, a mint vagyok én is kötelezve hozzád, úgy bár mi bai végyen környül engem, még is jutalmokkal lesz tetézve éltem. — Meg bocsás, hogy mással iratám levelem, de a sok szép világ meg rontá a szemem, de még is jól látok lelki szemeimmel, 's mindenkor nálad van hiv egyenes szível

Bethlen László.

Nagyon meg elevenitette érzékenységeimet ezen levél — és ha személjesen ismernéd Gr. Bethlent, még jobban érzenéd azon gyönyörűséget, mely azon kívül is fel éled benned, ezen nemes, szép lélekbül származó érzésnek ki nyilatkoztatása által. — Meg tántorithatatlan Hazafi eő, Istenét, fejedelmét, Nemzetét, felebarátit és Barátit oly indulattal szereti, mely a leg műveltebb léleknek és leg épebb characternek egyenességébül származik. Sokak érdemei a Haza iránt, sokak a Nemzeti cultura és hazai köz Boldogság gyarapítása iránt. — Ha a felsőb kormányra mind ily emberek tétetnének, úgy Barátom, el jutna Nemzetünk azon virágzásra, melytül, fájdalom! még olyan messzire vagyon.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen — S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1154.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró, Cs. K. Kamarás Úr és Fő Ispán.
mély tiszteletű, sok kegyességű Uram!

Dietánknak kezdetekor azt reménytettem, hogy leveleim Nagyságodhoz oly sűrűen fognak folyni, mint 1805nek utolsó holnapjaiban folytak volt, 's örvendtettem azon szerencsének, hogy Nagyságod eránt való szent tiszteletemnek újabb jeleit fogom adhatni. De melly igen nem csalatkoztam-meg reményemben! Hazánk' Köz Gyűléséről oly keveset tudunk itt mintha az Washingtonban tartattnék. Nagyságod tudja, hogy igazat mondok: de az a' kinek levelem csak huszonöt esztendő múltva jutna is kezébe, ezt nem fogná hihetni. Ám olvassam-gaz az a' Magyar két újság leveleit, 's járjon végére, ha az egy békőszöntő beszédekot kivévén talál e benne valamit, holott a' Kurír a' Londoni Orátoroknak beszédjeiket sokszor egészen bévette darabjaiba. — A' tenger esendjét a' hajósok veszedelmesnek tartják. Bizony ez a' Publicitás elkerülése is az. Adja Isten, hogy a' dolog jobban üssön-ki mint gondolhatánk.

A' mi B. Vaynk felől itt egy hiteles tudósítás. Debreczeni Prókátor Nagy Gábornak szájából vettem azt a' Debr. vásárkor, honnan csak most jövök; az pedig tíz nappal azelőtt vette magától a' mi tisztelt barátunktól a' Generálistól: —

Megállapítván — még pedig a' Mánások Táblája által *kikötés nélkül*, — hogy a' Fejedelemnek és a' Hazának a' század és a' hatod részt feláldozzuk, arról vala szó, hogy szabad legyen az Uladislaus törvényének hagyása ellen is szabad áldozatokat tenni kinek kinek, még pedig a' *mit* és a' *mennyit* tetszik. Generális B. Vay Miklós erre a' Mánások' táblájánál egy oda haza készített deák Orátiót monda-el, mellyben azt mutatta-meg, hogy az a' Haza veszedelmét csálhatatlanul maga után fogná vonni. Úgy, — mondá a' Generalis — a' hivatalok nem a' legérdemesebbnek, hanem a' legtöbbet ígérőnek 's ígérhetőnek fognak jutni; úgy maga az első hivatal a' Judex Curiaeság azé az ambitiosusé lesz, a' ki érte háromszázezret is örömetst ád; — úgy vége a' Társaság legszebb rugója' (a' Virtus és érdem) munkájának. A' veszedelem kis dolgon fog kezdődni 's nagy dolgon végződik-el. Ez vala a' kezdet XIV. Lajos alatt is, 's XVII-dik Lajos alatt revolutión végződött. Nem rettegek én ettől most illy kegyes

Fejedelem, illy szent hazafiúságú Palatinus alatt: de a' veszélyt a' jövő generatiókról is el kell fordítani igyekezni.

Vaynak maga a' Palatinus felelt. — Melly becsben tartassék, ugymond ez, minálunk a' vokok' szabadsága, annak még soha világosabb jelét nem adánk mint épen most, midőn az Illustrius Dominus Baro beszédét nagy patientiával végig hallgatánk. Ekkor neki álla, 's nagy tüzzel öszve meg öszve szabdalta. — Vay elhallgatott. — Zúgás volt mind Budán, mind Bécsben, hogy Vay el fog fogattatni. Nagy Gábornak Bécsben nagy emberek mondták, hogy Vayt csak familiájának tekintete mentette meg a' bajtól. Bészéde hamisan leírva ment kézről kézre. Ezt meghazudtolni kívánván, Vay mindennek oda adta a' magáét, hogy ha tetszik, vegyék hiteles mását. — Mi történt azolta, nem tudom.

Ma veszem Dr. Decsynek írott levelét, Aug. 11dikéről, mellyből méltó ezt kiírnom.

«Ő Felsege a' Tepliczi fürdőbe szándékozik, hová a' Drezdai Udvar is mégyen, és a' mint a' szellő fúj, — a' ferdés menyegzőre fordúl.»

Az öcsém, az Oberster, Júl. 16dikán Bécsben meghala. Néki a' halál jótétel volt, képe a' rák által egészen el lévén már emészte. Testestül lelkestül katona volt. Meghagyta, hogy a' katonai Ispotályba temettessék. Most olvasom hozzám írt leveleinek csomóját 1782 oltá 1791dikig. A' későbbiek nincsenek meg. Nem esuda hogy 1801 oltá nem vala barátom. Én az maradtam, a' ki akkor voltam, mikor inkább szerette bennem, a' mint írja, a' barátot, mint a' testvért: ő egészen más lett.

Toldi Ádám a' Debreczeni bálban azt mondá nekem, hogy Zsibón létében rólam is volt szó. Felesége nem vala Debreczenben: ha ezt ő mondta volna, csapodárságnak vettem volna a' szót. Így biztosabban hittem, 's kevélykedtem benne. — Neki Miklósa nevedik. Nem tudom, megvív e majd a' bikával.

Nagyságod elérte az egyikét az én óhajásaimnak. Még hátra van az, a' mit elérni kevesebbé [!] kerül. Ha nagy ember viseli a' titlust, maga ez az üres hang is tiszteletessé válik. Teljesitse Nagyságod a' mit óhajtok minél előbb, 's hagyjon ebben is fényt, mint az igaziakban, nagy reményekre nevedő magzatjának, kit bátorodom Nagyságod által különös tisztelettel köszönteni. Édes emlékezet nékem a' Zsibói mulatásom' képe. Bár azon fénynek lehetnék nézője, a' mellyet Nagyságod Fő Ispáni székébe beülend.

Ő Nagyságát, az Erdély Matronájának díszét, alázatosan tisztetem, 's ajánlom magamat kegyes emlékezetébe. Ugyan ezt cselekszi feleségem is, a' ki Novemberben engem ismét atyának fog neveztetni. Első gyermekemnek Nagyságtok valának kereszt szüléji: Ennek Vay Miklóst hívom-meg, mert nékem abban áll minden kevélységem, hogy magamat az igazán Nagyokhoz csatlhassam.

Ne tartson engemet Nagyságod méltatlannak további kegyességeire, 's fogadja-el szent tisztetelemnek újabb jelentését. Maradok változhatatlanul Nagyságodnak alázatos szolgája

Széphalom, Aug. 19d. 1807.

Kazinczy Ferencz mpr.

A borítékon:†

Nagy Méltóságú Hadadi Báró Wesselényi Miklós Urnak etc. etc. Ő Cs. K. Felsége Kamarásának, 's Tekintetes Közép Szolnok Vármegye Fő Ispánjának. Mély tiszteletű 's sok kegyességű Uramnak Ő Nagyságának, Debreczen, Somlyó, Zilah, *Zsibó*.

[Eredetije a h. Wesselényi Miklós göresöni levéltárában.]

1155.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom Aug. 19d. 1807.

Lelkem kedves fele!

Harmad napja hogy Semlyénből 's Debreczenből megjöttem. — A Hazai Tudósításokban még Semlyénit olvastam már a' Te Pataknak és Debreczennek tett ajándékok felől a' tudósítást, 's örvendtettem rajta, hogy az az articulus minden változtatás nélkül ment-bé az ujság levelekbe. A' Semlyéni Predikátor Tiszt. Fazekas István Uram azt mondá nékem, hogy mind a' S. Pataki elsőbb tudósításon, mind egyebeken mingyárt rá ismér az én stylusomra. Azonban még is nem tapogatas képpen, hanem való tudni-kivánásból azt tudakozta, hogy vallyon ki írhatta a' Te ajándékok felől való articulust. Kimondám neki bátran, hogy én. Azt nem hittem volna! felele. Miért? kérdém, jól látván, hogy azt azért nem hitte, mert Diószegi,

† A levél zárlatán ép piros pecsét, s fölötte e jegyzés: «1807. 29 Aug. Kaszintzki.»

Fazekas és Kis Imre dícsérettel vannak benne említve, még pedig úgy, hogy az ő neveket ott bátran el lehetett volna hallgatni. A' Pap elakadt s azt felelte, hogy nem azzal az *eleven séggel* van írva, a' melly tulajdona az én tollannak. Értettem, hogy titkolódás szóll belőle, 's csak azért hallgattam-el a' mit mondani akartam, mert ezt a' Papocskát soha többé még nem láttam, 's félttem, hogy szavamát félre érti. Ő engemet Debreczeni tónusú embernek gondolt 's nem hitte, hogy Fazekas Mihálynak és Kis Imrének elfelejteni tudjam a' mit tettek. Ha bővebben fog majd ismérni, tudni fogja, hogy az én lelkemben harag nem lakhatik azok ellen, a' kiket egygy vagy más oldalról becsülni *lehet*, és hogy én bátran és élesen kikelek ugyan az ellen, a' kinek igaza nincsen, de azért a' *személy* előttem *illetlenül* marad. Nem ugyan ezt cselekedte e a' mi nagy barátunk is az Erdélyi Dietákon a' maga örök Antagonistájával Gr. Teleki Jóseffel? Bátran élességgel költ-ki sophismáji ellen: de megvallotta, — megvallotta Zsibón létem alatt is — hogy ő érdemes ember 's néha jó hazafi volt.

Hadd beszélljek itt mingyárt egygy rendes történetet, édes barátom, minthogy a' dolog hasonlósága úgy kívánja. — Versegi Ferencz rabtársam, 's *annyiba mennyibe barátom*, miolta haza szabadult, a' Nemzet első Grammaticusa, Révai Miklós ellen, hogy az néki (VerseGINEK) holmi Grammatikai eretnekségeit impugnálta, képzelhetetlen gorombasággal költ-ki. Versegi valóban absurdus állításokat vitatott, ennyiben meg is érdemlette tehát a' megezáfolást, a' gorombaságok pedig azt érdemlették, hogy a' felelet hasonló legyen. Révai felette éles vérű ember volt. Felelt hát, de nem maga, hanem három tanítványa által. Azok Versegit öszve meg öszve tiporták. Versegi meglátta az első munkában tett vagdalást, 's tavaly a' Kultsár leveleiben az egész nemzet előtt protestált, hogy ő *mint* bántattatik, 's azt mondta kinyilatkoztatásában, hogy hiszen ő nem vitat semmit, néki *mind egygy* akár hogy írjon 's szólljon a' Magyar, csak *jót* mondjon. (Csak halld a' ravasz embert! hiszen a' Grammaticusnak a' *rosszúl vagy hibásan mondott jó nem lehet jó!*) A' Révai Oskolája felelt VerseGINEK ugyan csak a' Hazai Tudósításokban. Én 5-a Aug. 1806. irtam Révainak, 's elbeszélltem neki melly gondolatlan cselekedetnek nézem én a' Versegi cselekedetét, barát barátnak elbeszéllém a levélben, hogy én a' Versegi írását soha sem tudám izlelni, hogy én ötöt egygy kellem nélkül szükölködő 's rögös beszédű Irónak 's rossz Grammaticusnak tartom. A' levél olyan

volt, hogy Fazekas István nem mondhatta volna rá, hogy enyémnek nem ismerte, mert *elevenesség* nélkül van. 'S gondold, gondold! Most a' Kis István sátoránál könyveket vásárolván, megveszem az Anti Verseginék még nem látott harmadik darabját is, 's a' mint mingyárt ott a' könyvet nyitogatom, szemem elébe akad az egész levél. Borzadás futott végig a' gerinczemen, mert már az csakugyan sok, hogy a' mit barát barátnak mond, azt az egész Hazának elmondjuk, még pedig az Irónak engedelve, sőt hire nélkül. Azonban én is elmondom a' mit Jézus monda: Quod scripsi scripsi. Szerencsém, hogy a' levél a' tüzes Révait nem csak nem tüzeli a' Versegi bántására, sőt szelid, de bátor gondolkozásomat annyira festi, hogy annak legtagadhatatlanabb jele 's bizonyossága lehet. — Képzelheted, melly rendes dolog illy csiklandó dologban látni köz kezek között privatus leve-
lünket!

Sokat vesztettél, édes barátom, hogy a' Bécsi Annalen der Literatur des Oesterreichischen Kaiserthumes-t a' Somlyai Postán mingyárt akkor, mikor azzal megismértettelek, 9 ftal ki nem fizetted 's magadnak nem rendeltetted. Sokat tanulok belőlök 's véteknék tartom azt a' munkát studiummá nem tenni, 's másokra is reá nem kötni. Sok alkalmatosságot ad ugyan a' költésre, mert olyan munkákat ismertet-meg velünk, a' mellyeket meg nem hozatni lehetetlen. De köllhet e az ember jobbra, 's hogy csipősségre fakadjak, ingyen akarunk e jobbaknak tartattatni mint a' szép Kriska férje? a' kiről -- noha nem ide tartozik elbeszélése -- azt jelenthetem, hogy vele a' Debr. tánczolók között öszve akadtam. Ő szállta meg engem, beszéltte, hogy Zsibón emlegettek, hogy fia van etc. Tudakoztam, kinek kereszteltette? azt felelte, hogy *Miklós*-nak, annak a' nagy Bajnoknak emlékezetére. Epe nélkül mondtam, hogy meg fog tehát vívni a' bikával! Jó ideig folyván a' beszéd, elváltunk. Szörnyen megbotránkoztam, látván, hogy Váradi Orvos *Sándorffy*t mind akkor, midőn a' Palotába belépven őtet meglátta — mind akkor, midőn a' Palotát oda hagyá 's haza méne alunni — megcsókolá. — Tánczolók között *csókolni!* — 'S Doctor *Sándorffy*t csókolni! Rendes tónusú Uraság. Rettogtem, hogy én is csókra jutok 's félre vontam magam vele az Orchester mellé, hogy ne lássanak.

Sándorffy a' Csokonai sirjára 10 Rf ada. Gr. Desőffy József 20 ftot adván, 's nem senki nékem még többet, kezemnél tehát mindöszve 30 forintod van.

Nagy Gábor nem vala bálban. Szekeremmel állottam-meg háza

előtt, midőn kijöttem a' Városból. Ott nem volt sok időm vele hosszasan szölli. Halld mit vettem tőle.

Az Uralkodó a' század és hatod rész oblatumon kívül még azt is törvénybe akará tétetni, hogy ezen felyül non obstante lege Uladislai kiki szabadon adhasson a' Királynak a' mit 's mennyit akar. Vay Miklós erre egy hatalmas deák Oratiót monda, 's megmutatta ennek irtóztató következéseit. Az ambitiosus úgymond kész lesz 300000t is megadni a' Judex Curiae székéért, 's ebből elébb ugyan csak az a' veszedelem lesz, hogy az az egy szék nem a' legérdemesebbnék, hanem a' legtöbbit adhatónak fog esni; de végre az, hogy minden hivatal venalissá tétetik. Ez vala Francia Országnak is a' veszedelme. Illy jó Fejedelem alatt, illy Palatinus kormányja alatt ugyan revolútiótól félni nem szabad: de XIV. Lajos alatt sem álmodta meg senki a' Revolútiót. — A' Palatinus maga szöllala meg az Oratoria: *Quanti apud nos libertas volorum aestimetur, nunquam patientiae nostrae majus documentum edidimus, quam quod nunc sermonem Illustrissimi Domini Baronis Vay ad finem usque exaudiverimus, 's így osztán néki álla a' vagdalásnak, 's szabdalta Vayt irgalom nélkül. Nagy volt a' híre, hogy elfogják. Vay mindennek leírni adta az Oratiót, hogy tudhassa a' Világ, ha ő mondott e *lázasztó* beszédet. — Ezt így [mondá] Nagy Gábor, a' ki maga is a' Vay Originalisából írta-le azt. Barátom, hadd öleljelek-meg 's érezd mit tesz ez az ölelésem! -- ah! --*

Ma veszem a' Kurír levelét, mellyben a' Tégedet illető tudósítás a' S. Pataki 's Debr. Collegiumoknak adandó ajándék eránt megjelent. Ezen felyül írott levele is jó Dr. Decsynék. Nevezetes ez a' cikkelye.

«Ő Felsége a' Tepliczi fürdőbe szándékozik, hová a' Drezdai udvar is megyen, és a' mint a' szellő fúj, a' ferdés mennyegzőre fordul.» -- Olvassd kérlek, ezt a' más cikkelyét is: «Ócsárolni felebarátomat nagy igazságtalanságnak tartom, de még is azt mondom, hogy Haykunnál gazabb emberhez nem lehetett volna a' T. Urat adresszírozni. Ennél állhatatlanabb, fősvényebb, hazugabb és érdekeszatusabb embert egész Bécsben sem lehet találni

Ez a' csalárd Erdélyi Oláh két esztendőnél tovább járt utánam, hogy az ő Typographiájában nyomtassam a' Kurírt, végtére sok csalásága által elesábitott; vele két esztendőre Contractusra léptem, de két holnapig sem teljesítette azt, mingyárt száz meg száz

kifogásokat keresett annak megtörésére. Végre a' midőn fűsvény kívánságára nem állottam, minden törvényes felmondás nélkül 17. Január a Manuscriptumot vissza küldvén, megszűnt nekem dolgoztatni. Most már processuskodom vele, és mivel ebben az esztendőben 3 vagy 400 Praenumeranssal is szaporodott Olvasóim száma, most örömet magához szeretne csábítani.

A' T. Úr munkájából kevés fog lenni, ha nála marad, azt is a' mit a T. Úrnak megküldött, ki nem nyomtattatta, most is úgy áll. Legjobb leszen ötlet megszoritani és elébe egy dilemmát tenni, ha mingyárt hozzá nem kezd és ígérete szerint nem folytatja a' munkát, vétesse-el a' T. Úr az által, a' ki kezébe adatta.*

Ebből látod, édes barátom, újabb megrettenésemet. Még ma írok az Agensemnek. Néked köszönöm a' tanácsot és fáradozást.

Cselekedd, vedd által Zsibóról ott lévő Manuscriptumomat, pecsételd-le, 's küldd által az Ér Semlyéni Predicator Fazekas István Úrnak, de az én nevem csak a' belső adresszen álljon, a' külsőn a' Fazekas Istváné, hogy a' Vivő ne tudja, hogy a' Pakét nekem szöll.

Az Öcsém a' Katona megszabadúla a' bajaitól 16. Júl. megholt Bécsben. Él, élj szerencsésen. Göthe eránt mit rendeltél, add kérlek tudtomra.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1156.

Csehy József — Kazinczynak.

Brün, Aug. 19dk. 1807.

Kedves barátom,

Mi szerencsésen meg érkezünk e hó 4dkén. Mind eddig nem volt elég ürességem az írásra, azért meg bocsáss késedehnemért. Körmöndről 18d Jul. megindulván, Statiónként marsoltunk a mit a Vorspann és a lovak kiméllése szükségessé tett. Ez elég unalmot is okozott némelly silány falukon. Szombathelyen Kresznericstől elbúcsuztam, 's újra meg-győződtem buzgó és munkás hazafiusága felől; nem mulasztám el ezúttal az *ατιμος* szónak értelme iránt meg-kérdezni, azt mondá, hogy annyit tesz mint *gyalázatos*, de bővebben nyomozni nem volt üdö. Sopronban Raics Pétertől búcsuztam el. Lakosrúl semmi hirt nem tudott mondani. Innen nem Bécsnek vettük útunkat, hanem Pozsonnak: A Generalis el akarta kerülni

a jelengetést és udvarlást; én pedig azt nyertem, hogy Pozsonbul haza mehettem Anyám és testvéreim látogatásokra. Innen további utunk volt Stomfán, Malaczkán, Sz. Jánoson, Kútin és Holicson által. Holicsban melly a Cs. familia jószága, Steingút és Fayence edény fabrica van. Ezt meg nézegettem. A steingut Fabrikának az a hibája, hogy a materialt messzirül kell hozatni. A tüzellő fát Morva országból veszik. De az edény csinos és nagy kelete van. A jószág régente Czobor familiáé volt.

Pozsontól fogva Brünnig tóthi és morva szónál nem hall egyebet a fül; de vagy nem igazat mondok, mert egy francia faluban is volt Statiónk. Ez *Cseics* nevű falu Morva Országban 3 mfre Holicstól, a Cs. familia jószága, 36 esztendő előtt francia Colonistákkal (Bourgogne és Franche Comtéből) szállított meg. Most már csak 16 francia familiát számlál, az volt az én quártélyom is. A többi morva. ... Cseicsből az Ország út Austerliczre megy, de mi a közelebb utat vettük, és Csezánba tartottunk statiót, s onnan Brünnig. Nem volt tehát még alkalmatosságom azt a nevezetes esata mezőt látni.

Brün igen kellemetes, mert népessége nagy, fabrikákkal és mesteremberekkel bővelkedik. Az Ország kórmányozója Gr. Lazsánszki. A commenderozó Generalis Fő Hg Ferdinand. Parádakor mindég magyar ruhában jelenik meg. magyarul is alkalmosan tud, merem tehát hinni, hogy von a Magyarhoz. Nem tudom, ha az ő kedviért esik é, hogy az Elegansok többnyire magyar forma, sinóros nadrágokat, és eszímákat hordanak.

Mostani Brigádánk áll Császár, és vacant Hildburghausen gyalogságokból. Az elsőnek a Staabja itt helyben van, valamint Lindenau gyalogságé is. Fő Hg Károly e hó 25kére várattatott, de újabb híradás szerint jövetele későbbre marad. Azonban a Regimentek serényen látnak a gyakorláshoz és egyesülve vannak.

Voltam fenn a Spielbergen is. Kies ellátása van, de beiseje elég szomorú. Még nem volt módom megtudni, ha a Status' foglyai közt nincs e hazánk fiaiból valaki? Van állandó német theatrum, melly magát *National* theaternek nevezi. Az usurpatio mindenütt gyűlöletes.

Közel hozzánk, Gaján fekszenek a Stipsics Huszárok, a hol egy jó barátom van; Jakó László. Azt várom, hogy a dolog üdeje, az exercirozás muljon, azonnal felébresztem őt a munkálkodásra. A hadi tudományokban leginkább a hadi tisztektől vár a Nemzet

tanító Munkákat, a minek nagy szükibe vagyunk. Magam Belidornak Mathematicus Cursussában, mellynek fordításába Körmöndön bele fogtam, tovább megyek. Kresznerics ígérte segítségét, ha valahol el talállok akadni.

Ird meg nekem, mit tudsz B. Vaynak történetéről, vagy arról a beszédről, mellyet ő az Ország Gyűlésén tartott, 's melly miatt a Főlség őt a Generalisok Listájából kitörölni parancsolta. Nékünk egy circularis által adatott tudtunkra.

A Lengyelek, legalább egy része, megnyerték azt a Constitutiót, melly az ő szabadságokat 's nemzeti existentiájokat bátorságba helyhezteti. Népeket boldogítani melly szép dolog! Még nem tapasztalunk a békeség' következésiben semmi mozgásokat, azonban seregeink a jelenvaló dislocatióban őszig sem maradhatnak meg, mint-hogy a katonára, és a föld művelőre nézve egyiránt terhes. Az idóvaló Regementek jócskán megrakodtak elvetődött burkusokkal, de nálunk sincs maradások 's nagyon szöknek vissza.

Ezek után óhajva várom leveledet. Az addresszra a Regimentet ne jegyezd fel. Élly és szeress.

Csehý mk.

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

1157.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

26. Aug. 1807.*

Leg kedvesebb Barátom!

Hosszas halgatásod, meg vallom, nagy nyughatatlanságot okoz nekem, mert a postán győvő leveleim közt a tiédet fel találni a milyen gyönyörűséget szül Nékem, éppen oly mértékbe szomorkodom, a midőn köztök a tiédet fel nem találom — írjal tehát, kérlek, mentül előb, és ad meg aszt a gyönyörűséget nekem, melyet Te is ismüersz, tudván szépen és igazán érzei. — Én a héten be utazom az Ipanhoz rövid mulatásra, az egyik Sógor aszszonyomnak lévén lakadalmá. Ezen utambul fogok Néked írni. Itt is tegnap Otományba lakó Komáromi Úr egybe esküvék Way Ábrahámnének, azon intolerans aszszonynak közbelső kis aszszonyával; hivatalos voltam ugyan ezen

* Kazinczy F. jegyzése: — «Vettem 5. Septbr.»

esküvési Solemnitásra, de éppen szorgos foglalatosságaim lévén, és el menni nem is szeretvén, nem voltam jelen. — Mássába ide zárva küldöm feleletemet, melyet minapi és véled is közöltt, levelére irtam Gr. Bethlen Lászlónak. Igyekeztem ki fejezni azon forró indulatot, meljél érdemeit tisztelem, de érzem, hogy még sokkal nagyobbak, és fényesebbek azok, hogysen itt eléggé ki fejeztem volna — miljen nagyon meg bájolódtam általlak. [!] Intézd ugy dolgaidot, hogy ezen valóba nagy férfiúnak 4dik Octoberbe Déván tartandó Instellatiojára velem legyöhes' — ott lesz Wesselényi is és egész Erdélynek a szine; én innen September utolsó hetének elein le indulok, hogy 1-a octobris már Déván lehessek; magamra megyek csak, és hid, éltembe gyönyörüb utazásom nem volt, mint a lenne, melyet véled tehetnék — ted, kérlek, lehetőség, és gyöi be ide, csak egyenesen hozzám. Hazám leg jobb, leg érdemessebb Fiai buzgón ohaityák Ismerettségedet, azoknak is gyönyörűséget okoznál, nem kevesebb mértékbe, mint magad fogsz érzeni azoknak ismerettsége által. El vár és ohaitva vár örökre hived

Cserey Farkas mpr. . .

Krasznán 26dik August. 1807.

Mgos Gróf Camerad és Fő Ispány Ur!

Különösen tisztelt Mgos Uram!

Azon Hazafi Innepen, meljen ujjab Méltóságába iktattatik Nagyságod, meg jelenhetni, éltém gyönyörűsegeinek egy magasztaltab kellemje; ezen fényes Magyar Magistraturának Törvényt védelmező székébe olj Hazafit, olj Polgár társomat láthatván be ülni, ki a leg jelessebb érdemekkel becsesiti azon Éltöt, melyet — távol tiltván magától a tunya negédességnek fen héjazását, és a Szolgaság bilincsei által meg törődött vértül fel fecskendeztetet Purpurba dagályoskodónak múlt szinnel változó kegyelmét, szentel Hazája diszére, felebarátinak javára, és az Emberiség érdemének sikerére. — Mentül ritkáb jelenés Kormányzói Méltóságra oljanoknak emeltetésit látni, kik Lelkek ereje, és Hazájok szeretetéül adott próbáikkal a jelen való, és következő generatiokra is a Boldogítás édes Sorsának áldásait terjesztették, kik mivel l lelkekbül származó Nemes erkölcesek által a Társasági nagy szövetségbe virágzó tekintetesebb Sorsba is ön magok vontak üi fényt születések Sorsára szint ugy, mint Nevek

örökösítésére, mentül ritkább az ilyetén boldogító Jelenés, annál gyönyörűbb érzésnek kellemjét éleszti az a tiszta szívbe, és annál kecsgetőbb reményt nyújt a Célhoz azon egyenes uton törekedőnek, ki a Nagyok kegyelmébe is csak az Emberiség Boldogíthatására tehetős fénynek hódol meg. — Buzgón óhaitom tehát azon örvendeztető szempillantást, melybe egy nagy össökrül Nemes, és önnön jeles erejével is Nemesedett Hazámfia fel vészi azon Méltóságnak fényit, és terhét, mely az Emberiség érdemének gyarapíthatására olj foganatos, és a melynek fényre éppen oly Boldogító sugárokkal ragyog, a miljen édes meg elégedést szülnék terhei annak, a kit érdem juttat arra.

Ezen leveletem Müller Ur, a világi Bölcseségnek Doctora és Nagyságod oly szép reményt nyújtó Urfiainak ezutáni érdemes Nevelője adgya meg. — Nem fogja Nagyságod rossz neven venni, hogy ezen derék embert néhány napokig itt tartottam; gyönyörű napok voltak azok, és mondhatom, egész éltemre egy igen kedves emlékezetet marasztottak bennem. — A ki egy Paulust, Fichtet, Reinholdot oly elő menetellel halgatta, a ki Göthe, Schiller, és Wieland társaságokba élt, és ezeknek nagy példái által művelődött lelke és szive, mint Müller Uré, a bizonyosson egészszzen az az Ember, a ki Nemes születésű Polgárokat Nevelhet a Hazá, és Nemzet javára. — Lysimach azon atyai öröm meg elégedése, meljet a Tymagorastul festet képbe el reített értelemnek fejtésekor Damaphonnal való találkozására szült, nem lehetett se nagyobb, se érdemesebb annál, meljet érez szívem azon Szolgáltatommal való édes meg elégedésbe, melj által cszköz lehettem ezen érdemes férjfiúnak meg szerzésében. Szükségtelen egészszzen ki fejezni, mik légyenek nemes tulajdoni ezen Embernek, és a benne lakozó Szép Istenség milyen mivre tökéletesítette őtet, erre nem csak hogy gyenge a pennám, de Nagyságodat is azon gyönyörűségtől fosztanám meg, meljet fog szülni önnön tapasztalásából származó meg elégedése. Ajánlom tehát őtet Nagyságod kegyelmébe, meg lévén győződve, hogy Atyai szívének meg adgya azon örömet, melyet a Társaság, és Nemzet javára tökéletesedő fiaiba el ér azon Apa, ki ezen nagy célra intézi Nevelésinek nemes arányát.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen. S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1158.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

27. Aug. 1807.

A' tegnapi Ujhelyi Gyűlés alatt érkezett B. Luzsinszkinék levele az Absensétől B. Vay Miklós eránt. Elrettentünk. Azután egy óra múlva jött Sós László Fő Notáriusnak levele a' Circularis Sessió levcleivel, melyet ezen dologban a' Judex Curiaehoz küldöttek, a' Katonaságnál tett Publicatióval. Azt is tudjuk, hogy Bekkers írt Vaynak, hogy menjen Bécsbe, vagy jóvá tenni a' dolgot, vagy hogy lakoljon. Szemere István kéri az Urat, hogy hozza fel a' Vay Oratiójának párját cum omnibus ad historiam rei gestae pertinentibus. Erre kérem én is; azt tévén mellé, hogy ne felejtse felhozni az Ipan irásait, hogy az Urral végezhessenek, 's a' Bécsi Annalisoknak legalább 1805dik esztendejét. A' többit kiviszik Semlyénbe, ha még eddig el nem vitték. Tisztelem az Ur kedves Jeanettjét, 's az Urat várom a' legbarátságosabb érzésekkel. —

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

1159.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Aug. 28d. 1807.

Kedves barátom,

Verscidnek első Kötetét a' Debreczeni vásárban Kis Istvánnak egy Kultsár István Úrhoz adresszált levelemben általadtam. A' külső borítékon nem áll a' Te neved, és így Kis István nem tudhatja, hogy abban Néked viszen valamit. Ezen fortéllyal azért éltem, mert ismerem az embert. Valaki éppen az én jelenlétemben tett kérdést nála Révainak hátra hagyott munkáji eránt, 's annak azt felelte, hogy azok talán soha sem látnak napfényt, mert a' Ms. nem könyvárosnak, hanem Tumpacher és Schedius Professoroknak jutott kezek közzé, 's minthogy mindenike *nyerekedni akar*, talán örökre elhalad a' kiadás. Nem szóllottam semmit. — Hogy esett az, édes barátom, hogy Hiero a' Te Flórad' harmadik darabját teszi? Akaratoddal e? vagy Kis Istvánnak kalmári speculatiójából? Megvettem a' könyvet, de minekelötte elolvastam, sőt csak meg is tekintettem volna, elaján-

dékozám. Ugyan ezt tevém a' Himfy Regéivel, de ezeket elébb megolvasám. Mit mondasz ezekhez, édes barátom? Én megvallom, hogy oda lettem a' mint megolvasám. Nincs benne semmi *Compositio*. Úgy tetszik, hogy a' sok nyomorúlt Rittergeschichte-keket lopdostameg, 's egyből is, másból is kiszedvén holmit, a' sok rosszakból egy új rosszat gyártott minden mesterség nélkül. Vclut acgri somnia! 'S millyen benne maga a' vers is! *Eggy* metrum az egész könyvben, holott minden darab mást 's meg mást kívánt — holott már a' dedicatiókat is más versnemben ('s másban a' költeményben előforduló énekeket is) kellett volna írni! Én az egész munkában nem lettem többet egy strófánál, a' mellyet kedvem volt volna újra elolvasni, az bal kéz felől áll, alól, a' könyv' közepe' táján, 's az az értelme: hogy az életben nincs kedvesebb szak, mint a' midőn álmaink teljedesére kezdenek érni. A' dictió nem castigált, a' grammatika öszve meg öszve van benne gázolva, 's már ez nem csak Kisfaludyra vet foltot, hanem Takácsra is. Valóban Takács, a' ki maga is Poéta, jó szolgálatot tett volna a' mi Himfyneknek, ha ezt az egész könyvet, míg még kézírásban volt, tűzbe vetette volna. Annál bátrabban mondom-ki előtted ítéletemet, mert annak a' Poétának is az az értelme felőle, a' kit én úgy is mint Író, úgy is mint Embert olly formán szeretek mint Tégedet. — Kérlek, engedd tudnom, mit ítélsz Te a' Regék felől!

Pályairásod felől azt mondá Kis István, hogy az még ki nem jött, ámbár Kultsár által már annunciálva van. Sajnálom, mert az vala feltételem, hogy Debreczenbe érvén egyenesen a' vásárba mégyek szekeremmel, hogy azt mingyárt megkaphassam. Ezen szándékomban egy ablakból esett reám-kiáltás meggátolt, de csakugyan Kis Istvánhoz mentem-ki legelőbb is. — A' Teleki László munkájából akkor már egy exemplárt sem lehetett kapni a' vásárban, mellyre szükségem nem is volt, minthogy a' könyv nálam megvan. — Kis Istvánnak a' padján a' sok semmit-nem ígérő új darabok között megláttam a' 3dik *Versegio mastyxot*, a' Boldogréti Vig László munkáját (czímjét ide nem írhatom, mert a' könyvkötőnél van, hogy egyformán köttetessék a' Kardos Adorján és előbbi társa munkájival) 's azonnal megvettem. Képzelheted mint lettem oda, midőn mingyárt az első árkusban Révaihoz írt leveletem, a' 41dik lapon pedig két más leveleim' töredékjeit hírem nélkül lenyomatva lelém. Ez egy kevéské több mint a' mi jó emberek között szabadnak tartathatik. De ha megvan, megvan! Meg sem álmodtam, hogy valaha

ez történhessék. Ha fáj, köszönje a' jó Versegi magának. Ő ingerlette Révait 's tanítványait, 's nem panaszkodhatik, hogy úgy feleltek neki, a' hogy nem illet ugyan, de érdemlette.

Verseidnek második Kötetét már indíthatom, 's fogom is első alkalmatossággal. Megírom ki által megyen. Hát a' bort vették e már? 's nem rontották e meg? — Kérlek tudósíts eránta. Én negyed nappal ezelőtt adtam-el boraimat egy L. engyelnek. Ez, midőn az alku megcsétt, akkor vallotta-meg, hogy ez idén jobb bort nem kóstolt, csak hogy nem erős, de azon fel nem akad, mert az egész tavalyi termésnek az a' baja.

Az a' nagy *Poéta-barátom*, a' ki a' Regéket (a' mint feljebb íráim) nem szereti, azt írja, hogy házasságomra írt versedet megolvasta. «Bizony szép munka, úgymond: azonban egy illy szép munkának más exordiumot szerettem volna.» — Részemről mondhatom, hogy én még az exordiumában sem lelek semmi kitörleni 's változtatni valót, és elláttam, hogy azt hűsz esztendő múlva is mindég új örömmel fogom olvasni. —

Szent Györgyinéél mintegy másfél órát töltöttem. Örömem volt látni, hogy mind ő maga, mind az a' szép lelkű Asszony, mind két leánya, 's még soha nem látott kis fiújok örvendetes állapotban vannak. Tégedet elő nem hozánk, melly nem hidegségből esett, hanem az időnek rövidsége miatt. Egy szeretetre méltó jó ember.

Báró Vay Miklós felől tegnap előtt ért hozzánk az irtóztató hír. Éppen az Újhelyi Gyűlésben voltam, midőn Báró Luzsinszky az az Ország Gyűlésén lévő Absensétől ezen dologban levelet kapott, 's közel ülvén Luzsinszkyhoz, ez nekem is ide engedé a' levelet, hogy megolvashassam. Az ebédnél osztán olvashatánk már a' Katonasághoz érkezett parancsolatot is, mellyben Ő Felsége Károly Herczegnek azt parancsolja, hogy Vayt a' Generalisok' számokból töröltesse-ki 's a' Generalisi diplomát tőle vétesse vissza. A Parancsolat kemény kifejezésekkel él, mint *Frechheit* és *roh antusten*. Olvastuk azon Irást is, mellyet a' Circularis Sessiók írtak a' Judex Curiaehez, hogy egy Dietára Regális által hívott Magyar a' Dietális Sessióban elmondott beszéd és így nem katonai hiba miatt katonai szolgálatjától fosztatván-meg, a' Judex Curiae, távol lévén a' Palatinus, tartson mingyárt Diaetalis Sessiót; mellyre a' Judex Curiae azonnal Bécsbe utazott Ő Felségéhez és a' Palatinushoz. — Én alig szerettem 's tiszteltem Oskolai esztendeim olta valakit ezen B. Vay Miklósnál még inkább, 's nem voltam soha egy fertálynyi ideig is vele, hogy

tőle sokat ne tanultam volna. Sajnálom szívesen esetét. — Ugyan ott, tudniillik Ujhelyben, beszéllek, hogy Ő Felsége azt mondotta volna a' Sopronyi Ötvösnek, hogy csudálkozik, mint küldethetett Dietára a' társa, Nagy Pál. Erre Ötvös azt felelte, hogy azon maga is csudálkozik. «S micsoda ember az?» kérdé Ő Felsége. Ötvös erre értelmetlen akadozással felelt. Ezt Nagy Pál fél füllel mind értette. Ő Felsége magát Nagy Pált szólította-meg, hogy őtet ki választotta követnek, 's ez vala a' felelete: Vox Populi. — Kénd fiatal ember. Én is voltam fiatal, de nem voltam unbesonnen. *Nagy Pál:* Eu. Majestät, ich bin jung, u. bin doch nich unbesonnen. *Ő Felsége:* Wenn Sie älter werden, so werden Sie anders denken u. sprechen. *Nagy Pál:* Ich sage wovon ich überzeugt zu seyn glaube, u. werde auch als älter nie wider meine Überzeugung sprechen. Szerencsétlen eset, hogy Vayval ez történt, hogy Vay az Udvar kegyelmét eljátszodta.

Nékem az enyéimek meghagyták, hogy a' testvér Öcémnek halálát az Ujságokban adjam hírül a' Publicumnak. Olvassd-meg jól, és ha rajta egy bizonyos helyett megakadsz, fontold-meg, mi indíthatott engem azt írni. Ifjú korában gondolkozásunk egy volt: miolta ismiét élek, soha egyyüvé nem férheténk. Azt hitte, hogy a' thrónus és a' haza bátorsága nem állhat-fenn, a' hol gondolkoznak. Rettegetes katona ember lett szegényből. Mind a' mellett el nem felejttem melly szeretetre méltó volt valaha. Feleségem köszönt. November közelit, vastagodik. — Élj szerencsésen életednek boldogítójival, kik nekem egyyről egyyig barátim, kedveseim.

örök tisztelőd
Kazinczy Ferencz.

Döbrentei nem felel. Hová kell neki írni? melly Postáról veszi leveleit? — Gróf Desóffy József a' leányát Virginiának keresztelteté. —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1160.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 28d. Aug. 1807.

Érdemes barátom!

Képzeled mit fogsz érteni levelemből, 's tudom hogy mind Te magad, mind az a' nagy Ember, a' kit Neked dicsőséged van Sógorodnak nevezhetni, nyughatatlansággal várjátok leveleimet. Elmondom tehát a' mit tudok. Bár ezen levelemben vehetnétek azt a' két írást is, a' mellyről szólok.

Tegnap előtt, Ujhelyben Generalis Gyűlésünk lévén, megjelentem ott, 's B. Luzsinszki a' Sessióban kapta-meg Gönczi Sámuel Absensének azon levelét, melly Vay Miklósról szól. Minapi levelemből már tudod esetét. Báró Luzsinszki, kihez közel ültem, velem is olvastatta azt. Elrettentem. Az ebédnél Fő Notarius Sós László circuláltatta a' Vendégek között azon parancsolatot, melly a' Regimenteknél publicáltatott Vay Miklós eránt. Benne van abban Ő Felségének Károly Herceghez küldött levele, mellyben az parancsoltatik, hogy Vayt a' Generalisok' listájából töröltesse ki, 's a' Generalisi Diplomát tőle vétesse-vissza. Az expressiók közt ezek *Frechheit* és *roh antasten* elrettentettek. De nem esalta meg szememet ez a' harmadik is *vorläufig*, ott a' hol Ő Felsége B. Vaynak büntetése felől Károly Erzherceghez szól. 'S a' mint ezt én is, más is olvasánk, ugyan csak Sós László közölte azon írást is, mellyet a' Dietalis Rendek a' magok Circuláris sessiójokból írtak a' Judex Curiaehez Ürményi József Excellhoz, és a' mellynek az az értelme, hogy nagyon consternálta a' Statusokat annak látása, hogy B. Vay Miklós, a' ki Regalis által hivatott a' Dietára, 's ott nem úgy szóllott mint Katona, Katonai Tisztségétől fosztatott-meg, 's kéri az Ország Biráját, hogy a' Palatinus Bécsben lévén, tartson Regnicolaris sessiót e' végre. — A' Judex Curiae ezen írást vevén azonnal ment Bécsbe. Mi történt azolta, nem tudom. Csak azt tudjuk a' B. Luzsinszkinak írott levélből, hogy Vay Bekkers által a' Palatinus parancsolatjára Bécsbe hivatott, 's fel is ment.

Édes barátom! Te tudod, hogy én Vay Miklóst mennyire tiszteltem 's szerettem. Születendő gyermekemnek ő lesz a' keresztatyja, mint Phigienek volt a' Te nagy Sógorod. Elképzélheted tehát, hogy ez az ő esete engem melly igen levert. Nem merek jót remény-

leni. Nagy Gábor olvasni akarta a' Dictiót, mellyért Vay szenved, de nem hallgathattam azt reménylvén, hogy másszor több időm lesz. Az Udvar nem igen fogja visszavonhatni a' szavát. Azonban mind a' Császár Kegyességétől, mind a' Palatinus bölcs közbenjáróságától, mind a' Haza pártfogásától 's esedezésétől mindent feltehetek.

Francziaságot 's Revolutionális emlékezeteket illetni minden bizonnyal csiklandóbb dolog, mint hogy egy eszes ember, a' milylyennek Vayt az egész világ ismeri, azt [!] ok nélkül, még pedig igen nagy ok nélkül arra vetemedhessen: azt kell tehát hinnem, hogy annak előhozására igen fontosnak látszó okok indították Vayt. Ellenben a' Palatinus tüzes felelete 's az a' sújtás, a' mellyet az maga után vont, azt mutatják, hogy a' Vay lépése bátrabb, merészebb, vakmerőbb volt, mint kellett volna lennie. Nyughatatlan vagyok látni, mi lesz a' dologból. Adja Isten, hogy benne a' Fejedelem, a' Palatinus, Vay 's mind a' három együtt, tudnillik a' Haza nyercjenek.

Te nékem, édes barátom, régecskén nem írsz. Hidegülésedtől nem tartok: ismerem barátságod nagyságát. Vagy nem vagy házadnál vagy beteg vagy. Ne hagyj sokáig váraoznom tudósításod után.

Irtam, gondolom, hogy Sándorffy nekem Debreczenben a' Csonkai oszlopára 10 ftot ada. És így mindössze 30 ft van e végre kezemnél. Sokat nem várhatunk hozzá. Még 16 ftot várok Pestről, a' mit oda Fabehich Győrből küldött. Ha paranesolni fogod, megteszem az alkut a' Steinmecczel, a' ki hozzám egy órányira vágja a' fővenykövet. Közelebb Debreczenhez nem kapsz bányát, oda 2 mértföldnyire is innen hordatván Beck Pál Téglásra. Vagy ha úgy tetszik, bizzd ezt Váradon Testvéredre. Csak arra kérek, hogy valaha fogjunk hozzá. Compromittálva vagyunk mindketten a' Publicum előtt, 's sok szem néz ránk, hogy mi lesz ebből a' nagy lármával kihirdetett dologból.

Hát Göthék hol vannak? Vagy vitesd magadhoz 's add által Fazekas István Semlyéni Predikátornak, vagy nékem küldj egy Assignatiót ezen szókkal: Vorzeiger dieses hat die Vollmacht, die durch mich bestellten zwey exempl. von Göthes Werken, davon eines mir, das andere etc. gehört, aus den Händen der H. Gebrüder Kilian in Pest zu empfangen, — hogy elhozathassam 's a' te exemplárodat Fazekas Istvánnak leküldhessem.

Ocsóvszki Úr nekem 4. árkus tisztára vont exemplárt küldte Postán de 11-a Aug. Ezen 4 árkus mellé tette mutatóba a' tisztára le nem vont 8dik árkust is, 's azt írja, hogy 14. árkus van kezénél a' munkából: még úgymond 3. vagy 4. árkusnyi az, a' mi kirakva nincs. E' szerént végre csakugyan elkészül az első kötet, de ismét egy nagy baja van 's nagy bökkenője. Elfogyott a' Haykúl boltjában a' papiros, 's éppen most várja Helvetziából a' papirost hozzá. Nyugtalanul várom, mi lesz belőle. Török, szakad, nyakára hágok az Erdélyi Oláhnak (Haykulnak).

Élj szerencsésen, kedves barátom, és mondd ismét, hogy szeretsz. Nem kételkedem róla: de ismét óhajtom hallani, szíves tisztelőd:

Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1161.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró, Cs. K. Kamarás és Fő Ispán,
sok és nagy kegyességű Uram!

A' jövő Postanapig akarám halasztani leveletem, azt híven, hogy addig megkaphatom azt a' két írást, mellynek meg nem létele ezt a' Postanapot velem el akará múlasztatni:¹ de az én kedves barátomnak Mélt. Cserei Farkas Úrnak ma vett levele felriaszta túnyaságomból, 's most érzem, hogy egy illy fontos dologban a' nem tökéletes hír vétele is kedves lehet. Nem halasztom tehát. Nagyságod mentse-ki erántam való kegyessége szerint hogy a' tudósítás még híjános. Mihelytt a' két írást megkapom, azonnal megküldöm párjokat. — A' dolog Báró Vay Miklósnak esetét illeti.

A' mint 25dikben az Ipm' neve napjáról haza érkeztem, itt találék egy levelet azzal a' hírrel, hogy Vay infamiter cassáltatott. Könnyű képzelné mint aludtam. Úgy írják, hogy ezt Abaújvári Ord. V. Ispán, Consiliárius Puky László írta Consil. Fáy Ábrahámnak, és hogy az íróhoz az vitte a' hírt, a' ki azt attól vette, a' ki ezt a' Puky levelét olvasta. — Negyedik kézben 's szájjban ritkán marad egészen igaz akármelly hír; nem egészen hittem tehát. — Más nap

¹ Előbb: *halasztatni* volt írva, de Kazinczy kibúzta.

Ujhelyben Gyűlés tartott. Már Gyűlés előtt sokan beszélték azt. A' Sessióban Báró Luzsinszky egy levelet vett az Absensétől (attól a' *Göncei Sámuel*től, a' kit Nagyságodnak én ajánlottam az 1805diki Diactára Absensnek.) Ez azt írja, hogy B. Vay Miklós eránt az a' parancsolat adatott-ki, hogy neve a' tudva lévő Oratió miatt töröltessék-ki a' Generálisok' listájokból, és hogy Gróf Bekkers a' Palatinus nevében B. Vayt felhívta Bécsbe, 's B. Vay fel is ment. A' Gyűlést követett Vice Ispán Horváth László ebédjénél Sós László Fő Notar. már a' Katonaságnál publicált Cassationálist is közlöttem velem és a' más Vendégekkel, mellyben igen elborzasztott a' Frecheit — a' roh antasten és az, hogy még ez a' rendelés, mellyben Ő Felsege Károly Fő Herczeg által Vayt a' Generálisok listájából kitörltetni 's Generális Diplomáját tőle visszavétni parancsolja, csak vorläufig való rendelésnek mondatik. Ezt nyomban követte egy más írás, mellyet hasonlóképpen Sós László közlött velünk. Az Copiája volt azon Felírásnak, mellyet a' Dietális Rendek, Cirkuláris Sessióban gyülekezvén öszve, a' Judex Curiaehez azon kéreessel küldöttek, hogy a' Palatinus Bécsben lévén, Ő tartson mingyárt Gyűlést, és a' mellynek az leve a' vége, hogy a' Judex Curiae tüstént fogatott 's repült Bécsbe. — Ennél többet még nem tudunk. De valami történni fog, azt én mingyárt tudtára adom Nagyságodnak mind a' dolog' nagyságáért, mind azért, mert ismerem Nagyságodnak a' szegény Báró eránt való barátságát. — A' *cassatio*, annyival inkább *infamis cassatio* nincs a' parancsolatban.

Az asztalnál egy Keczer nevű fiatal Ur ült mellettem, a' ki éppen most jó Budáról 's Bécsből. Bécsben 's Badenben volt egy holnapig, külömben az egész ország Gyűlése alatt Budán. Sokat beszéltem vele a' köz vélekedésről. Vay József fluctuat. — Nyomorúlt lelkek! hogy fluctuálna Vay József! — A' két Gróf Desöffy jó, jó Péchy Imre is, Vitéz, Lánczy, Halasi, Nagy Pál: de bezzeg Gömör Vármegyei V. Ispán Consil. Szathmáry Miklós és Rhédey Lajos, a' ki most azon van, hogy valamelly Regimentnél actualis Obersterségre léphessen, ezekre csúf halált kiált mások után ez a' Keczer. — Nem ő, hanem mások, a' kik Ujhelyben jelen voltak, ezt beszéllik:

Egy társaságban Ő Felsege beszédbe ered a' Sopronyi Követel Vice Ispán Ötvössel, kit Herczeg Eszterházy tett Vice Ispánná, 's kérdi tőle: Wie hat man Ihren Collegen, den Nagy Pál, zum Landtags Deputirten wählen können? Ötvös azt felelte, hogy azon Ötvös

maga is csudálkozik. Ezt saját fülével hallá a' másuvá hallgatni látszó Nagy Pál. — Was ist das vor ein Mensch? (tudnillik Nagy Pál.) — Erre Ötvös érthetetlen dadogással akarta elrejtteni elakadását. — Végre Ő Felsője Nagy Pált szóllítja meg: Ki választotta Kendet? — *Felelet*: Vox Populi. — Kend sokszor beszéll inconsiderate. Auch ich war jung, aber ich war unbesonnen nicht. — Erre Nagy Pál: Ew. Majestät, ich bin jung, und bin nicht unbesonnen. Ich spreche nach Überzeugung, und hoffe auch mit grauen Haaren nie anders zu sprechen. — Így beszéllik ezt: de hihető ezen is sok változtatás esett, mióta nyelven forog a' beszéd.

Nem sok nap alatt bizonyosan veszi Nagyságod tudósításomat és ezt mind addig ígérem, míg lesz mit írni. — Maradok kegyességibe ajánlva szent tisztelettel Nagyságodnak alázatos szolgája:

Széphalom, 29. Aug. 1807.

Kazinczy Ferencz mpr.

A borítékon:¹

à Monsieur Monsieur Niclas Baron Wesselényi de Hadad. Chambellan de Sa Maj. Imp. Roy. Apostolique, Comte Supreme du Comté de Közép-Szolnok. Debrecin, Zilah, à Zsibó. —

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görösüni levéltárában.]

1162.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom Aug. 29d. 1807.

Édes barátom!

Azt a' leveletem, a' mellyet most olvasál, tegnap írtam hozzád, 's ma reggel bé akarám küldeni Ujhelybe, de valamely jó lélek azt sugta, hogy a' escléd, a' ki az éjjel érkezett levelekért indúlni készült, talán hoz tőled valamit, 's az választ kívánand; 's így osztán megtartottam, hogy ha kell, eggy két sort még vethessek mellé. Meg van a' mit jövendöltem; nem jöve üresen a' Posta. Kezemben leveled a' Góthé munkájának hírével 's azzal, hogy Góthének képét megkapod. Mint örvendek, hogy leveletem ma bé nem küldém!

¹ A levél zárlatáról a piros pecsét egészen letört, fölötte e jegyzés olvasható: <1807. 29. Aug. Kaszintzi.>

Köszönöm barátságodat, hogy a' Galerie Antique tudósítását leveledbe zártad. Meg fogom hozatni. Még ma írok éránta Eggenbergernek. Előre örvendek, hogy a' Göthe képét megkapod. Valaha ismét csak meglátom Krasznát 's akkor a' legkedvesebb barátomnál annak is fogom látni képét, a' kit az újabb Írók közt leginkább szeretek; — annak a' kinek képét Krasznán láttam, 's Krasznán kaptam.

Ne sajnáld azt a' fáradságot, írd-meg nékem, hány tómus az a' Göthe? Német betűvel van e nyomtatva vagy deákkal? papirosa író e vagy nyomtató papiros? 's minden darabjában micsoda munkák vannak? Kezdd az első tómuson ezt az Index csinálást, 's menj végig rajtok. Nem győzőm várni Octobert. Bár kezdedben volna az egész munka, de félek, hogy még hátra van belőle egy néhány Tomus. Te nékem az én exempláromat igen jól becsinálva 's bepecsételve küldd Debreczenbe, hogy sem ki ne karmolja valami szeg, sem meg ne ázhasson. El ne felejtsd azt Debreczenbe küldeni. Sajnálám ha Octobernél még tovább haladna vétele. Le legyen pecsételve a' pakét 's nékem adresszálvá.

A' Xeranthemum bracteatum szent előttem, azért hogy *onnán* jött.

Elfelejtéd megírni a' Nevelő nevét? Hol fog lakni? Hol az a' Gr. Bethlen? Gróf Bethlen László hol lesz Fő-Ispán? — 'S annak a' nevelőnek hány száz ft. a' fizetése esztendőnként 's melly Condi-tiók alatt? — Be igen ohajtottam volna az egyik füledet cserébe bírni 's az egyik szemedet, míg vele voltál, 's Göthe felől beszélgettél? Kérdezd csak, kérlek, tőle, hogy milyen személy az, a' kit Göthe házi barátné név alatt tartott, és a' kivel magát a' Weimár felé közelgő Francziák ágyúinak durrogási alatt magához eskettetett? Tudod e hogy a' Francziák ott neki és Wielandnak Ehrenwach-tot adtak és ezt a' két Német Író egy magokkal hozott Festő által leportretiroztatták?

Dr. Szent Györgyi nekem igen kedves barátom. De hallottad volna csak melly poshadt beszédet tarta most nála létemben az effélékről. —

Azt hallom, a' Posseli Europaeische Annáljaiban egy nevezetes Aufsatz van az éránt, hogy ez a' Német Ország eloszlátása 's a' Rajnai frigy Német Orzágnak nagy boldogságára van. Olvas-tad e? Én még nem olvastam — Nem bírom kezemet. Csehý Brünnből tudakozódik Vay Miklós éránt. Egy egész árkusnyi levelet

írtam neki Vay felől. — Ez az a' ki Zerénaváról nekem egy fűszálat küldé. — Élj szerencsésen! Zsibóra holnap írok. Már írtam.

12 kros leveledért ma már másodszor vett 24-xt az Ujhelyi Posta. Végy ismét vékony papíroست leveleidhez. —

[Eredetije az erdélyi múzeumi-egylet könyvtárában.]

1163.

Kis János — Kazinczynak.

N. Dömölk Aug. 29dikén 1807.

Nagy érdemű Barátom!

Épen most érkezik meg Szombathelyi könyvkötő 'Soldos, a' ki Pestről jövéen vissza, egyéb apróságokkal együtt Tokaji borodat is épen meghozta. A' petsét nem vala felszakasztva, 's zavarosan is olyan a' bor, hogy megérdemli Istenek' italának neveztetni, olyan, a' millyent Tőled, 's egyedül Te tőled reménylhettem. Az én Te erántad való nagy tisztelem és forró szeretetem a' Tokaji bor nélkül sem szenvedett kérdést Előtted, de ezen betses ajándékodért még inkább szeretlek, mert tudom hogy az a' tzelőd, hogy ezzel is annál inkább hevits minden Jónak és Szépnek szeretetére.

Válaszomat szántszándékkal halasztottam eddig. Annyi pedig a' mondani valóm, hogy alig tudom, minél kezdjem-el. Soha sem volt még nekem is olly belső szükségem Téged látni, s szívemet kebledbe kiönteni, mint épen most. A' szivemből írtad-ki egyik utolsó leveledben ezt a' kívánságot, hogy bár tsak együtt lehetnénk.

Tegnap múlt két hete, hogy Szombathelyen voltam, 's a' mit ott tapasztaltam és a' mit egy barátunktól Hünfy Kisfaludyról hallottam, az egészen meggyőzött engem arról, hogy katholikus Auctoraink a' Parnasszuson is uralkodni akarnak, 's mi több oda is transplan-tálni akarják az egy idevezítő hitet. Egynéhányan közzülök aligha frigyét nem kötöttek, legalább tacite bizonyosan megegyeztek. Elbá-multam mikor hallottam egy Professortól. Az olyanokat levélre bízni nem lehet; ha valamikor ezen vagy a' jövő esztendőn személyesen lehet szerentsém, megbeszéllem. Különösen kárhoztattak ugyan ott egy leveledért is, mellyet Révaynak Versegi felől írtál, 's mellyet én még nem esmerek, jöllehet a' mint mondják ki van nyomtatva. Nem használt azt mondanom, hogy láttatlanul is jóra bátorkodom én azt magyarázni, hogy, ha mi élesebben van mondva, azt csak az

igazság eránt legalább a' magad előtt igaznak látszó dolog eránt való forró és dítseület érdemlő enthusiasmusod mondatta, hogy Te magadat semmi esetre sem alacsonyíthattad meg 's a' t. Azt vettem észre a' beszédből, hogy olyan Auctorotskák között élünk, a' kik ópen semmi bátor kritikát el nem szenvedhetnek, és a' kik az igaznak nem merészen, hanem csak illendő szabadsággal való kimondásán 's megmagyarázásán is megütköznek, minthogy csak a 'N a c h b e t e r e y h o z' és a' 'N a c h b e t e r e k' olvasásához vannak szokva. — A' nagy Prépost ugyan nem szóllott ellened, hanem azt Ő is mondotta, hogy bártsak azt a' leveledet ne irtad volna.

— Zala Vármegye is egy Országos Tudós Társaság' felállítását kívánván, egy nyomtatott levelében Társokat proiectál, 's azok között csak az egyetlen egy Horváth Ádám protestáns. Kisfaludy a' múlt hetekben Döbrenteytől, a' ki őtet ifjú szeretre méltó enthusiasmus-sal meglátogatta, azt kérdezte, ha Lutheránus-e? Ebben magában nem ütközném-meg, ha már némely egyéb aprólékos esetetskék szeget nem ütöttek volna fejembe. De hagyjuk őket; meglássuk mit szűl az idő. Térjünk más örvendetesebb tárgyakra.

A' Sáros-Pataki tudósítást nagy rész vétellel olvastam. Azt mondhatom reá én is, c'est tout comme chez nous. Egy értelmes beszédű ember ellen találkozik tíz értetlen, de nagy tekintetű. Nekem az a' szerentsém van, hogy inkább meghallgattatom, mint akármelylyik predikátortársom, 's ha dítsekedés nem volna, azt mondanám, hogy néha foganattal szólok. De még is melly sokkal többször triumfál a' külső tekintet! Egy mestert csak ugyan én is megszabadítottam a' múlt Julius első napjain tartott 'superintendentialis Gyűlésen a' hivatalából való kivettetéstől. A' vétke igen hasonlított azéhoz, a' kiről Te irsz. Új énekes könyvet vett-be, vagy akar bé vétetni Superintendentziánk. Dömlök bevette, nem azért, hogy hibákat nem látnék benne, hanem azért, hogy a' rendet szeretem. Sok Ekklesiák nem vették be; sőt egy pasquilus is jött-ki ellene. Egy Mester azon a' tájon, a' hol a' pasquilus előszer elszőlyesztetett, azt mondotta: Utóbb is pipákat fognak gyűjtani az új énekes-könyvel. Ezen szavaiért akarták kenyerétől megfosztani, azt sem vi'gálván jól meg, melly hangon, millyen társaságban, millyen indulattal szóllott legyen. — Minthogy az új énekes könyvről tevék szót, helye van itt egy két szóval bővebben szóllani az efféle materiáról. Az Új énekes könyvünk tagadhatatlanul jobb a' réginél, de koránt sem olly jó, a' millyennek csak a' körülállásokhoz képest is kellene

lenni.* A Nagy-Győri Ev. Ekklesia tjtat akar készítetui, 's reám vagon bízva a' kidolgozás és kidolgoztatás. Egnéhány ének már készen vagon. Mihelyt jó alkalmatosságon lessz, Pestre elküldöm, 's kéri foglak, méltóztass általolvasni, 's jegyzéseidet 's jobbításaidat velem közölni. Az ilyen foglatatosságot méltóságosnak tartanám, ha Muhamed' tisztelői bíznák is reám; mennyivel inkább a' jelenvaló esetben!

Verseimet nyugtalanul várom.

Tsak leveledbe tett némely próbáidból is gondolhatom, mennyire szépülnének azok kezed alatt. Miképp tudom én barátságodnak ezen elfelejthetetlen bizonyágát meghálálni? Ha Zelia mellé írhatok e más heroidot, ha Horatziusnak több munkáit fordíthatom e, azt *nem* tudom. Valami tölem telhetik, igyekezem mindent tenni, tsak a' Te barátságodért is. Egyedül a' Te barátságod bírt arra is, hogy miolta serkentő leveledet vettem, lefordítottam Horatziusnak ide zárt szatiráját,¹ melly már elébb el volt kezdve. — Egyébb-eránt: Carmina secessum scribentis et otia querunt: azt pedig nehezen képezheted, mennyi felé vonattatom én.

Döbrönteinek azonnal általadtam leveledet; Ő maga fog felcni. Ugyan mitsoda ember küldhette azokat a' képeket, mellyekről utolsó leveletskédben emlékezel?

Pestről ma kaptam-meg jutalmas irásomat Teleki és Pántzél írásaival, Flora II dik III dik darabjával 's a' t. Kultsártól kérteti egnéhány exemplárt 's tsupán hármat küldött, a' mit nem vártam volna. Csereinek is megérkezett egy pakkotskája hozzám. Vártam Verseimet is, de azok nem jöttek kezembe.

Leányom' halálát én is gyakran kesergem most is. Gyakran hasogatja most is szívenet ezen két szava: *jaj Papa!* mellyeket kinúlása előtt félórával éjfél után egy óra tájban mondott, midőn nagy fájdalmai között karjaimon hordoztam, és ő elbájdott kezeivel is ölelgetett. Quodsi Threicio blandius Orpheo etc. A' jó Isten váltsa fel fájdalmunkat mennél több 's mennél édesebb örömmel.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

* A' fogyatkozásnak ezer az oka. — Kis János jegyzete.

¹ Nincs a levél mellett.

1164.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró, Cs. K. Kamarás Ur és Fő-Ispán,
sok és nagy kegyességű Uram!

Szerencsés vagyok közölhetni Nagyságoddal a' szegény Báró Vay Miklós dolgában történt katonai publicatiót, és azt a' Felirásokat a' Circuláris Sessiókban öszvegyülekezett Rendeknek, a' mellyet ezek a' Judex Curiaehoz, Ürményi József Excelljához, intéztek, midőn ez a' Katonai Publicatio Budán és Pesten megessett. —

A' Katonai Publicatio.

Seine Majestät haben nachfolgendes Allerhöchstes Handschreiben an Seine K. K. Hoheit den Generalissimus zu erlassen geruhet:

«Der General Vay, den ich erst unlängst aus besonderer Gnade ganz ausser der gewöhnlichen Dienstordnung zu dieser Charge erhoben habe, hat sich dieser meiner Gnade auf eine auffallende Art unwürdig erwiesen. Mit einer Frechheit, welche in gleichem Grade den rechtlichen Character der Ungarischen Nation und meine eigene Person beleidigte, trat er in der öffentlichen Landtags Versammlung auf, mit geheucheltem Besorgnisse. Es möchte so weit kommen, dass ich die ersten Würden des Reichs um baares Geld unter dem Titel der Subsidien verkaufe.

So sehr ich einen solchen Handel verabscheue, so sehr bin ich auch überzeugt, dass jeder wahre Ungar zu edel denkt, um auf diesem Wege eine Würde erhalten zu wollen. Ich bin es der Würde eines Standes schuldig, dessen Seele die Ehre ist, (a' Katonaságot érti) es von einem unwürdigen Mitgliede zu befreyn, welches meine und die Ehre seiner Nation so roh antastet.

Eu. Liebden wollen daher sogleich den General Vay aus der Liste meiner Generale austreichen, und in dessen Folge das weitere veranlassen. —

Das General Commando wird darnach von dem wörtlichen Inhalte dieses allerhöchsten Handschreibens verstaendiget, um von dieser über dem Genannten verhaengten vorläufigen Verfügung die unterstehenden Troupen und Militär Behörden in die Kenntniss zu

setzen; zugleich aber auch dem gedachten v[on] Vay das erhaltene Generals-Patent und Decret abzunehmen und anher einzusenden. — Wien, den 5. Aug. 1807. Auf höchsten Befehl Sr K. K. Hoheit des Generalissimus: Wimpfen Oberst General-Adjutant npr.

N-o. 2.

A' Circularis Sessióból küldött Felirás. az Ország Birájához.

Ex rumore publico, ejus veritatem jam ipsa adjuncta confirmant, innotuisse, Baronem Nicolaum Vay, ob sermonem de intellectu Articuli 19: 1791. coram Excelsis Proceribus habitum, per Suam Majestatem Sanctissimam praehabito characterē militari privato, et antequam auditus fuisset, in honore graviter laesum esse.

Baronem Nicolaum Vay non in qualitate Personae militaris, sed qua Comitem membrum SS. et OO. Regni ad Comitiam per Benignas Regales evocatum esse, omnes ad Diaetam Regni comparantes libertate votorum gaudere, hanc constitutionalem Libertatem per Obligationem Militarem restringi non posse, secus omnes Regni cujuscunque SS. et OO. nobiles in servitio Militari constitutos ex Diaeta Regni exsulare debere, —

Si per recitatum sermonem libertate Comitiali abusus se reum alicujus delicti effecisset, secundum dispositionem Legum Regni obdilectam in loco Comitiorum Commissui, judicio Tabulae Regiae subjiendam fuisse, —

Si delationibus, incusato non audito, expositione non investigata, per Suam Majestatem SS. fides adhibebit, si propter dicta in publicis sessionibus postulata ad Diaetam evocatam indignationem Regiam incurrant, libertatem votorum sed et salvum conductum singulorumque securitatem in discrimine versari praemissisque ex causis et rationibus hanc SS. et OO. anxiam et fundatam sollicitudinem deliberationi diaetali substernendum et hoc fine Sessiones Regnicolaris celebrationem ab Excellentia Vestra expeti. (A' Datum nem volt feltéve azon exemplárban, a' mellyből ezt íróm.)

Ennél több még itt nincs tudva. — Ezt a' két Irást Fő Notárius Sós Lászlótól kaptam Ujhelyből, 's nem lehet róla semmi kétség, hogy hiteles párjaik a' magok Originálisoknak.

Szabolcs Vármegye ma tart Gyűlést a' B. Vay dolgában. Holnap indul Ér-Semlyénbe szekerem. Irni fogok a' Fő Notáriusnak Osváth

Lajos Urnak, hogy tudósítson mi esett. Mi azt hisszük, hogy egyéb Vármegyék is fognak valamit tenni, hogy a' Diaetai személyek bátorsága salváltassék.

Mind addig míg ezen dolog lefoly, szünet nélkül fogom mindentről tudósítani Nagyságodat: ismerem B. Vay eránt való barátságát, 's tudom, hogy tiszteletemnek világosabb bizonyosságát nem adhatom.

Maradok örök tisztelettel Nagyságodnak alázas szolgája:

Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom, Septbr. 2dikán 1807.

Méltóztassék ezen leveletem Mélt. Cserei Farkas Urral közleni. Oda most nem írhatok, hirtelen vévén levelet, hogy egy helyre induljak.

A borítékon:¹

à Monsieur Monsieur Niclas Baron Wesselényi de Hadad, Chambellan de sa Majesté Impériale Royale Apostolique, Comte Suprême de Közép Szolnok, Debrecin, Somlyó, à Zsibó.

[Eredetiye a b. Wesselényi Miklós göresöni levéltárában.]

1165.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 6. Septbr. 1807.

Kedves barátom!

Hadd tégyek mingyárt az első szavammal egy kérést: — Ird akkor mikor nékem írsz, leveleidnek dátumát nem hátul a' levélben, hanem úgy mint én itt felül. Én neked a' mint tudod, minden leveleidet gyűjtöm; — az, a' melyre itt felelek, már a' 71dik — a' Numerust reá veres krétával a' bal kéz felé való felső szegletre szoktam rakni; 's ha Te a' datumot a' jobb kéz felé való szegletre írod, az is útmutatóm lehet hányások nélkül olykor, mikor a' veres krétázást egy ideig eltalalom mulasztani. — De elég róla; már is sokat beszéllek. —

Zsibóra utolsó Postával küldöttem-meg a' mi kedves B. Vay Miklósunk eránt költ Publicatiót és az az által okozott Felírást az

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte írónnal e jegyzés: «1807. 7br. Kaszintzki.»

Ország Birájához, 's azt a' kérést tettem benne, hogy a' Te nagy Sógorod azt közölje veled. Látni fogod a' betűk formájiból, melly siető kézzel írtam azt. Nem volt időm néked is írni. Most csak azt írhatom felőle, hogy e' napokban haza jött Budáról Golopra. Egy ismerős ember egy barátomnak azt beszéli, hogy Vayt szunnyadozva találta-elő közel Golophoz, 's nem merte fel verni álmából. Bohó ember! nem tudni hogy Vay örömet felverette volna magát, hogy elmondja neki, mi történt dolgában.

Bírom már azt a' könyvet, a' melly eránt eggyszer tudakozódtál: Freymüthige Briefe eines ungarischen Edelmanns über des österreichische Staatssystem. Austerlitz 1806. — Csak most kaptam meg, 's még nem volt időm csak belé is tekinteni. E' napokban az lesz az olvasásom. — De bírok sok pénzért egyebet is 1. arany pénzét Napoleonnak, ezüst tallerkáját, 's 9 franczia réz pénzt; még XVI Lajos képével van némellyike; de már mindegyike a' változások oltá. — Te gyűjtesz e pénzét édes barátom? 's gazdag e már Collectiód? Nekem kevés van, és azt is abba hagyom. Arra gazdag erszény kell, én pedig sokat e' czélra, annyi sok mellett nem adhatok.

Halld csak mit találtam ma eggy új könyvben; kiírom azt Néked szóról szóra:

Wappen der Familie Buonaparte

(Aurora. 1804. N° 107.)

Schon durch Herrn Wismaiers Ephemeriden der italicnischen Literatur haben wir Nachricht erhalten, dass Buonaparte eigentlich aus Florenz herstanme, wo sein Geschlecht vor sehr langer Zeit unter die ansehnlichsten gezählt werden sey. Wirklich nennt der toscanische Genealogist Gammurini in seinem grossen Werke über die toscanischen Familien (Florenz 1668. in fol. V. Bände.) die Buonaparte unter den vornehmen u. ausgezeichneten adelichen Geschlechtern, mit welchen sich die Attavanti verbunden haben. Noch genauere Nachrichten sollen in der Vorrede zu der Geschichte der Plünderung von Rom vom Jahre 1527. enthalten seyn, welche Nicolo Buonaparte als Augenzeige geschrieben u. ein Unbekannter im Jahre 1727. zu Lucca mit dem vorgesetzten falschen Druckorte: Colonia herausgegeben hat.

Die Münchner Hof u. Central Bibliothek besitzt mehrere wichtige Handschriften über die toscanische Staats u. Adelsgeschichte,

welche der höchstselige Churfürst Carl Theodor den Erben des berühmten Pietro Vettori zu Florenz abgekauft hat. In einer derselben sind die gemahlten Wappen der vornehmsten Geschlechter abgebildet, und unter diesen befindet sich auch das von Buonaparte, mit welchem wir unsern Lesern hiemit ein Geschenk machen. Alább lefestem.¹

Noch wichtiger ist eine andere Handschrift, in welcher alle gwelfische u. gibellinische Familienhäupter nahmentlich angeführt werden, die im Jahre 1287. den durch Vermittelung des Papstes zwischen beiden Parteien zu Stande gebrachten Frieden beschworen u. besiegt haben. Unter den Gibellinen des Quartiers di S. Pietro Scheraggio kommt N° 128. ein Giovanni Buonaparte vor. Eddig van a' czikkely. Itt pedig ime a' ezimer:¹

Tehát veres mezőben két csillag és két fehér gerenda.

Soha sem hittem, hogy Kóji Comaromi Gyuri annyira tudjon menni, hogy megházasodhassék; kivált minekutánna a' mostani Beckné olly rettenetesen megjátszodtatá a' belé vetett hitét. Sok szerencsét hozzá. Ő nekem igen közéről való rokonom, nem rossz és nem üres ember, de nem csinál semmit, pedig csinálhatna. mert igen gazdag.

Belé tekinték az Atlásomba, 's látom, hogy Déva messze, messze esik Erdélyben, Havas Alföld felé. Oda, édes barátom, annál örömesebb mennék. minthogy Szpatán, melly oda csak 3. mértföld (Krassóban fekszik) van Július oltá a' Sógor Asszonyom, az ifjú D'Ellevauxné. De én annyira el vagyok foglalva most, hogy csak Bihar Vármegyébe is nehezen szaladhatok. Menj Te, édes barátom, és élj azon örömökkal, a' mellyeknek én nem lehetek részese. Nagy szolgálatot tevé a' hazának, hogy Millert ide szerzeted. Óhajtom, hogy ő minket megszeressen, és írjon valamit Magyar Országról. Ez alkalmasint terra incognita még a' külfölden. Képzelm, hogy ő neked sokat beszélt a' Francziáknak Jénában létéről. Azt örömezt hallgattam volna fülhegyyel. Debreczenben már elúntam hallani egy igen jó ember sopánkodásait. Az ő ítélete szerint a' Francia sereg gonoszabb a' prédáló Tatárnál, 's mikor osztán azt tudakoztam tőle, hogy miként eshetett meg tehát, hogy midőn Hassziában Hirschfeldet fel engedték prédálni, egy kalona sem állott-ki a' sorból? Azt felelte, hogy az csak *szemfényvesztés* volt, mint minden, a' mivel

¹ Kazinczy F. tollrajzban is adja a czímet.

virtust akar játszani az az *el telni nem tudó*. — Hát Bécsben, kérdém, annyi hosszas mulatás alatt miért nem volt semmi panasz? — Azért, felele, mert félt a' Bécsi nép ellene való dühétől, melyet búcsúzásának az a' cikkelye is mutat, a' melyben köszöni, hogy csendesen voltak eránta. — Illyen az ember, édes barátom! Az elfoglalt lélek mindenben azt látja a' mit óhajt. Én tudom, hogy egy sok száz ezerből álló seregben sok gonosz és alacsony lelkű ember van: ismerek közzülök magam is egy fiatal bohót, a' ki felől el nem tudtam képzelni, mint mehetett Obersterségre: De valóban egy oly Országnak a' serege, a' melyben tudomány virágzik, nem lehet oly sereg mint a' Tamerláné, akár mit beszéll némelly megijedt Jénai Tanuló, akár mit mond némelly mercantilis speculatióhól firkált brochüre. A' mi seregeink sok igen nemes cselekedeteiket magunk is igen jól tudjuk. Mit mondanánk ha azt látnánk, hogy azt tagadja valami Francia Orzági Debreczenista? --

El ne felejtsd idejében kiküldeni Semlyénbe vagy Nagy Gáborhoz Debreczenben Göthének az engem illető exemplárát. Nyugtalanul várom azt az órát, a' melyben láthassam. Most Herdernek új editióját forgatom. Nagy ember! semmivé érzem magam olvadni nagysága előtt. —

Grófnéd kezeit csókolom 's ajánlom magamat igen becses barátságodba. hiv. tisztelőd.

Kazinczy Fer. mpr.

Nézzd a' cöpertát* és felelj reá első postával.

A cöpertán:

Egy barátom, a' kiért én mindent teszek, arra kér, hogy szerezzek neki tökéletes tudósítást az itt következő punctumokra: —

1. Erdélyben a' Vőlegény szokott e Matrimonialis Contractust adni magáról? — Magyar Országban ez *nagy szokásban* van, Austriában pedig *mindenütt*. — Ez arra jó, hogy a' feleség a' dilapidator férje ellen egy intabulatio által securizálja magát.

2. Mi van másképpen a' házasság dolgában másként mint Magyar Országban?

3. Erdélyben ha meghal a' férj, *mindenében succedál e az Asszony* vagy restringaltatik valamire?

* A levél fölsejére ezt jegyzi Kazinczy F.: «El ne lökd a Cöpertát, irás van rajta belől.»

De erre kérek, úgy felelj, hogy leveledet in originali producálhassam. Ismét kérek, ne hagyj soká várni.

Kivül:

Méltóságos Cserei Farkas Úrnak Debreczen, Somlyó, *Kraszna*.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1166.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Septbr. 15d. 1807.

Antistes mihi millibus trecentis!!

Végre ime veszem leveledet! — Örvendek, hogy a' bor kezében vagyok, és hogy a' pecsét épen találtatott. Jó bor, és szűz: de még ifjú. Tűzet nem gyúlaszt: de orvosi erővel bírni fog. Olaja 's aromája elég van. Bár Te is azt mondhasd róla, a' mit én mondok verseid felől — hogy soha sem tudtam még új gyönyörűség nélkül elővenni. Pedig én nem úgy bánok azokkal mint Rousseau-nak Julieje a' kávéval; az nagy kedvességgel hörbölt az Arabiai italt, 's hogy esőmört ne kapjon tőle, minél ritkábban élt vele. — Tudod e te azt, édes barátom, hogy én semmi itallal nem élek vízen kívül? noha ha vig társaságba jutok, kiteszek a' legtorkosabbal is. 'S ezen dicsekedés mellé még azt kell tennem, hogy nem játszom semmi játékot, nem dohányozom, 's Tatai szerencsétlenségemig, hol, a' mint tudod, orrom nyerge bétört, és ez által lélegző csatornáim megszükültek, nem is tobákoltam. Azolta sárgával élek, feketével nem. — 'S mind ezen dicsekedés a' feleségemre is illik; ő sem tudja, nekem mind szerencsémre mind nagy örömömre, mi gyönyörűség lehet a' pagát kergetésében. Én ugyan mikor a' sok Tarokleveleket látom meg némely kézben, inkább eliszonyodom tőle, mint iskolai esztendeimben a' legnehezebb $a + b - c$ -től.

Horátról fordított versed véghetetlenül szép. Ha nyomtatva láttam volna is valamely Almanachban, rá esküdtem volna, hogy az a' te munkád. 'S nem csak igen szépen, hanem igen híven is van fordítva. Egyedül az utolsó sor *új-izlésű*, — még pedig *francia izlésű* benne. Horátról egyszerűbben végzi a' magáét; itt az antithése

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

éreztetni magát. — Új módú versezetben lévén forditva, kár volna megváltoztatni. — De az én leskelődő lelkem csakugyan talált valami változtatni valót: a' *foghagyma* p á r h a g y m á v á fog változni. Tudod, hogy Horátz, mint Göthe, nem szenvedhette a' *foghagymát*. Parentis olim si quis impia manu senile guttur fregerit, Edat cicutis a l l i u m nocentius. — Göthe's neuere Schriften: Siebenter Band, Berlin, 1800. S. 288. Wenige sind mir jedoch wie Gift und Schlange zuwider; Viere: R a u c h d e s T o b a c k s, Wanzen und K n o b l a u c h und † — Érezzd, mint kevélykedem (Gronoviusi mikrologiámmal! —

Látom mint borzadtál-el minapi levelem' olvasása alatt a' tudvalévő rezek' paragrafján. Nagy romlottságig sülyedt az emberi nem! Boldog a' kit a' Gráziák vezérlenek. Hát még akkor mit mondanál, ha tudnád, hogy azt az irtóztatóságot nekem ki küldötte. Mihelytt ezen levelemre válaszolsz, meg sugom. Most azért nem mondom, mert ez a' levél elveszhet. Akkor csak a' nevet fogod lelteni levelemben. —

Hogy verseidre tett jegyzéseimet barátságos szívvvel fogod venni, én arról nem kételkedtem. Ismerem szereleted' nagyságát, 's lelkem, ha valamiben, ebben tisztán bánt. Hogy Meséid' számát is szaporítsd, azt többé szükségesnek nem látom. Keverjük-el ezt az egynehányat Vegyes költeményeid közt, úgy hogy ne álljanak együtt, 's vége lesz mingyárt azon aggódásnak, hogy számok kevés. — Er-Semlyénben lévő könyveim közzül felhozám Boileaut, hogy megtekintsem azt a' Satirát, mellyet Te Teleki Domokosra alkalmaztattál. Versedben igen kedvellen érzést támaszta bennem az, midőn a' *ragyogó születésűeknek a' szegénységet* emlegeted. Ime azt cselcszi Boileau is. *Bientôt, pour subsister, la noblesse sans bien Trouva l'art d'emprunter et de ne rendre rien, etc.* Az, a' ki a' maga *nemességében, titulusában* valamit keres, szint olyan ostoba mint a' ki *pénzében* fújja-fel magát. Az egyiket a' másika által piritani el, nem illik philosophushoz, és engedj-meg barátom, hogy itt valamit sügjak: *nem-gazdagságot* nem mindennek tanácsos emlegetni, a' kít *Telekinek* hívnak. Szeretném tehát, ha azt az egész st onnan elszakasztanád. Ha az ott marad, sok ártatlan derék ember fog *megpirúlni*, 's sok semmire kellő ember azoknak, a' kiknek neve ott megtiszteltetett, fulánk gyanánt fogja azt előhozni.

Verseidnek első csomóját tulajdon magának Kis Jánosnak¹ adtam által a' Debreczeni Vásárban. Azok a' te nevedre voltak

¹ Tollhiba: *Kis Istvánnak* helyett, mint már Bajza és Toldy is megjegyezték.

adresszalva 's egy más boríték alatt állottak, mellyen csak a Kultsár neve volt. Hihető, hogy a' pakét még most is Kultsárnál hever. Az az ember nagyon el van foglalva. Pedig az újságírás magának nem sok dolgot ad, azt jól látjuk a' kik olvassuk. Mielta leveleit irogatja, nekem válaszképpen sem irt csak egy sort is, 's többnyire teljesítés nélkül maradtak minden kéréseim. — Pályairásodat sokszor sürgettem már, és még sem láttam. A' Debreczeni Octoberi Vásárban megkapom bizonyosan. Gróf Teleki József, a' ki tegnap egy hete ebédele nálam, azt mondja, hogy ő már olvasta, minekelőtte Pestről ferdőbe jött. Nem csudálom, mert ő a' mi kedves Prónay Sándorunkkal vala e' tájon, ő pedig, tudom, a' nélkül most fekünni sem megyen. Ítéletemet azzal a' szabadsággal fogod érteni, a' mellyet én merek egy olly széplelkű férjfinak mondani mint Te vagy; az az: azzal, a' melly szent kötelessége a' barátságának. Valamint magasztalásom nem hízkelkedés, úgy gáncsom nem gúny. Ezt a' barát érzi, 's csudálom, hogy még Nagy József is el találá felejteni. Azonban ennek magyarázat kell. Nem hiszem, hogy ezt a' magyarázatot Versegi eránt előbb vagy utóbb a' Publicum előtt is meg ne tegyem: megengedsz tehát, hogy azt itt cselekedetem mentségéül Néked magyarázom, a' ki ezen nyilatkoztatásra azon barátságoddal, mellyel Szombathelyen védelmemre keltél, just szerzettél.

Versegi még 1794 előtt egy Proludium in institutiones linguae hungaricae nevű munkát irt. Grammaticuskodott azon felyül egyéb írásaiban is. Egyszer pedig egy Satirát irt, és azt *ki is nyomtat-tatá*, mellyben *meg nem nevez* senkit, de *kitalálhatónak festvén*, széltében öszve gázol másokat. Néki szabadosnak tetszik az illy cselekedet; neki *személyt* bántani nem rú, rútnak csak azt tartja, ha *név* bántattatik. — A' bohó ember! —

Révai Magyar Nyelv Professorának tétetik. Kötelessége lévén hogy a' nyelvbeli meglévedéseket kimutassa, szóll Verseginek botlásai felől is, de *bántás nélkül*. — Versegi kiszabadúl, 's még nem is tudván talán, hogy Révai mit irt, Révait meglátogatja. A' legszive-sebben fogadtatik. Hihető, csak hamar azután Révaival is úgy lát-tatta fogságában dolgozott darabjait, mint Virággal. (Mert hogy Virággal lát-tatta, azt én Virágnak leveleiből tudom.) Öszve kaptak. A' perben Révainak volt igaza. Csak tekints a' Versegi írásaiba, 's meglátod monstrumait. — *Móta* nála annyi, mint *miolta*; hihető azért, mert a' *miért* így is prononciáltatik *mért*; (De ha Verseginek füle volna, tudná, hogy az a' *mért* igazán *mjért*) —

és azért mert az *l* betű a' vocalis és *t* betű között a' paraszt beszédben hosszú *ó*-vá változik, p. o. *po*ltolni, paraszt ajakkal *pó*tolni, *fol*tozni = *fó*tozni, *kiált* = *kiál*t. — Még magok között folya csak a' per, 's Révai róla nem szóltott senkinek, midőn Versegi dobra ütő, 's Grammatikájában 's Tiszta Magyarságában Révait kefélni kezdé. Ismerni kellett Révait. Ő a' legszelidebb volt míg nem bántatott. De ha bántatott, nem bírt többé magával. Tanítványai, *Miklósi* és *Kardos Adorján*, a' Révai által tett plánum szerint igen vastag pennával költek-ki Versegi ellen. Nem lehetetlen — legalább a' Hazai Tudósítások egyik levele után¹ azt gyanítom, — hogy ezen nevek alatt maga Révai lappangott. Ott Verseginek derekasan visszaadák a' gorombáskodást. Azt én jónak nem tartom: de jó, nem jó, ha érdemlette a' szegény Versegi, köszönje magának. — Látom leveledből, hogy ezen írásokat Te nem ismered, és így kiírok valamit:

Kardos Adorján ezen című munkájának: Versegi Ferencznek megsalatkozott illetlen mocskolódásai a' tiszta magyarságban. Pest, 1806. a' 24dik oldalon ezt írja:

«Nyilván vagyon, kit mond itt KOSnak a' kevély ellenkező (Versegi): a' Nyáj vezetőt (Révait). Ez a' jó Hazafi kész az ilyen csapásokra; előre látta, hogy így bannak még vele etc. etc. Ha már ennyire bocsátkozott (Versegi), *szamarat* is emlegethetett volna, mert ez is a' *nyájjal jár* 's a' legelés közben sokszor *elől csanmog*. Igen is, a' *szamarat* a' *kos* helyett nagyobb csúfságul tehette volna egy *ostoba nyáj vezérének*; és mivel jól tud furesázkodni, egyéb okát is adhatta volna: mert alkalmasabb arra kitetsző nagy testével, a' megtömetett iszákokkal, 's kiválképpen jelt-adó hangos ordításával.» (Versegi nagy test, képe tele van pustulákkal, 's basszus szava van.) —

Éffélék vannak a' Miklósi 's Kardos Adorján munkájában. Versegi megsejditette ezeket, mikor vagy kijött a' könyv a' sajtó alól, vagy csak még nyomtattatott. Elijed, 's ismeretes kinyilatkoztatását a' Kultsár leveleibe iktatja. Révai, vagy Révainak tudtával a' Tanítványai, nem elégedlek-meg azzal a' mit neki már adtak, hanem Kultsárnak leveleibe egy *Gegen Aüsserungol* tétettek. Én, mi történt, nem tudtam; most említem, hogy a' Miklósi és Kardos munkáit későbbben vettem.² El lévén csömörölve Verseginek Rikótija, Gramma-

¹ Előbb *szerint* volt írva, később írta helyette Kazinczy az *után*-t.

² A pontos vessző után következő mondat helyett előbb a következőket írta Kazinczy: «noha sejdítettem, mert Révai nekem megküldé a' Miklósi és Kardos Adorján neveik alatt megjelent két munkát,» — utóbb ezt kitérülte.

tikája 's Tiszta Magyarsága által, 's azt látván, hogy Révai mond a nyelv' dolgában igazat, azt a' levelet irtam neki, a' mellyet ime a' Boldogréti Vig László munkájának 15dik lapjáról azért írok-ki néked, hogy addig is mig a' könyveket megvétetheted, tudd, mi a' vád. ... Révai vévén a' levelet, hírem 's engedelmem nélkül a' Vig László munkájába belé nyomtatta. Ezt én soha nem tudtam mindaddig, míg most egy holnapja Debreczenben a' könyvet Kis Istvánnak padján megpillantván, megvettem, 's machinalement forgatván, szavaimra rá ismertem. Révai nekem soha többé nem írt.

Vig László a' munka Praefatiójában a' Versegi kinyilatkoztatása felől szólván, ezt mondja: «Tanítónknak többen is megírták ime' cselekedeten méltán buzgódo' érzéseket. Ezek közt legnevezetesebb a' Széphalmi jó barátnak levele; mellyet mi ugyan azért nem hagyhatunk homályban, mert nekünk is igazságos védelmünkre, a' gyengébbeknek is bátorságosabb eligazításokra, hathatósan szolgál etc.

III §. A' Széphalmi jó barátnak levele Révai Miklóshoz.

August. 5d. 1806.

Az én barátságom Versegi eránt,» stb.

[I. a III. kötet 966. számú levelét.]

Ez az a' levél, édes barátom. — Nem jól esett hogy hírem nélkül Révai vagy tanítványai kiadták; meg kellett volna nekik engemet eránta szóllítani. De meg van. Már most az a' kérdés, hogy nekem hibául lehet e azt vennem, hogy barát barátnak ezt irtam? Meg van e bántva Versegi vagy inkább az igazság? Követtem e illetlenséget? tüzeltem e Versegi ellen Révait? — Ezt a' mi tisztelt barátunk mind nem vette tekintetbe, csak azt vette, hogy kár hogy a' levél ott áll.

Én nem tartom rossznak a' penna csatát, 's minthogy meg van, ám legyen. Azt szégyelném, ha Verseginek személyét bántottam volna. Noha tudom, hogy néki fájt hogy Rikótiya, Grammaticája, 's Tiszta Magyarsága felől olly megvétéssel szóllottam. Ha már akkor olvastam volna Aglájáját, arról is azt mondtam volna. Versegi egy mechant ecrivain, pedig azt — éppen ezt a' franczia két szót — igen szereti másra ruházni.

Nagyon sajnálom, hogy Himfyt arról kell ismernem, a' mit Döbrenteinek monda. — Regéji rosszak! — De a' mellett jó és mivelt ember maradhatott vala. Szerencsétlen gyermekei Prome-

theusnak, kik mindenben, mindenben a' vallásra tudnak tekintetni. Mit várjunk a' nem-poetáktól, ha ők is eszelősködnék! O barátom, sok illyet tudnék Neked sugni. Tíz napja, hogy külső Országról egy láda könyvet kaptam. Maculatúra helyett az 1805-dikbeli újságlevelek voltak a' könyvek sorai közzé téve. Éppen tegnap futottam végig ezeken. Nevezetes az, a' mit Napóleon a' maga Schönbrunni szobájában az ott álló Maria Theresia büsztje eránt mondott. Azt az Országban kevés tudja. Ha egykor üres hely lesz levelemben, kiúrom Neked. De az nem lehet másképp. A' világosság örök harcban áll a' setétséggel. Nem bölcs a' ki azon felakad.

Kaczagást 's hahotát érdemlő dolog azt tekintetni, hogy mellyik vallásbeli Test szolgálta inkább literatúránkat, 's többet mint csak kaczagást és hahotát, midőn annál fogva osztán kabalákat csinálnak némellyek. Nekem soha sem juthatott volna eszembe, azt vizsgálgatni. De szó lévén egyszer róla, csak kimondom, hogy én azokkal tartok, a' kik itt a' Pápistáknak adják az elsőséget. Felekezeted Rajtad kívül alig nevezhet egyet kettőt. Vessük tehát öszve a' Kalvinistát a' Pápistával. Kit nevezünk mi akkor, mikor ők Virágot és Daykát, 's Rajnist és Révait mutathatnak? Révait pedig nem csak úgy mint Grammaticust, hanem úgy is mint Poetát. Mert valóban azon darabjain, mellyek Régiségében egy helyt például vannak előhozva, igen sok csíny látszik. Kit nevezhetünk akármelly nemében a' Literatúrának? Bessenyei Pápistává lett ember. Péczeli egy tiszteletet érdemlő ember volt: de hiszen az volt az ő Originálja a' Németek közt. Gotsched is, der fadeste, wässrigste, geschmackloseste aller Dichter. Horváth Ádámot? csudálom, irigylem diarrhéáját, de régen megjöttem én azon tévedésemből, hogy versnek 's pocmának tartsam a' mi csak rimára szedett csinatlan próza. Én Báróczin kívül Kalvinistát alig tudok nevezni. Mert Csokonai sem arra való, hogy az ő nevét ott említsük, a' hol a' Te és a' Te társaid nevei említetnek. Még a' Brodwissenschaftokban is csak nézzd hogyan írnak. Nézzd a' sola salvifica Debreczen lakosait, Budait és Szent-Györgyit, kiknek írásaik Neked és Nekem bizonyosan abban a' mértékben hibások, mint nekik az a' Tied, mellyet világos szókkal declarála mind az egyik, mind a' másik önnön magamnak. — Azon tehát, kedves barátom, ha a' Pápisták felfűjják magokat, ne akadjunk-fel, ha megbotránkozunk is. Superbia quaesita meritis. Valljuk-meg, hogy igazok van. De iszonyodjunk-el az esprit du corps-tól. 's vonjuk példánk által észre a' kik nem javíthatatlanok.

Szabó Dávid így írta valaha ezt: sein Rohr es er sagt es: *nádja, mondja*. Batsányi néki került, 's azt sugta néki, hogy Jesuitának vétek Protestans módra írni azt, holott Pázmán Péter így írta: *nádgya, mondgya*, 's Szabó Dávid engedett a' fontos oknak. Mit mondasz erre? Nem szomorodol e el az emberek' sorsán? Nem útárod e az illyes Apostolokat?

Révainak perló írásait 's Grammatikáját én excerpálni fogom, hogy előforduló kétségeimben ő legyen a' kalauzom. Nem esküszöm én neki szavaira 's zászlója alá. Hiszen az ő és ű eránt világosan elpártoltam tőle, 's nem *ts*-vel hanem *cs*-vel 's *cz*-vel élek a' hol nincs forradás. De bizony ő nyelvünknek a' Státorja, ő a' Magyarok Adelungja.

Verseginek Aglájája éppen szemem elibe akadt, és így kiírok neked belőle egy darabot, melyet Batsányira nem *faragott*, hanem *kalapált*. Faragni lehet szépen is. Más az, mikor valaki, meglévén szállva a' esintalanság' gonosz lelke által, egy kis grande peccato, ma bellissima invenzione-re vetemedik: más mikor *hideg vérrel* követ-el alacsonyásgot, 's azt az idétlen szüleményt osztán még versei közzé is felveszi. Melly szivet mutat az illy cselekedet? —

Imhol lap 110. szóról szóra, betűről-betűre.

EGY GOROMBA POÉTÁRA.

Ob das wahr ist? ob das wahr schei- nen kann?	{ Szabad dühökkel ostromolta Sok régi bárdus honnya' népeit; Azért nevezte a' gorombát Bárdusnak ő Romában a' deák.*	} * in dem <i>alten</i> (a' Régi) Rom der <i>Lateiner!</i>
	Te tűrhetetlen büszkeséggel Megmardosod legjobb barátidot. Tiéd tehát a' zöld borostyány; Te vagy bizonyval a' mi bárdusunk.	

'S micsoda koszorút ítélsz az illy Poétának? micsoda koszorút az illy moralitású embernek?

Nem hallgathatom-el szíves megilletődésemet azon sorodon, hogy még gyakorta hallják füleid kedves megholtodnak utolsó szavait. Szemem könyvével tölt-el olvasására. Azon emlékezetek elfojtására vagy inkább felédesítésére írtam én ezt éppen ma esztendeje:

Él Phigie, 's téged

Kedves atyám, 's téged nyájás anyácska, szeret! 's úgy veszem észre, hogy ternészel' hangja, mert nem csak Néked, hanem Ruminak is szívéhez szökött. — Az Isten adjon értte pöltöléket, mint nekem adott. Már csak két holnap van hátra, sőt annyi sines! — Ölellek szent érzésekkel! —

[Eredetiye Kis Gyula birtokában.]

1167.

Döbrentei Gábor — Kazineczynak.

Tápjó Szent Mártony Szept. 19kén 1807.

Mihelyt Föbus' lantja szent hangját érteni

Kezdtém, heves Ifju — — — — —

Felejtethetlen nap! édes emlékezet.

Midön a' legelső baráti nevezet — — —

Mi hamar mentem én gondolatomban, a' Tekintetes Urhoz, midön édes Tanitómmak, Kisnek episztolájában ezt olvastam! Mivel kezdhetném leveletem, mint ha kijelentem akkori háladatos érzésimet?

Reménylém Pesten költt levelem is el fog érkezni, mire ez, Széphalounra jut. Most egy szeretett Nénének tsendes szobájában löbbit írhatok. Gróf Gyulai Ferencznének írt sietséges rendjeim, már bizonyosabbra nyíltak. Jövő Debretzeni vásárra fogok bizonyosan indulni, hogy ott akkor annál inkább kaphassak alkalmatosságot Zilajnak 's Szilágy Csehre. Bár a' Grófnéhoz érhetne akkorra levelem, hogy egyenesen mehetnék. Bátyám, Kossuth István Úr, segíti útamat, kinek későbbben a' Grófnétől kirendelt útra valót, Prof. Schedius Ur által fogom vissza küldeni. Indúlok, és mi sajnos nekem hogy Széphalmot meg nem láthatom. Örömmel futottak szemeim, a' Tekintetes Urnak még Bobán vett levele' sorain, mig ez előmbe nem tünt, Széphalmot meg fogja megláthatni. Ne történt volna Pesten olly előre nem gondolt izgágám, én e' rendeket megzáfoltam volna. De még eljő, eljő talán az az idő, mellyben vágyakodásom ki fog elégíteni. — Tőlem elváltt Atyámmak bútszóó szavai között voltak ezek: Most fíjam, az arra menő alkalmatosságok meg léte miatt, Kazineczyt nehezen fogod megláthatni, de ha lehet, el ne kerüld, én

Őt nem fogom soha elfelejteni. Hidegeknek tetszhetnek talán ezek, de én előttem, mert én hallottam mitsoda hangon mondódtak, szentek.

Kist, az én kedves Kisemet ismét elhagytam messzebbre. Őt hete lehet már, midőn egy estvét, egy nyári langyos estvét kertetskéjében velem töltöttem. Karom karába volt öltve. Beszédünk Schiller, Göthe, Corneille, Tassó és Oszsián volt. Meg megállva említettük Szépmalmot. Ő engem' igen sokra tett figyelmessé a' dolgoztatásban, 's útát kezdett mutatni. Poetai levelét mutattam itten is, 's mind Bátyámnak, mind Nénikémnek tetszett. Gyönyörűségemet lelem, 's kell is lenünk abban, ha a' nagyobb lelket, 's munkáikat terjeszthetjük, ösmertethetjük.

Virágot, Budán ismét meglátogattam. Én Ő velem most két esztendeje ösmerkedtem-meg. Ketten jártunk felebb alább szobájában, 's Ő sok nagyot beszéllett. Másnap Szemerémmel mentem hozzá. Egy nyílt szívű Férjfiu. Szemerével azt vélvén Ő, hogy én Pesten fognék maradni Catechetának a' Luth. Konvent igyekezete szerint, melly füstbe ment, kezet tsaptam mellyikünk fogna külön Szomorú Játékot készíteni. Ő neki úgy vélem, nálamnál arra több belső intése van. Ha olly szerentsés lehetek, Kolozsvártt, főzni elkezdett darabomat folytatom. A' Pesti Magyar Teatromban, hol Reháknet, egy Prókátornét, ki tsak jó kedvéből vala a' Szinen, gyönyörűen játszani láttam. Többiek a' Játzók között Ernyi, a' furtsában nagyon jó, Kántor. Horváth Ádámmal itten ösmerkedtem-meg, már most én ugymond a' Poezisiról a' Metaphysicára mentem által.

A' Regék' irójánál, Kisfaludynál voltam Sümegen. Azt kérdezte tőlem elválásomkor, mint a' kivánsi tisztartó Voltaire, L'Ingenujében: Az Ur Evangyelikus ugy e? — Én, igen is, Luthrános vagyok. Barátságos beszélgetésünk közt múlt el két óra. Mutatta egy dalját, melly muzsikába van öntve. Felesége nem lévén velünk, nem halhattam Pianóján. — De hallottam Pesten egy Angyalka leánytól Csokonaynak *Földiekkel játzó* énekét. Tsak érezni szeretem én ennek szépségeit, mint sem szárazon írogatni a' benn fellelendő Magyar karaktert. Bár többen is támadnának, kik Nemzeti Muzsikánkat tisztogatnák. — Úgy pedig, hogy Teatromainkban is mást lehetne hallani. Kultsárnak küldöttem meg Bobáról a' Magyar Teátrum felől írt vélekedésemet, de nem tsusztatta még Tudósításaihoz. Kultsárhoz belépvén Szemerével, mutatta ez itt a' Tckintetes Ur' mejjképét. John' metszésétől ez különböz. Johnét, melly én hozzám Vitten-

bergába hozott örömet, az Atyám magánál tartotta. Tanuló szobájában függ. Nem jól tettem e' lán, midőn azt a' darabot, melyre örömost nézegettem én is; egy Atyának engedtem által.

Ragályi, kit én még nem ösmerek, Segítőjébe, három darabotskámát tette be. Csak az utolsót akartam magam.

Mélt. Csereihez egy levél vagyon nálam, Kistől. Talán Csokonai emlékkövét már meg is fogom láthatni! -- Ez talán másoktól nehezen érthető Anacreoni dal, itt:

Szerettem eddig Ágneszt,
Tsókolgatám Boriskát,
Tréfát üzék Julissal,
Már nem teszem tovább ezt.
Eddig Vitzim kezét 's a'
Szép Mantzijét szerelmes
Tüzzel gyúrák kezemben,
Ezek se kellenek már.
Alig hívám neveknél
Őket sötétben, Anyjok
Fülebe ért az 's, 'Tz,
'S pörölt velem keményen.
Most Hanne lesz szerelmem,
Ennek nevét hamar, ki-
Lehelli nyelvem, itt nem
Fog senki is zavarni.

A' Tekintetes Urnak boldog életet kívánok. Levelét Andrásfalvára útasítva, kérem-ki, ha majd onnan tudósításomat adni fogom. Vagyok

a' Tekintetes Urnak

igaz barátja

Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 199. sz. II. kötet.]

1168.

Kazinezy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 20. Septbr. 1807.

Mein Herr Professor,

Verehrungswürdiger gütiger Freund!

Endlich habe ich auch Ihr Päckchen in Händen. Ich bringe Ihnen meinen innigsten Dank nicht nur für Ihr unschätzbares Geschenk, sondern auch für die Freude, das dabey liegende Werk kennen zu lernen. Früher oder später würde ich dieses auch erhalten haben, aber ersteres ist mir umso schätzbarer, weil ich es bis jetzt nie erhalten konnte. Sie haben mir in ihnen Freuden gegeben, für welche jeder Dank viel zu arm ist. -- Wenn Sie auch bei den nachfolgenden Theilen auf mich denken wollen, ja, wenn Sie die Freundschaft haben wollten, mir auch Grellmanns Aufklärungen zu bestellen, so würden Sie mich sehr verbinden. Es ist Pflicht dem guten Verleger Lust zu ähnlichen Unternehmungen zu machen, und seine Klagen (in der Vorrede dieses Werkes) so viel an einzelnen liegt, stillen zu trachten. -- Eben ist seit ein paar Tagen ein Freund in meinem Hause, der das Buch — Magazin — mit hat. Er hat es schon gelesen; ich noch nicht. Er fand bey mir die unter dein erdichteten Namen Austerlitz gedruckte Briefe eines Ungarns, las sie diese Nacht, vergleicht sie mit dem Aufsätze des würdigen Berzeviczy, und zwischen uns entstand ein interessantes Gespräch darüber. -- Mit vieler Ungeduld warte ich auf die nachfolgende Theile des Magazins, und wünsche nur, dass seinen Gang nichts unterbrechen möge.

Csokonays Dorottya ist vortreflich recensirt. Nur muss ich gestehen, dass ich mit seinen *deussen ex machina* mich nie zufrieden stellen konnte. Auch Baggesen floch sie in seinen Parthenaide ein, aber die Parthenaide ist im Griechischen Versmasse in einiger griechis modelirten Sprache geschrieben, und die Götter Griechenlands sind in dem Gedichte *von Anfange her gegenwärtig*, (wie wohl es ziemlich possierlich aussieht, dass *griechische* Götter einen Nordfrank auf Schweizergebirgen herumführen etc.): aber in der *gereimten* und ungriechisch sprechenden Dorottya erscheinen sie *nur um den Knoten zu lösen*, und die Tekintetes-Vénus Asszony kommt *Somogyer Landjunkern* eine Predikt über ihre Wunder-

wirkungen, (sogar in dem Reiche der vegetabilien) zu halten. (a' penyész' tenyészete.) — Wieland und Baggesen, oder mein Göthe, würden sich dabey gewiss ganz anders benommen haben. Csokonai verdient geschätzt, sogar bewundert zu werden: aber classisch ist er nicht. — Seine Versification bezaubert, seine genialische Schöpfungen gewähren viele und grosse Freuden: aber das ist meistens nur Schimmer, der *blendet*. Wie ganz anders ist das bei Virág, Dayka und meinem Kis! — Csokonays übersprudelnde burlesque Einfälle wie das: *fies nobilium tu quoque (fontium) pudllium me dicente!* — und dergleichen, sind vielleicht das beste in dem Gedichte und es ist sehr wohl gethan, dass Sie seiner *Anmerkungen* nicht vergessen haben.

Erst gestern erhielt ich die Antwort aus dem Arader Com., wohin ich wegen Révais Geburtsort und Tag geschrieben habe. Man weiss nichts sichres, als dass er zu Csanád geboren ist, und das wusste ich ohnehin. Dies machte, dass ich Ihnen seine versprochene biographie bis jetzt nicht geschickt habe. Und jetzt — jetzt ist mir diese Arbeit sehr erschwert worden, aber möglich, dass seine biographie von meiner Hand umso interessanter wird. Sie wissen von seinem Streit mit Verseghy. V[erseghy] schrieb vieles über unsere Sprache, wie ich urtheile sehr *schal* und *falsch*. Er ward gefangen. Während meiner und seiner détention war Révai Professor der ung. Sprache bey der Uniwersität. Ihm legte sein Professorat zur Pfllicht Irthümer aufzudecken, und er that es ohne Verseghys Kränkung. V. kam 1803. nach Haus. Eher er vielleicht noch wusste dass Révai ihm widersprochen, machte er Révais Bekanntschaft. Er ward sehr gütig aufgenommen. Sie entzweyten sich bei mündlichen Berathschlagungen, und nun erschien Verseghy mit seiner *Grammatik* und *Tiszta magyarság*, und stimmte mit Révai einen Streit an, worüber der Recensent in den Annalen sehr wahr und nur zu bescheiden sagt, dass er von Verseghy nicht mit Anstand geführt worden. Der äusserst reizbare R., der seiner guten Sache und seines Vorzugs vor V. als Grammatiker und Dichter bewusst war, fand es unter seiner Würde, dem V. zu antworten, da er mit ihm in seinen mündlichen Verhandlungen unglücklich war, und trug dieses Geschäft dreyen seiner Schüler auf. Diese antworteten V. und weil Versegi sie *kost követő ostoba juhok* nannte, so sagten sie ihm *derb* — nur *zu derb!* dass er einmahl von Schafen gesprochen, so hätte er wohl, anstatt den vorangehenden *Widder*, ganz getrosst

einen *Esel* nennen können, der den Schafen auch vorangeht, und nahmen nun von Versegi's grossen fleischiger Figur, von seiner Bassstimme etc. die Bilder, um ihm zu einem bildlichen Esel zu qualificiren, und vergassen dabey der vielen Wimmer, mit denen sein Gesicht [!] überseht ist, nicht Sie sehn, welche unedle Behandlung! Aber was musste sich V. vorwerfen, da er der Anfänger war! --- In dieser Beklemmung, die ein Griechen zum Strick gejagt haben würde, trat er in den ersten Blätter der Hazai Tudósítások als ein Apostel der schriftstellerischen decenz und als der toleranteste Grammatiker auf. Révais Schüler folgten ihm auf der Ferse nach und entlarvten den Heuchler. Ich wusste von dem ganzen Händel nichts, als was ich in diesen Zeitungsblätter las, und schrieb an Révai. Ich bat ihn, Versegi auf seine *haeresen* in der Grammu. und Tiszta Magyarság zu antworten, aber seine *Person* unberührt zu lassen und seiner Würde nicht zu vergessen, zugleich sagte ich ihm mein, freilich *sehr ungünstiges* Urtheil über V., als Schriftsteller. Révai, nicht faul, rückte den ganzen Brief ohne mir das mindeste zu sagen in das Werk seines Schülers Vig László ein, schickte mir die zwei erstere Antwort wider Versegi, und sagte, die 3te sey noch unter der Presse. Ich fiel fasst um, als ich zu Debreczin das Werk bei Kis István erblickte, kaufte, und bey dem ersten Aufschlagen des Werkes meinen Brief fand. Es zeugt von meinen friedlichen Gesinnungen. Aber was wird es für einen Spuek in der Welt geben, wenn es erlaubt sein wird, ähnliche Briefe, die *in Freundschaft geschrieben sind*, vor das Publicum zu bringen? -- Was ich geschrieben habe, kann und will und soll ich nicht retractiren; ich halte alles für wahr, und bin bereit es zu erweisen. Aber in so einen Streit verwickelt zu werden ist sehr unangenehm, und das anzustellen, was Révai dort mit mir anstellte, sehr unfreundschaftlich und imprudent. Vielleicht muss ich nun auftreten. Werde ich es, so werde ich es gewiss mit Anstand.

Esaias Budai ist den 3ten Aug. consecrirt. Gabriel Szilágyi war damals noch nicht todt, aber er hatte schon resignirt. Nicht unwahrscheinlich, dass Budai Theol. Prof. zu werden damals schon gewünscht hat. In einigen Tagen darauf starb Szilágyi. Budai wird nun Theol. Prof., und vielleicht in kurzem Superintendent.

Abdera-Debreczen spielt immer Streiche, die seiner würdig sind. Obristlieutenant Mich. Péchy von dem Corps de Genie, zu Hermann-

stadt, entwarf einen Plan, um die abgebrannte alte Kirche in Debreczin aufzubauen. Emerichs Péchys Antagonisten wollten dem Mich. Péchy die Ehre nicht gönnen, dass *seine* Zeichnung befolgt werde. Sie selbst liessen einen Plan nach ihrer abderitischen Angabe durch einen Maurermeister in Debreczin zeichnen. Wie dieses Gebäude nun halb aufgeführt ward, fiel ihnen ein, nach Wien zu schreiben, und die Professoren der Architectur — welches ich ihnen von Anfang her anrieth — zu consultiren. Diese antworteten, der Riss sey unter aller Kritik, nicht werth, dass sie darüber auch nur ein Antwort verlieren sollten. Aber da es nicht zu erwarten ist, dass das, was schon steht, niedrigerissen werde, so mögen sie nur fortfahren. Die Wölbung müsste aber nicht durch alltags Maurer aufgeführt werden, sonst läuft die Gemeinde Gefahr, unter ihrem Schutt begraben zu werden. — Auch als Mich. Péchy den Riss zum Collegium machte, wandte ich ein, dass ein Obristlieut. bey dem Genie-Wesen nicht eben auch ein geschickter Architekt und ein ästhetischer Architekt sein müsste; sie sollten den Riss nach Wien schicken. Dort war der Hass wieder Péchy zu bekämpfen, hier Péchys Anhänglichkeit gegen seinen Cousin, und jetzt sieht man, dass meine lieben Glaubensgenossen ewig verurtheilt sind, nichts was Geschmack hat, aufweisen zu können. Die architraven in der Façade des Collegiums sind entweder *unterbrochen!* oder doch durch die Fenstereinfassungen *berührt*. Ob es nicht besser wäre, wenn die Herrn Kalviner endlich *«lutherische Wissenschaften»* anstatt dem Plunder, den man in Debreczin und andern Kalvinischen Schulen hohlt, lernen möchten? — Auch in Patak ist es mein Verdienst, dass jetzt das Auditorium in die *Mitte* der Façade Seite, und nicht in einen Winkel, kommt, und das es nicht einen Saal, der vier Säulen hat haben sollen, erhalten wird.

Sie sehen, dass mein Anti-Debreczinismus sich noch nicht gelegt hat. Ich hoffe zu Gott; er wird ewig bleiben — bis nähmlich Debreczin abdera bleibt. Diese meine Abneigung hat jetzt einen persönlichen Grund. Ich lieh 1806. in Febr. einem dasigen Mann, der auch zwischen den Gelehrten sitzt, alle Jahrgänge der Wiener Annalen. Vorgestern habe ich sie zurück erhalten. Der ganze Jahrgang 1802 und 1804 ist verloren, von 1805 aber Januar, August und September, also zwei ganze Jahrgänge und neun Monate. Ich wage an Sie die Bitte, mir diese abgängigen Bände, sey s von der Spedicion der Annalen, sey s durch eine Ankündigung zu ver-

schaffen, und mir dann sie zuschicken. Den Preis erlege ich ihnen mit vielen Dank. Auch werde ich Ihnen die 4 f., die ich an dem Magazine erblickte, bald zuschicken.

Wie heisst der Portrait-Mahler in Lentschau, der Herrn v. Pfannschmied, den Schwiegersohn des Herrn Günther, gemahlt hat? und könnte er sich nicht entschliessen hieher zu kommen? —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1169.

Cserey Farkas — Kazinczyna.

Krasznán 23dik Septemberbe, 1807.

Kedves Barátom!

Lakadalmi vigságokból tegnap érkezhén haza, három leveleid örvendeztetének meg, melyekre ezennel rendbe felelek.

Semmi éngemet ugy meg nem rezzenthetet, mint azon leg nagyobb méltatlanság, a mi B. W[ay] Miklóssal történt. Sainálom ötet, könybe merült szemmel zokogom Nemzetem szabadságának alacson szolgaság igazának terhére való hanyatlását, mert a midőn egy W[ay]t, egy oly tökéletesen nagy embert azért, hogy a Törvény szentségének védelme mellett szól, ily minden fejedelmi atyai szelidséget el mellőző Itélet ér, akkor nincs mit ohaitani egy meg ijedni nem tudó Hazafinak, hanem vagy — — — vagy pedig Kamschadtká vadságaiba reítezni, ott az el vadult Természet kieltlenségei közt siratni Hazája boldogságának abból történt hanyatlását, hogy a Nemzet Naggyai a puha élet piszkai közt Testi és lelki képpen meg szüntek azok lenni, a miknek lenniük kellene. Borzasztó képek tűnnek előmbe, barátom!! vérem természetesen heves ugyan, de nem tudom miért eddig ismeretlen hevületre gerjed, mi csillapithattya meg, aszt még nem tudom, csak képzem. — Nékem azokból, a mit Sibóra írtál, semmit se küldettek meg, nem is szokás ottan hogy én [velem] a féléket közöljenek, melynek az a következése, hogy [én] se közlök velek egyebet, csak a mit ok vetetlen tudniok kell; cseleked tehát ezután, kérlek, hogy a mit velem Barátságod tudatni akar, aszt ird meg egyenesen nékem. Most pedig árra kérlek a leg nagyobb barátsággal, hogy ezen történetnek minden környül állásait, el nem halgatván a leg kisebb részt is, a mi ahoz tartozik, szünomra gyűicsd egybe, igen becses lesz előttem nem azért, hogy a szenvedő ártat-

lanságba gyönyörködgyem, hanem valami egyébért, ennél sokkal nemessebbért, melyet a Te Lelked képzelhet leg jobban. — Én a Way nagy, és erős lelkétül minden jót várok, meg büntetése olyan nemű, hogy a külső fénytül el csábítottnak szégyenesnek teczik az; de hid el, én irigylem azon Sorsot, mely Wayt érte, a mennyibe a külső fényt imádóknak se baráttya, se követője nem vagyok; oly okbul, mint Way, meg büntettetni, nem minden napi embernek sorsa, és előttem eő nem meg szégyenítelve, hanem dicsőítelve vagyon. — Miért gyött el Way Pestrül? Találkoztál é az olta vele? Hol láthatnám meg őtet? — Néhai Apám nagyon szerette és becsülte Wayt akkor, mikor az Bécsi katona Academiaba volt, szerette és, ugy tudom, Baráttya volt még utolsó napjaiba, így tehát sok okom van Wayt szeretni, becsülni, tisztelni. Most pedig egész fényibe láthatván őtet, meg vallom, forró vágyódással ohaitanám velle találkozni.

Felséges Urunk nem a Tepliczi fürdőbe, hanem Bécsbe kötöl házassági szövetséget, olyat, mely által Birodalmaira nagy fényt terjeszt, mely Népei Boldogságát az újab változások után nagyon eszközölheti — ugyan is a Mailandi Ferdinandnak leányát jegyezte el magának. Könnyen arányozhatod, mely felettéb interessant házasság légyen ez.

Hogy a Csokonai Oszlopát már fel állítsuk, el gyött az ideje; ha tovább halaszlanók, tetemes és orvosolhatatlan hibát követnének el — ugyan azért az én Contomra, kérlek, ted meg az alku az azon hozzád közel lakó Steinmetzel; a Munka csinos és illő intézetit egészszen bizom ismeretes szép és jó izlésedre, én meg tudván, mennyibe alkudtad, a pénzt kezedbe szolgáltatom.

Göthédet most a Debreczeni vásárkor Nagy Gáborhoz küldöm, hogy szolgáltatassa kezedbe.

Buczinak a napokba vettem Bécsbül levelét, következő ki fejezései nagyon meg érzékenyítettek. «Az oskolai esztendőt ma végeztém el, még három vagyon hátra, a mi eszt illeti, mind tetzéseem szerint ment — de (ha szabad megvallanom, a' mi szived jóságát talán kedvellenné tehetné, enged meg! előtted nem tilkolhatom) egészségem ugy, mint az előtt, időrül-időre hanyatlak, veszni kezd bennem azon

szikra, mely reménységnek akár hogy csak meg felelhetet volna, egészen szomorú színbe ál előttem a jövő, talán azon czélat se érhetem el, melyre a Természet leg szentebb Törvénye leg edesebben viszen, t. i. hogy szegény örögülni kezdett szülőimnek jövődöbe szolgálhatnék. Aszt feleled erre, hogy reményleni kell. O! nemes szívű Férjfi! ezen reménységnek felettéb nagyok kell lenni, vagyok bennünk egy olyan valami, a mi akaratunk ellen is meg reszkettet — pedig eszt ki oltani vélekedésem szerint az emberiségre nézt kegyetlenség volna! s ha mingyárt el is gondolom, hogy nyugodot szivel kell várom a jövődöt, csak nem lehetek szabad a küszködő gondoktul. Eddig Buzi. — Ohaitanám ötet Hazámnak meg tartani: első postával irok Mártonfi Püspöknek, hogy az cö Megyéjébéli Pap lévén, gyógyításarul gondoskodgyék; ha kérésure nem hailani elég embertelen lészen, magam kölcségit fordítom arra, jobra bizonyosan nem fordíthatom pénzemet, melynek imádója nem vagyok és csak annyiba szeretem, a mennyibe jót tehetek vele. Igyekszem azon gondos aggódásitul is meg menteni, mely szerint öreg szülei állapottya oly nemes tulaidonnal terheli szívét. O! Barátom miért nem vagyok Hatalmas, ily indulattal, a milyen heviti szívem érzéseit, miljen szép, és boldogító Sugárokat tudnék az emberiség egén deríteni.

Nagyon köszönöm, hogy a Bounaparte familia czimerével meg ismertettél, aszt, hogy ezen familia régi, magam is olvastam egy régi olasz könyvbe, melynek czinjérül meg feleltkeztem.

Az előmbe tett három kérdésekre e képpen felelek: az *elsőre* — Erdélybe nincs közönséges szokásba a völegények által való contractus adás, mindazáltal néha — és némely környül álasokba meg történik, nevezetesen akkor, midön különböző vallásúak az egybe házasulandók. A völegény külömben feleségit meg nem nyerheti, hanem ha szármozandó gyerekeinek a felesége vallásába való neveltetésekre forma szerint kötelezi magát: más történetbe pedig akkor adnak contractust, midön el véendő feleségeiknek némelyek vagy bizonyos Summa pénzt vagy Jóságot kötnek le. — A *2dikra*. Ha a férj magtalanul, és Testamentum nélkül hal meg, úgy minden általa szereztetet Jóságaiha succedal az özvegye — egyéb aránt pedig férje szerzeménnyeiibil annyi részt veszen, mint egyik gyerek, vagy ha Testamentom gyön közbe, annyit, a mennyit a ki szab nékie. — A *3dikra*. A Magyar országi és Erdélyi házasságok állapottyára nézve egyéb külömbséget nem tudok, hanem Erdélybe a meg holt feleségnek keresménnyeiibe, hanem ha az Testamentomnál fogva arra utot nyit.

Külömben a férj nem succedal -- Magyar országon pedig éppen ugy successora a férj feleséginek, mint ez a férjnek.

Én most megint feleségem nélkül vagyok itten, M. Wásárhelyt hattam. 27-a praesentis magam is indulok innen Dévára, az Instellatiora, a hova meg hívó levelet és a szép nem meg szólításá¹ le iratván, küldöm néked és meg változhatatlanul vagyok igaz hiv barátod

Cserey Farkas npr.

Méltóságos Ur,

Igen kedves Barátom Uram!

Valamely Országnak az a' ditsekedése lehet, hogy a Fő Hatalmat kezében tartó Fejedelme az igazgatásban részt vevő Személyeknek ki nevezésében, tsak a' köz Jóra való Atyai törekedésének kíván meg felelni, az a' Tartomány bizonyoson boldognak nevezheti magát. Ezen ditső tulajdonságának kegyes jeleit méltóztatván mostan ditsősségesen Uralkodó Fejedelmünk az én méltatlan Személyemnek-is nem tsak több kérők közzül, hanem még néáltalán vádoztatásaim között is, a' Nemes Hunyad Vármegyei valóságos Fő Ispányságra lett ki nevezetésemmel adni, nem enyim, az ő Felségéje a' ditsősség, a' ki nem tsak velein, hanem közönségesen minden hiv Magyar Jobbágyaival illy egyenes Atyai gondolkodását, és gondoskodását meg ismértettev éreztetni ugyan Atyai képpen törekedik.

Hogy annakokáért ezen Felséges tulajdonságnak érzéséről én, és a' Hazza bár illy tsekély bizonyító Jelt adhassunk, a' Nemes Hunyad Vármegyei Fő Ispányságra lejendő törvényes bé iktattatásomat a' Felsőbbségnek egyetértésével határoztam az ezen folyó Esztendőben következő October 6-ik napára.

Ünnepet fogunk szentelni annak a' jó Szivü Fejedelemnek a' szent Kereszttségben vett ditső neve napján, az én ezen diszes Hivatalra lejendő fel emeltetésem, tsak a' Magyar jó Szivnek Hazájához, Nemzetéhez, Törvényéhez, és Törvényes Fejedelméhez tartozó buzgó Hivségének léssen bizonytsága, az az öröm pedig, melynek a' jó rendet tartandó Ünneplés alatt ohajtanám, hogy több számmal részessei lehessünk ő Felségéhez való buzgó háladatosságunkat jó kívánságokkal meg terhelt fiúi szeretetünket fogja mind a' világgal, még rosz akaróinkat is az ök meg szégyenitetésekre meg esmértetni.

Egyenes hazafiui Szeretettel, s minden tisztelettel kérem tehát a' Mgos Urat, hogy kedves Hugommal edgyütt méltóztassék az irt

napon, Déván, mint Nemes Vármegyénk Praetorialis Helyén meg jelenve, maga részéről is engemet örvendeztetni, és a' mostan ujjabban igazgatásom alá vejendő Nemes Vármegyét Hazafiúi intézeteinek diszesében [!] lehető folytatásában fel segíteni. Melly kérésem meg ujjitása mellett egyenes barátsággal vagyok. Radnót 13-a 7br. 1807.

A Mgos Urnak

egyenes barátsággal való alázatos szolgálja

G. Bethlen László mpr.

Tsak a' régi szerentsétlenebb idők, nem tudom mi uton szoríthatlak volt az emberi Nemzetet arra a' durva aggódásra, hogy a' szép Nemnek majd meg helyet sem találnak vala az emberi társaságba.

Én pediglen, a' kinek szerentsém van boldogabb időbe élni, sokkal méltábban ki rekesztém az Emberi Társaságból, az én gondolatimban, azt, a' ki az ő Anyját tisztelettel nem szereti, és a' ki a' szelid, és leg kellemetesebben kedvezni tudó szép Nem iránt azzal a' figyelmetességgel nem viseltetik, a' mellyel tartozik.

Boldog az a' Tartomány, a' hol a' jövődöbeli nyom édes Anyja által neveltetik a' tiszta Haza szeretetre, még boldogabb az a' Tartomány, a' hol a' szülék Leány Gyermekeiket is, a' Haza Nemzet szokásával, Törvényeivel meg ismértetve, a' Haza szeretetét is vellek meg kedveltetik, mert tsak ezek által juttathatják késő maradékjokra is, a' Nemzetnek, a' Hazának ezen leg drágább kintsit.

Illy vélekedéssel lévén, bátran folyamodom Kedves Hazám Leányihoz, tisztelettel meg tészem Jelentésemet az aránt, hogy Nemes Hunyad Vármegye, még minek előtte ezen mostani állandóbb ki neveztetésemet a' Fő Ispányságra el érte volna, már a' maga fiáról, a' maga környül állásairól józanon gondolkodva, meg állította, hogy a' haszontalanságba keresett dölfösségnek annál jobban határt vetessen, hogy a' Nemessi Társasságba szükséges meg különböztetésnek illendőséget az egyenlőséggel jobban öszve köthesse, hogy a' külsőbb Tartományok Gazdagítására sok kintsünket pazérló Ifjuságot hatalmas meg tiltáson kívül, a' tsinossággal, s egyszersmind a' Hazáról, Nemzetről való, jó izlésnek fenn tartására szoktassa.

De melly okoskodás, vagy melly Törvény lehet ezen czélnak bölts vezére, ha ennek el fogadásával a' szép Nem is Hazájának áldozni nem kíván, nem kételkedhetem hát, hogy Hazámnak az

Anyaságban, Ház tartásban, és már hozzá vetem azt is, a' Haza szeretetben Európára vethető, «kedves Leányi», a' fenn említett nékem igen kedves Vármegyei Nemes Társasságnak ezen meg állított jó czélját Fiaival is, a' meg örökösítésig, meg kedveltetni, disztelenségnek tarthatnák; kérem azért minnyájokat, a' kik személyes jelenésekkel meg örvendeztetni méltóztatnak, méltóztassanak egyszersmind velünk született tiszteletünket az örökké valóságig jó példa adásokkal is meg állandósítani, és az öltözetünknek világos kék kevés sárgával, a' kinek úgy tetszik Arannyal lévén színe, magok is mind a' több szükségtelen költségnek el kerülésére, mind pediglen Felséges Urunk tiszteletére tartandó Ünneplésünkre egyben sereglendő Társasságunknak diszesítésére, akár mely formára szabandó, de tsak ugyan kék színü köntösbe meg jelenni.¹ —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1170.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Pesten Szept. 23. 1807.

De, minek jelennek az én rendjeim illy hamar egymás után háromszor a' Tekintetes Úr előtt, mellyekben mindég másképp festődik környütlállásom, festődöm én is? — Haszontalan, nem nézheti azt előre-ki a' jövőndő homályából az ember, mire fog életében virradni. Édes Tekintetes Ur, én Erdélyi lakos helyett Budai lakossá lettem. — Ha szivességét a' Tekintetes Urnak megnyerni szerentsém volt, mit fog erre mondani? Az én kérésemet, melly még a' külföldről jött, elfogadta — végrehajtá, én erre felmelegülve emlékező fogok lenni. Az hibám, hogy korábban nem írtam a' Grófnénak, 's illy sorsban, melly miatt nem indulhattam, vélem, nem jöttem volna. De így vaktába indulni, itt a' feleletig várni, az én lelkemnek emésztés lett volna. Ő Excellentziáját, Balogh Pétert meglátogatván, ebéd után emlité, 's öt nappal későbbben levelet küldött Unokájának édes Atyja, Helytartói Titoknok Gétzi István Ur hozzám Tápió Sz. Mártonyba, mellyben fija és [az] ifju árva Prónay mellé meghívott. Lakása télen Budán, nyáron által Romhányban Nógrád Vármegyében van. Oh ha ki tehetné tollam, mint emelkedtek az én gondolatim egymás után,

¹ Hogy e mellékletek orthographiája eltér a Csereyétől: onnan van, mert e mellékletek idegen kéz másolása.

hogy vallyon mit csináljak. Az ígéretet feltörni szentségtelen munka. — Majd indultam volna, majd ismét kénytelenítettem elválni gondolatomtól. Sokszorozza a' Tekintetes Ur örömmöt, Budára indulandó levelével, írja legbizodalmasabban némely dolgait, mellyeknek Pesten kell végződniek, én örömmöt megteszem. Három, négy nap alatt indulok Romhányba, 's itt a' mint vélem négy hétig leszünk, addig kérem tessék Prof. Schediushoz utasítani, nem tudhatván még sem Budai lakásom' táját, sem Romhány postáit. — Említeni akarom, ez előtt irt levelemet Czegléden adtam fel Póstára, a' Bátyámmal Ketskémétre indulásomban. Ketskéméten Tisztel. Göből Urnál, Racin és Virgyil' fordítóját Kováts József Urat találtam.

Bár tudnám merre mehetne levelem Andrásfalvára a' Grófné-hoz; így nem terheltem volna ismét a' Tekintetes Urat. Kérem, írja meg nekem, mi nevet visel az idősbb Gróf Kis Aszszony? Mélt. Szerentsiné Aszszonyság ha elfogadná köszönetemet, alattomos örömi lepne meg akkor engem'.

Tiszt. Kis János Urnak Romhányból fogok írni. — Egy példvány *M. Processét* meg küldhetek a' Tekintetes Urnak, Kis' levelében kinyilatkoztatott önnkivánsága szerint, tsak tessék megírni, ki által?

Szeretném tudni ki volt a' Sopronyi M. Társaság munkáinak Recensense az Ausztriai Annálisokban.

Érzem, mennyit kelljen köszönnöm a' Tekintetes Ur verseimről tett néhai crizisénck, jövő levelemben engedelmével ismét néhány darabotskákát fogok küldeni a' legkeményebb megítélés végett.

Jelenlétemben buzdította a' Bétsből most érkezett Kultsár, Nimetz Magyar Mechanikust, hogy a' Mechanicának, 's ehhez tartozó tudományoknak hozzánk szállását, terjedését írja-le, a' már Hazánkban találtató Machinák megösmertetésével egyetemben. Itten találtam véletlenül Ilosvait,* Palugyai, román íróját, mellyet olvasásomra ő maga ajánlott.

Igen szép Intézetekről forog fenn a' szó, mellyek Pesten állítatlnának fel, úgy mint egy Képes Gyűjtemény, 's a' Mechanicára tartozandók, de féljünk, hogy ugy ne legyen ez is, mint a' mosti Ország Gyűlése.

Vagyok
a' Tekintetes Urnak

tisztelő barátja
Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 189. sz. II. k.]

* Sámuel. Kazinczy F. megjegyzése.

1171.

Kis János — Kazinczynak.

Nagy Érdemű Barátom!

Verseim' első kötetét már három héttel ez előtt kaptam; de az olta nem voltam két nap nyomosan otthon. Megjártam azolta már Soprony', Mosony' 's Veszprém Vármegyéknek nagy részét. Most is idegen helyen és *lőhalálában* írok.

Verseimen tett jobbitásaidat szíves köszönettel vettem. Jegyzőseidet azon az egyen kívül, melly a' vers enjambé ellen szól, mind helyben hagyom.

A' Vers enjambé én előttem még eddig a' Magyarban nem látszott hibának, minthogy a' Német Poetákban a' legjobbakban is nem ritkaság olyant találni p. o. Oberon B. 1.

Stanzal I. Wie lieblich um meinen entfesselten Busen — Der holde Wahnsin spielt. Wer schlang das magische Band — Um meine Stirne — De ha bővebben gondolkodhatom a' dologról, reményilem, öszve fogunk menni gondolatinkban. A' hol változtatásokat tettél, többnyire sokkal szebbé lett az én itéletem szerént is a' vers. Orthografiád ellen semmi kifogásom siuts, maradjon az a' verseimben; de magam addig míg időt vehetek gondolataimat ezen tárgyról öszve szedni, 's itéletemet végképpen meghatározni, meg-maradok még a' ts, ö ü 's. a' t mellett. Kár, hogy Kultsár az Orthographiát, általjában a' Grammaticának akármelly részét illető jegyzéseknek helyyt nem ad újságában. Török szakad egy periodicus írást adjunk-ki. Ha Te nem adhatod reá magadat, én bizonyosan minden órán előállok valamelly miscelláneákkal. Akármilyen Olla potrida legyen, tsak a' te jegyzéseid és alkalmatosságoként születendő aprólékos írásaid legyenek benne, nem félek, hogy haszontalan legyen. Mit mondasz ezen szándékhoz. Ird-meg gondolatidat, 's ha lehet vállald Te magadra a' dolgot, ha pedig dolgaid nem engedik, kormányozd az én szándékomat.

Sietve kell írnom, vagy inkább kell mennem; tovább pedig nem akarlak várakoztatni. Isten hozzád.

Pápán Sept. 24dikén 1807.

Örökös tisztelőd 's barátod

Kis János.

Döbrentei eddig már maga is irtt; Ő elindult Erdély felé 's Pesten vagy Pest körül van, minthogy az úti költsége eránt a' mint hallom még a' Grófné nem tett Pesten rendelést. Az Iháros-Berényi Pred. előbbi neve Fülei volt 's itt mi körülünk tsak arról a' nevéről esmérletes. Külömben minden tekintetben gyenge értelmű és tudományú mintegy 35 eszt. ember.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1172.

Cseh József — Kazinczynak.

Kedves barátom.

Hogy sokára ne mülylon irásom, noha még kívánságaidnak felét sem töltöttem be, sietek becses leveledre felelni. Legelőször is Vayról adott bő tudósításodért öllelek, 's kérek, hogy a további történeteket is közöld veleni, a mint értésedre jönnek. — Más nap leveled vétele után, 20d Sept. fel mentem a Játék hegyre, 's reá ösmertem leírásod után mind a gödörben* lévő ablakokra a középső sorban, mind pedig a föld szint lévő kaszárnya szobára, mellyben most Császár Inf.ból való katonaság fekszik. A szoba elég világos, de az éjszaki szeleknek torkában lévén, télen hideg lehetett. Az ajtó új. Eszembe forgott a koppantó.

23dik délután kimentem a fenyítőházba. Szemembe akadván tüstént a Házmaster lakása, belépek, kérdem, ha Kajpl Úr e a Házmaster? — Köszöntést hozok, — azonnal felel az Asszony örömmel eltelve: Bizonyosan K[azinczy] úrtól. Szerencsétlen férjével nem szólhattam, mert az ágyban sinlődött. 2d. Sept. a guta megütötte, elvette a szavát; az asszony a 2dik ütéstől fél. — Igyekezett néki köszöntésedet értésére adni, mellyet a nyomorult erejéhez képest fogadott. — Innen Axmannhoz mentem, az Asszonyt és Titit találtam odahaza. Nagy gyönyörűséggel töltötte be őket előadásom. A jelen valórúl tett kérdések s az elmúltak emlegetése egymást váltották. A jó Titi magasztalásodra nem talált elég szavakat és erőt. Melly szent, és

* A' gödörben voltam a' 4. Nrus alatt. 8ber 7dike oltá 1795 Decemb. 21dikéig. Földszint a szeglet szobában, mellynek ajtaja a folyosóra nyílt Januar 21dikéig és így épen egy holnapig. Akkor a javító házba vittek mindnyájunkat, de status rab characterben, a' koppantóval lyukat fúrtam az ajtón hogy kilássak a' folyosóra. — Kazinczy F. jegyzése.

áldott emlékezeted e jámbor sziveknél! Másnap ismét el kellett oda mennem, hogy Titinek levelét által vegyem, melyt itt következik.¹ Elvittem magammal portraidat, melyet ők össze meg' össze csókoltak, kérnek hogy számokra is küldenél egyet. Itt vala Titi Némnye is. Titi megmutatta ablakodat a *sarokban*.^{*} Fájd kivesztek. A mostani Director durva, örömet veszni lát mindent. Titi nagy és zömök lett, egészséges, vig. tele szívességgel. Mindeddig akadály nélkül jártam útamat, de öly szerencsés nem lehettem, hogy az öreg B. R-dihez** be juthattam volna. A Klastromban egy szolga adott róla informatiót, meg sugta nevét s azt mondta, hogy a Policey Director engedelm nélkül be nem eresztenek, végre Gen. Gr. Heisterhez utasított, ki mindennap meglátogattya szenvedő barátját. Az idő rövidsége, rész szerint pedig az etiquetteól való idegenkedés, melyet az öreg militarisok a magok feléi iránt örömet observálnak, késtetett, hogy Gr. H-hez még el nem mentem. Később talán meg ösmerkedhetem véle és nemes kívánságod betöltése fő gondom lesz. Szinte az üdöre kell hagynom Grünerspergnek kinyomozását; a város népes, 's még eddig semmi privát házakba meg nem fordultam. Axmannétól sem akartam tudakozni, tett észrevételed miatt.

Egy üdö ólta a hivatalbéli foglalatosságok egészen elborítottak. Brigádunkhoz még egy más Brigade foglaltatott. Csupán a mechanicus dolognak élek. Azonkívül a parádokkal, gyakorlással, és manoeuvre-ekkel is sok napok fogynak. Holnap ismét egy reggeltől estig tartó manoeuverünk lesz az Austerliczi csata mezején. A térséget eleve már szemre vettük, és bejártuk. Láttam Napoleonnak positiojít. Voltam azon a dombon, mellyről igazgatta a csatát. Egy beültetett száraz fenyő szál jeleli. Erről mindenkép kiláthatta hadainak állását. Egy rézre metzett Plan de la Bataille elég híven adja elő az egész vidéket, ha Curiosus vagy reá, megküldöm. Stutterheim könyvecskéjének -- az austerliczi ütközet, fordította Tanárky -- megértésére igen alkalmas. -- Ott létemben vettem Kulcsár ujságából egynehány Nrust. Kanizsáról küldötte Chinorányi barátom a Posta mester fia. Így nem éri őt a Stempel. Nem volt még annyi érkezésem, hogy felelhettem volna vagy néki vagy Anyámnak és testvéreimnek.

Adresszemet öly formán tedd, mint mult ízben. A m' m' de

¹ Nincs a levél mellett.

^{*} Sarkban Nr. 1.

^{**} Báró Riedele András, ki Császárunk nevelője volt 's Munkácsról ide hozott a' Minoriták Klastromába. -- Kazinczy F. jegyzősei.

Cs. — premier Lieutenant, Adjutant de M^r le General de Walthör.
— à Brün.

A közelebb pósta utat nem tudom, gondolnám, hogy előbb el ér Budának és Bécsnek, mivel folyvást mehet. Őcsédnek halálán bús vagyok. Jó magyar szívet mutatott hozzám mint idegenhez első látásával Godroipóban. Igy is ritkák a magyar Stabalisok.

Levelem rövidségét ne vedd rossz néven. Minnyárt 6 óra lesz, a postát bezárják, 's elmarad levelem egészen Keddre, mennyi kése-
delem volna ez a te baráti szivednek.

Forrón ülel

híved

Ment.

Brün 27d Sept. 1807.

[Fredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

1173.

Kazinczy -- Nagy Gábornak.

Széphalom 1. 8br. 1807.

A' Sógorom velem együtt mához egy kétre indulunk, [!] az Úrral végezni Debreczenben. Légyen oda haza kérem az Urat alázatosan. A' Csereitől kapott Pakét hadd maradjon ott addig. De szeretném, ha senki sem tudna semmit a' felől, hogy oda akarunk menni, 's hogy ott leszünk. Az Ipm gyógyúl. Feleségem most ott múlat. A' Görög nevében a' Nénje a' szekeresekkel adatott Horváth László Ispánnak Instantiát, hogy őket jókor indította-el a' Görög, de ők deszkát vettek Sztropkón. Magok meg vallják hogy a' terminus után harmadik nap reggel érkeztek hozzám magokat jelenteni 's párban adnectáltak a' Contractust. A' V. Ispán Bernáth János Szolgabirót exmittálta pro complanatione. Ennek levelére egész becsülettel feleltem, de nem bocsátkoztam semmibe. A vármegye csődörein jöve-ki Esküttjével ide *más vármegyébe!* hogy csak még is mondjam miért nem adom a' bort. Az, mondtam, a' Perre való: nekem a' szekeresekkel semmi bajom, nekik regressusok van a' Kupeczre, a' ki későn küldte 's nem calculált a' történhető elkésésre. *NB.* A' szekeresek Sáros Vármegyeiek, nem Zemplényiek. Nem látom miért interesszálta Bernáth János magát annyira. Tisztelem az Asszonyt szívesen, magamat ajánlom barátságába. ---

[Fredetiye a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

1174

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Szászváros 3dik Octobr.¹ 1807. vettem 21. 8br. 1807.

Nagy Becsü Barátom!

Sokat utaztam, de nagyobb nyomorúsággal nem, mint most. Én Erdélynek ezen résziben soha se jártam többször, és mostanig bizomnyára képzelni se tudtam Hazámba milyen rettenetes vadság vagyon, melynek oka nem egyéb, hanem a rossz kormány. A Táý a leg szebb, leg kellemetesebb, de lakossai szánásra minden tekintetbe méltó vadságba élnek, és a mi keveset dolgoznak is, csak azért cselekszik, hogy napról-napra éljenek: itt léteknék nemessebb tárgyárul, munkásságoknak fogamatossabb részéről képzeletök sincsen. Én Postával akartam utazni, lovaimot el hagyván, de Postán Erdélybe senki meg ne induljon: a Commissariatustul van assignatiom forspontra, még pedig lovakra, de elig kapok, eszt is pedig csak annak köszönhetem, hogy Insurgensi Uniformisomba utazom, és ezen halgatagok úgy irtóznak a katonátul, mind az Amerikai vadak néha napján a lovas Spanyoltul — Ma a 4dik napja, hogy föttet nem ettem, egy szóval Barátom raitod és Bethlen Lászlón kívül kevés halandó vagyon, a kiért ennyi sanyarúságon által mennék; mind ezek mellett nagyon gyötör az is, hogy Hazámot ily kietlen, vad állapotba kell látnom — azért mivel a leg főbb kormány meg elégszik avul, hogy Erdélynek sok szép arannyát, és kincseit Tárjába gyűiti, tovább nem ügyel reá, az alsóbb kormány privatismussának áldozik — egy Napoleoni lelek tehetné Hazámot azzá, a minek aszt lenni ohaitanám. Ma reménlem be verdődöm Dévára; meg vallom alig is várom. — Utí sanyarúságaimot nagyon enyhítette, hogy Sombori Lászlóval, jó Poetánkal, két Statiot tehettem, ezen érdemes ember nemes tüzzelel beszél róllad és képzelheted, minő édes enyhülésire volt unalmos utazásom kinyainak, hogy róllad beszélhettem, az az hogy volt kívül róllad beszélhessek — mert eő érdemeidet nem csak ismeri, hanem tiszteli is — én pedig² e kettőt egybe kötvén, a leg nagyobb gyönyörúséggel nevezem magamat örökre hiv barátodnak

Cserey Farkas mpr.

¹ A hónap nevétől kezdve Kazinczy kézírása.² Itt a szó fölé van írva valamely olvashatatlán szó, talán *irántad*.

Többet irtam volna, de a fogadás tintája, melyből irok, fogyatékján van — Ély Boldogul leg kedvesebb Barátom.

Kívül:

Szűszvárosról. Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Úrnak. p. Kolosvár. Debreczen, S. A. Ujhely. *Széphalom.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1175.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom, 5. 8br. 1807.

Tisztelendő Úr!

Krainikné húgom nagy gondok között van hogy a' lyánya nem ír. Attól tart, hogy Asszonyámat meg találta a' gyerek bántani, 's így osztán kedvetlenségei vannak. Azt kívánja tőlem, hogy az Úrnál tegyek ez eránt kérdést, ha nem esett e valami. Méltóztassék az Úr minden tartózkodás nélkül tudósítani, még pedig úgy, hogy a' levelet magának a' húgomnak által küldhessem. Mit érez az anyja a' gyermekéért, tudni való. A' húgomnak sok is a' gyermeke: de még is érzi ennek távollétét. A' lyányka bizonyosan nem vágy úgy haza, mint a' húgom vágy látni őtet, még pedig ismét oda haza látni. Abban a' részben, úgy hiszem, úgy vagyok vagy inkább úgy volnék magam is. Azon felyül pedig még egy kérést kell az ő nevében tennem az Úrnak: Mint barátja házunknak, mint tiszteletre méltó ember, 's mint Ministere annak a' Vallásnak, a' melly minden bizonyal szent, mert jó czélú, adjon az Úr hasznos tanácsokat a' gyermeknek, a' hol látja hogy hibáz, 's éretlenségéből ollyat cselekszik, a' mit nem kellene. 'S ha szopni való vágyását sejtí-meg az Ur, mondja, hogy az is meg lesz nem sokára. Asszonyám mindég fel szokott jární télére Regmeczre. Akkor látni fogja a' szüléjit 's testvérjeit, 's az már nincs messze.

Nagy Gábor Úrtól vallyon kihozták e már a' ládámat 's Telegdi Gábortól a' könyvet? Hát a' hárfá felől monda e valamit az Úrnak Hóke. 11 fíot ígért érte az Esztergályos, 's megmondtam Hókének, hogy csak adja a' hogy lehet.

Örvendek hogy a' Laczi haláláról szólló darab megnyerte az Ur javallását. De még az nem tesz engem az eránt bizonyossá, hogy

az másoknak javallásokat is megnyerte. Tudja az Úr, hogy a' szegény Csóka Uram felől tett tudósításonkat is már sértőnek kezdette gyanítani az, a' ki előtt az Úr azt az én jelenlétemben előhozta volt. Pedig az nem csak kissebbítő nem volt, hanem inkább barátságos hangon van ejtve. Az az egész biographiáeska nem nagy dolog: némelly ſt benne minden conceptus sőt előre való gondolkozás nélkül írtam. Hogy tehát hiba ne lehessen benne, azt nem tagadom. De minden bizonnal nem lenne az mind hiba, a' mit más abban hibának nézne, sem titkos csipdesés, a' mit a' gyanakodó fül annak venne. Holt embert, kivált azt, a' ki ha barátom nem volt is, testvérem volt, én nem csipdesek. 'S a' esokoládának gondolt táská a' tarisznyában, midőn azt az Oberster felmotoztatta tréfából, nem arra való volt a' biographiában, hogy a' kártyázásból vétket csináljak, hanem hogy elevenséget adjak a' beszéllésnek, 's a' siralmas monotoniát felbontsam. Egyéb eránt magamat sem felejtettem-el, 's szabad kiömlést adtam azon való fájdalomnak, hogy minden bántás, még pedig kegyetlen és a' Domokos Urak bizonyágtétele szerint is érdemtelen bántás mellett, sok ízben kerestem a' megbékélést, 's az mind haszontalan vala. Ezt Tiszt. Úr ne említse Semlyénben: de maga tudhatja, 's én kész vagyok előre el nem foglalt bírák előtt az egész historiát ítélet alá bizni. Emberi gyarlóságot el kell nézni, mert arra mindenikünknek szüksége van; még a' legtökéletesebbnek, legtisztábbnak is: de nem mind emberi gyarlóság az osztán, a' mit annak akarnánk neveztetni. — A' *szertelen* megtévedésnek az a' bosszúloja, hogy a' ki azt elkövette, a' nagy szégyen miatt nem tud vissza térni.

Az utolsó ujságban egy Debreczeni Tudósító, kit én Tiszt. Diószegi vagy Prof. Sárvári Urnak gondolok, előhozá a' nevemet. Barátságos érzésekkel van említve, 's nem is kerestem egyebet benne, midőn a' név szemembe ötlött. Az és az a' körülállás, hogy a' Botanikusok munkájoknak egy nyomtatványát nékem ajándékban küldöttek, előttem annak jeléül van véve, hogy a' tavalyi tűz ott is egészen elaludt. De én az Urral való létem olta tanultam-meg egy ott tanult embertől, hogy Fő Hadnagy Úr Sonkeszt és egy más Örgöngöt emlegetett a' maga Replicájában. Azt én nem tudtam, mikor a' Virgil verse tűzbe hozott. Az Fő Hadnagy Urnak nagy szerencséje. Tűz és felgyuladás nélkül hallottam illy későn a' magyarázatot. De csendes vérrel is bevágtam volna az olly hypochondriai eszelős-ködésnek és impertinentiának az útját. Most minden emotió nélkül azt mondtam reá, hogy Debreczentől egyebet várni nem lehet. Vágni,

szabdalni in publico szabad: de nem szabad alacsonyságra vetemedni. Ezt Debreczen nem tudja.

Ne gondolja az Úr hogy tűzben vagyok. Pulsusom csendesen vér, 's beteg vérű embernek el kell nézni az ollyat is. Ha Fő Hadnagy Urral lennék, elő hoznám Sonkeszt, az igaz, de magam el nem felejténém. Mindég a' goromba vesz, mindég! Ezt kellene tudni Fő Hadnagy Urnak.

Hát az Úr mikor lesz Atya? Engem hat hét alatt azzá téssen a' házassági boldogságok Istene. — Kivánom azt az Urnak is, 's ajánlom magamat nagy becsű barátságába 's maradok

Tiszt. Úr az Urnak

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz nyp.

A most már meg nem levő borítékról talán Lugossy a következőkép jegyezte föl a levél utolsó lapjának alsó szélére a címzést:

à Monsieur Monsieur de Fazckas, Curé de l'Eglise Réformée d'Ér-Semlyén. — *Ér-Semlyén.*

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1176.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom die 7. 8br. 1807.

Lelkem kedves fele!

Hosszas hallgatásod után íme érkezik Septbernek 23dikán írt leveled. Ha eddig forrón nem szerettelek volna is, most fognálak. Lelkednek minden hangzatja Echoja az enyémnek.

Hogy Zsibó Veled nem közlöttem leveletem, nékem nagy örömmre van. Az azt mutatja, hogy mással még kevésbé nem közli. Az neked nehezen eshetik, de engem nagyon megnyugtat. Sok veszély ezen a' dicsőséges Planétán nem rossz szándékból, hanem gondatlanságból történt. Azonban az effectus mind egygy. Kövessd Zsibót, és némelly dolgokban még csak meg gyanítani se engedd, hogy tudsz valamit, annyival inkább ne mutassd, a' mit vettél 's venni fogsz. Parancsolatod teljesítve lesz. Venni fogod a' mit kívánsz. De a' mint veszed, zárd-el mingyárt. Nem engem magam, hanem azokat is compromittálnád a' kik elő fordulnak benne. Most csak úgy adom.

a' hogy azt az emberséges emberek előtt elmondhatod, meg nem nevezvén, hogy kitől veszed a' hírt.

Generalis B. Vay Miklós minekutánna már egynehány nap forgott volna tanácskozásban mind a' Mánások mind a' Statusok tábláján, ha szabad légyen e külön adományokat tenni, a' mit az Uladislaus törvénye megtilt, felkölt és könyv nélkül monda-el egy oda haza papirosra tett Oratiót. Nem monda semmit benne a' mit a' második táblánál eleget nem mondtak: de az ollyat az első táblánál nem szokás hallani, 's így történt, hogy míg Vay a' beszédet tartotta, Széchényi Ferencz, a' Bibliotheca alkotója, 's más hasonló hazafiságú férjfiak nem győztek a' Vay imprudentiáján eléggé csodálkozni, 's azon felyül hogy fejeket rázták, még ejnyékre, ahókra, 's szt-ekre is fakadoztak: az Ifjak háromszor kiáltottak neki Vivátot; a' Palatinus pedig a' legnagyobb csendességben ült. Elvégezvén Vay a' beszédet, a' Palatinus szóllala-meg, sértő szó 's indulat nélkül, és nem monda neki egyebet ennél: *Tribuat libertati votorum Illustrissimus Dominus Baro, quod patienter fuerit auditus.* Ennyit és csak ennyit 's semmit nem egyebet monda Vaynak, hanem a' Vay okait czikkelyenként felfogá 's rájok felelt. Egynehány nap zúgás volt Pesten 's Budán Vayról, de ez a zúgás csak hamar egészen elcsendesedett. A' Palatinus felment Bécsbe, nem e' miatt, hanem a' Dietai dolgokat, a' mint azok kívánták, bemutatni. Egyszer Vay Gróf Bekkerstől levelet vesz, hogy menjen, 's míg fel ér is, küldje-fel az Oratio párját, még pedig, hogy hiteles legyen, mások által subscribálva, a' kik tanúji legyenek, hogy egyebet nem mondott. Vay csak akkor producálta az Oratio brouillonját, és így nem igaz, hogy a' Sessio után mellyben azt mondotta, ijedve adta-ki mindennek. Elvitte azt a' bátyjához Jósefhez, 's kérte őtet, hogy ha baja talál lenni oda fel, fogja pártját. Sírva váltak-el; Vay Jósef a' nála hagyott Oratiót elhordozta az első Püspökök és Regni Bárók közt, 's kérte hogy authenticálják. Megtette mindenik, csak Gróf Széchényi nem. Más nap Széchényi Vay Jósefnek egy igen hosszú levelet íra, mellynek az volt summája, hogy ő elfelejtette mit mondott Vay Miklós, azt azonban attestálja, hogy a' Felség ellen egyenesen semmit nem mondott. Csak hamar publicáltatik a' Katonaságnál a' Cassatió. A' Statusok felzendülnek. Conferentiát tartanak, 's írnak a' Judex Curiaenek, hogy ez tartson sessiót, a' Palatinus Bécsben lévén. Ez azon örv alatt, hogy Vácra megyen, Bécsbe futott. A' Conferentián első jelent meg a' Bán, a' ki minden tekintetben

tiszteletes férjfi. Azonban az ő példája Péchy Imrét reá nem bírta, hogy ezen dolog miatt megjelenjen, 's ez a' két Vaynak képzelhetetlenül fájt. De nem minden Diaetai Ablegatus bír Péchy Imrei lélekkel. Ott bátran viselék magokat. Vay Bécsben Károly Hercegnél jelenékmeg. Küzent, hogy Vay nem Katona többé, neki pedig Diaetai Ablegatussal semmi dolga. Vay bé nem eresztetett. Azonban a' Pesti tűz a' Ministeriumot arra bírta, hogy tartson Conferentiát. A' Palatinus azzal fenyegetődzött, hogy leteszi Méltóságát, ha Vay nem reponáltatik: Károly Herceg azzal, hogy leteszi a' Generalissimusságot, ha igen. Gróf Stadion és Wrba azt vitatták, hogy a' Fejedelem nem compromittálhatja magát, pedig fogná, ha Vay reponáltatnék: Zichy Károly azt vitatta, hogy a' Fejedelem megtévedhet, mert [nem] Isten, 's hibája helyre hozása még dicsőségére válik. Ezt annál inkább lehetett, mert a' Fejedelem declarálta, hogy a' Vay Cassatiója eránt Károlynak irt Handbillet felől semmit nem tud. 'S Vay reponáltatott. A' Császár Styriába, Károly Herceg Prágába menvén, János Hercegre bizattaték a' Publicatio. Ez ezen kifejezéssel volt: Aus besonderer Gnade. A' Statusok lármára költek, hogy az nekik nem elég. A' Palatinus felírt János Öccséhez, hogy hiba esvén az expeditióban, azt hozza helyre. János a' Fejedelemnek irt. Többet ennél nem tudok.

Vayné e szókkal eresztette Bécsbe a' férjét: Miklós két dolgot kérek tőled, 's úgy osztán nyugton leszek ha fogadod: Alacsony-ságot ne kövess-el, 's mérsékelj tüzedet! —

A' Bán derék ember. Midőn arról vala a' szó, hogy az Udvar kívánsága szerint az Ország applacidáljon 18000 embert a' Katonáság suppletatiójára, Lónyai Gábor Cs. Kir. Kamarás, Zemplén Várn. Követ és Vice Ispán felkölt, hogy nem 18-at, hanem 20-at kell adni. Kifütyöltetett. A' Bán volt az, a' ki azt felelte, hogy hisz annyit az Udvar sem kíván: adjunk 12000t, 's ennyiben a' Haza meg is állapodék.

Tegnap előtt Kázmérban voltam. Az Ipan halálos betegségből, az Onkelünk egy veszedelmes hidegtelelésből gyógyulván, 's ennek (az Onkelnek) Secretariususa (tudod, hogy mindkét szemére vak, és így e' segéd nélkül el nem lehet) hasonlóképpen halálosan beteg lévén, nékem parancsolták, hogy az Absenektől vett tudósítást olvassam-fel. Képzeld: Ő Felsége dissolválja a' Diaetát, holott midőn a' Diaeta első napjaiban arról vala a' veszekedés, hogy addig a' Kir. Propositionók elő nem vétetnek, míg a' Gravameneken szerencsésen

által nem fognak esni, azt azon tekintetből hagyták abba sürgetni, mert tiszteletlen bizodalatlanságot mutat. Sajnálom ezt, úgy áldjon meg a' mindentudó Isten, mert sajnálom, hogy a' kölcsönös bizatlanság nem hogy szűnne valaha, hanem új taplót kapott. Az a' Fejedelem a' ki Vayt vissza állította, ezt is fogja, szentül hiszem, teljesíteni: de a' nehezteles meg van 's gyökeret ver. Lehet e ott jól a' dolog, a' hol az Ország a' maga atyja szavában kétségeskedik? — De elég Diaetai dolgokról. Levelednek egyéb czikkelyeire mégyek által:

Nem képzeled mint ver szívem Atyád árnyéka eránt, értvén hogy Vay Miklóst igen szerette. Nekem Morvából tette azt a' kérdést egy Generalis, hogy Vay, a' ki eránt illy kedvetlen végezés érkezett, kiesoda? 's tele írtam magasztalásaival egy egész árkust. Ma veszem ezen levelemre a' választ. Melegen szólltam 's az ollyat megértik. — Hát Téged mint szeretlek azért, a' mit Buczi eránt tenni készülsz! Az Isten áldjon-meg érte abban a' punctumban, a' melly legforróbb kívánsága szivednek.

Góthét e' napokban magam veszem által Nagy Gábortól, kihez a' Sógorommal Török Jóseffel az ifjabbikkal, holnapután indulok Debreczenbe Processusos dolgok miatt. — — Csokonainak számára kezemhez nem jöve több 30 Rftnál. 20-at Gróf Desóffy József ada. 10-t pedig Dr. Sándorffy. Utolsó leveled olta, t. i. az alati mig lakadalmazál, vettem levelét Prof. Fabchichnak Győrből. Azt írja, hogy Prof. Tumpacher az Universitásnál, vissza küldé neki a' nála Febr. olta heverő pakétot, minthogy meg únta magáná! tartani; Fabchich pedig a' pénzt azoknak a' kik azt adták, vissza adta. Édes barátom az illy mozdulások mint ez a' tied vala, a' gonoszság által félre szoktak magyaráztatni. Hogy tehát mind Te tiszta légy a' vádtól, mind én, kérlek hogy egy részről Gróf Desóffynek, más részről Sándorffynak írj levelet, köszönd-meg nekik hazafiúi tetteket, és nevezzd-ki egyiknek is, másiknak is, hogy mennyit vettél tőlök. Ezt én az Ujságban fogom hírül adni a' Hazának, 's annál nagyobb örömmel, minthogy a' mit nagyon óhajtottam, parancsolod végrehajtását.

Az ide zárt levelet,¹ édes barátom, néked ajándékba küldöm. Tulajdon keze írása Báró Riedele Andrásnak, tudod honnan. Egy leveledben Te az ő számára egy kis alamizsnát szántál. Azt mondtam, hogy nincs reá szüksége. Ezen levélnek második lapján veres

¹ Nincs a levél mellett.

plajbászszal vontam-el egy sorát, a' mellyben panaszolja, hogy nincs Postapénze. Ugyan ezt még *eggyyszer* hozza-elő ezen leveleiben. Talán ugyan-ebben említi azt is, hogy neki Gróf Blumegenné, Gróf Heisternek testvér húga és Herczeg Hohenzollerné Rolleteket csináltattak az ablakára. Ez jele hogy szükségben van. Bátorkodom nemes lelküsedet megszóllítani, add neki azt a' mit akartál, és minden ceremónia nélkül küldd a' mit e' szent végre rendeltél, a' Monsieur le Comte de Heister, Chambellan et General Major aux Services de Sa Majesté Imperiale Royale Apostolique par Vienne à Brünn en Moravie. Irhatsz magának is a' szerencsétlen Bárónak. Arra nem szükség kérni, hogy ezt ejtsd úgy, hogy az adás által nem megszégyenítessék, hanem Complimentet találjon benne. Ő annyira nemes érzésű ember, hogy Munkácson létemben azt beszélt nekem igen szép megilletődéssel, hogy már nem emlékezem kiesoda 1 ftot ajándékozott volt neki ezen nyomorúságában. Ez édes barátom, nem csak Téged fog megdícsőíteni, hanem Nemzetünket is. — Most pedig halld az én koldulásomat.

Eggenberger Pesti Könyváros azt írja nekem e' napokban, hogy a' Kis Epistolájából, melly előtt képem áll, minthogy házasságomra irattatott, 20 Explár sem költ-el wegen dem hohen Preiss. Azt irtam vissza, hogy nem csudálom, de sajnálom. Az Epistola bekötve és a' képpel 1 ft 30 xron van általam meghatározva. Pedig Johnnak minden illy nagyságú képe a' Bécsi Képes boltokban 1 f 30 xron árultatik, a' mit magam tapasztaltam 1803-ban Kosciuskónak 's Ditrichsteinnak képeit révén meg Ide teszem még, hogy Kisnek 200 Explt adtam ajándékban. Szomorú dolog, hogy illy kinézéseim vannak a' pénz visszatérése eránt. — 1a Sbr. vettem Ocsovszkitól a' Haykul által végre elkészített Egyveleg Irásaim első kötetének utolsó árkusát 's azon felyül hogy két esztendő óta nála hever 209 ftom, 's a' sok Rézmetaszt kifizettem régen, Octób. 5dikén a' Cancellarius adressze alatt küldtem egy Recepissis levélben Ocsovszki Urnak kezéhez 400. Rftot (négy százat akartam írni, tollam botla-meg, az jutván eszembe a' szám leírása alatt, hogy nagyilekü Sógorod ezt a' munkát 500 Rftal segéllette.) Ez a' most említett 500 ft régen fel ment a' munka körül dolgozó Művesekre 's most 400 ftot küldöttem újra és még ebből ki nem telik. Képzeld el mi lesz belőle, ha az exemplárok az Eggenberger szavai szerint wegen dem hohen Preiss el nem kelnek. Pedig egy exemplárt nem lehet alább adni 5 Rftnál. Ez hallatlan ár magyar munkában; de az is hallatlan, hogy magyar

könyv illy papirosra, újonnan öntetett betűkkel, illy gondnal nyomtatva. 3 vignettel, két Octávrézzel és egy Portréval (a' Sogorodéval) jelenjék-meg. 'S mit csinálók, ha csak fele kél-el, melly nem lehetlen. A' calculus azt kívánja, hogy alább 5 ftnál ne adassanak exemplárjaim, a' Velin exemplárok pedig 10 ftnál alább ne. Eggenberger azt írja, hogy ő a' maga risicójára Erdélybe egytet sem küld, mert ott rosszül fizetnek 's adósok maradnak. Az tehát a' kérésem, hogy fogd pártját igyekezetemnek és ird-meg, hogy száz exemplárt a' Kis Epistolájából, 's 200 exemplárt az Egyveleg írásom első kötetéből (ez per 5 ft igen szép író papirosra nyomtatva) Erdélyben hová küldjek úgy, hogy mind elkelések felől, mind ároknak (in summa 650 Rftnak) begyűlések és kezemhez jutások felől bizonyos lehessen; mert Erdélyben 200nak kell elkelni, külömben a' hátra levő 4. Tómus megjelenése elmarad. Ezen s-t olvassd meg két 's három ízben, 's úgy felelj. Panaszlottam hogy Diogenesem árai is oda veszték. Ha így járok, igen megjáróm. Öllelek.

Olvassd-meg a' Cóperta belső lapját.¹

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1177.

Kazinezy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Octob. 7d. 1807.

Páratlan férjfi, páratlan barátom!

Minden leveleid megpillantása örömmel tölt-el, és akármelly csomó érkezik is, Sophienak megjegyzése szerint, mindég a' Tied az, a' mellyet legelőbb török-fel: de ez a' mai, melly azt mondja, hogy verscidnek első Kötete el nem veszett az úton, rendkívül örvendeztet. Csaknem babonás rettegésben voltam, hogy elveszték. Most értem, mit tett ez a' félelem; csak annak képzelése volt, hogy mit vesztett volna a' Publicum, ha az a' kincs elveszett volna. — Én sem tartom *általában meg nem szenvedhetőnek* a' más sorba általmenő értelmű verset, 's igazságod van annyiban, hogy ha ollyas még Oberonban is -- 's bizvást hozzá teheted: Matthissonban és Schillerben — nem ritkán fordul-elő, nem látom, miért kellenc nekünk őket szégyenleni. De Oberon nem Oberon. Schiller nem

¹ Hiányzik.

Schiller, Mathisson nem Mathisson, próbáld valamely illetén sorodat az én ohajtásom szerint reducálni, s vessd össze a' kettőt, 's mondd-meg, caeteris paribus melyike szebb. Bizonyosan az, a' melynek rimáján megnyughatik a' hang! Én sokszor csudálkoztam azon, hogy Schiller, és — az efféle csinosításokban még inkább Mathisson, kinél, tudtomra ugyan, a' végső gyalút eggy német Költő sem adta-meg inkább munkájának, (úgy hogy azokra ilik igazán a' factus ad unguem) mint szenvedhették meg azt, 's ellítettem magamat, hogy az nem más okból esik, hanem azért, hogy a' monotoniából kiszökjenek, mint a' hogy a' Jámbusokat író Német nem mindég az ödik syllabán teszi a' Caesurát. Ezen tehát meg fogunk alkudhatni még a' barátság által nyújtandó olajág árnyékán kívül is.

Hogy verseid az én orthographiám szerint nyomatattassanak, azt — ha valaha, *itt* higy szent állításomnak — nem kívánom, sőt vele nem is hízelkedtem soha. Ámbár az efféle apróságok észrevehetetlenül annyira elfoglaltak mindnyájunkat, hogy e' cikkelyben a' különbözőést el nem tűrhetjük, és ámbár nékem úgy látszik, hogy, kivévén holmi felette homályos dolgokat, részemen van az igazság: én a' különbözőség által meg nem bántattatom, csak valaki éppen oly képtelenségeket ne vitasson, mint a' szerencsétlen Versegi. Te közelebb jársz hozzám mint Virág, és még Virágot sem igyekeztem soha proselytusommá tenni.

Én annyira el vagyok fogva, én oly sokba kezdettem, és oly kevés tehetségem, értékem 's időm van realizálni gondolatimat, hogy időszaki írás kiadásáról nem gondoskodhatom. De azt repeső örömmel értem leveledből, hogy eggy ilyennek megjelenését reménylhetjük, és hogy azt TE vállalod magadra. Valami tőlem kitelhetik, azt mind kész vagyok eggy illy szent szándéknak áldozni. Gyönyörűséggel sőt kevélykedve lések egyik szorgalmatos Dolgosod. Te abban inkább fognál boldogúlhatni mint én, ha én reá érnék is. Nem szóllok semmit tudományaidról, készületedről, hogy szavaim úgy ne hangzanak mint compliment: csak azt említem, hogy itt nincs senki, a' ki velem kezét fogjon, néked pedig sok Predikátor társaid lesznek olyanok, a' kik ha egyebet nem, némelly igen derék Recenziókat írhatnak, 's a' kül és belföldi Német Journáloknak reánk is tartozható Articulusait lefordíthatják. A' Schédius és Rumi 's Lübeck Zeitschriftjeiben sok van a' mit magyarul is kellene olvasni. Hát a' Bécsi Annálisokban, a' Hálai Literatur Zeitungban etc., a' Münchener Aurórában (melly már véget ért)! Én ezt az utolsót megszereztem és most

tekintek belé, midőn az Ipan által nyakamba csapott Processualis dolgok elcsömöröltetnek. Derék munka! Neve mutatja mi akara lenni. Vedd hozzá, hogy Münchenben, Bavarriában, egy à la Henry IV. Pápistává léteztetett Fejedelem alatt, egy Lutheránus Királyné Protectiója alatt íratott! abban az Országban íratott, a' hol a' Könyvesség és -- a' mi egészen különböző -- az Illuminatusok Rende Persecutiót szenvedett a' Templomokat járó Wollüstling Carl Theodor idejében!

Döbrentének utolsó levele azt hagyja reménylenem, hogy ő újra el fogja fogadni az én hívásomat. A' Lutheránusok Teleki Jósefjére (Balog Péterre) új haragra gyűltdtam, hogy ezt a' barátunkat debauchirozta. Érted e, *miért* nevezem ezt az anti-Telekit Telekinék? *Szörnyű Lutheránus* és néha semmi. Vultu mutabilis; albus et ater! Noha a' Religiók Chéffeinél ez többnyire nincs is másképpen. De Teleki Jósef nem Antagonismusból volt Kálvinista, még pedig az is a' legirtóztatóbb, hanem meggyőződésnek tetsző meggyőződésből. Ő nem mondta azt, a' mit Leo X. mondogatott: ista fabula de Xro nobis multum importat. Ő azt hitte, hogy még Luther. felsége 's leánya sem idvezülhet, mert nem Kálvinisták. Barátom, mikor azt hallom, a' mit e' napokban, hogy a' Sátor-Ujhelyi Esperest, a' ki Egerben Philos. Prof. volt, egy éhen holt Czigányt Pápistává tett, elhítetvén őtet, hogy csak a' Pápista idvezülhet, (mellyre előttem a' Neophytus Galileus a' Galileinek e peró si muove-jét így fejezte-ki: pedig Isten uttse nem igaz, hogy a' Kálvinista nem idvezülhetne!) azt megindulás nélkül nézhetem: de mikor az eszes ember úgy szól, mint előttem szóllott Teleki Jósef, Balog Péter és Péchy Imre — már akkor elborzadok; 's csak a' Te lelked tudja mint szeretlek Téged csak azért is, hogy Te örömmel és hypocritaság nélkül hordván a' fekete Uniformist 's talán a' fejr inget is azon felyül, az vagy a' minek lenned kell. Elfelejtettem válaszolni minapi levelednek azon czikkelyére, hogy egy énekes könyv kidolgozásával tiszteltettél-meg, 's nevezetesen a' mit mellé vetett tollad 's szived, hogy örvendenél azon munkának, ha Muhamedánus kért volna is reá. Élj boldogul, 's szereteted légyen örökké tartó, mint az én szíves tiszteletem.

Kazinczyd.

Nézzd a' Couvertet belől.¹

¹ Nincs meg.

Tudod e, honnan jö ez a Magyar szóllás *lólalálában?* mellyel utolsó leveledben élsz? Ez nem csak Metaphora. Francziákkal társalkodván, ezt a la háte magyarizáltuk, mint sok más franczia szót és szóllást.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1178.

Cséhy József — Kazinczynak.

Brün. 9^a Oct. 1807.

Kedves barátom,

Jelenvalót pótolóképpen az előbbire (dd^o 27^a Sept.) halladék nélkül küldöm. G. Gr. H[eister] leveledtől indítván tegnap este a theatromban megszólította az enyimet, hogy küldene hozzá. Eltaláltam az okát, minthogy naponként eszembe forgott kívánságod tellyesítése. Felmentem hozzá, szóllott róllad, és baráttyaról, ma délután 5 óratájba be vitt hozzá. Szabadon járhat. Sorsa éppen nem súlyos. Elfogadhattya baráttyait. Ha szobáját tudtam volna, önként láthattam volna régen. Itt egy tiszteletre, egy szeretetre méltó Öregre találtam. H[eister] jelenléte engem kevésbé terhelt, később egyedül maradtam, ismét félbe szakasztott egy vendég. Ez is elment. Tudomány és moralis bölcsesség lakik szavaiban. Nem lehet nem szeretni illy tiszteletes embert. Aggodalmait színe, haja és vonásai festik; nem rejtik el szíve jóságát. Beszél különösebb dolgaitokról, a mennyit egyszerre lehetett. Kértem hajából is számodra, de ezzel marasztalt, mire hosszabbra növeszti, mivel most rövidre van vágva. — Masszor ismét erről is.

Grünerspergnéről ők tudósítottak, megjelentették szándékát. Ezt tehát úgy tekintem, mint véghez vitt dolgot.

G. B. V[ay] jobbra fordult dolgán tudom örülsz, valamint én. Ők is kifejezték érzeményeket, mellyhez megbizattattam azt vetni, — a mennyire a gondosság engedte.

Pap bátyám leveléből értem, hogy az ő Fő Herczegjök a Váczi Püspökség' Administratora nem sokára Primássá lesz. Ő fogja testvérhúgát a leendő királynét felkenni és megkoronázni. Residentiául által engedődik néki a Consilium ellenébe lévő ház a Budai várban. A Váczi Dioecesis öszve foglaltatnék az Érsekivel. Ellenben egy új

Posonyi Püspökség álitodna fel, mellynek megyéje a Vág vizéig fogna terjedni. Azt is mondják, hogy a mi mostani kedves Commandirozó Generalisunk Fő Hg Ferdinand a jövődébéli Császárnénak bátya, mint Commandirozó Budára jönne, hihető, úgy, mint Feld Marschal. Ekép megjönne a Budai várnak régi disze, és Hazánk sok jót várhatna. A mi Fő Hgünk jó magyar és szereti a magyart. Hogy áhítatos, abban az uralkodó ház virtusait követi.

Hogy a békességnek nem hisz még az Udvar, jele hogy szabadsággal még csak igen szoros modificatióval eresztlenek igen csekély számú katonaságot. -- Az Ezredek tellyesek, de sok benne a külföldi, a ki mind igen futós. A Reichs verbungok helyett ezentúl a széleken állanak fel Confinien Verbungok, hogy a Regimentek altiszteket kaphassanak, minthogy a szolgálat német, a katonaság pedig mind más nemzet, 's nem tudván ezt a nyelvet, Altiszt nem lehet.

Az itl való theatrumon múlt izzel *Les deux journées, Tage der Gefahr* Operát adták. A muzsika Cherubinitól. Nekem, ki először hallám Cherubini' muzsikáját, felette nagy gyönyörűséget szerzett. Különös az ő módja, gazdag és hathatós. Az Orkeszter nem népes ugyan, de jó. Énekes azonban alig van három, a ki valóban az. Az első énekes leány Mademoiselle Hakl megérdemli a magasztalást. Valljon a mi magyar Színjátszóink mernek e énekes játékokat adni? Országunkban a muzsika sok ideig elhagyattatásban volt 's majd nem egészen Czigányok kezére bízva. Minden musicalis szerszámok helyett az egy pipa forgott kézen. Kivergődünk ebből is üdővel.

Úgy hallatik, hogy újabban Stipsitz Huszárok jönnek Bécsbe szolgálatra. Ez a böcsület néha nap exclusive a vasas embereket illette. Mi napjainkban a Huszárok is méltók annyi bizodalomra.

Ha [nem] terhelne, időnk történeteinek kitöltéséért, arra kérnék, hogy ama 17^d Juliusi Sessio protocollumát küldenéd meg a Diariumból. Ez megjön bizonyosan a Vármegyéhez. Írtam ugyan iránta Öcsémnek, de ezek nagyon indolensek, nem igen bízhatok tellyesedéséhez. Ezzel öllelek

Ment.

Brün 10^d. Octob. 1807.

Holnap reggel 6 órakor tudni fogja barátod, hogy tudósítottalak.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

1179.

V. Nagy Ferencz — Kazineczynak.

Tekintetes Úr! Nagy érdemű 's Tűdős Hazafi!

Azon betses Levelet, mellyben erántam való jó hajlandóságát 's Ódáim felől való jó ítélletélet tudtomra adni méltóztatott, a' multt Septembernek elejénn vettem, a' mint örömmel úgy tisztelettel: hogy pedig azt nem viszonozhattam mind ez ideig, annak nem a' feledékenység, vagy a' kötelességnek nem tudása volt az oka, hanem az, hogy mind ez ideig semmi alkalmatosságra, melly egyenesen Szépalomra ment volna, nem találhattam: a' melly pedig adathatott volna, a' felől a' priori semmit se tudtam: hogy azért a' tartozott feleletet tsak éppen most küldhetem, arról alázatosan engedelmet kérek.

Ha Ódáim közzül találkoztak némelyek oly hangra fel emelve, melly a' Músák' olly meg hitt Barátjának, mint a' Tekintetes Úr, avvagy tsak valamennyire is gyönyörűséget szerezhettek, úgy az én fáradságom' jutalma nagyobb részben meg vagyon fizetve: mert a' Poezisban «odi profanum vulgus et arceo» ha szintén talán ditsérne is, és tsupán tsak az olly főknek ítéltek bátorságos, kik a' Poezisnak belső sekrestyéjét fel járták, 's mindent a' Jóízlés' törvénye szerént ítélnek — Hogy nem minden ódáim eléggé kényesek, azt magam is tudom, sőt előre is láttam: de, hiszen azt sem a' Tártyak különbsége, sem az indulatok' változósága meg nem engedné: egygyik Tárty felségesebb mint a' másik; azért is róla, mivel jobban fellázasztja a' képzelődést, magasabban lehet énekelni: ezt a' *Lyricorum Pater*-bene Horátzban is lehet tapasztalni —

Meg rostálta már Kultsár úr-is, a' Hazai tudósításokbann azokat: illy ítéletet tézsen felőlök — tulajdon szavait írom ide: «a' szerzőnek Poétai talentomait kiki tisztelni fogja; ámbár azt nem hagyhatja-is helybenn, hogy Odáit sokszor egy gondolatonn kezdi» — én ezt így értettem: *az a' hiba van hennnek, hogy exordiumok van,* vagy rövidben, soknak az eleje ez: *cano, éneklek* s. a. t. — Az igaz; de leg fellyebb-is tsak 17-nek; mellyek *Hymnus* neműek, vagy *Vitéziek*: azok pedig nem tsak meg szenyvedik az Exordiumot, hanem némiképpen meg-is kívánják, Homérnak tsak 32 Hymnussai vagynak

(ha ugyan az övéi), és közöttök tsak kettő van exordium nélkül, a' többi mind így kezdődik „*memorabo, non obliviscor, canam, cano, incipio canere, Musae adgredimini, salve, etc.* és még-is ezt senki, a' mennyire tudom, ez ideig Homérnak hibául nem tulajdonította — De Horátz is, a' Himnusokban és Vitézi Ódáknban élt exordiumokkal mint p. o. l. 10. 12.

A' németek Metrumait, vagy szavak' tagjait a' mértékes versekben most is tsak olly szempontból nézem, mint ennek előtte. Bizonytal állítom, hogy a' dologban való érzésemet nem Gróf Teleki támasztotta bennem, hanem a' Nyelvből vettem — Én régtől fogva próbálgatom a' német verseket scandálni; de soha nem tudhatom, nem ismerhetem, leg alább mind, mértékesnek — Nints olly Szakszóniai Dáma, a' ki az Adonicumban *Spröszling der Mirte* a' *ling* Syllabát olly simánn mondja ki, hogy a' nyelve rajta ne késne; a' nyelvnek pedig késése szűli a' hosszú szótagot — úgy tetszik nékem, hogy sinábban esne az illy Adonicum *Würdige Männer* — és én bizonyosan hiszem, hogy a' németek-is által látják azt, hogy nyelveken nem oly sima a' vers, mint a' régi görögénn (cui dedit ora rotundo Musa loqui) és Latinusénn: de mivel ezt a' könnyüséget, a' nyelvekben lévő consonansok miatt, el nem érhatték; kénytelenek voltak olly Metricát tsinálni, a' mitsodát lehetett, *az az* leg inkább a' gyöker szótagokra vigyázni — De ha jó-is a' németnek a' *Spröszling der Mirte*: részre való hajlás nélkül hiszem, hogy könnyebb, simább ez: *mennyei Polgár, szívemet adtam* s. a. t. mint az övé; a' mi az én tzelomra elég: mert tsak azt akarom munkámbann rövidenn a' mint a' hely engedte, meg mutatni, hogy a' *Magyar nyelv az előtünk ismértes nyelveknél, a' metrumra, vagy a' régi görögök, és Deákok követésére alkalmatosabb* —

Hogy a' Deákban két consonans együt lehet rövid, mint *Patris* vagy *Duplex* a' németeknek minőségül nem szolgálhat; mert nem közönséges törvény, tsak ki fogás: meg tetszik ezekből *Matris, Secta* etc. azt is tudjuk, hogy ollyankor anyai hangon rövid volt a' *Pa* (a' Paterban) s. a. t. — De a' németek minden ki fogás nélkül a' két Consonánsra a' vocalis után nem ügyelnek; nekik ki fogás nélkül rövid lehet a' szótag etc. etc. Azért is ha szinte állítja is *Eschenburg*, a' német nyelv a' régiek követésére nem legalkalmatosabb.

Méltóztasson meg engedni a' Tekintetes Úr, hogy illy csekélységekkel bátorkodtam levelemet meg terhelni.

Magamat betses indulatiba ajánlván, igaz tisztelettel maradtam
S. Patakon 12^{dik} October 1807.

A' Tekintetes Urnak, mint különös bizodalmu Uramnak

Alázatos Kész Szolgája:

Nagy Ferencz mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1180.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró, Cs. K. Kamarás és Fő-Ispán,
mély tiszteletű Nagyságos Uram!

Azt tévén magamnak kötelességül, hogy minden nevezetes tör-
ténetet, mely különben vagy *éppen nem*, vagy csak *későn* érhetne-el
Nagyságodhoz [elmondok], ime beszéllem a' mit Debreczeni útam alatt,
honnan a' Sógorommal az ifjabb Török Jóseffel csak tegnap jöttem-
meg, hallék.

Ő Felsége Septemb. 5dikén felelt azon Felírásra, mellyben a'
Rendek a' száz és hat eránt a' magok ajánlásokat megtették. Királyi
kegyelemmel 's tetszéssel fogadta az ajándékot, 's egyszersmind azt
vetette mellé, hogy ámbár a' Diaeta elején azt ígérte, hogy az Ország
sérelemeit most bizonyosan elővéteti 's megorvosolja: de mivel ezen
segedelemre halaszthatatlan szüksége van, 's annak kivétele 's beszél-
dése a' Fő 's Vice Ispánoknak haza meneteleket kívánja, tovább
haladván úgy is a' Diaeta a' maga rendes idejénél, ennek most véget
szakaszt, 's ígéri, hogy a' sérelemek miatt alkalmasabb időben új
Diaetát fog hirdetni. — Ez a' Királyi felelet a' heves fejeket tűzbe
hozta. Emlegették, hogy ők a' Diaeta elején megjövendölték ezt, és
csak azért bocskáztak a' királyi Propositionók felvételébe, mert
Ő Felsége azt hagyta velek hinni, hogy ezen a' Diaetán bizonyosan
felvétetnek. Sokan sokat mondottak: de talán legnevezetesebb az,
hogy Nagy Pál egy Magyar beszédet tartá, mellyben ezek voltak:
Annál kevésbbé vártak a' Rendek igazságos kívánságoknak elhüllő-
zését, mivel készek voltak bizni a' Királyi ígértebe, 's egész Európa
tudja az ujságlevelekből, hogy Napoleon 1805ben ezt mondá: Nem
félek én a' Magyaroktól, mert azok tudják, hogy nekik olly Királyok
van, a' ki tőlök mindég kér és vesz: de sérelemeiket soha elő nem

véteti a' Diaetakon. Erre Personalis Semsei András Excell. felkiálta: Kérem a' Tekintetes Crat, hagyja abba! — Nagy Pál abba nem hagyta. — Midőn ismét valami nagyot mondana, ezt kiáltá ismét a' Personalis: Nem ide valók azok! hagyja abba a' T. Ur. külömben a' Kir. Tábla élni fog a' maga hatalmával. Nagy Pál elmondá a' beszédet, 's minthogy nagy tüzzel mondá, egészen elsápadt, midőn elnémúla 's leült. — Mi esett azolta, nem tudom. Beszéllek, hogy kevés napok múlva a' Personalistól felkivánták a' Nagy Pál beszédét, és ő azt Bécsbe fel is küldötte. De már ezt csak szokott toldaléknak tartom.

Napoleon felől két rendes dolgot hallók. Eggy Váradon fekvő Makk Regementbeli Kapitány, Danzer, azt beszéli, hogy ő is Ulmában lévén elfogva, Napoleon elibe vitettetett. Napoleon egy halom alján állott egy tüzezske mellett fütözvén. Megette a' Generálisai, Adjutánsai. Azok után egynehány lépéssel Granatirosai a' legdegageirtabb attitűdökben. Ezek megett ismét egynehány lépésnyire a' szép és gazdag öltözetű Gárda. — Uraim, monda nekik Napoleon, sajnálom sorsotokat. Az a' szerencsétlenség engem is érhetett volna: de ezek a' Brávok nekem győzedelmet szereztek. *Makkhoz*: Az Úr mehet, nincs rá szükségem: de az Urak Franciaországba fognak vitetni. Midőn így beszélné a' tűz mellett, égni kezdé rajta a' kaput. Eggyik Generálisai figyelmessé tette reá. *Laiscz le bruler: il est accoutumé au feu!* monda Napoleon, földre vonúlván a' tűztől.

Herczeg Ilaczföld feladta Berlint, és még is titkos levelezések által tudósíttatta a' Királyát az ellenség mozdulásai felől. Levele elfogattatott, 's kiki látta, hogy életével fog hitetlenségéért lakolni. A' leánya viselősen Napoleónhoz folyamodott. Térdre esett előtte. Napoleon megkapta. Tűz égett a' kandallóban. Asszonyom, ugymond Napoleon, ismered e ez' írást, 's kezébe adta azt a' Dámának. — Ah, az Atyám' keze! — Míg ez a' levél existál, addig nem remélheted életét. Az Asszony vagy nem értette a' szót, vagy nem merte érteni. Mondom, Asszonyom, felele a' Császár, míg ez a' papiross existál, nincs szabadulás. Az Asszony a' tűz felé mozdult a' papirossal. Napoleon nem ellenzette. Elégett a' papiross. A' présent il est sauvé! kiálta Napoleon francia Atticismussal, melly még a' köszönetet is elhárította magától. —

Grádiskában, Olasz nem Horváth Országban, a' mi Felséges Urunk seregei el voltak zárva. A' vár már csak egy részről védhette magát. Eggyik Tiszt, a' ki a' várban volt, beszéli a' történetet. Eggyszer látják, hogy eggy Huszár Tiszt belé ugrik a' zajló vízbe 's

parancsolja a' gyalogságnak, hogy menjen utánna, de a' gyalogság nem akart a' jégnek menni. A' Tiszt leugrik, hón aljáig ért a' víz, 's a' sereg utánna nyomúlt. Kevés idő múlva egy Parlamentírozó jött ki hozzá a' várból. A' Huszár Tiszt kilép a' víz más szélén, 's maga mégyen bé a' várba. A' Capitulatio czikkelyeit, ugymond, én diktálom. Csorgó ruhával leül egy székre, 's diktálja a' Capitulatiót. Széke körül egész tóvá csepegett a' víz. Míg diktált, meg sem szisszent. Meg lévén a' diktálás, az azalatt utánna hozott ruhába által öltözik 's az általázott ruhát az ablakon kiveti. Múrat volt a' Huszár Tiszt.

Generális Vay felől semmit nem tudok egyebet, mint azt, hogy már Uniformisban jelent meg a' sessióban.

Ő Nagyságát a' Mélt. Bárónét 's a' Mélt. ifjú Bárót tisztelvén, magamat ajánlom nagy tekintetű kegyességeibe 's maradok hív tisztelettel Nagyságodnak alázatos szolgája:

Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom, 15d. 8br. 1807.

A borítékon: *

à Monsieur Monsieur Niclas Baron Wesselényi de Hadad. Chambellan de Sa Majesté Impériale Royale Apostolique et Comte Suprême du Comte de Közép Szolnok. par Debrecin. Zilah. *Sibó*.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós göresóni levéltárában.]

1181.

Diószegi Sámuel — Kazinczynak.

Tekintetes Úr

Kiváltképpen való Jó Uran!

Méltóságos Cserey Farkas Úrnak a' minapábann vett leveléből olvasván ezen sorokat: *Méltó okom van valóba áldanom a' Fő Valóság azon Kegyelmet, mely legbiztosabb Barátom Tekintetes Kazinczy Ferentz Úrba ezen szép gondolatot észtrénn, annak tehyesedésbe való hozhatása által, több esztendei fáradozásaimért ily betses, ily kedves Jutalmot engede érnem;* gondolván egyszersemind

* A levélen ép piros pecsét.

(ha meg nem tsalatkozom), hogy a' Tekintetes Úr a' Tudományoknak ezen ágára, t. i. a' Botanicara ez előtt különös figyelmetességet nem fordított, még is olly igaz Hazafi-buzgósággal kívánja azt Nemzetünkben elő mozdítani: egészenn elfoglalt egy bizonyos tisztelet-érzés a' Tekintetes Úr nemes szíve eránt, melly kötelességemmé teszi, hogy levelem által azonn való örömmel és szíves köszönetemet kijelentsem. Mikor a' nyáronn a' Pataki examenek alkalmosságával az ő Méltósága ajánlását és szándékát a' Tekintetes Úrtól hallani szerentsém volt; egy szót sem értettem a' miből azt lehetett volna kihozni, hogy azon nemes Indulatnak első mozdítója a' Tekintetes Úr lett volna: amnyival elevebben érzi szívem a' tiszteletet, mellyel a' Tekintetes Úr nemes tulajdonságinak tartozik, és azt mindenkor fel tartani kötelességének esmeri.

A' mi kertünk mintegy 2100 □ ölnyi lészen a' Paptavánn, mellyet most a' Tekintetes Magistratus mindennap töltet, és reménylem, hogy a' jövő tavaszra, a' Nemes Ajánlás elfogadására készenn lészünk. Kértem is már levelemben a' Méltóságos Urat, hogy a' küldendő Növények Laistromát előre megküldeni méltóztatnék, hogy a' helyet jó idejében ahoz intézhessük. Minthogy pedig tartani lehet, hogy az a' lapos hely a' fák nevelésire nem lészen alkalmas; ígérte a' Tekintetes Magistratus, hogy fás-kertnek való helyet a' Városonn kívül fog engedni; sőt azt is reményljük, hogy a' jövő nyáronn üvegházat is fog készítettni.

Már most ide jutva igen sajnálom, hogy a' Magyar Fűvész-Könyvbenn a' kerti 's nevezetesenn a' Botanicus kertekbenn tartódni szokott plántákra bővebben ki nem terjeszkedtünk; mert az úgy volna jó, hogy egy plánta se vólna a' kertbenn, a' melly a' könyvbenn benne ne vólna. De most mivel főképpenn a' szabadonn ternőket, és a' kerti nevezetesebbeket tartottuk szemünk előtt: meg lehet, hogy sok plánták lésznek a' kertbenn, mellyek a' könyvbenn nem találhatnak, kiváltképpenn üvegháziak, a' mellyekből igen keveset akarunk feltenni. De hiszem ha most ez a' könyv annak a' Szent Tzélnek előmozdítására, hogy t. i. ezt a' gyönyörködtető 's egyszersmind Felséges Tudományt Hazánk fijaival megízelttesse, valamit tehet: idővel valaki, a' ki ezen tárgyra munkálkodni fog, ezt és egyéb hűjánosságokat, mellyek ezen első próbatételbenn vagynak, kipótolhatja.

Éltesse az Úr Isten az igaz szívű Hazafiakat! Tartsa meg a' Tekintetes Úrnak hasznos életét is sok időkre! Ezt kívánom szívem-

ből, és tsekély személyem eránt való hajlandóságát 's szeretetét alázatosan kérvénn, igaz tisztelettel maradok

A' Tekintetes Úrnak

Debretzenbenn Oct. 15kénn 1807-benn

alázatos szolgája

Diószegi Sámuel mk. Predikátor.

Kivül:¹

Debretzenből.

Tekintetes Nemes Vitézlő *Kazinczy Ferentz* Úrnak, több Ttts Ns Vármegyék' nagy érdemű Tábla-Birájának, alázatos tisztelettel.

Tokajonn } által. *Széphalmonn.*
Ujhelyenn }

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1182.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 'Octob. 17d. 1807.

Kedves barátom,

Most jövök Debreczenből, 's beszéllem miket hallottam és láttam. —

Nem lesz újság előtted, hogy Fels. Urunk egygy Septbrnek 5dikén az Ország Rendjeihez intézett Irásában azt feleli, hogy királyi tetszéssel fogadja a' tett ajándékpénzt: 's ámbár azt ígerte ezen Ország Gyűlése' elején, hogy az Ország' sérelmeit most bizonyosan elővéteti, minthogy a' Diaeta a' maga kiszabott idejénél továbbra haladott, 's az kívántatik, hogy a' Diaetán jelen lévő Fő és Vice Ispánok haza menjenek a' megígért pénz kiállítására végett, mellyre halaszthatatlan szükség vagon: a' Rendeket haza eresztí, a' Diaetát elosztatja, 's azt ígéri, hogy a' sérelmek' felvétele végett alkalmas időben új Ország Gyűlést hirdetni fog. Ez a' parancsolat a' Rendeket nagyon consternálta, mert Ő Felsege a' Diaeta elején, midőn a' heves fejek belé sem akartak a' subsidium és statutió dolgába ereszkedni míg a' sérelmek fel nem vétetnek és meg nem orvosoltatnak, biztatta

¹ A levél zárlatán piros pecsét. — Erre következik Kazinczy felelete, mely a gyűjteményben eredeti fogalmazványában olvasható.

őket, hogy az most bizonyosan meglesz, 's magok a' szebb érzésűek is azt mondták a' hevesebbeknek megszéledítésére, hogy az nem mutatna bizodalmat 's azt a' tiszteletet, a' mellyet a' Királyi szó méltán kíván. Midőn tehát ez a' dolog felvétellett, mások is ugyan, de kivált Nagy Pál, egy heves beszédet tartott, és abban ezt a' szörnyű szót tette: Annál váratlanabb ez a' Kir. Végezés, minthogy az Ujságokból az egész Európa tudja, hogy Napóleon Bécsben lévén azt mondtotta, hogy tudja ő, hogy a' Magyarok ötle nem félnek, ugymint a' kiknek az a' Királyok vagyon, a' ki minden Diaetáikon kér tőlök, de igazságos sérelmeiket soha fel nem véteti. Erre Personális Semsei András Excell. megszóllalt: Kérem a' Tek. Urat, ugymond, hagyja abba ezeket. Nagy Pál tovább ment, 's ismét monda valamit. Ekkor a' Personális másod ízben kiálta-fel: Nem ide valók ezek; hagyja abba a' Tekintetes Ur, mert a' Kir. Tábla különben élni fog a' maga hatalmával. Nagy Pál csak mondtotta a' beszédet, és olly tüzzel mondtotta, hogy midőn leült, képe egészen elhalaványodott. — Ezt nékem Kállóban Gróf Kállai János egy két szóval, más nap pedig egy *Levele* kről Székelybe érkező Plebánus beszéltte, a' ki a' hirt Molnár nevezetű Szabolcs Vármegyei híres Compossesortól, 's egy néki Pestről éppen a' Plebánus ott iétében érkezett levélből vette. Még nincs hírünk, mi lesz a' dologból, 's a' Diaeta fenn áll. Megírom akár mi történik. Most pedig Debreczeni útam alatt gyűjtött egyéb hireimet.

Éppen most érkezik Kázmérből Pakétod Góthével, mellyet Nagy Gábor Kassára küldé-fel. Abba hagyom, míg körül tekintem. A' levél úgy is csak hétfőn, az az 19db. megyen-el.

Felhánytam a' Gólthe subscribenseit. 1268an vannak mind öszve Német Országnak legkellemetesbb Irójára, 's a' Magyar földről mi *ketten* subscribálánk, és Pesten Hartleben, Buchhaendleri speculatióból, minthogy ő velinre is 1., Schw[eizi] papírra is 1., Nyomtatóra is 1-et rende. Ha nem pirúl e Nemzetünk az illyenekért? Bizony méltán pirúlhat. Az első Tomust már öszve hajtogattam. Defekt az exemplár, nincs meg a' 13dik árkus. Melly véghetetlenül szép darabokat találtam benne az újak között! De arra sublimált izlés kell, hogy némellyiknek szépségét érezzük. Ismét elmondom, ha válaszlás engedelnék magamat egy varázsbot ütése által azzá tennem a' magyarban a' mi egyik vagy másik a' Német Irók között, Góthévé üttet

ném magamat. Noha ott van Klopstock, Wieland, Schiller, Bürger, Mathisson is, a' kiknek szépségeiket ismerem.

Debreczeni útamban a' Sógorommal az ifjabb Török Jóseffel egy ismerősüknél megháltam. Egy fiatal gazdag emberke, a' ki válogatás nélkül olvasgat, 's azon kapdos, a' mi által osztán ragyog-hasson, nagy örömmel mutat egy könyvet, hogy azt 2 octáv tómus-ban minden kép nélkül 22 frton vette. Geheime Geschichte des Cabinets von St. Cloud. — Elkaczagtam reá magamat, 's éreztettem vele, noha egy sorát sem olvastam, melyl együgyűség olly köny-veket olly drágán 's olly mohón venni, 's nem tudni hogy az semmi nem egyéb, hanem holmi nyomorúlt firkáló speculatioja und eine wahre Prellerey, a' mivel csak a' bohóknak csavarítnak orrot. Én gyertyánál nem olvasok soha, noha szemeim igen jók, és talán éppen ezért igen jók: de alkalmatosságom lévén ingyen olvashatni illy drága munkát, éjjeli két óráig mindég olvastam, két viasz gyertyáját égetvén-el a' gazdámnak büntetésül. Reggel osztán elébe tettem jegyzéseimct. Eszes és józan fő lihet e az olly titkos és bántó tudósítónak, a' ki elbeszéli, hogy ő ekkor 's amakkor itt 's itt ebédelt, 's ezt 's amazt csinálta, és így kitaláltatható dolog, hogy a' Munkát ki írta. A' más két jegyzéseimct elhallgatom. Azok az én Gazdámot meggyőzték a' felől, hogy a' könyv merő Prellerey. Én el hiszem, hogy távol van csak a' jó ember-től is, a' kit *Angyalnál több*-nek festenek: de azt is hiszem, hogy az, a' kiről olly sok *nagyot, szépet és jót* beszélnek, nem lehet *több mint Ördög*. — Minthogy Napóleon felől foly a' szó, hadd mondóm-el mit hallék ezen útam alatt.

Váradon fekszik egy Danzer nevű Mack vagy Mélás Rege-mentjebeli Kapitány. Ez maga beszéllé B. Wécsey Jósefnek, a' ki ismét nekem, hogy ő a' legtüzesebb ellensége volt mindég Napoleon-nak, és felkeveredett egész lelke, ha csak nevét is hallotta. Elfogattatván Ulmban, óhajta láthatni. Meglett. Napóleon egy halom aljában állott 's tüzet rakatott, fűlözni. Felette egynehány lépésnyivel hátrább a' domb oldalán granadérosai állottak. Azok megett a' pompás Gárda. A' közelítőknek ez igen pittoreszk Ansicht volt. Generálisai körülfogva állottak háta megett. Uraim, így szóllítá-meg őket, fájtalom szereneséllenségeiteket; az rajtam is megeshetett volna, 's akkor jobbját háta megett álló Vitézei felé nyujtván ezt vetette mellé: de nékem a' győzedelmet ezek az én Bráv-

jaim nyerték-meg. Ekkor beszédnek eredett az Elfogottakkal, 's észre nem vette, hogy a' tűz mellett ruhája égni kezd. Eggyik Generálisa figyelmessé tette reá. *Votre Majesté, le caput! — Laissez le bruler, il est accoutumé au feu!* monda Napóleon, 's tovább álla.

Herczeg Haczföld feladá magát Berlinben, és osztán még is spioni szolgálatoakat teve. Ez az esküvésével meg nem férő idétlen Patriotizmus, melly különbben a' legszentebb kötelesség volt volna, fejére halált vont. A' leánya viselősen Napóleon elébe kéredzett. Leborúlt lábaihoz. Napóleon ott is a' kandallónál állott. Assz[onyo]m. monda neki, ismered e ezt az írást? — Ah, az atyámé! — Csak ez a' szerencsétlen írás ne volna! de ez világos tanú[ja] hitezegettségének. Az Asszony könyörgött. De nézzd Asszonyom, 's kezébe adá a' levelet. Ez világos tanú. Valamíg ez existál, addig az Atyád nem reménylhet kegyelmet. Az Asszony a' tűzhöz közelített, de félve. Napóleon intett, hogy kitalálhassa, hogy a' tűzbe vetheti. Oda vetette az Asszony. Akkor Napoleon franczia Atticizmussal ezt mondá reá: *À présent il est sauvé!* 's ezen szóval még a' köszönetet is elhárította magától. — Barátom, ha ez sem szép, nem tudom mi szép; 's bizvást irhat nekem akárki arról, a' ki illy szépen kegyelmez-meg a' halált érdemlőnek, nem tudom hány Tómus titkon árulgatott könyvet is.

Téglás Debreczenhez két mértföld. Beck Pál azt és Bökönyt impetrálta, 's nemlívén ott az előtt semmi ház, egy kibeszéllhetetlenül kies Angl. kertet 's Anglus izlésű házat építe. Zsebeimet tele raktam a' sok exoticus fa magvaival. Egész kertem el volna lepve velek, ha mind kikelnének. — Azonban a' Te ajándékod Debreczennek még is igen becses lesz és nevedet örökösíti. — Sophiem nagyon vastag már. Négy hét alatt Atya leszek. Keresztatyja Vay Miklós lesz. Sok fecsegni valóm van, de azok másszorra maradnak. Grófnéd kezéit esókolom. Hát Tóni Kisassz. mint van? Krompélyai olly rosszul termettek ezidén, hogy kevesebbet vettem a' földből mint belé tettem. Öllelek tisztelettel, szeretettel. —

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1183.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 17. 8br. 1807.

Mein Herr Professor,

verehrungswürdigster, gütigster Freund!

Ich bin erst seit vier Tagen wieder zu Hause; ich habe mit meinem Schwager, dem jungen Joseph Török, eine Reise nach Debreczin gemacht. Als ich ankam, erhielt ich Ihren Grellmann, und heute bringt mir die Post Ihr schätzbares freundschaftliches Schreiben. Sie fühlen, wie sehr ich Ihnen für alle diese Beweise Ihrer Gütigkeiten verbunden sein muss. — Die 9 f. für Grellmann und 4 f. für die Continuation des Werkes werde ich Ihnen in Kurzem überschicken.

Ich danke Ihnen für die gütige Meinung und das Zutrauen, mit der Sie mich zum recensiren von Csokonais Lilla und Oden etc. auffordern.

Seit ein paar Monaten habe ich nichts gethan, nichts thun können, und nun ist die Weinlese da, und in Nowember macht mich meine Sophie zum Vater. Da sie zu Kázmér, in dem Haus ihres Vaters, niederkommen muss, in dem meine Schwiegermutter wegen der Krankheit des Grafen, meines Schwiegervaters, nicht herkommen kann, so sehe ich voraus, dass auch November nihil agendo verfliegen wird, und ich habe viel zu lesen, weil ich grosse Stösse von Büchern eben erhalten habe. Auch erinnere ich mich, dass ich Csokonais Lieder und Lilla in einen Kisten verpackt habe. Ich will aber sehen, ob ich dazu Zeit mir abgewianen kann, und ob ich etwas Ihrer Erwartung würdiges hervorzubringen im Stande seyn werde. Sollte es mir gerathen, so werde ich mich sehr freuen Ihnen dadurch einen Beweis geben zu können, wie sehr ich jeden Ihrer Winke zu erfüllen wünschte. Nur müssen Sie freilich sich die Mühe gefallen lassen, mich aus meinen erblichen Sünden zu befreien. Lava me Isopo, et mundabor! Jetzt bin ich um so mehr schüchtern etwas deutsch zu schreiben, da H. Dr. Lubeck in seinen Miscellen über die deutsch schreibenden Ungarn ein so ungelindes Urtheil fällt.

Ich habe in Debreczin wenige Stunden mich aufgehalten, und sah ausser den alten Sinay von Debreczins Gelehrten niemand. Dieser lebt noch, und noch immer in der äussersten Dürftigkeit. Sein Weib verzehrt das wenige, was er noch hat, durch den Trunk;

einer seiner Söhne ist catholisch worden und ist Consistorial Fiscal in Kaschau; die zwei anderen leben zu Derecske, und sind äusserst verdorbene Menschen. Er selbst vivit siliquis et pane secundo. Ich stieg vor seinem Haus aus dem Wagen, um einen neuen Vorschuss zu wagen, ob ich durch Geld oder Vorstellungen sein Manuscriptum (Historia Relig. Evang. in Hung.) erhalten könnte. Ich stellte ihm vor, was das Publicum verlöre, wenn sein catholisch gewordener Sohn, oder sein zweiter, der eine lichtscheue Catholikin geheurathet, oder der dritte, der Soldat war und Bücher weder achtet noch zu schätzen weiss, dieses Manuscriptum nach seinem Tode in ihre Hände bekämen. Er fertigte mich mit der Antwort ab, dass er es durch Buday in die Bibliothek des Kanzlers Sam. Teleki abgelegt habe. Ich will darum an den Canzler schreiben, und wenn es an dem nicht wäre, ihm neuere Strategemen spielen. —

Das Gebäude des Collegiums ist nun bald aufgeführt. Die Architraven sind schon bezeichnet. Wegen dem Gerüst konnte ich nicht abnehmen, was die Ochsen-Augen da machen sollen. Hätte man doch meinen Rath befolgt, und die Zeichnung dahin abgeändert, dass die Architraven nicht durchgebrochen und durch die Fenstereinfassungen der 3ten Reihe nicht berührt werden sollen. Sonst ist es ein imposanter Anblick.

Die Kirche steht fast bis zur Hälfte ausgeführt. Gegen das Collegium hat es flache Pfeiler, gegen die Stadt runde Säulen halb eingemauert . Ich vergass die Fussverzierungen der Säulen zu betrachten. Aber freylich wird ein so starkes Gebäude keine Jonischen erhalten, es sey denn dass die Debrecziner auch dadurch beweisen wollten, wie sehr sie sich zur Architectur verstehen. — Joseph Császár, den Sie kennen, Prediger zu Vésztő, ist unlängst gestorben. — Man sagt, Buday habe seinen Lehrstuhl verlassen um die Primatie zwischen den Professoren zu erhalten, weil zu Debreczin der Prof. der Theologie (nicht wie zu Patak, wo das Seniorat gilt) immer der erste unter ihnen ist. Der Schritt ist Paradox.

Andre Professoren würden die Catheder der himmlischen Wissenschaft mit einer der weltlichen gar zu gerne vertauschen. Sed qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Buday wird wohl Superintendent, wenn Benedek zwischen die Götter versetzt werden wird.

Ich bedaure sehr, dass Ihre Idee, Prof. der griechischen Sprache bei der Universität zu werden gescheutert ist. Sie hätten dort viel

gutes stiften können, und Ihre Zeitschrift hätte an Interesse viel gewonnen. Wir haben nun bald auch eine ungrische. Ihre Concurrenz wird das Publicum aufmerksamer auf das, was unter ihnen geschrieben wird, machen, und eine wird der andern gewiss nicht im Wege stehen. Über Kultsárs Hazai Tudósítások denke ich gleich mit Ihnen, vielleicht noch ungünstiger. Diese Schrift hätte etwas gar gutes werden können. Woher die Furchtsamkeit, dass er von dem Landtage nicht einmahl das meldet, was zum Beispiel die Pressburger Zeitung sagt? Ich freue mich herzlich der nun bald zu erscheinenden neuen ungrischen.

Zwischen dem Tajo und der Newa, und zwischen Tunis und Torneo [?] ward wohl noch kein Musenalmanach so erbärmlich gedruckt, als der Ihrige gedruckt seyn wird. Meyer sollte nichts als Catechismus hüchlein drucken. Papier, Druckerschwärze, Lettern, alles ist elend deren, und nun noch der Satz! wo ein Gedicht von dem andern nicht einmahl durch einen Strich abgesondert worden ist, und wo also noch mehr Stanze mit Stanze in einander läuft. Das Publicum wird ihnen gewiss sehr viel schuldig sein, wenn Sie durch Ihre Arbeiten diese elendeste aller elenden Buchdruckereyen in Blüthe bringen werden.

Ich erhalte eben die erste Lieferung von Göthes Schriften von Cotta. Göthe ist seit meiner Jugend mein Liebling. Ich nahm mir die Mühe die Subscribenten zusammen zu zählen. Es sind 1268. ihrer. Aus Ungarn niemand als Hartleben auf 3 ex[emplare] und Cserei und *ich* = 5. exempl. — Wo stehn wir an der Cultur.

Ich verharre mit aller Hochachtung und der innigsten Freundschaft

Mein Herr Professor

Ihr

gehorsamer diener

Franz Kazinczy mpr.

Die Nachrichten wegen dem collegial. Gebäud und der neuen Kirche in Debreczin sind nicht für die Annalen bestimmt.

Ad Fr. K[azincz]y. — Genethliacon.

Continuant Superi, dulcis, tua gaudia, Vates,
 Ex quo felici lucentes omine taedas,
 Inque tuos pariter Risusque, Jocosque, Penates
 Duxit Hymen, myrtoque dedit reviviscere lauros,

Illa dies versasque vices, Divumque favorem
 Adtulit, et veteres deterisit pectore luctus.
 Maecte toris! venit toties Lucina, tuumque
 Intravit repetita larem, dulcemque nepotum
 Promisit non vana tibi longo ordine turbam.

Ter templis pia dona, pater! da cinnama flammis!
 En iterum partu resonat domus aucta recenti:
 O dulces oculos! o svave rubentia labra!
 Oraque purpureos veris vincencia flores!
 Cingite florenti cunabula baccare Nyuphae,
 Cingite, ne formae noceat mala lingua venustae!
 Adspicis ut prolem candentibus ambiat ulnis
 Alma Venus, foveatque sinu de matre cadentem?
 Ut dulcis, fingente deo, concresecat imago?
 Et volitent blandi per membra decora Lepores?
 Cernis ut ambrosiis adspergat mella labellis
 Atque suo Pallas jam frontem signet honore?
 Cresce, verendorum soboles oblata parentum,
 Cresce, ut secreto rosa quae bene crescit in horto,
 Quam matutini certant educere rores,
 Et blandis Zephiri flabris aluere tepentes!
 Cresce, et deliciis caros implere penates,
 Disce, ferent dulci semper nova gaudia matri.
 Oscula prima genis, et blandimenta genitrix
 Jure feret, cui longa tulit fastidia partus.
 Illa tuos risus, lacrymosasque illa querelas
 Audiat et vocis decerpit murmura prima.
 Ast ubi mox certa figes vestigia planta
 Virtutem teneris jam tunc adsuesce sub annis!
 Non externa tibi, seclique exempla vetusti,
 Sed dulcis discenda parens: materna ministret
 Laus animos. Aliis rarae Lucretia famae
 Monstreturque sui Cornelia gloria sexus:
 Te doceat genitrix, moneatque domestica virtus!

Moses Kézy

Prof. Ill. Colleg. Sáros Patak.

1184.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom, 18d. 8br. 1807.

Az én két Öregeim az Úr dictatumait, mellyeket Nekik írva adtam által, igazságosoknak találták, 's az Úrnak személye eránt szíves tiszteletre inditattak. Az Ipam mihelytt recidivált forró nyavalyájából erőhöz térhet, reflexiókat tesz az írásra, 's nekem azt parancsolta, hogy ha a' szüreti készülétek egy kis tágulást engednek, menjek által hozzá, 's hányjam-fel a' leveleket, 's a' mik az Úr kezébe valók, rakjam külön. Most csak két czikkelyben határozódik-meg óhajtások: 1.) hogy a' Quota eránt az Ur a' maga gondolatját tenné-fel nekem, mint régi barátjának, és írva, quia chartae non erubescunt, nyilatkoztatná-ki. Én ígérem, hogy vele úgy fogok élni, mint az Úrnak meghívését érdemlenni akaró barátja. — 2.) hogy tenné-fel, mik azok, a' miket keresni fogunk. —

Mind a' két Öreg, mind a' Sógorom örül az Ur ismeretsége szerencséjének. Ujhelyen keresztül jövőn, erga Recepisse találtam a' Postán a' Török Imre válaszát. Ő is vaktában reá áll, 's azt írja, hogy nem régiben egy jó documentumot talált a' Nadányi dolgok eránt, 's azt egy jobban kidolgozott Genealogiával nekünk által fogja küldeni.

Kazinczy Péter Bátyám nem tud semmit útunk tárgya felől. De egyébről szólván azt említette, hogy Dienes Öcsém egy Processust expédiáltatott a' Nadányi dologban Kazinczy Péternének számára. Jó volna kitapogatni, micsoda Processus az, és használhat e nekünk is.

Göthét tegnap vettem, 's köszönöm felküldését. —

Az Úr mindentudósága nekem nagy szolgálatot tehetne, ha ezen három kérdést megfejtené:

1.) Domokos Lajos mely nap született 's holt? 's mitől fogván meddig volt Debreczenben Biró?

2.) Szikszai György Debreczeni Predikátor mely nap holt-meg?

3.) Mikor holt-meg Wessprémi István?

Ezekre a' Sylvester Praefatiójában volna szükségem, mellyet, úgy hiszem azt, még Novemberben elkészülve látunk-meg valahára.

Tisztelem az Úr szép Hítvesét. sajnálom hogy búcsút nem vehetünk. Ajánlom magamat becses barátságába. —

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

1185.

Kazinezy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom, 18. Octóbr. 1807.

Tisztelendő Ur!

Egy két óra múlva azután hogy a' Sógoromnal Debreczenből megjöttem, haza érkezett Semlyénből a' szekér is. Köszönöm Tiszt. Ur, az Urnak barátságos tudósításait. Az lnas szomorú történeteket adott tudtomra, de hiszen mit várhatni egyebet? Annyi részem volt egész életemben a' bajba, hogy hozzá szokhattam néma eltűréséhez. Az Úr a' maga sorsa által Semlyénbe vettetvén, lehetetlen hogy azokat, a' mellyek most ott fenn forognak, ne értette volna, 's hogy megtevődésben ne legyen, eggy két szót ide teszek felőle.

Nekem Debreczenben Balog Péter és Spáh Úragnál 115. Rf. adósságom volt. Elszakadva Debreczentől továbbra haladt lefizetése mint külömben esett volna. Aug. ban azt a' rendelést tettem, hogy adjanak-el annyi marhámát, hogy ez a' 115. Rf. belőlc kiteljek. Asszonyám azt ellenzette, 's az eránt intést adott, hogy a' gulyabeli marhát szaporítani kell, nem elvesztegetni. Azt feleltem, hogy én költsön pénzen is szaporítottam 's fogom is mihelytt ismét lehet: de most kéntelen vagyok, és most is nem többet, hanem csak ennyit adatok-el. Kifizette maga: az köszönetet érdemel, mert kegyesség: de eggy úttal azt is declarálja, hogy adósságot ne csináljak többet, mert többet fizetni nem fogja. Ezt az intést nem érdemlertem, mert én soha adósságot olly remény alatt, hogy azt rajtam kívül más fizesse valaki, nem csináltam, nem is fogok. — Azonban azt veti mellé, hogy ez azért is esik, mert Jósi és Miklós eggy eggy lovat, Dienes pedig eggy hordó Tokajit kapának, és így én ezt a' 115. ftot ezeknek kipótolásául. — Ezt tudni az Urnak, a' ki már olly sokat tud és lát, nem árt. Meglehet, hogy még jót tehet valamelly esetben ennek tudása után.

Gonosz, megjobbíthatatlanul elromlott lelkű gyermek volnék én, ha én Asszonyámat ingerleném. Ezt cselekszi a' fekvésünk hibás elrendelése. Ezt emlitenem újra kellett. Én semmiben nem vesztegetek, azt minden látja. A' Feleségem nem csak el nem költi az enyémet, hanem a' mit házhoz hozott 's a' mit esztendönként kap, még fel is áldozza a' vele köz jónak. Iparkodásomnak is szembe tűnök a' jelei. De *kezdeni* a' gazdaságot, illy *késön* kezdeni, és úgy, hogy még szalmát is pénzen vegyek: mert hiszen azt nem hozatthatok

egy téli nap járó földről! — 's e' mellé osztán annyi bántások, és annak látása, hogy én *semmi* vagyok a' háznál, Jósi pedig *minden mindenben*. Hijába mondják, hogy én semmibe nem akarok bocsátkozni: sokszor kértem hogy parancsoljanak velem, de nem akartak. Azt mondták, hogy nem tudok hozzá, 's igazán mondták, mert úgy én valóban nem tudok, de nem is akarok. Ellenben nekem kiszabadulásom órájában azt mondta Jósi, hogy ki van dolgozva régen, hogy én csak a' Juridicumokat folytassam: gazdaságba ne avatkozam. Ezt sokkal szebb és jobb czéliből tudatom az Úrral mint az, hogy modum verborum tenere difficile est. Megeshetik hogy hasznát veszi az Úr. De éljen vele vigyázva. Már is vannak kedvetlenségek a' mint látom.

Debreczenben csak kevés órát töltöttem. Este értem oda, 's más nap 10. órakor reggel eljöttem. Tegledi Gábort kerestem a' Gróhmann Lexiconjának egy kifizetett és oda mustrául adott 's másik ki nem fizetett darabjai miatt: de üresen lettem a' házat. Senki sem lakik benne, a' mint látám. Az esztergályosnál nem voltam. A' hárfá dolga ez. Eladni azt nála tette le a' Rektor. Azt fogadta az Esztergályos, hogy 11. ftot ígervén érte valaki, úgy, ha engedem, el adja. Reá állottam. Eddig talán elkölt. Ha elkölt volna, méltóztassék a' 11. ftot Posta Mester Úrnak adni, Semlyéni Posta költségeim restantiájába. Még osztán talán 4. ft. marad fenn. Semlyénben létemben most, elfelejtettem megküldeni.

Irja-meg az Úr, kérem alázatosan, mit mondanak Semlyénben a' Hazai Tudósításokban kijött K. L.¹ halála felől tett tudósításra? Nagyon vágyok tudni. Egyéb eránt azt az Úrnak köntelen vagyok megsugnom, hogy az Urat nem tartják Csóka Jánosnak: 's azt vetem hozzá, hogy én sem; de más értelemben mint némellyek. Csóka közt és Jósef öcsém közt szoros vala az egyesség és titkos, nyilván a' virtus által, melyet tanítgatni szeretett.

Ajánlom magamat az Úrnak becses barátságába; méltóztassék tisztelni nevemben Bátyám Péchy Sándor Urat egész házával 's Kövér Imre bátyámat, a' ki nem csak bátyám, hanem barátom is. De leveletem másoknak ne olvassa az Úr. Vissza élhetnének vele. Hát az Úr készül e Atyái örömeiket látni? Én hozzá közel vagyok. Maradok szíves lisztelettel

Tisztel. Úr az Úrnak alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mp.

¹ Kazinczy László.

Posta Mester Urat méltóztassék biztossá tenni az eránt, hogy 15. fnt. forma restantiám le fog fizettetni. —

Húgom arra kéri az Urat, hogy szólljon a' leányával, hogy ha ő Ruzskára levelet akar írni, ne a' házi cseléd által küldje Postára, hanem az Ur által tétesse-fel. Ennek tulajdonítja a' húgom, hogy a' leánya neki nem ír.

A most már meg nem lévő borítékon a következőkép van följegyezve a levél utolsó lapjának alsó szélére a ezimzés:

Tisztelendő Fazekas István Ér-Semlyéni Predikátor Úrnak. Debreczen,
Ér-Semlyén.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1186. .

Kazinczy — Diószegi Sámuelnek.

Debreczeni Predikátor Diószegi Sámuel Urhoz Válasz.

Tisztelendő Úr,

Különös bizodalnó Drága Jó Uram!

Mélt. Cserei Farkas Úr merő széplelkűségből clarúlta a' barátságot. Annak szint úgy vannak mysteriumai mint a' szerelemnek, melly profanalva van, mihelytt idegen szemek a' taníji. Nem lévén löbbé titok a' cselekedet, elmondom mi történt, és a' mit magától oltol, azt reá koketti mesterségek nélkül vissza háritom.

Jó ideje, hogy ez a' szent érzésű Hazafi a' maga szorosbb Hazájában, Erdélyben, valamely Corporationak¹ azt az ajánlást tette, a' mit az ő nevében' én tettem vala Patakon. Azok a' régi világ-beli Bölcsék, a' kik csak a' mennybelieket tartják méltónak a' tanulásra, 's a' bürköt büroknék hagyják, hidegen vették ajánlását, 's félő, hogy a' tett ajánlást haszontalan viszketegségnek 's hüi ragyogásnak ne vették légyen. — Hogy Patakon botanicus kert állitassék, azt alig mertem reményleni, mert tudja, Tisztelendő Úr, az Úr, hogy az az Oskola melly ellenkezésekkel 's ellenkezőkkel küszködik, és hogy, ha értéke olly bőven volna is a' melly szüken van, csak helyet sem kaphatna. egyedül azért, mert azt *az az Oskola* akarja. Debreczen felől sem reménylettem senunit. Nehezen 's rosszúl megyen ott a' dolog, a' hol a' tudományos tárgyakat olly fejek igazgatják, mint

¹ E szó helyett előbb ezt írta Kazinczy: *Társaságnak.*

azok a fők, a' mellyeknek a' Debreczeni Tek. Tanácsban és a' Consistóriumban szavok vagyon, hol a' jó csak azért is talál ellenzést, mert azt egy bizonyos fél akarja, — 's oly fők, a' mellyek szégyellik megvallani hogy azt, a' mit nem tanútlak, nem tudják. A' ki ezen kemény állításomon felakad 's azzal vádol, hogy Debreczént valamely titkos oknál fogva vagy megbántott kevélységből nem tartom annak, a' minek sokan, ám nézze-meg Grammatikáját, ha magyarul tud, 's azt az irtóztató két épületet, melly ott most épül. Azt én csudálkozva 's fájdalommal láttam ezen holnapban. Tudtam hogy Cassándrai módon szóllok, midőn rajzolatjait tették, 's ime megmutatta az idő, hogy a' rajzolat Bácsben kellett volna tétetni, a' mint javasoltam. — Engedjen-meg az Úr kicsavarodásomnak; azért tettem azt, hogy némely gondolatok ébredjenek-fel azokban, a' kikkel talán barátságosan közölni fog. Visszatérek a' botanicus kertre. — Nem mervén tehát reményleni, hogy Debreczennek 's Pataknak botanicus kertjei lehessenek, az a' gondolat szálla-meg, hogy ezen két iskola' Előjárójit valamely elmés és ártatlan ravaszság által kényszerítem reá; 's ez a' ravaszság abban állott, hogy nekik Csereim tégyen ajánlást. De a' gondolat az examen előtt kevés napokkal szálla-meg, midőn már rövidebb volt az idő, mint hogy addig felelete hozzám érhesen. Ismervén barátomnak mind hazafiúságát, mind vallásbeli bolondságoktól megtisztult lelkét, mind gazdag értékét,¹ annál bátrabban tettem a' tudva lévő lépést, minthogy az az én bizodalمامat nyilván festette, én pedig azt a' barátságnak eleitől fogva legszebb jusa is, actusa gyanánt is nézem. Barátom oly kész volt teljesíteni, a' mit én az ő nevében Patakon Pataknak is, Debreczennek is ígértem, mintha a' gondolat az ő lelkében támadott volna, 's mind ezen készsége nézve, mind azért, mert én vele ugyan azon lélek vagyok, a' cselekedet egészen övének vétethetik. Ha valaha egy Platanus² vagy Gleditschia triacanthos oly magasságra nevedik, hogy³ már árnyékot vethet, állítson alattok egy három lábnyi magasságú oltárt a' jobb maradék,⁴ 's tisztelje annál azt a' fényt,

¹ Itt a következő két szót kihúzta Kazinczy: *mind barátságát.*

² A következő szavak kihúzva: *a' Nagy Erdőben valamely . . .*

³ A következő szavak kihúzva: *alatta állhat egy oltár, szenteljék azt az Urak a Nagy erd . . .*

⁴ A következő mondatok kihúzva: *Tanúlja érezni a' barátság és Vallásbeli idegenség utálásának szent érzéseit, mellyek Debreczennek botanicus kertjét alkották.*

melly a' Vallásbeli idegenség esztelenségét eloszlasztja, de azért a' magunkét szeretni engedi, sőt tanítja.

Igen jó gondolat az, hogy a' Pap' tava növényekkel¹ ültettesék-be: de én eleitől fogva azt óhajtottam, hogy ha Debreczennek botanicus kertje lesz, az a' Nagy-Erdőben legyen. 2100 □^{ny}i hely nem alkalmas arra, hogy egy olly oskolának, mint a' Debreczeni, azon legyen a' botanicus kertje. Hogy nőjjenek ott szabadon a' szép Liriodendron 's a' fenyőknek 's jegenyéknek sok szép nemei, mellyek szabad helyet, napfényt 's levegőt kívánnak? Az Urat, Tisztelendő Úr, arra a' helyre tette a' Gondviselés, a' mellyben másoknak idéllen és kevély mérészségű gondolatjait intézgetheti, s hogy olly botanicus kertet ne állítsanak, mint a' millyen Templomot építenek, azt magának Debreczennek 's Vallásunknak becsülete miatt is igen szívesen kérem; Vallásunknak, mondom! mert nem igazságtalan az a' megjegyzés, hogy a' mi épületeink, valamint mind az a' mi a' *Szép* tudományához tartozik, egy rendben állanak az Oroszokéval 's Zsidókéval; annak pedig az az oka, hogy elhívén magunkat, megvakulunk az idegen Felekezet' érdemei eránt, 's meg sem álmodjuk, hogy még azon felyül a' mit tudunk, lehessen 's kelljen valamit tanulni.

Az Úrnak szives tisztelettel vett levele mutatja az Úrnak felemelkedett lelkét, szép érzőseit 's erántam való becses hajlandóságát. Érzem mind ezeknek becsét, 's óhajtom megérdemlenni ezt a' megkülömböztetést. Egyéb eránt maradok igaz tisztelettel

Tiszt. Ur

az Úrnak

alázatos szolgája

Kazinezy Fer. mpr.

Széphalom, 21. Oct. 1807.

P. S. A' Csokonai nem sokára felállandó oszlopa eránt bizonyosan Csereiben támadt a gondolat. Én neki csak tolmácsa voltam.

[Kazinezy másolata az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

¹ A következő szavak kihúzva: *Fákkal, még pedig szokatlanabb formájú fákkal* . .

1187.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Édes Csereim!¹ Ma vettem Szászvárosról írt leveledet és a' Diószegi Sámuelét. Szórol szóra kiírta levelednek azon sorait, mellyben azt írad, hogy az a' gondolat enyém. Lássd itt válaszomat, 's örvendj szép tetednek. Ez a' levél olly szép, hogy párját magamnál is megtartom. Tiszteljen téged és barátságunkat a' Maradék. Irj kérlek, kihez küldjem Erdélybe eladni 200. expl. írásimat. De ollyan emberre adresszálj, a' ki eladni ne restelje és a' pénzt el ne költse. Zomborinak hajlandóságát becsülöm. Ma vettem az Annalisok Octoberi darabját, hol a' 'Te neved a' szerint a' hogy azt németül én írtam-meg, előfordúl. —

Hétfőn szüretelek, de egy szem asszú sincs az egész Hegyalján. Rossz a' szüret. Szerencsémre még 8. hordó asszúm van tavalyi. Septberben adtam-el egyet 70. aranyon. Így drágábban kél-el. Ordinarium borunk sok lesz. Egy hordó 4. Rfton megyen, holott tavaly egy pár volt 3. Rfton. —

[Széphalom, 21. Oct. 1807.]

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

(1188.)

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Andrásfalván, Erdélynek Küküllő Vármegyéjében,
November 2dikán 1807.

Egy szózat emeli fel magát Erdély' hegyei között, megüsmertetik e Széphalmon? Döbrenteinek, Kis barátjának, szava ez, Kazinczyhoz. Illy különös bizodalommal jelen meg az én lelkem, rendjeim elején, az ő elhagyattatásának helyén. Valóban seb esett, az én megharaguvásonig, érzékeny szívemen, midőn Erdélyben letlepedtem. Az ő esmerősi, barátjaitól való ismét meszsze elszakadásom kesergő szívnek sebje ez. Majd talán egy nem vélt eset be fogja gyógyítani! —

Októbernek 25dik napja volt, midőn Andrásfalva fekvését, a' mint az estve engedte, megláttam. Megláttam, 's a' nélkül, hogy utam-

¹ A levél előtt Kazinczynak Diószegi Sámuelhez írt előbbi levele olvasható, úgy, a mint itt közölve van.

ban Széphalmon lettem volna. Ne tartsa a' Tekintetes Ur, kérem, ezt kényszerített rendnek, hogy azon még jobban elkeseredjem. Tudom, mely elragadtatással irtam én e' tárgy felől ennek előtte Sopronyból-is, de azon gyermeki vak tüzetet nézvén most is magamban, azzal férjfiásabb koromban büszkélkedem. Kívánnám, hogy több hazafiai ifjaink forrnának akképpen az igaz érdem megesméréséért. —

Arra alkalmatosságot nem kapván, kénytelen voltam utazásomnak egygyik tzeljätöl megválni. Bár kerülés lett volna, meggyőzte volna tsak ugyan eröm mind az utat, mind a' költséget, annál inkább az utolsót, mivel Szerentsiné Aszszonyság több utra valót küldött volt. De Aradnak, 's Szecbennek jövén, míg Kazinczyt, míg Csereit szerettem volna látni, meg kellett addig elégednem az Alföldnek poetai tüzet nem gyujtó szörnyü térességével. Maradt még reménységem, hogy valaha életemben meg lesz e' kívánságom bétellyesedése. Mert engem, ha úgy fog a' sors hányni, mint kezdé, 's mint eddig kétségem nints, hogy oda is el ne vezessen.

Valóban félek magamat poetának nevezni magam előtt, mert Wielandnak Sendschreiben an einen jungen Dichter, munkátskája, mindég megdöbbsent.

M. Cserei Farkashoz levelet küldvén Kis Jánosunk általam, azt Szecbenben adtam Postára Kraszna felé, 's merészeltém néhány renddel jelenteni Ö Nagyságának, mint maradt nálam a' levél olly soká. Mert hogy Kistöl elváltam, már hat hete múlt. Ö töle bütsuznom, midön kényszerítetttem, nehezen esett szivemnek.

Utazásom egészségemnek nem ártott, 's itten is jól vagyok, tsak lelkennek ollyast. a' mi felemelkedő tüzet adna, nem talállok. A' Grófné Kolosvári lakása helyett, Andrásfalván fog maradni. Igy vége van az én Szemerómmal tett fogadásomnak, egy Szomorú Játék írása eránt. Nagyon sajnálom, hogy Ö Nagysága bennem annyiban megsalatkozott, hogy én frantziául nem beszélek. Mohón kapván a' könyveken, 's az idegen Szépségeknek hallott ditsérete, elégnék tartatta velem, ha tsak érteném őket. Igy értem az Olaszt, az Anglust. De ez utolsóban még erőtlenebb vagyok. Míg a' Magyar gycrket a' deák nyelvvel kinozzák, addig, hiszem többet lehetne vele tenni más mezőken. Ide járúl a' Német. Szegény Magyar el van egészen temetve.

Vallyon megérhetem é én még, midön a' Magyar nyelvvel az uri társaságokban is ugy lehessen fellépni, mint amazokkal. Nyomorúlt cültura, azt gondolván főbb házaink, ha gyermekeikkel magyarul beszélnének, nem tanulják meg a' Németet minden *hiba ejtés* nélkül.

A' Német szégyenelje azt ha hibát ejt, Nyelvében, a' Magyar a' Magáéban. — Engem, nem tudom honnan, még meg nem jelentem, a' Grófnénál Erlangai finak tartottak. Tanítványomat, ki 9 esztendőben jár, hideglelésben találtam. Neve Lajos. Mellette még egy nevelő van, Kis Sámuel, Maros Vásárhelyen tanult. A' tudományokban gyönyörködő, egyenes izlésű. Az ő irását látja a' Tekintetes Ur, költeményeimben, mellyeket itt ismét censura alá küldeni bátorkodom.¹ Tegye meg a' Tekintetes Ur, kérem, a' legeslegkeményebb crizist, ha foglalatosságai, 's ideje engedik. Örömmel fogom én azt a' levelet oivasni, mellyben az utba igazítás olly igaz szívvel jelen ismét meg, mint most két esztendeje talán, egy más levelében. Legyen a' Tekintetes Ur Antisthenesem, én a' makatsúl tanúlni kívánó Diogenes örömetest leszek. Magasabbra törekedni, halhatatlanságot érő dolog. És mediocrit. esse poctis non homines etc. Nem mint Palugyay nevű Román írója, ki Virág Horátzius Poetikájában megmutatott Magyar Írók hibáit nem hogy futva kerülte volna, inkább őket követte. Azt sem tudja mi a Sapphicus vers. — A tisztelendő Aranka hexameterei tsak nem olly kedveltenek a' tisztához szokott fülnek. Verseit a' Grófnénál találtam. Még e' héten Gróf Bethlen Ádámméhoz megyünk, 's onnan Maros-Vásárhelyre, ott kívánok vele megismerkedni.

A' Grófné, egy édes beszédű Aszszonyoság, tettszhető kedvességgel beszélgetett egygyik napon velem a' Tekintetes Ur felől. Igen örömetest emlegetődött. Kis Episztoláját által adtam neki akkor mindjárt, még nem kérdém meg, ítéletjéért. Nevelő Aszszonyunk nagyon ditsérte előttem.

Vigasztaljon a' Tekintetes Ur nem sokára levelével. Kolosváron által, Segesvár (Schäsburg) lesz az utolsó pósta. Régen nem látott írása elektrizálás gyanánt lesz. Valahára, három zürzavaros levelim után egy tsendes lélekkel irtt következhetett. A' Grófné a' Tekintetes urat tiszlelgetfi.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 199. sz. II. kötet.]

¹ Hiányzanak a levél mellől.

1189.

Cserey Farkas — Kazinczyna.

Tasnádon 3dik Novemb. 807.

Leg érdemessebb és leg kedvessebb Barátom!

A gr. Bethlen instellatiojárul későbbre kerültem haza, mint véltem, és a mint fel tételem volt, ott sok jó, becses Barátaimmal találkozáván, reá bírtak, hogy őket rendre meg látogassam, és így igen kellemetessen telvén időm, csak a most közelebrül el tölt hétnek végivel érkeztem Krasznára, hol is szerencséltettem három rendbéli igen kedves leveleidet venni.

A Dévai instellatio fényes pompával, és igen jó rendel mene véghez: ékes, számos volt a gyülekezet és ezen hazafi Innepet nagyon díszesítette a Hunyadi hollója czimere alatt ki állott Insurgensi szép serege azon Vár-megyének. Ezen solemnitást, nem kétlem, az Uiságba bővebben fogod olvasni — itt tehát érdemes leveleidre tészem meg válaszomat.

Sibó hogy tudgya meg tartani magába aszt, a mit másnak sok és fontos okokbul tudni nem illik, aszt nem tudom, magamrul jót álok, hogy senkivel olyast nem közlök, a minek következése nem várt, és nem jó lehetne. Eggy általjába fontossabb Uiságokrul nem szeretek minden emberrel beszélni. A mint már Tölled kértem, meg ujitom most is kérésemet, hogy a W[ay] M[iklós] dolgába valami történt, valaminek azon környül álásba be foljása vagyon, aszt nékem Irásba szerezd meg, valamint a leg nagyob titokba, ugy leg szentebb becsbe is fogom tartani. — Most pedig a miket rólla vélem közlöttél, a leg szivessebb indulattal köszönöm. Sokat, igen sokat tudtam meg abbul, és tanultam is, nevezetesen néhány embernek characterit tanultam meg ismerni; igen nagyra becsülöm Zichy Károly maga viseletét, tisztelem cselekedetét a Bánnak, utálok ocsmányságát Széchényinek, és Péchynek. Ezen egész dologrul szóval ohaitanám gondolatimot Néked ki fejezni. Szép és Nagy lelkét fejezi ki Waynénak az, a mit tanácsul adott az Úrának, nem is kétlem pontossan követte asztot. — Fájlalom sorsát Nemzetemnek, hogy fő kormányunk mellett lévő Ministeriumunknak gyenge gyávasága miatt akkor se boldogulhat, midőn a környül álások boldogíthatásunkra bizonyos reményeket mutattak. A Diaetának véletlen el oszlatása egyenesen bizonyítlya esztet.

Köszönöm, hogy B. Riedelének egy levelét nékem szántad, illő becsbe fogom asztot tartani. Irtam ezen szerencsétlennek még Krasz-
nárul, számára levelembé belé zártam 35 pftot: ezen levelet Gr. Heis-
ternek írott levelem mellé tévén, ezen utolsónak adressiroztam.
's Recepisse mellett tettem fel a Postára. Ohaitanám birni azon
biographiáját, meljet Néked meg küldött, becsületes embernek nagyon
interessant lehet oljan embereket közelebrül ismérni, és nékem valóba
fő törekedésenu is őket ismerhetni.

Mind a Kis epistolájából a 100 exemplárt, mind magad egyveleg
munkáidnak első kötetyébül 200 exemplárt küld csak egyenesen az én
kezembe — bizonyossan ugy intézem el adások állapottyát, hogy el
keljenek mentül előb — ároknak hiba nélkül kezedbe szolgáltatása
íránt én jót állok.

Geheime Geschichte des Cabinets von St. Cloud: ismeretes előt-
tem, meg is van nékem, 3 forinton vettem. Ezen munka is, valamint
a többi, meljek Napolcon gyalázattyára irattak, Anglus Szoldon [!] írt
mázolások, nagyon reájok untam, és a heljet hogy engemet Napoleon-
tul idegenitenének, épen általok kezdek hozzá szelidülni, bizony csak
sok szép és sok nagy dolgokat eslelekszik eő.

Diószegi Sámuelnek írt leveled igen szép, lelked szépségit, szived
nemességit érzékenyítő módon fejezi ki — köszönöm, hogy nékem
is meg küldötted. Én most rendelem el a magokat és plántákat,
meljeket igőretem szerint el küldök Patakra, Debreczenbe. A Debrec-
zeni Magistratus szép levelet írt nékem, melybe tudtomra adgya,
hogy Botanicus kertnek 2091 □ öl nagyságu heljet assignáltak
légyen. — Feleségem tisztel, én meg nem szünök lemi

örökre hiv barátod

Cserey Farkas npr.

Jövő postával többet.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1190.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Novbr. 4d. 1807.

Édes barátom!

Újhelyi szüretlennek az volt legnevezetesbb öröme, (mert ez idén
egy szem asszút sem szedék) hogy azt a két legmagosbb hegyet,

melly alatt a' szőlóm is, Újhely is fekszik, a' Magos-hegyet és a' Sátor-t, meghágtam és Pályairásodat megolvastam. Heterogeneus két dolog; azt fogod mondani: én pedig azt mondom, hogy a' kettő igen jól illik egygyüvé — *emelt és kevélylyé tett!* melly kinézés onnan Széphalomra is! 's azt mondhatni magamnak: ime az *enyém!* Azt mondhatni a' könyv olvasása alatt is minden elragadtatás alatt: 's ime ez a' *nagy ember* nékem *barátom!* — Csudáltalak, Kedves Férjfi! csudáltalak, és sokat tanultam a' munkából, igen sokat. Sokat vártam, mindent vártam, 's megpirítottad reményimet; többet adtál. Hát az a' csendes, nyugodalmas, komoly folyamata a' beszédnek, melly az én szökdelő, fel fellobbanó, nyugtalan stylusomat annyira megszegyeníti, hogy alig merek előmászni rejtekimből! Seris nepotibus umbra! Ezt mondád Te egykor a' Himfy' Petrarchai énekeiről: sokkal több okkal én ezt Terólad. Melly bírának kell vala azoknak lenni, a' kik a' jutalmat másnak ítelték volna, midőn ez közt és a' Pánczélé közt, melly legközelebb járónak vétetett, illy temérdek a' hézag. Ha concurráltam volna, azt mondanám erre az esetre is a' mit a' mostani Császárnak mondtam 1792ben Budán, Haynóczi-nak találván útjába tévedni, (ezt alább beszéllem-el, mert méltó a' tudásra) pedig én nem affectálok ott modestiát, a' hol úgy szállhatok — (ha ezt mondani nem vétek) — mint Cátó szállott magáról, 's azt tartom, hogy senkivel nem íteltetem-meg magamat ha azt mondom, hogy némelly levelem, Aufsatzom, versem ér annyit, sőt többet, mint p. o. a' Petrahai vagy Regmeczi Oskolamesteré. — Most csak ennyit könyvedről, mert még bé nem firkáltam széleit, a' mit csak az olly könyvekkel szoktam, a' melyekből tanulnom kell. Ha bé lesz firkálva, 'közleni fogom veled gondolatimat. Bár azt nyerhetné a' Publicum, hogy azt a' tárgyat Te dolgozzd-ki és ne más bővebben, újjobban.

Mikor érek erre, nem tudom. Sophie egy hét alatt talán anya lesz, 's az I pam 9 hét olta betegeskedvén, a' Napam ide nem jöhetett, és így Sophie ismét Kázmérrt szüli-meg vagy *Emílt*, vagy—vagy *Eügeniet* vagy *Thaliet*. 'S így az ide amoda járás kiver abból a' nyugodalomból, a' mellyel olvasni 's dolgozni *kell*. Osztán most egy más bajom is van. Csak most kapám-meg a' könyvkötőtől Herdernek 24. darab munkáját a' Cotta kiadásából, Religion u. Theologie — Philosophie u. Geschichte — Poesie u. Kunst. Machinalement belé tekinték a' 3dik szakasz első darabjába: Fragmente zur deutschen Literatur. Ut vidi, ut perii! — Mint jártam, nem mondhatom el. Olvassd,

's tudni fogod. A' magam ideájira ismertem: de melly rend, melly fény, melly tudomány! — — Non multa, sed multum. Félre jó ideig minden dibdabság. Herdernek kell tennem magamat tanítványává.

Tegnap előtt estve, szintén mikor fekünni mennék, elővettem Ariadne-Liberát és Der entfesselte Prometheus. Ezt a' két darabot most láttam először. (Brütusát első estve olvastam. Szép az is, de nem Ariadne 's Prometheus.) — Nem szóllok rólok. Olvassd, 's a' hol szived dobogni fog, tudd, hogy az enyém is dobogott. — Herder nem volt kissebb mértékben Héros mint Hercules, a' szörnyetögek pusztítója. — És még is ezek a' bölcsék Don Quixottnak nevezik azt, a' ki ötöt követi.

A' Haynóczy lörténetére térek:

II. Leopold engedet (!) a' Papság' kívánságának, 's 1791ben April. első napján B. Prónay Gábort és engemet hivatalainkból elmozdított azt adván okúl, hogy nem akarhatja, hogy Catholicus Oskolák Protestáns Tisztól igazgattassanak. Igaz oka az volt, hogy én Protestáns létemre az Egri Kánonokok Praebendájokból vontam esztendőnként ezer ötszáz Rftot. Haza mentem 's feltettem magamban, hogy soha többé nem szolgálok, noha az illendő applicatio az elmozdító Parancsolatban megígérve volt.

1792. egynehány nappal a' koronázás után Gróf Teleki József Excell. magához szolít. Édes Öcsém Uram, nekünk nagy panaszunk az, hogy az Udvar bennünket igen kevés számmal tesz hivatalokba. Öcsém Uramnak meg van ígérve, jelentse magát a' Budai Kamaránál Secretáriusságra. — Azt feleltem, hogy nem; az én plánom a' falusi lakás és házasság. — Ezen áldozattal nekünk tartozol. Viseld két 3 esztendeig, 's akkor azt fogjuk mondhatni, hogy üresen hagyott széked minket illet. — Reá állók. — Igaznak találván a' Jézus Christus tanítását, hogy előre nem jó elkészülni; mert velünk van a' Lélek, régen megszoktam volt már, hogy mikor nagy helyre vagy nagy dologban szóllok, előre el nem készülök; 's fel menék az Udvarhoz, hogy az Antichambreben forgatom majd mit kellett mondanom. Gróf Széchényi Ferencz egy ablakban álla B. Splényi Gábor Szabolcsi Fő Ispán és Generálissal, 's myops lévén, Splényitől tudakozta, kik vannak jelen. Hallván nevemet, nekem jó: Én most jövök Nápolyból. Majlandban is voltam. Ferdinand Fő Herceg magyarul beszélt velem. Meghallván hogy Gesznernek Idylljei magyarul kijöttek, rám parancsolt, hogy küldeném-meg neki. Kérlek, adj egy exemplárt nekem, 's nyomtattass elébe egy levelet a' Fő Herceghez. — Azt feleltem,

hogy az a' fordítás nem érdemi a' bémutatást, most készül más; azzal szolgálni fogok. Ekkor az ajtón álló Kamarás kiáltja nevetem, 's én minden előre készülés nélkül fellépek. Ew. Majestaet! Ew. M. etc. etc. Vater hat mich von meinem Dienste etc. aus dem Grunde entfernt, weil er unschüklich fand, dass Cathol. Schulen etc. etc. ich war aber so glücklich, die Versicherung zu erhalten, dass ich mit erster Gelegenheit etc. etc. Azt felelte, hogy a' hivatalok' oszlogatásában nem szokott *vallásra*, hanem *érdemre* nézni. — Átallátom, mondám, az ok' bölcességét, 's nem is egyéb tekintetből hoztam-elő Vallásomat, mint hogy Ő Felségével tudattassam ehnozdítasom' okát; aber da ich das Glück habe mit meinem Monarchen zu sprechen, der viel zu gross ist, als dass er mich kennen könnte, so sehe ich mich aufgefordert Ihm zu sagen, ich habe nicht ohne Ruhm, wenigstens nicht ohne den Beyfall eines Swieten und Pászthori, gedient. — *Ő Fels.* So muss ich Ihnen nur sagen, die Stelle habe ich in petto vergeben; es erhielt sie Haynóczy. — Én erre elragadtatott örömmel: da gratulire ich Ew. Maj. zu der sehr glücklichen Wahl. Ew. M. haben dem Staate einen Mann erworben, wie er ihrer sehr wenige hat; und hätte ich gewusst, oder auch nur ahnden können, dass ich mit ihm concurrire, so wäre ich sicher nicht aufgetreten. — Szavam, exaltált képem 's minden mozdulásom a' Fejedelmet megérdeklelte. A' legszebb, legnemesebb melegséggel így felelt: Um Ihnen zu zeigen, wie sehr ich ihre Freundschaftsgefühle u. diese schöne Resignation zu schätzen weiss, nennen Sie mir eine andere leere Stelle, und Sie haben sie. — Eljöttem tőle, egyenesen mentem a' Diaetalis Sessióba, 's Haynóczy éppen a' második tábla ajtajában öszve akad velem. Én tőlem hallotta-meg legelsőben, hogy azt a' helyet ő kapta-meg, meghallotta mit mondtam a' Császárnak felőle, s lelkeink még inkább öszve forrtanak. Talán ez nélkül nem hordottam volna vasat, noha Haynóczival már azelőtt is Tó-gető (dutzoló) familiaritásban állottam.

Haynóczim emlékezete egy ismértségre emlékeztet, melyet azon három holnap alatt csináltam fogságomban, melly alatt szabad volt látogatásokat is fogadnom. Mert éppen az a' kis leány, a' kiről szülök, most már Menyecske, sőt anya, ma vett levelében igen érzékeny oldalomról illetett.

Hirgeist Ferencz, a' B. Orczy László Kasznárjának lija, 19. esztendő korában fogattatott-el, midőn még az Universitásnál tanúlt. A' szeretetre legméltóbb Ifjú. Jánosi szelídség volt lelkében. Ennek egy 12. esztendő hűga, egy igen szép képű 's növésű lányka,

féljárt Pestről, 's gyimölcsöt hordott a' bátyjának. Ninon, vagy a' mint én hívtam, Nini, Júniusnak első napjaiban (1795) a' szerencsétlen halálú Palatinushoz ment. A' cselédek nevettek eggyügyűségén, hogy gyermek kíván bébocsátatni. Sie müssen mich nicht für so gar sehr unwichtig halten, ich bin die Schwester des Staatsgefangenen Hirgeist. — A' cselédek elrémültek a' szóra, 's szaladtak a' Kamarás Urhoz, Gróf Eszterházy Józsefhez. — Wass wollen Sie, mein Kind, beyrn Palatin? — Nichts als ihn um die Entlassung meines armen Bruders anflehn. — Tetszett a' gyermek naivetéje, nem akarta vigasztalás nélkül eleresztetni, 's méltónak tartotta hogy a' Palatinus lássa a' szép scénát. — Bébocsátatott. — A' gyermek első mozdulása térdreömlés volt. Schenken Sie mir meinen Bruder, Prinz! — Das kann ich nicht; meine Haende sind gebunden. — Wohl! aber Kw. K. Hoheit können an Ihren Bruder den Kays. schreiben. Wass sollte ein Br. einem Br. abschlagen, zumahl wenn er ihm so eine Bitte vorträgt? Ich bin arm, mein Vater ist nicht im Stande mir einen Lehrer zu halten. M. Br. war es mir. Er hat mich im Lesen, Schreiben, Rechnen, im Ungrischen unterrichtet; jetzt ling er an mich im Franz. zu üben, meine Stütze ist weg, u. ich bleibe zurück. — Az Austerliczi Bajnok ezt a' gyermeket lányának fogadta volna. Itt ez a' gond a' Gondviselésé maradt, 's ez a' gyermeknek atya lett, a' mint mingyárt hallod. Haza menvén, nem szóllott senkinek. Eszterházi egynehány nap múlva beszéli Orczynak. Ez nem hiszi. Csenget. Jöjjön Hirgeist. Hallja, Hirgeist, a' maga leánya a' Palatinusnál volt? — Nem, Kegyelmes Uram! — De igen! — De nem! — De igen! — Menjen, szóljon vele. — Nini, man sagt, du warst beyrn Palatin? — Ja, Vater! — — — — —

B. Prónay Lászlónak Simon fija megismerkedik a' gyermekkel. Szeretik egymást. A' fiú érdemesnek ismeri jobbára: de látja, hogy tisztelt atya 's rokonai soha meg nem eggyeznek. Esztendőök múlnak. Végre Bécsbe viszi a' leányt 's férje lesz in optima forma. Sok ideig titok volt a' történet, de Nini azt nékem, testvérének, azonnal megírta. Cseléd leánya! nem nemes leány! Pápista leány! képzelheted a' Prónayakat 's a' kik a' házhoz tartoznak. Még Szerencsinének sem mertem soha mondani, noha tudom hogy tudja; sőt minap már szólla is róla. A' kik szégyellik megvallani, hogy a' mesalliance bántja őket, a' *hitiben* akadnak-fel! Igaz, hogy collisióba jutni a' Praejudiciumokkal bajos, de szép is; 's voltam volna Prónay, én is könnyen azt cselekedtem volna. Vay Miklósné és Szerencsiné hóhér

gyermekai is lehetnek, és még is dicsőséggel ültetheti őket maga mellé a' Fraknók Úra. Ez a' derék Asszony, Nini, azt írja a' ma vett levelében, hogy 14. Aug. egy lyánya leve, 's Iphigenie-Sophie nevet visel, 's én vagyok keresztatyja! — Barátom, mint érdelek én ennyi megdicsőítést? —

Vay Ábrahám. Consil. Vay Jósefnek fija, azt beszéli, hogy ez idén Pesten billiarozék egy idegen, soha nem látott Ifjával. Ennek nyakából kiesik egy Portrait; (láncza elszakadt a' feszengésben) Vay oda hajlik, 's ki képét látja rajta? — Az *enyém et*. Másik oldalán nevem volt össze vonva bélyeg formán. — Az enthusiasmus rosszúl választott imádott tárgyat: de maga az enthusiasmus *jó dolog!* 's kevély vagyok, hogy bennem a' Jó imádtatik. — NB. Ez a' Vay Ábr. apja fija. Demosthenes is tánczolgatott. De a' mellett Demosthenes volt.

Verseid csomóját Novembernek 24dik napja táján viszi Pestre Institórishoz az a' Zemplén vármegyei Követ, a' ki Gróf Desőffi Jósef barátunkat váltja fel. — Nékem az a' gondolatom jött, hogy a' Herder Paramythjeit versekbe kellene dolgoznom, noha Herder is csak prózában írta. Tagadhatatlan az, hogy l'óétai darabnak poétai lepelben illik megjelenni. Két napi munkám imhol van:

A' HAJNAL.

Tánczolva 's víg dalokkal ment előbe
Éősznak egy innepló lyánysereg.
Te szép, te boldog Istenné, e' rózsá-
Lepelben, e' meg nem hervadható
Kor' tündöklésiben! Te minden reggel
Újúlva kelsz elő a' nem-hiú
Köny' és örök virágzat' ferdejéből!
Ez volt dalok. 'S a' nyájas Istenasszony
Keggyel tekinté a' magasztalókat,
'S midőn előjött a' Nap, méncit
Feléjek intézte, 's leszállt közöttök,
A' legszebb, ah' de nem legboldogabb!
Könyük remegtek szép szemében, és
A' párafátyol, melyet bánatjában
Lehúza a' földről, mint egy nedves felhő,
Széljellapúlt a' rózsaaarcz előtt.

Értettem, ugy mond Éósz, gyermekek,
 Magasztalástok' édes zengzeteit,
 'S im itt vagyok, hogy lássatok. Ha szép e?
 Itéljetek: ha boldog e? kérdjétek
 Könyüimet, mellyekkel testvéremnek,
 Flórának, ékes ültetéseit
 Öntözni szoktam. Gondolatlanúl
 És elvakítva csalfa fénye által
 Férjemnek a' vén Tithónt választám,
 Kinek fagyos nyájaskodási közzül
 Sietve menni láttok minden reggel.
 Magának és nekem kinunkra, véget
 Nem-ismerő kor lett az ő fele,
 De ah ifjúság nélkül! 'S e' miatt
 Mig únalommal múlatok körülte,
 Szépségem sorvad és minden kecsém.
 Ez kerget engem olly korán rövid
 Munkámhoz, a' Setét' füzésihez.
 'S ha Phoebus osztán feljő, fénye közzé
 Igyekszem elrejtezni, hogy Gyötrömnek
 Alkalmatlan szerelme Kedvesim'
 Vig társaságaikból el ne vonjon.
 Így múlt keserves életem. Végyetek
 Példát, leányok, gyászos es'temen.
 Nem fény, nem bővség adja a' boldogságot.
 Csak az jut arra, a' ki bölcs az érdem'
 Becsére rá-ismerni, 's szive 's jobbja
 Magához illő férj' jutahna lesz.
 Ezt mondta Éósz 's eltűnt hirtelen.
 De a' leányok minden harmatcseppben
 Újúlni láták a' szent lünetet.
 Legboldogabbnak, mert legszebb vala,
 Már nem neveztek többé, 's oktatása
 'S példája után bölcsőbbek lettenek.

AZ ALVÁS.

Azon Tündérek' végig-láthatatlan
 Legiója közt, a' mellyet Júpiter,
 Hogy a' halandók' terhes él'teket
 Szelid kezekkel édesítenék,
 Kedvezve, mint mindenkor, alkotott volt,
 Setét alakkal feltűnt Hypnusz is,
 A' gondfeloldó, bánatoszlátó!
 Mint illek én e' gyászos arczulattal
 Testvéreimnek színes sergek közzé?
 Mint lépjek így az Amor' társai',
 A' Vigaságok', Tréfák, 's Húnyorok'
 Ezer kecskékkel ékes Gyűléseikbe?
 Talán hogy a' kiról aggása' sullyát
 Elhengerítem, a' kit a' feledség'
 Szelid kelyhéből ittatok, reám
 Visszont hűséggel fog tekinteni:
 Talán hogy a' megfáradott etc. etc.¹

Élj szerencsésen kedves barátom! Az Istennek légyen gondja
 életedre 's szíved' örömeire.

tisztelőd: Kazinczy Ferencz mpr.

Kivül:*

à Monsieur Monsieur Jean de Kis, Pasteur de l'Eglise Evangélique
 de Nemes-Dömölk. p. Pest, Veszprém, Pápa, Kis-Czel, *Nemes-Dömölk.*

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1191.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak.

Gróf Ráday Pálnak Kazinczy Ferencz szíves tiszteletét 's barátságát.

Tisztelt kedves barátom! Ha meg nem csalt ismét szavával
 játszani szerető nyomtatóm, már Pesten vagyon Fordított egyveleg

¹ Kazinczy az eredetiben egyfolytában írja a vesszorokat, csak || jellel választva külön.

² A levél zárlatán széttört piros pecsét.

írásimnak első kötete. Azon idő tájban dolgozgatván azt, midőn szerencsém vala Ludányban házadnál lenni, 's a' te képed, szeretett férj, atya és barát! 's annak a' szép és jó Asszonynak képe, a' kit a' Gondviselés a' te megbecsülhetetlen szivednek jutalmául néked rendelt, egészen elfogván, azon regém scénáját, mely a' második könyvben a' *kétség* titulusa alatt áll, Ludányba 's Ludánynak tájékára tettem áltál, 's a' Consiliariust Deregyeinek, a' másik szerencsétlent Pílinyinek neveztem-el, hogy a' darab olvasása alatt Te és a' Tiéd, nevezetesen az a' szent Öreg, a' kit, Te tudod, mint tisztelek, éreztétek, lelkem mely igen szeret, becsül, tisztel! Olvassd-meg azt; Pesten már kapható lesz, 's szeress érte is, mint szoktál. Nem felejttem-el soha azon Complimentet, melyet Darvashoz intézél, hogy engem Ludány és Dolyán közzé kellene vonnotok. Az nem sülc-el 's nem is volt soha egyéb gondolatnál: de lelkem azért ott lakik, ha a' Te hallgatásod miatt meg nem szállalok is.

Báró Wesselényi Miklós írja, hogy munkámnak negyedik része *Ernyi* Szinjátszónál van. Kérlek kedves barátom, szállítsd-meg ötöt, hogy a' Manuscriptumot lepecsételve és nevemre adresszálva, adja által Eggenberger könyvárosnak azon kéréssel, hogy azt ő küldje fel hozzám, mikor könyveket küld. Nem akarnám hogy elveszne. Nincs-meg párban nálam a' munka, 's újra kellene dolgoznom: az pedig nehéz dolog, mert a' Metastasio szépségei mindenben vannak egyébben, csak a' férjias kidolgozásban nem.

Eljszerencsésen! Grófnéd kezeit hív tisztelettel csókolom. Jelentsd mély tiszteletemet Ó Excelljánál, tisztelt Ipadnál is, és Sógorodnál, Mélt. Báró Prónay Sándor Urnál, kinek szeretetével magamnak még mindég hízelkedem. Csak olly bírakat óhajtván írásomnak, mint ő és Te, óhajtanám tudni mint vettétek szívképző regéimet, a' *kidolgozás* oldaláról tekintvén. Ajánlom magamat nagy becsű barátságodba! Széphalom, Novbr. 15d. 1807.

[Eredetiye a Szemeretár I. kötetében.]

1192.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

16. Novbr. 1807.

Imhol, édes barátom, B. Ridele-nek tulajdon keze írása. Alamisnádát nagyon köszönöm. Eggy szerencsétlen embernek nyújtál örömeiket, 's a' Magyar névre fényt vonál. Most tehát ezt a' levelet¹ nem az én barátságomból, hanem pénzzedért bírod.

Velín papirosod nagyobb formájú levelet ád mint előbbi leveleid. Vágj-el tehát széléből mikor nekem írsz rajta, mert leveleidet beköttezni szándékozván, ezzel a' papirossal nem tudná mit csináljon a' Kötő. Most ezt a' közepén bajtottam-bé, 's eltakaródott egynehány syllabád.

Sophiem még sem szült. Pedig azt hittem hogy lakodalmam visszatérő napján (11a 9br.) nekem egy kis hábikóval tesz prezentet. — Minden órán várom a' cselédet Kázmérből, hogy itt a' kis Vendég.

Én nem régiben 2. egyforma Bavariai aranyat és 2. egyforma Bavariai tallért (a' mostani királyét) váltottam. 1 ff és 1 th . 10 Rf . az az a' 4 darab együtt 20 f . — Nem tudom Te gyűjlesz e pénzeket. Ha szükséged lesz reá, parancsolj. Göthére úgy is 10 ft oddal tartozom-még, akár ezt küldjem bankóban, akár a' két Bavar. Mone-tát, nékem mindegy.

Most élj szerencsésen édes barátom. E' héten bizonyosan azt a' hírt veszed tőlem, hogy keresztelteték. — Öllelek szent barátsággal.

Rumi ide küldé az Almanachot számodra. — Irtóztató rossz. De ha rossz is, hazafiúi igyekezetet segéllénk-elő; ne bánjuk, hogy segélltük.

29. Novbr.

Azt várván, hogy minden órán lebetegszik a' feleségem, fenn tartóztatám leveledet, 's íme még sem vagyok atya. Tovább nem halasztom elküldését, de nem is vastagítom, hogy szemet ne szúrjon a' levél 's valaki fel ne bontsa.

Szüretünk igen rossz volt. Én nem szedtem egy szem asszút is. Némellyek szodtek, de abból soha sem lesz csak középszerű is, mert

¹ Nincs meg a gyűjteményben.

az nem *asszú*, hanem *puffadt*. Én a' magam tavalyi boromból egy hordót 70. aranyon adtam-el Septemberben. Még van 8. hordóm eladó. Az épen abból való, a' mit Néked küldöttem. Általagra vonni bajos lesz azért, mert egyszerre szeretném eladni, hogy nevezetes summát vegyek bé. Azonban parancsolj, hogy mennyit resolválsz 1. általagért, 's Semlyénben lesz a' bor télben.

Én, édes barátom, halálba szerelmes vagyok, mintha gyermek volnék, 's ez első crisis miolta házas vagyok. De még Sophiennak az emlékezete sem tudja eloltani tüzetem. Egy angyali kecsű leány bájolt el 's nagy kísértetek közt forgom. Olyan vagyok, a' mint mondom, mintha 24 esztendő emberke volnék. Mignon foglalt-el egészen; a' Göthe Mignonja, munkájának 2dik és 3dik Darabjában. Ha lehetne, által döfném Wilhelmét, hogy az Amazonja 's Philinéje 's Mariannéja forgott az eszébe. Szegény Mignon. Melly utólérhetetlen ember Göthe. Írd meg hogy tetszett. Pedig én Wilhelm Meistert régen ismerem. —

[Fredelije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1193.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Tasnád, 17dik Novembr. 807.

Igen Kedves Barátom!

Dr. Sándorfinak a pénz iránt irni fogok N. Váradra, de Gr. Desöffit nem tudván hol lakik, kérek tudósics, hová ntasítsam nékie leveletem.

A napokba Döbrentei Gábor, a mint írja, ajánlásodra özvegy Gr. Gyulay Ferenczné síjának nevelője, küldé egy levelet Kiss Jánosunknak Szebenből. Döbrentei Dömölkön lévén, ugy volt, hogy Kraszna felé gyöjjön — azomba más felé vette uttyát. Eö nékem csak azért is becses, mivel a Te ajánlásodra gyött hazámba.

Aszt el titkolni, hogy a Te lelkedbe támadt a Debreczeni, és Pataki Botanicus Kerteknek fel állítása, töllem alacsonság lett volna, valamint én kevély vagyok árra: hogy Hazámnak ily szép áldozatot nyithatok, ugy magad is kedves Barátom örvendhetsz különös indulttal, hogy mind azon haszon, mely ezen kerteknek fel állításokbul származhatik a hazára, a Te szép lelkebbül származó gyönyörű gondolatnak szüleménye.

Eggy jó Barátom számára szükségem volna egy Antalkó igen jó hegyaljai aszszú-szöllő Borra. Neked magadnak is lévén, ha el adó szándékosd vagyon, kérlek, tudósics', mennyit küldgyek egy Antalkóért. Ha magad el adni nem akarsz, kérlek, szerez mentül előb. — Felesem tisztelet, én meg nem szünök lenni

Tasnád 17dik Novembr. 1807.

örökre hived

Cserey Farkas mpr.

Levelcdet Krasznán vehetem. --

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1194.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

S. Patak 21. Nov. 1807.

Drága Tekintetes Úr!

Érdemem felett való szives Jó akaró Uram!

A könyvek kinyerésére elég lett volna tsak egy parantsoló szó is -- Imé küldöm mind azokat, valamelyeket a Tekintetes Úr kíván -- Jelentem, hogy a Rousseauinak egy darab híjja van. és így tsonka -- Azt hiszem, hogy 16 Rhénesért meg lehet kapni a mi Auctiónkon -- A Plutarchust 1 Rhénesre gondolom -- Az Ernesti Homerusáért gondolom meg fognak adni 14 Rhéneset -- A Heyne Virgiliusáért 16 Rh. -- E mind öszve 47 Rhénes -- Ezt tsak Auctióinkon tett observation szerént írom -- meg lehet, hogy sokkal óltóbban is meg lehet venni -- Én ígérem ebbeli szives szolgálomat; de szeretnék még is a Tekintetes Úrtól e részben instruáltatni -- A Görög és Deák Classicus Írók nállunk igen drágán szoktak el kelni.

A mi Bibliothekánkba nints meg a Sallustiusok között a Havercampé; sem az, a melly ki adattatott in usum Delphini: tsak ezen kettő találtatik:

Sallustii quae exstant etc. etc. Recensuit diligentissime, & Adnotationibus illustravit Gottl. Cortius -- 4° Venetiis 1437 -- -- ez igen jó kiadás.

Sallustii opera, cum selectissimis variorum observationibus & accurata Recensione Ant. Thysii. -- 8° Maiori Lugd. Bat. 1649.

A küldött ajándékot oskolánk képébe szivesen köszönöm. -- Köszönettel emlékezem a nekem küldetett két könyvekről is --

Ruminak régen küldöttem volna már valamit, de azt gondoltam, hogy a Teschenből való haza költözése félbe hagyatta vele a munkát — már azon vagyok, hogy mennél előbb küldhessék — Többire magamat tapasztalt szives indulatiban ajánlott szokott tisztelet mellett maradtam

A Drága Tekintetes Úrnak

alázatos kész szolgája

Kézy Mózes mk.

Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Prod. Lev. 4r. 174. sz. 1

1195.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

S. Patak 1807. d. 30. Nov.¹

Drága Tekintetes Úr!

Érdemem felett való szives Jóakaró Uram!

Nem tudom ki mondani, milyen nagyon sajnálom, hogy a Tekintetes Úr Inasa minden haszon nélkül fáradt hozzám — Az Auctio nem lehetett meg a mult héten, minthogy Prof. Szombathj Úr a Leleszi Conventnek ki kívánta küldeni a Catalogusi. — Hónap fog tehát nyóltz órákor kezdődni okvetetlenül — Jól tudja a Tekintetes Úr, hogy a reám bizott dólgot jobban fogom tellyesíteni, mint a magamét — Nem is fog szükség lenni érte küldeni a megvett könyvekért, mert Vay Ábrahám Barátom, a ki itt jelen van, midőn ezen sorokat írom, azt igéri, hogy hónap is ugyan, de Vasárnap is el fog menni a Tekintetes Úr tiszteletére és a könyveket is el fogja vinni — A fő Tisztelendő Superintendens Úr jobban van é vagy nem? nem tudhatom, mert semmi bizonyost felőle nem hallottam. — Az új Professor egész kedvességgel tanít — igen betsületes egy ember —

— Bátorkodom némely vers darabokat ide zárni, mellyeket tsak most nem régen készítettem — A Deák versek tsak fragmentumok, és ugy mint egészek hijjánosok; de ha ugy kell nézni mint fragmentumokat, talán nem egészen meg vetendők — A Magyar darabra nézve van bennem egy kis Autorliebe; jó volna megmutatni, hogy éppen semmi se lehetne — Bizom a Tekintetes Úr jó szívé-

¹ A kelet alá Vay Ábrahám ezt jegyezte: «vagy inkább 1. Dec.»

ben, hogy ezt a fárattságát nem fogja töllem sajnállani — Többire magamat gyakorta tapasztalt szives gratziájában ajánlott szokott tisztelet mellett maradtam

A Drága Tekintetes Urnak etc. etc.

alázatos tisztelője és kész szolgája

Kézy Móses mk.

In laudem Poëseos.

Fragmentum.

Munera Castalidum, totum dispersa per orbem,
 Promite non duro barbata pulsa sono —
 Munera vestra canam, faciles succurrite Musae,
 Ferte pedem Aonides; munera vestra canam.

* *

Secula cum flavo fulgerent prisca metallo,
 Et Latii expulsum conderet ora Deum,
 Nulla rudes norant socialia foedera gentes,
 Fertile non artes extulit ingenium.
 Nulli cura fuit tutantia moenia, turres
 Condere, non urbes, splendida tecta domos,
 Nulli quaerere opes, non aequora vellere remis,
 Dissita non fragili littora adire rate.
 Antra fuere domus, textae et de vimine crates
 Exuviae pecorum turpis amictus erant.
 Arma dabant sudas, durataque robora fumo:
 Nam fuit in saevas ardua pugna feras.
 Non curvum sulcos telluri infidit aratrum:
 Praebuit ingratos quercina silva cibos.
 Pectora deformi torpebant caeca veterno,
 Obduxit turpis squalida corda situs —
 Viderat hoc summo coeli regnator Olympo
 Gentes per silvas devia lustra vagas,
 Viderat, et tristes venere in pectora curae,
 Fuderat et moestis talia verba sonis:
 En quanta humanae titubant caligine gentes,
 Deformat quantus pectora caeca situs;

Sic equidem rebar nec haec indigna putari,
 Et sic fatidico dixerat ore Themis.
 Humanas penetraturas ad sidera mentes
 Dignas aethereo semina ferro polo,
 Abdita naturae pendentes tecla, sagaci
 Ingenio —————
 Quali se vibrent coelestia corpora lege,
 Unde habeat formas pallida Luna suas,
 Et quis concutiat terras tremor, unde tumescant
 Et versa refluant aequora mota via?
 Quid tantum hibernos properet Sol mergere currus,
 Roscida quid tardis luna feratur equis?
 Nunc dubius feror, an rudis illos massa retardet,
 Et premat aetherae noxia mentis opus.
 Nam quid eis prodest erectos tollere vultus,
 Semina et aethereo mentis habere polo,
 Si pecudum ritu silvas et lustra pererrant
 —————
 Dixerat, at Patris de vertice nata virago,
 Non dubiam mundo prompta ferebat opem.
 Protinus Odrysias Orpheus mandatur ad oras
 —————
 Orpheus, Aoniis quem nutrivere sub antris
 Pierides, teneros et docuere modos.
 Quem placido Pallas nascentem lumine vidit,
 Cui dederat blandam Delius ipse lyram,
 Hoc monstrante sonos, moturaque carmina montes
 Edidicit, dulci et ducere saxa moelo —
 Jam placido Ismariae resonabant carmine valles,
 Jam resonant dulci frigida saxa sono.
 Obstupuit mediis Hebrus glacialis in undis,
 Substitit ad dulces Bistonis unda sonos,
 Captaque dulcisono Rhodopcia carmine saxa,
 Subsultant pulchros pectinis ad numeros —
 Quid mirum allecta mortales aure bibentes
 Carmina mox mores deposuisse rudes.
 Deposuisse rudem mox pectora caeca veternum,
 Qui tenuit tarpem pressaque corda situm —

Quin prius ignotas iam barbiton elicit artes,
 Divinae eliciunt carmina mentis opus.
 Nec iam glande iuvat vesci, non more ferarum,
 Antraque et silvas incoluisse vagas.
 Diversae sancto sociantur foedere gentes,
 Assurgunt cultae, dignaque tecta domus.
 Jam curvum sulcos telluri infindit aratrum,
 Flavescit cultis arida messis agris —
 Jam iuvat abstrusas rerum cognoscere causas,
 Et pedibus vanum supposuisse metum — —
 Vester amor doctae, vestra est haec gloria Musae,
 Fudit ut ingenuas cultior orbis opes,
 Primum erat auxilium mites formasse per artes
 Pectora Phoebaeae versa canore lyrac.
 Ex illo semper mundo succurritis aegro
 Nunina terrigenas nata beare viros.
 Musa graves aegro depellit corde dolores,
 Auxilium est miseris et medicina malis.
 Senserat hoc Naso gelidum relegatus ad Istrum,
 Senserat auxilium Flava Thalia tuum.
 Ille quoties atros compescuit ille dolores,
 Leniit et blandis aspera fata sonis!
 Vexabant tristes insomnia pectora curae,
 Auxilium curis barbita pulsa dabant.
 Quin etiam blandi modulamine capta leporis,
 Exuerat mores Sarmata terra rudes —
 Musa sono molli duros exorat amantes
 —
 Blanda aut delusos solatur pectoris ignes.
 Excutitur blandis noxia flamma sonis.
 Saepius hoc sensit vasto Polyphemus in antro,
 Cui fera perdomuit pectora dirus amor.
 Ille quoties diro Cyclops oblitus amore est
 Ducere lanigeros ad iuga nota greges!
 Succurrit domitis agrestis Musa medullis,
 Excussitque tuos dire Cupido faces —
 Haec facit ut virtus vivat per secla: vetat nam
 Dignum laude virum docta Thalia mori.

Hectora quis norit, fortem quis norit Achillem,
 Si taceat clarae conditor Iliados?
 Quis non ergo avido vestri succensus amore
 Percupiat vestros Numina docta choros?
 Carmine Castalidum resonantia visere rura, &
 Fonte Caballino velle levare sitim? —
 O! ego Castalides (faveat modo dexter Apollo)
Sacraque vestra colam, signaquo vestra sequar.

Ad amicum

ad Academiam Jenensem proficiscentem.

Ergone Teutonicas ibis visurus Athenas,
 Linquens Pannonici pingvia rura soli?
 Et patriis vives longe devisus ab oris.
 Qua volvitur rapidas spumifer Albis aquas?
 Scilicet hoc cupido regnans, in pectore Musae
 Svadet amor, svadet Delius ipse tibi.
 Nam te nec lucrum peregrinae limina gentis,
 Conscia nec sceleris pectora adire iuvent:
 Illud non agitat pectus nisi honesta cupido.
 Ductaque innocue crimine vita caret.
 — — Jenenses sequeris, tua numina Musas
 Numina devoto pectore culta tibi.
 Nec te quas fundit Patakini Musa Lycei
 Triste gemens lachrymas, nec remoratur amor.
 Nam tua maiores vinxerunt pectora Musae,
 Quae celebrant fines Teutona terra tuos.
 Sic Paris Oebaliae devinctus amore Lucaenae
 Destituit flammam Phrygia Nympha tuas —
 Ergo certa tuae si stat sententia mentis,
 Adgredere o! felix quod meditaris iter.
 I felix, quo te generosi pectoris ardor
 Castalides quo te & Delius ipse vocat.
 I felix (rata sint moerentis vota sodalis)
 Felices fausto sidere carpe vias.
 Felicem accipiat, reddatque Alemannia tellus,
 Nec morbus longae sit mora tarda viae.

Protegat auricoma tutrix te casside Pallas,
 Sanum Pannonico restituatque solo.
 Telemacho ut quondam charo comes ibat alumno
 Quaerenti profugum per freta lata patrem.
 Nec dubito ignotis haec te tutabitur arvis,
 Diva potens armis protegit illa suos.
 I felix, memori vultum sed conde sodalis
 Pectore, nec pigeat te meminisse mei.
 Sic te Jenenses exultent hospite Musae,
Sic tibi sit summis gratia magna viris.

Ad amicum

in adversis animum despondentem.

Non semper vultu ridet natura sereno,
 Sed redit alterna blandaque truxque vice.
 Non Zephyrus semper permulcet flatibus auras,
 Interdum Boreas saevus ab axe ruit.
 Nubibus interdum conduntur sidera densis,
 Parva mora, et claro lumine Phoebe micat.
 Nunc validis silvas evellit flatibus Eurus,
 At mox non longa cuncta quiere mora.
 Perque vices vario radiantia vere colore
 Langvent hiberno prata perusta gelu —
 Adversis animum cave despondere periclis,
 Neu laedat iustos impia lingua Deos.
 Quod grave nunc sentis subitâ mutabitur horâ,
 Et referent blandas tempora versa vices.
 Haud regit illorum vanas sapientia mentes
 Incusat quorum stulta querela Deos.
 Qui sapit iniustis parcit — — — querelis,
 Atque animum sortis spe melioris alit.
 Hunc sequere adversis nec spem dimitte periclis,
 Et subito blandas crede venire vices.
 Omnia mutantur (sic Di voluistis) in horas;
 Crede mihi haud durant aspera fata diu.

A Barátság.

Istenségnek mennyből származott Leánya,
 Barátság, az Égnek legszebb adománya!
 Jer titkos bájjoddal lelkesítsd mellyemet,
 Mig ditséretedre zengem énekemet —
 Szent erőd a roppant világot meghattya,
 Kerekit eggyező mozgásba forgattya,
 Sőt hogy alkotmánya aljon illy rendébe,
 Eggyességet fujtál a Chaos méhébe.
 Te vagy a Mindenség foglaló lántz szeme,
 Melly által szebb fényben tündöklök kelleme.
 Ha békesség szerző páltzádat ki nyujtod,
 A sziveket forró szeretetre gyujtod:
 Parantsolsz: s az ágyúk öbli meg némulnak,
 S a halált lövellő nyilak meg tompulnak.
 A hol szent tüzednek tündöklök világa,
 Virit a békesség drága olaj ága.
 Szent lántzal kaptsolod egybe a lelkeket,
 Szent tüzzel hevited az érző kebleket.
 A hol bájos erőd a sziveket hattya,
 Csergedez az öröm édes folyamattya.
 A szeretet s béke egymást tsókolgattyaák
 s A Lelket mennyei nektárral itattyaák.
 Te üzöd el a bú gyászos fellegeit,
 Le törölöd szemünkről a bánat könnyeit.
 Ha szent lehelledet szívünket nem hatná,
 Éltét e világon ki is kívánhatná?
 Ha szent tüzedtől a világ nem hevülne,
 Roppant alkotmánya a semmibe dülne,
 Vagy a siralomnak mord völgyévé válna,
 Mellyben boldogságot senki se találna.
 Hány nyomorúlt midón óhajtott már halált,
 Hív kebledbe tsendes menedékre talált?
 Hánynak tsepegtettél balsamot szivére,
 Gyógyító írt hánynak kötöttél sebére —
 Barátság szent tüze légy mindenkor velem,
 Szent lehelleddel melengess kebelem.

Lőjje bár a bál sors reám mérges ivét,
 Csak el ne ragadja hív barátom szívét:
 Szerentse! vedd el bár a mit tölled vettem,
 Csak egy hív barátom maradjon mellettem,
 Ki szívét lángoló szivemhez kaptsolja,
 Költsönös hevével tüzetet tsókolja,
 s Ha láttya sebhettett szivem keserveit,
 Szemeiből ő is hullassa könnyeit,
 Oh! ugy bús szivemnek el oszol fellege,
 Ki derül napomnak gyászba borúlt ege.
 Örömmel váltom fel szivem fájdalmait,
 Truttzolva nevetem a sors tsapásait.
 Óh úgy! bár az észak vad pusztáinn élek,
 Körülöttem kies berkeket szemlélek,
 Elizium léssen sivatag vidékem,
 A ki sült kóró is, ró'sát terem nékem;
 Ha fagylaló szelek zuhognak térembe,
 Az északi szél is Zefir léssz fülembe;
 Ha a fene vadak ordításit hallom,
 Rémitő hangjait kontzerteknek vallom —
 Nem rettent rám huzott ivével a halál,
 Mert a siron túl is barátom feltalál.
 Majd ott, a szeretet paraditsomába,
 Az örök bóldogság ditső hajlékába,
 Hol földi szennyéből a test kivetkezik,
 A tettetés semmi szívhez nem férkezik;
 Hol a meg bóldogúlt lakosi az Égnek
 Egy tisztább szeretet szent lángjától égnek:
 Hol a Mindenható szent thrónusa körül
 Minden tsak a tiszta szeretetnek örül,
 Oh ott fogsz majd édesb nektárral itatni,
 Istenibb erővel lelkekre béhatni,
 Ott fogom betsedet egészen érzeni,
 s A mennyei hárfán nevedet zengeni.
 Óh nagy gyönyörűség! ott ismét fel lelem,
 Kit itt a szeretet egybe kötött velem,
 Majd ott hív keblébe fogok ismét dülni
 s A szent szeretetnek vég nélkül örülni.

1196.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 3dik Decembr. 1807.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Rendbe szedtem és készen van már azon fűvész gyűjtemény, meljjet a S. Pataki, és Debreczeni Collegiumoknak szántam. Ide zárva küldöm Néked laistromát azon plántáknak, meljeket magul adok. Mind két heljre Vizkereszt napi Debreczeni vásárkor küldöm el: a Patakit Néked küldöm, hogy kézbe szolgáltatad. Jövő esztendőbe többet adok, mivel az idén már ki voltak ültetve akkor a plánták, midőn az Ajánlás tévődöt, és így ennél több magot be nem vehettem, de jövő esztendőre ki pótlom. Ezekon kívül vannak azon meleg és üveg-ház béli plánták, és exoticus fák, meljeket adok, és meljeknek laistro-mát véled hasonló képpen közleni fogom. — Most uira kaptam feles számu Plántákat, és magokat Prágából gróf Canaltól, kitől ezeket Erdélyi ásványokért és érczekért cserélem; más felül is várok és már most kettőztetet igyekezettel törekedem ígéretemnek ugy meg felelni, mint annak nemes intézete kívánnya.

Ide zárva küldöm Néked Tökésnek Parisbul irt levelét,¹ méltónak tartom aszt, hogy el olvasd, el olvasván, kérlek, küldd viszzá. Szép dolog és a lelket magasztaló állapot ezen Világ királynéját látni. — Én holnap után megyek Sibóra Miklós napját celebrálni.

Erdéljbe Marus Széken. Kálba, egy Szabad Székely réttye körül az ősön sánczot ásván, egy cserép fazékba 5 fontot nyomó ezüst pénzt talált, meljről a napokba Aranka Ur következendő le irást küldé Nékem. — Két féle ez a pénz: az *első*: Eggyik lapján vagyon egy aszszony ember, szép fő; a homlokárul indulván, hátra megyen a haja fonadékja, hátul a két fonadék mint egy kontyba öszve kötve, a feje tetejéről a fonadékig simán le fésülve, hosszukás, görbe fül függője, vagy fül haja — hátul a nyakán a kontya alatt kurta fodor-fürtök — a kép körül kereken apró ki ülő pontokbul egy czirkalom, e körül más vékony linea czirkalom, ezen kívül a pénz szélin kereken két kicsiny fél pais forma, benne csillagok, köztök három-három pont — ez a fele domború: *Másik lapján*: a közepén keresztül két linea görög irás: feljül *MAKEJONON* —

¹ A melléklelek mind biányzanak a gyűjteményből.

alol *ΠΡΩΤΕΣ* — a kettő között hosszsan által egy szeges buzogány — körül a pénz szélén két foljó borostyán ág — mindeniken kívül hat hat fenyő levél forma nagy levél; belől négy, a *μακροδονο* felet egy *A* betű, ez a fele kopás. — *A másik egyik lapján:* Egy szép ember fő Bakhusé, homlokán, 's feje körül egy pántlika-diadema, azon feljül két felől két leveles szőlő vessző, ennek végén a homloka felett két szőlő gerezd, a fülétül hátra megyen -- egy a végén le horgadt herbécs szarv hátul, mintha a diadema alá fel volna haitva a haja, ez aláb is a nyakán apró fodrokba le foi, ábrázattyan kicsiny homlok, egy négy egyenes Eneas or; teljes ábrázattya, egy fürt fül haja, cz a fele egy kevésé domború. — *A más lapján:* Egy igaz férfi képc, Herkulesé, jobb kezébe egy szeges buzogány — e közt s jobb lába közt egy *M*, bal keze a csipőjén, errül a karjárul egy le függő orozslány bőr, bal felől ez az irás: *ΕΡΑΚΛΗΟΥΣ*, alol *ΘΑΣΙΩΝ*: job felén *ΣΩΤΕΡΟΣ*: ez a fele kopás. — *Jegyzet.* Mindenik pénz igen szép, eredeti, se nem hamis, se nem utánna csinált, 15 próbás czüst — akkora ki terjedésű, mint a mai 2 garasos, de zömök, egyik-egyik 1 latot nyom.

Nem tudom mi lehet oka, nekem a Hazai tudósítás csak fél esztendeig járt, pedig meg fizettem volt egész esztendőre. — Tudósics, kérlek, kapok é Barátom számára ott jó asszút, egy bordóval és mi léssen ára. Feleségem köszönt, én meg nem szünöm lenni igaz barátod

Cserey mpr.

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1197.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom 7d. Xbr. 1807.

Tisztelt barátom!

Sophie 4d. Xbr. nekem egy szép leány gyermeket szült, kit tegnap Gróf Vandernoth Ferencznek Özvegye szül. B. Splényi Petronella, 's Consil. Vay Józsefnek Ábrahám nevezettü fija, (ez Gen. B. Vay Miklósnak képeben) vivének a' kereszt viz alá, 's Eugenia Petronella Nicolaissa Barbara név alatt keresztelének-meg. A' két

közbiülső nevet a' gyermek keresztszüleitől, a' két utóbbikat keresz-
telése és születése napjainak Szentjei miatt is 's az utolsót a' Napam-
tól a' feleségem Anyai Nagyanyjának Gróf Göczen Borbáranak emlé-
kezetére viseli. Physiognomiája olyan mint a' Phigiejó, 's érzi az Ur,
hogy csak ez is melly örömköket ad nekünk.

Az Ipam nagyon 's igen nagyon kéri az Urat, hogy Váradi
Káptalanbeli Expeditióját méltóztassék sürgetni, hogy Januárban
Bécsbe menvén azt magával vihesse. Ezen útja alatt nagy szüksége
lészen reá. Pepi még sem Atya. Leleszről kezemhez semmi sem jött.
Pepi is fog írni az Úrnak *dolgunkban*. Az Ipam noha halálra beteg
volt szinte Novembr. végső napjaiig, felhányt holmit, 's a' többek közt
egy nagy Parlagi Genealogiát kapa. — Én arra kérem az Urat,
hogy ládámát méltóztassék készen tartani hogy elhozhassák. Nagy
kárát vallám Novemberben hogy itt nem volt a' Thesaur. Erud. Schol.
Sallustot fordítván akkor. — Tisztelem az Ur élete legfőbb örömét
s ajánlom magamat barátságába

alázatos szolgálója

K. F.

Mit mond az Ur a' minapi bohó versre: a' Csombok' kötni
etc. etc.-re?¹

Válasz.

Az Váradi Káptalanból az expeditiót mind addig, míg a' Méltó-
ságos Gróf Requisitoriumot nem hozat, meg nem teszik. A' mi pedig
a' több dolgait a' Méltóságos Grófnak illeti, azok eránt az Ifjú Gróf
ígértt válaszát elvárom.

A' kis 'Seni születésén szívesen örvendek 's örömet kívánok
benne tiszteltt Szüléinek. Dömsödi Gábor Debreczeni Fiscalis és
Senátor fia által kezdett és végzett Pert a' 19k század részére köz-
löm. Ily babonás dologba *mai időben* Fiscaliter inquirálni, és Actiót
is proponálni, 's a' mi nagyobb, még az Sententia után is ezt nem
szégyenleni, nemde nem Abderitai darab ó? Megérdemli a' Ruminak
's Kultsárnak való felküldést. Hát szégyenlhetem é az ilyenek által
rajtam elkövetett vexákat? Debreczen d. d. o. 24. Dec. 807.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

¹ Nagy Gábor ugyan e levél másik felére írta válaszát, tele törtéssel és
javítással.

1198.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom, 8. Xbr. 1807.

Tisztelendő Úr!

Régi már az ideje, hogy az Úrnak barátságos levelét a' két könyvvel együtt vettem, de azon reménységben, hogy a' feleségem soká többé nem viheti, elhalasztottam az Úrnak tartozó köszönetemet, hogy ezzel együtt azt a' hírt is megvihessem, hogy már megérkezett a régen várt kedves kis vendég. Az íme 4dik Xbr. meg is jött, 's vasárnap Eugénia neve alatt keresztelénk-meg, hogy a' név hasonlósága is mutassa, hogy testvére Iphigeniának. A' húgom Péchy Sándorné Asszonynak szóló levelkémben erről többet mondok. Megolvasva adhatja által az Úr. Ismerem az Úrnak barátságát erántam is, a' húgom háza eránt is, 's tudom, hogy annak megolvasása néki ellenére nem léssen. Szegény Susi húgom sokat szenved mind férjének magával többé talán nem is bírható fatális gyengéje miatt (mellynek következése azon felyül hogy veszedelmes, irtóztató rút is), mind lyánya eránt. A' bánkódás késő, 's legokosabb volna sich in die Umstände zu fügen. De magunk között szóllván, hogy a' gutában tett Susi és Dienes, (mert hiszen Susi D[ienes]nek híre, tanácsa, akaratja nélkül semmit nem téssen) illy rossz plánumú dolgot? És ha meg van egyszer téve, hogy van az, hogy D[ienes], a' ki olly sokat veszen bé 's olly kövér tölgyü tehenet fej, egyg annyira szeretett testvére terhén nem könnyit, maga nőtelen lévén? Én vagy magam mellé venném, vagy ha az nem lehetne-meg, talpra állitanám. D[ienes]től az bizonyosan kitelnék. — De abban hagyom a' preczeptoroskodást; kiki legjobban érzi, hol szoritja a' csizmája. —

Azok után, a' mik velem Augustus olta történetek Semlyénben-és a' mellyeknek hírét Tiszt. Uram bizonyosan hallotta, nem igen nagy kívánságom lehet Regmeczre bejárni, 's nem is valék többet kétszernél. Leányomnak születése felől épen az Asszonyám kapuja előtt vevém a' Napam levelét, mikor már csak vizitát adni a' házhoz béfordúltam, és így annak megszületését ott béjelentettem. Más helyett hallám, hogy Asszonyám nagyon apprehendál, hogy a' keresztelésre meg nem hívtam. Ugyan hogy cselekedhettem volna én azt hogy Asszonyámat az Ipam házához hívjam, mellyet Asszonyám a' maga bosszús elhíresztelése 's vagy csak szeretetlen vagy ellenséges meg-

szóllásai által úton útfélen megmocsokolt? hogy hívhattam volna én Asszonyámat gyermekágyban fekvőhöz, ki a' meglátása által irtóztató Convulsióknál egyebet nem érezhetett volna, megemlékezvén, mint fogadtatott 1806ban Semlyénben, hol harmad nap alatt egy szót sem szóllának hozzá? Maga csinálja szegény Asszonyám magának a' bajt, 's mikor meg van, mást vádol. Én elúntam a' bajlódást, 's mint-hogy nyugtot nem *adnak*, magam *csinálom* azt magamnak.

Beszéli a' kis Klári, hogy Tiszt. Uramnak is mi bajai vannak. Rettenetes dolgok azok, a' mik mindent érnek, a' ki bizonyos circulus-hoz közelít. A' szegény Csóka Uram sok olvasású ember volt, jó Predikációkat mondott: de én kételkedem rajta, ha ezen érdeménél egyebet nevezhetek e meg. A' ki szemlátomást igazságtalanságot követő féltel tart, a' ki maga is minden Morális papolás mellett nem csak igazságtalan, hanem neveltséges tetteket is követ el *megvakítatván a' bosszús keveltség* által, még pedig annyira megvakítatván, hogy a' szeliden és nem ingerelve tett capacitatióknak sem enged, és ámbár látja, hogy bizonyosan *v e s z t e n i f o g*, még is megpróbálja ha elsűtheti e, mert csak elsűtteni akarja, — az nem tarthat számot az eszes és jó ember titulusára. A' minorját ennek a' Májornak ad evidentiam megmutathatom valamikor kell.

Köszönöm az Urnak tudósításait azokról, a' mik Semlyénben történtek; köszönöm a' Telegdi Gábornál való dolgaim elvégzését is, 's kérem, hogy a' hárfa árát felvenni 's Posta Mester Urnak által adni, ezen felyül pedig Nagy Gábor Urtól könyves ferszlágotat kihozatni méltóztassék. Most az annál inkább meglehet, mivel befagyván, az út jobb lesz. — Tiszt. Diószegi Sámuel Ur irt nekem minap 's válaszom igen különös dolgokat magyarázott. Az egy szives tiszteletet érdemlő férjfi. Akkor tájban irtam azt, mikor a' Sógorommal Debreczenben jártam, 's láttam az új templomot 's elborzadtam tőle. — Tisztelje az Ur Bátyám Kővér Urat egész házával, valamint kedves Ura Atyját is. Én maradok egész lekötelezéssel

alázatos szolgája

K. F.

A most már meg nem levő borítékról a következőképen van följegyezve a címzés a levél első lapjának felső szélére:

Tisztelendő Fazekas István, Ér-Semlyéni Predikátor Urnak, Debreczen
Ér-Semlyén (postán.)

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1199.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom Xbernek 8dikán, 1807.

Édes barátom!

Decemb. 4dikén Sophie nekem egy gyönyörű ábrázatú egészséges szép kis leányt ada, kit osztán 6dikban Eugénia Petronella Nicolaissa Barbara nevezet alatt megkeresztelénk. Az első nevet az Iphigénia hasonlósága miatt adtuk neki, hogy maga a' hang is azt mutassa, hogy ez amannak testvére; a' másodikat B. Splényi Petronella, Özv. Gróf Vondernóthné tekintete miatt, a' ki a' gyermeknek keresztanyja volt; a' harmadikat a' B. Vay Miklósé miatt, annyival inkább, mivel ennek neve napján kereszteltetett; a' negyediket a' Napam csapta mellé, tulajdon anyjának, Gróf Göczen Borbálának emlékezetére, és mivel Borbála napján jött világra a' gyermek. Ezekhez még azt kell vetnem, hogy Gen. B. Vayt, a' haza legnagyobb Emberének, Consil. Vay Józsefnek, Patakon tanuló igen igen érdemes fija repraesentálta; egy igen nagy talentumú, szép tulajdonságú, nagy tanulású, legtisztább moralitású 's mind formájára, mind maga viseletére, tánczára, lovaglására igen kedves Ifjú, kit én nagy megkülönböztetéssel kedvellek, és a' ki felől azt várom, hogy egykor igen fogja ismerni a' haza. Ő tegnap délután méne tőlem vissza Patakra. Láthatd tehát, hogy Néked ezt a' hírt, ha mint akartam volna is, elébb meg nem írhatám. — Végy részt atyai öröimben, édes barátom, és fogadd kegyességeidbe Te is Génieimet. Tudod, hogy a' Phigie' születésekor is az vala első dolgom, hogy őtet a' jókhoz csatlhassam. Az most is az igyekezetem; azért választottam Vay Miklóst keresztatyjává, 's ő beszélni fogja egykor, hogy Vay *akkor jára így*, mikor ő *leve*. — A gyermek egészséges, ép és jó nagy; annyira nagy, hogy szinte csudálják, mint férhetett-meg olly kis testben; melly azonban nem azt teszi, hogy feleségem kicsiny; ő nem lesz kisebb Grófnédnál. Physionomiája, orrát 's homlokát kivéven, mellyről még nem ítélni, egészen ollyan mint a' szegény Phigiemé; ugyan az a' szemöldök, szem, szemnek színe, 's kivált az az igen kedves metszésű szép kis száj. S ime új lánczsal vagyok ismét csatlva kedves feleségemhez, 's nem vagyok magamban mint 16 holnap oltá. Ez új örömöket ad éltennek; 's érzem, hogy néki is kell élnem. A' mi

erőmben áll, azt arra fordítom, hogy nemünk általa is nemesítessék.

A' szüntelen tartó várakozás miatt, mely annál nagyobb vala, minthogy mindég húzódott a' dolog, alig csináltam valamit. Fogadom, hogy az Ujhelyi Postaexpeditor csudálkozott rajta, miként eshetékmeg, hogy leveleim nem mennek halommal, sőt hogy közel 14 nap oltá alig ment-el kettő. Te, édes barátom, nem igen szolgáltatál alkalmatosságot arra, hogy hirtelen tollhoz nyúljak, mert leveleid igen csak üresek valának. Most majd kipótoljuk. Én már hozzá fogtam: kövessd példámat.

Xbernek 11dikén.

Tegnap és tegnap előtt kertemben dolgozgatván, eszembe jött, hogy Tőled fogom meg tudakozni, mi neve lehet annak a' két exoticus csemetének, melyet Becknél láttam Octóberben Tégláson. Azon körtábla mellett, hol Vendégeivel sub dio akar ozsonnázni, sok egyéb külföldi növények közt egy pár gyönyörű fa állott, melyhez a' mint közeliténk, Beck olly forma grimaszt tett, mely nékem ezt látszott mondani: ezt illetni nem szabad, 's még csak megnevezni sem szeretném, és így nem is illetem 's meg sem kérdém nevét. Anaracson hallám más nap, mely élességet követett volna el Beck az Anarcsiakon, azt gyanítván, hogy az ő otthon nem léteben ők vitték-el a' fa' magvát, mely akkor érett volt, 's örültem, hogy a' grimaszt interpretálni tudtam. — Festem a' két fát:

Embernyi magasságú volt. Levelei mint a' Thujának, de tele szórva állottak rajta az éretlen zöld babok, mint a' juniperus baccáji. A' fa levele setétebb zöld volt mint 8berben a' baccák rajta; ezek akkor libaganéj színű zöldet mutattak, 's a' fa ágai egy arasznyira már ereszkedtek a' tövök felett, 's formája tökéletesen pyramidális volt. Illy formán:¹

Te, édes barátom, ezt vagy bírod, vagy csak leírásból ismered. Megvallom, hogy nem csinálnék semmi vétkeket magamnak, meglopni Becket egynéhány magvától. Nékem nem czélom sem minden botanicus fát begyűjteni kertembe, (azok helyett inkább termő fákat gyűjtök; nem brutális *gazdaságból*, hanem azért mert látom, hogy bota-

¹ Itt az eredetiben egy, a fenyőfához hasonló kis lomb rajza látható.

nicus kerthez elég ismereteim 's időm nem lévén, az a' mit én állitanék, báboskodás lenne) — sem Portraiteket függeszteni-fel szobáimban, a' mi valaha szándékom volt. Ezt itt azért emlitem, mert jut eszembe, hogy néked is mondtam volt róla valamit. Gyönyörű szobafestés dessceinjei vannak nálam. Ha építesz, vagy inkább ha hozzá fogsz Krasznai elkezdett házadnak további építéséhez, Projectumot fogok tehetni, mint ékesítsd. Azokat a' Portréket, melyek szobádban állanak, jó lesz Bibliothecádba függeszteni. Atyád 's Kaprinai, 's Sógorod és Nénéd etc. etc. méltán foglalnak ott helyt. Az én dolgozó szobám egygy kis Cabinet, én oda nem aggathatok Portréteket.

A' R[icdele] levele eddig régen kezdedben van, úgy hiszem, 's nem kétlem, hogy becses lészen előtted az a' külömben üres levél. A' mit ott a' Herczeggé tétetett Zoller felől ír, érted minden magyarázat nélkül. — A' kis Vayval szölk az effélékről. Ő az alyja Catonismusát kezdi e' részben affectálni, mert — a' fiatalság heve s esztendeiben van. Én világosan kimondtam neki, hogy én most semmi fényt, titulust, kolcsot, pántlikát nem keresek, mert érzem, hogy az nékem nem való; 's azt tészem hozzá, hogy mind ezeknek nem léte engemet legkissebbet meg nem háborít, még csak nem is jut eszembe, hogy azt óhajtani kellene. Azonban ha másképpen állanék, ha p. o. körülállásim a' titulust, kolcsot, pántlikát bizonyos képpen megkivánnák, minden idétlen szemérem és szégyenlősködés nélkül meghozatnám magamnak, felszúrtnám a' mentém zsebjehez vagy a' dolmányom gombolójára, 's azután úgy viselném magam mintha nem is tudnám hogy ott van. Hunyadi hogy Báróból Gróffá tétette magát, a' legtiszteletesbb ember lehet, noha Vay Jósef meg nem fogná foghatni hogy az mire való, legalább magának. Erre azt kell megjegyezni, hogy a' Physiognomiák a' lélekben is különböfélék, mint a' testben. Némellyiknek a' franczia izlésű piperék állanak jól, némellyik a' magyar csinos pusztaságban keresi ékességét. Bosszankodnám, ha Wessclényi Excellenz titulus nélkül halna-meg, 's szeretném ha Csereim Gróffá üttetné magát. Én akár Philosophia légyen az benem, akár körülállásim ismerete, az maradok a' mi vagyok. Extremi primorum, extremis usque priores! vagy hogyan is mondja Horatz? —

Neked írtam e vagy másnak, hogy Göthének 2dik és 3dik kötetében Mignonba halálosan belé szerettem volt. Barátom, melly nagy ember! Ki ír úgy a' Németek között? pedig közöttök sokan

irnak igen szépet. Wilhelm Meister igen igen szép munka. Méltán csudáltatik.

Te hol töltöd a' telet? hová útasítsam leveleimet? — Élj szerencsésen, és szeress! — tisztelőd:

K. F.

Utolsó levellem után értem, hogy a' Hegyalján a' későn szüretelők sok asszút csináltak. — Hogy rossz lesz, magok is vallják. De rég óta nem lévén asszú, a' rossz is el fog kelni.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1200.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének.

Méltóságos Grófné

tisztelt kedves barátném!

Nagyságod Bárczáról jött volt be a' városba, megállott Gróf Törökné előtt, feljött 's azalatt míg Terezi ülést fogott a' Canapén, maga a' Canapé előtt álló asztalka mellett velt ülést, arculattal a' nagy templom felé. Én a' Grófné szobájában valék, midőn Nagysád és a' Nénje feljöttek, 's részt vettem a' társaságban. Nagysád intett, 's én Nagysádnak jobb karjához simúltam. Az a' hét esztendő kis leány, a' ki fekete tafota nyári Szalupjában láb alatt felrengett, látta simulásomat, nékem jött, megfogta a' kezemet 's elvont. Und Sie gehören mir zu, weg also von da! Ezek voltak szavai a' legernstebb tónusban minden mosolygás nélkül, melly nála ugy sem volt igen gyakortai. — Fájt akkor a' megszóllítás 's félre-vonás, 's innen maradt-meg illy elevenen nálam emlékezete. — Melly változás! az a' kis fekete szalupos gyermek nékem épen ma 37. holnapja feleségem. Theréz, a' Nagysád Theréze és az enyém, tanúja boldogságonnak. Ő rendeltetett a' sors által életemnek keserveiért poltolékom lenni, 's az is minden mérték nélkül. Boldogabb egygyességet én nem ismerek, nem képzelhetek. —

Engedje-meg Nagyságod, hogy elfogva az örömök által, a melylyeket nékem ez a' holnap adott, Nagyságodat is részesévé tehessem: Sophie nekem 4dik decemberben szült egy szép ábrázatú leánykát, kít 6dikban, Gróf Vandernohtné, Splényi Petronella 's Generál Vay Miklós képében, a' neveűje, Ábrahám tartottak a' keresztviz alá,

Eugenia nevezet alatt. Ennek születése annál édesbb öröm nekem, mivel tavaly egy ritka szépségű gyermeket vesztettem-el, 's azon való fájdalom ennek születése által el nem oltatik ugyan, de nagy mértékben enyhül. —

Nagyságod egyike azoknak, a' kiknek emlékezetek valaha a' gyermek előtt szent lészen. Theréz declarálta, hogy ámbár más a' keresztanyja, de azt csakugyan senkinek nem engedi, hogy az *első keresztanyja* ő ne légyen, 's ő mondotta-ki a' gyermekre első anyai áldását. Mi ellenzhetné, szeretetre méltó Süsie! hogy Nagyságod is az légyen? Légyen az Nagyságod is, 's engedje azt a' szerenesét a' gyermeknek, hogy magát Nagysádnál idegennek ne nézhesse. Kevés azoknak számok, a' kikhez a' gyermeket kötni akarjam. Nagysád és Polyxén ezen kevesek' számában vagyok. — Minél továbbra terjed életem, annál inkább érzem, hogy ifjúságom' arany esztendeji megbecsülhetetlen idők voltak. Theréze, Süsie, Polyxén örök istenségei maradnak szívemnek, azok maradnak még a' fekete szalupos leányka szent szeretete mellett is; 's ő, a' ki érzi hogy hübb férjet képzelní nem lehet, most nem vonszana félre attól, kinek karjához simúltam.

Tisztelt Asszony! meghallván Nagysád, hogy én Török Lajosnak vejévé lettem, nem támadt e Nagyságodban is az a' gondolat, hogy ez a' bizonyos valami, a' mit egykor egy vig órában Bárczay Józseffel és Kolesi formákkal állítottunk-fel, igen szépen verklárolta magát ezen házasságban? Én most kettős értelemben mondhatom-el, hogy az én életemnek az adta a' legédesebb örömeit.

De kedves Susie! midőn elmelegszem a' Nagysád és a' Therézek emlékezetében, mint fagy-el ez a' meleg szív, arra tekintván, hogy az a' fatális gyengesége a' Bárczayságnak, mely a' B. Józsefekkel holmi Kriskáknak azt mondogatta, hogy *szereti a' bolondot, ha esze van, az az őket imádja*, Ferit mint tette magához egészen hasonlatlanná, nékem ugyan egészen megholtta. Minden alkalmatosság adás nélkül az a' gondolat szállotta-meg, hogy az ő feleségét talán mások nem tartják magokhoz valónak, 's ez a' merő gyanú őtet elhidegítette azok eránt, a' kik valaha méltók voltak szeretetére. — Szomorú, hogy az illy lánczok is eltéptnek.

Döbrentei Nagyságodnál van, 's *általam* vagyok ott. Nem láttam őtet soha: de ismertem leveleiből 's barátim' ajánlásából. Óhajtanám, hogy a' Nagysád gyermekeinek hasznokra éljen Nagysád körül.

Theréz elragadtatott örömmel dicsekedett-fel nékem, hogy Nagyságod hozzá stafétát küldé a' tudva való dologban. —

Mondjam e, hogy tisztelem e' szent barátság érzéseit?
Tartson-meg engemet Nagyságod régi kegyességeibe, 's hitesse-
el magával, hogy indulataim változhatatlanok.

Méltóságos Grófné

Nagyságodnak

Széphalom, 11. Xber 1807.

alázatos tisztelője

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

1201.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 12dik Decembr. 1807.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Meg járám szerencsésen Sibót, néhány napi ott mulatásom alatt gyakran emlegettünk tégedet, és gyönyörködtem abba, hogy a midőn a Postát ki hozták, éppen oly nyughatatlan vágyással kereste Wesselényi az érkezett levelek közt a Tiédet — a mint én szoktam cselekedni. — Most Szerdán Zilahra megyek, hol Wesselényi törvénykező gyűléseket tart, és a hol mi is egybe fogunk gyűlni, kik Erdély részéről küldöttségbe voltunk ki rendelve a Magyar és Erdély országok közt közös jurisdictiok egybe cserélések módgyának ki dolgozására. Az Udvaratul a Magyar országi Cancellarianak vélekedése a mi proiectumunkra le küldetvén, a Gubernium Wesselényit rendelte, hogy az eő Praesidiuma alatt tökéletességre haicsuk Munkánkat.

Utolsó postával vevén kedves rendeidet, meljek mellett a B. R[iede]le levelét is meg küldötted, becses ajándék ez 'és a Te Barátságod is előttem egy nagy Szenttség lévén, semmi képpen nem tekintem ezen levelet pénzemen vásároltnak, hanem oly ajándéknak, melj előttem sok tekintetből, és fontos okokbul nagyon becses. Én a' mit R[iede]lének tettem, aszt teljesíttem azon csekéljséggel, a mi leg magasztaltabb kötelességit tézsi emberiségemnek, oly indulatbul pedig, melj ha szivemnek tulaidona nem volna, élni se akarnék. — Köszönöm Néked, hogy utat mutattál tehetésre annak, a mit tettem, és még ezután is tenni el nem mulatom. — Ugyan ezen

Posta hozá Generalis Gr. Heisternek is válaszsát, meljet Levelem végső lapjára le írva közlök véled, hogy láthasd, miljen nagy mértékbe köteleztél le azért is, hogy ezen érdemes emberrel meg ismer-tettél. Irni fogok közelebrül Nékie is, ennek a derék embernek, ki oly jó emlékezettel van Hazámrul. Előre szivembül örvendek annak, hogy ez rendeim oda érkezésekor Apai örömet adott Néked szép lelkű Grofnéd: gyönyörködgy, és pedig állandólag gyönyörködgy ezen méltó örömedbe. Ird meg, kérelek, mi lett, had gyönyörködhessen én is örömeidnek szépségibe. —

Csak gondold el, Göthét még nem kaptam kezemhez — Kolos-várra küldöttem be köttetni, és a tunya könyv köt el nem készi-tette. — Jenából vettem választ utolsó postával a Göthe képe iránt: a festő kőr munkájáért 6 Carolint — e sokacska, bizonytalan lévén, jól fogja ő találni, és azon nagy ember érdeméhez mérséklet munkát tészén é? hanem ugyan onnan aszt írják: hogy jól el talált Büsten-jét lehet 1 aranyon venni — irtam tehát mai postával: hogy vegye-nek 2-öt — és ügycsen be csinálva küldgyék le Pestre — egyyiket t. i. számodra — Köszöntetet engemet egyy Jenai Professor által Göthe és köszönte rolla való meg emlékezésemet. — Nagyon kedves, és becses dolgot cselekednél Nékem, ha olai festősbe magad és kedves Grofnéd képét számomra le vétetnéd, én eszt Néked meg tészem a jövő télen. M. Wásárheljt magamot és feleségemet le fes-tetvén, Tavasszal ki küldöm — Kölesönös egyenes és semmi által meg nem változható Barátságunkat fogja az hirdetni, és bizonyítani.

Ide zárva küldöm jegyzésit¹ azon plántáknak is, melyeket tavasz-szal cserepekbe, és gyökeres fákul adok Debreczenbe, Tisztelendő Diószegi Uramnak mind két rendbélieknek laistromát mai Postával küldöm. Nem tudom még, Pataknak van é már helje a kertnek és hogy azon Collegiumnak Elöljárói micsoda intézeteket tettek legyen e' végre. Erdéljbe Maros Wásárhelj és Kolosvári Collegiumoknak van már heljek, és egész reménységgel is vagyok, hogy mind négy helje-ken el fogjuk érni az ohaitót czélt, csak hogy mindent el kövessünk, hogy a minden jónak ellensége vagy minden jóval ellenkező kegyetlen dühe a vakságnak erőt ne vegyen hasznos igyekezetünk le rontásába.

¹ A gyűjteményben hiányzanak.

— Mint nevetescsére valójába érdemes dolgot, el nem halgathatom azon gyáva kérdést, a mit egyéb aránt igen derék, és cultus M. Wásárhelji Professorok, de nagyon gyenge Botanicusok terjesztettek előmbé. Ők az én ajánlásomat egy levelek által meg köszönvén, abba aszt a kérdést teszik előmbé, hogy hány szekér fog kívántatni az ajánlott fűvész gyüitemőnynek el szállítására? Ezen embereknek nagyon rendes képzelődések lehet egy fűvész gyüitemőnyről, vagy talán aszt gondolták, hogy egész kertemet és gyüitemőnyemet oda adom: Én azonba nevettem akkor is, most is ezen Botanicusi gyengeségeket, kérdéseken fen nem akadok, hanem a leg buzgóbb indulattal hiven teljesitem aszt, a mit ígértem.

Buczytul a napokba két örvendetes Tudósítást vettem; egyik az, hogy állapotya türhetőbb kezd lenni; a másik, hogy a Cancellariusunk, Gr. Teleki Sámuel egy Magyar Musaeum planumát adta légyen nékie olvasni, meljhez vagyon ragasztva azon léendő Musaeum raizolattya is, melynek Pesten a Hatvani uttzába a Botanicus kert heljen kellene lenni — Fel építésirc fél millió kívántatik, heljt foglalna abba a Bibliotheca, a Technologicum, Numismaticum, Heraldicum, Physicum Musaeum; és egy Sala, meljbe a Haza nagy fiainak képei heljhezletnének. Továbbá egy Tudós Nemzeti társaságrul is, melj ezen institutumot egyenessebben használhassa, gondolkoznak. — Gyönyörű gondolat ez és bár olj energiával, olj készséggel fogadná aszt minden Magyar, a miljennek a czél nagysága kívánnya, de ismervén Nemzetemet, és az aszt lelkesítő — fáidalom — meg vesztegetet indulatot, nagyon tartok tőlle, hogy ezen köz Boldogságot és Nemzeti Diszt szülő felséges gondolat csak a papiroson marad — örökös gyalázatunkra a maradék előtt — kik jövendő javakrul, és Hazánk virágzásáru olj igen keveset gondoskodtunk. — Irtam Pestre, hogy ezen Planunot számomra meg szerezvén, küldgyék le.

Feleségem tisztel — én pedig állandóul vagyok igaz hív barátod

Cserey Farkas mpr.

Brün den 28ten Novembr. 807.

Hochwohlgeborner!

Dero werthes schreiben von 31ten Octobr. habe ganz richtig erhalten samt dem beyschluss, welches ich sogleich übergeben. Ich danke ihnen unendlich für ihr edles gefühl, für meinen warhaft

unglücklich, und so hart büssenden Freund, für seine irthümer, welche er jetzt so aufrichtig bereuet. Dessen Antwort wird eliestens folgen, unser hiesiger Landes Gouverneur Gr. Lazanský hat es übernommen, dessen correspondenz selbst zu übernehmen; indessen wenn Sie ihnen wieder schreiben, oder sonst was zufließen lassen wollen, so können Sie sich immer an mich wenden. — Mich hat es sehr erfreuet aus ihren [!] Vatterlande etwas zu hören, ich habe selbst meine besten jahre als grenadier Hauptmann von anno 1768 bis 75. darin zugebracht, und kan sagen, dass diese die besten zeiten waren. Ich war fast in ganz Siebenbürgen, ich war in Hermanstadt, Kronstadt, Fogaras in garnison. in barzeland in verschiedenen Örtern, dan in Küchelbürger Comitát zu Szász Nádos, Czíkmantor, Nagy Kend mit meiner Compagnie in quartier, in der Csik, Háromszék, Giergau, Udvarhely Stuhl, und auf verschiedenen sássen [!] comandiert, habe sehr viele bekantschaften, mit dem Siebenbürgischen Adel, auch denen Sachsen gehabt, habe ganz passabl Ungarisch und Walachisch gesprochen, welches ich aber natürlich in so langer Zeit wieder vergessen habe, die reise 2mal hin, und her einmal über Temesvár, und das andermal über Clausenburg gemacht, dass ist anjetzo 32 jahr — und ich erinnere mich noch jeder Kleinigkeit. — Von Kazinczy hören wier schon lange nichts, wenn Sie ihm schreiben, so machen Sie ihm meine ämpfelung. — Mich hat es unendlich erfreuet jedoch zwar nur indirecte mit einem edlen Siebenbürger bekantschaft gemacht zu haben, erhalten Sie mier dero werthe Freundschaft. mit der Versicherung der meinigen — Habe ich die ehre mit volkommenster Hochachtung zu geharren

Ew. Hochwohlgeboren

gehorsamer Diener

Gr. Heister

General Major.

Kivül:

Somlyorul.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen. S. A. Ujhely.
Széphulom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1202.

Kazinezy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Méltóságos Báró Cs. K. Kamarás Úr és Fő Ispán,
mély tiszteletti 's sok kegyességfi Uram!

Nagyságodnak neve' napja mindég innepem nékem. Most egy új ok miatt is az vala: azon nap kereszteltetett-meg a' 4dik Decem-berben született leányom. Ezt is nagyokhoz akartam csatlani, mint midőn Phigiemet Nagyságtoknak neve alatt öntettem-meg a' szent vízzel: Kereszt atyja Generális Báró Vay Miklós volt, kereszt anyja pedig egy különösen tisztelt barátnénk Báró Splényi Petronella, Özv. Gróf Vandernoth Ferenczné. Feleségem a' gyermeknek Eugénia nevet választott, hogy annak hangzása is emlékeztessen Iphigénia nőnjére, 's az lett igazi neve; minthogy osztán kedvek jött kedveskedni Vandernothnének, melléje csapták a' Petronella nevet is; a' Napam még azt kívánta, hogy Barbara is legyen, a' Napam anyja, Gróf Göczen Borbára emlékezetére, kinek neve' napján a' gyermek született. Látván, hogy meglesz, (a' mi nékem ugyan kedves nem volt, mert én a' nevek választásában színt olly különösséggel bírok, mint a' Tristram Shandy atyja) én viszont azt kötöttem ki, hogy a' Vay Miklós eránt való tekintetből, kinek neve napján a' keresztség tartatott, Nicolaissa is legyen, 's így annyi Szent leve a' gyermeknek patronusa, hogy már nem is lehet kérdés idvezülhetése felett, 's a' szegény Plebánus alig tudta kimondani a' keresztelés' actusa alatt sok ízben előforduló sok Eugénia Petronella Nicolaissa' Barbara neveket. — Rendes, hogy a' *sal sapientae*-t, mellyet a' Plebánus a' maga Agendája szerint a' gyermeknek szájába dugott, a' gyermek nagyon ízetlennek lelte; elvicsorodott szájjal köpte-ki. — Ő lássa, millyennek leli majd, ha nevekedik azt a' Sapiéntiát: én örvendek, hogy a' gyermek ép egészséges, nagy és igen szép physionomiájú. — A' Nagysád neve' napja, Mélt. Fő Ispán ime poltolékot ada nékem azért a' mit az Ő Nagysága neve napja tavaly (18. Aug.) tőlem elrablott, és a' mellynck sebe még ezen öröm által sem gyógyúlt-be egészen.

Gen. Vayt, a' nevője, Ábrahám, a' nagy Vaynak Patakon tanuló fija, repraesentálta a' keresztségben. Ő Patakon valamely oskolai baj miatt negyed napig nem tartatván tanítások, kijöve hozzám, 's éppen itt vala, mikor Kázmérből a' hírt vevénk, hogy meg leve a' gyermek. — Egy szeretetre igen méltó Ifjú. Benne lakik az atyja

lelke, 's példája tüzei; a' lermészet neki sokat adott, a' nevelés bölcsen fejtegette-ki a' természet talentomát, 's maga örömet tanúl, hazafiúsága jó úton indul; erkölcei tiszták, moralitása feddhetetlen. Én azt hiszem, hogy ezt a' kedves kis barátomat nem sok esztendőök múlva ismerni fogja a' Iaza. — Tanúlt lovagos, tánczol, muzsikál, 's küszd. Ezek ritka tulajdonságok egygyütt Kálv. Ifjában, noha a' küszdést a' Gr. Teleki József Exc. gyermekei is tudják, a' mint értem.

Fels. Urunk holnap tart beszédet a' Diéta Rendeihez. Zemplény Vármegye kevés hetekkel tartott Gyűlést, 's azt hagyta meg Követeinek, hogy el ne hagyják oszlani a' Diétát, sőt megírta nekik, hogy tégyenek jelentést az eránt, hogy ha Sérelmeink fel nem vétetnek, ők a' Diétán ígért segédet meg nem adják. Félek, hogy némelly heveskedő tiszteletlenségre ne vetemedjék a' Fels. Udvar ellen.

Bécsből érkezett levelek úgy mondják, hogy már van neue Kaiserin. Miért megyen ez a' dolog titkosan, nem értem. Pedig én azt jövendőlttem eleitől fogva, hogy Fels. Királyunk a' maga kedvesét ezen a' Diétán Magyar Országí Királynénak is felkoronáztatja, 's egyik Sógorát Esztergomi Érseknek, a' másikat Magyar Országí Commandirozónak nevezi-ki.

Méltóztassanak Nagyságtok engemet kegyességekben továbbá is megtartani, 's lyányomat 's az anyját abba befogadni. Nagy örömöm 's kevélykedésem van nekem abban, hogy mind azt, a' mi enyém, Nagyságtok nem nézik egész idegennek. Éltesse Isten Nagyságodat 's a' Mélt ifjú Bárót, (kiről épen azt hiszem, a' mit Vay Ábrahámról, hogy atyjának emlékezetét fenn fogja tartani.) Ő Nagyságával a' Mélt. Fő Ispánnóval hosszas esztendőkig a legörvendetesbb állapotban. Maradok hív tisztelettel Méltóságos Báró Fő Ispán Nagyságodnak alázatos szolgálja:

Széphalom, 14d. Xb. 1807.

Kazinczy Ferencz mpr.

A borítékon:¹

Nagy Méltóságú Hadadi Báró Wesselényi Miklós Urnak, Ő Cs. 's Kir. Apostoli Felsége Kamarásának 's Tek. Közép Szolnok Várm. Fő Ispánjának, mély tiszteletű Urannak Ő Nagyságának. Debreczen, Somlyó, *Zsibó*.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsüni levéltárában.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte e jegyzés: «1807. 25. Xbr. Kazintzky.»

1203.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 19. Xbr. 1807.

Mein Verehrungswürdiger Freund.

Es kommt eben ein reitender, eilender Bothe von Kázmér, und bringt mir unter andern die Nachricht, dass morgen eine Gelegenheit nach Kaschau gehen soll. Ich eile also die 19 fl., die ich Ihnen für Grellmann und den einen Band seines Nachfolgers schuldig bin, mit allem Dank zu schicken, und melde Ihnen, sicher über Ihre freudige Theilnahme, dass mir meine Sophie den 4ten dieses wieder ein Mädchen geschenkt, die Eugenie getauft ward, um einen ähnlich Lautenden Nahmen mit der entschlummerten zu führen. — Ich habe Ihnen so lange nicht geschrieben. Aber die Lese, Sophiens Überziehen nach Kázmér, und die ewigen Besorgnisse haben mich ganz aus meinem Gleise gebracht. Ich benutze aber ihre Abwesenheit, und arbeitete die ungr. Übersetzung des Sallust, woran ich noch während meiner Gefangenschaft, aber freilich nur mit dem Kopfe, nicht auch mit der Feder (die mir dort abging) arbeitete, nun ganz aus. — Leben Sie recht wohl mein verehrter Freund! Ich wünsche Ihnen ein glücklicheres Jahr, und verharre

Ihr
gehorsamer Diener
Fr. Kazinczy.

Ich bitte Sie den beyliegenden Brief an Frau Major von Teoke entweder in eigener Person, wenn Sie in die Stadt gehen, oder durch einen sicheren Menschen übergeben zu lassen. Er enthält Geld.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1204.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 20 Decemb. 1807.

Kedves barátom! Imhol vissza megyen kezeidhez Tökés Urnak levele. Szép, igen szép dolgokat ír, de öszve vissza, 's tűzzel ugyan, de olyan tűzzel, a' melly csak csillog és nem melegít. Új formába öntöttem, 's meg nem nevezvén az Íróját, melly néki talán kedvetlen volna, küldöm Kultsárnak, hogy tégye Ujságaiba. — Hogy fél esz-

tendő olta nem vetted nyomtatott levelelt, azt méltán sajnálhatod. De ha nem vetted, hogyan tudtad, mit írtam én a' te adásodról a' S. Pataki articulusban? Meg nem foghatom, hanemha másnál olvastad volna. Mivel a' pénzt letetted, megszólíthatod a' Somlyai Postát is, magát is. Valóban Kultsár szunnyadozva írógatja újságait. Hiszen ha az ember csak *kiadója*, nem *írója* akar lenni az újságleveleknek, úgy arra alkalmas lesz a' tudatlan fej is. Én azonban nem szünök meg azt hordatni, ámbár Posta és újságköltségeim sokra mennek.

Tegnapelőtt vive-el D'Ellevaux László Krassói Fő Szolgabíró egy átalag Tokajimat valamely gazdag Thököli Úr számára, a' ki neki 200 Rftot ada reá, kóstolván Februáriusban a' Sógorom D'Ellevaux Filep által oda leküldött mustrát, 's tudván, hogy Febrban már 70 † lévén az ára, a' fatális szüret után 80 † ra felmehetett eddig. Én a' bort neki csak 35 † on adtam, legitimálván magamat egy B. Forgács János Gubernialis Consil. levele által, hogy az is úgy fizette jóval szüret előtt. Ezt feleletképen kérdésedre azzal az appendixsel, hogy ha barátodnak tetszik a' vásár, írja-meg szabadon, ha kellemes ízű szelíd és ódes bort akar e vagy erőset. Ha ez kell, úgy ezt küldök, noha már az talán valamivel drágább lesz: ha megelégszik azzal, a' mit nálad kóstolhat (ha t. i. pinczédben meg nem romlott), úgy az affélével hordaját, p. 70 † = 315 Rft, szolgálhatok. Csak azt kérném, ha lehet, hogy summás volna a' vétel, mert apródonként adván-el, Capitálisomat majd ki nem csinálom; pedig fizetni valóm volna. Minden esetre parancsolj szabadon és mint hiv barátoddal.

Zsibóra is, néked is megírtam, hogy 4a Xbr. Eugenia leányom leve. Egészséges és igen szép 's nagy gyermek. —

Most van a' hadd-el hadd-el Budán. Vallyon mit végez a' Diaeta. Megengedi e magát kérlelni az Udvar. Ha mi fizetünk, bezzeg majd reátok is eljő a' sor, 's nektek is Dietátok leszén.

Tökés Urnak ird-meg, kérlek, hogy levelét vettem Márpurgból is: de reá jónak láttam nem válaszolni. Ajánlom magamat barátságos emlékezetébe. Hozza Isten szerencsésen haza, megrakodva a' külföld kincseivel.

Grófnéd kezeit csókolom. Elj szerencsésen kedves barátom. Hozzon szerencsés új esztendőt reánk az áldás Istene, 's tégye életünket, abban is, a' melly jó, a' köz haszonra tenyészővé,

barátod, tisztelőd
Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetiye az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1205.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 23 Xbr. 1807.

Szeretett Férjfi, érdemes barátom!

Kis Imrének ezelőtt egy órával vevém levelét 33. forinttal a Csokonai sirkövére. Bankóban küldötte-fel erga Recepisse. Kérlek, azonnal írj neki, hogy én *ddo. 23. Xbr. tudósítotatalk* a' 33. f. megérkezése felől, 's köszönd-meg Csokonai eránt bizonyított barátságát. Én is irtam neki, 's jelentettem hogy Gróf Desóffy József 20, Dr. Sándorffy pedig 10 frtot küldé e' ezéla, 's nem senki még többet, és így hogy mindössze hatvanhárom Rf. gyült-be. Félő, hogy a' Pénz-küldők illetlen és igazságtalan gyanúra ne vetemedjenek ellenünk; és így ezt igen jó tudatni minél többekkel. — Megírtam azt is, hogy a' Kővágó megesala; nyárban azt mondta, hogy nem kap a' kő kifejtésére munkást; most pedig látom, hogy a' kő széljel repedezik, ha' a' fagy éri, mikor kiveszik a' bányából. Arra meleg idő kell. De hogy e' nyáron bizonyosan meglesz.

Kis Imre a' levél első soraiban nem felejlheti peremet, 's azt írja hosszabb mentegetőzés után, hogy

«engem legalább soha sem vádol belső érzésem.»
Imhol e' czikkelyre a' felelet: —————

A' becsületes ember semmit sem vét magának szemére, ha azt mondhatja, hogy meggyőződése szerint bánt. A' meggyőződés ugyan kétféle, 's van meggyőződhető megtévedés is, 's ez, tudnivaló, hogy nem ment. De ezen esetben rajtunk áll, erőlködő vitatás helyett nemes érzéssel vallani-meg, hogy már más értelemben vagyunk, mint előbb valánk: ha pedig még most is a' régi értelemben vagyunk, említett állatásom szerint nem lehet érte pirúlni. Az Ur tehát a' mint írja, meg van nyugtatva. Maradjunk a' mellett, mert én is meg vagyok. Küszdöttünk a' Publicum előtt, 's a' Publicum vagy tanult azokból a' miket egymásnak mondogattunk, vagy mulatta rajtunk magát, vagy annak hitelében erősödött-meg, hogy czivakodni rút dolog: 's az sincs minden haszon nélkül. —

Miolta tudom, hogy Fő Hadnagy F[azekas] M[jihály] Ur nekem Sonkéczet* és egy más Sonkecz formát hozott elő, azolta sokszor

* «Ez Debreczenben úton járó örült-bolond volt». — Kazinczy F. jegyzete.

kisért-meg a' gonosz lélek, felgyúladni, de fellobbanásom eggyszerre elalszik; hypochondriás embernek sokszor vannak obnubilatióji, mellyekben rossz neven venni semmit nem lehet. Csak hogy az olly betegnek jó volna magát lucidum intervallumaiban másra bízni, mert kútba eshetik. Nem felelek róla, hogy ha feleletemkor tudtam volna a' célzást, Kultsárnak még több kitörteni valója volt volna. Azonban én igazságos valék az Urak eránt akkor is, megmondván, hogy Debreczennek szeretetre legméltóbb fejeit volt szerencsétlenségem magam ellen gyúlasztani.

Non certasse pudet, sed non incidere luctam! — Azok a' balgatógok, a' kik megsértettnek-gondolt becsületeket karddal bosszúlják, az első szabadásra megszokták egymást ölelni. — Eggyikünk forradást visel arezulatján — legalább a' Publicum azt tartja — de vannak példák, hogy a' bénává vagdalt küszdő is barátjává lesz annak, a' ki megszabdalta, megnyeste. Ajánlom magamat az Úrnak eggykori barátságába. — Széphalom, 23. Xbr. 1807.

Eddig a' levél Kis Imréhez. — A' mai Postával veszem a' Hazai Tudósítások' XXXIX. darabját. A' Dietának 15. Xbr. csak ugyan vége leve. Reményem az újság szerint, hogy Ő Felsőge teljesítette a' Státusok' igazságos kívánságaikat 's tisztelettel teljes kéréseket. A' ki a' Gener. B. Vay dolgában olly szépen dicsőítette-meg magát, attól a' nagyobbban is hasonló igazságos bánást várhatunk. A' mi nevezetést hallani fogok, közleni fogom veled. —

Gróf Desöffy József barátom, Zemplény Vármegyének Lónyai Gáborral eggyütt Követje nem sokára itt lesz Gyűlésen. Ird leveledet hozzá egyenesen Ujhelybe, 's köszönd-meg a' 20 frtot. Ez kötelességed, és útát nyit eggy igen szép ismeretségre.

Tökésnek levele hozzád már akkor, mikor ez kezdedbe jut, nálad leszen. Gyönyörű levél — a' *dolgokat* értem, nem a' *stylust*, mert az szörnyű sivatag. Az az ember nagy haszonnal jár, és minden kellemetlen stylusa mellett is igen derék ember. A' kis B. Wesselényi örülhet Mentorságának. Az Ipam azt a' megjegyzést tette a' levélre, hogy már ez az ember többet tanúla a' Párisban mulatás által, mint eggy bizonyos nótelen Mánás, a' ki ott bizonyosan csak a' czifrát nézte. Én ha ott járnék 's járhatnék, mindég az Újságinkba tétetném utazásom jegyzéseit.

Hát a' R[icordele] levele kezcdben van e? Féltsed azt! nagy kincs. De elfelejtém Epitaphiumát. Azt másszor.

Élj szerencsésen kedves barátom! Részeltessen a' szerencse az Idvezítő születésének mennybeli és földi hasznaiban. Kivánok boldog új esztendőt. Grófnéd kezeid csókolom. Ölellek.

tisztelőd, barátod:

Kazinczy Fer. mpr.

A' bor eránt még egy szót ha talán nem találta volna venni levelemet: Egy hordó ára 70 ft. Úgy fizette most a' héten D'Ellevaux egy általagomat, az az 35 ft, minthogy 1. általag fele a' hordónak. De Vevőd tudósítson, erős kell e vagy illy kedvesen édes. Te nékem még azt sem irtad-meg, hogy tetszett e inyednek. D'Ellevaux Ménesnek tájékaról való, de midőn pinezémben kóstolá, azt mondta, hogy jobbat soha nem ivott. Septemberi Kupeczem pedig azt, hogy ez idén nem kóstolt kövérebbet. —

[Eredetije az érdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1206.

Vay József — Kazinczynak.

Drága Kedves Öcsém Uram!

Mihelyest hozzám Nov. 29dikén botsájtott Levelét vettem: azonnal megteitem a rendelést Agens Nyisznyánszky [!] Úrnál, hogy a Gróf Török József Ur Pensioját mult Nov. 1st napjától fogva Kassára assignaltassa. Nem is lészen ebbe hiba. Tsak hogy a Gróf is előre végezzen, a maga részét mi módon vegye szerentsétlen Felesége. Engedjen meg Kedves Öcsém Uram, hogy mindjárt nem válaszolhattam. De a Diaetánk végével eróm felett be voltam fogva. Hála Istennek, hogy ha annyi jó nem lett is, mint kívántuk: legalább olly rosszul se végeződött az Ország Gyűlése mint vége előtt csak egy Héttel-is, kivált a Császár leérkezésével feltünk. Azt jól látom, hogy Urunk se nyert sokat. Vajha az Embereket esmerhette volna meg igazán. E mindent ki pótolhatna.

Tisztelem mind a két G. Törököt. Ohajtanám, hogy velek lehetnék. Kivált Lajost olly régen nem látván, ha csak a jó Isten egészségemnek, 's erőmmek kedvez, fel tett szándékom még egyszer ölelni. De engem is persequal a fatum. 19. Dec. délre értem Házamhoz.

Anna Leányomat a halál révén tanáltam. Meg esmért. De már nem szólhatott. 20dik viradóra meg holt. Tegnap el temettem. Másik Leányom, Boris már több 10 holnapjánál hogy siulik. Pélinémet a dupla negyed napi hideg készíti az elenyészésre. Hova fordítanak mindezek? nem tudhatom.

Tisztelem atyafiságos barátsággal mind kettőjüket, úgy Mlgs kedves Hugom Asszonyt, 's kedveseit is.

Magamat barátságos favoriban ajánlván állandóul vagyok
Drága Kedves Öcsém Uramnak

alázatos szolgálja

Vay József.

Miskolcz 23. Dec. 1807.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

1207.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Fő Ispán,

mély tiszteletű 's sok kegyességű Uram!

A' mi Diatánknek vége lön. Éppen ma vevém Udv. Consil. Vay József Úrnak levelét Miskolczról, mellynek egynehány sora nevezetesebb, mint sem hogy azt Nagyságodnak elébe nem tennem lehetne. Többet még a' Dieta kimenetele felől nem tudok, 's reménylem hogy azt Nagyságod' épen azzal a' mohonsággal fogja érteni, mint én.

«Megongedjen kedves Öcsém Uram, hogy mingyárt nem válaszolhattam. De a' Diétánk végével erőm felett be voltam fogva. «Hála Istennek, hogy ha annyi jó nem lett is mint kívántuk, legalább «olly rosszul sem végződött az Ország Gyűlése mint vége előtt csak «egy héttel is, kivált a' Császár leérkezésével, feltünk. Azt jól látom, «hogy Urunk sem nyert sokat. Vajha az embereket ismérhette volna «meg igazán. Ez mindent kipótolhatna.»

Eddig Consil. Vay. — Nevezetes sor ez: Azt jól látom hogy Urunk sem nyert sokat. — Ez kettőt jelent: azt is, hogy Ő Felsője nem sokat nyert, azt is, hogy mi sem nyertünk. — Bár nyert volna mind *Király*, mind *Ország*. Egész Európa ránk meresztette szemét. A' Németek bosszús irigységekben clejétől fogva azzal vádolnak

bennünket, hogy mi abban állítjuk szabadságunkat, hogy nem fizetünk. Ha Maria Theresiának vért 's életet adhatánk áldozatul, miért ne adhatnánk Ferencznek, kinek nem vér 's élet, hanem pénz kell most, pénzt? Miért ne boldogítanánk a' Státust pénzzel, ha a' környülállások azt kívánták volna. Alacsony Nemzet az, melly az aranyat feljebb becsüli a' vérénél. — De valóban más részről az is szép volt volna, ha a' Fels. Udvar a' sérelmeken könnyíthetett volna. Nem lehetett most, 's által halasztotta a' jövő Ország Gyűlésére, melly a' Hazai Tudósításokban megjelent Diaetai Búcsúzások szerint nem haladhat sokára.

Lányai vagy itthon van már, vagy itt lesz e' napokban bizonyosan. Veszett nevét terjeszték minden felé. Meglátom melly homlokkal jelenik meg. Rhédey tudom bált ad, 's talán egy szép frajczimmerrel fogja tartani triumphális Einzugját Váradon.

Tökés Úramnak levelét extrahálám 's megküldém az Ujságíró-nak; de meg nem neveztem, ki tudósításai. Bár csak azokat is olvashatnám, a' mellyeket ő Nagyságodnak írt, Párisból. — Vallyon mit akar most az Olasz földön Napóleon? Azt hittem, hogy 2dik Xberben a' lyányom Druszáját koronázza-meg Olasz Királya, de látom hogy az el nem süle.

Ajánlom magamat igen nagy tekintetű kegyességeibe, a' Mélt. Fő Ispánnét és a' Mélt. ifjú Bárót alázatosan tisztetem, kívánok boldog új esztendőt 's maradok Nagyságodnak alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom, 26. Xbr. 1807.

A borítékon: ¹

à Monsieur Monsieur le Baron de Wesselényi de Hadad, Chambellan de Sa Majesté Impériale Royale Apostolique et Comte Suprême du Comté de Közép Szolnok. p. Debrecin. Zilah, Zsibó.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte e jegyzés: «1807. 31. Xbr. Kazintzki.»

1208.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 28dik Decembr. 807.

Igen Kedves Barátom!

Tegyék az Egek állandóvá mi örömdött, éltessek Geniedet, hogy tökéletes gyönyörűségű Atyai örömöket érhes benne — Kivánom kedves Grófnédnek is kezei csókolása mellett: hogy az Anyai szép érzéseknek Kellemjeivel jutalmaztassék, hogy ilj Örömet adott Néked. Nekem Genie mindég kedves léssen, tisztelni, becsülni fogom benne azon szép tulaidonokat, meljeket Apja és Anyja vériből kapott, és meljeknek mívét is ezeknek foghattya köszönni valaha. -- Az, hogy az előttem is Nagy W a y Miklós az eő Kereszt Apja és hogy ennek személjese W a y József olj szép és nagy reménnyű fija volt, ez olj dolog, a mi a Virtus szeretetére leg foganatossabban lobbanthattya ötlet.

Beckbe utalást érdemlő fukarság az, meljel kerti növetényeit [!] olj annyira őrzi. A mint le írásodbul észre vehetem, azon általa olj igen őriztetett exoticus fa, *Juniperus Virginiaca*, e' nő oljan formán. és ezen állanak a haccák ugy, a mint Te írad. Nekem is van egy iljen fám, de még magot nem hozott, nem oljan igen nagy ráritas. Bécsbe is eleget lehet kapni. Le írásod szerint hasonlít az a *Gnecorum tricocos*-hoz is, ki vévén, hogy ennek levelei nem oljanok, mint a *Thujáé*; hogy írántok bővebben meg győződgyél, mint két fának levelibül küldök ide zárva.

Wesselényi barátságosan köszöntet és egy igen szives kérése van hozzád: Sibói épülettyén azon két szélső Pavillon, melj a be menés felől ál két felől, egybe kapcsoltatot egy épület által, és így már ezen épületnek közepén lévén a fő kapu, ott vagyon a be járás: ezen kapu felé akar egy minden czifraság, és czikornyozás nélkül való fekete márvány táblát a falba be tétetni és abba egy szép Inscriptiót vésetni, meljnek betűi meg aranyoztatnak ezen fekete márvány kőnek hossza 5 Schuch, szélessége 2-6, vastagsága 9 czol lesz. A rendeknek sora kő hosszúságára jön. Arra kér tehát Tégedet barátságosan, hogy ezen Inscriptiót késziesd magad, melj magába foglalja, hogy azon épületet Wesselényi és a testvérem építették, a többit bizza a Te szép izlésű gondolatidra és kér, hogy ezen Inscriptiót Deák nyelven mentül előb el készíteni, és el küldeni méltóztassál. — Mivel Sibón fekete márvány ninesen, reám bizta, hogy

N. Wáradon csináltassam meg a követ. — Nekem ugyan vannak ott ismerősseim, de nagyon szeretném, ha ennek el készítettését ottan lakó Vice Ispány testvéred magára vállalná, így, tudom, a Munka hamarab, diszesebben és tökéletesebben készülne el — de ezen érdeemes testvéredet ismerni szerencsém nem lévén, kérek adressiroz hozzája.

Professor Sennowicz Eperjesről az Innepen itt lévén, szép opálókat kapék tőlle, de hagyott nállam által tekintésül egy könyvet is, meljet ritkaságnak tartok, le írom itt titulussát egészen: — Jus Civile, Sive Statuta, Privilegia, Praerogativaeque, ac Consuetudines Municipales Regiarum ac liberarum inclyti Regni Hungariae Civitatum, oppidorum, et locorum privilegiatorum, jus gladii habentium, et se his confirmantium — sub auspitiis Generosorum, Prudentum ac Circumspectorum DD. NN. Judicis, et Senatus, nec non tribuni plebis, Seniorum, et clectae communitatis liberae Regiaeque Civitatis Bartphensis. Ad bene vivendum, alterum non laedendum, suum cuique tribuendum accommodatae, et novo hoc Saeculo MDCCCL cum tractatu de divisione bonorum Civilium fundamento, in Re permanente modificata Luci publicae datae, et typis mandatae Bartphae Typis Civitatis impressit Thomas Scholtz — in quarto maiori, cum indice — pag. 156. — Aszt kívánta tőlle Sennowicz, hogy írjam meg Nékie itéletemet, érdemes é az úira való ki nyomtatásra — Az én itéletem az, hogy igen is érdemes annyival inkább, hogy minden lapon két részbe lévén a nyomtatás — egyik fele Deákul, másik magyarul van — és pedig nyomtattassék minden jobbitás nélkül, mert noha a Magyarság valamennyire Tótoss, de tanulásra szolgálhat a mostani Tótoknak, és nem egész Magyaroknak, hogy a mult századnak elein eleik becsülték már a Magyar nyelvet és noha még akkor nem volt a Magyar nyelv olj jó rendbe szedve, mint most, ugy irtak mind azon által, és pedig mondhatom, sokkal tisztáb magyarsággal, mint az Erdélji aprobata, és compillata Constitutio van írva. Mit itélsz Kedves Barátom ezen gondolatomról? Én Sennowicznak a Te itéletedet is meg írom, ha szinte az enyimmel eggyezni nem fogna is az.

Erdéljbe három Gubernialis Consiliarius léssen most Excellenz, u. m. Gr. Teleki Lajos, Gr. Bethlen Gergélj [!], és Gr. Kemény Sámuel. — Wesselényi reá vészi é magát ezen titulust valaha keresni, nem tudom. — Az én arany kulesomról aszt írja a Banus, hogy cö Felsége most lakadalmi inneplésekor néhány Camcrariusokat nevezvén ki, ugy reményli, hogy én is azok közt lészek. Ha ki nevez eő Felsége,

ilj kegyelmét igen kedvessen, és háládatos indulattal vészem, ha nem nevez, nehezen fog ugyan csni, hogy ezen tisztesség jelét számtalan nállamnál érdemteleneknek adta, de azért eő Felsege iránt viseltető hív tiszteletembe meg nem csökkenek, ellenbe töb kéréssel nem is fogom terhelni szentcséges szeméjét — se arany kulcs, se egyéb a félékért. Csendes magánosságomba meg nem szünöm Hazám javára munkálódni és meg elégedet Sorsomba nevetni azon érdemelleneket, kik az érdemestül el rabolván az érdem jelét, báb játékot csinálnak abbul, és csiklándoztattják az által gyávaságokat. Egész reménységgel vagyok azomba, hogy Gyulay meg fog felelni szavának, és így meg tettem azon külső piperét is, a mivel tartozom el hunyt össeim hamvainak, tartozom familiámnak is. —

A Tokai iránt utolsó levelembé kértelek volt, hogy aszt egy jó Barátom számára adgyál, árát és jóságának meg választását reád bízom, csak arra kérek, méltóztassál mentül előb a leg jóvábúl küldeni. Azon Barátomnak nagy és nevezetes ménesse lévén, ha úgy akarod, Lovat is ad árába, ez mind azon által tölled füg, ha úgy akarod é. Az aszszu légyen Ó és birjon nemes tulajdonival a jó Tokainak; én a meljet szives barátságodbúl kaptam, tökéletessen meg vagyok véle győződve.

En Januarius közepén be fogok menni M. Wásárheljre, hogy ott jó Barátim, atyámfiái közt tölthessek néhány heteket — leveleidet tehát addig itt vehetem, tudósítani foglak el indulásom bizonyos idejéről eléve.

Köszönöm, hogy ui házaim ki ékesítésekre kész vagy jóvallatidat adni — ki is fogom azokat kérti, és követni is, de nem tudom mikor — Az Anyám aszt vette a fejébe, hogy egy átaljába ne építessen, ezen cselekedetének más okát nem képzelem, azon öregekbe belé rögzött félelemnél, hogy ha építettnek, meg hálnak. — Az én planumom szerint az ui épületbe leszen egy képes szobám, meljnek közepén fog fiókos almariamokba állani érez és kő béli gyüiteményem. Ezen szobába heljheztetem szüleim, atyámfiái, jó Barátim, és azon nevezetes emberek képeit, meljeket gyüitök — A nyáron le festettem Gr. Teleki Jósefet, a Coronae Custost, ki kereszt apám volt, le a Cancellarius Gr. Teleki Sámuel, Aranka Györgyöt, most festette le Erdéljbe az első festő, kit Sibóru ismersz, Neuhauser, Bruckenthalt a Gubernatort — ez a mint írják, igen szép munka; — ezen gyüiteményembe várom a Te képedet is és a Grofné-jédot. [!]

A be álló Ui esztendő változhatatlan hiv, egyenes Barátságunknak hogy ui örömeket adgyon, kívánom. — Feleségem köszönt, én meg nem szünök lenni

örökre hiv barátod
Cserey Farkas mpr.¹

A' Zsibóra küldött rajzolás mértéke:

1.	NICOL. L. B. WESSEL ¹⁰ ÉNYI. DE HADAD.	1.
2.	STEPHAN ³⁹ I. ET POLIX. B. DANIEL. DE VARGYAS. PARENTVM. SANCTISS. F. 2.	2.
3.	REGI. APOST. A. CVBIC. ET. PROVINC. HVIC. SVPR. POTEST. PRAEF. 3.	3.
4.	AVITVM. FVNDVM. APTJO. LARE. CARENTEM.	4.
5.	CVM. CONIVGE. HELENA. CSEREIA ^{14 201} . NAGYAJTENSI ²¹⁴ .	5.
	WOLFGANGI. VIRI. ILLVSTR. F. ²²⁰	
6.	NICOLAO. FILIO. EX. MVLTIS. VNICO ²⁶⁹ . ADHVC. PRAETEXTATO.	6.
7.	VT. SPRETA. AMBITIOSORVM. MISERIA ³¹ .	7.
	SORTE. SVA. LAETVS. DOMI. HABITET ³⁶⁷ .	
8.	HIS. AEDIBVS. ORNAV. ERVNT. MDCCCVIII. ³⁸⁹	8.

zoll párkány		interst.		lin. 6. sicuti 5.
interstitium ennyi		lin. 3.		interst.
Nic. 2 zoll.		interst.	lin. 4.	lin. 7.
interst.		interst.	lin. 5.	interst.
lin. 2.		interst.		lin. 8.
				interst.
				párkány.

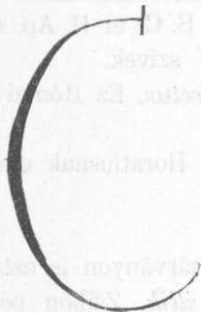
irni zoll, marad 20 (mert 4et elvesz a' fonás) sor írás 9 — sor írás 9
interst. 10 interst. 5.

19

¹ Ugyan e levélhez mellékelte Kazinczy azt, a mire Cserey kérte.

² NB. E mérések az első sor jobb fele fölé vannak írva úgy, hogy a párkány a D fölé esik.

389 betű 6 sorba. Eggy sorba megyen 64 vagy 65 betű, ha 6 sor lesz. 24 zoll lévén a magassága, fele ennek 12. — 2. zoll a borostyán fonás köröskörül, 10 zoll marad 3 sor betűre.

Az első sor' betűji illy nagyságúak lehetnek a' két lábnyi magasságú, öt lábnyi hosszúságú kövön. Vastagsága 9 hüvelyknél vékonyabb nem lészen.¹

Hadadi Báró Wesselényi Miklós,

Istvánnak és Vargyasi Dániel Polyxéná' imádatát érdemlő szüléknek fajok,

az Apostoli Felség' Kamarása 's e' Megye fő hatalommal felruházott Kormányzója,

illő lak nélkül állott ősi jószágát

hitvesével Nagy-Ajtai Cserei Ilonával,

a' nagy Farkasnak leányával,

sok közzül egyetlen Miklós fajoknak, ki még serdületlen, hogy egykor majd

kaczagván azon nyavalyások' útjaikat, kik vesznek a' hivatalokért, sorsának örülve honn lakozzék,

e' palotával ékesítették,

1808.

Magyarázatok az Asszonyi Olvasók' kedveért, kik a' Római nyelv' rejtett tulajdonságait, mellyeket fordított Classicus munkákból lehetetlen eltanúlni, egészen értsék:

¹ Még ugyan e lapon vannak más mérések, a melyeket nem lehet másolatban adni.

Parentum Sanctissimorum. — Az elvont szó nem *szenteket*, sem nem *gyermeküket szeretőket* jelent itt, hanem a' *legszentebb tiszteletet érdemlőket*. Pedig ilyen vala maga az a' nagy ember is, és még illyenebb az az asszonyi nem' igen elhiresedett disze.

Regi Apostolico. — hogy ez jobb mint a' S. C. et R. Ap. Mattis, Camerario értik azok, a' kiknek helyén van a' szivek.

Provinciae huic suprema potestate Praefectus. Ez Római mód-
dal teszi a' Fő Ispáni Méltóságot.

Avitum fundum apto lare carentem. — Horatiusnak ezen két sorára van czélozás *et avitus apto*

Cum lare fundus

's az aptus itt, az az Horácznál is, a' márványon is ezt teszi, olly lakóház, a' melly a' *birtok nagyságához illik*. Zsibón pedig a' mostani Kastély előtt nem volt a' birtok nagyságához illő lakóház.

Nagy-Ajtensi, e' helyett *de Nagy-Ajta*, ismét Rómaiisan ejtelt szóllás.

Wolfgangi *Viri Illustris* filia — a' két lineával elvont sor még a' legkésőbb időkben is ki fogja találatni azokkal, a' kik idegenek, hogy ámbár nem Mágnás volt, **minden tekintetben** egygyike volt a' *Legelsőknek*.

Nicolao, *filio ex multis vnico*, adhuc *praetextato*. — Az elvont sor mint egy sóhajtva említi a' többieknek elhalásokat. — A' *praetextatus* ismét Római; ott a' még emberek közzé nem számlált nemes házak fiai praetextát hordottak, és a' *praetextatus* szó Ciceróban is előfordúl.

Spreta ambitiosorum miseria. Horátznak ezen sorából: Haec est vita solutorum misera ambitione gravique, az az: Illy boldog az, a' kinek szívet a' *hivatalra vágyás bohósága* nem *gyötri*.

Sorte sua laetus. Horátz szavai. Lactus sorte tua vives sapienter, Aristi! — *Aedes* nem ház, de pompás épület; így nevezték a' Rómaiak a' legczifrább templomot is. —

Kivül:

Somlyóru.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen. S. A. Ujhely,
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1209.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 28. Xbr. 1807.

Édes barátom!

Udy. Consil. Vay nekem ezt írja Miskolczról:

«Megengedjen kedves Őcsém Uram,» stb.

[Mint az 1206. számú levélben.]

A' glosszákat csináld magad reá. — Én csak azt vetem hozzá a' Hazai Tudósításokból, hogy 15. Xbr. éjjeli 9. órákor *gyertyák mellett búcsúzott-el a' Császár a' Rendektől thronusáról.*

Nevezetes napom ez nekem. Ma hoztam haza feleségemet és 24. napos leányomat Kázmérből. A' Sógorasszonykám D'Ellevaux Filipné, Krassó Vármegyéből velünk jött. Az idő csendes volt, 's az üveges hintóban a' gyermek annyira csendesen jött, hogy egyszernél többször fel sem nyikkant álmából. — Egyéb eránt ez nekem még más okból is nevezetes napom. Munkácson történt kiszabadulásom olta (Jún. 28. 1801.) máig épen annyi nap tölt-el mint a' mennyit fogságomban töltöttem; az az: 1794-nek 14dik Xbere olta 28. Júniusig 1801ben épen 2387. nap. Melly rettenetes hosszú idő! A' ki tengeren megyen Lizbontól Brasiliáig, nem veszi úgy észre a' messzeséget 's út hosszú voltát mint a' ki azt a' távolságot szárazon teszi. Úgy az a' ki fogva volt, ott kevés lévén a' szembetűnő változás punktuma.

Haykul gaz ember. Ismét megcsala. Munkám nem elébb, hanem csak 17d. Xbr. indula le Pestre, és így ott nem érte a' Diétát. Ma írok Pestre, hogy néked Kolosvárra a' Reform. Colleg. Bibliothecarius kezéhez küldjenek százötven exemplárt Schreibpapierra és ötöt velinre nyomtatva, Kis Jánosnak 100 expl. versével.

a' 150 explar Schreibpap. p. 5. f. — 750.

az 5. exempl. velin p. 10 — 50.

a' Kis epistolája p. 1 f. 30 x. — 150.

Summa 950 f.

Te, édes barátom, tégy olly rendelést előre, hogy az exemplárok elkeljenek minél elébb 's én a' pénzt bizonyosan vehessem. Nem

kötöm barátságodra sok szóval. Tudod, hogy a' több Kötetek csak úgy nyomtattathatnak, ha ebbe tett pénzem vissza jó.

Ha Ridele írni fog, tudósíts. Egyéb eránt leveléből csinálj titkot. De jó embereknek még is szólhatsz fölöle 's mutathatod.

6 Carolin anyyi mint 12 ft. 12 ft pedig anyyi mint 24 ft bankóban. Az igaz, hogy ez a' pénz sokacska Göthének képeért. De valamint bizonyos tekintetben sokkal becsesbb a' jól készült büszk mint a' jól készült kép, úgy más tekintetekben sokkal becsesbb a' jól készült kép mint a' jól készült büszk. Képből sokkal igazábban ismerkedik meg az ember azzal a' kit ismerni lángol. A' faragás inkább idealizál mint a' festés. Köszönöm gondoskodásodat rólam. Az én képemet és a' feleségemét bizonyosan veszed, mihelytt e' földre Festő vetődik. Régolta nem volt itt egy is. Csak azt kérem ki, hogy képeitek nagyobb formában ne festessék [!] mint ezen levelem papirosának fele.¹ Az osztán mind egy, akár Ovál legyen, akár négy szeg.

Patakon nincs hely botanicus kertnek. Tehát ide magot akkor küldj csak, mikor hasznát vehetik. Én magam hasznát nem vehetném. Kertészemnek egyéb dolgai lesznek, új lévén a' kert. Még eddig azt csak eke szántotta, 's a' föld gerendes. Ez ősszel egyenesítettem meg földjét a' mennyire reá értem. De azután sem célom ezt művelni, tudniillik a' botanikai részt. Ha egy gleditschiát, Platanust, Bignoniát küldesz valaha, elég barátság lesz.

A' bor eránt irtam. Tegnap ismét keresett a' borvevő, de Kázmérhan valék. **Ird-meg, hol tőlöd a' telet,** 's tettél e rendelést exemplárjaim eladattatások eránt. — Adieu. Öllelek szives szeretettel. Grófnédnak 's Ipadnak, kit híven tisztetek, boldog új esztendőtl. —

tisztelő barátod:
Kazinczy Fer. mpr.

Kivül:²

Méltóságos Cserei Farkas Úrnak. Debreczen, Somlyó, *Kraszna*.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

¹ Egy nagyobb ívnek negyed része.

² A levél zárlatán ép piros pecsét.

1210.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Nézzd a' Couvertet.¹

Széphalom, Jan. elsőjén 1808.

Kedves barátom!

Rész szerént azért, mivel minden postanap vártam nevezetes levelem' válaszát Töled, rész szerént házi bajlódásaim miatt is, mellyek gyakorta útra küldöttek, eddig haladt az az örvendetes tudósítás, hogy feleségem Decemb. 4dikén ismét anya lett 's egy egészséges, ép és nagy leánykát szült, kit osztán Decemb. 6dikán Generalis Báró Vay Miklós és özvegy Gróf Vandernóth Ferenczné, született Báró Splényi Petronella barátinknak keresztszüleségek alatt Eugenia Petronella Nicolaissa név alatt megkeresztelték. Generalis B. Vayt ismered a' köz hírből, 's talán leveleimből is. Ohajtanám hogy Vandernóthné is ismerd 's érezd, hogy őket választván a' gyermek' egykori tiszteletének tárgyául, melly lelkekhez esatlánk. Vandernóthné egy igen szép formájú Özvegy, lelke pedig olyan, hogy társaságában a' legnagyobb gyönyörűséggel fognál múlatni. Szentül szorette igen fiatal korában megholt férjét, 's a' fájdalom nevelte religiositását. Félre vonva a' világ' larmájától, két tiszteletre méltó 's mívelt lelkű leánytestvéreinek 's három kised gyermekének társaságokban éli napjait. Kázmérhoz Kassa felé annyira van *Szilvás*, hol lakik, mint Széphalom Kázmérhoz, 's az az egy ház a' legkedvesebb helyünk, a' hová mehetünk, az egész tájékon, ez a' három tiszteletre méltó Asszony és leány az, a' kit barátinknak óbajtunk. — Ámbár sok mondani valóm vagyon, hagyd kérlek, hogy rólok szólhassak.

Generalis B. Splényi Gábor Generalis B. Orczy Lőrincznek leányát tartotta házasságban. Ha meg nem tévedek, tizenkét gyermek leve szereteteknek gyümölcse. Az Orczy leány hamarabb holt-meg mint hogy legidősb leánya Madeleine férjhez mehetett volna, 's az látván, hogy ha ő kilép a' házból, hat vagy talán hét leánytestvére vagy nevetlenül marad, vagy veszedelmes nevelést kap, 's bámuld heroismusát! — feltette magában, hogy magát nekik feláldozza, 's nem méne férjhez, ámbár kívántatott. A' Homéri leány! Madeleine tehát

¹ Nincs meg.

anyja leve a' többinek 's azt látja, hogy már, egyik testvérét kivéven, mindenik anyja. Szilvást lakik Petronelle mellett, a' ki ezen atyai, tizenkétfelé oszlott, jószágot a' többtől megvette, 's Caton testvérek is velek van. Ez sokkal fiatalabb mint Madeleine, teste is kedves, de még kedvesebb mívelt lelkére. Erre a' derék leányra azt a' jegyzést kell Sophiemnek magasztalására mondanom, hogy a' midőn ő tavaly leánya' halálán támadt bánatjában, elgyengülve a' szoptatásban, abba az elgyengülésbe süllyedt, hogy halála felől kelle gondolkoznia, kérni akará Catónt, hogy ha ő meghal, jöjjön hozzám férjhez 's engemet, hogy venném-el Catónt. Látom, édes barátom, mint hatja meg szívedet ez a' beszéllés, 's nem öntöm szóba, a' mi mindannyiszor fog-el, valahányszor róla emlíkezem. Melly lelkek! 's melly boldogság ilyeneknek lenni szövetségekbe!

Sophie ismét szoptat. Nem engedte magát ezen szent kötelesség teljesítésétől megfosztatni, melly egyszersmind szent öröm is. De most gond nélkül vagyok, mert kisdede csendes, egészséges és így kevesebb nyughatatlanságot csinál az anyjának. Szüntelen alszik, — vagy szopik, 's ez a' két munkája a' vegetátiónak meg is tetszik rajta; olyan a' gyermek mint a' gömböcz. Szája, szemöldöke 's szeme színe a' Phigieé 's lányka lévén az is, elképzelheted, milyen lesz örömöm, ha majd esztendő múlva a' gyermeket elhunyt nénje' maradványaival czifrázom-fel. Azt fogom hinni, hogy Phigie van vissza adva szerelmünknek. 'S ugyan azért adtuk ennek az *Eugenia* nevet is, hogy ez a' hangok azonsága által ötet Phigienk testvérénck kiáltsa.

Vaynak képét az *αρχ ανδρων* Vay' Patakon tanuló 18 esztendő fija, Vay Ábrahám viselte, a' kereszttség actusa alatt. Azt mondják, hogy a' gyermek meg nem ízelítette a' *Sal sapientiaet*, melly szájába nyomatott.

Mondd áldásodat reá, kedves barátom, tisztelt férjfiya a' legszentebb Religionak 's kívánd hogy a' gyermek éljen, 's neveddjék mint a' virág, mellyet sem a' vétek dere, sem semmi dögleletes fuvalat nem érdekel. — —

Mostan pedig fogjunk valaha dolgainkhoz:

1.) A' Bécsi Annalisok tegnap érkezett Decemberi darabjában Epistolád lap 283. (a' legutolsó darabja a' Recenzióknak) recenseálva van. Kítróm azt:

Diese vortreffliche poetische Epistel ist ein neuer Beweis, dass es unter den Magyaren oder National-Ungern Dichter gibt, auf welche ihr Vaterland mit Recht stolz seyn kann. Der Plan des Gedichts ist

trefflich gedacht u. ausgeführt, die Ideen sind neu u. interessant, der poet. Schmuck ist gut gewählt, die Verse leichtfließend u. anmuthig; des Verfassers Gelehrsamkeit, vorzüglich seine schöne Kenntniss der griech. Mythologie u. seine Lebensphilosophie spricht dem Leser in passenden Stelle des Gedichts freundlich an. Der Schluss ist sehr genialisch.

Es war ein glückliche Gedanke, diesem vortrefflichen Magyarischen Gedichte eine deutsche Übersetzung beyzufügen, weil daraus die Deutschen den jetzigen Stand der ungarischen Poesie erschen können. Die deutsche Übersetzung ist gelungen, u. ist ein Beweis, dass unser Dichter potens utriusque linguae sey.

Herr Fr[anz] v. K[azinczy] bekanntlich einer der besten ungr. Dichter, verdiente dieses herrliche Hochzeitgeschenk von seinen poetischen Freunden. Wahrlich Ungarn kann auf seine jetzt lebenden von den Musen begünstigten Dichter, Virág, Kazinczy, Kisfaludi, Nagy, Verseghi (Rec. hat nur die trefflichsten genannt) stolz seyn.

Das Bildniss des H. Fr. v. K[azinczy] ist sehr schön v. Klinger gezeichnet, u. v. John gestochen worden. Das treffliche Werk des H. Kis ist auch äusserlich gut ausgestattet. Möge es uns noch eine lange Reihe von Jahren mit vielen so schätzbaren Geistesproducten beschenken. Eddig a' Recensens.

Nekem úgy tetszik, hogy ezt Rumi írta. Láthatod, hogy a' Hazai Tudósításokban álló Recensio volt szeme előtt. Szerettem volna, ha olly Recensens adta volna róla ítéletét, a' ki anazt nem látta. Bár csak a' Hálai Liter. Zeitung szöllana róla. Én megteszem a' rendelést, hogy oda egynehány exempl. vitetessék. Wielandnak, 's Göthének küldeni fogok a' velin exemplárból.

2.) Verseid esomóját a' Zemlényi új Deputatus le nem vihette Novemberben Pestre, mert ollyan Deputátus nem is választatott, a' *mi* Desőffink megmarasztatván ott a' Palatinus által. Más alkalmatosság felől kell tehát gondoskodnom. Készebb vagyok nem tudom meddig fenn tartóztatni, mint hogy bizonytalanra bizzam levitelét. Tudod, melly kincsnek tartom.

3.) Haykul mind a' mellett, hogy Reversálissal is kötelezte magát, gazul megcsala. Egyveleg Irásaim első kölete már eddig csak ugyan Pesten van, 17dik Xberben indult oda. Öt exemplárt rendeltem ajándékban másoknak Institutórisnál. Kultsárnak, Schédiusnak, Szemcrének, Virágnak, és néked. Tégy rendelést, hogy vehessed.

4.) A' Teleki Domonkoshoz intézett levél elől sacrilegium volna kitörlni a' nevet. Ne cselekedd azt. Ha kik megbotránkoznak az általam kimutatott cikkelyen, megszűnnek botránkozni, ha majd látják, hogy ezt Boileau mondja 's ő nem akarhatott döfést adni a' T[eleki]eknek. —

5.) Igen is hogy számtalan példa van a' leggondosabb Poeták-nak írásaiban arra, hogy a' comma nem a' sor' végén, hanem a' következő sornak első szavaira esett. De hogy minden bizonynal szebb, ha a' comma a' vers' végén áll, és hogy a' vers nem minden megválasztás nélkül szakadhat-meg akármely részén a' dictionak, 's hogy a' pompás tónusú versben inkább nem, mint a' pajkos nonchalánszűekben, az nem szenved kérdést. Döbrenteinknek most vevém efféle verseit két Regékben. Nem mondhatom-ki, mint fájnak füleinnek.

6.) Édes barátom, nem parancsolatiddal való nem gondolás, hanem a' sokféle baj cselekedte, hogy Journáloed planumának kidolgozásához hozzá nem foghattam. De az nem is szükség talán. A' Bavariában 1804ben írni kezdett *AURÓRA* Előbeszéde nekem felette tetszik. „*An die Leser.* Was die Redaction dieser Zeitschrift über den Zweck und Umfang derselben zu sagen hat, behielt sie sich bis zum Schlusse des ersten Jahrganges vor, und auch dann hofft sie nichts anders sagen zu dürfen, als dass sie, was sie geleistet hat, auch hat leisten wollen. Ihr Gang wird dem Verständigen zeigen, *wohin* sie will, und er wird sich, wenn er ihres Sinnes ist, auch unterwegs ihr zugesellen, sollten auch sein Schild, und seine Heimath etwas näher oder ferner oder auch seitwärtz liegen.» Ez az első sa az Aurora Előbeszédének. —

A' *Hebe* jó név a' Románoknak, 's Asszonyi sziveket mívelni akaró írásoknak. Csak Journáloednak egy könnyen citálható nevet válassz. — El ne felejtsd megírni első leveledben, vedted e azt a' leveletem, mellyben Neked az én kedves Ninim felől írtam, a' ki leányát Augustusban Iphigénie Sophienak keresztelteté. Azon levélben sok volt, a' mit nem szeretnék ha elveszett volna.

Áldást az új esztendőre Magadnak, Boldogítódnak és sziveitek 's szerelmetek gyermekeinek! Ölellek tisztelettel 's barátsággal.

Kazinczy.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1211.

Sípos Pál — Kazineczynak.

Sáros-Patak 2ik Januar 1808.

Tekintetes Úr!

Mélt. Gróf Török Lajos Úr Ő Nagyságától vett utasításomhoz képest nem csak Ő Nagyságához irt Válasz-leveletem, hanem egy uttal ezen leveletem vivő betsülletes Ifjút is úgy ajánlom, mint a' ki a Lectori hivatalt Ő Nagyságánál fel vállalta.

Méltóztassék a' Tek. tes Ur ötet oda utasítani, a' hol Ő Nagyságát megtalálhattja, és hivatalabéli kötelességeiről is praeliminariter informálni.

Boldog új Esztendőnek kívánása mellett szokott tisztelettel vagyok.

A Tekintetes Úr

alázatos szolgálja

Sípos Pál mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. tud. Lev. 4r. 177. sz.]

1212.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Krasznan 5dik Januar. 1808.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Tökésnek Parisbul irt, és veled közlött levelét vettem. Igen heljesnek találom, hogy annak stílussát job rendbe szedvén a Hazai Tudósításokba ki akarod nyomtattatni, jónak látnám aszt a Magyar Kurir leveleihe is a szerint be iktattatni, mert ezeket többen olvassák. — Én Kedves Barátom, a mit nevem olj szép dicsőítésire a S. Pataki és Debreczeni Collegiumnak ajánlott füvészs gyűiteményről az Uiság levelekbe ki irattál, aszt a M. Kurirnak 1807dik eszt. Augustus 11dikén 12dik Numerus alatt költ darabjába olvastam. — Én az Uiságokért nem a Somlói Postán, hanem Pesten az oda való fő Posta hivatalnál assignálva tészem le a pénzt. — Uira is tudósít onnan biztosom: hogy a Kulcsár leveleiért egész esztendőre fizetet, mint több uiságaimért -- és még is fél esztendőnél tovább nem kapván azokat, Kulcsár Uramnak

írántam való meg vető indulatját, melyre semmi tekintetbe nem volnék érdemes, arányzom ilj cselekedetébül; sokkal jobban becsülvén pedig magamot, hogysen eszt sérelemnek ne venném, leveleit többé nem hozatom, tudom, evel nékie semmi hátra maradást nem okozok, aszt cselekedni nem is akarok, így tehát annyival inkább el lehetünk egy más nélkül, mivel a mint sokaktul panasz képpen hallom, nagyon sovány ürességűek egy időtül fogva levelei. —

Igen is fogom Kis Imre Urat tudósítani és meg köszönni a Néked küldött pénzt. Nékíe irt leveledet igen szépnck találom: Lelked erejét, szived Nemességit érzékenyítőleg fejzi a ki. Nem kétlem, hogy a Debreczeniek szégyellik már most a mi történt, azomba hogy az úgy történt, igen sok tekintetbül felettéb jól esett — értem aszt, hogy meg tanítottak nem csak Arcadia értelmére, hanem józanabban és becsületesebben is gondolkodni. Tökéletes meg aláztatásokra már csak a hibázik, hogy a Csokonai Sír köve mentül előb fen aljon, meljnek végre haitását, kérlek, siettesd. — Gróf Deseöffy Jósefnek már rég meg köszöntem nemes szívü adományát. Igen rendes uton estem ezen érdemes Hazafival ismeretcsögbé. Eperjesi Professor Sennowicz Ur Augustusba itt lévén nállam, elő hozta, hogy Gr. D[essewffy]-nek nevezetes Summa pénzre volna szüksége, hogy bizonyos zálogba lévő Jöszágát ki válthassa, a táiba emigrálván Oláhországbul Erdéljbe a sok gazdag Boérok és ezek közt egy Brankován nevü Herczegnek, tudván, hogy milliomnyi kész pénze légyen magánál, ígéretet tettem Sennowicznak, hogy a Gr. D[essewffy] számára való pénz meg szerzésibe munkás lések — az alatt a Boérok homnyokba vissza térvén, eddig nem tettem ígéretem teljcsítésére foganatos lépéseket; de már most tehetek, mivel Brankován uira ki gyött és Szebenbe az Ipom házait egész esztendőre ki fogatta, a Guberniumnál lévő agensire, ki Nékem is biztos emberem, biztam ezen dolgot, ki maga is jó reménységet nyuitot, és így szívembül fogok örvendeni, ha azon nagy érdemü Hazafinak szolgálhatok, annyival inkább, mivel cö Néked is Barátod. Sennowicz ugyan ezen dologba most a karácson innepein itt volt nállam.

A R[jedele] levele, a mint már irtam, igen is kezembe van és mint nagy kincset becsüllöm és örzöm aszt; ohaitanám Epitaphiumát is bírni.

Köszönöm, hogy a Bor iránt tudósítottál, én ennek vételére Barátomtul Br. Bornemisza Jóseftül tökéletesen meg lévén hatalmozva, kérlek, küldgy két hordóval — az egygyik az erős féle, másik a kedvesen édes légyen. Árokat igyekezem mentül előbb kezedbe

szolgáltatni, hanem le szállítások ezen 2 hordóknak nem tudom hogy eshetnék meg; mert ha vagy Ér Semljénig, vagy N. Károlyig, itt a Hannulik kezébe, küldhetnéd, ezen heljéről el hozattathatnám, cseleked úgy, a hogy önnön alkalmatlanságod nélkül leg jobbnak találod, csak hogy mentül előb kaphassa Barátom — betegeskedő feleségének praescribálták a Doctorok a jó Tokait, képzelheted tehát, miljen nyughatatlanul várja asztot.

Meg nem álhatom, hogy az intollerans fanatismusnak megint egy ui példáját meg ne irjam Néked. Ugyan azon Way Ábrahámné, ki innen a mestert ki akarta üzetni, hogy Papista leányt vett feleségül, most egy szolgáltyába lévő papista leányt olj biztatással, hogy a mi Papjaink engedelme nélkül is egybe eskettetti azon Reformatus legénnyel, a ki őtet el venni akarja, ha Reformata lesz, e végre le hivatta a Reform. Papot és még két biztossait és azok előtt kényszergette a leányt, hogy változtassa vallását; de annak árra meg ért kedve nem lévén, akkor reá nem vehette, de az olta nem szünik bódult apostolkodásával ostromlani a leányt; a mint a maga valja, már most ezen dolog a mi Papjaink fülekbe hatván, éngemet is annyiba belé keverték, hogy a Vice Esperest éngemet kért meg ügyeléssel lételre, hogy addig a Reform. Pap, ki maga is régi világ béli bigott, egybe ne eskesse, míg a Vice Esprest eléve az iránt nem tudósittatik. Én éppen ma irtam a Papnak, közlöm levelem tulsó lapján, a mit irtam. — Nem keserves állapot é, Barátom, ilj bódult emberek közt lakni oljannak, kinek gondolkodása módgya annyira távozik az övéktül.

A Budai Diaeta be végződött, vagy is be végződöttetett. Nemes Nemzetünk minden bizonnal több figyelmet érdemlene, mint a mennyire érdemesittetik. Itt még semmi híre nincsen, hogy Diaetank lenne, azomba osztogattnak jó Hazafi szivek készitéseül az Exzellenz-titulusok és igy akár lesz Diaeta, akár nem, csak szükségesnek, közhasznunak fogjuk látni, hogy mentül többet adgyunk a Status szükségéibül való ki szabadulásra, a nélkül, hogy tekintetbe vennék: ha valjon az, a mi adódik, a Magyar Status szükségéibül való ki felesésre fordittatik é, és a nélkül, hogy meg vizsgálják, mik és micsoda nemüek a M. Status szükségéi. A volt fő hibája Nemzetünknek eleitül fogva: hogy maga dolgairul gondoskodott leg kevesebbét — — —

A fel álitandó Magyar Musaeumrul szöllő planumot a Palatinus

udvari mestere Börös Ur osztogattya; jövő Postával fogok gr. Teleki Lászlónak írni és kérni, hogy számomra szerezzon egy exemplárt belőlle; nyughatatlan vagyok látni, hogy azon plánumbul igaz Magyar fényre való intézet é, vagy csak valami egyéb szokott módú dolog teezik ki.

Feleségem tisztel, csókolom a kis Geniedet — hogy van? Éljen boldogul és szerencsésen; vagyok tisztelőd, barátod

Cserey Farkas mpr.

A Krasznai Reform. Papnak.

Ezen heltségbe, hol a leg képtelenebb intollerantianak az emberiség érdemét alacsonító olj csoportos példái fordulnak elő, meljék a vak időknek homáljai közt is borzasztók volnának, itt, hol a megvilágosodásnak az emberiség boldogságát gyarapító századgyába is ismerik még a vallás-béli gyűlölségnek azon el vadult indulattját, melj a tudatlanság vas ideibe Despotai thronussát ártatlan ember vérnek árjai közt emelte fel, itt megint egy ui példája van annak, hogy a fanaticus indulat gyönyörüségit leli más vallás részessinek törvénye ellen agyarkodni azért, mivel az nem aszt tarttja, a mit cö. Kicsi Lélek, gyenge sziv indulattya ez, és szánásra minden bizonnal méltóbb, hogysen igaz felebaráti készséggel ne ohaitaná minden Keresztény a Világosság leg főbb Urátul az Égi malasztot lelke, és szive erőssítésére annak, a ki ennyire ki kél az ellen, a mi tehetőséginek határit annyira meg haladgya. T. Uram, nem kéllem, ért engemet, és azért tovább nem megyek, hanem csak aszt kívánom egész bizodalommal jelenteni, a mire meg vagyok bizva a Somljai Fő Tisztelendő Plebanus, és Krasznai Vice-Esperest Úrtul, hogy t. i. T. Uramot meg kérjem: hogy a királji Rendeléseknek ellenekre azon Catholica leányt, ki Özvegy Way Ábrahámné asszonynál vagyon szolgálatba, egybe ne eskesse fen tisztelt Vice-Esperest Urnak hire nélkül. Eszt jelentve nagyon sainállom: hogy az igaz Keresztény indulat érdemét ismerő szivet ilj kesergető környül álasok köztünk fent forgó dolgok, fáilalom: hogy olj sűrű köd van körülöttünk, meljen az Európa egén fel tetezett világnak jól tévő sugárai keresztül nem hathatnak, és annak tűz creje meg nem gyuittya ilt az Emberiség, felebaráti szeretet, és Keresztény szelidség oltárára heljheztetett kölcsönös bizodalomnak áldozat ajándékít. Vagyok etc.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1213.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Veszprém Várm. Táblabíró Tekintetes Pápay Sámuel Urnak
Kazinczy Ferencz barátságos szíves idézletét.

Leveled és ajándékok ma ért kezemhez. Munkádat rég olta ismerem, becsülöm, csudálom. Szerencsésebben e' tárgy körül senki nem dolgozott, senki nem dolgozhat. Ne vedd ezt hízelkedésnek. Mindenben, de kivált ott, a' hol a' köz ügy forog fenn, elég erővel bír lelkem kimondani ellenkező értelmét, 's úgy hiszem, hogy az ellenkezőt, ha az baráti hangon mondatik, 's belső 's elégséges meggyőződésből ered, színt olly kedvesen fogadja, mint a' javallást minden, a' kinek szíve egészen meg nem lompúlt; sőt van eset, mellyben még kedvesebben. Mérsékelj ezekből, melly örömmel fogadtatott mind ajándékok, mind ez a' meleg szívvél írt nagybecsű levél. Óhajtom, hogy jóvoltodat megérdemelhessem. Most szíves köszönettel fogadom.

Révainak munkáji elébb vagy utóbb bizonyosan ki fognak jóni. A' mint értem, Prof. Tumpacher és Schédius Urakra vagyon bizva kiadások. De Téged az ne tartóztasson a' Tiédnek kieresztésében. Minél többen dolgoznak tárgyak körül, annál nagyobb lesz a' haszon, kivált midőn a' tárgy körül olly kevés az előkészület. — Én Révait igen nagyok, utólérhetetlennek tartom: de nem tartom hibátlanoknak; és azt önmagának is ki mertem mondani. Azt az ő *latánját*, e' helyett: *deák*, azt az ő *Forgács Miklós Grófját* e' helyett *Gróf Forgács Miklós*, olly rendességeknek tartom, a' mellyeket minden kimélés nélkül kell csapdosnunk, mint a' Verseghi' eretnekségeit: mert eszes embernek nincs több egy *Uránál Istenénél*. Azonban a' magyar Varro, Quintilián és Adelung, 's az a' ki nem csak etymologizált 's nem csak törvényeket szabott, hanem eggyzersmind szépbeszédű Prosaista 's kellemes Költő is vala, az a' szent Hazafi, a' ki egész életét a' köz jónak szentelte, 's az a' nagy ember, a' ki kész volt az Igazság és Haza miatt még a' bálványokat is dojtógetni — hogy ezt cseleddte, mutatják munkáji — azt kívánhatja tőlünk, hogy botlásai tisztelettel mutattassanak-ki, nem olly paczkázásokkal, mint Verseghi bánt vele, kinek megbocsáthatatlan vétke az, hogy Révai ellen úgy mere fellépni mint Hozzá-hasonló. — De e' perről olvasni fogod Sylvesteremben Előbeszédemet.

Leveled' bérekesztése azon oldalamon illet, mellyen legérzékenyebb vagyok. Lelkem repületbe jő, mihelytt 2387 napi¹ szenvedéseimre pillant vissza. A' szerencsétlen ember, ha érzi, hogy őtet *Isten* állítá azon helyre, a' mellyen áll, 's ha úgy küszd, a' mint illik, gyönyörűsége az Istennek, azt mondja Seneca; 's azt, a' mit viszont Lesszing mond, hogy a' Gondviselés mindég ad poltoléket a' jó embernek, példámon láthatnád, ha tanúja lehetnél házi boldogságomnak, melly annyi csapás után, a mennyi ért, nincs baj nélkül, de oly szép minden baj mellett, hogy ezt a' bajt még talán köszönöm is Tündéremnek, ki szerencsémét így alkotá. Eggy nálamnál 21 esztendővel ifjabb Asszonyka lett feleségem, annak az embernek gyermeke, kit én 1784ben azon tisztelettel kezdettem tisztelni, a' mellyel a' mi Szögyénink tisztelte kedves Ipát, az eggyetlen Pásztlhoryt; eggy oly Asszonyka, a' ki távol minden bohóságoktól, életemet úgy teszi szerencsésé, mint a' megszeplősíthetetlen természet' jó gyermeke eggy magának-élni kívánó embert tehet — 's ennek karján és emlőjin most ismét eggy gyönyörű kis alakot látok függeri. És osztán, kedves barátom, oly sok jó embernek nem is reménylét szeretete. Ezeknek számokban vagy Te is. Úgy nézem barátságodat, mint eggyik szép koszorúját szenvedéseimnek. — Élj szerencsésen, 's ne vondd-meg tőlem ezután is, a' mit most oly szépen nyújtál. — Széphalmon — nem Kázmérrt, — Januar 5d. 1808.

[Eredetiye Zádor Gyula birtokában volt.]

1214.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Kraszna 8dik Januar 1808.

Leg kedvesebb Barátom!

A mult holnap 28dikán irt kedves leveledet tegnapi Postával vettem. Köszönöm, hogy a nagy W[ay] József Miskolczrul Néked irt rendeit vélem közleni méltóztattál. — Kegyelmes és valóságos jó fejedelmünk ha ezen a Diatán nem nyert is, de nyertek ám azon el fizetet ellenségink soldgyán hizlalkodó Ministerek, kik a Nemzet és a Törvény feje közt való kölesönös bizodalomnak fen állását nem annyira önnön interesséjekre nézve nem akarják, mint azért, mivel

¹ 6¹/₂ eszt. 's 17 nap. — Pápay jegyzése.

el adván bőrököt, azoknak intézetei, kiknek intéseiktül füg alacson szolgálai lételek, ugy kívánnya. Barátom! ezen ugy nevezetet status szükségén való segítés sarkolatos constitutionk talp követ nagyon meg rezzenti — háládatlan maradéki vagyunk azon nagy össöknek, kik olj szép Nemessi szabadságokat szerettek emberkedésekkel és a kiknek ilj nemes törekedéseikrül el feleitkezve, romlásunkat magunk eszközöljük. — Nem gondoskodunk önnön valóságos szükségeinkrül, nem erőssödésünkrül, hanem fel segittyük és pedig adózás képpen azokat, kik a Magyar fénynek esküdt ellenségei és ezen leg vigyázatlanabb, gondolatlanabb lépést magunk generosus bőv kezüségnek nevezzük. Irtózom csak gondolattal is tekinteni Nemzetem állapottyát. Hát még Erdéjbul mi lesz? Látom lelkembe a jövőndöt és isszonyodom. Ah — Kedves Barátom, el enyészet azon boldog képzemény, melj csak nem régibe is jóval biztatot.

Nyughatatlanul várom exemplárjaidnak meg érkezéseket. Éppen ma írtam Kolosvárra is biztosomnak, hogy légyen vigyázással, és miheljt meg érkeznek, végye által a Ref. collegium Bibliothecariussátul. Mentül előbbi el adások az én gondom lesz; valamint az is, hogy a pénzt hiba nélkül kaphasd. Előre beszéltem már néhány Barátim-mal Munkáidraul, kik miheljt érkezik, által vészik és ha tuttam volna meg érkezéseknék ideit, a pénzt előre is ki csinálhattam volna, csak ugyan ennek a holnapnak végin be menvén, mint Kolosvárt, hol mulatok néhány napot, mint M. Wásárheljt a leg nagyob készséggel kívánságodat teljesíteni kedves kötelességemnek ismerem.

Mivel a S. Pataki collegiumnak nincs még helje botanicus kertnek, a mit oda szántam, aszt adom a Kolosvári Refor. Collegiumnak. Ennek elől járói meg értvén, mit ígértem Pataknak, Debreczennek és M. Wásárheljnek, jelenték, hogy nékiek alkalmas heljek van Botanicus kertnek, meg kérték segítéségemet és meg is ígértem — egy jó Barátom pedig árra ajánlotta magát, hogy a heljet be kerítetteti és maga köleségin üveg házat épített, meg érdemli ezen nemes ajánló hogy meg nevezzem, B. Bánfý Farkas az. Az Annya testvér volt Wesselényivel. Néked tavasszal exoticus fákat küldhetni szerencsémnek tartom. Pataknak tett ajánlásomrul mind azon által le nem mondok.

Utolsó levelemmel tudósítottalak a Bor iránt, meg ujitom itt kérésemet azon hozzá tétellel, hogy én 140 ft fogok küldeni, de mivel mind a két féle borbul kértelek, hogy külgy, ha többre menne, aszt is meg küldöm. — Feleségem tisztel — kis Geniedbe tudom nagy és eleven örömeid vannak — lelkembe örvendek ennek én is — élj leg boldogabbul, vagyok tisztelő barátod

Cserey Farkas mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1215.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró, Cs. K. Kamarás és Fő Ispán,
sok kegyességű Uram!

Tegnap délben vevém Mélt. Cserei Farkas Ur által parancsolatját Nagyságodnak a' köre való irás eránt, 's ime már készen van. Soha sem dolgoztam életemben semmit több készséggel, örömmel 's kevélységgel, és ha Nagyságodnak javallását megnyerendi, inkább fogom magamat megtiszteltetve tartani, mintha az ismeretes *non diu sed totum* csináltam volna, mellyről minap szóllának az újságok. Nagyságodnak lelkében akartam azt írni, az az, hogy a' Nagyságod' lelke sugározzék ki belőle. 'S mit mondhatna az, a' ki ezt a' költséges épületet hagyja a' lijának, egyebet, mint azt, a' mit most mond a' kő, hogy *itt* lakjék, 's a' hivatalok' fénye által ne engedje magát *atyái honnjától elvonatni*. Még azt akartam belő fenni, hogy *innen szeresse a' hazát*, de azon felyül hogy az a' Mélt. Ifjú Bárónak *szükség felett való* intés *immár*, azon felyül, hogy a' haza szeretet úgy is tulajdona mind azoknak, a' kik ősi lakjaikat szeretik 's kaczagják a' tisztviselők bohóságait: meg kell vallani, hogy a' Haza' szeretetének mindenkori emlegetése b r a m a r b a s z i z á l ó szónak tartatattik, 's úgy látszik, hogy inkábbára nem ok nélkül. — Méltóztassék már most Nagyságod velem tudatni, ha a' mit itt nyújtok, megnyerte e javallását — olyan e, a' min változtatni, igazítani kell — vagy épen megvetést érdemel 's mást készitsek. Nagyságodnak intése nékem tisztelettel fogadott parancsolat, 's kevélykedve fogom teljesíteni.

Kiczirkalmaztam a' követ mind az itt menő papirosra,¹ mind asztalom' deszkáján, hogy valamiként meg ne tévedjünk, 's a' Már-

¹ A gyűjteményben nincs meg, l. az 1208. és az 1217. sz. leveleket.

vány metsző el ne akadjon. A' mint itt áll a' papiroson, jól fog elférni, 's a' szem semmi disharmonia által meg nem lesz sértve. A' betűk is elég nagyok. Nagyobbak lehetnének, ha semmi üresség nem maradna a' köven, de az sok inconvenienst szülne: mert a' Mélt. Fő Ispánné' neve két sorba törnék-el, az pedig megbocsáthatatlan vétek volna. A' kő a' kapu felett lesz, és így nem áll olly magasán, hogy a' szem alkalmatlanság nélkül olvashassa-el az írást.

Jászón, Kassa mellett, igen szép fekete márvány van, és igen tartós. Én jobbnak tartanám itt vésetni a' márványt mint Váradon. Magam mennék-el a' Művészhez, 's dirigálnám. — Magam fogom Carton papirostra lerajzolni a' Felyülírást betüröl betüre; 's láthatja Nagyságod, hogy kezem elég szép formájú betűket fest azon C-ből, melyet az Inscriptio mellé annak jeléül festettem, hogy az első sor olly nagyságú lesz. — Ez a' C arra is szolgálhat, hogy méltóztassék azon helyre vitetni, a' hová a' kő fog tétetni, 's a' Bémcnőből reá felnézni, ha könnyen olvasható lészen e így?

Hogy levelem el ne tévedjen, Postára Recepisse mellett tészem-fel.

Ajánlom magamat nagy tekintetű kegyességibe Nagyságodnak, a' Mélt. Fő Ispánné kezeit alázatosan esokolom, a' Mélt. ifjú Bárót igen szívesen tisztellem 's maradok Nagyságodnak alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom, Jan. 9d. 1808.

A borítékon: ¹

Császári 's Királyi Kamarás 's Közép Szolnok Várm. Fő Ispán Nagy Méltóságú Hadadi Báró Wesselényi Miklós Urnak Ó Nagyságának, alázatos tisztelettel. *erga Recepisse*. p. Debreczen, Somlyó, Zilah, Zsibó.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görösöni levéltárában.]

1216.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 9dik Januar 1808.

Tisztelt Kedves Barátom!

A Barátság köteletséginek ismértem Horváth országi Bán Gr. Gyulaý Ignácznak December 31dikén Bécsbül hozzám intézet és

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte e jegyzés: «1808. 24. Jan. Kaszintzki, a kőre valló Inscriptióval.»

általam ma vett levelét le írva veled közleni. — Mit wahren vergnügen gebe ich Ew. Hochwohlgeboren zu wissen, dass Sie S. Mayestät der Kayser zum aller höchst Ihren Kammer Herrn unter heitigen dato zu ernennen und morgen als solchen nebst mehreren publizieren zu lassen aller gnädigst geruhet haben. Wo Sie das jurament ablegen werden — wird Ihnen zu wissen gegeben — ich vermuthe in Clausenburg beyrn Gouverneur à Dieu — ich gratulire Ihnen recht von Hertzen. — Oly kegyes volt a' Bán, hogy azon fáradozási mellett, meljeket tett ezen királji kegyelem meg nyeresibe, miheljít az járult hozzám, maga keze irásával e képpen adá tudtomra. — Kevélj vagyok, hogy a volt szószóllóm fejedelmennél, ki a Waj Miklós dolgába tartatott circularis gyülésbe első jelent meg. — Elj Boldogul kedves Barátom, és szeresd

hív tisztelő barátodat

Cserey Farkas mpr.

Krasznán 9dik Januar, 1808.

A Malmaisoni Császári kertből került Xerant. bract. magot, és egygy kissébb szerü virágot le nyomva — ide zárva küldök.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1217.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom Jan. 10d. 1808.
Szerelmes barátom!

A' holnapi póstával mégyen Zsibóra is levelem a' márványra készíteni parancsolt felyülírással. Közlöm azt Véled is:

Nicol. L. B. Wesselényi de Hadad

Stephani et Polyx. B. Dániel de Vargyas parentum sanctiss. f.

Regi Apostol. a Cubic. et provine. huic supr. potest. praef.

fundum avitum apto lare carentem

Cum Coniuge Helena Csereia Nagy-ajtensi, Wolfgangi, viri illustr. f.

Nicolao, filio ex multis unico, adhuc praetextato

ut spreta ambitiosor. miseria, sorte sua laetus domi habitet

his aedibus ornaverunt, mdecevm.

¹ Most is látható az eredeti levélen.

Néked barátom, magyarázatokra szükséged nincs. De megeshetik, hogy inscriptiómat megmutatod másoknak (mellyet nem csak nem ellenzek, sőt egész bizodalommal kérck) 's azok között lesz valaki, a' ki vagy az egészet fogja gáncsolni, vagy némelly kifejezéseket. Szükség tehát, hogy próbáimat 's feleletemet minden szóra kezedbe adjam. Imhol van magyarul is — de magyarul *ízellenül*, mert a' magyar nyelv' geniusa nem minden lépten követheti a' deákét. Az minden nyelvnek különöse van:

Hadadi B. Wesselényi Miklós

Istvánnak 's Vargyasi B. Dániel Polyxénának, szent tiszteletet érdemlő szüléknek gyermekek,

az Apost. Felsőnek kamarása 's e' Megyének Fő Ispánja,

ősi jószágát, mellynek nem vala magához illő lakja,

hitvesével Nagy-Ajtai Cserei Ilonával, Farkasnak, a' nagyfényűnek leányával,

még fiatal korú, 's sok közzül maga maradt Miklós fíjoknak, hogy megvetvén a' hivatalokért-veszők' nyavalyás bohóságokat, sorsának örülve homn lakozzék,

e' palotával ékesítették, MDcccviii.

parentum sanctiss. — nem *szent*, sem nem *gyermekek éránt kegyes* (azt a' *pius* tenné) hanem *szent tiszteletet érdemlő*. Regi Apostolico a Cubiculis. — Nem Sacratiss. Caes. et Reg. Apost. Mattis Camerarius. Okát *Te* tudod.

Provinciae huic Suprema potestate praefectus. — *Huic* in dativo, non in genitivo *hujus*. Romában nem Praefectus *Vrbis*, hanem Praefectus *Vrbi*. — — Suprema potestate, mint *Tribunitia Potestas*, szebb mint Supr. Comes.

Avitum fundum aptolare. Horatiusban: et avitns apto cum lare fundus. apto az az, jószág kicsinységéhez vagy nagyságához jól illő szegény vagy pompás lak.

Csereia Nagy-Ajtensi Romaisan, az a' de Nagy-Ajta azért nem maradt meg, mert nem illett a' Csereius, Csereia terminatiohoz. és a' *de* itt már 3szor fordúlt volna elő az Inscriptióban. — Gróf Teleky Sámuel is így mondja a' hitvese felől Catalogusának Praefatiójában *Iktarensis*.

Filio ex multis vnico. — Atya szóll a' kőven. Hadd sohajtsa a' többinek' elholtát.

Praetextato. Ciceró is él a' szóval, gyermeki praetextát hordó, az az még ember kort nem ért fíjok.

Ambitiosus — Nem *nagya*, hanem *hivatalra* vágyó, a' ki *ambíál*.

Miseria. Horát. Hacc est vita solutorum misera ambitione, gravique! az az: Illy boldog életet él, a' kit a' hivatalra vágyás nyomorúságos bohósága nem gyötör.

Sorte sua lactus — ismét Horátz' szavai: Laetus sorte sua vives sapienter, Aristi! —

domi habitet. Mind a' két szó kérdésen felyül van. *Domi nobilis*, Sallustnál. — Tecum habita, a' Satyricus Poetánál.

aedibus. — Nem ház, hanem pompás alkotvány. Igy nevezték a' legpompásabb Templomokat is. *Aedes Concordiae*. etc.

Ornaverunt. Mind *ékesíteni*, mind *elkészíteni*.

Most az *Egészre*:

A' 2dik sor el nem maradhatott, hogy olly férjfit fessen, a' ki nem csak abban kevélykedik, a' mi sok semmire valónak jutott, az arany kulccsal és Fő Ispánsággal, hanem azzal is, a' mi való dísz: a' nagy szülék. Ezért hozatik elő a' Wolfgangus is, vir *illustris*, melly mind a' nagy embert, mind a' fényes tekintetűt jelenti.

A' kis Báró igen apposite jön elő, 's illik ott említeni, a' hol a' báróné és az építők szüleji említetnek.

A' penultimus sor úgy tartom megillet minden éplelkű olvasót, 's annak nem kell magyarázat.

Ki czirkalmazám a' kő hosszúságát, magasságát. Elfér mind, 's a' Báró, Báróné 's Kis Miklós neveik 2. hüvelyknyi nagyságú betűkkel lesznek írva, az pedig olly nem nagy magasságra elég. —

Soha sem dolgoztam életemben semmit több kedvvel, örömmel, kevélységgel, 's Sógorod engem inkább meg nem tisztelhetett. Az én munkám lesz Zsibón — ZSIBÓN! — érzem ennek becsét egészen.

Megírtam a' Fő Ispánnak, hogy a' követ, ha javallást talál nyerni az irás, Jászón metszetem, 2. mértföldnyire Kassához, hol a' *fejér* barátoknak ollyan *fekete* és *kemény* márványok van,

mint¹ Magam rajzolóml le a' betűket Carton papirosra, hogy el ne tévessze a' metsző, 's úgy osztán Debreczenbe vitetem a' Mcczenzóffi vásárosokkal. —

Óhajtom Tőled hallani, mint vetted ezt Te, és mint Erdélynek tudós fiai. —

A' bor le van pecsételve. Gondom lesz, hogy Debreczenbe vitesék Diószeghi Sámuel Praedicator Úr pinczéjébe. Mikor ott lesz, hirt adok, hogy elvitethessd. Ha lovat vennék árába, *látatlanul* venném, az pedig bajos, noha barátságodra bízhatnám magam. Barátságodra, mondom, mert noha nem Te választanád, Te volnál a' ki azt szerzi; 's az illyes dologban fél az ember. Példa reá a' gazdag Tisza László és a' tőle lovat vett Szilávy György. Ez rítúl panaszkodik Tisza ellen, noha barátok. De még nagyobb baj az elhozatás; 's legnagyobb, hogy árának hatod részét az új törvény szerint a' Császárnak kellene adnom. Osztán nékem alig van valamire inkább szükségem mint pénzre. Vedd-fel tehát, édes barátom, majd ha a' bor elérkezik a' 70 aranyamat, 's könyveimnek árokkal, mellyeket ismét barátságodba ajánlok, egyszerre küldd-fel. —

Kolozsvárra menvén, kérlek, járj végére Dr. Pataki Úrnál, hová levének 30 Rf ára Diógenesim, vagy ha elköltek, hová leve az árok? Ha kezedhez veheted, tedd ezt is a' többihez. — A' Sennovicz könyvére azt mondom egészen a' mit *Te*. — Kivánom, hogy első leveledet már úgy ird mint Fels. Ausztriai Császárunk 's Királyunk aranykolcsos híve. —

Mélt. Zejk Dániel Urral szólj Enyednek eladni szándékozó könyveim eránt, 's ha Vay József le van festve leányánál, Portrét gyűjteményedet öregbitsd a' legnagyobb Magyar képével.

Maros-Vásárhellyt lévén, fuss végig a' Hazai Tudósítások hat utolsó holnapi levelein. Sok jót találasz bennck. — Nekem pedig felelj minél előbb.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

¹ Az eredetiben is így van kipontozva.

1218.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Január 16d. 1808.

Szentül szeretett barátom,

Ma inneplem 24dik visszafordulását azon estvémmnek, mellyen a' legszebbike a' lángoknak a' legmennyeibb oltáron lobbant-fel előttem; az a' láng, a' mellyről akkor szállánk, midőn Te engem Somlyóig kísérni méltóztattál 's Berlint emlegetéd. Ez vala vezetőm azon rózsás mezőkön, hol az ifjúság virágai alatt kígyók voltak elrejtve, ez azon irtóztató útamon, hol fejem felett az ég látszott összevonomlani akarni, lábaim alatt pedig az Orkus irtóztatóságai rendültek-meg. Melly út, barátom! De meg van futva! Ez vezetőm most is, érettebb koromban; ez vezete a' Sophie' karján a' Hynen oltarához; ez vezete Zsibóra 's Krasznára; ez vezete még elébb hogy Krasznát láthatám, a' Te barátságodhoz — ez vezet egykor oda, a' hol Phigie már fekszik 's egykor Sophiem fog fekünni. — Édesitse-meg addig tövises utamat a' Te barátságod, 's a' Jónak, Szépnek, Igaznak veled gyakorlott szent szeretete! 's tégyen érdemessé azon megbecsülhetetlen kedvezésekre, mellyeket nékem három esztendő oltá nyújtogatsz! — — —

A' Hálai Allg. Lit. Zeitungot olvasgatom, 's ott egy munkára találok, melly olly nagy magasztalásokkal említetik, hogy Néked tartozván studiumodra, vétkezném ha vele meg nem ismértetnélek: Leipzig und Rostock, bey Stiller. Ueber Naturphilosophie von D. G. F. Link, Prof. zu Rostock. 1806. 202. S. kl. 8. (18 H.) — Olvassd-meg az említett Újságban, April. No 94. S. 745. — Én hozzá nem tudok. De olly szép, a' mit mond, hogy hajlok elhívésére, hogy igazat is mond. Igaz a' mit az első şban mond Recensense. Az a' homály, a' melly Metaphisicaló Iróink munkájikat úgy el fogja, nyilvánosság jele, hogy magok sem tudják mit mondanak.

cui lecta potenter erit res,

nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo

Horat.

M. Vásárhelytt, ha valahol Hazánkban, találsz Hálai Allg. Lit. Zeitungot 1807. —

20. Január 1808.

Most estve veszem a' Kurírnak 4dik levelével együtt 8dik és 9dik januáriusi leveleidet. Nem szükség gratulálnom a' mentéd zsebje mellett függendő arany rojtocskához. Tudod mint óhajtottam azt, és tudod miért óhajtottam. Megtiszteltetésedet úgy veszem mintha engem ért volna. Minden gratulálás helyett csak azt vetem e' sorok mellé, hogy az én Csereim felfüggeszti ugyan a' rojtocskát: de minekutána felfüggeszti, **eszébe se jut többé hogy az ott függ.** — Szívemből örvendek az Erdély' Cancelláriusa esillagos mellyének is. Az a' Kleksz (a' mint Pfeffel nevezi a' Rendek' nagy czimerét) tiszteletet érdemlő szív felett fog állani. — Vay József és Nagy Pali, (kit Fels. Urunk, a' mint hallom, der Nad Pali-nak hív) semmit sem kapának. Én az illyekről csak azt tartom, hogy et adesse et abesse potest; a' jót rosszá nem teszik, mint jóvá nem a' rosszat. — Széchényi aranygyapjat kapa. Zichy Károly is. — Nagy textus az elmélkedésre a' mai újság.

A' Napam ma nálam volt, 's az új Diaeta articulusaít ide hozá az Ipamtól, hogy hajtogassam össze. A' Vármegyék' határjainak kidolgozására rendelt Deputátusok közt megjelene a' Nic. B. Vay S. C. R. A. M. Camerarius és **Generalis Campi Vigiliarum Praefectus** neve is. — Vallyon Péchy Imre Consiliarius lesz é a' mostani menyegző által? — Borodat küldöm e' napokban Semlyénbe, ha Debreczeni útam el talál maradni. Légy gondon kívül. Mikor ott lesz, megírom, hogy érte küldhess.

Imhol a' B. Riedele úgy nevezett Epitaphiuma. — Nem szükség mondanom, hogy ez csak meghitt emberednek való újság.

POSTERITÉ APPRENDS.

Philippe Comte de Heister, dernier rejetton d'une illustre famille de la Carinthie est le mortel respectable à qui le poème ci-contre est dédié. L'histoire te rend compte de ses glorieux ancêtres et des services importans, que lui-même a rendu à la patrie dans la guerre contre les français sur l'Rhin, en Flandres et en Italie. Tiens de moi d'autres faits de Detail.

J'étois tombé dans le plus profond abime de la misère humaine; c'est à dire, ma patrie m'eut pour suspect de favoriser les principes

abominables de la rebellion, qui avoit porté le peuple en France à renverser et le trône et l'autel.

Je fus arrêté le 24. Juillet 1794. Je fus condamné et executé le 28. Juillet 1795. Je perdis tout ce qu'un homme peut perdre hors la vie, que j'ai passé depuis ma sentence, jusqu' au 12 Mai 1806, dans des affreuses prisons, séparé entierement de toute société humaine: n'ayant de communication, qu'avec des géoliers, que je voyois trois fois par jour, pour un moment. Je fus dans la forteresse de Kufstein en Tirol, dans celle de Graz en Stirie et enfin depuis le 21 Avril 1797 dans celle de Munkács en Hongrie. Je fus mis dans un Couvent des frere Mineurs à Brün en Moravie, ou je suis entré le 7. Juin. 1806.

C'est ici que le Comte Heister m'a honoré de son amitié, de sa protection, et qu'il m'a comblé de bien faits. Le Comte s'est assuré, que ma volonté étoit soumise aux loix de mon pays, que j'étois sincérement disposé à me conformer à ses usages et à respecter le gouvernement, et apres avoir fait cela, il ne m'a plus abandonné. Tout le bien dont je jouis dans ma situation actuelle vient de lui, et tous les maux que j'endure, me pesent beaucoup moins qu'ils me péseroient, si cet homme respectable n'étoit pas. J'étois tres malheureux sans lui. Ami adorable et magnanime, recevez avec votre bonté sans exemple l'hommage de ma reconnoissance, tout stérile qu'il est. Mon ame ne peut cesser de Vous être reconnoissante, qu'en cessant d'exister. *Egenus et pauper sum.* Sans quoi un Marbre marqueroit le point du corridor claustral, ou j'ai pour la premiere fois vu votre consolante image. Que ce papier soit un monument de ma dette et de mon sacré devoir de gratitude envers vous. O l'ami de ma jeunesse! O le Dieu tufélaire de ma vieillesse des astreuse. Qu'une longue vie par tous les bonheurs imaginables soit votre partage et celui de votre soeur, Louise Comtesse Douairière de Blumegen, de votre épouse Sidonia Comtesse de Königseck, et que ce soit l'apanage de votre chère fille Louise.

Quand vous regarderez ceci, souvenez vous, que ce papier, les couleurs qu'il porte, la plume qui a tracé les caracteres, et la calme et douce disposition de l'ame, qui conduisit la main de votre serviteur et ami, tout est votre don. Grand merci! O Posterité! on ne peut pas s'avilir en agissant bien. Cherche dans les vertus sociales la félicité des nations: elle y est et nulle part ailleurs. Adieu, cher lecteur.

Celui qui te souhaite tous les biens de la terre et une longue vie, c'est Julien, l'auteur du poeme ci-contre, et qui a fait tout ce que tu viens de lire et tout écrit de sa propre main, et achevé ce 14. Septembre 1807, qui est le premier jour de la soixantième année de mon age. Le Comte Heister a le même age. Je me suis moi-même donné le nom de Julien, après avoir perdu le mien par ma sentence. Je m'appellois André Nicolas Baron Riedele. J'étois employé à Florence pour instruire l'Archiduc François aujourd'hui Empereur d'Autriche et son frère Ferdinand dans les sciences mathématiques. Depuis l'avenement au trône impérial de Leop. II. je vivois à Vienne d'une petite pension et de mon peu de bien confisqué. J'étois logé in der Schwertgasse bey den sieben Schwertern im ersten Stock, où je fus saisi de grand matin par un officier de la police qui s'appelloit le secretaire de la Regence Banwart.

Je fus séparé de ma fille et de mon cher intime ami, qui est mort. Je le pleure. Ma fille adoptive Louise vit encore et est mariée à Florence, et m'assure qu'elle m'aime.

VALETTE POSTERI!

Nem hagytam ki egy betűt is, Barátom! elborzadtál ugy e olvastára? És ime ezen rettenetes sorsnak én is részese vagyok. De mennyivel szerencsésebb! Áldom a' gondviselést, mely a' hajótörésből partra juttatott. Öllelek.

A' Tökés' levele extractusát nem a' Hazzai Tudósításoknak küldöttem-meg, hanem Decsinek. De félek, hogy Decsi bé nem teszi leveleibe. — Kár, hogy Kultsár által magadat olly nagyon engedted megbántatni. Igaz, hogy ő néha rendes tefteket tesz. De még is vesztesz vele, hogy nem olvasod. — Ő tégedet személyesen megbántani nem akarhatott, 's felelek érte, hogy nem is bántott. Pénzed megtévedhetett.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1219.

Kazinezy — Kis Jánosnak.

Széphalom, 22. Jan. 1808.

Kedves barátom,

Ha barátságod változhatatlansága felől olly erős nem volna hitem, 's ha vétkesnek esmerném valamiben magamat, azt vélném, hogy hallgatásod elhülésnek munkája. Így az a' rettegés száll meg, hogy vagy betegeskedel, vagy valamelly szerencsétlenség érte házatad. Fordítsa-el azt az ég rólad, és engedje nékem azt az örömöt, hogy nem sokára új leveledből olvashassam, hogy rettegéseimnek mind egyike haszontalan volt.

Tegnap hozzám jöve egy ennekelőtte alig látott Ifjú, Cserpi Károly Ur. Nálam ebédelt, 's jelentette, hogy két hét múlva bizonyosan indul Pestre, az akkor béállandó Terminusokra. Megigértettem magamnak, hogy Verseid' csomóját, (melly rég olta pecsét alatt áll és a' bizonyos alkalmatosság után várakozik,) leviszi, és Instítórának *csak Receptisse mellett* adja által, még pedig önn személyében. Képzeled millyen nagy vala örömöm ez újság hallására. — Felbontottam a' csomót még egyszer, 's most újra olvasom verseidet. Szebb folyamatú ezen csomóban alig van, mint az a' kettő, melly itt megyen ugyan, de az első kötethez tartozik: 1) Némethünk' halálára Szentgyörgyinkhez itt versed, 2) Horatiusnak nem régiben küldött Satírája. — A' *Zríni nemű* (nem scandali Reimű) verseknek minden *külső* szépségek a' Reim. Azoknak tehát nem lévén többjök ez *eggynél*, ezt az egyet *egészen* meg kell adni. Ellen és szűnetlen nékem nem rosz cadentia (Reim) — de ez a' két verse Bessenyeinek:

A' természet itt csak maga írta *magát* (∪ —)

Nem igazította még mesterség *dolgát* (— —)

igen rossznak látszik: mert a' jámbus ugrású első Reim szóval rosszul illik öszve a' spondeusi *dolgát*. A' hol verseidben ilyenekre akadtam, ürességet hagytam a' kézírásban vagy jegyet tettem mellé.

De semmi sem bántja fületem jobban, mint az azon egy hangon végződő sok sorok. E' napokban olvasám Herdernek Poesie u. Kunst Abtheilungja valamelly kötetében azt, a' mit az Arabs poemákról ír, hogy ők egy egész, tíz ezer versre is menő, Epicumot ugyan azon hangon végződő sorokban irnak. E' leveletem ágyban fekvé

írom, és így most alkalmatlan volna a' könyvet előkeresnem vagy kerestetnem. De reményem addig, míg Cserépi útnak indul, jobban leszek, 's csomódba fogom zárhatni az erről szöllő št. Kivált Musarionodban vannak illy dormitatioók, ha azon verbumból, mellyet Horácz mond Homórról, szabad ezt a' fertelmes substantivumot faragni. Az illyeket mind kijegyztettem. Légy figyelmes, midőn majd felolvastatod verseidet Alumnusod által szemeidnek kínélése miatt, hogy a' hol a' levelek márgójin jegyzést lát akár vörös krétával, akár tintával vont X-ecskéket, ott álljon meg.

Tíz nap oltá a' tavaly érkezett Hálai Lit. Zeitung darabjait olvasgatom. Abban (talán a' Febr. vagy az Aprilisi Heftben) Deninának la Clef des langues nevezetű Philológiára tartozó munkája recenseáltatik. Hiszed e hogy elég patientiám van, azt az egész talán 40. paginányi recensiót kiírni? Jenischnek előttünk ismeretes munkájával egytűvé kötve recenseáltatott. Amazt nem láttam (t. i. a' Jenisch recensióját), de meg fogom olvasni, és kiírom azt is, hogy mindég kéznél legyen. Denina eránt pedig Geistingernek írtam Bécsbe, hogy küldje Diligence szekeren, elunván Pestről felesztendőként várni, 's néha tovább is a' mit kívánok. Kérnélek, édes barátom, hogy azt a' könyvet Te is hozassd-meg magadnak. Talán az kedvet nyújt Neked koszorút nyert írásodnak újra dolgozására, melly olly munka, hogy minden triennium alatt újra meg újra kellene dolgoztatnia, a' szerint a' mint a' hozzá tartozó Materialék a' gondos Író olvasása 's dolgozása közben gyűlnek. Cserépitől nagy örömmel értem, hogy Gr. Desóffy Pipsz, a' Zemplényi Küvet, ki mellett Cserépi patvarista volt a' Diaetán, a' Te munkádat azzal a' szertelen örömmel és csudálással olvasta, a' mellyet az valóban érdemel; 's úgy mondja Cserépi, hogy az Pesten közönségesen nagy tekintetet vont magára.

Ujra szívedre kötöm a' feleségem imádságos könyve meghozatását, 's e végre kiírom titulusát és egynehány könyörgés első szavait, hogy a' kire a' könyv megvételtet bizod, meg ne tévedjen.

Das Gebetbuch in der Sprache des Herzens. Prag, 1803. bey Hocase u. Widtmann. —

Morgengebet. Allm. Vater der Natur, in dieser Morgenstunde, etc.

Ÿ 2. Siehe mit Wohlgefallen auf die Huldigung ...

Ÿ 3. Ich danke dir v. ganzer Seele ...

Ÿ 4. Du kennst alle m. Bedürfnisse ...

Ÿ 6. Verleihe mir die Kraft, etc.

Abendgebet. Ich danke dir, allm. Gott für alle d. Gutthaten.

Ÿ 2. Er selbst ist nun auf ewig, etc.

Ÿ 3. Mit reuevoller, etc.

Allgem. Gebet. Herr, der du im Himmel thronest.

Um n. Gott gefüll. Lebenswandel. Zu dir, m. Herr u. m. Gott, etc.

Um glauben. Dank u. Anbetung sey Dir, etc.

Empfölg. des Vaterunsers auf Gott. Herr, du bist m. Zuflucht.

Dankgebet. Herr, Versammle m. Geist, etc.

Én a' Bécsi Annálisokat 1802. oltá, és így kezdetek oltá, bírtam. Szentgyörgyinek által küldöttem mind a' mi volt. Ó másnak adta által, 's ez azt szülte, hogy most 22 ft. 30 xrt kelle fizetnem az elveszett darabok újabb meg hozatásáért. Ezek csak most jöttek kezemhez. NB. az 1805diki darabok egyenesen Debreczenbe mentek, 's ott elvesztek, minekelötte láthatnám. Most vévén tehát ezeket, mikor bele fáradtam a' Hálai A. L. Z. kiírásába 's forгатásába, a' Bécsit vettem-elő. A' kettő közt valamellyik eggy Német Poétát ránczigál meg azért, hogy a' versek sorait nem Commán, hanem oly szókon végzi, a' mellyeken azoknak nem kellene végződni. Ezen recensiót is kiírtam számodra, 's verseid csomójába teszem. Világosságára fog lenni azoknak, a' miket Első Köteted megküldésekor mondtam volt, mellyekre Te nékem Wielandból hozál apologizáló példákat. Én azt tartom, hogy az nem mindenütt szenvedhetlen, de néhol az is. Hol az, és hol nem az, azt az ízés választja-meg.

Édes barátom, nem mondhatom eléggé, melly igen örvendek azon szerencsémnek, hogy Téged Deninával, 's Herdernek és ezen most említett Recensiónak soraival 's az imádságos könyvvel megismerttettem, 's arra kérlek, hogy ha olvasásod közt valamire akadsz, a' mit czélomra hasznosnak vélsz, méltóztassál velem viszont Te is tudatni.

Cserei Kammerherré leve. Ma írok neki eránta. Gratulálok, de, mondám, a' széplelkű Cserei felől azt hiszem, hogy ő felakasztván 'sebje mellé azt az arany rojtocskát, úgy tészem, mintha nem is tudná, hogy az ott fityeg. Az olyan sem jóvá nem teszi a' rosszat, sem rosszát a' jót; et adesse et abesse potest. Az Erdély Cancellariusá mellyét is csillag ékesíti; mert az a' melly valóban ékes, nem egyedül a' csillagért, hanem magáért is. *Melly* nélkül az a' *csillag* csak az, a' minek Pfeffel nevezi: ein Kleks. — Én igen nem szeretem az olyan embereket, mint az én drága rokonom Rhédei Lajos, a' ki most is Leopold Keresztésévé leve. De azt is a' Plátó szava

szerént Diógenesi még kevélyebb kevélységnek tartom, hogy Gr. Desöffy József barátunk a' rojtocskát a' mente 'sebbe mellé nem akasztatja, Magnás lévén, kiknél az *Sitte*.

Addig beszélek veled ezekről, hogy majd elfelejték egy literárius ujságot. Azt külön papiroson írom itt.

Próbát tevék ha a' szerellem' legboldogabb örömét tudnám e festeni *igazán és kényes kézzel*, hogy azt a' *nemes lélkü* is olvashassa; 's lásd ezt a' Ritornellát, ha talán még nem közlöttem. Az egy boldog férj' örömcit festi, kinck hölgye *elfáradva* megyen ágyba, és a' ki kész lemondani, elhalasztani örömét, hogy a' szeretett hölgy alhassék.

«Ne, ne! megöl az álom; hagyj alunni!»
Mond félig alva már az édes lyányka,
'S reám borúl, 's elszunnyad karjaimban.

Én engedek, 's a kedves terhet össze
Fűzött karokkal tartom átszorítva,
'S számlálom szíve minden döbbenését.

De végre virrad. Hahh, egy mély fohász, és
Utána csók, egy néma — kínjainnak
Felhozza végét és a' várt jutalmat.

Göthei tűz legalább. Az első sor értelme:
Nicht, nicht! mich tödtet der Schlaf. —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1220.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr!

Ezen három hordó Tokaji boromat méltóztassék, kérem, pincezéjébe befogadni és minden illetéstől védelmezni, míg Mélt. Cserei Farkas Úr Erdélyből értte küld és elviteli. Egyedül azért kérem erre az Urat, hogy bizonyos lehessen az eránt, hogy a' bor a' maga épségében adatik által az érette küldendő Erdélyi cselédnek. —

En az Urnak és a' hűgomnak megirtam Decemberben a' leányom születését. Ha ezt mind eddig nem tudná a' Hűgom és az Ur, jele, hogy a' levél a' Postákön tévedt-el. Ne vegyék hidegségnek. A' gyermek neve Eugénia. Nagyon kövér, egészséges gyermek, és physiognomiája azt árúlja-el, hogy testvére a' megholtnak.

Ezen 5 frot méltóztassék Posta Mester Uramnak nem küldeni, hanem elvinni, és megmondani, hogy ebből és a' hárfa árából vegye ki Postaköltségbeli restantiámat. Sajnálom hogy az eddig haladt, de tulajdonítsa azt környüllállásimnak, mellyeket illy későre is alig tudok rendbe hozni.

Ezen szekerem fel fogja hozni Nagy Gábor Urtól elhozatni kért könyveim ferslágját. — Ha még is Debreczenben volnának azok, kérem az Urat, találjon módot, hogy míg szekerem Semlyénben múlát, kihozatthassanak. Továbbra nem lehet halasztanom felhozatásokat.

Decemberben Dellvó László Krassó Vármegyei Fő Szolgabíró nálam múlátott egy nap, ő testvér öccse lévén annak a' Dellvónak, a' kihez a' feleségem öccse méne férjhez. Az az Ur kedves Sógora felől olly szép képet festett, hogy ezt a' hírt véteknék tartanám az Ur előtt 's Ipája előtt elhallgatni. Közönségesen szeretik 's becsülik Temesvárott, azt mondja.

Ajánlom magamat barátságába 's maradok

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mp.

Széphalom 23. Jan. 1808.

A' hárfa árából talán kilelik a' Telegdi Gábor minapi Compacziójának is az ára. Ha ki nem telne, vagy Posta Mester Uramnak is marad praetensiója, adja tudtomra az Ur. — Esperest Urat tisztelem.

Fazekas ugyan e levél harmadik lapjára jegyezte válaszul adandó levelének fogalmazványát, a mint itt következik:

Erre 29. válaszoltam.

Eugenia Nagy név. De azt gondoltam, Iphigenia után Iphianassa lessz. Az a' Nagy hírű, kiről Lucretius emlékezik, Esmeretlen indulat ugyan előttem: de [azt] is képezem, melly édes sensatiot szerezzen az a' Tekintetes Urba, hogy a' mint írja, El-tünt Iphigeniájára ebbe rá talál. — Ritkán volt Virgilius ollyan tűzbe, mint mikor Marcel-

lusrol ezt írta «Quantum instar in ipso est!» De az Eugenia fatuma más leszén.

Kivül: 1

Tiszteletes Fazekas István Urnak.

Ér-Semlyénben.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1221.

Id. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak.

Méltóságos Ur!

Kedves Uram Barátom!

Levelét az Inscriptióval együtt vettem. Fáradozásait a' legnagyobb indulattal köszönöm: Éppen induló félben lévén a' Vármegye Törvény Székére, oly bővön mint akarnék, nem írhatok. — Az Inscriptio egészszen igen tetszik, tsak szeretném, ha ezen rendben «Ut Spreti Ambitiosorum miseria sorte sua laetus domi habitet», a' laetus után «nisi Patria vocatus», vagy Patria urgente, vagy valami, a' mi ezt tenné, bé mehetne; ne hogy azt láttassam injungálni a' Fiamnak, hogy ne szolgálja Hazáját. — A' kő készítettése is igen jó lesz ott, a' hol a' Méltóságos Úr gondolta. — A' betűk aranyosok légyenek, és ha a' kő el készül, jól bé pakolva, Gróf Andrási Károly Úrnál Kassán le tételni méltóztatik, mert onnan az el hozásra leg könnyebben található módot. — A' ki feketített betű nagysága is egészszen jó, hanem már tsak egészszen a' Méltóságos Úr gondosságára bízom. Eddig való sokszori tudósítását is a' Méltóságos Úrnak köszönöm 's ezutánra is ki instálom; a' Diaeta ugyan el mult, de azért tudom még is leszsz Stoff az írásra. Feleségem, 's Fiam tisztelik, én pedig magamat barátságába ajánlván vagyok

a' Méltóságos Urnak

alázatos Szolgája

Baráttya

M. W. B. Wesselényi Miklós ímpr.

Sibón 25^{dik} Jan. 808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

1 Fazekas a levélre, a melyen a piros pecsét még látható, ezt jegyezte a címzés alá: »percepi 26-a. Jan. 1808.«

1222.

Báróczy Sándor — Kazinczynak.

Drága Kedves Bruder Uram!

Ocsovszky¹ Úr által kezemhez-szolgáltatott Elegyos fordításainak első kötetét vettem szívesseggel, 's különösen köszönöm rollam lett meg emlékezését; annyival is inkább, hogy, önnön maga érdemeiről elfelejtkezvén, mindgyárt Czimlevelén oly mineműséget tulajdonitt kevés tehetségemnek, mely által a' Következendők előtt könnyen hízelkedés gyanújában hozhatná magát. Ily kettőztetett irántam viseltető figyelmetessége valósággal meg érdemlette volna, hogy által adása után azonnal, mind vételéről, mind pedig rajtavaló örömemről bizonyossá tégyem Bruder Uramat: de éppen valamely Chymicus írásaimnak mutatótáblájival, mellyekhez már több esztendőktől fogva mindég szándékoztam fogni, lévén foglalatos, nem bátorkodtam félbe szakasztani, tartván attól, nehogy azon bár mely kevés időközé alatt is hozzájokvaló unalmamnak recidivájába essem, és úgy osztán, örög esztendeim hozván úgyis magokkal, a' halál végrehajthatásokat egészszzen füstbe hozza.

Reménlem nem fogja rosz neven venni kedves Bruder Uram, ha már fordításának tárgyáról is közlem ítéletemet, mely egyedül tsak abból áll, hogy valamennyire örvendtettem a' Négy Palatzk és a' Szamniumi Menyegzők magyarul is világra lett jöveteleken, tsaknem annyi kedvetlenséggel láttam Alcibiád, A' két szerencsétlen, és A' szép Aniko más öltözetbenvaló megjelenéseket: mert ezek, jól rosszul, már egyszer fordítva voltak, azért azt az időt, mellyet ezeknek jobbításokkal töltött el, jobb lett volna másokra, mellyek magyarul még nem találatnak, fordítani. Mármontelnek mind edgyütt 23. Meséi, vagy ha inkább tettik, Regéji lévén, ha azt a' hatot, mellyeket én már fordítottam, a' hozzájok járult Négy Palatzk és Szamniumi Menyegzőkkel kihuzomis belöllek, mégis marad tizenöt, mely elég tágos, termékeny, és már béis vetett mező lett volna, gazdag takarmányt hordani belöllek Magyar Hazánkfiái számokra. Azonkívül az ilyen vetélkedésekben, vagy edgyik, vagy másik rész mindenkor meg sértetődik. Ha a második fordítás jobb az elsőnél, ugy ennek Írója meg pirul: ha rosszszabb (mely esettől Bruder Uram nem tart-

¹ Báróczy *Joszofszkának* írta; Kazinczy javította ki az igazi névre.

hat) úgy amaz éppen nevettségessé teszi magát; ugyis oly gazdagok még nem vagyunk könyvek dolgában, hogy külömb külömb kiadásokkal bujálkodhassunk, most csak szaporításokról kell gondoskodnunk, hogy mindenféle Olvasó inye szerintvalót kaphasson, és úgy terjedjen a Magyar Litteratura.

Azt tartom, hogy eddig már vette Bruder Uram Mgs Generális Baro Vay Miklós Ur által küldött képeket; kérem tartsa továbbra is szíves indulattyában originalissát, és legyen viszontag tökéletesen meggyőztetett

igaz barátságáról

Bárótzinak.

Béts 26. January 808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

1223.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Tasnád, 26dik Január 1808.

Nagy érdemű igen kedves Barátom!

Annalen der Literatur des österreichischen Kaiserthums 1807dik esztendei 12 darabját most egyszeribe kapván meg, annak Juliusi darabjába, toldalékjának 52dik lapján lelkemet vidámitó indullattal olvastam Magyar poézisünk minéműséginek olj szép, és tökéletes le irását általad. Köz háládatosságot érdemlesz, hogy annak minéműségit nem csak hogy ilj szép lélekből gerjedő tökéletességgel terjesztet a Tudós világ elibe, hanem azokat is érdemek szerint ismerteted meg, kik a szép izlésnek ezen nemessebb voltú tárgyát tökéletesebb állapotra mivelték. Hazád és Nemzeted iránt már olj dicséretes mértékbe meg bizonyítot érdemeidet nevezetesen gyarapítottad ez által; fogad el töllem igaz tisztelőd és leg egyenessebb Barátodtul a köszönetet, meljnek ki fejezésire leg szentebb Hazafi kötelességtül ösztönytetem. Meg vallom, világosodtam abbul, és tanúságot vettem.

A Csokonay Monumentuma iránt való emlékezetbe érdemem felett meg vagyok dicsőítve, köszönöm becses Barátságodat és a mely intést adsz abba nékem, követni egy igen szent, igen szép kötelességemnek tartom. Kedves Barátom, olj igen sokkal tartozom szép barátságodnak, hogy annak illendő meg hálálására minden erőm se

elégseges olj mértékbe, a mint én mind tartozásomat meg ismerem, mind annak teljesíthetésre való készségen hozza magával. — Én innen holnap indulok haza. Feleségem tisztel — hogy van a kedves kis Genie — csókolom, vagyok igaz hív barátod

Cserey Farkas mpr.

Tasnád 26dik Január: 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1224.

Virág Benedek — Kazinczynak.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

Édes Barátom!

Szemere, kiről te dicséretesen emlékeztél egykori leveledben, és a' kit én a' múlt nyárnak vége felé örömmel láttam, Szemere, hozzád menendő ifjú Úr, kérte-ki tőlem e' sorokat. Légyenek válaszul minapi leveledre. Én nem vagyok rest, ha annak látszom is; írogatok, és talán egy néhány holnapok után mutathatok szépet (legyen szabad így szólnom) Széphalminak, és mind azoknak, kiket hazafiúi lélek elevenít. Légy boldog és «Élni siess».

Virág mk.

Az eredetit egy autographonokat gyűjtőnek adtam.

K.

[Kazinczytól készült másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1225.

Kazinczy — Gróf Gyulay Ferencznének.

Széphalom, Jan. 28d. 1808.

Méltóságos Grófné,

tisztelt kedves barátném!

A' mai postával vala örömöm Nagyságodnak minden becses feljött muló szép levelét vennem. Azon a' Süsie szép lelke ömlött-el ifjonti bájolásaival. Az illy napok mint ez a' mai, teljes jutalmi az én szenvedésekkel 's örömeikkel igen gazdagon megáldott életemnek.

Nincs mit panaszkodnom a' végezés ellen. Ritka ember az, a' ki illy szerencsével dicsekedhessék! —

Sietek Nagyságodnak adni hirt. — 11dik Deczemberben egész formalitással meg volt a' gyürü váltás, Fanny és Teleky Jóska között. Fanny felől nem tudok semmit mondani, mert én ő vele keveset szóllottam egész életemben. De Teleky itt ebédele Septemberben 's el vala ragadtatva a' lyányka és a' lyányka anyja által. Azt tartja maga felől, hogy szerencsésebb halandó e' világon nincs mint ő; 's azt tartom én is. Mondjak e valamit Theréz felől? — Az a' kedves barátnénk szerelmesebb Telekybe mint Fanny. Ne akadjon-fel Nagyságod rajta, hogy ő Nagyságodnak nem irt. Szerelmesnek nem szokás semmit balra magyarázni. Osztán most nem is ér reá hogy írjon. Bécsbe ment kikészíteni a' leányát. A' lakodalom aprilisban lesz. — Szegény Theréznek sokkal tartozott a' Gondviselés, 's Jóskában sokat is adott. Az eggy szeretetre méltó férfi. Én ötet Bárczay Náninál látam legelőször, és mihelytt megláttam, mingyárt az a' kívánság öllött-fel bennem, hogy bár önéki jutna Fanny! — A' mint Debreczenbe jártam a' Sógorommal Októberben, Téglásra tértem ebédre, Náni kileste a' pillantást hogy az Ura kiforduljon, 's úgy tudakozá, ha meg fog e készülni Fanny és Teleky közt a' dolog. Örvendtettem, hogy azt felelhettem a' mi ime megleve.

Hogy Döbrentei barátom Nagyságodnak javallását megnyerte, nem szükség mondanom, melly igen örvendek. Köszönöm a' Gondviselésnek azt a' szerencsét, hogy a' Nagysád kedves gyermekeinek boldogításokra eszköz lehettem. Döbrentei nem lesz háládatlan a' Nagyságod kegyességei eránt 's becsülni fogja azt a' szerencsét, hogy Nagyságod körül élhet. És ha a' kis Gróf méltó testvére a' szeretetre méltó Lottinak, kit csak magát ismerem a' Nagyságod kicsinyei közül, úgy kettős oka lesz a' háznál maradni. Elég ideje marad azon keserves élet' nemérc, hogy az Evangeliumot hirdesse, noha az a' Status is sok jó örömet adhat az eszes és jó embernek.

Papról lévén szó közöttünk, emliti e még Nagyságod mint scandalizálá az Erdélyi asztalt, midőn csak hamar azután hogy Erdélybe jutott, az asztaláldást el-peroráló Pap imádsága alatt elfakada nevetve? Ezt én igen sokat emlegetem. Szintén látom Nagyságodat a' nevetés ingerjének elnyomásával küszdeni, 's mint patana-ki az elfojtott erőszak, 's azok az áhítatos Uraságok mint néztek-fel erre a' hozzájok olly igen nem hasonlító szép Asszonykára.

Mondja-meg Nagyságod 'a mi Döbrenteinknek, hogy verseire

feleltem. Eddig talán vette leveleimet. Balintja a' Segítő 3dik darabjába bé vagyon nyomtatva.

Ha a' Nagyságod levelének elindulása 's megérkezése közt megtaláltam volna halni, 's utánam hozta volna valaki az Elyziumba a' hírt, hogy Széphalomra egy illy szépségü levél ért, meg nem tudtam volna békélni Merkurral, hogy lelkeimet addig kapá a' kigyósbotra, míg azt meg nem olvashattam. Ifjúságom' szép esztendejinek képe felelevenedett előttem ennek olvasása alatt. Nur deinen Pilgern etc. Szebb lánczot soha sem font az emberiség örömeire született Istenség, és a' ki annak a' circulusnak tagja volt, megköstolta a' halhatatlanok' italát.

Rhédey Lajos keresztet kapa. Még egynehány esztendőt, 's Excelenz lesz. Megjövendöltem azt még mikor arany rojtot függeszte a' zsebje mellé, és azt tartom, hogy érdemmel hordja diszes czimerét. — A Diaétán sokszor kisikoltatott, 's Nagy Pál sok ízben felköltötet megczáfolni, mert ritkán voltak egy értelemben.

Ajánlom magamat Nagyságodnak megbecsülhetetlen kegyeségeibe. Levelét Geniemnek fogom fenntartani. Övé lesz holtom után. 'S úgy neveltem, hogy az ollyannak hasznát vehesse. Sophiem tiszteli Nagyságodat. Melly kár hogy illy távol lakunk.

Maradok alázatos hív tisztelettel

Nagyságodnak

alázatos szolgája:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

1226.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

Drága Tekintetes Ur!

Érdemem felett való szives Jó akaró Uram!

Az eladatás véget küldött könyveket vettem — Én senki eránt nem érzem magamat olly igen kötelezettek lenni, mint a Tekintetes Ur eránt: mellyre való nézve a reám bizott dolgokban a legnagyobb szorgalmatossággal kívánok eljárni — De azomban, mint olly, a ki a Pataki Auctióknak mivóttokkal igen esmeretes vagyok, kéntelen vagyok azt kijelenteni, hogy azon könyvekért a várt summa soha be

nem jöhet — Azok többnyire régi Német könyvekből állanak, melyeknek itten igen kevés betsi szokott lenni — Én azon könyvekből nem igen reménylek többet 40 Rforintnál — Jobban fogok a dolog körül járni, mintha a magam dólga volna, érzem is hogy éppen azzal tartozom, de több pénzt a könyvekért, az ide való Auctiók szerént nem reménylhetek — Szeretném tudni, ha akarja é a Tekintetes Ur azon könyveket illy reménység mellett Auctióra botsátni? Az Auctióval még nem fogok sietni: mert csak ugyan az ide való szokás szerént, elébb nem lehet az árokat beszédni Husvét nál — azomba még sok Deákok ki fognak menni ezen a télen — A Tekintetes Ur meg vagyon győzöttetve az én készségemről, s mindenben szolgálni kívánó igyekezetemről, tehát ezen dólgot egy átaljában az én vigyázásomra fogja bizni; a ki külömben is az authentica seriesek szerént való számadásra kötelezem magamat —

A Herderekkal is mind azt véghez vittem, valamit csak lehetett, de 40 Rforintnál többet még eddig érte nem ígértek — Kevcs reménységem van, hogy olly betsi könyvért itten csak a fele árát is le tehessék — Meg volna itten a jó igyekezet, de nints meg a mód — A Tekintetes Ur azt írta azon könyvek felől egy levelébe, hogy vissza fogja vitetni, de mint hogy a mostani levelében a'ról nem emlékezik, nem küldöttem vissza, utóbbi rendelése után várakozván —

Küldöm a kívánt könyvekkel egygyütt a három szivképző Regéket — Az egyik már be vólt kötve; de mind az maga hibás vólt, mind pedig más exemplumnak kipótlására hijjánosítani kellett két árkussal — Igen nehéz itt eladni valami könyvet, ha csak 5 Rforint is az ára, 's ez az oka, hogy ezen három exemplumok mind eddig árost nem találtak — Szivképző Regék hozzám két izben küldettek a Tekintetes Ur által — Az elsőbb izben küldetett öt exemplumoknak az árát valósággal nem tudom hogy által küldöttem é a Tekintetes Urnak — A' jut eszembe hogy valamit küldöttem azon könyvek árába; de a'ra nem emlékezem már ha mind az ötért megfizettem é? Méltóztasson tehát a Tekintetes Ur éngemet e' felől tudósítani, hogy a mivel tartozom, minél elébb kifizethessem — Az utolsó küldésből el költ két szivképző Regéknek az árát t. i. 10 Rforintot ezen levelem mellé zártam.

A senioralis Rationak már vége lett tegnáp előtt estve. Jelen vóltak azon a Fő Tiszt. Superintendens Ur, Tisztelendő Komjáthj Ábrahám és Tóth István Urak — Tekintetes V. Curator Boronkay 'Sigmund, Kazinczy István, Fekete Miklós és Rátz János Urak.

A Magyar Régiségeket igen nagy gyönyörűséggel olvastam — Azt óhajtom én is a mit Prof. Szombathj Ur oda be iktattatott leveleiben: hogy bártsak egyéb Magyar ritkaságok is közöltetnének a Magyar közönséggel — de egyszersmind azt is, hogy olly móddal és izléssel közöltetnének — Igen nagyon örültem a többek közt, midőn azt olvastam, hogy Beregszászi Pál Ur által nem méltán ditsértetnek azon versek, mellyeket az ott említett Munkájába elő hoz. Megvallom hogy igen nagyon bosszankodtam én is, midőn azon munkába ezen szavakat kellett olvasnom: ha egyéb munka nem volna Magyar Nyelven a Molnár Borbála verseinél, tsak azok megérdemelnék, hogy valaki érettek a Magyar nyelvet megtanulja — Ugyan hogy lehet ollyan gustusa egy tudósnak ?

Prof. Szombathj János Ur alázatosan tiszteli általam a Tekintetes Urat —

Többire magamat tapasztalt szives gratiájába s jó indulatjába bizodalmasan ajánlván, mély tisztelettel maradtam S. Patakon 28. Jan. 1808.

A Drága Tekintetes Urnak

Érdemem felett való szives Jóakaró Úramnak

alázatos tisztelője s kész szolgája

Kézy Móses mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1227.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Kis Jánosnak Kazinczy Ferencz

a' legszentebb barátság' idvezlését.

Édes barátom! Verseidnek második Kötete imhol megyen. Olvassd végig, és hézagjait pótdold-ki. Azon jegyzések után, mellyeket az első Kötet mellé tettem volt, ki fogod találni, miért estek a' hézagok. Érzésem semmit sem néz kevésbbé megszenvedhetőnek, mint a' hol a' Reim két sornál több sorokra terjed-ki, mellynek e' Kötetedben sok példája van, — és azt, midőn az értelem nem áll-meg a' sor' utolsó szaván, hanem által mégyen a' más sornak első szavára vagy szavaira. Azt felelted, hogy erre Wielandban, a' ki igen nagy gonddal szokta kisimitani verseit, ezer meg ezer példa van; még pedig van

legkényesbb ízlésti munkájiban 's legpompásbb járástú verseiben is, 's előhozod Oberonnak némelly sorait. Nem tagadom, 's engeddd mondanom, hogy azt tudtam. De ám olvassd magad az olly szép modulatiojú verseidet, mint a' Horátz VI Satirájáé és azon Epistoládé, mellyet Némethünk halálakor írtál Szent Györgyinkhez, 's olvasdd mingyárt utánok a' Hercules' választását, 's légy önnön dolgodban bíró. Igen! ezt fogod mondani; de az olly verseket írni igen bajos. Megvallom azt, hidd-el, most említett két darabodat, 's a' Gyöngyösihez írottat sokszor igen nagyon csudáltam; azok elakasztják a' szót minden versifélcink' szájakban. De most nem arról vala a' szó, ha nehéz-e, hanem mellyik szép, mellyik nem szép. Épen e' napokban akadt szemem elébe valamelly ugyan-ezt mondó Recenzió. Azt néked kiírom, mihelytt rá akadok. Most kikerescni nem lévén időm, ezen levelem második lapját neki fejéren hagyom, 's sietek egyéb tárgyaimra, mert nem tudom mikor lesz ismét illy biztos alkalmatosságom, levelemet elindíthatni.

Az alatt míg az itt említett darabot kerestem, másra akadtam. Ezt a' más darabot kiírom. A' mit pedig ide akartam kiírni, Postán küldöm meg, mihelytt rá akadok. Félvén, hogy Cserépi Ur hamarabb megyen Pestre mint készült, 's a' pakét itt ne maradjon, sietok ezt Ujhelybe beküldeni

d. 29. Jan. 1808.

És még egyet: — Reimjaid nem mindenkor tisztak. Ezeken várni, számlálni — rakni, adni, — vetem, nyerem, fülem fel nem akad. Elszenvedhetem ezeket is: *ellen, szünetlen*. De már ezt *emelni, félni, tüze, szüze* szeretném verseid közzül kigyomlálni, mert valóságos gyomok. — A' scandált reimos versek, a' millyenek a' Németeké, francziáké, etc. a' nem épen tiszta reimokat inkább megszenvedik, mert a' metrum helyre üti ezt a' kis fogyatkozást. De a' magyar verseknek, ha Zríni nemén vannak írva, minden diszek az egy Reim, ha ezt is csonkán adja neki a' P'oéta, mondd, mi által üti helyre?

Muzariont gondosan olvastam. Szerencsés általtétele a' Németnek. Tudod — magam is emlékezem egygyik levelemre, mellyben elragadtatva szóllék Néked azon szép passage felől, a' melly már csaknem az utolsó soron áll a' 3dik Könyvben, — tudod, mondom, mint ragadott-el az, midőn Kézírásodat vettem. De még is jó volna, ha paragraphusról paragraphusra olvasnád a' Magyart a' Némettel egygyütt.

Hogy minden sor, minden szó annyit adjon a' fordítás' nyelvében, a' mennyit az Originálban adott — az csak nem lehetetlen. — De úgy tapasztaltam, hogy sok helytt veszett-el holmi, még pedig nem a' Censurától való félelem miatt.

Dayka is dolgozott Muzáronon, a' Német vers nemében. 1793ban fogott volt hozzá. Egy sora sincs kezemnél, és azt gyanítom, hogy maga égette-el munkáját *desperans tractata nitescere posse*. 'S meg kell vallani, hogy ha csak annyi szerencsével fordította volna, mint a' hogy Colardeaunak Heloízet fordította, kivált Alexandrinusai-ban, jól tette, hogy megégette. — A' Te fordításodat ő is gyönyörűséggel olvasná.

A' mennyire tudom, minden Verseid ezen két kötetben vannak, a' mellyeket nékem megküldél, vagy nyomtatásban találhattam. Félek még is, hogy a' Festeticshez írt Epistola elmarad. Ha el talált volna maradni, írj nékem mingyárt. Postán megküldöm, hogy már mind egy móddal légyenek leírva.

Ha pompásan nem lesznek is nyomtatva, légy rajta, hogy legalább rüt papirosra 's rüt betűkkel ne nyomtattassanak. Sopronyban Siesnél szépen jöhetnének ki. Ő a' Sopronyi Társaság munkáit szépen nyomtatta. De egy lapra nem kellene engedni egy versnek végét, és a' másiknak kezdetét. Mutassa a' munkának külsője is, hogy az Gráziáknak hozott ajándék. — Egy lapra csak 22 sor menjen.

Képed és a' Németh' képe eránt, úgy a' rézre metszendő homlok-lap eránt, másszor. ¹

A' Hazai Tudósítások' ez idei 2dik levelében szó volt az én Irásom felől is, egy *Bokréta* felől is. Irni akarék épen, hogy küldjék, midőn Cserépi Károly Úr egy levélben megküldé. A' mint megnyitám, legelőbb is az én nevem tűne szemembe az ajánló levél előtt. Nagyon meghökkentem, 's azt vala kedvem rá mondani, a' mit Caesar monda, mikor a' Cassiusok és Brutusok késelni kezdék: *Ista quidem vis est!* — Barátom, mikor unbántig Poetácskák nyujtanak *annak* bokkrétát, a' kit Kis a' magyar ének' triumphusával úgy tett halhatatlanná, mint Pindarus a' maga kocsizójit 's az a' kinek a' *bokréta* nyujtatik, olyan forma érzést érez, mint Napolcon érzett, mikor neki a' legparányibb, p. o. a' Portugálliai, nyujtott Ordót, minckutána ő már Bécsből,

¹ A vonal után következő résznek eredetije ismeretlen lévén, a Toldy és Bajza 1842-ki kiadása után van közölve.

Péteváradról[?], Berlinből, Madridból kapott keresztet a' kereszt helyébe! De elolvashán a' kis ajánló levelet, még pedig úgy mint ha az másnak volt volna írva, szemérmem örömmé vált. — Et in hoc pectore dii sunt. Fáy András poetai szikrákat kapott. Cultiválni fogom barátságát. Írása uncorrect supra quam cui credibile! De olvasd csak Juratusi dalát p. 15. — Vigasztalását p. 11. — két Epigramm p. 6. 's meséit, meg fogod látni, hogy belőle várhatunk valamit. Tüzelni fogom ötöt többekre. — Nevét, úgy beszélli Cserépi, azért hallgatta-el, mert egy irtóztató atyja van, a' ki mindég a' Bibliát olvassa, 's prophetizál belőle. Jaj volna Fáy Andrásnak, ha az Atyja megtudná, hogy e' bolondságot az ő fíja írta. — Ez a' Fáy András Bay Ferencz mellett Juratus, 's most fel fog esküdni Prókátornak, de osztán Jobbágyiba megyen Nógrád Vgybe, hol élni fog sibi et Musis. — p. 23. et seqq. Cserépinek a' versei fordulnak elő.

Wesselényi Miklós engem tisztele meg azon parancsolatjával, hogy Zsibói kastélyának kapuja felibe egy márványon állandó írást készítsék.

Olvasd: Nicolaus L. B. Wesselényi de Hadad, Stephani et Polyxenae L. B. Dániel de Vargyas, parentum sanctiss. f., Regi Apostolico a Cubic. et provinc. huic supr. potest. praef. fundum avitum apto lare carentem, cum coniuge Helena Csereia Nagy-Aitensi, Wolfgangi, Viri illustr. filia, Nicolao, filio ex multis unico, adhuc praetextato, ut spreta ambitiosorum miseria sorte sua laetus domi habitat, his aedibus ornaverunt, MDCCCVIII.

[Eredeti je Kis Gyula birtokában.]

1228.

Gr. Ráday Pál — Kazinczynak.

Pestről jött. Febr. 6d. 1808.

Kedves Barátom!

Mennél váratlanabb volt Leveled, annyival nagyobb örömmel vettem, 's ditsekedve siettem azzal, a' Jó Ágnesemhez, a' ki véllem együtt szokott részt venni, és nagyítani bennem azon édes érzékenységet, melyet tisztelt Barátink' erántunk való hajlandóságok okoz. Hízkeladni nem tudok; meg vagy reményilem győződve, hogy régi

Tisztelőd, örökös szerető Barátod is. — Kevés számú, de szíves Leveled, Leveles Táromnak diszesebb része, mert Barátságodhoz, és Szeretetedhez való jussom' Bizonyosságai.

Későbbi válaszom' oka, mert elébb kivántam munkádat látni, melyben mint írod, bennünkelt 's tájékunkatt, képzelődésid tárgyának választani méltónak ítélted. Munkáid remek voltát esmérem, és csak a' Te Mester pennád által lehet Ludány és annak Lakója a' Magyar közönség figyelmére méltó. Napról napra biztalt Egenberger, de még eddig kezemhez nem vehettem. — Ernyi színjászó a' múlt napokban el hozta munkádnak negyedik részét. Ezek közt is *Títus Szelűdsége* Drámád' czimén rólam emlékezni méltóztadtál. Nem tagadhatom, igen kedves érzékenységgel olvastam azt, mert dicsőségemnek tartom, a Te Rádaid unokája, követésre méltó jóságú Atyám fia, nagy szerentsémmek tiszteletre méltó Próray László veje, és az áldott Jó Ágnes' boldog férjének lenni, és hizelkedő képzelődés, Thalia' mestertanítványának neveztettni. Ha 1790. hasznára voltam a' Magyar Játszó társaságnak, arra is Kedves Kazintzim te indítottál, azt is néked köszönöm. — Egész erővel törekedtem a' múlt nyáron, hogy a Theátrum iránt való hajlandóságomnak és tsekély tudományomnak a' Hazám némű némű hasznát vegye. El tökélttem magamban, hogy a' Német Játékszin igazgatását öszve kaptsoljam a' Nemzeti Játékszin igazgatásával, 's reménylettem, hogy annak hasznával pótolhatom ennek szükségeit. Ez az leg ártatlanab, de legbizonyosabb módja lett volna a' Magyar Játék-szin Pest és Budán való meg örökítésének. A' rajtunk és nemzetünkön fekvő el hárit-hatatlan átok nem engedte, hogy ez el süljön, és hogy egyszer valahára a' Német segítse a' Magyarat. Esztelenül azzal vádoltak a' Nyelv ellenségei, hogy az én Igazgatásom alatt a' Német Játék szín szenvedne; ostoba vád, hiszem a' magam és erszényem eránt való kötelesség soha meg nem engedte volna azt, de nem is szükség. A' mi imádásra való Nádor Ispányunk kegyelmesen fogadta ajánlásimat, helybe hagyta plánjaimat, s' ha kénytelen nem lett volna nevezetesebb Ország dolgaiban Bétsbe menni, szerentsés végét el is értem volna szándékomnak; Magyarok, de kortis magyarok, játszották egy Sehonnai Énekes' kezére az új arendáját hat esztendőre a' két város Játék-szinjeinek. Készen volt Levelem, B. Wesselényi Miklóshoz, melyben kérni akartam, hogy az itt mulató Nemzeti Játszó társaságot által engedje, de látván, hogy a' Német Társaság nélkül amaz fel nem tarthatom, el nem küldöttem Leveletem, és így ment füstbe egy-

idővel is hasznos alkotmány, így fösztott meg az cabala egy reám nézve igen kedves foglalatosságtól. Meg vagyok rólla győződve, hogy az én igazgatásom alatt, mind a' két nyelvben anyira oly tökéletességre vittem volna mind a' két társaságot, a' milyenbe még nem vólt, nem is lessz, míg olyan emberek kórmányozzák, kiket nem a' betsület, nem a' Mesterséghez való Szeretett, hanem a' pénz kérésés vezérell.

Bé rekesztem már Leveletem. Él j szerencsésen! Grófnédatt feleségemmel együtt, ismeretlen is, tiszteljük. Az áldott Öreg Ipám köszönt, tisztel, sokat mulatatom rólad való beszédjeimmal; ő itt Pesten megvonva, de nyugottan és mindenektől betsülve éldegél. Lakó Major háza nem mesze van Házunktól, gyakran látjuk egymást, s kötelességemnek tartom egész erővel mulatattni azt, a' ki nekem Ágnesemet adta. Sándor Sógorom is tisztel. Él j szerentsésen, és szeresd továbbá is hiv barátodat

R. G. mpr.*

P. S. A' magyar Theatromra nézve nem lehet tagadni, hogy sok kedvetlenségeknek magok részerint az Actorok, de főképpen az Igazgatás az okai; sok Bába közt elvész a' gyermek, hoszas tapasztalás kell ahoz és tökéletes esmérése a' Helynek, a' közönségnek, 's annak hajlandóságainak, s gondolkozása' módjának, ha valaki haszonnal akarja kórmányozni a Játzó Társaságot. A' Játékok meg választása, helyes öltözés (costume), a rollék jó ki osztása, egy szoroson itélő Publicum előtt mesterség. Több játékjainkba hibás az úgy nevezett conversations tonus, és ez fület szúr, a' nézőt elijeszti, kedvetleníti.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

1229.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 3. Febr. 1808.

Édes barátom!

Ez órában érkezik-meg Semlyénből szekerem. Imhol a' Predicátor levelének az a' részecskéje,** a' melyben írja, hogy a' három

* «Gróf Ráday Pál keze.» — Kazinczy F. jegyzése.

** Fazekas István leveléből a következő kivágott rész a levél mellett olvasható: «A három hordó Tokai bort minden sérelem nélkül vettem és a' Pintzémbe neki alkalmas helyet készittetem 's be rakattam. A' mikor fog tettzeni a' Meltóságos Cserei Farkas Urnak, innen . . .» A többi hiányzik.

hordó bor minden sérelem nélkül rakattatott-lé pinczéjébe. Holnap póstanap van, sietek tehát azt Neked megírni, 's kérlek, hogy elvitelk éránt tégy rendelést.

Ma vettem Zsibórol is a' Recepissét azon levelem eránt, mellyben a' parancsolt Inscriptiót nagy Sógorod tetszésének alája vetettem. Talán nem sokára venni fogom parancsolatját, 's megtudhatom, javallja e, nem e. Te most olly helytt vagy, a' hol sok tudósokkal szóllhatsz. Közöld kérlek velek. Több szem többet lát, 's nem vagyok olly kevély, hogy a' javitást el ne fogadjam, csak hogy úgy ne piszkáljon valaki írásomban, mint az Arkádia eránt. Ha nincs veled azon levelem, a' mellyben azt Neked is megírtam volt, íme itt lesz újra:

Nicolaus L. B. Wesselényi de Hadad,
Steph. et Polyx. L. B. Dániel de Vargyas, parentum sanctiss. f.
Regi Apost. a Cubic. et Provinc. huic supr. potest. praef.
fundum avitum apto lare carentem.
Cum Coniuge Helena Csercia, Nagy-Ajtensi, Wolfg. viri illustr. fil.
Nicolao, filio ex multis vnico, adhuc praetextato,
vt spreta ambitiosorum miseria, sorte sua lactus domi
habitet, his aedibus ornaverunt, 1808.

A' ma érkezett levelében a' Hazai Tudósításoknak Gróf Desöffy Jósefnek egy francia izlésű verse van. Olvasd-meg, kérlek. Megérdemli, mert barátunktól jött, és *nem classisch* ugyan, de szép, és a' gondolatok igen jók. Az utolsó sorban azt mondja, vagy inkább azzal dicsekszik, hogy *ő sem nem vár semmit, sem nem kér*. 'S ebben szint annyi kevélység van mint a' várásban és kérésben, csak hogy *másféle*. De a' hiúság (Eitelkeit) nem rossz portéka, csak a' maga hatarából ki ne csapjon. — NB. Ő még csak nem is *kamarás*.

Én a' Maros-Vásárhelyi Bibliotheca felől jelentést akarok tenni a' Hazai Tudósításokban, mert gyalázat, hogy azt a' Magyar a' maga periodicus írásaiból nem ismerheti, 's én magam is a' Bécsi Annálikokból ismerem. Kijegyzem, mit ír róla az Annalista, 's kérlek méltóztassál tudósítani, mi maradt ki belőle, vagy mi van hibásan. Áll az ott az Intell.blattban, *May, 1804. No 17. pag. 129.—133.*

A' Magyar könyvek száma megyen 1200 darabra.

Das Gebäude selbst 25° lang u. 8° breit besteht ausser der bequemen Wohnung des Bibliothecars und einem geräumigen Lesezimmer in einem Gewölben und durch eine ringsherum laufende eiserne Gallerie in zwei Stöcke abgetheilten grossen Saale. Vor dem Saale ist noch ein Vorzimmer und ein Cabinet für den Bibliothekar. Die Bücherkasten sind mit Schlössern und Gittern von gelben Drathe versehen, und oben mit aufgesetzten bronzirten Büsten etc. und mehreren mythol. figuren geziert. Die äusseren Seiten der Säulen auf der Gallerie sind mit Porträten jener Mäcennaten etc. (NB. Kik ezek?)

Über der äusseren Thüre ist die Aufschrift: Musis Patriis & Gratis Posteris B. D. Sam. C. Teleki.

über der zweiten: Fortunae utriusque Praesidia.

über der dritten: sollicitae jucunda oblivio vitae.

Hol áll ez az épület? benn a' városban? mely utszán?

Pótold-ki ezeknek hijánosságát, kérlek, segédül vévén a Bibliothecariust.

Szeretném, ha a' Gróf Teleky Józef tudományokat elősegálló Erdélyi Institutumairól is tudósítani méltóztatnál, hogy ezt is megírhassam.

A' Magyar-Kurir a' Tökés levelének nem vevé hasznát. Pedig párját meg nem tartottam. Ha Kultsárnak küldém vala, kijött volna eddig.

Gondold-el, az inasom itt felejté Semlyénbe menvén azt a' pakétot, a' mellybe a' Baresay Eloge, az Atila és a' Rumi Almanachja volt. Nagyon sajnálom itt maradását. Isten tudja, mikor lesz módom békülden hozzád Erdélybe.

Élj szerencsésen édes barátom!

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1230.

Kazinezy — Gr. Ráday Pálnak.

Széphalom Febr. 3d. 1808.

Mennyei szívű barátom!

Nem régen irt leveletem vened kellett, mert azt írja Eggenberger, hogy Néked általadta a' munkát. Abból tehát láttad, hogy nékem gyönyörűség azt éreztetni Veled, hogy szeretlek. De egy ma

vett levél — képzeled kitől — újabb szeretetre 's tiszteletre gyúlaszt mind Erántad, mind imádást érdemlő szép-asszony Grófnédra, kinek csudálásában valóban felelji az ember, hogy ő *szép is*. — Ah miért nem engedtetett Nékem az a' boldogság, hogy őtet egy igen szerencsétlen és igen szép s derék Asszonyka' nyakán sirni lássam! Édes Grófom! nagy része annak az enyhítésnek, a' mit az a' szerencsétlen Asszony vett, minden bizonynal a' Te munkád. A' Te mindent *szépnek* 's a' szépet *mennyeinek* látni tudó lelkedben támadott az a' szép érzés. Hányszor nem emlékezem a' legtisztább felvidulással rózsaszín húnorodra, melly még a' nem-kedvest is kedves lepelbe tudja öltöztetni, 's hányszor nem irigylem Néked azt az irigylést érdemlő ajándékát az Egeknek! Oh vedd annak hasznát, oh élj azzal a' jó masszájának öregbitésére, 's töröld-el a' bánat könnyeit az esztendőök ólta ázó orczákról. Leljen örömet lelked ennek gyakorlásában továbbá is. Ha az, a' mi megtörtént, *csábítás'* munkája volna, hallgatnék, mert tisztelem azoknak szenvedéseket, a' kik a' történeten elkeseredtek. Ez az én kedves barátném maga is érzi igasságos okát az ő bánatjoknak. De hiszen az, a' mi meg történt, nem esett csábításból, nem *azért* esett, hogy ő magát *gazdaggá, fényessé*, hanem hogy *boldoggá* tégye. Örömet lemondana ő minden ragyogásról, csak illy *erőszakos* állapotban, illy *keserves* és mind *magára*, mind *gyermekkeire veszedelmessé válható* örök távollétben ne kellene élnie. Osztán önéki ez a' sorsához nem illő szerencse nem esett épen ingyen, hanem poltolékul a' helyett, hogy ő másokat eleresztett. Illyen vala a' Palatinusnéhoz küldött ifjú Orosz Kurir és Szmethanovics, kik nem voltak ugyan olly fényes születésűek 's gazdagok, mint a' kit poltolékul nyert érette, de csakugyan becsülni való szerencse voltak. Szmethanovics nevezetesen egyetlen gyermek és gazdag (most Báró Pongrátz leányt tart), 's az én barátném bizonyosan nem volt volna vele és általa boldogtalan. Édes Grófom, mellyikünk az, a' ki azt mondhassa maga felől, hogy magának a' munkája az, a' miben van. Sőt el lehet mondanunk, hogy dolgainkat egy látatlan kéz kormányozza, 's minthogy én Kálvinista itt Kálvinistához szóllok, hadd mondjam-ki, hogy minden praedestinatio szerint megyen. Az ő esete is az tehát. Szánd őtet, szánd sokat szenvedett férjét, szánd három gyermekeit, kik közzül kettőt a' keresztség által Anyjoknak szép barátsága az *én* gyermekeimmé tett, 's gondold-meg, az utolsó *Iphigenie-Sophie* nevet visel, — a' megholt leányom' nevéét és a' feleségemét. 'S ez a' gondolat is abban a' szépen-érző szívben táma-

dott; én csak akkor tudtam-meg, mikor megtörtént. Hidd el, az az Asszonyka nem érdemtelen a' Te kegyességedre, szánakozásodra, 's pártfogásodra. Nem csudálom én mind a' mellett, hogy a' Te nagy Ipad ez által mélyen el van keserítve, 's higj nékem, szánom szenvedéseit. De a' dolog meg van, és helyrehozhatatlanul van meg. Sokszor kértem, intettem ezt a' kedves barátnémat, hogy a' maga java miatt ne ingerelje azt a' mély tiszteletet érdemlő Urat, 's tisztelje szenvedését. Nem kell erőltetnetek, sőt kimélni kell a' szónak legtágasabb értelmében. Nem kell kényszeríteni, hogy lássa a' kit csendesen, annyival inkább szeretettel el nem fogadhat. De légyetek rajta, hogy ez a' szegény Asszony békével élhessen, 's ne légyen elszakasztva gyermekkeinek atyjoktól. —

Mondjad imádást-érdemlő Grófnédnak, hogy tudom, hogy a' Nini nyomoruságán enyhített, 's ezt a' kegyességét úgy veszem, mintha engemet ért volna. Mondjad Sógorod Grófnéjának is, ki felől azt a' tudósítást veszem, hogy ő is szándékozott az én Kedves Nini-met meglátni, hogy ez a' hír újabb oldalról tett tisztelőjévé. Egy nagy ember és a' legnagyobb Magyar Asszony gyermekétől lehetett ezt a' szép maga meggyőzését, ezt a' szép heroizmot várni. — Neked pedig köszönöm különösen azt az engem elkevélyítő mondásodat, hogy

«Kazinczy ismeri!»

's ennek becsét *egészen* érzem! *egészen!*

Arra kértelek volt minapi levelemben, hogy Etnyre parancsolj, hogy B. Wesselényitől által vett kézírásomat pecsét alatt adja által Eggenbergernek. A' kézírás még sincs nálam. Parancsolj újra reá, kérlek.

Élj szerencsésen, édes Grófom, és tartsd-meg erántam-való megbecsülhetetlen kegyességeidet. Maradok igaz tisztelettel

örök híved:

Kazinczy Ferencz mp.

[Eredetije a Szemecrtár I. kötetében.]

1231.

Kazinczy — Estei Viktornak.

Victori Estaco

Praepositi B. V. M. de Saaros,

in Academia Cassoviensi Physic. Professori

Salutem

Franc. Kazinczy.

Petit a me soror mea, Josephi Kraínikii, viri opt., consors, ut filium suum, qui hoc anno tuas institutiones audit, Tibi commendarem; quod ego tanto alacrius facio, quod et ipsum puerum et eius parentes peculiari amore diligam, et a Tua benevolentia omnia mihi pollicear. Habe curam pueri, Vir longe doctissime, ut eius cerebrum ab ineptiis, quibus male sanorum preceptorum solertia repletum est, purgetur, et amorem literarum, quae ei proficuae olim futurae sunt, imbibat, per ea, quae Tibi mihiq̄ue sacra sunt, rogatus. — Haveto! — Széphalmi, ad diem 3-am Febr. 1808.

[Kazinczy másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

1232.

Vay Ábrahám — Kazinczynak.

1808. 3. Febr. Patakról.

Kedves Uram Bátyám!

Hogy szerettetem Uram Bátyámtól, tapasztalásom után mindég mertem ígérni magamnak: de hinni, hogy 18 esztendő koromban Kazinczy Ferencztől ennyire szerettetem, nem lett volna é része a' kevelységnek. Utalom én is a' szembe való ditsérest; de látni (nunc tuis utar armis) hogy in Pretexta is, férfiakról szerettetünk, nagyon szédítő, 's munkát ad az ifiunak, magát meg őrizni (az illy korról különben is járó) Pedanteriatul. De én ime fogadást lészek, hogy ihletése Bátyám Uramnak nállam electricus ihletés, melly nem bágyaszt, hanem elevenít.

De térek a' dologra, 's a' mennyire tölem lehet, irok a' felől. — de mit írjak? Bátyám Uram mindent tud, no hát haszontalan kéne újra érezni azt a' mit egyszer is elég volt érzeni!

Kevés idő mulva' reménylem lészek tiszteletére Bátyám Uramnak. Addig is instálom, méltóztassa megmondani mind a' két Gróf-

nének, hogy érzem, mit tésznek értem, tudom hogy soha eléggé meg nem hálálok, de bizonyos vagyok hogy háládatlan sem lések, és soha meg nem szűnöm tisztelve szeretni, az övével Kazinczy Ferenczet.

alázatos szolgája

Vay.

P. S. Salustot küldöm, a' 2 Manuscriptum, és a' Sipos Levelével együtt, még l'ax egy kis korig; alázatosan instálom, ezeknek közlésével is tölt rovásom, mellyet ugy se rovak le soha.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

1233.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

S. Patak d. 3. Febr. 1808.

Drága Tekintetes Úr!

Érdemem felett való szíves Jóakaró Uram!

Csak most tudtam meg, hogy egy Deák Regmetzre fog indulni, mellyért is tsak igen hirtelen és rövideden írhatok — Mind eddig vártam azon embert, a ki a Litteratur Zeitungot, és a Révai Latina-it kivinné, de senki a végre magát nálam nem jelentette — Ha tsak egyyiket is kiküldöm a Regmetzre menő Deáktól — A Wieland 22 Darabjait vettem — Auctio most hamar nem lessz, de reménylem hogy a nélkül is jó áron eladhatom — s igyekszem is benne tellyes erőm szerint; de még is szeretném, ha a Tekintetes Úr az ára felől tudósítana, hogy minél nem lehet alább adni — Nem igaz az a hír, hogy Porkoláb Uram Historia Ecclesiasticat dólgozna — Elmebeli állapottya sem engedi azt, ha írni tudna is — Maga elméjétől egy sort se tud írni, hanem tsak valami könyvből bal kézzel igen lassan és nehezen — Azon munkába, a mellyet a Tekintetes Úr reám bizni méltóztatott, már bele fogtam, de még eddig el nem végezhettem; a mellynek az az oka, hogy miólta a Tekintetes Úr levelét vettem, magam szabadságába nem vagyok, a senioralis ratio miatt egész napot és az éjszakának nagy részét azzal kelletik eltöltenem — Soha se ment még az tudunkra olyan nagy rigorral mint most — Két nap mulva, azt tartom, vége lesz már, s akkor egészen azon munka jó móddal való elkészítéséhez fogok — Talán több oda tartozó dólgozat is fogok fel jegyezni, mint a mellyeket a Tekintetes

Ur instructioba adni méltóztatott, s akkor osztán ki lehet törölni, a mi nem fog tétzeni — —

Midőn ezen levelet eddig irtam, éppen akkor jött a házamba a Tekintetes Ur Inasa, tehát ezen Levelet a kívánt két könyvekkel együtt ő fogja kézhez adni — A Jenisch munkájának Recenzióját magam is leirtam volna, de azt véltem, hogy más okokra nézve is kívánnya a Tekintetes Ur azon Darabját látni a Litteratur Zeitungnak — — A magam állapotjáról is irok rövideden valamin — Most Senior és Contrascriba tétel volt, a melly az Ifjúságnak szabad voksa szerént szokott megadni — Erántam való jó hajlandóságát kimutatta az által az egész Ifjúság, hogy éngemet Seniornak voksolt — Az Ifjúságnak voksa szerént nekem kellett volna tehát most Seniornak lenni —

— — — — — longa est iniuria, longae

Ambages, sed summa sequar etc. etc.

Én Senior nem tehettem, hanem a Senioralis voksaimat a Professorok contrascribai vokssokká tették, s e szerént Contrascribává lettem; a tavalyi Contrascriba pedig lett Seniorrá — Ezen dolgokról többet tudnék beszélni, mint írni merek — Én tehát már egy héttől óta Contrascriba vagyok, s Bibliothekariusi hivatalomat ezen napokba le fogom tenni — A Supplens Hum. Professori Hivatal pedig aratásig meghagyatott nálam, még pedig azon ideig a Contrascribai Hivatalnak nagy megkönnyítésével — De ámbár Contrascribai Hivatalom nem engedi hogy egyszersmind Bibliothekarius is légyek, még is örömet és készen véghez fogom vinni mind azt, a mit különben a Tekintetes Ur reám mint Bthekariusra bizni méltóztatna — A Tekintetes Ur ajándékát közlöttem a Professor Urakkal; köszönik és én is köszönöm azt az Oskola nevében — A Collegiumról való tudósítást mennél előbb igyekszem kiküldeni a Tekintetes Urhoz — Most is küldenék valami egyéb Írást, ha az idő szorgossága megengedné — Tellyes bizodalommal ajánlom magamat a Tekintetes Urnak további favoriban, és kérem, hogy légyen a felől tellyes meggyőződéssel, hogy ezután is egész erővel fogok igyekezni a Tekintetes Ur bizodalmanak és jó ítélet tételének megnyerésére — Mind ezeket csak hirtelen irtam, mint hogy más kötelességre sürgettetem. Többire magamat gyakorta tapasztalt gratiájában ajánlott méltó tisztelettel maradtam

A Drága Tekintetes Urnak

alázatos tisztelője és kész szolgája

Kézy Mózes mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1234.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró, Cs. K. Kamarás és Fő Ispán,
sok kegyességű, mély tiszteletű Uram!

A' parancsolt igazítás által még stílistikai tekintetekre nézve is nyert az Inscriptio, nem csak a' logikaiakra nézve. De hogy a' hátúlsó sorok épen úgy ne legyenek sürchargirozva, a' melly einfachok az elsők, a' Nagyságod által parancsolt értelmet öszve olvasztottam a'

spreta ambitiosorum miseria

sorával, 's így azt tartom, hogy megállhat. Ennyit használ minden esetekben másoknak értelmét is tudni annak, a' ki valamit csinál. Hízelkedés nélkül mondom, hogy most már az Inscriptió sokkal jobb mint elejéntén volt. Ha az igazítást más tette volna is, azt mondanám: így, mivel azt Nagyságod tette, kevélykedve mondom.

Gróf Andrási igen jó eszköz lészen a' kő levitelébe. Ha készen lesz, magam szóllok eránta a' Gróffal.

Itt most minden hír megrekedt. Mi Zemplényiek nagyon fenekeünk Lónyai Gábor ellen, hogy ha majd a' Gyűlésen megjelenend, szabdalni fogjuk. De félek, hogy míg a' Gyűlés beáll, sok ember tüze elalszik, 's Lónyainak még megköszönik, hogy magát olly szépen viselé. — Az ógyelgő hír azt beszéli, hogy maga a' Palatinus is csudálkozott azon a' nagy barátságon, a' mellyben Drevenák Ferencz, Lónyai Gábor és Rhédey Lajos a' Diéta alatt voltanak. — Igaza volt a' Stoikusnak midőn azt tartotta, hogy a' rossz ember egyszersmind elmétlen ember is; — mert az csak vak kívánságból kíván dicsőséget 's nem éri fel ésszel, hogy azt mint lehet szép úton elnyerni. Eggy némelly alacsonyúl hízelkedik az uralkodó félnek, hogy titulust, keresztet, rojtot kapjon: más némelly alacsonyúl kapkod a' Horátius szava szerint a' ventosa plebs suffragiumain: 's igazán szólván ez a' két egymással ellenkező úton járó nyavalyás eggy formán útálatos. Vay József az igaz ember, mert ő semmin nem kapkod, hanem azon, hogy lelke ismétetétől és a' jóktól *tisztának* tartattassék. Midőn most a' vad csoport zsbongani kezdett megszólamlása alatt, ő meg nem rettent hanggal kiáltotta-ki nekik a' Horátság szavával, hogy ötet

Civium ardor prava jubentium

ki nem fogja forgatni, 's bátran kimondotta, hogy kötelességünk a' Státus' terhén könnyíteni és ez által a' Fejedelem kívánságát teljesíteni. — Beszéllek azt is, hogy a' Judex Curiae Ürményi József

Excell. jubiláltatik, 's helyébe a' Personális, Semsei András Excell.; ennek helyébe pedig Referend. Aczél fognának lépni. Semsei nekünk Abaujváriaknak Fő Ispánunk, egy közönségesen tisztelt Férjfiú. Adja Isten, hogy a' tüzet szikrázó Aczél is az ő lelkével bírjon.

Gróf Desóffy József a' Királyné tiszteletére verseket írt. Rendes megbotlást tett benne. Livianak nevezi — holott Livia a' legistentelenebb, leggonoszabb asszony volt egy olly utálást érdemlő fejedelem' ágyában és oldala mellett mint Augustus. Én meg nem foghatom, hogy ez a' szives tiszteletet érdemlő kedves barátom hogy botolhatott-meg így, és a' Censúra ezt hogy nem vette észre. A' hátra lévő versek jól ömlenek; de egészen benne lehet találni a' Desóffi ugrádozó lelkét. Az utolsó sor erőszakosan van oda akasztva, és csak a' jó gondolat vagy inkább jó érzés miatt tartathatik szépnek.

Bajuszos Magyarok! Szép 's jó Királynéhez } M. Teresia
Kik a' múlt időből már hozzá szoktatok, } 1741.

E' gyönyörű kegyes Uralkodónéhoz

Érzékeny szivekkel mind folyamodjatok.

Esvén lábaihoz bizvást imádjátok;

Ennyi kegyelmesség imádást érdemel.*

Bizonyosan nem fog tapodni reátok.

Az a' szép láb nem nyom, az a' szép kéz emel.

A' szabad emberek' szives tisztelete —

Száz hízelkedésnél, érzi hogy többet ér.

Férjének a' Magyar legkedvesbb Nemzete.

Az is ki ezt írta, sem nem vár, sem nem kér.

G. D[essewffy] J[ózsef].

Valóban a' Királyné szépsége 's kegyessége felől mind azok a' kik látták, elbájolva szóllanak. Benne van tehát Atyjának lelke, a' ki egy tiszteletet érdemlő Fejedelem vala, 's a' Nagy Anyjáé 's Nagy-Atyjáé (M. Theresia és I. Ferencz), kik egykor díszei voltak a' thronusnak 's emberiségnek.

Maradok alázatos hív tisztelettel, melly Ő Nagyságát a' Mélt. Fő Ispánét 's a' Mélt. Ifjú Bárót is illeti, Nagyságodnak alázatos szolgája:

Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom, Febr. 7d. 1808.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós göröcsöni levéltárában.]

* Ugyan ezt mondaná Gróf Gyulai Ferencz, ha sírban nem volna. — Kazinczy F. jegyzése.

1235.

Kazinczy — Báróczy Sándornak.

Cs. K. Oberster Mélt. Báróczy Sándor Urnak

K. F. tisztelettel teljes idvezletét.

A' tömjén, mellyet én, halhatlan Férjfiú, Tenéked gyújtottam, a' legforróbb tisztelet', a' legbuzgóbb hálá' áldozatja volt. Gyermekei korom oltá Te valál példányom, mellyet követni igyekeztem. Munkád örök társam volt, 's elkisért a' Tyrolisi szirttetőre is. Ott szálla-meg az a' gondolat hogy a' hátra lévő mesékbe fogjak. A *jó Anyát* vettem elő, 's elakadék. Nem valék szerencsésebb a Szamniumi Menyegzőkkel és a' Négy Palaczkkal is. Kevéssel azelőtt olvasám Franklinnak életében, hogy ő mint képzette stilusát. «Egy szép szakaszt valamelly megkedvelt Iróból elolvastam egyszer kétszer, (úgy-mond), jegyzést tettem belőle, 's más nap, midőn már kifejezéseire nem emlékeztem, magam dolgoztam ki 's öszvehasznoltam azt Originalommal.» Megtetszett ez a' gyakorlás hallott neme 's követtem azt. Előbb a' *két szerencsétlent*, azután *Alcibiádot* dolgozám újra, egy szeggel karmolván könyveim' tiszta papirosába, 's Munkácson osztán ezetben macerált vas darabok' levével írogatván fordításodnak elég ritkán nyomtatott sorai közzé a' mi gyakorlásaim által gyűlt. Így jutván erőre, (ha jutottam), hozzá fogtam a' 4. palaczk, a' *Szamniumi Menyegzőkhöz* és a' *Kétséghez*, ide haza pedig megtoldottam Lübinnel, de ezt előre látván, hogy a' Censura meg nem fogja engedni közre vitelét, csak szekrényemben tartom. Nem a' Te munkáddal való meg nem elégedés cselekedte tehát, hanem egyedül tehetetlenségem érzése, hogy az Általad dolgozott három darab újabban jelent-meg. A' hiúság soha engem annyira el nem szédíthetett, hogy magamat Mestereimmel öszvehasznolítani mérészeljem. Egyéberánt classicus Iróknak az a' sorsok, hogy tisztelőjik egymással vete-kedve próbálgassák rajtok erejeket. Németben én három fordítását ismerem Mármontelnek, 's adnák a' Múzsák hogy bár 6. fordítások jelenne-meg Magyarban, még pedig ugyan ezen Meséléseknek. Ezen úton reményilem legkönnyebben 's legbizonyosbban nyelvünknek kicsi-nosodását, mellynek első 's legfőbb czélnak kell lenni. És tegyük fel, hogy az én fordításomat valaki inkább kedvellené a' Tiédnél, mit kellene mondani annak a' Bírálónak egyenességére, a' ki elfelejtkez-nék tekintetbe venni hogy nyelvünk harmincz esztendei csinosgatás után

valamennyire haladhatott? Publicumunk ítéletét az én próbámról még nem tudom: de azt magamról mondhatom, hogy a' Te Marmonteled előltem még ma is abban a' beesben van, a' mellyben akkor volt, midőn a' Lucilie szerencsétlenségén kisajtolta könyfűk nálam még szakálatlan erezát áztatgattak.

Képedet által fogom venni Gener. B. Vay Miklóstól 's a' munka' második kötete előtt fog állani. A' 3dik előtt a' Vay Miklósé leszén, a' 4dik előtt még nem tudom kié; az utolsó előtt pedig, melly leg-hamarább fog sajtó alá kerülni, egykori barátodé — a' Pászthori Sándoré.

Vay Miklós Xbr. 4dikén született Eugénia lányomnak kereszt-atyja volt. Érezd ebből, melly forrón szereti lelkem azokat, a' kiket jóknak 's nagyoknak ismért. Téged utolsó pihenősemig ezeknek számokban foglak tartani, úgy is mint Irót, úgy is mint Embert. — Légyen gondja az élet Istenének napjaidra, 's nékem engedje azt az örömet, hogy még egyszer láthassalak! --- Széphalom, Febr. 8d. 1808.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

1236.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom. Febr. 8d. 1808.

Kedves barátom,

Verseidnek második kötete Pesten van. Cserépi Károly Ur vitte-le magával ezelőtt 8. nappal. A' pakét Institórisnál fog Recepisse mellett lopecsételve letéetni. Tégy tehát rendelést, hogy azonnal vehessd. Óhajtom, hogy lemásolásokban barátságomra ismerhess. Ha szabadságaim megnyerik e javallásodat, azt csendesen fogom nézni, mert a' mit tőlem várni lehetett, azt igyekeztem megtenni, 's az minden tekintetben elég. Ha valami darabjaid ezek közt még meg nem volnának, küldd bátran hozzám, 's lemásolom igen kész kedvvel sőt örömmel, hogy már légyenek mind egy Orthographia szerint.

* Kazinczy F. későbbi jegyzése: «Meglett a' mit óhajtottam. Láttam a' szeretetre olly igen méltó embert octóberben 1808. — Esztendővel azután, Dec. 24d. 1809. meghala. Megtiszteltem emlékezetét egy Epigrammával és élete leírásával. Lásd a' Hazai Tudósítások 1810-diki leveleit az elsőbb hónapokban.

Széphalom, Júl. 27d. 1810.»

A' minap reá nem akadtam a' Bécsi Annalisokban azon Recenzióra, mellyben a' vers enjambé felől vala a' szó. Már feltaláltam. Imhol van az:

Gedichte von Gabriele Batsányi, geb. Baumberg. Wien, 1805. Annalen der Literatur etc. pag. 377.

« — — Auch macht es in einem kleinen Kunstwerke, das der Idee nach so abgerundet u. vollendet ist, wahrlich keine gute Wirkung, wenn der Klang des Reimes zu oft den Sinn unterbricht, u. der Abschnitt oder Schluss des Satzes erst in die Mitte des folgenden Verses fällt; wie S. 64.

Sie lassen Qual u. Reu' uns finden;
Wir wollen sie *mit Eigensinn*
Verewigen; indessen schwinden
Sie und wir selbst, wie Träume, hin.»

En önnön érzésem után is ezt mondanám; annál bátrabban mondom most, hogy látom, hogy mások is így itélnék.

Ezen Recenzióban fordúl-elő Mad. Deshoulières-nek egy kis szép darabja is a' Német fordítással. Kiírom azt.

CHANSON.

Ah! que je sens d'inquiétude!
Que j'ai de mouvemens qui m'étoient inconnus!
Mes tranquilles plaisirs, qu'êtes vous devenus?
Te cherche en vain ma solitude.
D'où viennent ces chagrins, ces mortelles langueurs?
Qu'est ce qui fait couler mes pleurs
Avec tant d'amertume et tant de violence?
De tout ce que je fais mon coeur n'est point content.
Helas! cruel Amour que je méprise tant
Ces maux ne sont-ils point l'effet de ta vengeance?

SELBSTGESPRÄCH. S. 74.

Welche seltne namenlose Regung
Hebet ängstlich pochend meine Brust?
Welcher Drang mir vormals unbewust
Bringt mein ganzes Wesen in Bewegung?

Mutter jener weiseren Erwägung,
 Einsamkeit! sonst meine stille Lust!
 Dass auch du dem Übel weichen musst
 Trotz Vernunft, trotz aller Überlegung!
 Diesen Gram, der mein Gesicht bethrânt,
 Wenn ich oft bis an den Morgen wache,
 Diesen Unmuth, der in Seufzern stöhnt,
 Diess Gefühl — bezeichnet keine Sprache! } *melly Reim*
 Mächt'ge Liebe, die ich oft verhöhnt, } *Wacche*
 Ist das nicht die Wirkung deiner Rache? } *Sprache.*

A' Recensens ezt veti mellé: Wie schön lässt doch dem wahren Gefühle ein einfacher Ausdruck! Die ernste Überschrift — Selbstgespräch — kann den steifen Vortrag nicht rechtfertigen: ein leichter Ton, eine gefällige Abwechslung schöner Reime schickten sich zur Idee. Vorzüglich missglückt ist die Übertragung der zwey Verse: *Mes tranquilles plaisirs, qu'êtes vous devenus? Je cherche en vain ma solitude.* Sie hat etwas geschraubtes, wodurch sogar der Sinn dunkel wird. —

Én felette örömet olvasok Recenziókat 's sok hasznát tapasztalom olvasásomnak. Vakon hinni nem szeretek, 's sok helytt veszem észre, hogy utálatos és alacsony Intriguák esinálják azokat a' hiú munkák magasztalásait 's a' jó munkák' gáncsát. (Olvastad e vallyon a' Nagy István Superintendens Urra irt magas Odád Recenzióját? Ez valamelly zavart fejű böles ember tollából folyt). — De általában még is igen hasznos Institutum. Adná Isten, hogy a' magyar munkáknak is akadnának Recensenseik, ha bár a' Bécsi Annalisták tonusában is, melyet a' Hálaiak a' *rogans*nak neveznek! —

Ird-meg, kérlek, Verseid hol és mikor 's mint fognak nyomtatni. Talám jó volna Institutist tenni Verlegerjékké. 'S ő metszetné-ki hozzá képedet is. Én azt magamnak újra festetem, mert felette durva ecsettel van dolgozva; 's akkor, ha Institutrisnak tetszik, az én rözsemre festett kép a' Metszöhöz fog küldtetni. — Jó volna pedig vele úgy végezni, hogy a' 2dik kötethez a' Némethöt metszettesse.

Döbrentcivel nagyon meg van elégedve Gyulainé. Ezt nékem a' Grófné maga írja. Jelentsd ezt tiszteletre méltó Öreg Atyjának. Örvendek, hogy neki ezt az örömet esinálhatom.

Az Öcsém Miklós (34 esztendő ember) arra kér, hogy legyek közbenjáró Nálad. Néki három fija van, Gusztáv-Adolf, Sándor és

Victor. — Gusztáv 1798ban, Victor 1805ben született. Ezen gyermekek mellé egy jó morális karakterű és szép tulajdonságú nevelőt óhajt, de a' kinek Protestánsnak kell lennie. Ő is Pápista leányt vett, Bihar Vármegyei Ord. V. Ispán 's Consil. Beothy Jánosnak leányát. Posten lakik, hivatal nélkül. Feje nem üres, karaktere igen jó; a' Nevelő barátja lesz mind az Öcsémnek, mind a' feleségének, a' kinek feje a' Sectengeisttől üres, mert atyjának leánya. Novemberben lesz reá szükség. Ha valamelly Magyarul is tudó, jó karakterű, szép tanulású Academicust ismersz, a' kinek ez a' meghívás tetszhetnék, szent barátságunkra kérlek, szerezzd-meg azt a' Nevőimhez, 's kötelezzd-le magadnak ezen barátság által az Öcsémet. Fizetésének kiszabásában az Öcsém fősvénykedni nem fog. — Erről méltóztassál tudósítani mihelytt lehet.

Elmúlt három holnapja, hogy leveledet nem vettem. Melly nagy idő veszett-el öröm nélkül!

Élj szerencsésen, kedves barátom. Feleségem köszönt. Bár látatlanul nézhetnél atyai gyönyörködésünket Phigienk physiognomiájára ütött Génienkön. Öllelek.

[Bredetije Kis Gyula birtokában.]

1237.

Cserey Farkas --- Kazinczynak.

M. Wásárhelj, 10dik Febr. 808.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Januarius 16dikán költ igen kedves leveledet szerencséltettem különös örömmel venni az estve. — Szent, a leg szentebb emlékezet az, meljnek epocháját innepletted leveled írásának napján — Te, Barátom, a czél előtt álasz, meljhez nemes törekedéseid juttattak és ki mondhatatlan gyönyörüségemet érzem abba, hogy Barátom vagy; én forrón öllek minden olj alkalmatosságot, melj ezen leg nagyobb, leg nemesebb czélhoz vezető utba segédem lehet; de ki menetelét iparkodásimnak eleve még csak nem is arányozhatom; és ez az, Barátom, a mi éltetmet még nyughatatlanította. Légy, kérlek, segédem, és nyuited ezen nagy utam vezérlésemre Baráti karjaidot, hogy valamint a leg szentebb kötelek egyesitenek bennünköt, úgy általad juthassak be teljesező arányához annak — a mit olj forrón kívánok.

A Hálai algem. lit. Zeitungot itt meg nem kaptam, de Linknek Munkájáruul való vélekedésed elégséges volt arra, hogy aszl könyv szerző commissionairussaimnál [!] azonnal bestellajam.

20dik Januariusi Rendeidben ki fejezet szives kivánságaidot köszönöm, tanácsodat valamint mindenbe, úgy ebbe is forrón ölelem, és fejedelmem hecses kegyelmének jelét zsebem mellett nemtelen dagály nélkül kívánom, és fogom viselni. Kulcsom még meg nem érkezet, tudtodra adom azon napon, meljen hitőmet le teszem.

Nagyon köszönöm a B. Ridele epitaphiuma közlcsit — igen szép az — és kellemetesen meg érzékenyitet.

Köszönöm azon barátságos bizodalnodat is, hogy nem két, hanem három hordót küldöttél asszut, el is adtam már mind a háromat — exempláraid még meg nem érkezett [!]. Feleségem tisztel — én pedig a leg álandóbb egyenességgel vagyok igaz híved

Cserey Farkas mpr.

Kivül:

Nagy Károlybul.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. S. A. Ujhely. *Széphalom.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1238.

Kazinczy — Miller János Ferdinándnak.

Jacobo Ferdinando Miller Cott. Bihar. Adessori.

Bibliothecae patriae Custodi, salutem

Franc. Kazinczy.

Vir spectatissime! Indicem Bibliothecae fidei tuae creditae, crebrae sollicitationes deltophili eniuspian ultra fins imperii austriaci habitantis, mihi, ei multis nominibus obstricto, eripuerunt, ut adeo nunc his adminiculis rerum hungaricarum non levi studiorum meorum incommodo caream. Fac, oro te, ut Amplissimus Comes tuus, pro celebrata ex merito sua prodigalitate, munere isthoc me iterum beet; imo age, ut huic suo dono literas etiam maiorum suorum, tua nuper cura editas, adiciat. Adlaborabo, ut ne suum hoc beneficium indigno ingratoque obligisse sentiat. Hic accipe apographon Grammaticae Sylvestri, ex unico illo exemplo, quod aetatem tulisse creditur, exscriptum, orationem item funebrem, honoribus Nicolai Zrinii, ictu apri

peremti, dictum, et Leonardi Aretini Atilam, manu mea ex codice nunc iam Sáros-Patakiensi desuntum, curaque, ut hoc quidquid est munusculi, insignis noster Musageta comi vultu excipiat, Bibliothecae, cui praefectus es, inferenda. Vale. — Széphalmi, ad radices montium Tokajensium aquilonem versus protensorum, ad diem 13tiam Februarii, 1808.

Quae mihi Excell. Comes tuus mittere decreverit, Eggenbergero committes.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 781. Q. L. VII. V.]

1239.

Kis János — Kazinczynak.

N. Dömölk, Febr. 14dikén 1808.

Nagy Érdemű Barátom!

Szemrehányást érdemltem hosszas hallgatásommal, 's Te mindent gondolsz menstésemre. Barátságom' meghülését ugyan jól teszed ha nem gyanítod; mert sohasem forogtál gyakrabban eszemben, mint mostani hallgatásom' idején. Beteg voltam másfél hétig, ha a' torokfájásban sinlődést betegségnek lehet mondani. De igaz okát némaságonnak nem találtad el. Nem szerentséllenség érte, hanem inkább kettős váratlan szerentse környékezte házamat; de a' mely szerentse bennem olyan aggodalmat szült, millyent némelly szerencséllenség szokott szülni. Halljad, mi történt velem.

Győrben Ráth resignálván 's tsak a jövő husvétig igérvén szolgálátját, Győri barátim 's esmerőseim előszóval is, levelekkel is kértek 's únszoltak, menjek Ráth' helyébe, 's bizonyossá tettek arról, hogy tsak rajtam áll az oda mehetés. Soká haboztam: szerettem volna elmenni a' helynek fekvésére 's az emberekkel való társalkodásra nézve; más felől sajnálottam még most Dömölköt elhagyni, mert itt a' jövodelem több, arra pedig kivált még most igen kell tekintenem. Nem adván biztatást Győri esmerőseimnek, (a' kiken az Ekkliésia dolga áll 's fordul) Ráth még egyszer kéretett a' megmaradásra 's meg is ajánlotta magát még egy időre. — Alig volt itt gondolkodásomnak vége, más felől még váratlanabb hívtal érkezett. Ez előtt mintegy 3 héttel a' Soproniak hívtak-meg első Predikátorjoknak. Ha a' Győri hívtal gondolkodóvá tett, ez egészen elmerített a' gondolkodásba. Három hetet kértem magam meghatá-

rozására. A' Sopronyi Predikátorság a' mi egész kerületünkben a' jövedelemre nézve is legelsőnek tartatik. Gyermekeimnek is Sopronyban kell tanulniok, az oda való Gynnasium javítására is eszköz lehetnék. De másfelől mindenünnen reám esnek jóakaróim 's barátim, ne hagyjam-el ezen magyar tájékot, ne temessem-el a' m. nyelvet, s' magamnak is némelly egyéb nehézségeim is vagynak. Mit tettem? Egy pár feltételt terjesztettem a' Sopronyi Convent' cleibe, de a' mellyekre az nehezen fog reá állani, nehezen kivált arra, hogy a' két Predikátoron kívül még egy káplánt is tartson, hogy literaturai foglalatosságokra is reá érhessek. E' szerént igen hihető, hogy Dömölkön fogok tovább is maradni. Hallatlan dolog volt még eddig, hogy a' Sopronyiak Magyart tiszteltek volna meg.

Ez a' két környülállás tett leginkább némává. Élő szóval oh melly örömetst kértem volna tőled tanátsot, melly sokszor jutottál eszembe. De írni semmi kedvem sem volt, talám nem is tudtam volna. — Ha még azt is tudod, hogy Seniorommal, mint ezen Megye Notáriusa a' Visitatioban töltöttem-el másfél hetet: nem fogod tsudálni hosszas hallgatásomat. -- De hol kezdjem-el hát a' feleletet? Rendel megyek három leveleden, hogy valamit válasz nélkül ne hagyjak.

Valamit Nov. 4dikén datált leveledben pályairásomról, Hajnótzyról 's B. Prónay Simonról írtál, mind azt nagy örömmel 's nagy köszönettel olvastam.

Eugeniádra tiszta szívemből örömetst reá mondom én is azt a' szép áldást, mellyet Magad írtál, s mellynél szebbet kigondolni nem tudnék, hogy éljen 's nevedjek mint a' virág, mellyet sem a' vétek' dere, sem semmi dögleletes fúvalom nem érdekel. Köszönöm azt is, hogy midőn születéséről tudósítottál, egyszersmind olly szép lelkekkel is esmértettél meg, mint a' Te Barátnőd. Melly szép lelkek, 's melly boldogság illyeneknek lenni szövetségekben!

A' Bétsi Annalisoknak nem olvastam ugyan minden esztendeit, de valami három esztendőre valót olvastam. *Az idén* 's Tavalý nem járattam magam, de nagyobb részét még is meg kaptam. Olvastam még leveled ide érkezése előtt azon recensiót is, mellyet számomra kiírni nem sajnállottál. De köszönöm még is nagy szivességedet, valamint azt is, hogy Deninával megismerkedtettél, és némelly nekem való szakaszotskákat verscimmal együtt akarsz velem közleni. Deninát és az Imádságos könyvet minden órán meghozatom. Herder' minden munkáinak megvevését tsak tsékély gazdagságom gátolhatja-meg, de a' mit belőlek ki fogsz írni, azzal a' tisztelettel fogom olvasni,

mellyel Herdernek legkissobb maradványa eránt is viseltetem, 's a' melly tsak nem az imádással határos. Szint illy háladó szízzel olvas-tam azt is, a' mit *Aurorából* kiirtál, 's a' mi nekem felcette igen tetszik, 's hasznomra fogom fordítani.

Egyveleg irásaidat igen nehezen várom, de nagy bajjal lehet Pestre alkalmatosságot találni máskor, hanem tsak a' 4 pesti vásá-rokra. Meghozatom mihelyt lehet a' nekem ajándékozott exemplárt 's azzal fogom megköszönni, hogy mennél figyelmetesebben elolvasom, 's táplálom vele barátságunk' szent tüzét.

Journálonnak, (mellyről mostanában nem igen gondolkozhat-tam) ha ugyan lessz belőle valami, Magyar Tárház nevet akarok adni. Lakos is igéri, hogy fog bele dolgozni, s' némelly szép észrevéte-leket írt eránta, de a' mellyeket nehezen lehet valóssággá tenni.

Kissel és Institorissal egy eránt sok bajom van. Az utolsó azt igérte, hogy utazásaim' első kötetét, Menandert, és még egy másik Románt (mellyet egy predikátorársam fordított) még az elmúlt Octo-berben ki fogja nyomtatni, 's még most sem tudom mennyire van, mert leveleimre nem felel. Mit tsináljon velek az ember?

Pályairásomat németre fordítja egy predikátor barátom. Weber azt írta vólt, hogy ki fogja nyomtatni.

Igen szeretem, ha Verseim' 2dik tsomója a' József napi vásárra Pestre érkezik. Akkor valamiképp el fogom hozatni. Akkor a *Bokrétát* is megveszem, 's veled együtt örvendek, hogy ismét egy ifjúban lehet isteni tüzet észre venni. Dajkád kérlek gondosan szokott kegyes-ségeddel, mert olyanokat nekünk Magyaroknak igen fősvény kezek-kel adnak az Égek. Isten hozzád. Ne szünjél meg szeretni

Örökös hívedet

K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1240.

Csehý József — Kazinczynak.

Brün 16dik Febr. 1808.

Kedves barátom,

Máig bizonytalankodom, ha az én 27^a Sept. és 9^a Oct. mult esztendőbéli leveleim kezeidhez jöttek é, mellyekkel 29. Augusztusi leveledben tett némelly kérdéseidre igyekeztem tudósítást adni. Mivel mind eddig felelet ide tóled nem érkezett, mind én, mind Julianus bús gyanakodásra vetemedtünk, hogy valaki talán leveleidet álnokul letartóztattya, 's kétségben valék, ha innen többé írjak e? Julianust azolta gyakorta meglátogattam, 's ha kifogytunk a beszélgetésből, a trictrac [?] játékkal töltöttük az üdöt, mellyre ő tanogatott; de rövid nap alatt búcsút fogok tőle venni, 's meg indulok West Gallicia felé. Generálisom Fm. Liente. characterrel és 2000 ft pensióval nyugodalomba tétetett, alkalmasint Pozsonban fogja venni lakását, én pedig Regimentemhez berukkolok, mellynek Staabja Siedlez névű városkában quartélyoz. Mintegy 80 mértföldnyi útát kell tennem.

*Julianus** barátunk számodra egy csinos medaillont készített, mellynek rajzolattya eránta bizonyított barátságodat hálállya, ebbe van foglalva hajából is. Ezt ő nekem azzal a kéréssel adá kezemhez, hogy előbb tudnám meg szándékokat, azután pedig olly móddal, mellyet te szabandasz, küldeném által. Ez iránt tehát ne késs küldendő leveledben tudósítani, ha diligencera adjam é, vagy egyéb alkalmatosságot várjak? Leveledet ezentúl Regimentem megnevezésivel per Cassovic és Cracovic *Siedlece*be utasítsd.

El menetelem előtt arról is kell tudósítást adnom, hogy a nemtelen Sturm letévén szolgálattját, Brüni polgárrá lett.

Többre nem fogok kiterjeszkedni, tartván, hogy álnok kezekre kerül levelem. Éilly legjobb egészben.

híved, Ment.

Az a hír, hogy a Felség az ő hitvesének szándékozik conferálni a 2dik gyalog magyar Reg.tet, mellyet annak boldogult attya F. H. Ferdinand bírt. Ezentúl tehát Császárné gyalogsága lenne a neve. Ez annál jelesebb, mivel hasonló példára senki sem emlékezik.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

* «Riedele.» — Kazinczy jegyzése.

1241.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

M. Wásárhelj 18dik Febr. 1808.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Januarius 10dikén költ igen becses, kedves leveledet nagy örömmel vettem. A Sibói épületre készület márványba vésendő Irás minden tekintetbe tökéletes heljbe hagyásomát meg nyerte. Nem kétlem, Wesselényi is meg találja abba, a mit e végre kereset. Illik, hogy egy Wesselényinek építésbéli intézete ilj dicsőítve száljon a maradvékra. — Igen jónak látom aszt is, hogy a márványt is Te készitted el, annyival inkább, hogy a mint Váradrul értettem, ott most arra alkalmas mester ember nincsen, ki eszt ügyesen ki tudná dolgozni.

Zeik Daniel Urnak meg mondtam izenetedet — tisztel, és aszt igéri, hogy fog Néked mentül előb írni. — A nagy Way Józsefnek képe nincs meg nállok — és meg is mondam Nékiek, hogy elég hiba, hogy nincs meg — csak ugyan igyekszem módot kapni abba, hogy a nagy emberek képeikbül való gyűjteményemet diszesitsem ezen valóságos nagy érdemű embernek képével.

Utolsó postával vettem Julianusnak levelét, le írva küldöm Néked — A Gr. Bethlen László fiamnak Nevelőjével, kit a nyáron hozattam Jenabul, irattam le. Rettentő állapotba van ezen Barátunk — minden sora leveleimék méljen meg érzékenyit és szívemet keseríti azon tehetetlenségem, hogy nincs módom segíthetni raita. Csak ugyan a mit én tehetek, aszt a leg buzgóbb egyenességgel tenni el nem mulatom. Gr. Berchtoldnak mostoha Ipja, Gr. Teleki Sámuel, a ki Posonyba lakik, most éppen itt vagyon, tölle is igen sok, igen sok szépet, dicsőségest halottam ezen valóságos nagy emberrül. A Julianus levele Nagy Kanisán tétetet más copertába postára. Nagyon köszönöm Néked azon szerencsémét, meljet érzek a Julianussal való becses ismeretesébe, és azon szép nexusba, meljhez ez által jutottam. Gr. Heisternek is most vettem levelét, aszt is levelem tulsó lapjára le írva közlöm veled. Már most munkás lézcek abba, hogy Julianus leveleit, és a küldöt skatuját meg kaphassam — le írni elégtelen

vagyok, melj érzékenyül esik nékem, hogy azok el téveljedtek — kész vagyok el követni mindent, hogy meg kerithessem. Elj boldogul, vagyok igaz hived

Cserey Farkas impr.

Im Schooss des Unglücks den 14. Jenner 1808.

Wenn ich Ihnen sagen sollte, mein theurer Doctor, was wir für eine Freude gehabt haben (wir nehulich Diritus und Julianus), sie unter den hominibus ciamberlanatis der letzten Promotion zu lesen: so müste ich erst die Sprache dazu erfinden; also bitte ich Sie, nehmen Sie unsern Glückwunsch nicht so auf, wie man die eiskalten Komplimente aufnimmt, sondern glauben Sie fest, dass er die Empfindung eines warmen Herzens ist, welches Sie verehret und Ihnen alles mögliche Glück der Erde wünschet. Ich weiss wohl, dass Sie das Ciamberlanat nicht grösser macht, als Sie sind, aber ein Mann, wie Sie, zieret das Ciamberlanat, und dass Sie es bekommen haben, beweiset, dass es Menschen gebe, die Sie zu schätzen und zu verehren wissen; dieses ist allezeit ein tröstlicher und angenehmer Gedanke für die Menschheit und Humanität überhaupt. Hernach ist es wünschenswerth, wenn alle Dignitäten, welche die Menschen erfunden haben, in lauter solche edle Menschen zusammentreffen möchten, wie Sie sind, denn da wäre die grosse Menge gut daran und dürfte nicht unter dem Misbrauch der Dignitäten schmachten. Kurz, mein Wohlthäter, alles Glück der Erde werde Ihnen zu Theil, und der Himmel lasse es Sie lang geniessen.

Jetzt mein Freund, etwas anderes. Ich habe Ihnen, seit dem ersten Glück Ihrer Zuschrift, die ich an Ihrem Nahmenstag (Wolfgangus) erhielt, drey Mahl geschrieben, und alle drey Mal den Brief an den hiesigen Gouverneur, Grafen von Lazansky geschickt, dem ich auch Ihre mir erwiesene Wohlthat, so wie allen meinen Freunden, und allen Geistlichen des Klosters, wo ich wohne, bekannt gemacht, und die edle Art besonders, so gut ich konnte, angerührt habe. Der erste Brief war die schuldige Antwort und Danksagung für Ihre grosse Gnade. Der zweyte begleitete ein Schächtelchen, worin mein Porträt in Mignatur war, mit einer Dankschrift von meiner Hand auf der Rückseite. Es war sehr gut getroffen, und ich habe mir diese Freyheit genommen, weil ich ex praxi weiss, dass wohlthätige Menschen, auch alle erdenkliche Callositäten haben, die zur Toleranz und Nachsicht nothwendig sind. Auch das Schächtelchen habe ich gesetzt *par Debreczin à Somlyó en Transilvanie Preis 30 f.*

Den dritten Brief schrieb ich zum neuen Jahr. Ich kann aber von dem Herrn Gouverneur nichts mehr erfahren. Ich hab ihn schon gebethen, er möchte mir, durch was immer für einen Weg sagen lassen, wie das Schächtelchen frey expedirt worden, damit ich meinen Freund avertiren könne, dass er darum nachfrage, denn es wäre mir doch leid, wenn es verloren wäre. Ich bekomme aber keine Antwort mehr von diesem Herrn, also dass ich anfangs zu glauben, er dürfe meine Zuschriften gar nicht mehr lesen, sondern müsse alle Geschäfte, die mich betreffen, gerade in solche Hände übergeben, von wo sie hernach in die Hände meiner Feinde gehen. Sie können nicht glauben, theurester Freund, was dieses für ein hartes Schicksal ist, dass alle meine Gedanken, Worte und Werke in die Hände meiner Feinde müssen, die alles benutzen, um mir zu schaden, so gut sie können. Ich habe den Staat gewiss nicht zu fürchten, denn ich begehe nichts gegen den Staat, und will nichts thun, was den Staat beleidigen könnte, ich will den Gesetzen gehorsamen, und nach den herrschenden Gebräuchen mich fügen, aber meine Privatfeinde lassen mich nicht aus. Sie suchen alle meine Schritte und Tritte zu meinem Unterdrückung zu benutzen. Sehen Sie, dass ich einen Freund habe: so suchen sie ihn mir zu verderben, mich bey ihm zu verschwärzen, kurz sie thun mir alles mögliche Übel, und es ist noch eine grosse Frage, ob ihnen mein Leben entgehen wird. Ich werde diesen Brief dem Oberlieutenant Csehi von Esterhazi Husaren geben, dieser ist hier in Brünn Adjutant bey dem General Walter, der Notus hat ihn mir zugeschickt, er besucht mich fleissig, und ist mir sehr lieb und tröstlich. Er hat mir auch eine Flöte geschenkt, auf der ich recht gern spiele und Dicitur spielt auch fast täglich darauf. Dieser Freund hat mir versprochen, den gegenwärtigen Brief an jemand andern zu schicken, damit er durch einen Umweg in Ihre Hände gelange, also werde ich wohl lange seufzen müssen, bevor ich von Ihnen erfahre, wie es mit den 3 Briefen und mit dem Porträt abgelaufen. Ich bitte Sie, nehmen Sie meine Schuacken in den Briefen nicht übel. Ein Mensch, der so sehr in der Privatverfolgung ist, wie ich, der getraut sich kaum ein ernsthaftes Wort zu reden, ich kann Ihnen schriftlich nicht erklären, wie es mit mir zugeht, welches Gespött und Hohn man mir in allen Gelegenheiten unter die Nase reibt, spreche ich weiss, so werde ich darüber gemartert, spreche ich schwarz, so ist es eben so, und dieses nicht vom *Staate*, denn den Staat beleidige ich gar nicht, und habe nichts über ihn zu klagen, sondern von Privatbösewichtern, die mir ihre Grausamkeiten deutlich zu verkosten geben und sagen: *Julianus soll es nur wissen und merken und verstehen, was*

dieses oder jenes sagen wolle, wir werden schon dafür sorgen, dass es ihm andere nicht glauben. Er soll sich helfen gegen uns, wenn er kann. Kurz, mein Freund, meine Lage ist sehr kläglich, und kommen Leute zu mir, so muss ich ihnen gute Gesichter machen, sonst bleiben sie aus. Solchergestalt leide ich sehr, und habe keine Aspekten für mein heran-
 nehmendes hohes Alter, nur allein die Hoffnung, dass mich meine Feinde eher auf gute Art expediren werden, bevor ich ins höhere Alter komme; ich habe 60 volle Jahre. Mit Geld ist mir nicht zu helfen. Sie sehen es gewiss ein, da Sie ein edles wohlthätiges Herz haben, dass ein wenig Geld succurs zwar nicht unangenehm, sondern sehr angenehm ist, aber wie die Franzosen sagen cela ne me rend par la jambe mieux faite, mein hartes Schicksal dauert dabey immer fort, und ob ich im Koch hier gepudert bin oder nicht, darum schaut sich kein Mensch um, und niemand sieht, als die sehr wenigen Menschen, die zu mir kommen. Als mir Cnopis [?] das erstemal Succurs schickte, schaffte ich mir unter andern ein silbernes Essbestek an. Ich hatte es kaum 6 Wochen, so verschwand es aus dem Refektorium. Ich gebe meinen Kopf dafür, meine Feinde haben es, um mich zu martern, durch den Spion wegnehmen lassen, sie sagen, Julianus solle es nur merken, dass es unsere Anstalt ist, wenn es ihm nur niemand glaubt, und dafür werden wir schon sorgen. Die Geistlichen waren ausservordenklich betroffen, als dieses geschah. Ich verstand es gleich (es ist nun ein Jahr) und sagte ihnen, sie sollen sich gar nichts daraus machen, es werde mir mit dem zinnernen Löffel wieder eben so schmecken, wie zuvor. Sehen Sie, Freund, solche Streiche geschehen mir, und ich muss schweigen. Wie es aber an meinem Leben nagt, können Sie sich einbilden. Es ist nicht wegen dem Verlust der Sache, nachdem ich mein ganzes Hab und Gut verloren habe, sondern alle Finger lang zu sehen in welchen Klauen ich bin; wie mächtig meine Feinde sind, und wie sie überall einfließen, und gut verborgen liegen. Ich glaube bey allen dem nicht, dass ein Mensch auf der Welt seyn kann, der weniger verdient Friede zu haben, als ich, denn, so wahr Gott ist, hab ich gegen diese meine Unterdrücker selbst gar keine Rachgier. Ich will nur Friede von ihnen. Wenn ich aber mich wehren muss, so trachte ich mich zu wehren, so gut ich kann. Lassen Sie mich in Ruhe, so können Sie rechnen, dass ich ihr Freund bin. Suchen Sie bey mir keinen Bettelstolz, denn ich verehere ihre Gabe gewiss, so sehr sie ein Mensch verehern kann, und ich bin ein grosser Liebhaber von wohlthätigen Leuten; der Itineris ist gewiss grand — maître en bien faisance, und ich liebe diesen Mann, wie meine eigene Seele, ich kann es nicht aussprechen, wie ich

ihn liebe, aber ich habe von ihm noch keinen Kreuzer gesehen, und helf mir sofort, so gut ich kann, was würde es mich nützen, wenn er mir etwas gäbe, worauf ich nicht rechnen kann, ich kann keinen ordentlichen Gebrauch davon machen, denn es kann durch tausend Zufälle aufhören, indessen hab ich von seinem Leib einen Rock drey Sommergilets, einen Rock von Vigogne, den ich gar nicht tragen kann, weil er zu schön ist, zu meinen Kommisshosen und Mantel, den ich mich geschämt hätte, meinem Bedienten zu geben, item zwey Leintücher, vier Hemden, ein schwarz seidenes Halstuch, dieses macht ihm nicht Zerrückung in seinen Wohlthätigkeitsanstalten auf der Herrschaft Buchlau, welche so schön sind, sage ich Ihnen, dass man mit Recht behaupten kann, ein Gott, ein Glauben, ein Itineris, und ich bin dabey bedekt, bin aus den Kommissfetzen ziemlich herausgehoben, und habe meine Freude davon zu hören, wie er seine Sachen vortreflich edel veranstaltet, die ärmsten unglücklichsten Menschen gänzlich versorget und glücklich macht. Jetzt ist er auch Commandeur des neuen Leopoldusordens geworden, ich habe eine grosse Freude daran, und ihm schon gebeten, er möchte nur bald hereinkommen, damit ich seinen Orden sehe. — Sie werden im Frühling ein Fräulein Elise Baronne Rothschild in Siebenbürgen bekommen. Sie geht als Gesellschaftsfräulein mit der Frau von Bugofsky, bey der sie jetzt in Wien schon ist. Sollte Sie hinabkommen, wie gar nicht zu zweifeln ist: so bitte ich Sie, mein edler Freund, sehen Sie ihr in die Nähe zu kommen, und machen Sie ihr von mir Erwähnung. Diese Person ist ein wahrer Engel. Ich nenne sie meinen *Cherubin*. Sie kam in meinen freyen Tagen zu mir ins Haus, zu meinem Mädchen, welches ein angenommenes Kind war, nun hat sie ihr damaliges Alter verdoppelt, und ist von einer wahrhaft Cherubinischen Bildung. Ein seltenes Wesen auf Erde. Ihre Mutter ist meine vertraute Freundin, und dieser Engel von einer Tochter, hat mir, ihrer Mutter zu lieb, durch beständige Zuschrift, nämlich durch ein unvergleichliches Journal, ein ganzes Jahr unaussprechlichen Trost verschafft, seit ich hier bin. Nun raubt sie mir die Frau von Bugofsky. Sie erlangt einen grossen Schatz, und ich bleibe trostlos darüber. Freund, den ich verehere, ich bitte Sie, schreiben Sie bald, und eben so wie das erstemal an Dicitur, und lassen Sie sich die Mühe nicht reuen, mir von ihrer liebsten Person und den Ihrigen einiges Detail zu machen. Der Himmel erhalte Sie und gebe Ihnen alles Gute und allen, die Ihnen angehören.

NB. Was hier folgt, war auf das Couvert geschrieben.

Der Leopold Graf Berchtold hat sein Schloss zu Buchlau in der Plaine in ein Spital verwandelt und sich mit seiner Familie in ein anderes Schloss auf einen hohen Berg gezogen. In dem Spital werden alle seine Unterthanen gratis aufgenommen und auf eine sehr edle Art versorget und curirt. Fremde bezahlen eine Kleinigkeit. Auf den Grenz wegen seiner Herrschafft sind schwarze Tafeln aufgestellt, wo die verunglückten Reisenden eingeladen werden, nach Buchlau zu kommen, um sich allda bedienen und curiren zu lassen. Es hat ein Versorgungshaus, wo 36 unheilbare Unterthanen lebenslänglich versorgt sind. Sibi gratulentur mortales tale. etc.

Brün, den 27ten Jänner 808.

Ihre verehrteste Zuschrift habe rechtens erhalten, welche mir sehr viele Freude gemacht. — Bey gelegenheit der vermählung S. M. des Kayzers gemachten grossen promotion an orden, geheimen Räthen, Kammerherrn lassen wier ganz gewiss Sie als den Herrn J. W. Cserey de Nagy Aita, ich gratulire also von Herzen zu dieser neu erhaltenen Würde, und ehren charge. Alle Freunde, welche an dem Schicksal unsers unglücklichen Freundes Antheil nehmen, vermutheten, dass bey dieser glücklichen proque auch für ihm der zeitpunkt eingetretten were — wo sein trauriges Loss verschwunden, oder doch wenigstens gemildert würde, aber auch dieser ist verstrichen. Schon vor geraumer zeit begabe sich unser hiesiger landes Gouverneur eines abends, und befragte ihn über alles ihm betreffende versprach ihm vieles — sich gewiss bey S. M. dem Kayser vor ihm zu verwenden — sobald er nach Wien gehen würde. — Jetzt ist er mit der hiesigen landständischen Deputation dahin abgegangen — und hat mir den Tag vor seiner abreise gesagt, dass er gewis alles mögliche bey S. M. thun würde. Wier werden also sehen was geschehen wird. Indessen glaubt unser Freund wenig darau, indem er gar zu unterzeigt [!] seine Will — dass seine geheimen mächtigen Feinde nie jemanden um ihm zu helfen werden aufkomen lassen. Leben Sie wohl — ich habe die ehre mit aufrichtigen Hochschätzung zu geharren.

Kivül:

M. Wásárhelj.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Kolosvár, Debreczen, S. A. Ujhely. *Széphalom.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1242.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 19. Febr. 1808.

Érdemes barátom!

Tasnádról vett leveledet csak az utolsó póstával vettem. Sokaig hevert valahol. 'S én Tégedet 29dik Jannariusban már Maros-Vásárhelytt véltelek. Két levelem oda volt útasítva. Oda irtam-meg, hogy 3 hordó Tokaji Semlyéni Predikátor Fazekas István Úr pinczében vár. De talán ez eránt már késő is irnom, 's eddig talán elvitetted. Légyen gondod a' 3diknak eladására is.

Borról lévén a' szó, hadd mondok el, hogy tegnap nálam volt a' Vay József Úr Lőki Tisztartója. Ez beszéli, hogy Urának három ezer hordó boránál több van a' Miskolczy 's hegyaljai pinczékben. Ordinariumot soha sem csinál, és így ez idén is 2. puttonos mászlások a' borai. Csak vessd fel, hogy ha 15 aranyával eladhatja, mennyi pénzt veszen be egyedül borból. — Melly gazdag az, a' ki ennyit veszen bé, és olly pompa nélkül él. Irigyelheti e a' Királyok sorsát? --

Említett leveledben egyedül a' Bécsi Annalisok felől szóllasz. Igen örvendtettem exultatiodon, mert az azzal biztat, hogy azt hordatni meg nem szűnsz. Én nem tudom megfogni, hogy eszes ember, falun lakván, miképen lehet el az illy irások nélkül. Én a' Hálai Liter. Zeitungot nem hordatom, mert 30 forintba kerül, 's ingyen olvashatom. Nem bírván, ki írom belőle a' mit felejtteni nem akarok. De ha ingyen nem olvashatnám, ha 60ba kerülne is, hordatni fognám. —

Mikor az efféle irásokban rólam 's barátaimról esik dicséretes említés, csak annak örülök, hogy arról a' Hazára háramlik a' fény. Egyéberánt én nagy barátja vagyok a' Publicitásnak, 's szeretném, ha minden a' ki olvas, hall, tapasztal, ezen közönséges szokrényekben tenné-le keresményét, hogy az közhaszonra szolgáljon. Eggy főből

más főbe megy által a' gondolat, 's lángot lobbant. — A' mit a' Magyar Poezis felől irtam, azt a' fordító egészen elrontotta, mert magyarul igen rosszul ért, 's szörnyű meglevédeéseket tett, felcserélvén egymással a' két Gyöngyösit etc. A' kik tudják, hol a' botlás, látni fogják, hogy azt a' *fordító* tette, nem én. — Vallyon mit mondanak reá Erdélyben, nevezetesen a' Tordai Lantos cikkelyére?

A' jövő hétfőn Gr. Eszterházy József M. Cancellariabeli Referendár, mint Zemplényi Fő isp. gyűlést tart Ujhelyben. Jelen leszek. Megvállik, mit hallunk, látunk. Nem lehetetlen, hogy Lónyait Fő Ispáni Administrátornak nevezi maga helyett, mint Rhédey Lajost Ő Exc. a' ti nagy Cancellariustok. — Ezen gyűlésünkön meg fog jelenni Gróf Desőffy József. Képzeled hogy rólad szóllani fogok vele. —

B. Wesselényi azt parancsolta, hogy Inscriptiója végén tégyek változást, hogy oda ne magyaráztassék, mintha a' fiját a' hivatal viselésétől eltiltaná. — Ezzel sokat nyert az Inscriptio, mert az a' nagyon tömött, és az Inscriptio simplicitásához nem illő sor ut spreta ambitiosorum miseria sorte sua laetus domi habitet, simplicáltatott. Imhol a' változtatás:

ut sorte sua laetus domi habitet,
ad gerenda publicae rei negotia sine ambitione
velox,
his aedibus etc. etc.

A' Vásárhelyi Gróf Teleky Sámuel Bibliothecája felől újra kérem tőled a' tudósítást. -- El ne felejtöd megtekinteni benne a' Strassburgból hozatott Hunyady Mátyás képét és Tacitusát. Ha képeid gyűjteményét szaporítani fogod, azt el nem mulathatod copizáltatni, mert a' kézen forgó Mátyás képei hazug képek. —

Hát a' Vay Józsefét nem copizáltatod Zejk Dánielnénél, ki Vaynak leánya?

Vissza térek a' tudós ujságok cikkelyére. — Tisztelem nehezteledet Kultsár ellen, de sokat vesztesz, hogy leveleket nem hordatod. Én ma küldök neki egy modesta disquisitiót a' M. orsz. régi mappák felől. Harmad napomál foglalta-el ez a' kis irás. De ez is hasznot hajt!

Farsang van, házasodnak. — Hadd ajánljam Neked egy véretem. — Az atyám életben lévő testvérének Kazinczy Péternek egy 14 esztendőes rendes ábrázatú 's növésű Sophie leánya van. A' gyer-

mek francziául is beszéll. Eggyetlen leánya a' bátyámnak a' második feleségétől, 's az elsőtől való két leány (több gyermeke nincs) *ki lévén fizetve*, 's minden successiobeli praetensióról *solemniter le mondván*, valamit a' bátyám és felesége bir és birni fog, ezé a' szép és jó kis leányé. Esztendőnként 36 ezret bé veszen. Erdélynek sok jó születésű fija van, a' ki Magyar Országra vágy házasodni. Ha szeretetre méltó ifjat ismérsz, a' kit véremmé akarnál tenni, sugd-meg neki, hol a' leány. De a' bátyám 's néném csak kálvinistának, még pedig imádkozónak adja a' leányát, és olyannak, a' ki pénzt ne költeni, hanem szerezni tudjon. Ha az ifju *méltó a' szeretetre*, 's gazdagság helyett fénnel bir, kedvesen fogadtatik; mindent egygyütt birni ritkának adattatik. —

Élj szerencsésen!

[Éredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1243.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Méltóságos Báró Cs. K. Kamarás és Fő Ispán,
nagy kegyességű, mély tiszteletű Uram!

A' Diaetalis Articulusok a' tegnapi Ujhelyben tartott Gyűlésen Gróf Eszterházy József Exc. mint Zempléni Fő Ispánunknak, előlülése alatt publicáltattak. Jelen voltam a' publicatió, 's közlöm Nagyságoddal a' mit hallottam 's láttam. Írásom alig olvasható, mert fekve írom. A' tegnapi nap megbetegített. — Soha sem láttam életomban olly Gyűlést, és olly módokat.

A' Martiusi Gyűlésben a' Fő Ispán jelen volt, és nem épen kis erőltetéssel reá ment arra, hogy Lónyai Gábor és Gr. Desőffy József küldessenek. Azon felyül azt akarta, hogy a' Követek szabadon voksolhassanak a' Diaetán és ne tartozzanak magukat Instructióhoz alkalmaztatni. Erre Szemere László Úr azt mondta akkor in publico, hogy az annyi volna, mintha magunk adnánk nékiek köteleit, a' mire felakasztassunk. — Már akkor úgy nehezteft a' Fő Ispán, hogy midőn az ebédnél egességéért ittak, ő úgy ivott a' Státusok egességéért, hogyha az első Gyűlésben az Instructiót visszavonják, 's ezt vetette mellé: Külömben declarálom, hogy soha többé e' székbe nem ülök, 's ezen szavaival asztalt bontott. — Kérdés lévén a' Diaetán, hogy az ígért adományt ne vonják e vissza a' Rendek, ha a' Felső a'

Gravameneket elő nem véteti, a' Vármegye ismét ellenkező rendelést tett azzal a' mit Lónyaitól a' Fő Ispán kívánt. Ezt Lónyai megbántani nem akarta és így visszaírt a' Vármegyének, hogy ő a' vele levélben közlött Vármegye akarátját nem érti. A' legvilágosabb értelmű lévén a' néki küldött Instructio, ezt a' Vármegyebeliek nagy nehezteléssel vették és Lónyai ellen fenekedtek. A' Fő Ispán leírt, hogy maga is jelen lesz a' Gyűlésen. A' Duna egy nappal megkéslelte érkezését, nem Vasárnap, hanem hétfőn éjjel megérkezett csak ugyan. Hétfőn tehát a' Gyűlés csak a' Pesten állítandó Muscum dolgát vette elő. Garast adni forint után, ex Statuto, mint Pest tett, nem akartak, hanem *önnként* adakozott kiki. Gróf Sztáray és B. Sennyei ezer ezer főt, Herczeg Brezenheim, a' Rákócziak Sáros Pataki Succesorok 1500 adott. Többnyire garast ígértek az első birtokosok; én a' Zemplénben fekvő kis birtokomból három garast, és ez nagy applausussal fogadtatott, mert ezt senki nem tette más. — Éjjel eljött a' Fő Ispán. Más nap reggel a' mint Ujhelybe bementem, minden felé hallám, hogy nagy kedvetlenséggel fogad sokakat. Volt Kapitány Kandó Urat, Bernáth Ferencz Urnak vejét, midőn ez hozzá complimentírozni bément, egy szó nélkül hagyta béköszönését elmondani, 's az ablakhoz ment. Kandó búcsúzatlanul jött-el. A' Sessioba bejött. Béköszönt, hogy a' Státusok között érzékeny szívvel jelen-meg. De *elmúltak*, ugymond, *és így hallgatok*. Mind ez a' béköszöntés elférne három sor írásban. A' Notárius elmondta a' felelő complimentet. A' Státusok egy hangot sem adtak, holott másszor hangzott az örvendés jele. Elolvastattak az Articulusok. A' két követ elbúcsúzott. Senki sem köszöntö-meg fáradságokat. Ebédre 80 személyt hitt. Én oldalt ültem szembe vele, hozzá 2 lépésnyire. A' Fő Ispán bal szomszédja Gróf Klobusiczki Vince, a' jobb Sztáray Mihálynak Albert nevű igen derék fia volt. Ehhez nem szállott hármat, és így Sztáray, B. Sennyei, Gr. Desöffy József, Szirmay Antal és András és Pál, Szemere László, Boronkay Gáspár, és én egy kotériát csináltunk, 's igen vigan eszevegtünk. A' Tokaji mellett mondtam a' szomszédomnak Udvari Consil. Szirmay Antalnak, hogy igyék a' Fő Ispán egésségéért. Ez nem mert, nehogy a' Fő Isp. valami élest mondjon mint másszor. B. Sennyei csak ugyan ivott, de már akkor, mikor üresek voltak a' poharak. A' Fő Ispán nem kért bort 's nem ivott vissza, 's felköltünk. A' kávé alatt Sztárai, Desöffi meg magam egy ablakba vonánk magunkat, 's köszönetlen eljövénk. Én estvére igen rosszul lettem. Még ma nincs hirem mi történt. De történhetett.

Ujságokat ezeket hallottam: A' mint Ő Felségének menyegzője megtisztelése végett a' Deputatio felment, a' Cancellaria egy Oratiot ada B. Fischer Egri Érseknek, hogy azt a' thrónus előtt el fogja mondani. Elmondotta. A' Deputatio egészen elhült, midőn azt hallá, hogy a' Dictio végében ez áll: Religiositati Mattis Vestrae Ssmae unice in acceptis referimus, quod Constitutio nostra adhuc vigeat. — Az Oratióról különös, hogy az semmi ujságba ki nem jött.

2.) Kir. Tábla Assessora Bay Ferencz Consil. Ur Sz. István keresztessé lett. Az új Vitézek neveit Gróf Wrbna olvasta fel. Ez Bayt nem ismérte, de ismérte Vay Józsefet, 's tudta, hogy ez nem Kir. Táblai, hanem Septemvir. Assessor. Azt híven tehát, hogy e' név meg tévedésből iratott így, nem Bayt, hanem Vayt olvasta-fel; 's más nap Ő Felségét kelle megkérdeni, hogy a' kettő közzül mellyik kapta a' keresztet. Ő Fels. úgy mondják, egy Hand billéket ada ki, mellyben ez állott: Nekem soha sem vólt az a' gondolatom, hogy Vaynak a' magam kegyelmemnek valamelly tetszetős jelét adjam.

3.) Az új Császárné egy szeretetre minden tekintetben igen érdemes Herczegné 's még külsője is igen szép.

4.) Gróf Zichy Herczeg Eszterházynak asztalánál azt mőndotta, hogy Magyar Országának kell fizetni, hiszen a' Tabaks Adóból Ő Ecls. többet vesz mint Magyar Országból. — Az egyik Vendég azt terjesztette elébe a' Ministernek, hogy hiszen a' dohányt is Magyar Ország adja.

5.) A' Diaetán ez volt mindennek a' szájában a d h a t s z, m a r a d h a t s z.

6.) Nagy Pált magához hívatta Ő Fels., 's emlékeztette, hogy jung és übersonnen. — Ez e' szóval igyekezett magát tisztává tenni: Ich bin überzeugt, dass wenn Ew. Majestät ein Abgesandter von dem Oedenburger Comitāt wären, Ew. Majestät nicht anderst als ich sprechen würden.

7.) Azon emlékezetes dictiójában, mellyben Nagy Pál a' Francia Császár rólunk tett mondását említette, Nagy Pál nem csak nem mondott sérelmest, noha az emlékezet kedvetlen volt, sőt a' Magyaroknak tántorithatatlan hűségek jeléül hozta-fel azt.

8.) Rhédeynek a' legszorosbb barátjai voltak Lőnyai Gábor, Berzeviczy Pál, 's Szomólnoki Bányász Consil. Drevenák Ur.

9.) Ő Fels. a' Vármegyék követjeit külön vette elő a' Diaetának mingyárt elején. Egy rendbelinek, nem tudom mellyiknek, azt mondta: Ich weiss dass in dem Corpus Juris einige Artikel zu finden sind,

die man wider mein Verlangen anführen kann: ich weiss aber auch, dass dort einige für mich sprechende sind, und ich will sie schon geltend machen; ja, ich declarire, dass wenn ich meinen Zweck nicht erreiche, ich für die Constitution nicht garantire.

10.) Az egész dolog az, hogy a' Német tartományok Ő Felségének a' Státus terhei könnyítése végett 75. millionot adtak. Mint-hogy mi Magyarok azzal diecskszünk, hogy mi praecipuam Monarchiae partem efficitimus, a' Ministerium azt kívánta, hogy Magyar Ország is ugyan annyit adjon.

Mind ezeket Nagyságodnak mint Fő Ispánnak nagy interesszéje van tudni. A' tüzes fők ellenkeztek, a' jó fők mint Vay József nem gondoltak a' vad sokaság lármájával 's lelkek ismértekben keresvén jutalmát hiv és tiszta szóllásoknak, megmondták mit ítélnék. Erdélynek is lesz Dietája. Adja Isten hogy a' Fejedelem és Haza között való felbonthatatlan szent nexus fel ne tépettessék. Ajánlom magamat kegyességeibe.

25. Febr. 1808.

A borítékon:¹

à Monsieur Monsieur Niclas Baron de Wesselényi de Hadad, Chambellan de sa Majesté Imp. Royale Apost. et Comte Suprême du Comté de Közép Szolnok, Debreczen, Somlyó, Zsibó.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görösöni levéltárában.]

1244.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Oláh Andrásfalván, Febr. 25kén 1808.

Nagy érdemű Tekintetes Ur,

Gróf Haller Jánosné küldötte meg nekem Shakespearnek darabjait, ezeket a' követ a' Grófné szobájába vivén, oda mentem értek, 's a' kanapéről elvévén őket, nézze, ugy mond a' Grófné, Kazinczy levele. — Örülve olvastam el én is, de örömöm tsak addig tartott tisztaságában, míg azt nem értettem, hogy nekem ismét nints levelem Széphalomról. Megfejtett a go[ndola]t ebből, miért nem kaphattam én

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte e jegyzés: «1808, 13. Mar. Kaszintzi.» —

eddig tsak egyet is, míg a' Grófné nekem Kazinczy kezét másodsor mutatta. A' levél, melly verseimre felel, nyilván elveszett a' postán. Be nyughatatlankodva vártam pedig őt! Nem kételkedém ugyan a' Tekintetes Urnak ajánlott barátságában, de most, hogy mintegy megkönnyebülve irok, megvallom.

Előbb letsendesedhetnék a' vigyázatlan Posta ellen, ha éppen azon kritikai levelet el nem lopta volna tőlem. Fárasztani azért többé a' Tekintetes Urat nem akarom.

Kis Jánosnak Bonyháról, Gróf Bethlen Ádámné, a' mi Grófnénk néhai Ura testvérjének jószágáról, írtam. Felőle sem tudok még semmit. Talán az ő levelével is úgy fogok járni. Bonyhához három órányira fekszik Maros Vásárhely, mellyet a' Grófné szivességéből, elvívén engem is magával, láttam. Láttam benne Arankát, a' jó Hazafút, a' tisztes öreget. Holnap küldöm el neki az általnézésre, mellyet egy levele által magához kért, a' *Bonyhai Remetelakást*, egy erköltsi Elbeszélést. Vagyon Bethlenné tsinos kertetskéjében egy Remetelakás. Hét heti ott mulatásunk napjainak minden szebb estéjét ebben a' kertben töltöttem. Másfél árkusból álló munkátskám a' kert tőja ladikjában írtam, hova az ősz miatt ritkuló fák engedték láthatni a' Remeteházat.

Láttam M. Vásárhelyen a' Cancelláriusnak, Teleki Sámuelnek Bibliothékáját. Husz ezer darabot mondottak benne lenni Hunyady János édes Anyjának élet nagyságban lévő mejjképével.

Széchenyinek Bibliothékája lesz fundamentoma az állítandó Nemzeti Muzeumnak Pesten. Tsak igen kevésnyire emlékezik e' felől Kultsár, Ujság leveleiben. Említette ő ugyan ezt előttem is még Septemberben. Megbocsáthatatlan lesz az Ország Nagyjainak, ha ebben minél előbb, minél jobban nem iparkodnak.

Kultsár tudósításaiból olvastuk a' Tekintetes Ur fordításainak is kijöttét. Sajnos az ebben a' félre esett Erdélyben, hogy a' könyvek meghozatásában sokat kell várni, 's az alkalmatosság-is nem mindenkor bizonyos. Bár annyira volna már ez a' két Haza, hogy az olvasni való könyvek' elkelése által a' nyereségre viszkettetvén Áro-saink, visszszonozva könyveiket utánna nyomtatnák. Nem tudok Hochmeister Monopoliümánál híresebbet, 's pedig ő is, szörnyű zsidós-kodását neki elengedvén is, tsekély. Megkell köszönni, ha a' Magyarok közzül egy *Compactor ABC* könyvei közzé néhány másokat vesz, hogy őket jobban elpakkolhassa.

Oszsziánnak olvasása annyira felmelegített engemet, hogy, ötöt

követhetnem fő gyönyörtiségem lenne. Lefordítám belőle a' Lórai tsatát, a' the battle of Lorát, de csak azért hogy lelke fennjárásának 's nemes fordulásainak titkosságába jobban belé tekinthessek. Ennek követésére mint találnám én el azon édesen komor jelenéseket, kívántam felöltöztetni, Klárát, Feliciánnak leányát, 's Feliciánt, a' Királyt ölni akarót. Tegnap mondtam meg a' Grófnénak, hogy engedje-meg, hadd kezdődjön az az Ő nevével, hol az ő Megboldogultjának emlékezetére vagnak a' Darabnak elsőbb rendjei. A' Gróf a' falu mellett fekvő hegy tetejében fekszik, rettenetes szép onnan a' völgyben fekvő falukra a' tekintet, két szomorú fűz, 's három akácz indul a' halom mellett. Szerettem volna a' Gróft élteben esmerni.

Lottét, a' jószívűt, világ közönséges históriájára, 's a' poetikára tanitom. Az utolsóbból való egyik letzkénkben, az Elegiáról lévén szó, például Horváthnak *Tsalattatását* olvastuk, a' Német és Francia példák után. A' Grófné is mindenkor megtisztel jelenlétével. Hallgatott a' Grófné a' Kanapén, 's azt a' jelenést olvasván, midőn Horváth Füredre siet Kazinczyjának elejbe, én bizony, így szól közinkbe, ha Kazinczy jönne, 's már lenne Sólymoson — hozzánk három fertálynyi faluban 's ő neki jó szívvvel elejbe mennék g y a l o g. Az Övéhez tsatlottam én is mondásomat, 's ő szívesen ajánlotta engedelmét. — Az én barátom, így szólt, elvégezvén a' legelső letzkémet Januariusban, az én barátom megengedi hogy Hallgatónéja lehessen! Ah! tiszteletet érdemlett Kazinczy! mit éreztem én akkor, 's hogyan örültem annak, hogy sorsom ilyenre változott. Avvagy nem örülhettem é Annak ditséretének, kinek a' Tekintetes Ur annyira tisztelő Barátja, 's a' ki valóban megérdemli, hogy szerettesék. Sztellát, Vak Lantost s. a. t. Magyarúl elolvassván előtte a' tél estcín, sokszor előfordult Széphalom. És Ő oly örömmel beszélt! — A' Grófné szándékozik Pest mellé egy Jóságába, 's akkorra tettük azt a' reménységet, hogy Széphalomra is elmegyünk. Most köszönteti, Lottéjával együtt a' Tekintetes Urat, 's izeni általam e' levélnek [!], hogy harmadik Septemberre fog írni. A' Grófnét hasonlóképpen vissza köszöntetik.

Lajos most kilentzedik esztendejében van. Bonyhán, Gróf Bethlen Ádamménál kellett volna egy Komédiát játszunk az ifjabbaknak, inkább a' gyermekek kedvéért, 's ő neki akkor ideája támadt a' Komédiáról. Szobánkban íróasztalomhoz ült, egy vigjátékkal jegyzett darabot kezdett, a' két bolondok, név alatt. Ilthon elvégezte. Tsudálatos, hogy az apró scenákra leülésre, elmenésre s. a. t. figyelmes volt. — Fanni és Constance az ő testvérjei.

A' Grófné maraszt Lajossa mellé, 's ma ment el az, a' ki előbb itt volt a' Vásárhelyi Collegiumból. Sajnálom, azon ember hogy azzal a' vélekedéssel ment-el, mintha én ásta m volna el őt innen!

Tudósítson, kérem a' Tekintetes Urat, ha Macbeth kész e valóban, a' mint az Orpheusban ígérve vagyon.

Marmontel' Incait fordította hozzánk két óránnyira lakó Unitarius Prof. Szabó. Meg van nála magyarul, Les nuits champetres. Ő Zoriádának is fordítója.

Gróf Rhédei Lászlóné Gazd'aszszonyában, Sz. Györgyön, egy Poetriára találtam. Vetélkedhetnék az Erdélyiek Molnár Borbálájával, 's Máthénéval, ha tanítottatott volna. Somborinak, ki Virághoz egy Ődát írt, testvére. Tetszett, midőn magáról azt vallotta előttem, «óh, hiszen nekem véghetetlen nagy eszem van.»

Vagyok

a' Tekintetes Urnak

tisztelő barátja

Döbrentei Gábor mk.

Lotte még azt kérdezteti nyájas tréfával, ha tsuklik é gyakorla a' Tekintetes Ur, mert ha annyiszor tsuklik, mint mi felőle beszélgetünk szüntelen, sok kilentz tsepp vizet kellenék innia, mivelhogy annyi a' tsuklásról segít.

Mártzius 8dikán 1808.

Megtévedésből korábban írt levelem, elmaradott a' póstáról. A' mit az őrta szerettem volna közleni, ide irtam:

Mártzius 1-sőjén vettem Szemere levelét. Ő Széphalomra szándékozott, 's hiszem, meg is fordult már ott. Különös plánomot tett fel fejébe Drezdába menése eránt, melly azonban nagy hasznú lehet, ha ott valóságos tudósokkal barátságba ereszkedhetik. Én őtet nagyon tisztelem is, szeretem is. Olyanok kellenek nekünk.

Halmazó szerdán volt nálunk Gróf Haller Gábor, Küküllő Fő Ispánja, 's a' K. Tábla Praesese. A' Tekintetes Urnak hogy egy Frantzia Orációját küldé meg, mellyet Bartsaira írt, mondotta. Cserei Farkas az ő veje, most Vásárhelyen vagyon. Kis János annak általam egy levelet küldött, de nem Kraszna felé jöven, azt Szebenben adtam postára. Cserei engem kérdezett az ő Ipától, kit már Gróf Bethlen Adámnénál láttam, hol létem felől. A' mi Grófnénk be akar küldeni,

hogy Csereit megláthassam. — Gróf Haller Gábornak mutattam Kis' Episztoláját, örömmel olvasta. Mondá hogy ő Montesquieu Esprit des Loix — kezdette fordítani, 's arra a' hirre, hogy azt Magyar Országgon egy Pap fordította volna, félben hagyta. Megvagynak nála, vallása szerint Racinenek, a' tragicusnak, minden munkái magyar fordításban. Én mondtam neki, nyomtattassa ki. Az Erdélyiek még eléggé magyarok, de kellenék olyan a' ki a' lelket egész nemességében közöttök fenntartaná, 's az alsóbb rendűeket a' jobb izre szoktatná. De még a' Collegyiumoknak pedant nyüge tiltja a' Szépet, 's nem szoktatja egyébbre Leoninusoknál, gyerekségnek tart sokat, a' mi a' Nemzet culturáját tehetné, addig hátra lesznek, 's én mindég attól tartok, hogy a' Magyarok mind addig hátra maradvá meghúzzák magokat, mig utóbb késő lesz az iparkodás.

Addison Spectatorjának IVdik Darabja 375 Nrója alatt lévő érzékeny történetet megszereltem. Kedvem lett azt egy erköltsi elbeszélésben Detailba hozni, a' történetnek azt fundamentomául meghagyván, 's Erdélybe általültetni.

A' Sopronyi Magyar Társ. munkáiból Hochmeisternél még eddig a' mint izene, tsak 4—5 darab adódott-el. Még nem volt az a' szerentsém, hogy ott a' hol itt megfordultam, valamire való magyar könyvet kaptam volna. És említeni lehet, hogy az olyan embereinket, a' kiknél azok találtatnak, 's a' Nemzet mellett szóllanak, nagy magyaroknak nevezik. Azon Próba munkákról jön eszembe, hogy köszönnöm kell Kisnek, midőn két esztendővel ezelőtt Szemerével megesmerkedtem, 's verseinket ki akartuk nyomtattatni, Ő nem javasolta. Azon iztelen gyermeki elragadtatások' gyermekeit a' lánggal öleltem által Bonyhán. -- Palugyai megfordult a' kezem között. Ezer signum exclamationis kell versei után, noha jelentik hogy érzése vagyon.

Mihelyest alkalmatosság adódik, kiküldöm a' M. Propr. Fogjon körül a' Tekintetes Ur ezután is ajánlott barátságával.

Döbrentei.

Cserci Miklós — de nem tudom mi — Meyernek Dya-na-Sorejét fordította, a' mint maga mondá nekem Bonyhán.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 199. sz. II. k.]

1245.

Vay Ábrahám — Kazinczynak.

Febr. 26. 1808. Patak.

Tanításra tsengetnek, tehát tsak igen rövideden. Szemere Pali itt volt Ragályival: de tovább Tamás nem vitte, és így kintelen volt re-infecta vissza térni; igéri hogy még vissza jön, azt nem tudom. — egy néhány Levelet hagyott nállam, azokat küldöm, alázatos köszönött mellett a' Goethevel és Don Carlossal edjütt (az utolsónak 145ik lapján egy kis papirosba való molksot vettem észre). Gyönyörű embernek festi Posat, de a Karaktere Idealis, 's éppen az az Ideal, mejre magam törekszem. Többet irnom nem lehet. A Grófnénak kezeit tsókolom, Kedves Uram Bátyámmal edjüt maradtam

Kedves Uram Bátyámnak

alázatos szolgája, barátja

Vay

Kivül: 1

Tekintetes Kazinczy

Ferencz Urnak

Széphalom

[Fredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

1246.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Császári Királyi Kamarás

Méltóságos Báró Prónay Sándor Urnak

mély tiszteletét, szíves idvezlését

Kazinczy Fer.

Megszokott dolog előttem, igazán tisztelt barátom, hogy levelednek csak megpillantása által is elektrizáltassam, maga pedig a' levél, midőn azt osztán olvasom, melegséggel töltön-el: de valóban ez a' ma érkezett mind ezt nem a' megszokott mértékben mívelte. Ez különösen érezteti velem minden becset meghaladó kegyességedet. — A' Posta tegnap kimaradt; a' mint Ujhelyben gyanítottuk a' jéggel

1 A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

elborított Duna miatt; csak ma érkezett el, 's minthogy még ma mégyn is, sietek megírni válaszomat.

Sógorod, Mélt. Lónyai Gábor Úr, mondotta azt nékem már hétfőn, Gyülésünknek első napján, hogy Ő Excellenziajának képe elkészült 's ígerte, hogy azzal engem is meg fog ajándékozni. De nem lévén talán nála semmi nyomtatvány, azt még nem is láthattam. Melly igen örvendek, három leánytestvéridnek ezen Pietásokon! Ha látni fogom a' metszést, megmondom Néked mit itélek róla, 's meglehet, hogy akkor valamit ollyat terjesztek elődbe, a' mit most még nem kell tennem. — 'S íme midőn csak azon örvendék, hogy a' kép metszve van, Te ismét azon kegyes ajánlással örvendeztetsz-meg, hogy a' Te általad készitetett metszésnek munkámhoz kívántató nyomtatványaival vagy kész megajándékozni. Előre köszönöm kegyességedet a' legérzékenyebb háladatossággal: de minekelőtte megnevezném, hány nyomtatvány kell czéломhoz, engedd azt a' kérést tennem, hogy a' metszés próbanyomatását láthassam. Akkor osztán bátor lészek kegyességedet kikérni.

Az én szándékom az volt, hogy a' kép alá ez irattassék:

Tóth-Prónai 's

Báró Prónay László,

Csanádi Fő-Ispán

's Cs. K. Országlási Titkok' Belső Tanácsosa.

*

Non sumit aut ponit secures

Arbitrio popularis aurae. *Horat.*

A' Horátrból vett két sor az 1790diki Diaeta első heteire czéloz, midőn mások rettegtek, szent hazafiúságú Atyád pedig rettegés nélkül mutatta magát.

Én már régen elcsüggedtem annak reménységében, hogy azt az irigylést érdemlő szerencsét megnyerhessem, hogy a' kép én általam adattassék ki, mert Rádayhoz tett kérésem a' kép eránt nem lett teljesedést, Consil. Párniczky Ur pedig válasz nélkül hagyta volt leveletem. Ha azt annak idejében megnyerhettem volna, most ez a' tisztelt kép állana Egyveleg Irásimnak első kötete előtt, hol most a' nagy tiszteletet érdemlő Wesselényi szépen készült és jól hasonlító képe áll. A' második kötet előtt a' Báróczié fog állani, a' 3dik előtt

a' Generális Vayé, mivel Emilia Galotti, mellynek homloklevelén az ő felesége neve áll, abban fordul-elő; a' 4dik és 5dik Kötet volt még kép nélkül. Ennek egyikéhez az Ő Excellentiájáé, a' másikához a' Pászthory Sándoré fog jöhetni. 'S ez az ötödik Kötet egyszersmind utolsó Kötete is a' Gyűjteménynek. Nem lévén a' Gyűjtemény kötetei között semmi öszvefüggés, legelőbb az 5dik jelenik-meg, noha mind az öt kötet szerencsésen általment a' Censúrán, és már nyomtathatják. Bécsi nyomtatóm kegyetlenül megcsalt; két esztendőnél tovább tartóztatta pénzemet és munkámat. A' kiadás sokba került, 's a' hátra lévő köteteket csak akkor adhatom-ki, a' mikor belé tett pénzemnek egy része vissza fordul. — Ismerem Doctor Kovács Úrnak tiszteletét Ő Excellja eránt, 's munkámat nem nézem olly kedvetelve, hogy azt higgyem, hogy áldozatom méltó egy olly nagy férjfiú érdemeihez. Nem akadályoztatlak tehát azon szándékodban, ha Néked az szándékod volna, hogy ezt a' képet a' Kovács Úr munkája' ékesítésére engedd: de azt nyilván és hűzelkedés nélkül mondom, hogy ha e megtiszteltetést nékem fogod nyújtani akarni, véghetetlenül le lészek kötelezve.

Én épen ma vészem Bthecar. Ocsovszkj Urnak is levelét azon hírrel, hogy az isméretes Duc de la Rochefoucauld *Pensées* nevű munkája, mellyet a franczia textussal és a' Schulz német fordításával azért nyomtattatok három nyelvben, hogy a' Philologus a' magyart a' franczia Originállal és a' Schulz mesteri kézzel tett fordításával öszve hasonlítván, érezhesse, hogy Nyelvünk mennyire mehet nem sokára, ha a' *Neologizmusoktól* 's még inkább a' *litúráktól* nem rettegünk; a' *litúráktól*, mondom; mert látjuk legújabb írásinkon is, hogy Iróink melly kevésbé tudnak ahhoz. Ha Recenzióink volnának, régen előbb haladtunk volna. Most rettegés nélkül firkál minden, a' mint tud, 's nem is gyanítja, hogy épen nem tud 's tanulni kelléne.

Gróf Desöffy Jóséf észre nem vette, hogy én is 'a Salában vagyok hélfőn (mert 3 fertály lévén hozzám Ujhely, csak akkor nap mentem bé, 's nem kapván helyet a' tábla mellett, hátul ültem,) midőn megszóllítottak, hogy hát én mit adok a' Museumra? Sztaray Albert és Sennyei János 1000 ftot, mások forinttól garast ígértek. Én három garast ajánlottam. Desöffi elragadtatva nyújtolt talán öt emberen keresztül kezét. — De mind ezt kiesavarodva mondom; egyébről kell vala itt szóllanom: Ő a' Gyűlés után arra vett, hogy egy *Irónak* való Grammaticát írjak; mert a' Révaié hosszú és üntató; a' Verseghie Auto da fét érdemlő csetnekségekkel van tele.

Nem ígértem-meg; de a' miolta kedden megbetegedve haza jöttem, asztalomat ellepték a' Révai, Debreczen, Gyarmathi és Verseghe Grammaticájik. Valóban írni fogok egyet. Azoknak a' jó embereknek Philologiájok sincs [!] igaz Philologia; de leginkább vannak az izlésnek híjával. A' Gyarmathi és a' Debreczen Gramm. stílusa 's egyebe is olyan forma, mint a' XVII-dik századbéli Németeké. Verseghe piquirozza magát hogy neki izlése is van: de az olyan, a' millyet nem követni, hanem kerülni kell. — Mi lesz a' szándékból, nem tudom, hogy izzadni fogok, azt tudom. De Révainak útmutatásai után, kinél én nagyobb Grammaticust a' Magyarok közt, sőt csak olyat is, a' ki vele egy pályát futni méltó legyen, nem ismerek, hozzá fogok. Téged arra kérek előre, Nagy Férjfiú, hogy ha a' munka elkészül, minelőtte sajtó alá bocsátom, megtekinteni méltóztassál.

Fő Ispánunk rettenetes hümorral jelent-meg. Kandó, a' ki éppen nem feje valamelly felekezetnek és magát semmivel nem signalizálta, reggeli látogatásra ment hozzá, köszöntötte, 's a' fő Ispán szó nélkül fordúlt el az ablakhoz, 's Kandó el nem búcsúzva jött-ki tőle. Igen rövid és indignatióját elfeledni nem akaró megszóllitással fogott helyet a' táblánál, 's a' Notárius vissza köszöntésén kívül egy hang sem idézlette. Ebédnél egy szót sem tett Vendégeihez: egyedül Gróf Klobusiczki Vinczével szóllott; Sztáray, a' jobb szomszédja, felénk fordúlt, 's mi osztán az asztal egyik szárnyánál nyoleczan vígan ebédtünk. Én kértem volt Praeses Szirmayt, hogy inna a' Fő Ispán egösségéért; azt felelte, hogy retteg, mert a' Fő Ispán élesen felelhetne, mint Martiusban felelt; 's Sennyei csakugyan reá vette magát, hogy ivott. A' Fő Ispán nem viszontaglott. Én rosszul lettem vagy a' hideg ételtől, vagy a' dohány füsttől, vagy a' kedvetlen ábrázatok látásától, 's haza jöttem. Ott vagy történt eddig valami, vagy csak fog. — Ezt Néked Lónyaira nézve jelentem. — Elfelejtém mondani, hogy a' Vármegye egy szóval sem köszönte-meg a' két Követnek fáradságát, midőn felállottak 's elbúcsúztak.

Az Öcsém igen igen szerencsétlen halálán vett részvételeket érdeméhez képest tisztetem. Nyúgodjanak csendesesen szegénynek hamvai. Ó sokon esett által. Volt egy idő, a' midőn nem csak testvérem, hanem forró barátom is volt; most vége felé testvérem sem volt volna ha lehetett volna. Az erőtlenséget eszes ember nem nézi egyébnek hanem erőtlenségnek. Nem egyedül a' vallásbéli fanatizmus *fanatizmus*. Akármi volt az, vége van, 's nékem megnyugtatósomra válik, hogy mindent elkövettem, hogy a' ködöt, a' mellyen keresztül

holmit látott utolsó esztendeijében, elverjem. Eggy igen szép tulajdonságú jó ember volt, 's ez által méltó vala a' jóknak szeretetekre, 's a' Te szánásodra is. Ő érzette nagy mértékben, mit köszönhet a' Teleki és Wartenslében háznak. Mi sem fogjuk azt soha elfelejteni. Soha ő Gróf Wartenslébennek *oktatásai* nélkül az a' jó ember nem volt volna, nem soha az a' szerencsés ember a' Gróf Wartensleben és Gróf Wartenslébenné kegyességek nélkül.

Menyednek, Báró Prónay Lajosnénak, halálát, és mind azt az egymást érő szerencsétlenséget, melly azt a' házat, a' Wartenslebenét, éri, igen érzékeny szívvel értem. Catont csak láttam; 's eggy szép asszonynak néztem. Bővebb ismeretségéhez szerencsém soha nem volt. Adja Isten, hogy az Ő Excellja ragyogó háza fogyhatatlan ragyogásban nevedekjék és szaporodjék.

Még volna eggy cikkely, nemes lelkű Férjfiú, a mellyről Veled és tiszteletre nagyon méltó Grófnéddal szóllani szeretnék, ha azt az okosság és a' Te megkémelésed engedné. Kitalálhatod mellyik az a' cikkely. Rádaival erről csak a' minap szóllottam levélben is, mert olly tudósítást vettem, a' mellyhez képest arról szóllanom *lehetett*: de Therézzel nem szóllottam soha, mert ismerem, 's tudom, hogy az neki nagyon fájna. Érezvén, hogy az *nem ok nélkül* fájna — hiszen azt még az is megvallja, a' kit az legközelébb illet — hallgatók. Csak azt engedd mondanom, hogy mind a' mellett, hogy a' megtörténtet kivált a' nagy Ember miatt igen szívesen sajnálom, sajnálom a' szenvedő szenvedését is, mert azt testvéri szeretettel szeretem. Jó kimenetelt nem várok, 's szenvedek mind az eggyik fellel, mind a' másikkal; sokat adnék érte, ha a' szenvedésen legkissebhet is könnyíthetnék. — Sokat mondottam már is, és így hallgatók. — TE és felemelt lelkű Grófnéd, enyhítsétek, kérlek, a' bajt, a' hol rajta segíteni nem lehet. Nem esett *kevelységből* a' szerencsétlen lépés, 's megvallom más részről, hogy akármiert esett, néktek *fájhat*.

Ajánlom magamat kegyességeidbe, 's megújítom kérésemet, hogy a' kisdedebb portraitot nékem minél elébb megküldeni méltóztassál, hogy megírhasam, hogy azt használhatom e? Tartson-meg az Ég a' közjónak 's tisztelőidnek, kiknek számokban én is állok, jó egészségben. — Széphalom, 26. Febr. 1808.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

1247.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Cs. K. Kamarás

Méltóságos B. Prónay Sándor Úrnak

hív tiszteletű idvezlését

Kazinczy Fer.

Nagy és igaz fényű Férjfiú! Ismét Hozzád szólok; nem mintha utolsó postával indúlt válaszomban megbecsülhetetlen jóságú levelednek fő tárgya hijánosan volt volna illetve; noha kérésemet, hogy a' nékem ígérni méltóztatott kép' próbanyomtatványát látnom engedjed, megújítani vonszódom: hanem mivel azon szorongatások között, a' mellyek bizonyos idő oltá megkönyékeztek, vígasztalást érzek abban, hogy Előtted szólhatok; kivált midőn azon pillantásokra emlékezem vissza, a' mellyeket Almási kertedben, a' *legelőszőr látott* *hibiscus syriacus virága* körül, töltöttem. Még előttem a' képe, mint szakasztottam félbe interesszáns és élesztő beszédedet azon szép virág' megpillantásakor, és soha én azt azolta is nem láttam úgy, hogy beszédünkre azonnal ne emlékezzem. Ah, átok arra, a' kit valaha az az istentelen gondolat száll meg, — akár kevélységből cselekedje azt, akár okatlan majmózásból, — hogy atyáink alkotmányát, melly olly sok fergetegyet szerencsésen állott-ki, felforgassa! Jó, nem-jó, én nem kérdem: ohajtom örök megmaradhatását. Marhának szülte azt a' természet, a' ki minden ólat jónak tart, a' hol jól lakhatik. Engem a' sors magyarnak szült, 's magyar akarok maradni.

Nem rettegek *némelly* változástól: *némellyt* mind az Uralkodó, mind a' Haza' jobb fejei ohajtanak, 's mi volna az, a' minek változtatás ne kellene. De kell e, illik e rettegmem azt, a' mit nem csak a' példás jóságú Fejedelem, de még eggy hatalmas és mindent változtató Ellenség sem illettek? -- 'S e' rettegések között mit érdemel az a' Magyar, a' ki a' maga hasznát nézi, nem a' közt? —

Melly irtóztató a' Német Ország 's a' Prusszia sorsa; noha ennek igen jól esett, hogy torkára forrt a' gonoszság, mellyet a' mi Uralkodónk ellen szüntelenül űzött. A' háború' tüze, melly eddig a' nyugoti Európát tartotta elboritva, most szomszédunkban lángol. Szent Isten, mi lesz ennek a' vége! Bátorságunk addig tarthat, míg a' Fejedelem és Haza' között lévő szent szövetség szentül tartatik fenn. Világosítsa-meg a' világosság' lelke Hazánk nagy embereit, hogy annak

őrzésében férjfiisan álljanak. Bár megadattatnék Európának minél előbb a' régen várt béke! Ha az meglesz, csendesesen fogunk ismét alhatni. — Elszakasztom beszédem' fonalát. — — —

Minapi levelemnek egy cikkelye volt, a' miről rettegek, hogy Néked, mind a' mellett, hogy nagy kémeléssel igyekeztem írni, és hogy valóban érzem, mint lehet és kell azt vened, fájdalmakat okoztam. Róla hallgatni nem mertem, de nem szabad mondanom okát. Ha megsértettelek, igen nagyon, igen mélyen fájjalom, 's érte engedelmet kérek.

Gróf Teleky Józsefnek és Szerencsy Fanninak eljegyzésekről akartam volt szót tenni, de megtörténhetett, hogy elfelejtettem. Oly sok gond között, és oly sietve, irtam leveletem, hogy nem említtem többé, ha szóllottam e felőle. Mely szép öszvelánczolóadás! 's mint örvendek rajta, hogy a' nélkül hogy érdemes anyjának akarátját 's a' Ti készfűleteiteket nem tudván is, azon célra dolgoztam. Polyxén bátorított reá; ismervén Anyjának véghetetlenül kényes delicatessét, azt tenni külömben nem mertem volna! — Theréz szerelmes a' vejébe, és vajmi igen méltán! Egész életbeli szerencsétlenségei most lennek jutalmat.

Kisnek Pályáírása ha nem minden részben tökéletes is, minden bizonnyal öszvehasonlítást nem szenvedő grádusban jobb a' másíknál, mellyet az öszvezavart ideák miatt alig tudtam végig olvasni. Meg sem tudom fogni, mi lehet olyas a' l'uczéban, a' mi miatt annak sajtó alá menni nem lehetett; mert sok veszedelmezt címésen és *pertusa laena* bátran kimond az, a' ki tud hozzá; az olvasó pedig, a' ki — tud hozzá — úgy is megérti. Literatúránk sokat nyert az által, hogy illy bér tétetett-ki a' dolgozóknak. Én részemről semmit szükségesebbnek nem tartanék, mint azt, hogy írásaink *recenseáltasának*. Míg criticus írásunk nem lesz, addig mindég rosszúl írunk. Czivakodni, másnak a' hibáit vagy praeceptorai vagy dictátori módon kimondani kedvetlen dolog; arra még Kis sem akarja magát adni, elfogva a' modestia' ál képe által: de hát szereti e az a' nyelvet 's literaturát, a' ki magát a' bántásoknak is kitenni nem kész? Hát Lessing is illy Arimathiai Józ'ef heroismusával birt e? 'S ha Nagy Pál Rhédey Lajosnak bátor hangon felelt, miért ne szólljon a' nyelv' Tribunálja előtt, az az *nyomatott levelen*, eggyik Író a' másíknak? — Én az Arkadia miatt szóllék a' Hazai Tudósításokban, 's gondolnám, hogy az a' kis öszvekapás sokaknak szemciket sokban megvilágosította. — Minthogy minden *Tudós Társaságot* óhajt, nem

merem kimondani, hogy én azt nem óhajtom — (magunk közt légyen mondva, szeretném látni, millyenek lennének *ott* a' Tagok): — én csak Recenziókat 's Literatur briefet óhajtok, és azt, hogy nyelvünk *szabadon* műveltség, mint a' német, nem *parancsolva*, mint a' Francia-Akademiától függő szolgál-francia. —

Ha én is gazdag volnék, én 50. arany jutalmat tennék-ki a' Göthe vagy Schiller énekei között e g y n e k szerencsés lefordítására, ha az csak 24. sorból állana is; 's százat az ismeretes *Resignation*ra, 's kétszázat a' *Kampfra*. De hogy az a' jutalom elnyerettessék, arra Dayka Gábort kellene kihívunk a' sírból; mert az olyaknak nem a' Zrínyi, hanem a' Ráday nemében kellene fordítaniok.

Lónyainak e' napokban sok kedvetlensége volt. A' Sedria halálra ítelt jure statario egy Czigányt. Lónyai azt tanácsolta a' Fő Ispánnak, hogy ne engedje executióba vitetni a' sententiát. Ez a' szolgabíró elillította. A' Sedria Praesese pedig parancsolta. Ekkor mindnyájan felmentek a' Fő Ispánhoz, 's egy azt mondta a' Fő Ispánnak, hogy ő nékiek nem *Óbersterek*. Lónyai bujkált. A' Fő Ispán utóljára megadta magát. A' Czigány felakasztatott. — Érted, ezt miért mondom. — Várom a' képet minden postán. Éljen igen szerencsésen. Széphalom, 28. Febr. 1808.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

1248.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Épen akkor vevém tegnap Febr. 8dikán költ leveledet, midőn írni akarék. Én a Sopronyi Predikátorságra való hivatalt a' múlt héten elfogadtam, minekutánna a' Sopronyiak kívánságaimat rész szerént tellyesítették, rész szerént ígérték, hogy fogják tellyesíteni. A' kész pénz fizetést 200 forinttal jobbitották meg. A' Sopronyi jövedelem, ha szintén legnagyobbnak tartatik is a' mi kerületünkben, magában nem nagy, hanem csak annyiban nagyobbatska, a' mennyiben minden predikatori fizetések tsekélyek. Sopronyban a' lakáson és kerten kívül mintegy 2000 forintra fog mindenestül menni esztendei jövedelmem. Dolog kívált azon a' héten, mellyen hetes lesz, elég fog lenni. Reménységem van, hogy két vagy három esztendő múlva harmadik predikátor vagy inkább káplán is fog mellénk adat-

latni a' nélkül, hogy jövedelmünk tsorbulna. Alea iacta est! Kívánj, édes Barátom, sok szerentsét.

A' Vers enjambék felől én is olyan ítélettel vagyok, mint az a' Criticus, a' kinek recensióját velem közlötted: es macht keine gute Wirkung, wenn der Klang des Reims *zu oft* den Sinn unterbricht. Abban is örömet megegyezem veled, hogy mindenkor szebb az olyan vers, a' melly nem enjambé, nem kantsalos, tsak abban nem tudtam még ítéletemet megállapítani, ha nem okozna e az ollyas hosszabbatska versezet egyformaságával únalmat, a' mellyben épen nem fordulnának elő a kérdésben forgó versek.

A Superintendens Úr jubileumára irtt versem' recensióját igen is olvastam, mindjárt akkorban, hogy kijött: alkalmasint egy *Unger* nevű Luther. expredikátor, hajdani tanuló társam irta. Jó ízűn mosolyogtam az olvasás közben 's más barátainknak is jó ízűen elbeszéltem, melly *systematice* böltstelenkedik.

Verseim' kinyomtatása eránt legjobban szeretnélek Téged megkérni, ha már velek eddig is nem terheltelek volna. Institorisnál vagy akármelly egyéb Verlegernél sokkal nagyobb nyomatéka volna a' te szavadnak, mint az enyimnek; 's egészen úgy végezhetnél, a' mint Neked tetszene, 's a' külső tsinossághoz is sokkal jobban értesz, mint én. Mikor nyomtattassanak? Én miattam nyomtattathatnak, mihelyt az idő engedi. De ha Néked nagy alkalmatlanságodra lenne a' nyomtatás eránt Institorisnál vagy másnál a' rendeléseket megtenni: arra az esetre majd utóbb, ha mostani változásomból származó gondjaimtól 's dolgaimtól pihenhetek, gondolok 's teszek valamit.

Tiszta szívem szerént kívánnám, hogy érdemes Testvéred' kívánságát tellyesíthetném. De fájdalommal kell írnom, hogy nálunk a' jól tanult és jó indulatú ifjaktól szükségét látunk. Sokan a' Sopronyi Oskolákat okozzák, és a' Sopronyi ablegatusok úgy adták értésemre, hogy egyért azért kívánnának különösen engem, minthogy oly reménységgel vagynak, hogy az Oskolák is meg fogják érezni ott léteimet. Mit tehetek én e' részben, 's tehetek e valamit, azt nem tudom. Azt tudom, hogy most Sopronyból kevés jól készült ifjak jönnek. Kettőt esmerek, a' kik a' többi felett sok tekintetben emineálnak. Egyik Kőszegi Rektor Baranyai Ferentz, a' ki a' jövő Tavasszal szándékozik Akademiára menni; a' másik Balassa János, a' ki most Wittenbergben vagyon. Mind a' kettő szép talentomú, alkalmas készületű, feddhetetlen, sőt szeretetre méltó erköltsű. A' Győri Predikátor Tiszt. Fábri Ur' fija is minden tekintetben ajánlást érdemel; de az

is mostanában szándékozik kimenni Németországra. Akadémikus a' mi tájunkon tudtomra egy sints, és ha volnának, predikátorságra is kellenének. Ha hamarjában valamely alkalmas subjectumot fogok kitudakozni, azonnal foglak tudósítani.

Verseim' 2dik tsonóját ha lehet a' Pesti Jó'sefi vásárkor elhozatom. Ha melly hozzá való verseim lennének még, azokat is meg fogom küldeni.

Mártzius' 20dikán fogok butuzni — 26dikán Sopronyban leszek: Attól kezdve oda várom betses leveleidet. Isten Hozzád, és kedveseidhez.

N. Dömök Febr. 29-dikén 1808.

Örökös híved K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1249.

Vay József — Kazinczynak.

Drága Kedves Uram Öcsém!

Hozzám bocsájtani méltóztatott Levelét, mint hozzám való bizodalmának jelét, igen kedvesen vettem. Én az Ábris és Sofia szövetkezéséről mult Augustusig semmit nem tudtam. Pesten lévén Ábris is akkor, Leveleim között hozzám hozák a Sofia neki szálló Levelét. Jobban meg lévén akkor terhelve, mint sem hogy a Levelék titulusát vizsgálhattam volna, a többi között fel bontottam; a dolgot abból láttam. Meg mondtam a levelét által adván a Fiamnak, hogy én ugyan a Házassági életre lépésben minden Gyermekeknek tellyes szabadságot adok. Tsak azt tartom fel magamnak, hogy ha mellyiknek veszedelmét látnám választásában, azt meg mondjam. Hozzá tettem, hogy Sofira nézve, ha a dolog már maga üdejében volna: egy szót se szólnék. Illy praemature tanácsommal ennyire bele nem ereszkedett volna. Mert sem a maga, sem a Sofia áthatosságáról tökéletesen ki felel? Már ennyire menvén a dolog, magára vigyázzon, hogy a jó moralis caractert meg ne sértse; de maga minden esetre készen legyen, hogy ha változna is a' Sónia gondolattya, Férjfiúi áthatossággal szenvedje esetét. Készen legyen, hogy hideg vérrel szenvedje azt a sok szót, melly az ilyen üdő alatt tett szövetkezéseket, a mi megromlott erköltseink szerint, mások kárán nevető szívvvel köveli. Bizony sok effélet fog szenvedni Sónia is. És ezt egyedül

csak a' szülék okossága teheti jóvá. Ezek, a mint látom a Kedves Öcsém Uram Leveléből, Gyermekek szeretetétől ösztönöztetvén, még a városi lakásra is reá adták magokat. Bizony ilyen környül állásokban nem látom, miért genirozzák magokat. A Város nevelheti a Szövevényt: nem kisebbítheti. Protestans Embernek a mostani környül állásokhoz képest legbizonyosabb destinatioja a falusi élet. Ha kit a környülállás Városba rendel: Semmit Ifju Ember könnyebben a Városi haszontalanságnál meg nem tanul. Itéletem szerint ez az igaz culturát akadályoztattya, nem elő mozdíttya. Többet tesz ennél minden értelemben a jó könyvek olvasására szokás. Nem értem a Romanokat, mellyek többire az elmét csak igaz helyéből mozdíttják ki, a képzelődés Országában. Részemről midőn Budát elhagyni gondolkoztam, egy nagy oknak tanáltam, hogy már akkor felserdült Leányaimat nagyon a városi életben be ne vezessem.

Sokat irék. Mert úgy tetszett, mintha Kedves Öcsém Urammal barátságosan beszélgetnék. Barátságos favoriban ajánlott vagyok
Drága Kedves Öcsém Uramnak

alázatos szolgája

Vay József.

'Solczán, 1. Márt. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

1250.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

El töröltetl. az én ditsekedésem! A' mi kellemetes Kis Józsi-kánk, a' Szent-Györgyi névnek egygyellen egygy örököse, a' mi szeminknek gyönyörűsége és házunknak egygyik fő ékessége, egy 15öd napig tartott, gonosz forró-nyavalya által Februárius 29-én ki ragadtatott karjaink közül, és sem az orvosi legfogatosabb szereknek ereje, sem az atyai buzgó szeretetnek édes anyai esdeklő apolgatásnak egygyesített minden erőlködései meg nem menthették a' kérelhetetlen haláltól.

Annyira rá mentem, hogy noha a' nyavalya törésnek előjáró postái, a' tsuklások, fog tsikorgatások, szepegések, kezeinek pehelyszedés forma mozgásai, zokogó-hosszas-mély és kimaradó lélekzések sűrűn környekeztek: de még is a' nyavalya tsak egyszer sem

állott belé: sőt halála előtt való nap egygy öt óráig tartott tsendes álmom után annyira meg könnyebbedett, hogy az előtt három napokig meg szünt nyelése ismét helyre állott, eszmélt, és egész utolsó éjtszakáján, ha mikor egy kis enyhítéssel kínáltuk, mindenkor ivott.

De nyúgodalma nem soká tartván, estvöli kilentz órakor a' legkeservesebb nyögések, kiáltások, sóhajtások és kínos nyilalló léleketet elő-vévén, pihenés nélkül szenvedett egész haláláig; és az ő segedelem kérő okos tekintetei, sóhajtásai 's néhány szavai, éles tör módjára járták által szüléi sziveinket egész reggeli hét óráig, melly kínos szenvedéseinek és előttünk betses életinek véget vetvén, bennünket mélységes bánatba és gyászba borított. Szomorúságunk annyival kevesebbé vehet vigasztalást, mivel szegény betegeskedő mostoha fiam is, ki már kilentz izben köpdösött vért, bár még ágyának nem esett is, de szüntelen erőtelenkedik, köhög, és a' jövődökre nézve szomorú kilátásokat mutat. El fogták szívünket szegénynek azon szavai, mellyeket kis öttse szenvedéseinek látására mondott: «Vajha! így szólott, tettsett volna az Istennek ezen ártatlan' szenvedéseit én reám mérni, ki úgy is áldozat vagyok, én örömet el szenvedtem volna helyotte.»

Képzelhed ezekhez képest, Kedves Drága Barátom! a' mi mélységes le verettetésünket, kiknek öt esztendő óta e' héten negyedik halottunk vala: de alig képzelheted kedves feleségemen való aggodalmamat, tsak igen kevésse reménylhetvén, hogy egygy érzékeny édes-anyai szív elégséges legyen ennyi és illy sűrűn járó tsapásoknak nagy rongáltatása nélkül való el hordozására. A' most leg főbb gondom, hogy mind vigasztaló beszédek és mulattatások, mind orvosi külső és belső szerek által a' hozzá közel lévő romlástól meg óltalmazham.

Tisztel keseredett szívvel, és velem egygyütt a' Méltóságos Aszszonyt, kedves drága szüléivel, Ő Nagyságokkal egygyütt; gyermekeink tsókolják kezeteiket; és kérjük az Istent, hogy Titeket a' miénkhez hasonló gyászos tsapástól oltalmazzon meg; s bánatos szívemhez szorítván, vagyok

Débretenben, Martzius 5-én 1808.

tisztelő hív barátod

Szent Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

1251.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Méltóságos

Gróf Dezsőffy József Úrnak

Kazinczy Ferencz Idvezl.

Tisztelt barátom! Tegnapelőtt kapám-meg Pestről azt a kevés számú nyomtatványt, melyet az eladástól felhagytam, hogy becesebb barátimnak kedveskedhessem. Első vagy, a' kinek ezt kiválasztottam, valamint legérdemesebb közöttök, úgymint kit mind tollad' ékessége, mind lelked' szépsége, mind hazafiúságod szentsége miatt ha valaha, most bizony igen nagyon tisztetek. Melléje tészem a' Rumitól [!] néked érkezett ajándékot. Ezért szegényt irgalmatlanul megkorbácsolta a' Bécsi Annalista, a' Februáriusi füzetben (Heft.) — Én megjövendöltem azt neki, mind a' felvett darabok rosszasága miatt, mind azért, mert a' Tágustól a' Néváig, 's Torneótól az Afrikai partokig izetlenebbül nem nyomtatattatik Musák Almanachja. — Te azonban vedd ajándékinkat legalább a' szivességért, mellyel nyújtatik, szívesen.

Pestről írják, hogy egy bizonyos circulusban az itéltetett Marmontelem felől, mellyet itt vészesz, hogy *érteni* nem lehet. — Szent Ágoston ezt mondá valaha a' Szent Irásról: *Si obscura est, pereuntibus est obscura.* — Hogyan légyen az illy munka mindennek érthető? Én azt csak azoknak akartam érthetővé tenni, a' kik a' francia Conversatio' stylusát ismerik. — 'S a' nem-értők is érteni fognák, ha a' 2dik könyven kezdenék az olvasást, hol Magyar scénájú regék vannak. — Ötödik kötetemet kéntelen valék vissza vétetni a' Bécsi Nyomtatótól, ki pénzemet és Mstumomat ezen első kötet nyomtatásához két egész esztendeig tartóztatta, 's arra kényszerit, hogy Rochefoucauld miatt már most Bécsi Prókátorral támadtassam-meg. Ezen ötödik kötetből kiíratom számodra Krómát, hogy addig is, míg megjelenhet, lásd.

Hozzá fogtam az Aesthetikai Magyar Grammatika írásához, 's most még inkább tapasztalom, hogy Herkulesi erő kívántatik az Augiás istálójának kitisztítására. Nálam az Orthoepéja nagy részt foglal-el, mert nem csak *írni*, de *jól kimondani* sem tudjuk a' szöveget. Azonban legfőbb igyekezetem az, hogy paragrahusaim *éleveséggel, ízléssel*, 's *praecisióval* légyenek írva, hogy a' munkát ne kellessék izzasztó fáradással olvasni. — Épen az Ujhelyi Gyűlés alatt vevém

B. Prónay Sándornak levelét. Néki megírtam, hogy Te buzdítottál ezen Grammatica írására, 's azt kértem-ki, hogy ő méltóztassék megtekinteni minekelőtte kiadom. Sokat elmélkedem a' másik kívánság felől is, de ha generalitás mellett maradunk a' kérdés nyomozásában, a' munka kicsiny lesz, ha particularitásokra szállunk, igen is hosszú. Legnagyobb baj pedig az, hogy alig tudok nevezni könyvet, a' mellyét a' magyarság miatt olvasásúl javasolhatnók. — Ezt a' másik munkát megkészhethetem e, nem tudom. Szükséges voltát 's tanácsodnak bölcseségét megismerem.

Épen most veszek egy rendes tudósítást: — Gróf Csáky Antalnénál egy estveli társaságba fellépe Udv. Consil. Drevenák Úr. Gróf Schmeidegg Ferencz, a mint Dr[evenáko]t belépni látá, reá kiálta: «Gratulálok az Udv. Consiliáriussághoz: de megvallom, kevesellem azt; többet vártam volna». — Dr. azt felelte, hogy az ő érdemei csekélyek, és az Udvar nem tetéz el senkit a' maga kegyelmeivel. — «Dehogy? monda Schm.; hiszen Rhédey kettősen, Amáde hármasan kapta». — Erre is el lehetne kérdeni, mint Bernáth Ferencz egykor Kolosítól a' Belgrádból írt levélre: *Érti e ezt Öcsém Uram?* — Nékem egy-egy dolog alig tetszik jobban mint az, a' mit a' Hazai Tudósítások levelei írnak Rhédeynek a' Bihariak által lett elfogadlatására, és hogy ő zokogva sírt a' köszönetés alatt. — Ciceró kevésbe múlt, hogy Caesárnak pártjára nem ment által: de a' becsület érzése meg nem engedte neki, hogy ahhoz csatolja magát, a' ki a' Clodiusokkal magát körülvetette.

Bécsből tudósítatom, hogy Miollis 2dik Febr. foglalta el az Angyalvárat, 's a' Fernéyi Böles Szentje nevét viselő Bonapartának (Luciánnak) azonnal tiszteletbeli őrt adott. Most teljesedik-be, ugymond a' Bécsi Tudósító, hogy az ex conducto ment Rómába lakozni, és hogy viszátkodások csak személyvesztés vala. Én pedig azon csudálkozom, hogy annak előrelátása közönségesebb nem volt. De mi történik valyon a' Rocheforti hajókkal? Svéd király Ő Felsőége mikor megyen Patagonia felé? — Élj szerencsésen, nagy Férjfiú! Az egek tartsanak meg Tégedet a' közjönak. — Széphalom, Mart. 12d. 1808.

Ein edler Held ist, der für's Vaterland,
Ein edlerer, der für des Landes Wohl,
Der edelste, der für die Menschheit kämpft.

Herder.

1252.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

S. Patak 13. Martii 1808.

Drága Tekintetes Ur!

Érdemem felett való szives Jóakaró Uram!

Még most is tsudáлом, hogy irhatta pennám a belegt-et — A hirtelenség gyakran olly szót irat az emberrel, hogy annak utánna tsudálkozik rajta, mi módon irhatta azt pennája, a mit elméje nem gondolt, vagy ha az elebb való szókra inkább vigyázott volna, nem gondolhatott volna — A hiba észre vételével nekem is azon motskos idea jutott eszembe, a miről a Tekintetes Ur emlékezik -- Igen nagyon köszönöm a Tekintetes Urnak, hogy a tudva lévő sor kitörlésében, előre gondoskodott felőlem -- Ugy vélem, hogy a citált könyv is ki vagyon törölve azon helyen — A dólgot ugyan senki se tudja több Vay Ábris Barátomnál; de könnyen ki fognák azt találni, hogy tsak Collegium tagja irhatott ollyan specialitásokat, mint a mellyek a Jelentésbe számosan vagynak, s ha Professor nem írta, Deákra gyanakodnának — Külömben, ha a Jelentés ki jön, használni fog némelly részbe Collegiumunknak — Rumit meg korbátsolta tehát az Annalis — Én azt a Darabot még nem láttam: mert a Professor Uraknál áll — A Collegium járhatja azon Annalisokat, és fogja is minden esztendőre járítani: a mi tehát azokba ki jön, tudunkra lesz — Valjon említik e a Recensioba, hogy Tertinának ott egy hét lábú verse van Hexameter helyébe? — Én meg vallom hogy igen sajnálottam, a midőn látnom kellett a Tekintetes Ur verseit, azon, többnyire giz gazok között megjelenni — Elöttem azon munkának tsak egyedül azon versek emelték fel betség, valamint mások előtt is, a kik tudomra azt olvasták — — A Tekintetes Ur betség ajándéka annál kedvesebb elöttem, mennél nagyobb kívánsággal ohajtottam azon munkát látni — A felőle tett Jegyzéseket nagy hasznomra fogom fordítani olvasgatása közbe — A Bibliothekarius nagyon köszöni Collegiumunk képibe — Professor Nagy Ferentz Ur levelében is fogja annak utánna köszönését kijelenteni; én pedig örök háladatosságra kötelezem magamat — Az öt exemplumokat magam fogom eladni, még pedig, a mint könnyen lehet reményleni igen hamar — Vay Ábrist már két izbe kerestettem szállásán és egyebütt, de sehol se találtatik, mellyre való nézve még a mi az ő számára küldetett,

kezébe nem adhattam — Előre tudom, hogy nagyon fog békételenkedni, az alkalmatosság elszalasztásaért, mint legközelebb is tselekedett. Ő minden nap nagyobb nagyobb meghittséggel van én erántam, a mellyen nagyon örülök — Minden részbe megérdemli az az ifjú, hogy Vay nevet viseljen — Legközelebb beszélgette a Szőlőskei Liebeshandeleket, és én is viszont neki, a mi első Martius estvéjén rajtam történt — Nagyon neveltünk egymáson — A kívánt könyveket küldöm — A Collegium Schwartnere most mindég Professor Szombathj Urnál áll, nem is kívántam lölle el kérni, mert vettem észre, hogy nagy szüksége van reá — A helyébe küldöm tehát a magam Schwartnerét — Vay Ábris Barátom kifizette már a Wielandokért az Auctión vett könyvek árát — A tsak 16 Rhfl. és 9 xr. — még meg annyit ér a Wieland, s igéri hogy ki fogja pótolni, ha Commissiót fog tenni a Tekintetes Ur valami Auctio alkalmatosságával — Én az Auctióra menendő könyvek Seriesét, ha a'ra valóknak látom, fogom közleni a Tekintetes Urral.

Az ide zárt Schödelt a minap egy Deáknál láttam meg, a ki azt az Auction 10 Rhfrtokért vette — A mint próbáltam tőle kérni, ajándékba nekem által engedte, én pedig a Tekintetes Urnak merek vele mint raritással kedveskedni — Sajnálom hogy eddig be nem köttelhettem, hogy a külsője is commendálhatná — — Szomorú ujságul azt irhatom hogy nállunk egy Deák maniába van — Az Apocalypsis olvasása okozta benne ezt a szerentsétlen változást — Azt hiszi szegény, hogy ő az Antichristus — Mindég Vigileket kell mellette tartani, külömben magának s másnak is veszedelmére járna — Az az ifjú pedig igen jó Tanuló volt — — A küldött cseléd nem volt nagyon részeg, de azután meglehetősen elerőtlenedett, hogy vagy három pohár borral kináltam — Azt merte mondani a rossz ember, hogy ő oda haza nem kapott utra valót — Utóljára alázatosan kérem a Tekintetes Urat, méltóztasson éngem ennek utánna is szokott szivességére méltóztatni, a ki a Méltóságos Grófné kezei tsokolása mellett, alázatos tisztelettel maradtam

A Drága Tekintetes Urnak

Érdemem felett való szives Jóakaró Uramnak

alázatos tisztelője s kész szolgája
Kézy Móses mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1253.

Kazinezy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagyságos Uram,

Sietve irván, mert félek, hogy eselédem későn ér a' Posta-házhoz, elhagyom a' titulárekat. Nagyságod ismeri tiszteletemet 's tudja, hogy az nem esik tiszteletlenségből. Sőt arra kérem, hogy engedje-meg, hogy leveleimet néha ne is subscribáljam. Irásom ismeretes, 's az mondja elég világosan ki vagyok.

Szomolnokai Bányász Inspector még 1794ben olly kis ember vala, hogy Szepes Várm. Ord. V. Ispán Consil. Horváth Stansics Imre Ur egygy Lőcsei Gyűlésben, mellyen magam is jelen valék, látván, hogy ő is széket fog, felkiálta: Inclyta Universitas, Contra nostram dignitatem esse existimo, ut inter nos Franciscus Drevenák, ignobilis Conditionis homo, sedem capiat. — A' Drevenák barátjai szóllottak, hogy ő Szomolnokai Bergrath, 's azt cselekedni nem illik vele. — Horváth megszóllalt, hogy az nem elidálja az ő mondásának okait, sufficit Franciscum Drevenák esse ignobilem. Faciat illum Sua Mattas Nobilem, ita nihil habebo in obversum. — Ez az ember azolta Takta Kenézt impetrálta, Praedicatumúl kapta, Sz. István keresztét nyerte, 's most Ő Felsége a' Diaeta után Udvari Consiliarius titulust adott neki. —

A Personális Semsei András Excell. Kassán 22d. Febr. instaláltatott B. Orczy László helyébe Abauji Fő Ispánnak. Estve Özveggy Gróf Csáky Antalnél volt a' mulatás. Belép Udv. Cons. Drevenák. Gróf Schmidegg Ferenecz, 1801ben Zemplényi Insurgens Oberster, 's Ipa a' Nádasdi Mihály és Collorédó Theresia fajoknak, alig látja meg, midőn reá kiált: Örvendek, örvendek a' Mélt. Úr megiszteltetésének: de megvallom, kevesellem, többet reményltem. — Dr[evenák] hunyászködva szóllott a' maga érdemei felől, 's azzal végzette be szavait, hogy az Udvar nem adja halmozva senkinek a' kegyelmeket. — De hogy; monda Schmiddeg [!]; — Rhédey kettesével, Amade hármásával kapta.

Drevenák elmúlt.

Sz[éphalom] 14. Márt. 1808.

Péchy Imrét a' Palatinus és a' Locumtenentiale Consilium *egyedül magát* candidálta a' Locumtenentialehoz Consiliariusnak. — Bécsben J o h n t tették annak.

A borítékon:¹

à Monsieur Monsieur Niclas Baron Wesselényi de Hadad, Chambellan de Sa Majesté Impériale Royale Apostolique et Comte Suprême du Comté de Közép Szolnok. p. Debrecin, Somlyó, Zilah, Zsibó.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós göröcsöni levéltárában.]

1254.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 14 Márc. 1808.

Édes barátom,

Február 22dike oltá nem írtam Neked.² Nem tudtam hol vagy, leveleimre választ nem kapván M. Vásárhelyről, 's utolsó leveledet Tasnádról *a k k o r* irván, *mikor már téged Erdélynek közepén gondolhattalak*. — Sokat vesztettél, mert fontos történetekről tudósíthattalak volna. Hozzá fogok beszéllésekhez.

A' Status költségeire nézve Fels. Urunk kéntelen volt minden tartományaira, mellyek igazgatása alatt vagynak, 150 milliót vetni. A' Magyarok úgy is azt vitatják, hogy ők felét teszik ennek a' mind kiterjedésére mind gazdagságára tekintetes Birodalomnak, és így a' Német tartományokra 75 milliót vetett, azt kívánván, hogy a' hátra lévőt a' Magyar tartományok fizessék. Édes barátom, ismered gondolkozásomat. Ha csak pénzbe kerül az áldozat, szívesen mind azt a' mit elviselhetünk. A' melly nemzet Thereziának életet és vért vihetett áldozatba, annak nagylelkűségéről azt illik várni, hogy a' pénzzel nem lesz fősvényebb mint a' vérével. Osztán a' Fejedelem és haza között lévő viszont bizodalomért minden eszes hazafi kész pénzt áldozni. —

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte e jegyzés: «1808. 25. Mart. Kaszintzki.»

² Ez a levél nem ismeretes.

Ez a' kolcsa a' Diaetai tilkoknak.

Nagy Pált Ő Felsége magához hívatta. «Sie sind ein junger u. unbesommener Mann.» — «Felséges Uram, valamit mondok, én azt meggyőződésből mondom, 's épen nem kétlem, hogy ha Felséged volna Diaetai követje az én Vármegyémnek, Felséged épen azt mondaná a' mit én.» —

Valamelly Vármegye Deputátusainak Ő Felsége még a' Diaeta első napjaiban szivekre kötötte hogy adni kell. E szókkal eresztette el őket: Sonst garantire ich Ihre Constitution nicht.

Az Ő Felsége menegzője tiszteletére felment Deputationak az Egri Érsek volt a' feje, az lévén nálunk szokásban, hogy Pap vigye a' szót. A' mint felértek Bécsbe, a' M. Cancellaria nyújtotta által az Érseknek a' már kész dictiót azon parancsolattal, hogy a z t mondja-el a' thrónus előtt. Elmondotta, 's utolsó szavai ezek voltak: religiositati Mattis Vestrae Ssmae in acceptis referimus, quod Constitutio nostra adhuc vigeat.

Gróf Wrba ismerte Vay Józsefet 's tudta, hogy az Udvari Consil. és Septemvir. Ő volt az, a' kinek a' keresztet nyert uraságok neveit fel kelle olvasnia. Ott látván Franz von Bay, Assessor der königl. Tafel, gondolkozóba esett. Bay? Bay? ah, nem jól lesz írva. 'S így Bay Ferencz helyett szépen elperorálja Vay Józsefet. Másnap kérdés támad 's Ő Felsége elébe teszik a' dolgot. Egy Handbillet jött ki: «Mir sey es nie in den Sinn gekommen, einen Mann wie Vay durch einen Akt meiner auszeichnenden Gnade zu distinguiren.» —

Péchy Imre *solus* candidálatott Locumtenentialis Consiliáriusnak. — John denomináltatott. —

Sokat vesztesz, hogy nem olvasod a' Kultsár leveleit. Örvendhettél volna, hogy Rhédey Lajos mint zokogott midőn Gróf Haller Kánonok idvezlé. 'S a' Váradí Asszonyságok rózsát küldtek neki egy kis leány által. Mozsározás alatt adta ebédét a' Püspök. Így tiszteltetik meg az, a' kit a' Király megtiszteltetni akar. Ezt kiálták a' Pharaó előtt kedves Józsefnek az utczákon.

Drevenák Ferencz, Rhédey Lajos, Lónyai Gábor és Berzeviczy Pál, ez a' négy volt legszorosabb barát a' Diaeta alatt egy lélektől lelkesítvén. Hasonló lélekkel birt a' mint azt az egész ország tudja Gróf Amáde Antal Septemvir, Zágrábi Fő-Ispán és most Szalának Administrátora is. Erre hallj egy rendest.

Kassán 22. Febr. installáltaték Personalis Semséi Excell. abauji Fő-Ispánnak. Estve Gróf Csáky Antalnak az Özvegyénél estveli mulatság volt. Be lép Drevenák. *Örvendek, örvendek a' Mélt. Urnak az új megtiszteltetésen!* kiállá Gróf Schmeidegg Ferencz, (Zemplényi Insurgens Oberster 1801.) — De megvallom, kevesellem: többet vártam volna. — Drevenák modestiát játszott; az ő érdemei kevesek, 's az Udvar a' maga kegyelmeit nem osztogatja halmozva. — De hogy! felele Schmeidegg: Rhédey kettősen, Amadé hármasan kapta. — Dr[evenák] nem szóllott.

Róma franczia birtok. Portugália el van véve. A' Svédet a' Szent-Bertalan szigetével ijesztik. A' Török nem tudom mint jár. Barátom, mi lesz mibelőlünk? Magmaradunk e úgy, mint eddig. Nézzd csak Vesztfáliában mit csinál Jeronymus. Atyáink lelkei a' sírban! halljátok meg nyögésemet! —

Nagyon megörvendeztetett az a' hír, hogy elkölt a' borom. Szükségem lesz reá. Engedd elbeszelnem egy szép scénámat. —

Egy igen szerencsétlen valaki az inségnek legnagyobb örvényéből kiálta hozzánk, a' nélkül hogy nékem vagy rokonom vagy barátom volt volna. El van hagyva mindentől, és tömlőcczel fenyegettetik, ha bizonyos idő alatt meg nem fizethet. Ez eránt *kétséget nem szenvedő* levelek vannak kezünkben. Ő távol van az Austriai ditió határaitól. 'S most egy ingénél nincs több, fázik és koplal. Nem festhetem bővebben baját, sem meg nem nevezhetem. Féjz lévén és atya, nem szabad mindent tennem a' mit akarnék, 's nem is tehetek, mert terhem sok van és osztozatlan testvér vagyok. Az én szép lelkű Sophiem felkiált, hogy mihellyt megkapja az atyjától az *esztendei pénzt*, azonnal megküldi a' szerencsétlennek a' kívánt 200 Rf. — A' Sophie készsége felszabadított. Első póstával írtam, hogy tégyenek rendelést a' pénz felvételére, mert Bécsben még 293 ftom maradt a' Typographusnak fizetéseül. — Édes barátom, ez az én 200 Rf. alamizsnám több én tölem, mintha Festetits György 500,000 ftot adna. Ő nem ad: én adok, 's ez az én adásom nem megcsalattatás 's gondolatlanság.

Egy szép barátném nekem Bécsből Gleditchia, Bignonia Catalia és Cercis siliquastrum magokat küldé, még pedig nagy dózisban. Ez szükségtelessé teszi ajándékodat.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1255.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Mart. 14d. 1808.

Édes barátom!

Febr. 14dikén irt leveledre Márt. 14dikén felelek. Utolsó postával vettem azt. Látod, mely soká hevert a' levél a' Postákon, 's tudván mely nyugtalansággal vártam azt, érzed mely örömmel vettem. Óh, hogy bajod nincs, és hogy nem az elhülés cselekedte, hogy illy sokáig hallgatál!

Megtiszteltetéseiteidnek szivesen örvendek, 's óhajtanám, Lajosodnak 's lánygyermekednek nevelések miatt óhajtanám, hogy Dömölköt elhagyd 's Sopronyi Pred. légy. Bár mely bájos ereje legyen a' falusi lakásnak, 's bár mely hajlandó légyen a' Te lelked is, mint az enyém, ezt a' boldog kényünkre élést utána tenni a' városi lármának 's alkalmatlanságnak: bizony a' tanulásra nézve szerencsésbb az, mint ez a' mi mostanink. Ott nem csak Lajosod fog nyerni, hanem magad is. 'S elhallgassam e, hogy nyér, még pedig igen sokat nyér a' te alkotásod, a' kis *Társaság* is?

Verseidet talán együtt viszik ki hozzád Egyveleg Irásimnak első kötetével és egy időben veszed ezen levelemmel. Tegnap előtt öt ferslág könyveimet kellyén felhánynom, kivettem Zsebbeliidet is, 's tartok tőle, hogy kézírásomban nincs-meg a' Hagedorn után fordított *Horázius*. Tudósíts eránta, kérlek, 's ha mi kimaradt, leírom hozzájok, hogy már mind egy formán légyenek írva. Szeretném látni, mint Superintendensed, megjelenéseket.

Hogy pályafírásod Németre fordítatik, azon szivesen örvendek. Két kérésem van eránta: 1) hogy díszesen nyomtassa Weber, mert azt a' külföldi Philologusok kapva fogják kapni. 2) hogy még kézírásban láthassam a' Németet. — Deninám még nem jött-meg; csak azt tudom, hogy Geistinger nekem küldi mind azt a' kértekből, a' mit Bécsben öszveszerezhetett. Azt tartom, hogy Deninának megolvasása hasznos lesz e' czélra is. —

Nagy örömtől foszlád meg mind magadat, mind engemet azzal, hogy verseidnek elindítások előtt leveledet nem vehetém. Holmit a' mit melléjek akartam vala tenni, tűzbe vettem. Messze lökve egymástól, holmit akartam veled tudatni, a' mi érdemli a' tudást, 's titkon mondathatik.

Gróf Desöffy József reá vett a' Zemplényi Gyűlésen, hol, mint volt Követ, számot adott munkálkodásáról, hogy írnék egy K ö n y v - i r ó k n a k v a l ó M a g y a r G r a m m a t i c á t, minthogy még egy sincs a' mi e' végre szolgáljon. A' Debreczenit és Gyarmatiét egy formán tartom magam is rossznak, u n p h i l o s o p h i s c h n a k; a' Verseghe felől azt kell mondani, a' mit az egyik Ellensége mondott, hogy a' Nyelven soha sem ejtett undokabb sebeket a' gondatlanság, mint a' Verseghe gondoljai! a' Révaié igen jó, de olly felette bőv, olly tele van tömve minden- nel, hogy kifárad a' Tanuló olvasásában. Én azt tettem törvényül, hogy az enyém minél lehet rövidebb, tisztább légyen, a' legnagyobb gonddal, praccisióval és elevenséggel, 's olly *ízléssel*, hogy gyönyörű- séggel lehessen olvasni. Orthoepejámnak egyik része már kész. Rajta leszek, hogy e' nyáron elvégezhessem, 's akkor Prónay Sándor lesz Aristarchusom, 's úgy osztán sajtóba vele.

Institőrís sokba fog és alig ha kevésre nem ér. Most irok épen Trattnernek, hogy ha Institőrís nem akarja Sylvesteremet nyomtat- tatni, nyomtassa az én erszényemre, de nyomtassa végig valaha, elég volt három esztendő olta heverni.

Újra teszem kérésemet hozzád Miklós testvér öcsém dolgában. Méltóztassál nékem megírni minél lehet előbb, tudsz e valamely Döbrentei forma culturájú Luth. Ifjat, a' kit ő a' maga fíjai mellé vehessen. Pesten lesz tanítások, maga is Pesten lakván, 's ad jónak jó fizetést. Az egyik fíja 7 esztendő, a' második öt, a' harmadik kettő. — Az Öcsém egy igen jó characterű fiatal ember, szereti a' jó fejeket, és gyermekeinek tanítójok barátja lesz. Hitvese Beothy leány, 's sokat olvas. Schiller a' barátja.

Általstem azon czikkelyeken, a' mellyeket minteggy ex offio kellett írnom. Most már eredjünk baráti ömledezésekre.

A' Diaetán Drevenák Ferencz, Rhédey Lajos, Amáde Antal, Lónyai Gábor és Berzevíczy Pál (az Abafi Ferencz veje!) ellenkező partiának voltak tagjai mint a' Vay Józsefek, Desöffy Pipszek. — Drevenák 22d. Febr. a' Personális Semsey Abaíjv. Installatiója' nap- ján Gróf Csáky Antalnénak estveli multságában fellép. — «Örven- dek, örvendek a' Mélt. Ur újabbi megtiszteltetésén!» kiálta neki Gróf Schmidegg Ferencz. (Drevenák Udvari Consiliáriussá tétellett a' Diaeta olta.) «De megvallom, keveslem; többet vártam.» — Drevenák modeste szóll érdemei felől, 's azzal végzi-el szavait, hogy a' Felség

a' maga kegyelmeit nem szokta halmozva tölteni senkire. «De hogy! felele Schmidegg. Rhédey kettősen kapta, Amádé hármasan.» — Elnémült mind Drevenák, mind az egész gyülekezet.

A' Bécsi Menyegző megtiszteltetésére felment Deputatiónak B. Fischer Egri Érsék volt a' feje. Ennek a' Magyar Cancellaria ada kezébe titkon egy dictiót, mellyet a' thrónus előtt elmondania *kell*. Elmondotta. — «Religiositati Majestatis Vestrae Sanctissimae in acceptis referimus, quod constitutio nostra adhuc vigeat.» Ez vala bérekesztése.

Péchy Imrét Locumtenentialis Consiliariusnak egyedül magát candidálta a' Palatinus és a' Locumtenentiale Consilium. — John lett.

Gróf Wrba ismeri személyesen Vay Jósefet, 's tudja hogy Hofrath u. Septemvir. Néki kellvén felolvasni a' Menyegző napján a' Sz. István keresztjét nyerők neveit, a' mint a' papiroson Franz v. Bayt látja, azt hitte, hogy az megtévedésből van úgy írva, 's Bay helyett Vayt olvas. Más nap kérdést tettek a' Felségnél. Ő Fels. azt felelte egy Handbilletben: «Soha nékem az a' gondolatom nem volt 's nem is lesz, hogy az olly Mannt, mint Vay, a' magam kegyelmem által megkülömböztessen.»

Egész Európa kifordulván a' francia háborúk miatt sarkából, meghágy e bennünket a' sors boldog Constitutiónk birtokában? A' fizetéstől nem félek. Szívesen, ha áldozatomat a' Haza kívánja, mind azt szívesen a' mit adhatok, pedig én, a' ki illy későn kezdek gazdálkodni, hét testvérnek vagyok egyyike, 's olly sokat vesztettem, sokat nem adhatok. Csak Magyar maradhassak, mindent szívesen.

Élj szerencsésen kedves barátom, 's ne szűnj-meg szeretni

legbuzgóbb tisztelődet:

Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1256.

Kazinczy Miklós — Kazinczy Ferencznek.

Ér Semjén 15dik Mart. 1808.

Drága Kedves Bátyám Uram!

Már el múlt öt hete, hogy ezen a' Földön múlatok. Szűnyogdon akartam volna dolgoztatni, de ezen kemény időben egy átallyában semmit sem lehetett végezni. — Váradon töltöttem tehát időmet, a' melly az ujjabb változások miatt, Vigasságnak, 's örömmek helyec lett, a' mellyet Kedves Bátyám Uram a' Hazai Tudósításokból eddig már jól tud. — 28dik Mart. lessz az be iktatása az uj Administratornak, a' mellyhez már előre meg is tétettek a' pompás készültek. Ez olly fényes lessz, hogy kevés Installatió volt hozzá fogható. —

Asszonyám maga ide rekesztelt írása szerint Kedves Bátyám Uramnak az Esztendőnként ajánlott 200 Rfntot ide zárva, küldi. —

Fiam nevelő nélkül nem maradhatván, ide lett el indulásom előtti kevéssel, Pesti Predikátor Báthori Uram ajánlására Tanárki Jánost állítottam melléjek, a' ki a' Tasso Jerusalemét, Robertson Americáját, és Plutarchust fordította Magyarra. Már meg állapodott idejű, 's igen szorgalmatos ember lévén, reménységem van, hogy tzelomat benne el érem, a' mint hogy a' Feleségem hozzám küldött Levelében igen is ditséri. Most másodfel Esztendő olta Doctorságot tanul, 's mindenkor 1ső Eminens.

Sophiet tisztetem, Eugeniát tsókolom. Egyéb iránt Kedves Bátyám Uramnak Atyafiságába ajánlott maradok

Kedves Bátyám Uramnak

hiv Testvére

Miklós.

Kazinczy anyjának kezeírása a levélhez ragasztott külön lapon itt következik:
Ferencz Fiának küldetik az esztendőnkint tülem néki járó 200, az az két száz Rfl. E melet 100 gyertya.¹ Ér Semjén 15. Mart. 1808. Á. B. S.

Kazinczy Miklós jegyzése:

A' kosárba nem fért belé a' 100 gyertya, és így az egynehány hujával küldődik. —

¹ Ez után egy szó olvashatatlan.

Kazinczy F. e levél listja lapjára némi számításokat írt, a mint következők:

Semlyénből	200	Sophienaka' himlőoltása	100	} 240ft.
Jesztrebről először	160	Deszkáért Pepinek	50	
másodszor	130	Sigmondovics	90	}
	<u>490</u>	Költsön a' zsellérnek	4	
		Rumi Jósefnek	13.	

[Eredelije a debreczeni főiskola könyvtárában, a Fazekas Istvánnak szóló levelek közt.]

1257.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 16. März 1808.

Mein Herr Professor,

verehrungswürdigster, gütigster Freund!

Lange blieb ich Ihr Schuldner für die mir procurirten exemplare der Wiener Annalen, aber mein Dank ist nicht minder herzlich, als wenn ich Ihnen ihren Preis mit der ersten Gelegenheit entrichtet hätte. Ich wartete stets auf die Kronik des Pataker Collegium, wozu mir der würdige Kézy so viel Hoffnung gemacht hat, und manches andre, was noch zurück blieb. Da ich nun glücklich bin Ihnen diese Kronik zu zuschicken, so lege ich auch den Preis der Annalen hier bei, und danke Ihnen recht sehr verbindlich für die Freundschaft, solche mir verschafft zu haben. Ich besorge, auch von dem Jahrgang 1807. werden mir einige Bände verloren gehen, und fast möchte ich schwören, Bücher mehr auszuleihen. Dieser Verlust wäre um so widriger, weil ich aus der Anzeige der Annalisten weiss, dass alle Exempläre des Jahrgangs vergriffen sind. Zugleich erhalten Sie hier einen sehr merkwürdigen Aufsatz, den mir der gewesene Praeses Tabulae Districtualis Eperjesinensis Anton Szirmay mitgetheilt hat. Er stand in meinen gehefteten excerpten, woher ich diese Blätter herausriss, in dem ich in diesen eine neue Ordnung einzuführen gut fand. Um nun das unnöthige Blatt nicht weg zu werfen, denn für mich nahm ich davon eine neue Abschrift, so schicke ich ihn Ihnen zum vorsichtigen Gebrauch. Lieb wäre es mir aber, wenn Sie ihn H. Gregor von Berzeviczy und Potkoniczky mittheilen wollten, da beide Freunde der Vaterländischen Geschichte sind. Ich nehme herzlichen Theil an dem Unglück, das Ihnen in

dem Febr. Hefte der Annalen wiederfuhr. Es war grausam. In einem Lande, wo Wissenschaften wenig blühen, wo noch ein tödtlicher torpor an den Gemüthern haftet, finde ich es gut, wenn man durch ähnliche Zuckungen wie die sind, die die sehr scharflaugigten Recensionen der Annalen veranlassen, die Schlafenden aufschüttelt, und bloss dieses schöne Ziel ist Entschuldigung für den Thon der Annalisten; aber wehe dem der ihre Geissel zu ertragen verurtheilt wird. Einige Skribenten scheinen schon praedestinirt von ihnen grausam hergenommen zu werden. So ist der Bibliothekär Miller, die Dich. Gruber, Unger etc. Millers Pristaldus ist doch in den Hall. A. L. Z. ganz anders recensirt. Ganz ungerecht könnte ich es eben nicht nennen: aber mehr schonend könnten sie wohl doch seyn ohne weniger Gerech zu sein. Ich wünsche, dass Ihre neu griechische Grammatik und andere literärische Arbeiten den Scherben des Allmanachs glücklich auswetzen mögen.

Ich verharre mit aller Hochachtung

Mein Herr Professor

Ihr

Gehorsamer Diener

Kazinczy Fer. mpr.

Lassen Sie mich Ihnen mir sehr dringende Bitte vorlegen.

Ich bin ein Sammler von authographischen. Haben Sie nicht Briefe oder Signaturen von Heynes Hand und anderen Gelehrten des Aus und Inlandes, die Sie entbehren könnten. Sie würden mich durch solche Beyträge gewiss höchst verbinden, und wenn auch das Blatt, das den Namen eines merkwürdigen Mannes trägt, und von seiner Hand geschrieben ist, nichts wichtiges enthält.

Johann Kiss Prediger zu Nemes Dömölk predigt seine Abschieds-Rede dort den 20ten März, und zu Oedenburg, wo er als Prediger hin kommt, den 26ten. — Ich erhielt diese Nachricht aus seinem Briefe heute.

[Eredeti je a m. tud, Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1258.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

M. Wasárhelj, 17dik Mart. 1808.

Nagy érdemü kedves Barátom!

Hosszassabb halgatásomat okozta a catharussal való néhány napi bailódásom; nem Barátságom hidegülésinek, meljet irántad semmi meg nem változtathat, hanem ezen nagyon alkalmatlan bainak tulajdonicsd halgatásomat. — Két leveleidre vagyok adós válaszzommal — 3dik és 19dik februarii költekre. — A Fazekas tiszteletesnél le tett Borok iránt meg tettem mai Postával Tasnádra a rendelést, hogy oda vitessék, a harmadikot is el adtam: mind hármának árát pedig kezedbe szolgáltatni el nem mulatom. Bár érkeztek volna meg exempláraid is a télen, most a leg jobb módomban lett volna azoknak el adások által meg bizonyíthatni azon készségemet, meljel viseltetem te czéseidnek teljesítésekbe, csak ugyan akár mikor érkezzenek, el követem mind aszt velek, a mivel irántad és a Barátság leg szebb, leg szentebb érzése iránt köteles vagyok.

Igen is tökéletes tudósítást fogsz töllem a Cancellarius itten lévő és Nemzetének ajándékozott igen szép Bibliotheca felöl tenni; de ennek még egészen el nem rendelt állapotya aszt kívánnya, hogy egy ide való Refor. Professorral, ki ezen Bibliothecát jobban ismeri a Bibliothecariusnál, ki potomocska legény, értekezödgyem, ezen Professor pedig most nincs ide haza — a hétnek végivel gyön elé, bizd reám, töllem bizonyos, környülálásos le írást kapsz annyival inkább, mivel dicséretes, szép gondolat tölled, hogy annak le írását közre tészed. Hiba volt tölünk, hogy Nékünk nem jutot ez eléb eszünkbe, de tölled noha felettéb szépnek itélem gondolatodat, hid el, nem irigylem, meg lévén más felöl győződve, hogy le írásodnak érdeme, tüze fényt fog vonni Nevedre, fényt a nagy lelkü adónak hazafiságára, fényt Hazámra is. — A Tökés levele szépen, ugyan szépen meg csinositva, ki gyöve a Kurirba, és olvasása öröm édes-ségét éleszté szivemnek leg méljebb reitekébe is. — Gr. Teleki Jósefnek tudományokat elő segéllő Erdélji Institutumairul se én, se itt senki egy szót se tud; kérdeztem ez iránt a fiát is, ő se tud semmit is rólla. — Gondold el előre, micsoda öröm napjaim lesznek és örvendgy szivedbe örömöm nagyságának. Generalis B. Way Miklós

ezen a télen feleségivel együtt váratik ide és velem éppen szembe léssen szálva. Öröm, igen kedves öröm dobogással várom látni ezen embert és ismerettségéhez azon bc köszöntéssel jutni, hogy Te az én, én pedig a Te Barátod vagyok, oljan, ki Barátságodért minden eleméntumok viszontagságos veszéljének próbáit is édes, sőt fel magasztalt érzéssel kész vagyok ki állani. — Way Kolosvárt mulatván mind maga, mind nemes lelkű hitvesse, az érdemeseknek tiszteleteket meg nyerték — szeretve tisztelik ott ezen olj Boldog szövetség fő gyönyörűségibe élő párt, és kedvekért a szeretet és tisztelet ki jelenthetésére néhány fő házaknál pompás gyülekezetek tartattak. Én előre oltárt emeltem tiszteletekre szivembe, ismervén érzéseimet, tudod melj áldozat lángjait fogom azon gyuitani. Eszt írva veszem észre, hogy nedvesek szemeim, nem szégyellem aszt néked meg vallani, nem is tartom férfiatlanságnak, mert egy Wayt ugy szeretni, hogy a rólla való beszélgetés közbe meg érzékenyedgyem, olj indulatnak tartom, miljen nélkül élni se akarnék — — Meg nem foghatom, hogy Cancellariusunk Administratorának hogy választhatot egy Rhédei Lajost, képzelheted magad, hogy az uiságokba ezen ui méltóságát olvasván Rhédeinek — miljen gondolatok, érzések ébredtek bennem, leveled valamennyire meg vigasztalt, hogy Gr. Teleki maga választotta; e csak jobb volna valamivel, de nem sokkal, mintha a leg főbb kormánytul tétetett volna oda.

veled levélváltásod

Köszönöm Neked, hogy a szép kis Sophiet meg ismerttetted velem¹ — el nem mulatom ezen ismeretéseget ugy használni, hogy a nyáíjos leánykának igyekezzem olj szövetségét szerezni, melj napjait kellemetesítse.

A Sibói épület inscriptiojába esett változás emeli annak mind szépségét, mind érdemit. Kőre Te fogod é metczetni? — Közlök [!] én is itt veled egy érdemes, hazámia és igen kedves Barátom B. Naláczí István verseit, meljeket készítet egy iffiú Barátom halálakor, e Báró Bánffí József volt — ki is egy Papista kisasszonyt, Gr. Petki Antoniat vévén feleségül, Papistává lett, és a nyáron meg halván, utolsó óráiba vad buzgóságtul el vakítot testvérei ellenzették, hogy végső óráiban a Catholica vallás rend tartási szerint a mi Papunk légyen mellette — de a Gubernátor előtt esvén vallása vál-

¹ Az eredetiben: veled, bizonyára tolt hibából.

toztatása, ennek közben vetése után Pápista Pap vitetett hozzá — meg halván, ellenzették aszt is, hogy Papista pap temesse el — csak ugyan az temette — ítéletem szerint ezen nem igen szép történetet illu Barátom igen jól írta le verseibe és azokba tiszta szép Philosophia vagyon. Naláczirul szükség meg jegyeznem, hogy igen nagy culturájú ember és éppen azért attyafiaitul nem csak üldöztek, hanem Bolondnak is declaráltatott — itéld meg micsoda Bolond az, a ki iljet ír —

Világos időnkben setét versengés lett

Egy iffiu haldokló convertita felett,

Szárason bocsássák, vagy pedig kenettel?

Ok nélkül bailódnak egy alvó lélekkel,

Hogy kisérjék testét: égő szövetnekkel?

Vagy pedig Deákok száraz énekekkel?

Egy paroxissusa e mind a két résznek,

Mert a jók' lelkei ha el nem enyésznek,

Bizony mind egy formán boldogok is lesznek.

Döbrönte, ki ajánlásodra most özvegy Gr. Gyulay Ferencznél nevelő, meg értvén itt létemet, be gyött hozzám, meg ismerkedtem vele, és ezen ismerettségnek nagyon örvendek. Eő beszéllé uiságul, hogy a mi kedves Kissünk Sopronyi parochussá lett, meljnek sok tekintetbül nagyon örvendek.

Alig ha az Eperjesi opal bányák árendájába részt nem vészek — Szentiványi a judex curiae fia exarendálta és társnak ajáltattam én is — mivel részemről Sennowicz meg volt bizva, hogy a licitation eő is képembe szóljon hozzá. Gondold el, még Gr. Deseőffi Jósef is érdemesitet figyelme, és eő is ajánlott Szentiványinak. — Eperjesen nem igen csinos dolog történt — aszt írják nékem, hogy Tertinára ottan 25 páleza ütтетet — Tertina némelj alacsonságaira nézve ugyan érdemes a büntetésre, de azon munkásságai tekintetibül, meljet fordítot a literatura gyarapítására, nem 25 pálczára, hanem egyéb más nemű büntetésre. A büntetők evel nagyon meg alacsonították magokat.

Erdelj egy Solennis deputatiot küldvén eő felségéhez ui házassági szövetségekre gratulálni, ugy értem, de még nem officialiter, hogy azok számába engemet is ki nevezett a kir. Gubernium — ilj

kegyelmébe, meg vallom. nagy meg tiszteltetésemet érzem, annyival inkább, mivel a Deputatio csak hét személekből áll és hét köszt is kedves Nemzetemnek reprezentánsa lehetni a thronus előtt, Polgár társaim és a fő kormánynak olj bizodalját jelenti, mellet nem becsülni tompa érzéketlenség volna. Éljen boldogul. Ha ez iránt bizonyosabbat hallok, azonnal meg írom.

Cserey

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1259.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Barátom és Jóltevőm!

Csudálkoztam egykor Apathiádon, mellyel a' sorsnak kemény csapdosásait elfásúlva szenvedted, és ha szívedet inkább nem ismer-tem volna, azzal fogtalak volna vádolni, hogy az érzéketlen. Csudálkozá-
 közásom még nagyobb volt, midőn másfél esztendővel azelőtt enge-
 met is az a' csapás ért, 's nekem az elviselhetetlennek látszott. Engedd
 mondanom, édes barátom, hogy most ismét érzékeny voltodon csudál-
 kozom. — Nem fogsz érteni, 's magyarázom szavaimat: Én azt tapasztal-
 talom magamon, hogy sokféle szenvedéseim bizonyos megtompulásba
 vetettek. Sok eseten, kivált a' mi *nagyobb*, sirni, keseregni nem tudnék.
 A' szerint a' hogy a' sokat-szenvedő végre még a' sirás' gyönyörű-
 ségét vagy enyhületeit is elveszti, elfogy az érzékenység is. De az
 emberiség mindég megtartja a' maga jusait, 's bizonyos illetésekre
 az illy elfásúlt is könyüket önt. Minap a' feleségem a' kis Phigie
 ruhájába öltöztette a' lányomat. A' mint a' gyermekre pillantottam,
 nényét láttam felelevenülve, 's levert a' fájdalom. Oh hagyjuk a' Philo-
 sophusoknak az ő sophismájikat, mellyekkel magokat csalogatják,
 hogy elaltathassák fájdalmaikat 's azokon győzni látattassanak! Enged-
 jünk szabad ömledezést a' természet ösztöneinek, 's ha a' szív paran-
 csolja, sirjunk, keseregjünk. A' fájdalom csak az idő enyhít. Míg az
 enyhíti-meg a' Tiéidet is barátom, csalogassd magadat mind azzal,
 a' mit Epictét és Seneca tanít; ha pedig minden Stoicus küszködéseid
 mellett is, erőt vészen rajtad a' természet, sirj, még pedig teljes
 szívedből, teljes lelkedből és minden erődből. Hálátalan az az isteni
 jószág eránt, a' ki az ő legbecsesb adományainak elvesztésén nem
 sokat törődik. — A' Te fájdalomad igazságos fájdalom, 's annál gyil-

kolóbb, mivel érdemes nőd együtt szenved veled, 's talán még többet szenved. Az Isten adja neked két lyánykáidban azon örömeket, a' mellyeket három fiaidban 's egy mostohádban tőled elvont 's benne adja-meg hétszeresen.

Én, édes barátom, a' legboldogabb étellel dicsekedhetném, ha arról az oldalról nem kapnék néha fájdalmas ütéseket, a' mellyet ismeresz. Látván, hogy soha meg nem akarnak szűnni, noha már félre vontam magamat, Decemberben egy olly lépést tettem, a' melly minden bánthatás ellen megőrizzen. De így lenni nyugton *keserves nyugalom*. — Egyéb eránt boldog vagyok. Feleségemet úgy szeretem, mint 40 holnap előtt; az Isten egy szép ábrázatú, egösséges, 's anyja' tején kövérre hizott gyermeket adott, 's feleségemnek életbeli-bölcse-sége miatt szabadabban lélegzem már is, még pedig jóval szabadabban mint eddig. Mind neki, mind nekem minden kívánságunk a' fény nélkül való nyugalom. Ha új csapás nem ér, ifjú-legény korombeli minden adósságimtól megszabadúlok egy két esztendő alatt, azt pedig, ha meg nem házasodtam volna, 's olly *haszontalanúl*, úgy *megkötve* éltem volna tovább is, nem mondhatnám most. — Oh ha ezt mondhatván 15 esztendővel ifjabbá lehetném magamat!

A' mi kedves Kisünk holnap után búcsúzik-el a' Nemes Dömölkiektől, egy hét múlva pedig Sopronyba köszön-bé. Örvendek ezen változáson gyermekeinek nevelésekre nézve is. Ő sokáig késedelmeskedett elfogadni a' Sopronyiak' ajánlásokat.

Feleségemet, lyányomat tegnap Kázmérba vittem által, magam pedig ezen órában indúlok a' hűgomhoz Krainiknéhoz, kinek férje holnap tartja veled együtt neve' napját. Élj Te is szerencsésen, kedves barátom, és minél lehet hosszabb időkre. Az Isten elégelje meg immár veszteségeidet. A' Tekintetes Asszonyt tisztelem egész barátsággal. Ajánlom magamat szeretetedbe 's vagyok

Széphalom, Mart. 18d. 1808.

örök háladatos híved

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

1260.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 21dik Mart. 808.

Igen kedves Barátom!

En ma 12 és 1 óra közt délben a Gubernator Ur eő Excja Cabinettyébe le tettem Camerariusi hitemet és által vettem kulcsomat, meljet sehem mellé maga eő Excja igazgatá [!] helybe. — Bécsbe már nem küldetik Erdélj részéről Deputatio, mivel eő felsége aszt irta ide, hogy köszöni a hazafi szép készsége, de nem kívánnya, hogy Deputatio fáradgyon fel, oljbá vévén ezen készsége, mintha valóba fel ment volna a küldettség. Ki voltak e végre nevezetve ezek: a Deputatio fejevé Gubernialis Consiliarius Gróf Bethlen Gergelj, Gr. Bánffy Dienes, B. Jósika Miklós, Cserey Farkas, Gr. Rhédei László, Gr. Toroczkai Pál, és Barsay László. — En holnap jó reggel indulok vissza M. Wásárheljre, honnan irni fogok Néked és a hol még mulatok, mert ide be oljan kegyetlen hideg idő van, hogy a feleségemet hosszú utra nem vihetem. Elj boldogul, kívánnya igaz szívbül hiv barátod

Cserey Farkas impr.

Kivül: 1260. Mart. 21. d. 808.

Kazinczy *Clausenburg.*

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak — p. Debreczin — S. A. Ujhelj.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1261.

Miller János Ferdinánd — Kazinczynak.

Franciso Kazinczy de Eadem

Inclytorum Comitatuum Aba-Ujvár, Bihar, et Saros

Tabulae Judiciariae Assessorii

S. P. D.

Jacobus Ferdinandus Miller de Brasso

Bácsiensis, Békesiensis, Bihariensis, Pestiensis, Strigoniensis, et Kolosiensis Comitatuum Tabulae Judiciariae Assessor, et Inclyti Regni Hungariae Bibliothecae nationalis Praefectus.

In errore versaris maximo, si putas, Comitem Széchényi a me posse persuaderi, vt cum Catalogo Bibliothecae regnicolaris, quem

magnis expensis publici iuris facit, liberalius dispensat. — Homo enim illius nec sum, nec vnquam fui. — Post ea quam librariam Suppellectilem suam Patriae obtulit, commendatione Comitis Josephi Eszterházy ad munus, cui praesum, per Regni Palatinum, cum annutu summi Terrae Principis evocatus, eique, tanquam Fundatori praesentatus quidem fueram, nullis tamen illius perfruor beneficiis. Regi et Regno coram Serenissimo Archiduci fidei sacramento obstrictus, continuo mihi annum stipendium ab acrario concessum est, et, quod supra illud mihi adiicitur, ex munificentia Proregis nostri, Praesidis mei Benignissimi percipio. — Si singularem erga me Comitis Széchényi voluntatem, quam ne minus quidem violare volo, demas, nullum mihi cum eodem in rebus Officii vinculum est. Ad privata autem illius negotia memet miscendi, multis de caussis omnem occasionem declinare studeo. — Nouisse te volo, Bibliothecam hanc neutiquam more scholastico, sed ad formam Dicasterialis Officii dirigi. — Ipse Fundator, si quid per me, vel Subalternos meos sibi praestari desiderat, Palatinum praeuie Litteris conuenire debet, qui Decreta sub proprii nominis subscriptione, ex sua Cancellaria ad me expedire consuevit. — Ex his facile diuinare potes, mihi tanto minus esse modum, tibi alterum Indicis exemplar procurandi, quanto certius est, te nec ad primum liberaliter, et sponte oblatum respondisse. — Quod bonus Comes non abs re moleste fert: namque Virorum illustrium et eruditorum, quos Catalogis suis condecorauit, responsa Bibliothecae donari solet autographa. — Quare consilium tibi dederim, velis ei Litteras scribere, quocunque placuerit sermone, et super perceptis tribus primis Tomis grates agere, conquerendo, te per aliquam fatorum iniuriam hoc thesauro litterario spoliatum esse, subsequentes autem (sunt enim iam septem) nondum vidisse, minime vero accepisse. — Dona, quae Bibliothecae misisti, ne verbulo commemorares, sed te daturum operam promittas, vt eam nonnullis subsidiis adaugere valeas. — Tua enim Dona, quae Scholae Patakinac fecisti, bilem mouere plurimis, quum illa eo plane tempore in publicis Ephemeridibus annunciavit, quo de Bibliotheca regni augenda agerentur consilia. — Palam vtique ostendisti, tibi Thecam Patakiensem visam fuisse digniorem, vt autographis gaudeat, quam Regnicolarem, cui sat, superque sufficere existimasti, si apographa possederit. — Tu ipse pro tua perspicacia assequeris, contemptum hunc adeo esse manifestum, vt, demta Oratione Zriniana perrara, nihil donaueris. — Nihilominus curabo illa suae Excellentiae, data opportunitate, ita

nota reddere, vt credat, te à me fuisse persuasum, ad apographa huc inferenda. — Palatino haec cautius insinuanda erunt. — Isti singulis mensibus exhibere oportet Elenchum Donorum, seu impressi, aut manuscripti Codices, seu arma antiquitates, pretiosa, minerae, vel pecuniae sint, omnium denique, quae in Plano Musei Hungarici enarrantur. — Ipse ex illis praecipua deligit, et per Cancellariam Palatinalem Foliis Budensibus inseri iubet. — Putasne suam Serenitatem Caesariam aequo intellecturam animo, si interrogatus, vbi existant autographa, respondero, te illa Patakiensi Collegio ex singulari erga hoc attentione obtulisse, Regno tantum apographa cecisise? — In moderna rerum facie, quae nobis sub tutela tanti Principis propendet olim iucundissima, proinde omnia suscipienda sunt. — Vt cognoscas vberius, quae, quantane sint Serenissimi Archiducis mei pro Patriae ornamento, et Nationis gloria in Litteraturae Hungaricae promovendae genere molimina, per mirificam Statuum et Ordinum Regni (exceptis Threncsiniensibus, Hevesiensibus, Temesiensibus, et Zempliniensibus) generositatem secundata, tuis studiis lenocinaturus, annexum exemplar transmitto, cuius ille me autorem esse voluit. — Vale. — Dabam Pestini in Bibliotheca Regni ad diem XXI. mensis Martii an. Dom. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

1262.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Márt. 23d. 1808.

Érdemes barátom!

Mindeneknek előtte mondja meg az Úr annak az anyja szép képét viselő Contessnek, hogy nem tudja, melly veszedelmes az efféle izenet egy félig megőszült embernek. Csuklottam e vagy nem, azt nem tudom: de a' Grófnénak minapi levele olta ifjonti phantasiákra álmodozom. Előttem új becsét kapott az élet. Megifjodni látok mindent; előttem áll az a' gyönyörű kis alak, a' ki Theréz körül egyszerre ömledezék a' legmelegebb beszédekre, úgy hogy egyszerre nyílt-meg lelkeimmel együtt szemem is, 's ámbár Theréz meg nem nevezte a' szép gyermeket, önn-magamtól találtam-ki, hogy az a' *szép anya* gyermeke. Édes barátom! nem éltem *haszontalanul!*

Ne engedje az ég, Mélt. Grófné, hogy a' September harmadi-

kára tett ígéret üres ígéret legyen! Az égnek minden angyalai hozzák Nagysádat hozzánk!

Az Úr sorsa jó részre esett, édes barátom, midőn az Úr Andrásfalvára indult, azt mondhatja róla, a' mit Voltaire monda Madame de Chatelethez híván egy barátját, hogy az a' hely útjában vagyok a' *menyországoknak*.

Óhajtanék osztozni azon szerencsében, hogy az Úr olly szép ismeretségeket csinál, mint a' Gróf Haller Gáboré. Azt az érdeemes urat nem láttam, de ismerem Barcsaira irt, 's általam lefordított előszából. Ismerem leányát is, és veje kedves barátom. Szép öszveszerkezés!

Az Úr levelének űait sorba tekintvén, arra akadok, hogy egy regét e vagy beszélgetést a' tó ladikjában irt Bonyhán. Ez ismét azt jutatja eszembe, hogy egy ódáját a' *hattyú' tó* mellett írta a' Szax földön. A' verseket egyéb papirosaimmal Verschlágokba tettem, nagy épületelem szobáji még nem lévén készek, 's így elő nem vehettem, hogy elveszett leveletem újra írhassem. Itten tehát csak annyit, hogy azon csomóban csalhatatlanul ez az óda a' legjobb darab, 's ha meg nem csal izlésem, az Úr abban a' nemében fogja magát poezisünknek legszerencsésebben gyakorolhatni. A' Románszok azt rettegtek velem, hogy nemzetünk kárhozat alatt van, jókat nem írhatni. A' Himfyé is egytül egyig nagyon alatta van csak a' középszerűségnek is. Sem elevenség nincs benne elég, sem tisztaság, sem a' tónus nincs jól tartva, sem a' felfejtés nem felel meg a' várakozásnak. — Anacreoni enyelgések írására különös genie kívántatik. Vagy igen jó a' darab, vagy épen rosz; nincs semmi tertium benne. Osztán: Wirklichkeit muss uns nicht zu nahe liegen, und mit zu grellen Schattenpartien anschreiben. Ezt a' *Julis* etc. nevekre. Az olvasó az illy versekben idcalisált szépségeket, fel-Istennéket gondol, vár, 's egyszerre egy *szoknyás, vállas* alak áll a' *Julis* névvel előtte. Illyenek voltak criticáim. — Én jó idő oltá alig merek valamit versben írni. Vagy igen jó legyen — illyennek merem mondani lyá nyom sirköve versét — vagy tűzbe vele. Meglehet, hogy izlésem elsanyarodott. De róla nem tehetek.

A mi Kisünk az elmúlt Vasárnap mondta el búcsúzó Predikázióját Dömölkön, a' jövőn mondja el beköszönőjét Sopronyban. Örvendek Nemzetemnek azt látván, hogy Kis eránt igazságos. — Ezt csak újságképen siettem mondani, mert itt azt kellett csak írnom,

hogy engem tisztele-meg utolsó levelében verseinek kibocsátásával. Ő tehát, és Virág 's Dayka barátom voltak. Kételkedhetem e, hogy nevemet ismerni fogja a' maradék mind addig, míg nyelvünk fenn marad? Élni fogok! Az ő barátságok a' halhatatlanságnak felavatott! —

Egyveleg írásaim eddig Kolosvártt vannak. Nem tudom, mit fog mondani reá Erdély. Erdélyben sokan értenek francziául, és így ez a' Xenologismus nem bánthatja meg füleket. Pesten sokan meg sem értik, úgy tudósítatom. De én azért nem pirulok. Grammaticus non erubescit soloecismum, si sciet, facit.

Reám is illik, a mit Thucydidesre mond egy Anthologiai epigramma: *εἰμι δε γὰρ παντεσσι βατος. Πανθοι μ' αγασαντο.* Szántszándékkal szúrom ide e' görög hexametert, mint a' ma érkezett Hazai Tudósítások levelében Kresznerieshez egy görög mondást, hogy az is terjessze a' kívánságot azt a' nyelvet megtanulni.

Szemerénk Patakról tért vissza a' nélkül hogy látott volna. Pedig Patak ide csak két óra. Ezt Ragályinak kell köszönnöm. Már másodiksor csalattatám-meg megláthatásában. — Az szeretetre méltó ember. Sokat várok halogatásától. Nagy lelkeknek gyengéje az. — Hogy a' Fáy Andris *Bokrétája* nekem van ajánlva, csak akkor tudtam meg, mikor a' könyvet tőle vettem. Édes meglepés. Nem a' meglisteltetésre mondom ezt, hanem arra, hogy a' kis dedicatio geniális és meleg — meleg és geniális! 'S a' bokréta' virágai közt valóban van szép és illatos, még pedig nem kevés.

Nem tudom, kicsoda az Incák' fordítója: de *rettegek*. Le van fordítva Magyar-Országban is. Marmontelt épen úgy kell fordítani mint Sallustot. Jaj neki, ha úgy fordítatik mint Belisaire! — — Zsomborinak tüze van. Legalább józansága bizony van; noha az veszedelmes tulajdonság Poétában, kinek részegnek kell lenni, nem józannak. De versificációja istent-káromló, 's dialectusa gonosz. Mint embert nagyon szeretem, de nem tartom Poétának. Voluisse non est satis. Rendes, a' mit az Úr az ő Poetria testvére felől ír. — Erdélyben sok az Író, de az igaz izlés ritka dolog.

Még egyszer köszöntse az Úr azt a szép *Csuklatót*. Szerencséje, hogy ifjú, szép és minden nem vagyok, 's hogy Sophiem és a' kis szerelmem, Eugeniem, egészen elfogták lelkemet. A' szép és jó Grófné kezeit csókolom.

Mondja meg az Úr, hogy ifjodom örömben.

Éljen szerencsösen, édes barátom!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 199. sz.]

1263.

Kazinczy - Cserey Farkasnak.

Széphalom, Márt. 30d. 1808.

Érdemes Barátom,

Közelítvén az az idő, melyben Gróf Teleky Jóska, Lajosnak fíja, a' Mátkájáért Szerencsy Fannyért kijő Magyar Országra, azon csomó írást, melyet Néked már beküldhetek, jókor által adom a' Napának, Mélt. Szerencsyné Asszonyságnak, hogy portékáji közzé rakathassék 's így Te azt végre vehessd. — A' *Szekeľ Estván Magyar nyelvű* írt Calendariomát benne fogod lelni; abból éppen ma ment-el Kultsár Istvánhoz tudósításom a' Schwartner megezáfolására. Említettelek, még pedig úgy, a' hogy az neked kedves lehet, tudnillik a' Publicumnak emlékezetébe hozván az atyádat, és említvén előtte Lőrincz testvéredet is, — mert nem vagy az a' hiú ember, a' ki személyednek idéetlen magasztalásain kapkodjál és kapkodni rajta Néked kelljen. Benne van Ipadnak francia nyelven írt Barcsayja is az én fordításommal. Megvallom, édes barátom, hogy ritkán volt kínosbb munkám, mint az, mert az ő Nagysága kézírását két sorban sem tudtam egymás után elolvasni, 's engedj megsgúgnom -- orthographiája irtóztató hibás, melly koros Urtól nem csuda. Nem tehettem tehát egyebet, hanem azt, hogy kitalálgatni igyekeztem mit akart mondani, s úgy osztán tulajdon stylusomba öntöttem. Volt ezen felyül egy kisebb okom is; Ő Nagysága sokszor hordott elő ugyan egy gondolatot. Távol vagyok attól a' Dünkeltől, hogy egy olly tanult férjfi stílusát és munkáját corrigálgatni mérészeljem, mint a' millyet ez a' csudálással fogadott munka mutat: de próbáltam szóról szóra fordítani, próbáltam szabadon is, 's úgy tapasztaltam, hogy a' Magyar fordítás így kedvesebb Wirkungot teszen.

A' te példátlan barátságodtól azt kérem, 's azt ígérem magamnak, hogy ezt a' fordítást Ő Nagyságának nem *megküldöd*, hanem *megviszed*, és úgy intézed a' dolgot, hogy szabadságom tiszteletlenség jeléül ne vétessék. — Az elejét még is hívebben fordítottam, de már a' vége, szintén közepe olta úgy van fordítva, a' hogy a' francziák szokták az Anglus munkákat.

Emlékezel talán, hogy Ő Nagysága egy verssel rekeszti-be ezt az Orátiót. Verssel rekesztettem-bé magam is. Addig is, még azt látni fogod, olvassd azt itt:

Követője Mársnak viruló korában,
 Szebb órájt élte a' Muzsák' karjában.
 Nyugtot kívánt, nem fényt, hajló idejére.
 De kész vala mindég honnja' szent védtére,
 Valamikor reá veszélyt törni látott —
 Hof lelünk illy polgárt, illy embert 's barátot!

Az Ipani ma érkeze-meg Bécsből. Itt ebédelt. Innen ment Kázmérba. Nem hozott semmi híreket. Hogy a' Pápával mi esik, azt sem Bécsben nem tudták, sem Pesten. De Napoleon sok ellenséget csinált magának a' Pápa bántásával. Bécsben a' nép dúl fül mérgében miatta. Az Udvar mit mond, azt nem tudta az Ipan mondani. Beteges lévén ott, úgy is nem sok helytt volt, 's nem olyaknál, a' kiktől lehetett volna valamit érteni. Bizony barátom, nagy oka van az emberiségnek, azt óhajtani, hogy valaha már a' hadak' kapuji a' Jánus Templomában záratassanak-bé.

Ugyan van tefünk. Fogja e' hinni a' késő maradék, hogy 25dik Mártiusban egész bátorsággal mentek keresztül a' szekerek a' Tisza jegén, mint másszor Januáriusban? Ezt megírtam Kultsárnak ma.

A' Te neved a' Mártiusi Annálisok Intelligenzblattjában Debreczen felől lévén szó, ismét előfordult. Bizonyosan Rumi írta a' tudósítást.

Grófnéd a' csomómban valamit kap tőlem. Fenn szóval olvassd fel azt Ó Nagyságának. Párját a' Széchenyiana Bibliothecának küldém-meg.

Barátom, Kassára Februáriusban egy Migniatur festő jött: Wölk a' neve. Ott telepedik meg, mert házasodik. A' mit régen sürgetsz, tehát bizonyosan megkapod, mihelytt lehet. Szeretném, ha házamhoz csulhatnám-ki vagy két hétre, mert egynehány portrét másoltatnék. A' Sophie leány vagy inkább menyecske testvérét, D'Ellevauxnét festette, 's jól találta. Ez reménységet nyújt, hogy engem is találni fog számodra, és Sophiemat. Örvendek, hogy valaha teljesíthetem parancsolatodat, melly nekem nagy mértékben hizelkedő.

Egy kanczám ez előtt két héttel egy szép csödör csikót ellett. Az atya a' Zemplény Vármegye istállójában van. Valóságos Török fajta, mert a' nagyattya a' török földről jött. Az atya párducz; 's ez is az lesz, mutatja orra lyuka és szeme 's a' farka töve. Gyönyörű állat az atya minden tetemében fejét kivévén, melly török módra

nagyocská. Még az a' kanczám fog elleni, mellyet Zsibón a' Ciceró hága meg. Az Mezőhegyesi faj, 's fekete. — Engedj-meg bohóságomnak, hogy örömmöt neked elfecségém.

Élj szerencsésen, édes barátom, 's szeress mint eddig. Grófnéd kezeit csókolom, 's magamat ajánlom barátságodba.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1264.

Vay Ábrahám — Kazinczyna.

Drága Kedves Uram Bátyám

még kedvesebb Barátom!

Miolta Széphalmát elhagyám, most harmadszor látom Szőlőskét. Nagyon igen nagyon szeretem a' kis Leánykát. — ugy e még ezt soha tőlem nem hallotta Kedves Uram Bátyám számbúl? nem, de mondhatom szóval, soha se is fogja hallani Kedves Uram Bátyám, 's ha némelly dolgok nem kényszerítenének, mondhatom, Levelemből se olvasná. — Nunc rumpere silentium certe cogor. Alázatosan instálom Kedves Uram Bátyámat, szerentsémnek akadályt ne tégyen; mert im hallya, vagy inkább olvassa Kedves Uram Bátyám másolhatatlan feltételemet: Ha a' Kis Leányt elvesztem, örökre Páris vagy London lesz lakó helyem. — Pauca sapienti. Eszt tsak Kedves Uram Bátyámnak irám.

A Kedves Uram Bátyám

legbelsőbb szolga barátja

Vay Á.

Szőlőske 30. Mart. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

1265.

Kis Imre — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

A' N. Csokonay Sirhalmára 200, kétszáz Rhfrt vagyon nállam letéve. Méltóztasson tehát a Tkts Ur valamely alkalmatosságot szolgáltatni, hogy azt Kezéhez küldhessem, vagy valamely Hellyet rendelni, hol azt letehessem, mert a' Postánn szerentséltetni talám nem tanácsos lenne. — A ki vagyok Debretzenben. April. 3^{dikán} 1808

a' Tekintetes Urnak

alázatos Szolgája

Kiss Imre.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1266.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Ugrán, 4dik April 808.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Én M. Wásárheljrül ide ki gyövéen, innen a héten haza felé indulok. — Had beszéljem elé két jó Barátomnak nemes indulattyát, a mi kedves Julianusunk iránt. Ezen két igen bizodalmos Barátomnak, Gr. Bethlen László Hunyadi Fő Ispány, és B. Jósika Miklós Camerad elé beszéltem mi történt légyen a Julianus ezüst kalanával, és ezüst nyelű késével, a mit Te is a Julianus levelébül tudhatsz, azonnal mind a kettő ajánlá magát, hogy csináltatnak nékie egy egy rendbéli ezüst eszbesteket — el fogadám nemes indulatbul gerjedő ajánlásokat, és errül tudósítám Julianusunkot, az eszbestekek kezemnél vannak, és a Szt.Györgynapi Debreczeni vásárkor, a Dicitur kezébe fogom biztos Pesti kereskedő ismeróm által küldeni. — Levelem tulsó lapján közlöm véled azon verseket, meljeket el indulásom előtt való estve küldé Sombori László kezembe. — Miheljt haza megyek, el hozatom Semljénbül a borokat, és árokat meg küldöm, tettem ugyan elhozatalok iránt rendelést, de nem tudom, hogy teljesítették. — Az exemplárok még meg nem érkeztek, annyit mindazon által szükséges megjegyezmem, hogy egy Kolosvári könyv nyomtató

praenumeratiokat szed munkádra, ennek jobban is végire járok, ne hogy valami gazság történyen. — Feleségem tisztel, én meg változhatatlanul vagyok hiv barátod

Cserey Farkas mpr.

Méltóságos Cserey Farkas Urhoz Arany Kolcs felséges ajándék szerencsétetése.

Örvend dicsőült Lelke sok érdemen
Szenteld Atyádnak zengedező Karok
Közt halhatatlanság' Ölébe!
Hogy nyomainn az Egen Te törni

Emberkedel rést: a ki kereszt neven
Vagy Farkas, a' ki tørsökös, és igen
Szép Hírt, Nevet nyert Nemzetednek
Öss Cserei Nevit ékesíteni

Sok Virtusokkal lelkesítéd magad!
Már ki ragaltak a' puja nép közül
(Csak kessenek) 's tul Léda kettős
Csillagain fel emelve tesznek,

Mert arra méltók mind azok a jeles
Őszinteségek, meljek az Angyali
Szívedben egy mást meg csokolva
Ambrosiat kebeledben isznak.

A régiségtül Istenesítettett
Hívség, Kegyesség, jó szeretet 's magát
Feddetlenül viselt igasság:
Mondom ezek kebeled' lakossi.

Ezek javalják emberi Társba, hogy
Mássod szeressed; Féljed az Istened,
Légy hív királjhoz, hiv hazához
S-jáj egyenes Sinor uttya mellett.

Ezek tevének esmeretesnek a'
Két öss Hazában, sőt Maros, és Tisza
S tul Duna mentin, nagy Királyi
Székhez is érdemeid repítették.

És mind ezeknek díszeket a' te Sok
 Leczkéü Lelked úgy neveli, miként
 Gyémántot állitt Fényesebbnek.
 Sok szézelet becsessebb gyűrűkben.

Nagy szíved, és jó! hát amaz olvasott
 El terjedés! Köz jóra bizonnyal azt
 Fel-szenteléd ki feítve bölesen
 Emberiség remekébe leczkéd.

Nem csak tanult vagy sőt azokért, kiket
 Follyó s kötött miv a Magyar izre nézt
 Többel különböztet közöttünk,
 Értelkedet se kimélléd éppen.

Nagy példa híres Csokonai Vitéz
 Mihálj! ki szent egy áldozó Papja volt
 Fébnak, s kilencz Musáknak, annak
 Oszlop emelteték önn erődön.

Látván az Égig fel repülő Sasok
 Csillámlo fényed, csattogó szárnyikon
 Pompás arany kolcsot hozának.
 Földi nagyon kegyes Istenüktől.

Tiszteltetett légy, tisztele kit királj,
 Sorsossaid közt ezt leg elébb nyeréd:
 Versengjen a rang virtusokkal
 Ilj csata sok koszorúkra méltó.

Érzéseinket hogy ha szabad Icszen
 Ki feíteni csak véle vígy, az miként
 Nyisd mind királjnak, mind Hazának
 Tárait a kegyelemre, jóra.

Rést mennyen úgy törj, csillagokat Te vess
 Ugy láb alá mind Mennyen örökre, úgy
 A nagy Neved, s úgy Virtusiddal
 Zállogosics Egeket magadnak. —

1267.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kedves Barátom! Háladatossággal veszem Marmonteledet és Rumi Úr Almanachját, Króma eránt pedig a' leg nyughatatlanabb várapozással fogok viseltetni. Már Pesten halottam némelly gántsitásokat; erőltetett, itt amott nehezen érthető magyarsággal vádoltak. A' Könyv kötőnél van most Marmonteled, mihelyest vissza hozzák, olvasni fogom.

Mivel alkalmasint tudok mint frantziául, mint magyarul, ha folyvást fogom olvashatni, a' lesz talán jele, hogy nem rosz fordítás. Rumi Úrnak köszönöm erántam való szivességét, de arra kérem, hogy ezután ne tegyen oda Kérdő jelet a' hova nem kell. *És mégis oly hamar el folytak óráji!* sohajtó, nem Kérdő jel kell ide, ama mindent el ront. Kultsár Úr a' minap e' helyett: 's *Ki ezt írta, semmit se nem vár, se nem kér,* ezt tötötte: *az is ki ezt írta, se nem vár, se nem kér.* A' Magyarokhoz (kik közül igen sokan kérnek és várnak) irtam az új Királynéről, nem magához a' Királynéhoz; nem volt tehát, hogy verseim foglalattyának hitelt szerezsek, gorombaság azt mondani, hogy semmit se nem várok, se nem kérek az Udvartul; ezzel nem kérkedtem, hanem jobban ditsértem a' Királynét, és e' volt tzeélyom, nem pedig az, hogy magamat a' többi Magyarokkal együtt magasztaljam.

Míg Hazámfijaji az illetén finomságokat, az ilyen Komplementokat *par ricochet* nem fognak [!] érteni, addig ne itélyenek Marmontelnek fordításáru.

Az Eszthetikai Gramatikának előre örülök, én is a' helyes szó ejtést fő dolognak tartom. Frantzia Országban tizen negyedik Lajos alatt a' *Versailles* szónak ejtésébül ki esmerték az Udvari embert. Hát a Görögök a mint Plutarkhusbul, Theofrasztusbul és Ciceróbül tudjuk, noha több dialectusaik valának, hogy esmerték ki azonnal egy néhány szavak ejtésébül az Athénai Lakost. Themisztokles egy külső követet, ki bárdolatlan módra ejtette a görög szavakat, a nép köz gyülekezetében meg akasztott beszédje közt, és nem engedte, hogy tovább folytassa a szép görög nyelvet sundító szólását. A' Költőkre nézve kivált a helyes szó-ejtés tudománya igen szükséges. Két dolgot akarnék meghatározatni, az első; hogy úgy kellessen irtatni minden szónak a' mint ejtődni; a' második az volna, hogy a köz

mértékű szó-tagokat ne igen kevesítenéd. Szabó Dávid Prozsodiájából tellyességgel semmit se tanúltam; mindenkor azzal a vélekedéssel valék, hogy a Gramatikát minden nyelven az orthoepéjával kellessen kezdeni, ebből válik a Prozsodia, mivel elébb kell szólani, mintsem hogy fülelni lehessen. Az a' fő kérdés; hogy az olyan országban a hol a' szó ejtés annyira különbözik, és a hol nints se nemzeti fő város, se udvar, se Akademia, mit kellessen fő sinór mértékül venni, az analogyiát, az etimológiát e; vagy pedig a jeles írókat, vagy mind a' hármat együtt? De magad mondod (magadról el-felejtkezvén), hogy nints példára méltó Prózaistánk. Futtában a következőkérdéseket elődbe terjesztem.

1. Hogy kell mondani: ösmerem, ismértem, esmerem, esmértem vagy ösmérem Kazintzy Ferentz ékes penáját?

2. Az ékezet *é* hoszan ejtődik e mindenkor p. o. ebben a' szóban is *ék*, *cuneus*? mert úgy látszik, mintha ez az ékezés inkább a' hangot mint a' mértéket illetné.

3. Lehet e a Magyaránál valamely szóra nézve az orthoepéja és a prozsodia közt különbség? úgy p. o. mint némely, a magyaroknál szokásban lévő deák szavaknak ejtésében: *virum bonum*, a mely két szóban a' magyaros és talán éppen azért hibás ejtés szerint, mindegyikében az első szótag hosszú, a' deák prozsodiában pedig rövid.

4. Ebben a' szóban *indulat* nem közmértékű e a' második tag, úgy hogy vagy húzomosan vagy megperditve tetszés szerint lehessen ejteni? Valóban megvan ez az ejtés különbsége mint a' szóllásban, mint az írásban. Az adverbiumban *meszérül* szinte olyan a' különbség, egyik ékezi az utolsó tagot, a másik pontozza, ez *öt*, a másik *üt* ir-ezen szónak a végére?

5. *Víz* mért hosszú, és *vizek* mért rövid?

6. Párizs Pápai így ír: *vizked*, *vonzó*, úgy mondjuk pedig többnyire: *viszked*, *vonzó*, az ejtésben vagy az írásban van e a' hiba?

7. *Hova* vagy *hová*; *hamar* vagy *hammar*, melyik ejtés, melyik írás módja jobb?

8. Nem mindegy e: a templomban vagy a' templombann állani, a mint valakinek a verzésben vagy rövid vagy hosszú szó-tagra van szüksége?

9. Rövid e minden szó-tag az ejtésben egy magános mással hangzó előtt, ha nintsen meg ékezte? ellenben hosszú e két mással-

hangzó előtt, és így szükséges e meg ékezni az első tagot ebben a szóban, írni?

10. Ha Verseghi szerint három féle *e* van, nints e szintűgy három féle *á* is, és *ó* is, és *ú* is, a rövid és hosszú *ó*-n és *ú*-n kívül?

11. Jól van e mondva: akar neheztellyél akar nem, kérdésekkel terhelem Barátságodat? vagy pedig így kell e szólni: akár, és a többi, mert akar azt teszi, vult.

12. Lehet e az ejtésben úgy mint az írásban a mással hangzót kettőztetni, hogy rövid szó-tagból hosszú nyerjünk, vagy viszonttag? p. o. háladatosság vagy háladatoság?

13. Hogy mondódik jobban, látlak tündöklöni? tündöklöni vagy tündökleni vagy tündöklni?

14. Ha négy magyar ember lenne a szobádban, az egyik Károlyi, a másik Kálaji, a harmadik Erdélyi, a negyedik Mádifi, és az első mondaná: *fagy kívül*, a másik *kívül*, a harmadik *kívül*, a negyedik *kivel*, kit kergetnél leg elsőben ki a hidegre?

15. Egy átalyában több hosszú vagy több rövid szótag van e a magyar nyelvben? és a szó ejtésnek, a szó-tagok mértéke szerint a köz mértékűekre nézve való meg határozásában nem kéne e arra tekinteni, hogy a hosszú szó-tagok szintűgy mint a rövidnek ne igen gyűlyenek, ne igen kövessék egy mást ugyan azon szókbán, kivált a sok tagú szavakban? vagy nem lenne e inkább nyereség, kivált a Verselökre nézve, egy olyan mértékes nyelvben, a melyben ugyan azon értelmet minden zavarodás nélkül oly külön külön ejtéssel és írás móddal ki lehet nyilatkoztatni, ama sok köz mértékű szó-tagokat meg hagyni?

Elég ez egy leheléssel, több kérdést tehet a tanulni akaró egy fertály alatt, mint a mennyire a tanult ember egy hónap alatt méltóztasson meg felelni.

Reméllem, olyan lesz Gramatikád, hogy nem tsak a szép nem baj és unalom nélkül olvashassa, hanem hogy azok a férfiak is igazódhassanak, a kik a Gramatikának tövises bokrozattyai közt meg akadván, a kies térre nem tudnak ki törökedni.

A mi a másik tárgyat illeti, úgy gondolkozom, hogy a leg főbb dolog, minden szónak tulajdon értelmét egészen és tökéletesen meg fogni, mint azért *quia proprietatis orationis*, a mint mondja Cziezero, *ad elegantiam pertinet*, mint pedig azért, mert e nélkül lehetetlen jó metaforákkal élni; a ki pénzt ad vagy vesz költsön, szükséges hogy annak betsét esmerje. Már egyszer egészen eleitül végig által olvastam

Párizs Pápaít, azután Szabó Dávid szó tárját is, meg valloim unalommal, de talán nem egészen haszon nélkül; így tselekedett d'Alembert is *avec le dictionnaire de l'Académie Française*, és azt mondja, hogy ennél nints jobb mód nyelvet tanulni; temérdek jegyzéseim vannak ezen tárgyra 18. esztendőös koromtól fogva. Ezeket majd előveszem, 's meg újra kezdem a' két könyvet olvasni, a' mit tellyességgel vagy egészen nem fogok érteni, meg kérdem tőled, a' szoinszéd értelmű szókat és ideákat más nyelvek, és a' te segítségével szintűgy fejtegetni, igazítani és vagy meg határozni, vagy szaporítani fogjuk. Ez egy hoszas de mulatságos Levelezés fog lenni, és ha egymás Leveleit meg tartjuk, nagy kő rakás egy jövődő hasznos épületnek. Tudom én, hogy sokan elébb tsinállyák a' plánomat, azután keresik a' factomokat és azokat a' Szisztémájokhoz alkalmaztatták; így készült Helvétzius és Monteszküü két híres könyve; de ha lehetne is úgy elindulni a' nyelv dolgában, én nem akarnék; az igazság olyan mint a' nyúl, nem tudja a' vadász hol lappang, keresni kell, és elébb kerítést tsinálni az erdőben, mintsem tudja az ember hogy merre tartózkodik a' vad, vagy pedig erővel, költséggel, fortéllyal vadat keríteni a' vadas kertbe, tsak a' hatalmasoknak való.

Rezultátomait levelezésünknek közölheted a' publikommal a' Hazai Tudósítások által, hogy buzdúlyanak a' Hazafiak, vagy igazítsanak a' nyelv művelők; talán nem fog velek semmit veszteni a' nyelv és a' nemzet pallérozódása. És mivel veled fogok munkálkodni, bizonyosan gyarapodni fog a' jó ízlés. Ha némelykor későbben fogod kapni feleletimet, engedj meg; gyermekeim vannak, és egyikünk se hasonlít Admét nyáját őrző Apollóhoz, a' ki pásztorkodván, furulyáját a' nélkül fújhatta, hogy a' gypajúróról gondoskodjon.

Egyike gondjaimnak az, hogy Barátságodat mindenkor meg érdemelhessem.

Alsó Olyson, 1808. 6-ik Aprilisz.

Hív szolgád és Barátod

Pipsz.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában; M. Iród. Lev. 4r. 32. sz.]

1268.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr!

Ezen csomó írásomat méltóztassék, kérem, Nagy Gábor Urnak Debreczenbe küldeni valamelly bizonyos alkalmatossággal. A' bé kötve nem lévő munkát pedig Péchy Sándorné hűgomnak adni, hogy azt adja a' leányának Fényesenének. Adja azt az intést neki kedves Tiszt. Uram, hogy az olvasást ne az *első*, hanem a' *második* könyvön kezdje. Az első könyvben sok Antiquitásbeli dolog fogná elakasztani: a' másodikban csak a' francia phrasis akasztja-el. Liber non est publici saporis, 's én azt mondom a' mit a' Római Arbuscula mond Horátnál: Satis est equitem mihi plaudere. Az lévén czéлом ebben az egész tómusban, hogy próbát tégyek, mint lehetne a' francia Atticismust által hozni a' mi Nyelvünkbe is, látni való, hogy nem írhattam úgy, hogy Nemzetes Urainék Debreczenben megértsek.

Mélt. Cserci Farkas Ur eddig elvitette, tudom, a' borokat. Vég-hetetlenül köszönöm az Urnak erántam bizonyított barátságát a' reájok való gondviselésben. -- Ha Semlyénben laktám vagy forognék, igyekezném ezt a' jóvótót megérdemlenni. Így meg nem érdemelve élek az Ur jóságával.

Miklós öcsémnek a' minap azt a' kérést tettem, hogy marháimat a' Vármegyének adja-bé 's tudósítson, mennyi teher esik reám a' Diaetális végezés szerént. Asszonyámnak azt a' kérést tettem volt, hogy tinó és bika marháimat méltóztassék eladatni, és Bátyám Kövér Imre Urnál levő 200 fnt adósságomat belőle kifizetni. Szólljon az Ur Kövér Bátyámmal, tisztelje egész atyafisággal, köszönje meg, hogy rajtam a' legterhesebb epochámban segített, és tudósítson, meg van e adva a' pénz vagy nincs, elkölt e a' marha vagy nem. De ezt azzal az okossággal cselekedje Tiszt. Uram, hogy nebeztelés ne essék belőle, mellyet az ember még akkor is vonhat magára, mikor meg sem álmodja.

Hát a' Postának van e practensiója ellenem? Engedjen-meg az Ur alkalmatlanságomnak, de segítsen rajtam. Én Semlyénbe nem tudom mikor mehettek, 's az illyet levél által igen bajos elvégezni. A' hűgomat, Bátyám Péchy Sándor Urat 's egész házát atyafiságos

szeretettel köszöntöm, esókolom. Ugyan azt teszi feleségem kis babájával együtt. Hív tisztelettel maradok

Tiszt. Ur az Urnak

Széphalom, 8. Apr. 1808.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mp.

Nagy Gábor Urnak újra írtam. Ha majd jó lesz az út, hozzattassa ki Semlyénbe az Ur a' láda könyvemet valamilyen héti vásárra menők által. Megtévedés volt a' Péchy Lászlónak adott feleletben. —

Kivül:

Ér Semlyéni Predikátor Tisztel. Fazekas István Urnak.

egy lepecsételt csomóval.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1269.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom, d. 8. Apr. 1808.

Tisztelt barátom!

Az Ipam ezen Requisitóriumot azzal a' kéréssel parancsolja nékem hogy küldjem-meg az Úrnak, hogy az Úr méltóztassék számára expedíaltatni a' Váradi Káptalanban azt a' perennalis fassiót, melyet a' Bóthieknek egy rámusa Nedeczki Nepomuknak tett ottan 1781. Szent Mihály havának 2 dik napján.

Bízom az Ur barátságában, hogy a' parancsolatot minél előbb által küldi oda, 's ezen barátságát kérem is.

1. exemplárral a' Marmontelemből kedveskedem. A' másik csomócskát méltóztassék Halmágyi Ur által Cserei Farkas barátunknak megküldeni. Oly könyvek vannak benne, a' melyeket ő ada nekem kölcsön. Legyen tehát gondja az Úrnak, hogy hűségtelen általvivő kezébe ne jussanak.

¹ A levél címzése alá, a melyen a piros pecsét még megvan, Fazekas a következőket jegyezte: <1808. — 8k. Apr. *Percepi d. 12-a. Aprilis.* válaszoltam 28-a. Apr.>

Semlyéni Predikátor Ur azt írja nekem, hogy Péchy Laczi azt a' feleletet kapta az Urtól, midőn a' Verschlag könyvekért jelentette magát, hogy az Urnál nincs semmi engem illető könyv. — Nagy baj van a' könyvek kiadásával mindenfelé, 's legjobb volna ki nem adni *soha és senkinek*.

A' Bécsi Annalisok elvesztett darabjait meg kellvén hozatnom, 22 f. 30 xr. kellett fizetnem. Ez ingyen ment ki az erszényemből, pedig az én erszényem érzi, mikor belőle pénz megyen ki. — A' Péchy László feleletében megtévedés van. Az Ur azt hitte, hogy én érkezett könyvek eránt tudakozódom. Én pedig Fábrit, Winkelmann, a' Bécsi Belveder 2 Tomusú leírását, Götznek 3. tómusát, Mathissont etc., mellyeket az Ur meg nem vett 's Institóris eladásra általvenni nem akart, kértem. Sallustnak fordításába elegyedvén, kivált Fábri elmúlhatatlan szükségem van. Ha érte jelenteni fogja magát valaki ismét Semlyénből, méltóztassék kérem alázatosan, általadni. Én ez idén a' Napammal Bécsbe megyek egy inár ott megnyert Processusok executiójára, mellyben az Ipan triumphált. Ennyi vesztesékek mellett nem szeretnék ismét Catalogust venni a' Belvedérben.

Az én kis lyányom meghaladá szerencsésen a' 4 hónapot, és a' mi nagy vigasztalásomra van, egészen a' Phigie physiognomiáját bírja. Képzeli az Ur, melly öröm ez nekem.

Az első kalendarium felől szölván a' Hazai Tndósitásokban, nem mertem az Urat nevéen nevezni a' *Krakкаи* 1584diki Kalendarium miatt, noha nagyon vágytam, attól tartván, hogy neve említése nem lesz kedves, mint Dr. Szentgyörgyinek nem kedves az.

Ajánlom magamat barátságos szeretetibe. A' Tekintetes Asszonyt szívesen tisztellem 's kívánom, hogy felejtse valaha hidegségét. Az olly szép Asszonykáknak kötelessége, nemét magához hasonlókkal szaporítani.¹

A' Könyvek ezek:

Fabri Thesaurus Erud. Scholast.	2. t.
Winkelmann	2. t.
Bliomberis v. Aixinger	1.
Garve über die Menschl. Pflichten	4. t.
Gedike Schulschriften	1.

¹ Nagy G. jegyzése: «Vettem Apr. 26kán 808. Válaszoltam Apr. 29kén do. Elküldtem a' levelet és a' könyveket a' Semlyéni Predikátorhoz.»

Götz: Gedichte	3.
Engels Mimik	2.
Mathisons Gedichte	1.
Wilhelmine	1.
Hermann und die Fürsten	1.
Mann von Geist	1.
Uz Gedichte	2.
Gemählde der K. K. Gallerie	2.
Babel et Ninive	2.
Salis Gedichte	1.
Fichtes Bericht	1.
	— 27 darab.

[Eredeti je a Múzeum könyvtárában: Q. II. 960.]

1270.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 9d. Apr. 1808.

Édes barátom!

Mindennap új meg új lánczok csatlanak hozzád, 's szerelmünk nem fogy, hanem nő. Cuius amor tantum mihi crescit in horas, quantum vere novo viridis se subiecit alnus. Az a' Te Naláczi az én lelkem szerint való ember. Feje megtisztult minden bolondságtól, 's érti a' mesterséget, mint kell a' maga érzéseit más főkbe is általplántálni. Szeretném látni azt az embert, a' ki Epigrammáját olvasta és még is világosságot nem kapott. Külömben mit beszéllek? Elmúltak azok az idők, a' mellyekben a' mennyei tűz az embert földig verte 's a' Saulusokból Paulusokat támaszthatott. Olvassd-el a' Krasznai Fő-Ispán Fő-Curátornak, az ugyan elriad tőle, mint az ebekről mondja a' Naturhistoriker, mikor muzsikát hallanak, 's a' Te Nalácziat az ilyen forma Kirchenlichterek fogják (a' szerint a' mind írod) *bolondnak* kiáltani. Az természetes; a' sánták országában az éplábú tartatik nyomoréknak, 's a' szerecsenek közt a' fejeiképit nézik iszonyodva, mint nálunk a' szerecsent. — Nagyon le fogsz kötelezni, ha nékem képet festesz erről a' Nalácziról. Ez e az, a' ki Euphemiát fordította a' Gárdánál? hány esztendő? hol lakik? szolgál e? etc. — 'S a' Római Pápát tartja e a' Kirisztus Vicéjének vagy az Enyedi Superintendenst?

Brünnben tartatván fogságban, ablakomból, ha oda felmásztam, feltévén széket az asztalomra, minden vasárnap láthatáun a' szegény sorsú asszony-vétkesek' menését, kiket egy óráig szellőzni kieresztettek lyukaikból. Eggyike ezeknek szabad napjaiban is isméretes volt a' ház Directora, Controlórja 's cselédjei előtt, 's így történt, hogy megfogattatván 's oda vitetvén, nem is tudakozták tőle, melly vallás híve, mert tudták, hogy a' Lutheréé. Azonban a' leány halálra betegszik, hektikára lévén hajlandó mikor elzaratott. Hírt adnak az érdemes Luth. Predicátornak, hogy betege van, jőjön vigasztalására. Ez eljő, 's belép a' beteghez, kinek semmit nem mondottak a' felől hogy Papot hívtak. A' leány elsikoltja magát, 's keservesen sír. Nem azért sírok én, mond a' leány, hogy halálomat közelíteni látom, hanem azért, mert nem élhetek az Úr szolgálatjával — én Pápistává lettem. — Barátom, mit mondott volna e' szóra a' Krasznai Tiszteletes Férjfiú? Halld, mit mondott Riecke Henrich Victor, akkor Brünni, most Stuttgardi Luth. Predicátor. — Egy Isten' gyermekei vagyunk, édes leányom. Ne vádold érte magadat 's lelked isméretinek mardosásait csendesítsd. Az Isten nem a' cselekedetet, hanem a' szándékot nézi: te ő hozzá nem lettél hűségtelen, ha atyáidnak rítusokat elhagyád is. — 'S ez az apostoli ember szeretettel tért-el a' leány ágyától, 's örvendett, hogy annak lelki kínjain könnyíthetett. Én, édes Barátom, épen úgy nem fogom változtatni soha vallásomat, mint Te nem a' magadédat. Nem tudnám miért kellene azt cselekednem. De ha cselokedném, nem felelek róla, hogy a' lelki kígyók' csipkedéseinek, mardosulásainak ki volnék téve. Ideám sincs róla, hogy egy Otrókosi mit mondott magának, mikor ez a' tette eszébe jutott.

— Miért lett Winkelmann Pápistává, azt én igen jól tudom, 's tudom, hogy ott a' lelki isméret mardosásának helye nem volt. De mennyi nyűg, és melly nehéz annak, a' ki azt kicsinysége oltá meg nem szokta! 's maga ez is nem egy neme e' furdalásnak? —

Midőn a' Spielbergi vár lyukaiban két contignatióval lejjebb a' földszinénél halálra pöffedve betegen feküdtem, eggyyszer mondom a' Profósznak, hogy ma szokatlan időben hallék ajtót nyitni azon a' soron, a' mellyen magam is lakattattattam. Igen, felele, einer von den Herren hat den Geistlichen verlangt. Elnémúltam reá, hogy a' Profósz valamelly szavainak hamis értelmet ne adjon. (Ez az ember, *Sturm* volt a' neve, Chirurgus fija volt, maga Jezsuita lett, de osztán a' szerzet' cloztlásakor letette a' magas gallért, 's két testvéreivel eggyütt hóhérságra adá magát. Ez valóban mint hadi-profósz Belgrád

alatt akasztott is. Képzelhét, mely lélek lakhatott benne.) — Ist auch ein Trost! mondá grávis hanggal 's ábrázattal. Erre sem szólék. Mintha megértette volna, mi forog lelkemben, ezt tette mellé: Geistlicher Trost! Erre egy *nagyot* sóhajtottam. Soha sem felejttem-el azt a' scenát, 's nagyon sajnálnám, ha előadásom nagyon meg nem hatna.

A' tegnapi Hazai Tudósításokban a' Róma' elfoglalásáról vala szó. Szegény Pápa! Es ist hart sein Schicksal. 'S mint adá Miollisnak Apostoli érzések közt az áldást minckutána megtudakozta, ha ő Catholicus e? — A' Pápa világi Souverain is, 's illyeket szenvedni keserves. — Jut eszembe, hogy Fiorella, (Corsicai fi és így olasz, s' anyyira nem jó franczia, hogy még én is ki ismertem szóllásán a' franczia soloecismusokat.) azt beszélt nekem, hogy 1797. Pius VI. Pápával hadakozván, osztán megalkudván, vele sohanem *olaszúl*, hanem mindég *francziául* beszélt, hogy a' Pápa érezze, hogy *franczia Generálissal* van dolga. Oberster Chipault pedig azt beszélt, hogy mikor ő vitte Livonoig a' Sardiniai Királyt, 's foglyaival a' Pápánál ebédelt, ez azt beszélt, hogy őtet Generális Calvin kísérte-ki Rómából.

Tegnap vevém levelét Kis Imre Úrnak Debreczenből, hogy a' Csokonay sirkövére 200 Rf. van letéve kezéhez; tudakozza, hogy ki által küldheti-fel. Felelek neki. Hogy tudhassam e ggy adott e ennyit vagy sokan, kértem, tudósítson az Elősegéllő nevéről. Már tehát 283 f. van kezennél. Ebből kitélik a' kő levitele is, és így az lesz főgondom, hogy az Augusztusi vásárkor fenn álljon. Örvendj, barátom! A' te ideád teljesedést ér.

Ruminak Musen almanachját itt felejtém. Kalendáriumod, Barsayd és Annekte lement Nagy Gábor Úrhoz, a' ki azt kezedhez fogja küldeni Halmágyi által.

A' Rhédeynek Domokos Lőrinez által mondott Oratóiót tegnap vevém. Azt bizonyosan fogod olvasni. Szeretnélek látni, mit mondasz benne a' *gályára* és *mágnésre*. 800 embernek teritetett, ő a' ti Cancelláriustoknak híre nélkül kereste az Administratorságot, úgy beszéllek itt.

Ezt minapi leveledre. Mit mondasz Vay Miklósnak látása után?
Ölellek barátsággal, tisztelettel.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1271.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

S. Patak d. 11. Apr. 1808.

Drága Tekintetes Ur!

Érdemem felett való szives Jóakaró Uram!

A Szivképző Regéknek öt Exemplumai már régen el kőltek: de az árok Innep után jön kezemhez; mellyre való nézve akkor küldhetem az érték jövő 25 Rforintokat által a Tekintetes Urnak — —

Vay Ábris kedves Barátom a Tekintetes Ur elmenetelétől ólta, napjába háromszor is el jön nálam, és szüntelen a kedves Tárgyáról beszéll és beszéltet velem. — Ha más tárgyra forditom a beszédet, ismét azt hozza elő — egy szóval ha magunk vagyunk edjütt, tsak a kis Gratia a beszéd obiectuma — Ő forrón, igen forrón szeret — Ezt azért irom, mert önnön maga reá kért, hogy meg irjam a Tekintetes Urnak.

A tudva lévő Themáról irt verset örömetst elküldeném, és dítseknek vele ha Tanitványom munkája volna — De az ólta esett történetből tudtomra, hogy az a Gyermekeknek nem tulajdon munkája — Az én tsekély próbáim között imé küldök e levelem mellett egy darabot¹ — Többire magamat gyakorta tapasztalt szives indulatjában ajánlott, a Méltóságos Grófné kezei tsokolása mellett, érdemlett tisztelettel maradtam

A Drága Tekintetes Urnak

Érdemem felett való Jó Uramnak

alázatos tisztelője és szolgája

Kézy Mózes mk.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

¹ Nincs meg.

1272.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Krasznán, 14dik April 1808.

Érdemes Kedves Barátom!

Tegnap estve későn érkezém haza M. Wásárheljről — hosszas, és igen terhes volt utazásom az időnek mostohasága miatt. Itthon szerencsétlenül azon igen kellemetes örömmel két becses levelcidet venni: egyike 14dikén, a másik 30dikán költ Martiusnak. — Hogy a Status kölcséinek ki pótlására utolsó fillérünket is ki adni egy nemes áldozat, a bizonyos; de csak úgy nemes, úgy közhasznú, ha a módgya az ilj generositásnak Törvényt nem ront, és a következő maradékra terheket nem következtet. — Nagy Pál előttem tiszteletet érdemlő Hazafi, de aszt nem értem, hogy eő felsége, ha nem adott volna Magyarországnak most egy batkát is, miért ne kívánná garantirozni constitutionkot, holott csupán a tarttya fen mind fényit, mind erejét Thronussának. — A nagy Way nevének el hibázásán nem bámultam el annyira, mint az az iránt költ hand billéten — borzasztó állapot az! — olvastam a Magyar Kucirba a Bihari puja népek gyáva tapsolását, és szivombül boszonkodtam, meljet leveledbe a Gr. Schmidegg Kassai mondása enyhithete valamennyire. — Róma el foglalásának lehet jó következése, leg aláb én, ha csak 24 óráig is lehetnék Napoleon, tudnék oljast csinálni valamit Rómára nézve, meljbul az emberiségre nézve meg becsülhetetlen jóságú következesek erednének. — Meg engedgy, hogy a Napoleon nevezete egy téli dolgomra emlékeztet. A télen Wásárhelj egy igen rendes idegen ember fordult meg, Berliin finak mondotta magát, culturája volt, és csak meg nézte az embert és találta indulattyait is — a volt iránta a vélekedés, hogy Spion — a mint hallom, ilj qualitásúnak találtatván is, meg fogatot. Sokaknak igen jól itélt fisiognomiájokru, indulattyaikru; csak hald, mit monda felöllem — néhány jó Barátim kérdik egy Bálba, hogy mit tart róllam, aszt monda: aszt látom belölle, hogy ha a Bonaparte állapottyába volna, mindent fel forgatna — eszt halván, ön magáuak aszt felelém, hogy mindent fel nem forgatnék, mert a mi jó van, meg hagyánam, de a rosszat tüzzel-vassal, és pedig gyorsan el enyésztetném. — Könyvező szemekkel olvastam azon nagy lelkü nemes cselekedetet, a mit Grófnéd tett; kevély lehetsz, hogy egy iljen szép lelkü asszony leg hivebb Barátnéd — az emberiség nevébe ezen

leg szentebb érzésnek teljes voltával köszönöm Nékie, a mit tett, mert nagyot, szépet tett. Nekem most a Kulesár levelei nem járnak, nagyon le fogsz engemet kötelezni, ha a Schwartner meg czáfolását velem közleni méltóztatol. A Barcsay halálára készült Magyarra fordított oratio végire készült versek szivem leg szebb érzéseit kecsegtetik; valóba tökéletes szépséggel bírnak azok. — A Rumi almanachját még nem kaptam meg. — A hegy aljai Bort Semljénbül még el nem hozták az ut rosszasága miatt, miheljt javul, el hozatom — érettek a pénzt pedig kezedben szolgáltatatom. Erdéljbe is olj kemény tél volt, meljhez hasonlót a leg korosabb emberek se értek — itt a Kraszna érje kertembe sok és nagy károkat tett. — Ohaitva várom Grófnéd és magad képit vehetni; én a télen nem kapék festőt, hogy ez iránti ígértemet teljesíthettem volna. Feleségem tisztel — és a nékie küldöttet ohaitva várja. — Örvendem magam is, hogy ló szaporodásod meg elégedésedre tenyészik.

Eperjesrül aszt írják nékem, hogy volt N. Váradi Professor Tertinára ott bizonyos excessussaiért 25 pálczát vertek. Hogy eő hibás ember, az igaz; de ugy tetezik nékem, hogy Tudóshoz illetlen módú volt ez a neme a büntetésnek. — Erdéljbe a hies Benkő Jósefet, a ki hazámnak olj tökéletes szépségü Historiáját írta, a Miklósvári székelj szék, a hol ő Paposkodot, Számosuivári fogságra ítélte azért, hogy különböző vallásuakat sine obedientia superiorum egybe esketet — Sententiája a kir. Táblára menvén, a menteségire el mondott allegatiot jövő postán vészed töllem, meljet volt tanítványa, most Prokátor Kovács Miklós mondott. — Kevélj vagyok, hogy llazámba az érdemes ember igy védelmeztetik, kevélj arra is, hogy a királji tábla csak homagialis pénz büntetést rendelt és aszt is maga tette le az érdemes Benkő heljett — irigylem nékiek aszt a szerencséjét, mert ha akkor Wásárheljt lettem volna, senkinek se engedtem volna aszt tenni. hív barátod Cserey Farkas mpr.

Ki gyövén ugy Wásárheljrül, hogy Wayt nem láthattam, nem érkezett volt még oda, meljet szivembül sainálok. —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1273.

Gr. Haller Gábor — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

Sajnálom, hogy ezen Levelemnek tárgya egy méltó Panasz, mert az Urral való betses levelezésem megszűnővén akkoron, midőn annak folytával magamat ketsegtettem, bizonyosan helyesnek ítélheti az Ur önnön maga Panaszomat. Azon Igéretnek teljesítését várván, melyel Cserői Farkas Vejem ketsegtetett, hogy az Ur tsekély francia Munkámat, melyet néhai Barátom Bartsai Ábrahám felett írtam, megjobbítva és hazánk nyelvére fordítva kezembem fogja küldeni — halgattam — de igen sokára haladván kívánságom teljesítése, az Urat annál is inkább serkenteni kéntelenitetem, mivel annak közlését azon Erdemes Emberekkel, a kik óhajtvá várják, megígértem — De nem alapodik meg itten kérésem — Mert ugyan Bartsai Ábrahám özvegye G. Bethlen Susánna, a'ra kérvén, hogy azon Temető alkotványra, melyet az ő emlékezetére egy halomnak oldalában fekete Márványból fel emelni szándékozik, egy homlok Irást készítenék Francia vagy Magyar nyelven. Nem szégyellem meg vallani, hogy ezen rövid de fontos munkának elkészítésére magamat elégtelennek találom, mind a' ki gyenge ifjuságomtól fogva minden Időmet az Haza szolgálatjának szentelvén, csak kevés órákat szakaszthattam a' szép tudományoknak. Az Urnak meg esmért Elmebeli tehetsége és azon Nyelvek esmeretsége teheti meg egyedül ezen Munkában az illő áldozatot a' Barátságoknak.

Hogy pedig az Alkotvány, melyet az Özvegy Grófné felállítani szándékozik, az Ur előtt valamennyire esméretes legyen, következőkben képzelheti az Ur valamennyire formáját. Az egész Alkotvány egy kapunak eleit fogja ábrázolni: Az kapunak árkusa alatt a két oszlop között fog nyugodni egy Pánczélos Vitéz bé fedő Sisakkal; a két oszlopot bé fedő Kővön lészen egy szegletes sima kő helyhez-tette, hogy a'ra az homlok Irás ki metszetessék; Ennek tetejében lészen egy Genius, a ki az titkos jövendőnek könyvében tekint, az egész alkotvány szinte más fél ölnyi magasságu lészen ahoz mértékelt szélességgel. Mit lehessen Néhai Bartsai Ábrahámuról írni, az Ur önnön maga tudja, én pedig tsekély munkámban gondolatomat kifejeztem. Ezen kérését az Özvegynek teljesíteni tartozunk: mert különben azt iratná a' homlok köre a mit az Anglus utazó az Laudon

sirjánál megjegyzett. Abusta totum conjux tacens nil fecit amicus.....

Én is újítva kérésemet, különös tisztelettel maradtam

Tekintetes Urnak

MVásárhely 17d. Apr. 1808.

Köteles szolgálja

G. Haller Gábor.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

1274.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán, 21dik April 808.

Nagy becsü Barátom!

Tegnapi postán szerencséltettem venni April 9dikén költ kedves leveledet. — Ide zárva küldöm allegatioját Kovács prókátornak, meljet mondot Historicusunk, Benkő József védelmezésére. Én igen szépnék találok asztot, és meg vallom, nagyon fel inditot és szép érzésekre ébresztette szívemet. — A minapiba néked küldött Epigramájának szerzője nem az Euphonia fordítója, hanem B. Naláczai István (amaz exgardista, és ex fő Ispány B. Naláczai József), ez az én korombeli igen tanult, sok nyelveket tudó és maig is tudományok körül forgoló ember; hivatalba nincsen, nem is volt soha semmi szolgálatba, egy darabig lakot Bécsbe maga tökéletesítése végett. Testi complexiojára nézve gyenge, törpe termetű, szive nemes, és a leg szebb érzésekkel teljes, lelke a leg szebb mív mellett nyilt, és nagy. A bővebb költésre hailó lévén, házi oeconomiaja nem a leg jobb karba van, de aval nem gondol, és az se szive gyönyörű érzéseit meg nem tompittya, se Lelke erejét nem gyengiti. Nem házas, nem is fog a mint hailandósági mutattyák meg házasodni. Ezen derék Barátomat Attyafiai, és a kir. Gubernium Bolondnak declarálták, mint az Abderita Philosophust hazafiai, nem egy ugyan azon aránybul, de csak ugyan hasonló ész erejébül. Attyaftjai azért, mert nagy ki terjedésű jószágok szálottak volt birtokára, mint egyetlen fiúnak és jónak látták Bolondnak declarálni, azért is, hogy feleséget ne kapjon, és maradékja ne legyen: a Gubernium annyival készebb volt hailani az ilj Abderai itéletre, mivel eő Excjokat, és Mgokat egy reájok igen passend satyrába nagyon jól találva személjeiket le irta. — E rövid le írása szerencsétlen, de még is szerencsés Barátomnak. NB. Ha

Teleki Jóskával találkozol, ilj le irásomat ne hozd' elő nékie, mert éppen az eő Ura atya egyyik, a ki közlül való atyafia és ugy is mint Gubern. Consiliarius Bolondnak hiszi Ienni Naláczit, pedig százszor töb esze van eő Nagyságánál. Krisztus viczéjének nem tudom kit hiszen Naláczi, hanem az Enyedi Superintendens egyházi feje azon vallásnak, meljbe születet és nevekedet. — Riecke Heinrich Victor valóságos Pap, igaz apostoli férüu, a Sturmal való scena egy átaljába oljan: hogy minden Emberiséget, minden szelid érzést le vetkezetnek kellene lenni annak, a ki azon nagyon, nagyon meg nem indulna. — Kis Imre Úrnak hozzád küldöt tudósítása a leg nagyobb és szebb örömet gerjesztette bennem, mindenre, a mi szent, kérék, siettesd el készítettését a Sir kőnek. A mi 283 fton feljül kívántatik arra, aszt én örömet ki pótlom a magamébul. Lőrincz napi vásárkor hogy ha Te is Debreczenbe lehetnél, el mennék, és képzelheted miljen innep volna azon nap reám nézve, meljen találkozhatnék veled, és a Csokonai Sir kőve előtt ölelhetnélek, és szorithatnálak azon szivhez, melj náladnál forróbban egy baráttyát se szeretete. — Domokos Lőrincz oratioját nem vettem, hanem fogok Haller Ferencznek írni, hogy minden azon alkalmatossággal mondott beszédekét küldgye meg nékem, eő Rhédeynek nagy baráttya, s a vakok aszt fogják gondolni, hogy őket dicsőítő indulatbul vágyok látni azokat, a miket kicsi lelkek koholt — Gr. Teleki László meg küldötte fein papirosra nyomtatva az Ui Magyar Musaeum planumát. Szép, és nagy az idea, és meg vallom, szivembül ohaitom annak realisáltatását. De sok akadékokat látok csak a fundamentoma körül is. Nem kétlem, Te eddig láttad ezen planumot, és, így magad is meg eggyezel állításomba. — A napokba hallám, hogy Gr. Wass Dánielnek egyyik fia venne feleségül egyy Kazinczy kis asszonyt. Gr. Was Dánielnek, ugy tudom, három fiai vannak — ismerék kettőt, a Barátság kötelességemé tézsi Néked *sub rosa* aszt meg írni, hogy ugyan nyomoson, és pedig biztos uton végire kell jární cléb, hogy sem oda adnák a kis asszonyt, ezen Wass Urfiak characterinek, elme, sziv, és vagon béli tehetségeiknek; én nem sok jót tudok röllok és így, meg engedgy, hogy véled egyenesen beszélve, világosan meg mondom aszt, a mire kötelez Barátságunk szentcsége. Aszt szükségtelen emlitenem, hogy ezen állapotba az én Nevem maradgyon a legfigyelmetessebb *titokba*.

Feleségem tisztel, én öllelek, szeretve hív barátod

Cserey Farkas mpr.

Péchy Imrének irtam a héten, és arra kértem, legyen Munkás, hogy a Debreczeni Botanicus kerthez épüljön üveg ház is, a M. Wásárheljiek építnek. —

*Ad amicas clares.*¹

Tudod miért vágytam szivem leg szebb, leg szentebb érzéseibül Berlinbe menni, mivel még most olj messze nem mehetek, irtam *Klaproth* Úrnak, hogy légyen munkás, ha lehetséges, fel vétettetésembe — ezen nevezetes, derék ember mit válaszolt, közlöm veled szóru-l-szóra.

Aus Ew. Hochwolgeboren geehrter Zuschrift von 4ten Januar — welches mir jedoch erst unlängst zugekommen ist, habe ich ihren eifrigen Wunsch ersehen ein mitglied des ehrwürdigen Fr. M. ordens. Dieses zur heitigen zeit fast nur einzigen ferbindung, durch welche auf die moralische ferbesserung des menschen gewirkt werden kan zu werden. Allein ihr wunsch in der entfernung aufgenommen zu werden ist nach den Statuten desselben nicht möglich zu erfüllen — sondern dazu ist gewöhnliche Anwesenheit erforderlich. Im Fall Sie also zu dem entzwecke nicht etwa eine Reise hieher nach Berlin zu machen entschlossen sein möchten — so sind die ihnen nechsten Logen unseres Systems in Süd Preissen: Plock, Kalisch, Gnesen, oder in Schlesien: Neisse, Glacz, Breslau. Velchen von diesen Orten Sie wählen würden — bitte mich zu benachrichtigen, da ich dann mit vergnügen dafür sorgen würde, dass Sie ein ämpfehlungsschreiben von der hiesigen grossen Loge an eine dieser genannten logen erhalten. Doch ist letzteres nicht allein genug — sondern es ist ferner noch erforderlich, dass Sie an dem gewählten Orte sich mit einem mitglied der loge bekant machen, der Sie den Orten proponiret, und für Sie die bürgschaft übernimmt, welchen Sie daher gewöhnlich bekant sein müssen. Diese sind die vorschriften der aufnahme ohne welchen letztere nach der Ordens verfassung nicht geschehen kan. — Hogy eszt raitad kívül senki se látta, és nem is láttya, bizonyos lehetsz benne. Ismersz engemet, ismered bennem azon szent öszlönt, mely ezen ohaitot czélt el érnem kívántattya velem, légy te el kezdet utomba vezérlöm, tanács adóm, ut mutatóm. Nékem az idén Bécsbe fel menő szándékom lévén. onnan el mehetnék a fennebb le irt

¹ Vörös tintával írva.

levelbe meg jegyzett heljek között a közelebbihez, de ezen utom is csak úgy lehet ohaitott ki menetelő, és foganatos, ha segédem lésszes. Közelebről árra kérlek, írj *Klaproth* Urnak, ki is Berlinbe Tanácsos és Professor és ajálj Nékic — Néked az Egek előb adván azon szerencsét, meljre juthatásra én még most kezdem az utot, írj úgy, hogy lássa ezen derék nagy ember, hogy érdemes vagyok a fel vétetésre és hogy előtted is ismeretes célzásomhoz képest hasznos tag is fogok lenni. Ezen levelet pecsédet alatt küld hozzám mentül előb, hogy a midőn írok Nékic, küldhessem el.

A Királji fiscusnak mint fel peresnek volt Pap Benkő Jősef mind al peres ellen különböző valláson lévő szeméjkek egybe esketésére inditot perében az al peres részéről a Mgos Törvényes királji Táblán ítetett allegatiók.

Az alperesért volt tanitó Professoráért szószólló Kézdi Wásárhelji Kovács Miklós, a ki magának a Mgos királji Táblától előre is engedelmet kér, ha a valóságos meg indulás többre találná vezérelni, mint Hivatalbéli kötelessége hozná magával, boldogabb időben élven, mint régen Plato, a ki praeceptorat, Socratest, menteni kívánván, ezen szókkal titatott el a beszédűl: *Szálj le*. Mit mondok? Boldogabb időben? mert ha fel veszi az ember ki ellen vagyon ez a kereset, egy nemes lelket is a szánakodástul, egy érzékeny szivet is a fáidalomtul meg nem tartóztathat. Hazánknak az a munkás tagja, a ki Erdéjlt a külső Nemzetekkel meg ismertetvén, a kietlen heljbül szép országot csinált, a képzelt Erdélji vad embernek becsületet szerzett, ez a Hazánk Tagja a Szamos Uivári fogságra, az országos gonosz tévők, a czégeres vélkekben élők büntető heljére ítéltetett. A szószóllót az a reménység táplálván, hogy a Mgos királji Tábla irgalmassabb Biró lésszen, ki nem kel az alsó szék Ítélete ellen, azért is, hogy így kéntelen volna a Szent írásbul meg mutogatni azt: hogy egy Profeta se kedves a maga Hazájában. — A szószólló el halgattya az Alperes érdemeit is: tudgyák aszt Hazánk Naggyai, a kik nevezetes Systematica comissiókba, és Deputatiókba segítségivel a valamennyire is tanult emberek munkáival kívántak émi, tudgyák érdemeit az idegen Nemzetek is, és ha az alperes nem szégyenlette volna Indiakrul, Spanyol, Olasz, Német országokbul, Angliabul, és Hollandiabul küldözött sok oljan levelcit adhatta volna be, a meljebül meg tetcezenék mind Fűvészi Tudományára, mind egyebekre nézve meny-

nyire becsülik más országok nem csak az alperest, hanem hazánk fiait is és a melj leveleket tulaidon maga a szószólló Tanítvány korába köttetett be három darabokba. Tudgya az alperes érdemeit a Tudós világ, ennek egy jele az: hogy a Harlemi Tudós társaság tagjának nem csak fel vette, hanem levelez is. tudgya érdemeit a Mgos királji Tábla, a felséges kir. Fő Kormányszék, és az Erdélji felséges Magyar Cancellaria is. Erdéljrül mindent edgyütt véve egy Summába mi van szebb, világossabb, egyenessebb, jobb rendbe szedett és részre hailás nélkül való munka, mint az alperes *Transsilvania* név alatt való könyve? — eszt és a más *Milcoviát* még a ki nem olvasta is, szégyenli nem dicsérni. — A mint maga feleletébe fel tette, még most is Hazánk Boldogítására ezélező könyveket dolgozik, egy valóságos Diogenes, a kinek midön igen el öregedet, azt mondották, hogy már ne dolgozzon, aszt felelte: Oh Balgatagok! mikor én valakivel pályát futok, és már a vége felé vagyok, hát félbe hadgyam é akkor a futást? — Mije van egy iljen hasznos, és idegen Nemzetek előtt nevezetes Hazánkfiának? Mint egy 15 véka férő földből három fegyvert viselő fiai, és négy Leánnyai, véres veritékkel mentik meg az éhél halástul. Most két esztendeje lészen, a szószólló meg látogatván, hullottanak könnyei, midön meg látta, hogy az alperes koldus köntösbe piszkál Botanicus kerttyébe. De a szószólló az alperes el öregedet állapottyába való szegénységit is el halgattya, mert így mint egy a Hazát is láttatnék vádolni, holott a szószólló jól tudgya, hogy sok Hazánk Naggyai, sok rendbeli gratiajokat mutatták az alpereshez. A mint Diogenes Laertius meg jegyzi, Socratest midön a Bírak meg akarták büntetni, és a büntetés nemén vetélkedtek, ő maga Socrates magának aszt a büntetést szabta, hogy a Törvény háznál ingyen tápláltassék, és ezeket mondotta: *Eorum gratia, quae a me gesta sunt, censeo me in Prytaneo publice ali debere.* Az alperes eszt nem kéri, noha meg érdemlené, mivel kevéssel meg elégszik, hanem csak az esik keservesen, hogy kis hailékából, kicsin Diogenesi hordójából ki üzeltetvén, a gonosz tévök fenyték heljére vitetik. — Jobb időben élünk é, mint Diogenes, a ki még Nagy Sándornak is nem hogy hordóját által adta volna, hanem az abba be menő Nap sugarát is tölle el fogattatni nem engedte? Mind ezeket csak azért nem vitattya a Szószólló, hogy nem egyenesen a Hivatalához, és a keresethez tartoznak; hanem már a mi a dolgot nézi:

Mivel vádoltatik az alperes? azzal hogy törvénytelenül házasisot egybe sok személjeket; azzal másodsor, hogy a fels. kir. Fő Kormány

Szék, és a Mgos Reform. Fő Consistorium intéseinek és parancsolatjának nem engedelmeskedett; de a mi ezen utolsó vádat illeti: az engedetlenség semmivel se bizonyíttatik, és a mint az alperes a maga mentességibe fel tette, a felsőbségeknak tiltó parancsolatját nem is látta. A házassági esketősckre nézve az alperes magát nevezetes okokbul menti, és minthogy nem rossz czélbul cselekedni gondolta, az Igasság definitioja szerint Prolog. tit. V. engedelmet érdemel; különben is:

1-o. Hazánk törvényei noha bőven irtanak az effélékrül, soholt is a Házassági esketésért oljan kemény büntetéseket nem szabtak, a miljen a' keresetre az alsó szék által íteltetett, sőt

2-o. Az Aprob. és Comp. [Constitutio] minden iljen esetekrül szóló Törvényei azt határozták, hogy az effélét cselekedő Papok elsőbben meg intessenek, azután hivataljoktul fosztassanak meg, az alperes pedig soha Törvényes ítélet által efféléket nem szenvedet.

3-o. A nőtelen paráznak eleven díjjal szoktak büntettetni, hát két szabad személnck egybe esketése hogy érdemlene sokkal nagyobb büntetést. De ha az alperes cselekedete hibás is, maga az alperes még is kegyelmet érdemel annyival is inkább, hogy magát halalos büntetés alatt is arra kötelezi, hogy többé nem fogja aszt cselekedni. Eléggé meg van az alperes csak eddig élé is büntetve, aszt a szégyent pedig soha ki nem állaná, hogy a Harlemi tudós Társaság tagja az országos gonosz tévők lársává tétetessék, és a mit más Nemzetek adtak (t. i. az egy becsületet, mert ha szükségöit tudnák. pénzél is szolgálhának), aszt tulaidon Hazájában él vegyök, és ezzel ügyét a Mgos kir. Tábla ítéletére bizza, és Tanítvánnyának. mostani szószöllőjának Testamentumul aszt hadgya: hogy ha csak ugyan Szamos Uivári fogságra kellene mennie, és mint más vallásokon nem a deficiensek fundussára, vagy a Socratestül magának projectalt büntetésre, minden kezébe kerülhető Transsilvania nevü könyvére a Neve után írja fel ezeket: *Meg holt a' Szamos Uivári fogságban, a mint maga hitte ártallanul, a leg nagyobb szegénységben.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4c. 194. sz.]

1275.

Kazinczy — B. Prónay Lászlónak.

Kegyelmes Uram!

Hallgatva tisztelem esztendőök olta Excellenzziádnak atyai fájdalmait, 's készebb voltam volna azt látni, hogy egy általam testvéri szeretettel szeretett, szeretetre igen méltó, kedves teremtés szerencsétlen esillagzatainak áldozatja légyen, mint hogy Excellenzziádnak szívéen legkissebb crószakot tégyek, vagy annak tiszteletlenül kiméletlen illetéséhez csak távolról is közelitsek. Érzem az atyai hatalom' tekintetét, érzem, melly háládatossággal tartoznak Excellenzziádnak egy illy nagyságú atya' fényében boldog gyermekei, érzem, melly tisztelettel tartozik egy illy nagy Embernek minden, a' ki a' jó ügy' részén van, 's kivált azok, a' kiket Excellenzziádnak mérték és határ nélkül való kegyessége úgy ragyogtat, mint a' mivel én is dicsekedhetem. De minekutána anygali Ielkü barátnémnak utolsó leveléből látom, hogy az ő ege derülni kezd, 's Excellenzziádnak fájdalma enyhül: szent köteletségnek tartom, hogy megszöllumlak, 's ezt már most fognám, ha attól kellene is tartanom, hogy Excellenzziádnak fájdalmat okozok: 's higyjé-el Excellenzziád, hogy ha tulajdon testvérem vagy gyermekem dolgában fognék is szöllumni, melegebb szívvél nem szöllumnék, mert érzem barátném' becsét, 's előre látom, hogy megszöllumlásom Excellenzziádnak nem fájdalmat ad, hanem enyhülést.

Ah, ugy vagyon az, Kegyelmes Uram! nincs egy egy keservebb csapás az atyai 's testvéri szíveken, mint midőn magok közt egy megalacsonyító mesallianszot látnak szövvődni, mint mikor azt látják, hogy a' ház egyik vagy másik tagjának gondolatlan, oktalan, gyakorta vétkes cselekedetek által az Egészre eltörőlheterlen mocsok háramlik [!], mint mikor egy bolond lépés mind azt, a' ki azt tette, mind azt, a' ki a' tevővel a' természet legszorosbb lánczain függ egygyüvé, az *eszeken-lévöknél*, sőt *eszesnél, bolondnál*, nevetséges lészen. De ha Radvánszky Teréz és Polyxén, ha Teleki Joanna és Prónay Ágnes, ha Adelsheim Joanna a' Vay Miklós' tisztelt felesége, ha a' most elholt Szirmay Andrásné és a' régibb Asszonyok' legtisztetesbbje Gróf Teleki Jósefnő Excellja nem fényes házak' gyermekei, hanem szobaleánykák voltak volna is, pirúlhatna e a' *legragyogóbb sorsú* halandó, ha *öket* választotta volna hitvesének és nem egyikét azoknak a' lúdoknak, kiket ha a' sors fényes házból hagyta volna születni, semmi figyelmet nem vonhattak volna magokra. Minden

bizonyval igaz az még a' theatrumon kívül is, a' mit Emilia Gálottiban mond a' Herczeg Marinellinek: A' ki magát azon behatásoknak, mellyeket reá ártatlanság 's szépség tesz, minden egyéb tekintet nélkül kényére eresztheti, inkább irigylést érdemel mint megkaczagást. — A' ki úgy házasodik, hogy alacsony születési hitvesében a' Jók kiismérhetik az *érdemet*, 's láthatják, hogy a' választás nem megvakulás' munkája: az csendes elmével fogja várni a' világ' ítéletét, 's bizonyos az eránt, hogy az éretlenek' sziszögése tiszteletté fog változni.

Az én barátságom' testvére, az én kedves fogadott húgom, nem vetemedem én Kegyelmes Uram arra a' vakmerőségre, hogy ötet a' fentebb említettekhez hasonlítsam, de azt csak ugyan mondhatom, hogy szeretetre igen méltó személy. Tizenhárom esztendő oltá én ötet csak huszonnégy óráig láttam és ezt már hét esztendő előtt. Akkor virágában volt, egy valóságos Grátzia, a' ki öreget, ifjat, férjfit és asszonyt elbájolt. Ennyi szenvedések elhervaszthatták szépségét, de lelke szint az, a' mi akkor volt. Én, feleségem, Napam gyönyörűséggel olvassuk mindég leveleit, mikor az jó; szebb és jobb lelket képzelni nem lehet. Nem kereste ő soha a' házasság fényét, sőt sokáig ellenkezett szíve által szeretett Kedvesének kívánságaival, 's kevésbe múlt, hogy elrettenvén a' következők' képétől, másnak nem nyújtotta jobbát, mert azt ketten is keresték, még pedig egyike engem kérven közbejárónak, 's mind a' kettő olyan, a' ki fénnel is, gazdagsággal is dicsekedhetik. Küszködött magával, képmutatás nélkül vitt, 's győzött volna, megmentette volna mind magát a' keserőségektől, mind annak, a' kit szeretett, véreit a' bajtól, ha az lehetséges volt volna. Sorsa valóban szánást érdemel. Könnyű elképzelni annak, a' ki maga jó és meg nem romlott, mint fáj az a' jóknak, az el nem romlottaknak, midőn őket az ő környüállásaikkal nem ismeretesek azon nyomorúltaknak számokból valóknak nézik, a' kiknek okok 's szükségsek volt *csábítani*; 's én, az ő érzéseinek depositáriusa, tudom, mint fáj az az én Ninimnek, midőn az Excellentiád nem makacs és trucezoló, hanem tulajdon fejű 's tulajdon szívű sija igazságtalan vádakkal terheltetett. Ámbár bizonyos volt Nimi a' felől, hogy én ötet szentül szeretem, még is titkolta előttem sorsát, mind addig, míg házasságomat jelentő levelemből azt a' remény sugarát vette, hogy a' boldog férj az ő panaszait meg fogja érteni. Én megértettem, 's szenvedései még szorosbban csatlottak hozzája. — Olvassa Excellentiád csak ezen sorait utolsó levelének, 's vallja-meg velem,

hogy Nini ha nem érdemes is sorsára nézve, hogy illy fényes ház gyermeke által választassék, méltó a' legjobbak szeretetére: — — denn nichts thut meinem S[imon] so wehe, als dass er in den Augen der meisten für all die Güte Seiner Exc. so undankbar scheinen muss. Sie mein Bruder, wissen es, dass alle Verheimlichung aus Schonung Sr. Exc. und bloss aus dieser Schonung, aus dieser kindlichen Liebe geschah. Sie wissen, was ich seit Jahren litt, wie nah mein Herz an ein gänzlich Unterliegen, meine Gesundheit zur gänzlichen Zerstörung war. Meinen S. kennen Sie zu wenig, aber glauben Sie mir, die Erhaltung der Ruhe seines Vaters war ihm stets das Heiligste; er wollte sich eher aufopfern, als ihm Kummer verursachen. — Sein gespanntes Wesen war nicht Mangel an Liebe: nur das Bewusstseyn war es, einen Schritt begangen zu haben, welchen er zwar selbst nicht bereuet hat, den aber sein Vater missbilligt. — Ilyeneket és ezekhez hasonlókát, Kegyelmes Uram nálam lévő leveleinek becses csomójokból sokat irhatnék-ki. Azok nékem csak azért is kedvesek, mert szépen festik anygali lelkének érzéseit. De távol vagyok én annak képzelésétől, hogy minthogy ő énnékem szeretetre igen méltónak tetszik, azokon megbotránkozzam, a' kik ötöt vagy nem ismerik, vagy ha ismernék is, nem szerethetik. Ezen leveletem is nem efféle erőszakért írom, hanem egyedül azért, hogy ha az Excellentiád fájdalma enyhülést érezhet, annak tudása, hogy Báró Simonnak regulán kívül való lépése boesánatot 's talán javallást érdemel, azt enyhítesse, 's könyörgök az Istennek, hogy a' dolgok folyamatjait úgy intézze, hogy az valóban enyhülhessen is.

Excellentiádnak sok esztendei kegyessége 's valamint más részről az én szent tisztelem Excellentiád eránt engem biztat, hogy ezen lépésem nem egy szerencsétlen óra munkája. Mi boldognak fognám én érzeni magamat, ha célomat el erhettem volna, 's Excellentiádnak bánatját örömmé, gyermekének szenvedéseit pedig boldogsággá változtathattam volna. Azon igyekezni még az Excellentiád megbecsülhetetlen kegyességeinek bátortalan kockázásával is köteleesség volt, 's én legalább azt az érdemet nyerem, hogy azon meleg szívvvel dolgoztam.

Az Isten elégelje-meg az Excellentiád' bánatját, 's a' kesergés poharát változtassa vigaság' kelyhévé. — Maradok szent tisztelettel Excellentiádnak

Széphalom, d. 21. Apr. 1808.

alázatos tisztelője
Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli könyvtárában.]

1276.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, 25. Apr. 1808.

Édes barátom, Holnap már egy holnapja leszen, hogy Sopronyba beértél. Azolta bizvást írhattam volna, de nem akartam. Dolgaid voltak, mellyek között a' legkedveltebb barát is alkalmatlan. Most kipihented már magadat, és így engedd, hogy szólhassak. Tegye az emberek sorsának bölcs Igazgatója, kiben az illy irreligiosus ember mint én vagyok azoknak szemeikben, a' kik nem ismerik Religiómat, szentül hiszen, étedet új lakásod' helyén kedvessé Néked, 's ne engedje soha megbánnod, hogy falusi kedves lakásodat elhagytad. Én, édes barátom, sok tekintetekben örvendek ezen változásnak: először azért, mert néked *fényedre* szolgál, pedig a' fény *fénylhető* embereken bizonyosan *fény*. 2) azért, mert Lajoskádát, (kit az én képemben csókolni fogsz 's akként lehelled képére lélegzettedet, mint a' Teremtő ehelte a' magáét Ádámba,) 's Lajoskádnak iker barátját, a' mi kedves kis Arisztippunkat, kézen fogva vezetheted. 3) mert olly nevezetes Gyülekezetben mint a' Sopronyi, nevezetessel fogsz többet használhatni mint Dömölkön használtál. 4) mert Bécshez közel lévén, ott gyakran megfordúlhatsz, hamar kaphatsz mindent. 5) mert én Bécsbe menvén, melly ez idén a' Napam társaságában bizonyosan meglesz, Téged valaha megláthatlak. — Ennyi ok méltán örvendezve nézeti velem azt, hogy a' Sopronyiak' meghívását elfogadád. —

Institórisnak verseid eránt nékem írt levelét itt fogod olvasni. Tudassd velem szándékosdat, a' többit bízzd arra a' barátodra, a' ki kevélykedik szívednek ezen érzéseivel.

B. Prónay László Excell. (úgy írja Ráday az én Ninimnek, 's Nini közlé velem a' levelet) annál fogva indult megenyhülésre Nini eránt, hogy Ráday Ő Excelljának azt beszéltte, hogy Nini és én igen szoros barátok vagyunk 's megszakadatlan Correspondentiában állunk. Lángoló szívvel írtam azonnal Ő Excellnak,¹ 's olly szép képet festettem Niniről, hogy lehetetlen az, hogy az Öreg Úr a' fija feleségét meg ne szeresse. Azzal a' szent fortéllyal is éltem, hogy a' Nini leveleiből kiírtam némelly passageokat, a' mellyek őtet szeretetre méltónak festik, nevezetesen ezt: «ha megszakad is szíveim, ha oda

¹ L. az előbbi levelet.

leszek is ennyi szenvedések közt, de soha az Uram Atyját megkeseríteni nem engedem»; és ezt: *Glauben Sie mir, mein Bruder, nichts that meinem Herzen so weh, als wenn ich sah, dass S. Exc. seinen Sohn verkennt. Er schwieg, aber er schwieg nicht aus Trotz, nicht aus Kälte, sondern aus Furcht, ihn tief zu kränken.* — Nem ingerlettem az Ő Exc. fájdalmát, sőt ravaszkodás nélkül megvallám hogy az igazságos. De azt vetettem mellé, hogy az az ember, a' ki Radvánszki Therézt és Polyxént, a' ki Teleki Joannát és Ráday Pálnét, a' ki Gener. Vay Miklósnét és Gróf Teleki Józsefné Exet., ha ezek nem fényes házak gyermekei voltak volna is, hanem csak szobaleánykák, elvette volna, magát nem csak neveltség tárgyává nem tette volna, hanem inkább a' tiszteletévé, mert nem csak a' theatrumon igaz az, a' mit Hettore Gonzaga mond Marinellinek Emília Galotliban. Nagyon bánom, hogy a' levélnek párját meg nem tartottam. De akár mi lesz a' vége, tudni fogod. Nini azonban azt írja, hogy Ő Exc. Simonnak *és néki!* Nándort resolválta lakóul, melly eránt Rádainak Ninihez írt levele kezemben is volt. — Az én gondolkozásom Rätshel sokak előtt az Aristocratismus és Mesallianszok eránt. Sokak azt tartják, hogy csak a' theoriám jó, a' praxisom gonosz. De a' ki megítélni akar, miért nem szóllit-meg? Akkor osztán tisztelni fog azért a' mit egy bizonyos dologban cselekedtem. Azt csak nem kívánhatja a' világ, hogy Apologiám a' hátamra gombostűztessem. Én Ninit bizonyosan el mertem volna venni ha bár melly ragyogó karú voltam volna is, és a' feleségemet nem azért vettem-el, mert olly négy betű van a' vezeték neve előtt, a' mire Horátnak ezek a' szavai illenek: *Gaudent prae-nomine molles auriculae.* A' mint ezen lapot kezdém írni, Sophie a' kis Eugéniet hozzám hozá, 's látván hogy abba nem hagyom az írást, a' maga emlőjin nevelt gyermeket felültette a' jobb vállamra. Und der fleissige Schreiber wird doch gestöhrt! mondá. Elnedvesültek szeméim, 's kezem ugyan írta a' levelet, de szám a' gyermeket tartó kezet 's a' gyermek meztelen lábát csókolta! *Haec est vita solutorum misera ambitione, gravique!*

E' napokban Himfy nekem egy békötölt exemplár Regéjít küldé-meg levél nélkül. Mit adtam volna érte, ha nem ezeket a' hitvány regéket, hanem igen szép szerelem-énekeinek új kiadását küldötte volna meg, mellyeket még sem láttam! Találd mit fog kapni tőlem viszontkedveskedés képen! Petrarcanak Rafael Morglien által metszett szép képét, mellytől magamat keservesen fosztom-meg, ezen

aláírással: *Himfynek az ötlet csudáló 's szerető Kazinczy.* — Pápai Sámuelnek Kultsár által nem régiben elhíresztett munkáját nyugtalanul várom, mert Ő tőle sokat várok. Hát az új Brabeumot kik nyerek-el? Utolsó Postával vettem a' Bécsi Annal. Aprilisi füzetét. Nagy Ferencz ódáját én recenseáltam. De a' Szabó Dávid verseit és a' Tordai Leoninistáét ki nem találhatom ki recenseálta. Gondolnám Schédius, mert 1803. sokat neveltünk azon, a' mit a' recensens itt emleget, hogy de gustibus non est disputandum. — De miért nevez engem a' Recensens Virág és Rajnis mellett? Hiszen nékem rég olta nem látta más versemet a' világ lányom sírkövére írt Epigrammámnál. Megítéltetnek, a' nélkül hogy érdemleném.

Döbrentei már tudta Sopronyba való költözésedet, mikor azt neki megírtam. Úgy látom Szemeréhez írt leveléből. Öneki jó dolgai vannak az én Gyulainémnél. Az öcsém Tanárkit, a' Polygraphust, fogadta gyermekei mellé, azt írja, de ő nem ajánlotta magát hozzá továbbra, hanem csak esztendőre. Igen jól esnék tehát, ha Néki más valakit választaná. —

Jó cselekedettel jó végből szabad kevélykedni, 's bal kezünk tudhatja, a' mit a' jobb ad. Ha'dd dicselkedjem-fel feleségemnek egy szép tettével. — Egy szerencsétlen Asszony, kinek fejét a' Románok kidöcczentették, a' Lessing expressiója szerint, Párisba ment. Strasburgban az adósságok miatt arestáltatott. Rokoni kifáradva segítségével, többet sem nem tehetnek, sem tenni nem akarnak. Egy estve alkonyodáskor adnak valami levelet kezembe, felbontom, 's hát a' Napamnak szóll. Olvasom; 's a' feleségem, elrettenvén azon irtóztató festésen, a' mellyet az a' szerencsétlen térszen a' maga állapotja felől, a' Napamtól kért 200 ftot neki resolválja. Én tettem-le, édes barátom; pedig Isten tudja, melly nehéz nekem csak 20t is adni. Jaj úgy mindenükünknek, ha csak akkor szánattatunk, mikor vétünk nélkül vagyunk szerencsétlenek. De szeretném, ha ezt Festetics György hallaná, a' ki nem szégyenlett a' szegény Rosti Jánosnak 25 ftot adni. — Élj szerencsésen! — Tudósíts Aristippról 's anyjáról.

Institóris levele.

Tekintetes Úr!

Íme küldöm a' Sylvester kész árkusait a' végső megtekintés végett, 's újitom alázatos kérésemet, hogy a' megváltoztatott Praefatiót mennél előbb vehessem kezemhez.

A' T. Kis János Úr versei eránt tett ajánlással igen megtiszteltnek érzem magamat, 's azonnal a' Tekintetes Úr kívánságának tellyesítésére határozom, mihelyt legalább a' szokásnak lévén eleget, a' munkát először láthatom 's nyomtatásának módját megérthetem, a' többi feltételekkel együütt, mellyek alált azt által vehetném.

Feltételem az, hogy kevés napok múlva a' Tekintetes Urral való Connexióm' némelly tárgyai felől bővebb levelemben értekeztek. Addig is magamat tapasztalt Kegyébe ajánlom 's megkülömböztetett tisztelettel maradok

a' Tekintetes Úrnak
Pesten 1. April. 1808.

alázatos szolgája

Mossóczy Institóris Károly mpr.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1277.

Kazinczy — Mallyó Józsefnek.

Szent Norbert Rendbéli Kanonok Mallyó József Úrnak
Kazinczy Ferencz tiszteletét 's barátságos¹ szives idvezletét.

Tudós Férfiú! Mindazok szerént, a' mellyeket Ibrányi János Úrtól s másoktól is értek, te vagy az Jászai társaid között, a' ki a' Hazai Tudósítások' Leveleiben tájékoдрól olly becses híreket közlesz gondosabb Publikumunkkal. Ugy annál bizalmasabban tészem kérésemet, minthogy Előtted nem lehetek idegen, s Lelesz felől irt jelentősebben tisztelemnek esalhatatlan jelét fogod e napokban olvasni. Kérlek, méltóztass engem barátságodra, s ejtsd módját, hogy Márvány metszőtök az ide rekesztett laplagot vegye, reá feleljen, s azt nékem meg küldje. Nagyon le fogsz kötelezni ezen jóssággal, s én örvideni fogok, hogy ez a' dolog engem egy igen érdemes Férfiúnak ismeretségébe hozott. Él² szerencsesen, s tarts reá számot,

¹ Az Athenaeumban így van közölve: *barátságos*. Ezt azonban a' hibás olvasásnak kell tulajdonítani. Ha csak egyszer fordulna így elő: nyomdahibának tartanám, de kétszer fordul elő s mind a' kétszer következetesen így írva. Kazinczy soha sem írta e szót *es*-vel, hanem sokszor a' *t* betűje úgy van írva, kivált a' gyors írásban, mint a' *c*.

² E szó is *ely*-nek van közölve. Kazinczy még pályájának elején sem írta a' felszólító módot így.

hogy jószágod adósoddá teve. Széphalom, Abaujban, Sátor-Alja-Ujhelynek csak nem tövében. April 27. 1808.

[Megjelent az Athenaeum 1873. évfolyam. I. k. 683—684. l.]

1278.

Kis Imre — Kazinczyna.

Tekintetes Ur!

A' Salétrom administratiótól nagyon gyakrann járvánn Kassára bizonyos ember, nem vólt szükség, hogy az előttem esmeretlen Kalapost kérjem vagy keressem; ha nem ezen alkalmatossággal küldöm a 200 Rhfrtot Rumi kereskedő úrhoz — Ezt egygy adta, de a neve felfedezésében még meg nem egygyezett, mert abban a Vélekedésben van, hogy a' Kihirdetés itt nem szúlne jót 's én is abban vagyok.

A' Váradí Pompánn én is jelen vóltam. De már azt gondolom, hogy en detaille tudja a Tkts Ur, 's a Hazai Tudósításban is széppenn le íródott a' Summája, tsak a' Gelegenheits Gedichtekre nézve kívántam, hogy valaki egy' kis Sale satyrico számlálta vólna őket elő, mint p. o. a' Morgenblatt. 38^{dik} Számja a' Bétsi Menyegzőt:

«Die Vermählung des Kaisers mit der liebenswürdigen Maria Ludovica hat die Dichter, noch mehr aber die Dichterlinge Wiens, sehr beschäftigt. Jeder band ein Strausschen nach seiner Weise und seinem Vermögen, und wenn selbst hie und da eines ohne Wohlgeruch war, so ergötzte man sich doch an dem bunten Farbenspiele. Collin brachte einen lieblichen «Blumenkranz» dem unstreitig der Preis vor allen übrigen gebührt. Haschka riss von seinem alternden Eichbaume noch einige frische Zweige ab, die im Spätherbste wieder getrieben hatten. Gaheis, rüstig, bey jedem Sarge und jedem Kusse sein Opfer darzubringen, liess zur Ehre des Tages seine hochstammige Pappel wehen, ohne Frucht und ohne Schatten. Der Naturdichter Schütz (Brieftrager auf der Post, roh und ohne Bildung, aber von weit mehr Anlage als Hiller) pflückte einige Wiesenblumen, wie sie ihm gerade unter die Hände kamen. Schilbach, Drechsler, Philipp und einige andere plünderten ihre Treibhauser, wo eine arme Oermolampe die Stelle der Sonne vertritt. Aber ein Werk, etc. Sonetti Epitalamici d. Abb. Bondi. etc. hosszan leírja 's megdicséri — A' Collin Blumenstrausából ezeket citálja

Freundlich sey uns gegrüsst, du leichtempfindliches Fühlkraut;
Herzen, harmonisch gestimmt, klingen dem leisesten Hall.

Immer hänge dein Haupt, du zärtlich traurende Masslieb;
Selbst die Wehmuth ist süß, wenn sie der Liebende theilt,
Dornen ritzen die Sorgen, auch dornen dürfen nicht fehlen;
Süsse Sorgen, euch nährt, willig ein menschliches Herz:

Euch die der Liebenden Geist mit süßem Schauer empfindet,

Euch, die der Eltern Brust heiss für die Kinder bewahrt.

Nelke, du wandelst die Farbe nicht eh' als der Tod dich entblätter
Also die Liebenden auch. Füge dich düftend zum Strauss.

Rosmarin, du Blume der Ehen, und Blume der Gräber,

Nicht erschreckt uns dein Ernst. Siehe wir binden dich bey:

Dem der Liebe heilige Gluth, die freudige, reine,
Ewig stammt sie fort, über Gräber hinaus. —

Kaiserlich hebst du das Haupt, vielblättriger, goldener Aster,

Und es neiget sich dir weithin das Blumengeschlecht

Pfirsichblüthen umdrängen dich, süß an Farb und Gedüfte,
Und der schmeichelnde Hauch hebt die Gesunkenen auf.

Ehrfurcht gebühret der Grösse, der Sanftmuth weihen wir Liebe;

Ehrfurcht mit Liebe gepaart, zolle dem Herrscher das Volk.

Selig fühlt es sich dann --

A' Köszöntést Tiszt. Diószegi és F. Hadnagy Fazekas uraknak
által adtam — az Atyám is most Vásárkor ide ben lévén, nagyon
köszöni a Tkts Ur rólla való Megemlékezését — Én magamat szivességebe ajánlom s vagyok Debretzenbenn 27. Apr. 1808

a' Tekintetes Urnak

alázatos Szolgája

Kiss Imre.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1279.

Kazinezy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Méltóságos

Gróf Desöffy József Úrnak

szives tiszteletét Kazinezy Fer. —

Nagy érdemű, drága barátom! Későn érkező leveledre nem esuda ha későn mégyn válaszom. Neheztelek értte, hogy Olysó és Újhely közt egyenes Postaut ninesen, és hogy a' leveleknek onnan

ide és innen oda olly hosszasan kell járni, 's még hosszasabban mintha Bécsből jönnének. — Levelednek végében gyermekeidet emlited. Én csak Virginiád felől tudok. Megszülte volna e Grófnéd azt a fiát, mellyet Bajnok-atyja a' Had és borostyán' mezején nemzett? Óh, neveljék a' Haza Istenségei annak bajnokául! te pedig leheld beléje lelkedet, hogy ne csak csontaidból való csont, hanem lelkedből való lélek is légyen.

Olvastad, reménylem, a' Magyar Kurir' leveleiben Keresztesi Istvánnak tudósítását a' Várad pompá felől, 's gyönyörködtél benne. Így tiszteltetik-meg a' kit a' Király megtiszteltetni akar! ezt kiáltatta Pharao a' zsidó Álommagyarázó szekere előtt. — Pulya nép az a' Bihari. A' Diaetai Követek' megválasztásában erősen tartott Péchy mellett, most mindnyájan elállottak tőle s tömjénezik az új Istent — egy szolgabirót kivéven, ki azért tette-le hivatalát, mert látta, hogy Al-Tisztjét, a' ki testvére a' Rhédey megholt testvér húga' férjének, Dobozy Lajosnak, és Rhédeynek ezért is, egybekért is kedves embere, feljebb fogják vinni. — A' Fő Notar. Domokos Lőrincz, Rh[édey]nek régi szoros barátja, vele a' Diaeta előtt és alatt világos versengésben volt, 's nyilván Péchynek fogta pártját. Most vissza állott közöttök a' béke, mert azt hiszi, hogy az ő segedelme által elérheti végre sok esztendőök olta üzött célját, a' Királyi Tábla Biróságát, 's rendes megtevéddel azt a' tanácsot adta Rhédeynek a' Beiktató Beszédben, hogy őrizkedjék a' hizelkedőktől, mert azok olyanok, mint a' szelektől forgatott gálya, 's kedvellje az állhatatos lelkűeket, kik egy célznak vannak a' fergetegeknek minden háborgásaik alatt arányozva, mint a' mágnes. Megvallom, szerettem volna ennek elmondása alatt mind az istenlett embert, mind tömjenező Papját szembe fogni, ha nem pirúlnak e. — Az öcsém le akará tenni hivatalát. Rhédey el nem fogadta 's kérte hogy azt ne cselekedné, mert azt fogja gyanítani a' világ, hogy őmiatta búcsúzik, s — megmaradott! — Rendes dolog, hogy a' Caesárok még akkor is, mikor stípálva vannak a' Clódiusok számtalan csoportjaik által, minden hatalmasságok érzései mellett is nem szégyellenek a' gyáva, állhatatlan, fényért-vesző Cicerócskák kegyelmeikért kullogni. — Sallustiusi időket élünk, érdemes barátom. De így van az, és nem lehet másképen. Szeretném most Péchy Imre bátyámnak megtapogatni a' szive' tájékát. Ő ezeknek igen nagy részben¹ oka. Montes-

¹ Itt előbb az névelő volt írva, de később Kazinczy kitörülte.

quieuben és Filangieriben oly igaznak leljük, hogy csak a' virtus az istápja a' társaságnak, Sallustban oly igaznak leljük azt a' pragmai előadást, hogy a' Római nagyság mint süllyedt alá a' fényért és pénzért veszés után, 's midőn a' sella curúlisba felülünk, úgy depopuláljuk a' Vármegyét, mint akármelly Proconsul a' maga Provinciáját. Szeretném ha ezt mondanom nem lehetne, 's nem mondom olyan-
nak, a' ki vele vissza élhet. Ismerem barátságodat eránta, 's tudom, hogy szívesen szánod. — Csak azt engedd még mondani, hogy nékem az olyan ember, a' kinek theoriája és praxisa nem jár egy úton, *nevetségesnek* látszik, holott a' másik csak *vétkesnek*. Noha itt is igaz, a' mit a' Stoa tanított, hogy a' ki *rossz*, az bizonyosan *bolond* is. — Péchy azt a' rollt játszá, hogy neki nem kell fény — mert azt hitte, hogy *nem keresvén* is eléri. — Rhédey nyilván járt utána, kente a' kereket, 's kolcsa van, keresztje van, széke van, csak kevés időt még, 's Excellenz lesz, és még egyéb. — Rhédey jobban combinált.

Gyönyörködtél, tudom, benne, hogy egy kevély Csáky — egy V. Cancellarius fija, egy csillagos ember unokája, az akkor napi kis Király körül kamarás forma szolgálatokat tett. Csáky Sándort értem. Azt mondják, hogy Napoleon, egy bálban táncolni akarván a' mostani Hollandiai Királynéval, leövedzé kardját, 's egy ott álló Obersternek adta, ez pedig megütközve vonta magát félre a' cselédi szolgálat elől. Csáky Sándor nem bír Rhédey eránt ennyi büszkeséggel. Ez volt e tévedésben, vagy az az Oberster? Igaz, hogy ez Aba Király maradéka. Úgy az én ereimben is Királyi vér foly, mert nékem is Rhédey lyány volt egy nagyanyám, még pedig a' Bihari Regulusnak öreg tántja. — Bizony talán örülnöm kellene nékem is a' Bihariakkal.

Bernáth Fer. egy levelet kapa Rhédeitől. Azt beszéli neki, hogy ötet a' Felsőg önmozdultából tette Administrátornak, még pedig e' szókkal: Én nem vagyok megelégedve a' Főispán kormányával, 's reményem kend azt a' Vármegyét organisálni fogja. — —

Gönczi Sámuel beszéli, hogy Nagy Pál izent Lónyainak, hogy még ez idén itt lesz, addig óhajtja ugyan, hogy Lónyai hágdosson oly magossan a' hogy lehet: de örvend még is, hogy nem akkor hágdosott, mikor Rhédey és Dr[evenák].

Ezen kedvetlenségeket azon hírrel rekesztem-bé, hogy Majthényi László Ur nékem azt igéri, hogy esztendő alatt nálam lesz. — Mostan pedig térjünk tudománybeli dolgokra. Azok körül nem fogódik-el szívünk.

Pápai Sámuel, Veszprém Vármegyében, a' ki olly derék munkát teve a' tisztbéli írás módjában, a' Hazai Tudósítások szerint igen derék Philologiai munkát adott ki most. Már irtam eránta Pestre. Nyugtalanul várom, mert jót reménylek. Addig félre löktem Grammatikámat, 's elő sem veszem, míg ezt nem látom-meg. Akármint esett-ki a' munka, az igen szép kezdet még jobbakra, mellyek minden kétség nélkül következni fognak. — Addig míg Grammatikámat megmutatom, felelek a' tett kérdésekre.

1.) Legszokottabb az esmérem és esmérem. Dunán túl mondják ösméremnek is, még pedig fő rend és al nép. A' magyar Schriftsprache azt esmeremnek szokta közönségesen ejteni, és accentussal *es mé re mnek*, és idegen, még pedig igen nyilván idegen az archaisáló *ö* hangtól, úgy hogy annak felvételére még a' logikai tekintetek sem bírhatják. Szemek, lelkek, proprie *oculi*, — oculi eorum szemök, lelkök; és még is ezt a' Schriftsprache el nem akarja fogadni, mert hienezet 's palóczot mutat a' kimondás, és a' magyar *e*-vel is megérti. — Én magam, némelly másokkal azért írom is mérem és is méremnek, mert e' szóban: lelki ismeret bizonyosan *i* hallatszik, nem *e* — és osztán azért, mert nyelvünkben temérdek sok *e* vagyon, 's a' hol lehet, jól tesszük, ha számát kevesítjük. — Egyéberánt nem iszonyodom azt esmeremnek mondani: de ösméremnek soha mondani nem fogom, noha meg sem kövezem azt, a' ki úgy ejti.

2.) *ék* cuneus, *ék* decus, minden tekintetben eggy eránt hangzanak, 's sem prózában, sem versben, sem az ékesebb szöllásban, sem a' piaczbán különbözve soha nem mondattatnak.

3.) Az Orthoepéja és Prozódia közt különbséget tartok, de magam is elcsudálkoztam rajta, mikor a' kérdésre elsőben feleltem, mert a' kérdést annakelőtte soha magamnak nem tettem. A' különbség nálam a' kettő közt az, hogy a' Prozódia (poetica) nem a' Consonansokra ügyel, hanem csak a' vocalisokra. Még akkor is csak a' vocalisokra, mikor ezt a' törvényt szabja: Si mutam liquidamque simul etc. . . . Ellenben az Orthoepéja azt is tanítja, hogy némelly betűk mint mondatnak-ki, midőn öszveolvadnak d-j; mert akármit mondjon Versegi, ezt: dicat, nem mondgya-nak hanem mondjának kell írni, a' *j*. lévén az Imperativus jele minden esetekben, a' hol *s*-sé nem változik; p. o. fog-ja, dob-ja, lop-ja, tör-je, rakja, etc. — Osztán hova tartozik hát a' Dialectusokról való szakasz ha nem ide? mellyekről tudjuk, látjuk, hogy a' Prozódia alá bizonyosan nem

vitethetnek. — Ha pedig a' kérdés azt teszi, hogy ellenkezik e Magyarban a' poetica quantitás és a' kimondás? úgy azt felelem, hogy az soha nem ellenkezik, és épen ebben áll a' mi nyelvünknek egy fő érdeme. Noha ez így vala Rómában is, hol a' *v i r u m b ō n u m* bizonyosan *v i r u m b ō n u m*-nak pronunciáltatott, mint a' görögben a' *γενοσ, φιλεω*, etc.

4.)¹ indúlat csak Erdélyben van szokásban, és ott is csak precario. Indúl, múl, indúlás, múlás, indúlatos, múlatozó; nem soha röviden. — De az Erdélyi pronuntiatio olly annyira nem szab törvényt, hogy azt még Szabó Dávid sem követte, a' ki Erdélyi. Ez jele, hogy ott sem közönségesen mondattak: *i n d ű l, s ű r ű*, etc. De van az Erdélyi és M. Országi kimondás közt valamely különbözőség, mellyet még M. Ország is *tisztel*, ámbár *nem követ*. *M ű t a t* Erdélyben, nálunk *m ű t a t*. — M. Ország nagyobb és díszesbb része lévén a' Nemzetnek, M. Ország több írókat szülvén mint Erdély, mindég bátrabban követjük a' M. Országi jó írókat mint az Erdélyieket, kivált mi, kik itt lakunk.

Továbbá: messzerül valóságos Provincialismus, idiotismus, mint ez: *lú*, e helyett *ló*, *szíp*, jobban sőt jól *szép*. — Ki mondta ezt valaha: *rúla*, *túlc*? és így nem is messzerül hanem messzéről.

Ezt kívánja még a' logikai tekintet is: *Fiastúl*, nem *ab eo, qui prolem habet*, hanem *una cum prole*. — Versegi sok újságot kezdé. *Non satis apparet cur etc. utrum minxerit in patrios cineres*...

5.) *Víz* és *Vízek*. — Ez igen széles határú tulajdona a' Magyar nyelvnek. *lév, lève s, név, nève s, nève ű, szé p, szé b b*, noha ez nem az elsőbb é-t rövidíti, hanem a' másodikat *crasis* által *sz(é p)eb b*.

6.) *Vizked* és *vizket*, *vonzó* és *vonszó*. Most a' hátulsóbb van szokásban; volt e valaha az első, vagy nem, állítani nem merném. A *z* és *sz* közt vocalis után nem lévén igen hallatszó külömbség, a' kinek újság kell, így bátran írhatja.

7.) *Hová* szokásban inkább van mint *hová*. — *Hammar* épen nem jó.

8.) *Templomban* állani *Virágnak*, *Révainak* rövid, *Daykának* ancep; *Debreczen* megkettőzteti *NN* és így hosszú.

9.) *Ad írni* vel *írni* - Nem helyesen mondatik, hogy a' *positio poetica* *meghosszítja* a' két vagy három *consonans* előtt álló *vocalist*;

¹ Az eredetiben itt is 3.) van, tolt hibából.

az azt csak megkeményíti. Innen magyarázom én, hogy a' Német Prozodia a' schmettern des szót dactylusnak veszi, és a' deák a patris-t pyrrhichiusnak. Gróf Desöffy László azt beszéllvén nekem, hogy Cardin. Migazzi neki 1. dükätüsz-t ada alamizsnában, mondá hogy ezt felelte: non szüm ita ézsénüsz, etc. Az ézsénüsz-ben (egenus) mind a' két é-t accentussal mondotta-ki, és még is ana-paestusi ugrással. — Ellenben lehet a' nem accentusos és nem positiós vocálist is hosszasan az az tartóztatva, 's még is accentus nélkül kimondani. A' franczia és német rimás versek prozodiája szerint, mellyet Ráday hozza be Magyarba, ez jó trochéus:

m e g g y ä n i t ö t t l é v é l e m, mert az első e a' levelemben így mondatik: l é v e l e m, azaz l é e v e l e m.

10.) Versegi nem mond igazat: Magyarban nincs három féle e, és így a, o, u, ö, ü, i sines. Ki hallotta azt a' külömbözést valaha? Deákban etc. igaz: De V. ezt csak azért mondta, mert tele volt a' feje muzsikális kevélységgel.¹

W a s (németül), v á s z o n (magyarúl), v a s (edény) deákiul egészen másféleképen, az az háromféleképen hangzanak.

11.) a k ä r e t a k á r, sed melius tamen a k á r.

12.) Versben lehet magyarban is r e l l i g i o formát csinálni, de nem soha prózában.

N. B. Ad vocem háladatoSSág et háladatoSág. — S nunquam recipit reduplicationem. (Az csak a' szent Antal hatalma volt.) exceptis verbis. m o s, m o s s a bene: at perperam kedveSSe, máSSa.

13.) Tündökleni, quia inusitatum tündökölsz, omlani, quia inusit. o m o l s z, utut utrumque recte dictum sit. At ostromolni, prout et ostromlani, recte. Non recte hámolni, quia hámlik, nunquam hámolok vel hámol. Számolni, nunquam számlani, quia non száml, vel számlik, sed semper számol.

14.) Legelébb azt kergetném-ki a' hidegre, a' ki azt mondaná hogy *kivül* (∞) hideg van, utána azt, a' ki kívül-t mond. A' kettőt fütözni hagyám.²

15.) Bizonyosan nincs egy egy sajnálhatóbb tulajdonsága nyelvünknek, mint az, hogy benne szer felett sokak a' hosszú és positio által kemény vocálisok, de az utóbbak még is hasonlíthatatlanul kevesebbek mint az elsőbbek. Ezen változtatni bajos, de még is

¹ Mért ne lehetne 3 e ugyanazon egy nyelvben? —

² *Kivül, kívül* kell. — Dessewffy J. jegyzései.

néha nem lehetetlen. ReméNYLem, szégyeNLem, sokkal kedvesebben mondatnak így: reméLLEM, szégyeLLEM, mint segéLLEM lett ebből segéDLem, s beszélLLEM ebből beszéDLem. Feledni e' helyett felejtteni. Érdeme az is nyelvünknek, hogy nincs úgy tömve a' sok monosyllabusokkal mint az ékes német és ánglus, és épen e' miatt a' Cicero szép beszédfolyamját inkább tudja kinyomni mint ez a' két rokon nép beszéde. De mégis halhatatlanságának, változhatatlanságával! Irfóztató, mint a' törökök sesquipedáliái!

Csak e' napokban kapám meg a' Hirny Szerelmeinek új kiadását. — Valóban megtetszik, hogy nem Tudós és nem Literator. De még is, még is igen szép! Mi szépek volnának ezek a' darabok, ha Kritikája volna! Nuditásokon az én szemem meg nem botránkozik. De mikor azt látok a' festésen, érzemem kell, miért teszi azt előmbe a' Festő. Az, a' kit én minden Németek között megvakulva, megátalkodva leginkább szeretek, Göthe, elég meztelenségeket fest. Und der Barbare beherrscht römischen Busen und Leib! és azt, hogy szeretőjének czombján méri a' hexameter és pentameter lábait. De a' 137d. dalban az egésség Árbocz fáját emlegetni Petrarkát imitáló versekben — das ist doch zu arg. — Felét verseinek elégethette volna, 's nyert volna általa. Azonban öbenne sok Originalitás van, azzal pedig (a' mint maga is mondja) ritka dicekedhetik. — Csereinek ma veszem egy szép levelét. Benkő József Kalv. Pred. egy subalternum forum által fogságra kárhoztattatott, mivel két különböző vallású házast esketett-össze. Tanítványa Kovács Miklós Prókator pártjára költ, és a' Vásárhelyi Kir. Tábla előtt védette, azt mondván a' mit Socrates, hogy ő magát sok érdemeire nézve arra kárhoztathatná e' vétkéért, hogy holtig ingyen tartassék. A' Kir. Tábla pénz fizetésre kárhoztatta: de a' Bírak magok tették-le a' váltságot. Éljenek! — Élj Te is, nagy érdemű 's fényű barátom. —

Széphalomi Könyvtárunknak örök tisztelőd.

Széphalom 30. Apr. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1280.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 30dik April 808.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Tegnap vettem az Ipomtul ide zárt leveledet, hogy szolgáltatssam kezedbe, ma teljesitem ezen kívánságát. — A Barcsaynak emeltetendő monumentum, úgy itélem, igen piperézet, és eő, a ki szép lelkének és sok magasztalt nemű érdemeinek olj sok foganatos sikerű példáit adta, valóba nagy érdemeihez mérséklettebb emlékezet oszlopot érdemlene; ez oljan forma, a miljet gyerek koromba Bécsbe a St. Anna templomába láttam egy nagy pénteken szent koporsót. Nékem ez a vélekedésem iránta, nem tudom kijé a gondolat, ugyan azért az Ipomnak is csak aszt irám, hogy nehezen hiszem, hogy Kazinczy Barátom nagyon tiszta izlésinek tetezene ezen monumentum formája. — Tegnap kaptam a Gr. Dessewffy Jósef magyar verseit az Ui Királynérul. Szép munka.

Téli M. Wasárhelji mulatásomkor sok jó időket töltvén az érdemes Arankánál; egy estve el olvastattam velle a B. R[jedele] epitaphiumát, más nap megint meg látogatván, ezen ide a tulsó lapra le irt hozzá intézet irást adá kezembe in impuro — mit gondolsz, el küldgyem é cszt Riedelének, és meg irjam é, hogy kitül van? Vettek é a R[jede]lc hozzám küldött levelének le irását, meljet Postán küldöttem hozzád? — Elj boldogul és szeresd igaz barátodat

Csereit mpr.

8. Mart. 808.

Quand on n'est pas en état, d'apporter des remèdes réelles au sort des hommes de bien, mais accable de meaux [!]: on est réduit de les chercher a addoucir au moins par le temoignage d'en etre sensible.

On vous plaint Mortel infortuné! En lisant Votre Epitaphe on ne se peut pas garantir des larmes. Quand on est condamné à perdre tout jusqu' à son nom; pour etre hors de toutes les liens meme imaginaires de la socialité: ce n'est pas pour un homme audessus du peuple, que l'instant; ou on commence de ne pas appartenire qu'à soi meme, et à l'humanité — proprement dit.

Là au sein de l'humanité, le nom qu'on vous a oté, apres avoir enduré tants de désastres, se conservera autant plus illustre: que ceux de Votre ennemies personnelles, enseveli dans l'abime affreus de l'oublie, ne seront plus avec eux meme.

Que l'humanité est une arbre vaste. Comencant pour les premiers hommes du fond de l'éternité, et poussant ses boutons, et ses branches à l'infinie: elle ne finisse — que par les derniers hommes. Dans cette arbre toutes les parties sont lies ensamble. Les hommes — ordinaires, les plus petits comme les plus grands, se perdant dans le flux et reflux du temps, tombent comme les feuls [!] des arbres, et s'anneantissent. Pour la posterité et l'humanité ne survivent que des personnes nobles; dans les quelles la vertu, soyez assuré Mortel infortuné! que la posterité sensible en Vous rangeant au nombre de ces dernieres, ne manquera pas de prendre part à Vos miseres. Ce n'est qu'à Vous de Vous en rendre digne. N'ayant plus aucune etincelle de l'esperance d'une sorte plus digne de Vous, il ne reste rien: que de prendre une grandeur d'ame; et étant au chemin de l'immortalité, de forcer Vos pas sans relache, et sans aucune tache.

La Vertu recueillant les traces nobles de Votre magnanimité, ne cessera pas de Vous placer dans la temple glorieux des hommes illustres, dont l'image celest — en laissant toujours, ne sert qu'à conduire les pas vacillants des mortels — destinées à jouir des appui [!] delicieuses de la Vie eternelle. —

[Fredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 194. sz.]

1281.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, April 30d. 1808.

Édes barátom!

Ötödször fogok utolsó leveled válaszlásához. Rettegek, hogy még ezt az ötödiket is el kell löknöm. Tollam, minckelotte észre venném, ki csap azok ellen, a' kiket Te Erdélyisen pulya embereknek neveztl. 'S minck az? Nincs arra Nécked szükséged, hogy tűzemet beléd öntsem, sem hogy gondolkozásomat Veled tudassam. Nyúlj kebeledbe, 's érzeni fogod, mint nézem őket, a' Pulyákat!

Leveleddel együtt jövő Újságaim elkésérítettek azokkal a' pulyák' magasztalásaival. Olvassd csak mit ír a' Kurirban Keresztési

István, Debreczen városának fiscálisa. És még megnevezi magát az *illy* tudósítás alatt! Óh, ha az embert ismernéd. Én ismerem. Megvénhedett lator. Mindég Mercuriussal él, noha házias ember. Pityunak hívja Debreczen és Várad tájéka, az Istvánból és Pístából formált igen nevetséges diminutívummal. Valóban nem is egyéb az ember mint Pityu. Örvendhet a' Várad-i Isten, hogy illy Sacerdos a akadt, hogy illy tömjénezője van. Caesárt látom magam előtt, a' ki a' nép seprejét, a' Clódiusokat választotta társaivá, hogy magát úrrá tehesse; Caesárt vagy Catilinát. — Vallyon mit mond most Péchy Imre? — Szánom szívesen: de kimondom azt, ő nagy részben oka ennek a' veseltségnek. Montesquieu és Filangieri mindég azt predikálják, hogy a' virtus az egyetlen egy istápjá a' társaságoknak, 's a' Róma és Hellász' esete igazolja ezen állítást. És még is midőn a' Sella curúlisson ülünk, Proconsuli rablásokat teszünk. 's minthogy magunk azt cselekszük, elnézzük az Alattvalóinkban, úgy hogy az illyes baramiaságokat még egy Philosophus Fő Ispánnak jelenléte 's látása sem akaszthatja-el. Hozzá szokván így a' gazdagság gyűjtéséhez, minden módot és útat szabadosnak, illőnek nézünk, a' mi reánk gazdagságot vagy fényt vonhat, 's így leszünk pulyák. —

Az Öcsém, úgy hallom, (mert mi testvéri módon vagyunk egymással.) resignálni akart. Rh[édey] kérte, hogy azt ne cselekedje, mert azt fogná hinni a' világ, hogy ő alatta nem akart szolgálni, 's Dienes nem resignált, sőt megmaradt. — Már kevélykedtem volt benne, hogy resignált, 's elmondtam, hogy valaha ő is tett egy szép tettet, de hirtelenkedve kevélykedtem a' mint látom. Tudja ő mit csinál, 's meg lásd, Rh[édey] nem lesz háládatlan, 's titlust biggyeszt reá, ha csakugyan kilép.

Egy Zemplény Vármegyei barátjának azt írta Rhédey, hogy őtet Fels. Urunk önnmozdultából tette Administrátornak, nem lévén megelégedve a' Cancellarius Gróf Teleki Sámuel kormányzásával és azt várván Rhédeytől, hogy ő fogja jól organizálni ezt a' Vármegyét. — Ő Felsége ha azt mondotta, így azért mondotta, mert így vala informálva, mert a' királyok magasabban ülnek, kivált midőn távol is vannak, mint hogy önn szemekkel láthassák az apróságokat, egy Vármegye folyamatja pedig az egész Monarchiához képes nyilván apróság. De csudálom, hogy Rhédey meg nem szállamla, 's Ő Felségének igaz képet nem festett a' Cancellarius kormánya felől. Isten világ tudja azt, hogy Ő Felségének hívebb jobbágya nincs mint a' Cancellarius, 's az ő jobbágyi hűségében csak

az kételkedhetik, a' ki azt tartja a' fejedelemhez hívnek, a' ki a' másik felet dülja. Illyenek, igenis, elegen találatnak. De hogy az illyen nem hív a' Fejedelemhez, azt nem is szükség Néked magyaráznom. Átkozott hazafi az, a' ki a' Fejedelem és Haza eránt nem egyenlően hív, és a' ki az egyik félnek a' másik kárával akar többet adni. Innen erednek a' *bizatlankodások*; pedig minden veszedelemnek ez a' kútfeje.

Utolsó póstával vevém az aprilisi darabját az Annálisoknak. Abban recenseálva lelem a' Gyöngyösi' verseit, a' Tordai vén lantosét. Ki írta, azt nem tudom. Én sem nem írtam, sem írásában semmi részem nincs. De akárki írta, igazat írt. 1803ban édesdeden kaczagtuk Prof. Schediussal, hogy ez a' komor képtű Apolló mit mond az Izlésről a' Praefatióban, 's innen az a' gyanúság lep-meg, hogy ezt talán Aesthet. Prof. Schedius írta. —

A' S. Pataki Prof. Nagy Ferencz ódáját én recenseáltam, de nem akarom vele tudatni, hogy én recenseáltam. — A' Magyar Kalendarium felől is ugyan ekkor jöve a' Jelentés a' Kultsár' leveleiben. Kiirom azt szóról szóra.

Nº 31, 1808.

Tudománybeli dolgok.

A' legrégebb magyar Kalendárium.

Prof. Schwartner Úr, magyar Országi Statist. lap. 16. azt beszéli hogy régebb M. Kalendáriumra, mint az 1584diki, nem akadhatott. Az, a' mint a' betűről betűre ki írt cím mutatja, Nagyszombalban jöve-ki. — Azon esztendőben Krakkóban is nyomtatott egy másik.

Ezt a' Krakkait egy széles tudományú barátom bírja, Debreczenben. Nagy Gábor Tudván azt, hogy első Magyar Könyveink Krakkóban nyomtattattak, és hogy Kalendariomaink a' legkésőbb időkben is a' lengyel Kalendáriumok példájik után jöttek-ki, azt lehet gyanitanunk, hogy Krakkó ennél régiebbet is adott-ki, 's ez a' N.-Szombati a' Krakkóinak példája után készült.

Cs. K. Kamarás Mélt. Cs[erey] F. Úr, Krasznán lévő Könyvgyűjteményéből, melly reá tudományokat kedvellő sőt gyakorló Atyjáról, a' néhai Referendáriusról, 's ennek nevelőjéről, a' tudós Kaprinairól, maradt, és a' mellyet osztán mind maga, mind a' hazának nagy kárára ifjú korában elhalt Lörinez testvére gazdagítani meg nem

szüntek, tavaly küldte hozzám egy esomó ritkaságot; melyben a' legelső M. Kalendariumot is lelem. Bátran mondom legelsőnek, noha a' nyomatás helye 's ideje sem a' czímlapon nincs feltéve, sem hátul a' könyv végén, mert a' kis Előszó első sorai világosan mondják azt, és a' 26d. lapon álló húshagyat táblájának lineáji elébe tintával írta-fel az esztendőket egykori birtokosa, nyilván hogy az adott esztendőben előfordulandó húshagyat' idejét bajos számlálgatás nélkül is egyszerre fellelje a' szem. A 12d. sornak elébe az 1550t írta, 's így méne-le tovább, úgy hogy az utolsó 19d. sor elébe az 1557. a' legelső elébe pedig osztán az 1558. esett. A' Kalendarium tehát már 1549. ki volt adva. Formája apró nyolczad rét 's 28 lapot tölt-el. Titulusa ez: (etc) — (Eggynehány sora az előszónak etc) A' Kalendarium mindenkori, nem egy bizonyos esztendőre való. Ezt is Benczedy Székely Istvánnak kell tehát köszönnünk, ki 1538, öt esztendővel későbbben mint a' legelső magyar könyv megjelent, iskola katechismust 's istenes énekeket nyomtatattatott ugyan csak Krakkóban. Eddig van.

Szeretném. édes barátom, ha Te nekem az atyádról és Lőrincz testvéredről holmi tudósításokat küldenél, a' miből én valami jót és szépet készíthetnék a' Hazai Tudósítások számára. —

Tanárhoz meglelőze a' Sartori német munkáinak lefordításában. —

Mint vette a' Mélt. Grófné a' Te Bibliothekádnak destinált, de a' Grófnénak küldött Annette és Lubint? Jelentsd Sophiennak nevében is tiszteletünket.

Elj szerencsésen édes barátom!

Örök hív tisztelőd
Kazinczy Fer. mpr.

1. May éjjel. — Szemere László Úr vala nálam; 's azt a' hírt beszéli, hogy a' kis Vas Kassán házasodik. Eggy katona tisztecskének leányát veszi; a' leány' vezeték neve *Lányi*. A Vass' nagyanyja, Szerencsiné, annyira el van keseredve rajta, hogy Vast el-tiltotta a' házától. —

Azon lesznek, hogy a' Csokonay' köve augusztusban Debreczenben légyen és talpon álljon. Jutalma lesz az a' szent csók, melyet ott nyujtasz nékem, minden efféle igyekezeteimnek. —

Ugyan csak Szemere László Úr mondja, hogy Szemere Albert most ada-el 1806beli borokat, hordóját p. 530 Rf, még pedig a' Cs. K. Kamarának — mert rendes, hogy a' Kamara az Udvar részére

mindég veszi a' bort, noha szőleji vannak. Tudnak a' Camerális Tisztek a' borzavaráshoz derekasan, 's a' Kamara borai csaknem minden esztendőben megeczetesednek, 's ha kérdik, miért? azt felelik, hogy a' *pinze* az oka. — Illyen áron soha sem hallott ember bort elkelni. —

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1282.

Kazinczy — Pély Jánosné Vay Erzsébetnek.

Mélt. Vay Erzsébet, özv. Pély Jánosné Asszonyhoz.

Méltóságos Asszony!

Az én igen kedves ifjú Barátomtól, Nagyságodnak kedves testvérétől, tudom, hogy Nagyságod barátságban el Mélt. Majthényi László Úrral. Bátorodom tehát ezen oda szőlő levelet azon alázatos kéréssel ide rekeszteni, hogy azt meghitt embere által kezéhez juttatni méltóztassék. Sem azt nem tudom, hogy a' Mélt. Úr házában van é vagy Pesten, sem azt nem, hogy levelem illy nagy kerülettel mint az, a' mellyet P'est felé tenne, ment volna é az elveszéstől. Nagyságodnak kezei által, bizonyos vagyok eránta, hogy el nem vész.

Ferenczi Lajos barátomnak nem régiben vettem levelét, 's mind eddig adósa vagyok a' válasszal. Engedje meg Nagyságod, hogy hozzá is Nagyságod által tehessek egyg izenetet. Olvasta e már az én barátom fordított egyveleg írásaimnak első kötetét? Nem Autorkitzel téteti velem a' kérdést, hanem az a' kívánság, hogy Ferenczi, mint minden írónk, kivált a' Patakon és Debreczenben nevedkedett, ismerkedne meg ezzel a' *francziás beszéddel, francziás szövegekkel*. Íróink stylusa nehézkes, idélen: ez tele van keccsel, keilemmel, mint a' Salusté és Terentiusé a' deákban. A' ki az első könyvet nem érti, olvassa elébb a' másodikat, azt megéri. Ha pedig azt sem érti, többet a' könyvet meg ne nyissa, mert *εμν γαρ παντεσσι βωτος*. Ezt Ferenczi magyarázza meg Nagyságodnak, ha tudni vágyand mit teszen.

A' kis Ábrist én és feleségem véghetetlenül szeretjük. Itt ugyan, mintha otthon volna. Szeretetre-méltóbb gyermekeket nem ismerek. Benne van az atyja lelke: de fiatal tüzzel 's ifjú embernek az nem áll rosszul. Minap, végre, nagyon megszeppentem. A' duellum mellett kezdett fogni, vagy inkább megvallotta, hogy az esztelenség ugyan,

de ha provocáltatnék, szégyellene nem duellálni, attól félvén, hogy mint gyávát nevetni fogják. — Jó, mondtam, hát azt nem szégyelné e, ha egyg haszontalan tőke által magát vagy megöletné, vagy bénává vágdaltatná, — vagy ha gyilkosnak találtatnék a' világ és a' mi több, a' lelkiismeret által? A' mint ez nem használt, azt kérdém tőle, hogy ha atya volna, az illy gondolkozású fíját ki hagyná é menni olly tartományok látására, a' hol ezt az istentelenséget 's gonoszságot szokás 's gavalléri szesz szentté teszik? Ezen elnémult. — Nem, Mélt. Asszony! Szeretetre-méltóbb, szebb moralitású gyermek nincs, mint Ábris. Még hibáját is szeretem, mert ez a' tűz ellohad. —

Maradok alázatos tisztelettel

Nagyságodnak

Széphalom 1. May 1808.

alázatos szolgája:

Kazinczy Ferencz.

[Másolata a Szemeretár I. kötetében.]

1283.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

An-Herrn Professor Karl Georg Rummy.

Ihren Brief mit Heynes Handschrift habe ich mit der letzten Post erhalten. Das Päckchen mit den übrigen Handschriften noch nicht. — Meine Antwort folgt nächstens. Jetzt nur dies kleine Geschenk. Ich wünschte sehr, dass das Buch als ein *philologisches* Produkt, und nicht als ein Roman oder ein moralisches, nach der neuesten Mode aufgeputztes Machwerk recensiret werden möchte, und zwar von irgend einem, der mein persöhnlicher Freund nicht ist. Ich wünschte nicht Lob, sondern gründlichen Tadel zu hören, und zu wissen, was doch das fremde Publicum darüber urtheilt.

Széphalom den 4ten Mai 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1284.

Kovács Mihály — Kazinczynak.

Kazintzy Ferentz Úrnak
tiszteletét 's szives barátságát
ajánlja *Kovács Mihály* Orvos.

Fájlalom, hogy ott sértettelek meg, a' hol tsak a' nagy hazaiak érdemeiknek tisztelete forgott az eszemben, pedig a' hol te a' legelső tárgy vagy; a' nagy lelkek szentek szentében fohászkodván, azoknak egyikét bántottam meg. Képtelenségek ezek! de valóban tsak úgy látszanak. Most tehát te megengedvén az én tudtom ellen való hibámnak, én viszont esküszöm neked tiszteletemet és barátságomat. Sok egység levén kettőnkben, maradjunk holtunkig egyek. — Ne emlékezzünk a' világ forgásáról, mert különben életünket a' bánat, szomorúság, bosszúság foglalja el. Legjobb nekünk dolgozni, így a' kedvetlenségeket sem érezzük, azonban jót is tselekeszünk. E'ben a' pertzben is volna okom a' méltatlanságon való sírásra, de az a' kedves képzelődés, hogy veled beszöllek, elhajtja szívem sérelmét. Elég az, ma nints embertárs, nints nemzeti, földi, felekezeti, vagy akár mi névvel nevezendő barátság. — Biz én hát tsak dolgozom!

A' Chémiám már kijött egészen, a' II. Darab előtt vagyon az Ő Excellentiája képe. Ímé küldök mind e'ből, mind pedig a' folión lévő réztábla nyomtatványából is. Az egyiket én adom, a' másikat Ő Excellentiájától kértem szánuodra. — Kérlek tselekedd meg azt, a' mire Ő Excellentiája kér. A' Nemzet létét tartod meg. Senki azt illendően 's alkalmasan rajtad kívül nem tselekedheti meg. Örök hálákat nyersz e'vel az egész Nemzettől, 's a'nak Maradékától.

Szeretném ha megolvassád a' Chémiámat, 's kérnélek a'ra, hogy minden kedvezés nélkül recenseálnád. Tsak téged bírallak e're, és senkit mást. Szükség volna azért, hogy tudná a' Nemzet, vajjon van é igazságom? vagy nints? a' Magyar nyelve nézve tétetett változásokban; és a' magyar nevezetekben. Ismét kérlek, tedd meg ezt a' kis áldozatot — mert tudom hogy foglalatzkodván, valóban bajjal esik ez meg rád nézve.

De végre a' literaturát is gyarapítsd, el ne hadd, mert úgy is tsak lézengünk. Látod, hogy el akarnak bennünket arannyal temetni.

Chémia vagyon már Kassán Kalósnál, Kovács Predikátornál. Szenden az öreg Kandó Gábor Úrnál. Ezek tudom általadják olvasni. De Patakon sok vagyon, a' Deákoknál.

Élj boldogul, szerentsésen az emberiségnek, a' hazának, a' böltsenek, barátidnak, a' kik közt tartsz meg engem is, a' ki vagyok. Pesten, Majusnak 4d. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 138. sz.]

1285.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 6. May 1808.

Mein Herr Professor,
verehrungswürdigster, gütigster Freund!

Ich bin für Ihre Güte, meine Sammlung Autogr. durch die vor einer Stunde erhaltene Beiträge bereichert zu haben, unendlich verbunden. Ich habe nie einen ähnlichen Unternehmen gehört, nie eine solche Sammlung gesehen; ich fasste selbst den Gedanken, — das Blatt, welches einst ein grosser, oder auch nur ein guter Mensch berührt hat, auf welches ein solcher seine Hand legte, auf dem seine Augen geruht haben, auf das *seine* Gedanken aus *seinem* Kopf, durch seine Hand geflossen sind, — wem wird so ein Blatt nicht heilig sein? Wer wird nicht elektrisch gezückt, wenn er auf einem der von ihnen mir geschenkten Blätter das Motto liest: Nullum tam stultum odium est, quam veritatis! und darunter den Namen des für unser Vaterland so wichtigen, braven Grellmann? — Ich bin für Glatz nichts: aber ich hätte gewünscht, dass er mein Gesicht sehe, als ich seinen Namen durch *seine* Hand geschrieben erblickte. — O es ist schön in eueren Kreis zu gehören, euch zu gleichen, ihr Edlen! — Beim Anblick der *Hand* von Lowich, leider nicht seines Namens, erinnerte ich mich auf die Gefühle, die mich überwältigten, als ich sein lateinisches Werk über den Geist des Protestantismus 1791. las. Der Calvinischgewordene, an beiden Augen — die leiblichen, nicht die Geistigen — blind gewordene väterliche Onkel meines Weibchens liess sich das Buch aus dem gedruckten exemplär meines Schwiegervaters, das dieser als einen Schatz bewahrt, abschreiben, und lebt ganz in diesen ideen.

Ich lache schalkhaft darüber, und frage die zwey alten Herren, wozu den [!] dieser schreckliche Kampf, den Lovich *kämpft* und kämpfen *muss*, da man ohne allen Kampf seyn kann? —

Wir werden einig und nicht einig: aber braucht es denn Einigkeit in Grundsätzen, Dogmen, Gesinnungen? Lock war Christ, Collin protestirte dawider, und sie waren doch die verschlungensten Freunde.

Gäbe Gott, dass alle Streitigkeiten über Religionen etc. ganz aus der Mode kämen, und dass man über das Systema rerum credendarum nur zwischen den vier Mauern der Kirche und des Catechismus Unterrichtes, spräche, sonst aber ignoriren könnte, welche Farbe ein anderer trägt. —

Ich gerieth weit ab von meinem Texte.

Ich kenne Ihre überwiegende unschätzbare Freundschaft für mich. Ich weiss auch, dass Sie eine ausgebreitete Correspondenz führen. Fahren Sie fort mein Unternehmen zu begünstigen, und trachten Sie für mich Stammbücher, in welchen Namen, die im Ausland in Achtung stehen zu finden sind, zu erkaufen. Ich glaube manche Witwe und Kinder irgend eines Predigers, der — nach dem bekannten Ausdruck von Schultes,

sein ewangelium an Fusse der Karpaten predigt,

würde sich nicht ungeneigt zeigen, so etwas für ein paar Ducaten herzugeben. Fände ich die Namen eines Wieland, Schiller etc. darin, (den von Göthe, glaube ich, wurde schwer in solchen etwas zu finden seyn) so würde ich es gerne einlösen. Herr Hellner, Prediger von Eperjes, hatte einst eine, in welchem ich Gellerts Handschrift geküsst habe. — Den unseligen Dobsa wahrlich sehr *unselig!* — Habe ich einst das Diplom der Mineralogischen Gesellschaft von Jena zurück geschickt, weil ich mich zur Mineralogie gar nicht verstehe. Aber nach dem jetzt, diese Diplomen Göthe unterschreibt — es sey den [!] dass seine Handschrift nur nachgeäfft wird, — so könnte ich die unverschämte Tollheit begehen, die Aufnahme darin zu suchen; ein Schritt welcher Winkelmanns Übergang zur¹ zu vergleichen wäre, der um Rom sehen zu können, neophyte ward. — †

Für die Mittheilung Ihres Catalogs danke ich Ihnen recht sehr. Ich habe etwas für mich heraus geschrieben, ausgewählt, und schicke den Catalog morgen an Kézy, nach Patak. — Da Sie mir neulich schrieben, dass in der Leipz. Litt. Zeitg. auch ungarische Werke recensirt werden, so bitte ich Sie die folgenden Jahrgänge immer für mich aufzubewahren; die kaufe ich Ihnen um diesen Preis

¹ Az eredetiben is ki van pontozva.

alle ab. Und Sie könnten die Freundschaft haben, solche für mich nicht erst beyn Schluss des Jahres, sondern sobald Sie sie gelesen und nicht mehr nöthig haben zu zuschicken.

3 f — Harles *introductio in historiam linguae graecae*.
Die der Lateinischen besitze ich. Auch diese habe ich einst besessen. Ich leihe Bücher aus, und werde betrogen.

— 50 Schütz, *Aristophanes Nubes*.

— 50 Meinecke, *Sophokles Oedipus tyrannus*.

1 „ 40 Thomas, *Conjecturae de Origine Hung.* (Wenn das Werk complett ist.)

3 „ 40 Meiners (*Geschichte der Wissenschaften in Griechenland und Rom.* (Wird jetzt das 3temahl gekauft werden.)

25 „ — *Leipziger Litt. Zeitg.* 1807.

35 „ $\Theta\Theta$

Nitschs Wörterbuch der alten Geographie & & würde ich gerne nehmen, wenn ich es nicht noch von meinen exil, wo ich es gekauft habe, mitgebracht hätte. Ich wünschte, dass solche Bücher von den Ältern ihrer Schüler angekauft würden, so wie auch Rupertis röm. Geschichte, wo die vortreffliche *Tabula Genealogica Romanarum stirpium* vorkommt.

Seit mehr als zwey Wochen gibt mir ein verlegtes Papier, auf welches ich manches, das in die Vorrede der neueren Ausgabe von Sylwester Grammatik kommen muss, skizzirt habe, viel zu thun. Ich suche meine Verschläge, in denen meine Bücher stehen, weil mein ziemlich grosses aber nicht fertiges Haus nicht Platz für sie hat, durch, und habe es noch nicht finden können, und es stehen da dinge, auf die ich mich nicht erinnern kann, und die doch gesagt werden müssen. Sowie ich mit dieser Vorrede fertig bin, mache ich mich an Versegys Aglaja, und werfe das aufs Papier, was Sie dann zur Recension verarbeiten können. Dies darum, weil ich mich nicht gern aus meinem Styl errathen lassen möchte. Es ist unedel, mehr als bloss negativ edel, wenn man hämisch eines andern Ehre angreift, aus Neid, aus Groll gegen andere los ziehet, und einen gutmüthigen, vielleicht nur von Eitelkeit und Eigendünkel verblendeten Menschen meuchel mörderisch anfällt. Aber Vergehungen und Verirrungen anzuzeigen ist heilige Pflicht. Der nur dies thut, hat sich

nicht zu schämen, wenn ihm seine Ruhe gleich anonim zu handeln gebietet. — Auch Himfys Szerelmei wünschte ich zu recensiren, wenn ich nur wüsste, was ich daraus machen soll. *Vultu mutabilis, ater et albus. Horat.* Es ist darin so viel schönes, so viel originelles, keinen Wesen nach gesagtes, dass ich den Menschen anstaune. Und wieder wie viel Unverzeiliches. Er schickte mir neulich seine *Sagen* (Regék) zum Geschenk, wofür ich ihm zum Gegengeschenk Petrarchas Bild von *Morghen* gestochen!!! mit den en crayon untergeschriebenen Worten schickte: Himfynek, csudálója, Kazinczy. Ungarn hat viel verloren, dass dieser geistreiche junge Mann, der in Wien als Gardist lebte, Italien sah, Kriegsgefangener war, und seine petrarchisch unpetrarchischen Lieder in der Gegend Vauclüise sang, seinen Geschmack nicht mehr verfeinerte, seine Sprache . . .

[Vége hiányzik.]

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1286.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Édes kedves Barátom.

Reménlem, hogy kezedhez jött utóbbi Levelem. Felette sajnálám, ha valahova veszett volna, tölt vala kérdésekkel, melyeket, bátorítatva barátságodtól, eképen folytatok.

Nem tudom a' *zab* gyermek meg fattyú gyermek közt a' külömbiséget, ha nints semmiféle kitételben; szegény gazdagságnak tartom nyelvünknek azon bőséget, melly mellett több több különféle egyes szavaink találtattnak, mellyek tsupán azon egy ideának ki jegylelésére alkalmasak. Ugyan tudod e honnan származott a' szó *zab*, az említett értelemben? Szeretném tudni azt is, hogy lehet e mindenütt és mindenkor *zab* helyet *abrákot* tenni; úgy tetszik, vetünk *zabot*, hogy *abrákot* adhasunk a' Lovaknak.

Zeke, sagum, valóban rendes, hogy katonáskodó eldődink, kik sohasem hartzoltak zekében, ezt e Római öltözetet magyar szóval ki jelentették. A tógának még eddig nem akadt magyar szava. Eszembe jut ezen alkalmatossággal azon szép verse Ovidiusnak:

Este procul vittae tenues, insigne pudoris,
Quaeque tegit medios instita longa pedes.

Fére, szeméremnek, vékony pólával el áldott
Szép alaki, kikenél az ruha lábíg esik.

Kérlek fordítsd számomra e' két verset, hadd lássam hibáimat.

Zsémbeledés, igen szép, nemes, hangos és a felengőbb beszédbe illő szó, azért szeretném tudni, hogy különbözik a' vesződéstől, a' veszekedéstől, vetekedéstől? Lehet mondani, azt tartom, *zemes írha*, *zemes bőr*, de nem mondanám egy szép Aszszonynak «zemes Keztyű», linder Handschuh, mert félnék nehogy a lötsős s zákányos csávázást eszébe jutassam.

Zérrúr, fragor, strepitus, úgy mond Párizs Pápai a' deák szó alatt, fragor pedig a' harsogást, tsattogást, ropogást teszi. Már tanuljon valaki belőle magyarul! A zérrúr ítéletem szerint a' zörgésnek olyan neme, melly mindenkor valamely zavarral, bomlással történik.

A hangnak leg alább is annyi nemci vannak a' természetben mint a' színeknek. Ha pengetem a' hárfá húrjait, minden pengetéssel bizonyos reszkető s nyúló hang veregeti a' levegőt és tartván egy ideig, még akkor is hallik, mikor már a' pengés meg szűnni látszatott; mikor ez az után-hangzás vékony, éles, azt mondjuk, hogy tseng, mikor vastag, hogy bong, dong, mikor a' kettő közt terjed, a'kor zeng, zengedez, mikor szaporúl, zúgásnak hívjuk, és a' többi. Erről könyvet lehetne írni, kivált a' magyar nyelvben, mellyben annyi temérdek külön különféle *képhanagok*, azaz, a' mint Ágoston nevezi, *hangász szók* találhatnak. Ez a' tárgy semmi féle nyelvben sints ki merítve, a' természetes érzésre és a' jó fülekre vagyon eresztve jobbára.

Világosíts, kedves barátom, hogy egy e *zörgetni*, *meg zördíteni*, nekem úgy látszik, hogy a' zördítés úgy van a' zörgetéshez, mint valaminek kezdete a' folytatáshoz. Az ilyen *szeleteket* (details), az ilyen *bélyegetskéket*, *ízetskéket* vagy, ha inkább tetszik, *tsínokat* (nuances), mellyek az ideák' fejtegetéséből mint egy fen maradnak. egy olyan forgót és jó ízlésű szerzőnél, mint te vagy, kell öszve szedegetni.

Zsíb, Gauckler, mivel tizkos, a mint Faludi is él vele a' téli éjtszakákban, Gesticulator, scurra pedig alakos, 's mivel nints azt a' temérdek charlatant minden nemben ki jelenteni való szónk, nevezük a' Charlatant zsibnek vagy zsibosnak, mert valóban mint a' zsíb vásáros, rongyalékokat árul. Márton a' kisebb szó tárban a' Taschen-spielert Gaucklernek, szemfény vesztőnek mondja; e nem tetszik egészen.

Zörögögélni, nem tudom egészen frequentativum e, vagy diminutivum, az az szaporítgató vagy fogyasztó jelentésű ige é.

Zakatolni, ennek a' szónak telyes értelmét fel nem fogtam még.

A *tzutzolék, tergenye, bútyor, nyaláb* és *málha* közt szeretném tudni a' külömbiséget. A' székely Szabó Dávid, a' *csobányt, csobolyót, legélyt, négélyt, négolyt* össze keveri 's zavarja; nem lühetem, hogy a' deák szót, dolium, ötszer lehessen fordítani magyarra a' nélkül, hogy vagy mást, néha vagy hogy vagy többet vagy kevesebbet mondjon az ember; ha ezek mind ugyan egy dolgot jelentő vidék szók, meg kellett volna ezt jegyezni. Szabó Dávid Szó tárja egy bibliothekához hasonlít, mellyben minden könyvek egymás közé vannak hánva, nehéz ott tanulni valamit akár a' házi cselédnek, akár a' szomszédnak. A' gazdag okos uraink, kik jutalom kérdéseket tesznek, és a' mellyekre a' feleletek (mivel a' kérdéseknek a' természete olyan) tsak merő generalitásokból, az az köz vizsgálásokból álhatnak, annak a' ki Szabó Dávid szó tárját ki fejezné, ki magyarázná és jó rendbe szedné, nagy jutalmat ígérhetnének, mert meg érdemlené mint a' munka, mint az abbúl eredendő haszon a' magyar nyelvre és literaturára nézve; de elébb meg kéne határozni az igazgató ideákat, mellyek után credni kellene a' fáradazónak. Ez a munka sok segedelmet kívánna és felleng elméjű embert; sőt talán minden betű leg alább is egy egy embert; és még is az ollyatén munka nélkül soha se lehet jó dictionnariomunk! Minekutánna meg készült volna a' frantzia Akadémiának Dictionnarioma, egy nagy ember azt írta felőle: J'aurais voulu raporter l'etimologie naturelle et incontestable de chaque mot, comparer l'emploi, les diverses significations, l'énergie de ce mot avec l'emploi les acceptions diverses, la force ou la faiblesse du terme, qui répond à ce mot, dans les langues étrangères; enfin citer les meilleurs Auteurs, qui ont fait usage de ce mot, faire voir le plus ou moins d'étendue qu'ils lui ont donné remarquer s'il est plus propre à la poesie qu' à le prose.

Ebben az egynehány sorban majd mind be foglaltatik, a' mi egy jó dictionnariomhoz szükséges. A' magyar nyelvre nézve még három dolgot tennék hozzá, tudnillik hogy minden szó mellet meg jegyeztessék, hogy vidék szó é vagy sem; és hogy hol van szokásban; az elő járó beszédben pedig akarnám, hogy mivel a' magyar nyelv méhes nyelv, elő adattasék az új szóknak formálására nézve, a' származásoknak minden végezetek szerint, a' nyelv természetibül következő tökéletes theoriája az onomatopéáknak, az az hang képek-

nek, a' különbféle a' hangzásnak minden ágazattaira el terjedő theoriájával egyetemben. E' volna a' magyar Társaságunk egyik tárgya. *Pia desideria!* mellyeknek ezer akadályi vannak, mint a' kormány székben, mint a' magyar nemzetnek mostani minden tekintetben kortsos állapotában; melly akadályokat mint a' fő el háritandó okokat, ha illet valaki, vagy a' Censuránál már eleve nyaka törik, vagy pedig minekutánna előbb jól fel magasztalták volna, azt adgyák utóbb tsinosan értésére, a' mit gróf Teleki László annak a' derék embernek, a' ki utoljára meg felelt jutalom kérdésire, hogy tudniillik a' *javallot derék gondolatok a' hazánknak mostani helyheztetéséhez nem alkalmaztathatandók.* Az épen úgy van, mint mikor a' kormány szék azt kérdi a' magyaroktól, hogy miként kellesék segíteni a' meg bomlott jövedelmezésen 's a' magyarok sok fő törés után azt felelik, hogy a' törvényeket kell meg tartani, a' még lapangó kevés kész pénzt nem kell ki tsalni az országbúl, hijába való titulusokat nem kell kész pénzen árulni 's el adni, és így mint a' Státus jövedelmezését, mint a' nemzet jó erkölcsét tovább is vesztegetni; a' miniszteriomtól pedig végtére nagy fontosággal ki jelentetik, hogy e lehetetlen, hogy a' Szistema ellen volna, 's a' status bibéjével, cum ratione status öszve nem férne. *risum teneatis amici, O caecus hominum mentes, o pectora caeca!* Jól írtam valahol verseimben:

Írj a' jövendőnek, jövő századoknak,
Nem a' mostan élő buta magyaroknak.

Már elég, kedves Barátom, ezen versek nintsenek reád tsinálva, hanem sok kortsainkra, gubóinkra, Kép mutatóinkra, egy szóval a' nemzetnek felső, középső, alsó allyára, azon salakos sepredékre, a' melly nemzesezésünket [!] minden ki gondolható módon ellenzi, vagy mikor ezköznelni is kíványa, inkább a' maga múlandó díszérül, tisztességéről, mint a' nemzet valóságos betsületéről, már észre se vett el fajúltságában, gondoskodik. Tsókollak ezerszer meg ezerszer, Kedves Barátom, és mennyivel inkább útálom 's meg vetem azokat, a' kikről szóllottam, annál jobban szeretlek.

Alsó Olyson, 6-ik Májusban, 1808.

Hiv barátod

G. Dessewffy József mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1287.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Gróf Desőffy Józsefnek
Kazinczy Ferencz
tiszteletét s szíves barátságát.

Nagy szomorításonra van az nékem, kedves barátom, hogy leveleinket a' posta olly késedelmesen hordja, 's hogy még az Újhelyi Commissarius 's szolgabiráink által sem mehetnek 's jöhetnek sebesen. Minapi levelém igen sokáig hevert a' Vármegye házánál, a' mint látni magamnak vala alkalmatosságom. Próbát tészek itt, ha ezt rövidebb idő alatt vehetnéd e. Újhelyből 20dikban estve fog indulni. Kérlek, jegyezd fel, melly nap veszed, hogy így tudhassam, a' sietőt Postán kell e útnak eresztenem vagy szolgabíró által. —

Halld a' Bihari híreket. Az Anyám ma jöve fel onnan, 's most mégyen-el innen Regmeczre. Tőle értettem, a' mit itt beszéllek.

Rhédey Excellenz. — Mikor telik már el, és mikor tanul pirúlni? — A' Resolutió kezében van, de csak 9d. Jún. fogja letenni a' hitet, 's akkor új pompát ad. Ha ezt is megkapván, vágy e még osztán valamire egyébre a' Fő Ispánságnál, mellyet nem csak az őformák, hanem a' jók is méltán keresnek. Azon Installationalis beszédért, mellyet neki Domokos Lőrincz mondott, úgy mondják, annyira neheztel, hogy azt ki sem engedte nyomtattatni. Híhető, megütötte az orrát a' gálya' metaphorájának szaga. Domokos szépen viseli magát; hiv Péchy eránt. Rhédey a' Caesar útján indul -- annona — — dulcedine otii — tudod a' többit Tacitusból. Azonban az Isten Ábrahámnak tartott-fel némelly tiakat; vannak szemmel-szemmel olyanok is, a' kiknek térdeik meg nem hajlanak a' Bál előtt. Dicsekedve mondom, hogy az Öcsém egy ezek között. Vele nincs rosszul, de ablakai nem voltak felvilágosítva a' joyeuse entrée alatt, 's három ízben resignált, de mindég sikeretlentül. Az Öcsém caractere és az enyém nem épen paralelek: de annyi becsület-érzést felteszek öbenne is, hogy neki kín olly lévbe keveredni mint az azoké, a' kiket az új Isten körül lát. — Rhédey Péchynt engesztelőképen szóllította-meg levélben. P. néki úgy felelt, mint a' ki nem keres, nem remél és nem óhajt semmit. Sokan rettegnek, hogy Rh. bosszút fog

állani 's a' levelet Péchynek vesztére fordítja. — A' Rh. leghűbb barátjai a' két Haller volt [!], Ferencz a' Kánonok, és Pál. Ferenczel már egyszer felbomlott a' barátság, de ismét öszveforradt. Beöthy nyilván kiáltozza, hogy *az alatt az Öreg alatt* (így titulázza a' Fő Ispánt) *nem volt kedve szolgálni: az Administrator alatt fog tiszta szívből.* — Ezekhez még azt teszem, 1.) hogy Tiszta Fer. Abaúji Subst. V. Ispán, a' Királyi Táblához Assessornak mégyen. 2.) hogy Ibrányi Farkas a' Debr. Táblához Assessornak nevezetett, neki nagy bosszúságára, minthogy oda már Praesesnek vala egykor kinevezve. — 3.) Hatvani Istvan, a' Convertita, Prodirector leve a' Várad Academiánál.

Minekelőtte leveledre felelnék, engedd-meg, hogy mondhassam, hogy Báró Prónay László Excell. parancsolatjára hozzá fogtam a' Tübingi Jutalomkérdésnek fejtegetéséhez. Egykor nagyon nevettem, hogy a' Püspökségre haszontalanul vágyódó Gróf Sauer Kajetán egy Aufgeklärt-Katholisch Munkát írni akarván, a' mint azt önn magamnak beszélé, azon kezdte, hogy a' Praefatióját írta-meg, a' mit mások utóljára szoktak írni; 's ime most magam épen abba a' vétekbe estem. Ne adja Isten, hogy a' szerint süljön-el az én munkám is, mint ezé a' Püspökké lenni vágyó Aufgeklärt Katholisch Üré. — A' kitett kérdéseket ismerni fogod az Ujságokból, nevezetesen a' Hadi-Történetekből is. Rendes tünemény hogy az az «ungarischer Patriot» akkor tudakozódik ez eránt, mikor Tudósaink, Vármegyéink 20 esztendő óta elég világosan kinyilatkoztatták vélekedéseket, az Ország pedig egynehány Diaetákon meghatározott végzéseket szabott eránta. Én nem tudom mit tartsak azon «ungarischer Patriot» felől; ellenségi szándékkal van e nyelvünkkel, vagy csak mogyoró botba rejtve nyújt arany ajándékot a' Delphi Istenének (lásd a Lucius Junius Brutus életét, azon szakaszban, a' hol ő a' Tarquin fijaival utazott Delfibe), és ezt a' gyanúmat néki becsülésére világosan ki is mondom, de ezen Lúcius Brutusi boritek alatt a' Praefatióban. Külömben ezzel rekesztem bé azt:

«Jól tudja az Író, melly hatalmas azoknak fele, kik magokat e' részben a' Nemzet' kétségbe-vehetetlen javának 's dicsőségének ellene szegzik, 's látja, melly egyenetlen a' viadal, mellyet minekünk övelek küszdenünk kell. Nékiek van mondva, a' mit ő a' Szalamisi bajnok szájából veve mottóul a' czímlapon (*παταξον μεν ακουσον δε*, azaz: Üss, ha tetszik: de hallgasd a' mit mondok). Ők miellenünk cróvel és kelepczével jönek: mi magunkat az igazság és hazaszeretet'

Aegisével védjük. A' ti kötelességtek, idegen de nemes-ézésü Agonothéták, az, hogy a' szerént ítéljetez, mintha magyarok volnátok, és nyelvünk a' ti nyelvetek volna, 's tudnátok, hogy ez minden ápolás nélkül, sőt elhagyva és még rosszabbul mint csak elhagyva, nem épen sok idő alatt mennyire ment, 's a' koszorút nyújtsátok annak, a' ki jól a' jó ügy mellett küszd, attól pedig, a' ki a' rossz ügy mellett szöll, bár legjobban szöllana is, megtagadjátok. A' koszorú és dicsőség legyen azé, a' kinek azt a' végzések rendelték, csak a' jó fél érjen diadalmat!>

Mit nem nyernék vele, barátom, ha Te itt volnál, vagy én a' munkával, ha majd elkészül, hozzád repülhetnék, melyet cselekedni szándékom volt, valamig tegnap estve azt a' hírt nem vettem Kázmérből, hogy tegnap reggel vette az Ipam a' Bécsi Prókátor levelét, hogy bizonyos successionalis Bécsi perében a' legfelsőbb Austriai tribúnál előtt is triumfált, és így oda nekem kell a' Napamat felkísérnem még Júniusban. Így hozzád mennem lehetetlenség. Te engem mind holmi Diaetalis dolgoknak, mind a' külföldieknek tudásában nagyon segíthetnél azon felytül, hogy philosophiai okokkal is támogathatnál. Szeretném a' többek közt tudni, ha nem csalódom e, azt hívéz, hogy Hollandiában is a' Hollandiai Nyelv az uralkodó, az az a' polgári, Westfaliában is az a' Német, a' szerént a' mint Napoleon még Párizsban is olaszul szöllott az Itáliai Követeknek, 's Jósef Nápolyban olaszul és nem francziául adja parancsolatjait. Hogy Hollandiában a' Hollandiai nyelv a' fő nyelv, a' Státus nyelve, a' pántlika csillagján lévő Hollandiai és nem franczia szókból tudom. — Kérlek, ha ezekről többet tudsz, a' mint ugyan én hiszem, siess felvilágosítani.

Mely befolyása van a' nyelvnek a' Nemzeti karakterre, azt igen bőven meg tudnám mutatni, ha *szabadon szöllhatnék*. Az másnak sem épen bátorságos, hát *nekem!* Megkérdem azonban Német Uraimékat, ha nem látják e, hogy az Uralkodó a' magyar füseliernek meghagyja a' esákJát és nadrágját 's nem ad reájok ezerombú fekete botost 's térdig érő bugyogót, 's a' huszárra zöld kabátot? Tele van a' fejem ideákkal. Csak tiszta rendbe tudjam szedni. Megmondom nekik azt is, hogy Magyarnek a' deák törvény annyi, mint a' Caligula magas oszlopokra raggatott törvénytábláji, és hogy a' mit a' német nyelvvel I. Rudolf 1200-ban tehetett, az Unokája I. Ferencz 1800ban bizvást tehet a' Magyarral. Ezek új ideák, a' mennyire tudom, 's még senki által elő nem hordattak.

Te vagy e igazán ezen kis munka' Irója: Magyar, légy igaz Magyar, becsüld nyelvedet? — Nékem így vallá azt Kis István Debreczenben tavaly, az Augustusi vásárban.

A' Barbarusokkal a' Magyar Literatura szebb próbájit ismertetni fogom. Előhozom benne a' Kalvinista Pápa versét, a' hűgának, Gróf Toroczkainének, halálára, 's azon szép beszédét, mellyet Ugocsában tartott 1790. valamint Orczyból, Révaiból, Barcsaiból, Virághból, Daykából, Bessenyeiből, Ányosból, Bárócziából. Nagyon leköteleznél engem, ha legelkészültebb munkáid között a' kiválogatás végett nékem megküldeni méltóztatnál, akár vers legyen az, akár próza, hogy fordításban is oda tehessem. Nem a' gondolat, hanem a' nyelv ereje lesz előhozásokban a' cél, és így olyat válassz, a' hol a' szó és nem a' dolog legyen a' fő érdem. —

Szirmay Andrásné 24. Mart. elaludt. Ismerted e azt a' szép, mívelt lelkű, gazdag, fő születésű, jó Asszonyt? A világ sokat vesztett: férje nem semmit.

1.) Nem szegény gazdagság az a' bősége a' nyelvnek, midőn ugyan azon ideának kitételére egynél több szó van benne. Már elég haszon csak az is, hogy ha egyik nem illik a' versbe, oda illhet a' másik. Ha csak *fattyú* szavunk volna, 's nem volna *zab* is, 's a' vers monosyllabot kívánna, talán egy szerencsés hemistichiumunk veszne-el belé. De valamint minden más esetekben, úgy itt is, synonyma non sunt adaequata. Fattyú gyermek szóval megbántás nélkül nem lehet élni: *zab* gyermek szóval félig csintalan, félig megvető értelemben élhetünk.

2.) Igen jól mondod: zabot is, abrakot is adhatunk a' lónak, de abrakot nem vetünk, hanem zabot. Az abrak, tehát inkább csak az, a' mit restauration képében adunk. És így lehet árpaabrak is, kukoriczaabrak is, noha így szólni oly ritka dolog, mint így étetni, abrakolni.

3.) Tógákban a' Magyar soha nem harczott, mert togája — nem volt. A' rövid, farig erő, mente is csak a' Rákócziak ideje olta volt szokásban, úgy mondotta azt nékem Ráday, az öreg. Bírom Báthori Istvánnak, a' Királynak, képét, és a' Szigethi Leonidását. Azok törökös szabású Magyar ruhát hordtak — sarkig erőt. Mentéjek rövid ujjú ruha volt. — Bírok 3 igen becses rezet, melly királyi szoba falát is

ekesitheti: II. Rákóczi Györgynek a' Svédok X. Károlyokkal való öszvejövését 1657. A' közel térdig érő ponyóka mente és dolmány virágos selyem, a' nadrág posztó, még pedig *üni*, a' csizma patkós, a süveg kucsma tollakkal, a' fej beretvált, de nagy üstökű à la cochon. NB. a' mentének csak a' galléron volt prémje, nem sohol egyébütt. — Mit teszen igazán a' Zeke, Erdélyben tudják. A' mennyire én tudom, az ott csak gyász posztót teszen.

Versed Ovid után nem kíván újradolgozást.

4.) *Zsémbeledni, dudogni*, mint a' Terentius Heautontimorumenósz, az az, mást lármásan és véget érni nem tudva dorgálni. Lehet azt a' nélkül hogy a' másik personage azt toldítsa. *Vetekedni, veszekedni* nem lehet *egyedül*. *Vesződik* az, a' ki valamivel hasztalanul bajoskodik. — *Tünődni* a' ki angitur.

5.) Mit tesz *zemes* és *zem*, nem tudom. Sok asszonyrak ha a' kesztyűje nem *malè lind* is, bezzeg *malè lind* a' mi alatta van.

6.) *Zérzúr, dérdúr* kedves szó volt volna a' Németek poetájoknak Bürgernek, a' ki az efféléken kapva kapott. Én nem mernék vele egyébütt élni, hanem csak comicus darabban, hol paraszt asszonyok szállának.

7.) Ki az az *Ágoston*, a' ki a' *hangász szót* faragta?

8.) Zörgetni frequentativum, zördíteni inchoativum.

9.) Zsipvásár, wo man Sippschaften verkauft. Én a *czinkos* szó igaz értelmét sem tudom. Azt tudom, hogy csak megvetést érdemlő idea kifejezésére való. Így élek vele én a' Sylvesterhez írt Második Praefatiójában. Így élt Virág a' *czimbora*ival egygy utól érhetetlen szépségű *alcaicus*ban:

Zengd győzedelmét mennyei lantodon;

Muzsám, 's azoknak lelkeiket, kiket

Kaján szemekkel tart az álnok

Czimbora, bátorodásra gerjesszd!

10.) Zörögdegél leniter frequentativum, non **diminutivum**.

11.) Szabó Dávid Kis szótárja egy megbecsülhetetlen, ostoba munka. A' jó embernek volt könnyüése verset faragni, de izlése nem volt. Be illett volna a' XIII-dik százba. Különbén igen szives tiszteletet érdemel, hogy a' hazát 's nemzetet szerette, 's gyűlölte a' mit gyűlölni illik; 's meglehet hogy ha — nem volt volna, jó ember is volt volna; így még az is csak néha volt.

A' mit a' Lexiconok írásáról mondasz és valamely francziából kiírsz, azt mind igen igazaknak lelem. De hol találunk olyat, a' ki úgy írjon nekünk Lexiconot? A' Gróf Teleki László feleletére és az erre tett jegyzésre édesen mosolyogtam, 's ez azt juttatja eszembe, hogy e' napokban kaptam meg Autographiai Gyűjteményem gyarapítására Göttingai Prof. Grellmannak keze írását, mely egy Albumból vétetett. Szép volt a' mottó előtte

Nullum tam stultum odium est, quam veritatis!

A' gondolat mindennapi, és még is mint nem hatja-meg a' szívet. — Oh, be sok embernek kellene azt fülébe — sikoltani, hogy az vagy megnyíljon, vagy örökre elsiketüljön.

Marmontelemet nem kelle olvasnod, mert nem írsz felőle semmit. Kultsár jelentést teve róla. Be meg tudja az az ember azt a' mester-séget, mint kell mondani sok szóval semmit! Én nem magasztalást, hanem kritikát vártam tőle vagy akármely más Recensenstől. Félvén, hogy egy Recensens Ismerősöm magasztalni fog, kértem, hogy a' munká megrostálását bizza olyanra, a' ki nem barátom. A' dicsérletés kedves dolog, azt látjuk Themistoclesben, Demosthenesben, Ciceróban: aber ein *faßes* Lob, wie kann dass gefallen! wie ein *unverdientes*? Inkább karczolgasson valaki mint így dicsérjen. — De Te, kedves barátom, élj annak javára, a' minék javára 's dicsőségére eddig mindég éltél. Ez fő óhajta

tisztelődnék

Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1288.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Májusnak 8d. 1808.

Édes barátom,

Tertina ma nálam hált. Gyalog jöve-ki hozzám tegnap késő este Ujhelyből egy deakocskával. Eperjesről mégyen Várad felé. Ma reggel kocsin akarám vissza küldeni, de kedvem jött együtt menni vele, 's minthogy a' szekérút Ujhely és Széphalom közt két helytt oly fatális, a' milyen ritka helyen vagyon az egész két Vár-

megyében, gyalog sétálánk-bé, 's egyenesen a' pinczémbe vezettem. Ott jól tartottam ordinarius ó borral, 's adtam neki két pohárral a' Tokajiból is, mellyet két Zsidó, kik tavaly tőlem bort vevének, az ő jelenlétében kóstoltak-meg, 's azt itélték felőle, hogy szintén rossz a' nagy jószág miatt. Én külföldre e' napokban két hordót küldöttem, mellynek egyike bautelliákra szedettetvén ott, úgy hiszem, hogy a' Napoleon asztalára fog menni. Hidd-el, kevély vagyok arra, hogy azt tartják boraim felől, a' kik a' pinczémben kóstolják, hogy a' Hegyaljának szelidebb ízű bort termő részében nincs jobb bor nálánál; mert a' keményebb ízű bort termő részben a' bor egészen más ízű. Annak 1806diki termését Szemere Albert hordaját 530 Rfton adta Aprilisban a' Kamarának, melly hallatlan ár. — De Tertinára térek. Szerette volna szegény, ha 1. butelliát adtam volna neki az útra. „*Jó volna reggelenként míg haza érek.*“ Elengedtem volna magam tántoritani, de csak annyim sincs már, a' mivel a' még meglévő két hordót megtöltssem, ha megveszik; és így nem adtam. Azért sem adtam, mert neki — Tertinának — kit én sokszor láttam szédelgő fővel — mind egy, akár Tokajit igyon, akár ordináriumot, csak *bor* legyen. Arról pedig tehet *azzal*, a' mit tőlem vitt. — Nagy talentomú 's szép kinevelésű de lelketlen ember. Imádja Rhédeyt, és miért? Képzelheted. Be parányi és alacsony teremtés az ember, ha pulyá! Elhordottam kertemben, mutattam neki Gyógyi almafádat, beszéltgettünk Rólad, sokat tanultam tőle fekvésed felől, mert a' mint mondá, őt izben vala nálad és egyszer Pap testvéredet is elvitte Tasnádra. — Hogy neki félve kell hinni, azt el nem felejtettem. —

Lyányom sírja mellett épen virított egy kétszálú Corona Imperialis. Ő, annyi sok tudós Társaság' tagja, nem ügyelt reá, de a' deákoeska elragadtatva nézte. — Ma Újhelyből vissza sétálván, egy magyar nevet csináltam neki. Már Földi megmondta azt, hogy nagy ostobaság a' füveknek olly neveket adni, a' mellyek azoknak formájokról etc. van [1] csinálva: *ökörfark kőró* etc. vagy az illyen: *farkasalma* etc. 's Matthisson azt a' jegyzést teszi, hogy a' növényeknek *tulajdon* neveket kell adni, hogy velek a' poezisban is lehessen élni. A' Corona Imperialis név bizonyosan nem olyan, a' millyet Földi 's Matthisson kívánnak. Én addig gondolkoztam rajta, hogy a' Császár korona szóból csak az első és utolsó sylabát tartám meg, 's az jól hangzó magyar szót ada:

Császna, azaz Császár korona

's mihelytt jó helyét lelem, valamely munkában élni fogok vele. — Így vevé nekem valaha jó néven Benkő József, hogy a' Grasmücke-t, melly igen kedves zengésű madár, *csalogánynak* neveztem-el. A' barázda billegetőt *billegénynak* neveztem.

Tertina elálmélkodott kincseimen: tudnillik Mstumaimon, Mappáimon, képeimen. 's álmélkodása nem vala hizelkedés. — Mutattam neki Ruminak most vett levelét, hogy ő nékem 36 embernek irását küldötte autographiai gyűjteményem gyarapítására. A Göttingai Heyne-nek, a' Gothai Zaclnak, a' Jénai Eichhornnak egy egy leveleiket küldé nekem. — Kérlek, édes barátom, gyarapítsd Te is, és ha atyádnak, Lőrincz bátyádnak, B. Wesselényinének, Kaprinainak, Barcsainak, 's más megholt vagy élő nevezetesebb Erdélyi vagy külföldi embernek, Gubernátorotoknak, etc. levelét, jegyzését, kivált ha a' Subscriptio is rajta vagyon. nékem adhatod, add nekem. Rendes dolog, hogy én Teleky Józseftől és Barcsaitól soha levelet nem kaptam, és ennek a' kettőnek soha nem is írtam. A' nékem adandó papiros nem lesz elveszve a' Maradéknak.

A' feleségem 2d. Máji a' Napammal Kassára ment, hogy ott 3dikban a' sógorom kis fijának himlőjéből vaccináltassák Geniemet. 4dikben vaccináltatták is. 6dikben itthon voltak. Kassán a' sógorom' felesége a' Szatthmáriak érdemes Fő Ispánoknak leánya, és mind azok, a' kik a' gyermeket látták 's Phigiémet ismerték, azt kiáltották: *hiszen ez egészen a' megholt!* Ezt ítélte felőle a' Keresztanyja is, a' ki neki egy Schweitzer tehén bornyúcskát ajándékoza. Óh érezzd, melly jól esik nékem azt hallanom, hogy mások is Phigiehez hasonlítónak lelik! —

Heisternek bizvást, bizvást megküldheted, a' mit valaki az Arankánál olvasott epithapiumra írt, 's szabadodban áll megírni oda, ezt ki-írta. Én azt gyanitom, hogy tiszteletre méltó Ipad. Jól tenéné, ha velem tudatni akarnád, kinek ver olly szép szív a' mellyében. Szeretem azt ezért az irásért. Most nincs időm felelni a' Grófné Atyja-Urának, de fogok első póstával. Bár bizodalmat olly szerencsésen tudnám elérni, a' mint gondolom hogy Sógorodét értem-el. Tertina nálam lévén, és azolta mások ülven nyakamon, nem is gondolkozhattam még róla. — Csak azt sűgom, de csak *magudnak*, hogy Barcsainak sirkövére *miért* kell a' pánczélos vitézt tenni? Mit tett ő

mint *katona*? Vagy csak ezért mert gárdista volt és megjelent egy játékos tréfahadban? Az ő koszorújában a' hadi borostyán *mellékes* dísz. Ő a' Corona Civicát és a' Muzsákét érdemlette 's az élet' philosophiáét. — Ma (9. Mai) reggel 4. órakor mentem-bé Ujhelybe, most 9 van délelőtt. Sietek levelemmel a' póstára. Irhatom tehát hogy az éjjel gondolkodtam a' sirírásom. Talán csinálhatok valamelly jót, 's ha csinálhatok, nagyon fogok örvideni, mind Barcsaira nézve, mind tisztelt Ipadra, kinek parancsolatját teljesitenem nékem való gyönyörtiség.

Tertinától meg nem tudakoztam, ha megverték e Eperjesen, a' mint a' Te leveled után tudom. Az, ha tréfálózás nélkül kell szólni, igen gaz és ocsmány cselekedet volt volna. De néha nem árt az is. — Geniemet az anyja a' bal karomba tette-le; az én lábomon ül, 's úgy irom e' soraimat, a' gyermek megfogja a' papiros szélét 's egyenesen a' szájába vele. Fogadd kézcsók helyett édes barátom!

Elj szerencsésen!

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1289.

Pápay Sámuel — Kazinczynak.

Május 8d. 1808.

Nagy Tekintetű 's Tudományú

Kazinczy Ferencz

Urat

viszont barátságos tisztelettel idvezli

Pápay Sámuel.

Januárius 5^{dikén} irtt, 's a' legforróbb barátsági indulattal tellyes leveled az én szivemet egészen általjarta. Szinte elbiztam magamat, hogy esmeretlen létemre is, tsak egy levelemnek, egy tsekély Munkámnak Hozzád küldése által, Barátságodnak, egy Szép Lélek', egy Szentelt Magyar Barátságának, megnyerésére méltónak találtattam, 's ime — biztomban — már hasonló baráti hangon irok vissza; de azzal a' belső meghunnyászkodással, melly igen is érezteti velem, hogy még alig tettem valamit, 's még sokkal tartozom, Barátságod' megérdemlésére. Ennek további indító-okául méltóztassal tehát venni e' jelen való küldeményemet is, a' Magyar Literatura' Esméretének

Első Kötettyét. Meggyőzött ugyan csak engemet a' nagy buzgóságú Takáts, hogy ne várjak Révai Munkájára; 's minekelőtte a' Te Biztató Levled is megérkezett volna, már a' tisztelt Barátom nem csak által vette Munkámat, de már sajtó alá is botsátotta. Vajha úgy találnád Munkámban a' százszor boldog emlékezetű Révainak említését, mint (fájdalom! idő után —) tanátsoltad, hogy botlásai tisztelettel mutatassanak ki! Megnevezve emlitem őt Munkámnak 155^{ik} 186^{ik} 353^{ik} 361^{ik} 402^{ik} 415^{ik}—7^{ik}, 428^{ik} és 451—2^{ik} lapjainn, úgy, a' mint lekem szerint kelle szóllanom; egyébiránt a' hol az én vélekedéseim az övéivel 's máséival is ellenkeznek, nem vala szükség sem őtet, sem másokat különösen megnevezni. Nagy örömömrre szolgál azonban, hogy már Munkámnak mindgyárt az elejénn is, a' *Latán* szó iránt, a' Te gondolatodat eltaláltam. A' mit a' 102^{ik} laponn Révai lelkérül emlitek, azt úgy kívánom vétetni, a' mint értettem. Amaz ál-nevű Vig László heves Literátorunk, Révai tanítványa, ennek palástya alatt már majd szörnyűségekre vetemedett. Boszkonodva kellett olvasnom, miként bánt a' *Hónap* szóval, 's melly büszkémn kiáltotta, hogy nem tudunk magyarul. Ezt a' fiatal, de Révai éltetése alatt nagy következésű tüzet én, a' ki a' Nyelv dolgában nem Monarchista mint Révai, hanem Republikánus vagyok, egy kevésse megoltani tanátsosabbnak tartván, mint majd a' garázdálkodásig harapóznit engedni; meg nem állhattam, hogy a' még akkor nálam volt kézírásomban egy két szóval intést ne adgyak az ilyen heveskedő tanítványoknak, hogy elhunyt Mesterek' lelkével vissza ne éllyenek. Egyenesen megvallom, Barátom! hogy a' melly Munkával ezen heveskedő tanítványok, Mesterjeknek vezérlése alatt Verseghy ellen írtak, azokat annyira nem kedvellem, hogy szinte akarnám, hogy ne volnának. Ám hiszen vétett légyen Verseghy Révai ellen; de vétettek bezzeg ama' Fiatalok nem csak Verseghy ellen sokkal tetemesebben, hanem vétettek az egész Literaturai tsinosodásunk ellen is. De botsánat a' Vétkeseknek, csak vesztég maradgyanak. Én ugyan magammak ilyen Recensenseket nem kívánok. Kijelentettem Schediusnak, hogy bár csak Kazinczik, Schediusok, Virágok lennének Recensenseim; sőt megkértem e' végett Schediust a' Haza' nevében; mert ha az ilyen próbatételek, mint a' mitsodás az én munkám, minden hozzászóllás nélkül csak vesztében hagyatnak, így ugyan nehéz lesz előmenni Literatúránknak. Óhajtanám, hogy a' Tudós Recensiók által az én Munkám minden sarkaibul kiforgattatnék, új tökéletes sarkalatra úgy építtetnék, hogy az enyémbul ne maradna egyéb annál a' hazafíui

szent szándékomnak a' jelenségénél, mellyel Hazánat megditsóítani kívántam. Az én hivatalbéli foglalatosságim kevés időt engednek a' Literaturai munkálkodásokra. Botsánatot reménllhetek azért, hogy addig is, mig a' Literaturánkban megaggott Révainak Munkája világra jövend, én tsekély próbatételemet közre botsáttatni merészlettem: Legalább, mig más nem lesz, ennek is vehetik egy kis hasznát jó igyekezetű tanuló ifjaink.

Kedves Leveled' végénn igen érzékenyített engem azon sorod, a' hol házasságodat, Szögyéniével, az én régi igen szives barátoméval hasonlitád öszve, és még inkább az, hogy éppen midőn ezen sorodat olvasám: *karjánn és emlőjénn most ismét egy gyönyörű kis alakot látok függeni*, éppen akkor szitta magyar tejét édes anyjának, az én kedves Antoniámnak is, az ő három heti második kedves szülöttje. Uram Istenem! hintsd tiszta áldásidat az ilyen boldogságot érdemlő Antoniákra! Tekints különösbben e' két véletlenül öszve-barátkozott Háza, melly sok más ezereknél édesebben tudgya érezni az igaz boldogságot! Éltesd a' Haza' ditsóságére is Kedves Kazinczynkat, kinek szivem' tellyességéből irám e' Levelet. Pápánn Május Sikánn 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1290.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Május 8d. 1808.

Kedves barátom,

B. Prónay László Excell. parancsolt velem, hogy a' Cotta által kihirdetett jutalom kérdésekre feleljek. Maga 14 cikkellyel segített a' munkára. Feltettem magamban, hogy jutalomkérdésre soha semmit nem dolgozom: de ennek a' nagy embernek, ennek az általam oly szentül tisztelt embernek nem szeghetem kedvét, és így megigértém azt neki. Mit kellessék mondani, azon nem aggódok: csak azon aggódok, hogy rend légyen az írásban, és hogy az előadás becsületet szerezzen mind a' Nemzetnek, mind az Irónak. Kaczagni fogsz, melly fonákül fogtam hozzá. Azt írtam-meg legelébb, a' mit legutóbb szokás és kell — az Előszót. Nem lévén semmi más indító oka mostani levelemnek, nem tehetek jobbat, mint ha azt az előszót veled itt közlöm. Nem fogok egy szót is hozzá tenni.

A' MAGYAR NYELVNEK POLGÁRI NYELVVÉ EMELÉSE FELŐL.

Pályairás.

παταξον μεν, ακουσον δε.

Themistocles a' Szalamisi nagy napon.

ELŐSZÓ.

Az itt kitett kérdések húsz esztendő óta oly gyakran forogtak szóban, 's erántok mind egyes Tudósaink, mind Vármegyék oly nyilván jelentették-ki vélekedéseket, 's a' Nemzet az utolsó Ország Gyűlésein oly meghatározott végzéseket szabott azokra nézve, a' miket e' részben java 's dicsősége kívánni látszott, végre a' dolog mind a' köz hivatalokban, mind a' törvénykezésben, mind az iskolai tanításban oly szerencsésen indul, sőt már oly csillogó előmenetellel halad, hogy a' ki ezeket új vizsgálatoknak téteti tárgyává, azt a' gyanút támasztja maga felől, hogy vagy nem ismeri nyelvünknek becsét 's eddig nyert gyarapodását, vagy a' deák 's német nyelveknek bal szeretete által el vagyon foglalva, 's kétsége 's tudakolódása csak alakos fortély. A' kéz alatt lévő Értekezés Írója ugyan nem tilthatta-el magától ezt a' benne mély elkeseredést szülő gyanút, midőn a' jutalomkérdést a' Tübingi Közöns. Ujságban hírül adatni látta. De akár ez a' hűnös szándék tétette-fel a' tiszteletet érdemlő Ismételtennek a' pályabért, akár talán csak fa tokban nyújtja arany ajándékát a' Delphi Istennek: (Anspielung auf Lucius Junius Brutus, der die Söhne des Tarquin nach Delphi begleitete, und dort dem Gott einen hölzernen Stod reichte, in welchem ein Goldenes Stück verborgen war, das Symbol seines verstellten Wahsinnes) méltán tarthat számot háládatosságunkra, mert a' jó fél barátainak alkalmatosságot nyújtott, okaikat újokban előadni, 's elnémítani ellenkezőjüket; és, ha a' pert elvesztjük, az nem az ő vétke lesz, hanem a' miénk, kik az igazságnak nem fogtuk eléggé buzgón pártját, 's ügye' védelmezésében elfáradlunk, minekelőtte a' viadal véget ére.

Jól tudja az Író, melly hatalmas azoknak fele, kik magokat e' részben a' Nemzet' kétségbe vehetetlen javának 's dicsőségének ellene szegzik, 's látja, melly egyenetlen a' viadal, mellyet nekünk övelek küszdenünk kell. Nékiek van mondva, a' mit ő a' Szalamisi bajnok szájából veve mottóul a' czimlapon. Ők miellenünk erővel 's kelep-czével jönnek: mi magunkat az igazság' és hazaszeretet' aegisével

védellezzük. A' ti kötelelességtek, idegen de nemes érzésű Agonotheták, az, hogy a' szerént ítéljetez, mint ha magyarok volnátok, nyelvünk a' ti nyelvetek volna, 's tudnátok, hogy ez minden ápolás nélkül, sőt elhagyva, 's még rosszabbúl mint csak elhagyva, nem épen sok idő alatt mennyire ment, 's a' koszorút nyújtsátok annak, a' ki jól küszd a' jó ügy mellett, attól pedig, a' ki a' rossz ügy mellett szóll, bár legjobban szóllana is, megtagadjátok. A' koszorú 's dicsőség légyen azé, a' kinek azt a' végezések rendelték, csak a' jó ügy érjen diadalmat!

Én a' magam Irásomat magyarul dolgozom. Azután lefordítom németre, 's által adom valamelly Graeculusnak, hogy revideálja, corrigálja, 's alkalmaztassa a' német ízléshez. Homloklevelére reá lesz téve: Aus dem Ungrischen übersetzt.

Hát Te, édes barátom, concurrálsz e? Kérlek, concurrálj! Én nem álmodozom a' koszorú megnyeréséről. Olly sokan fognak, tudom dolgozni, hogy csuda lenne, ha azt épen nékem adnák. De ha remény-ségem volna is, mind barátságomat ismércd erántad, mind azt tudod, hogy a' köz hasznot tekintvén, felejteti fogom, hogy azt más kapja-el előlem.

Himfynek elküldöttem Petrarcha képét, azután egynéhány nappal magának Postán irtam. — Döbrentei egy igen szép kezdetű Ossziáni éneket küldé nekem. Ha ollyan a' kis költeménynek dereka is és vége, mint az eleje, úgy örvendek neki. Egészen belé tanúlt az Osszián lelkébe. Grófnéjához van intézve az ének, férje halálán való bánatját énekli. — Igen, igen szép! —

Külömben mint vagy? Felejted e Nemes-Dömölköt? Nem kívánkozol e vissza? Lelked barátnéja tetszik e magának a' Városban? Mi jót szült már is ott léted, 's mi jókat készitesz? Lajosod és Arisztipp mint vannak? Ennek anyja ott lakik e még, 's özvegy e még? Sokat kívánnék tőled tudni. Én úgy vagyok a' mint óhajthatod, 's képzeled. Géniembe 4d. Maji oltották-be a' vaccinát, 's igen szerencsésen állá-ki a' cūrát. Már szárad karjain a' himlő. Itt a' parasztok' gyermekeibe ment által belőle és Újhelyben némellyekbe. — Élj szerencsésen, érdemes barátom! Válaszodat verseid eránt várom, hogy Institórisal végezhessek. Természet' Csudáji-dat nyugtalanúl várom Pestről. Már irtam megküldések eránt. Öllelek tisztelő szeretettel.

Therése von Arntner Sopronyban él e? Millyen ő a' társaságban?
 E pillanatban veszem a' Napam levelét, hogy a' mai Posta hozta hozzá a' hírt, hogy Bécsben egy successionalis perében végképen triumfált, és így velem Júniusnak végével Bécsbe mégyen. Akár mibe kerül, kedves barátom, látni foglak! az én jó Grófném nem fogja nehezen venni, hogy Soprony 's talán Kőszeg 's Körmönd felé kerülünk.

Elfelejtettem írni levelemben, — tudtam hogy felejtettem valamit, de nem tudtam mit, — hogy Epistoládat, valamint Virágnak és Daykának némelly darabjait a' Pályairás mellé teszem annak látatása végett, hogy *nyelvünk bír e* etc.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1291.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Döbrentei Gábornak Kazinczy Ferencz
 barátságos szives idvezlését.

Hadd kezdjem azon leveletemet, hogy az Ossziani ének engemet nagyon megilletett. Nagyítás nélkül mondom azt, hogy csudáltam. Azt hinné az ember, hogy csupa lopdosás, oly egészen az Osszián tónusában 's módjában van énekelve. Alig várom, hogy az egész darabot láthassam, mert magamtól el nem tudom érteni, hogy a' *mi* Grófnénk bánatjához miként alkalmaztatik az Anaktoktonósz Felicián' története, kit nem ismerek, 's valamely új Román' bajnokjának gyanítok; ezeket pedig én épen nem ismerem. Oly sok classicus munkáji vannak minden nemzetbeli literatúráknak, hogy ezeket a' fabrikamiveket olvasni sem kedvem nincs, sem időm nem marad. — Ujjobban megolvasám most midőn e leveletem már írom, s újabb gyönyörtiségekkel tölt-el. Ime édes barátom, az ódák és az Ossziáni ének az, a' hol az Úr legbizonyosabban juthat-el a' dicsőségre. Rajta tehát! arassa koszorúját, 's vonjon fényt mind magára, mind nemzetünkre. Ha a' többi ilyen lesz, le fog németre is fordítani, 's csudáltatni fog a' németek által is.

Élek a' barátság' elsőseivel, 's kimutatom mind azt a' mit benne másképen szeretnék. 1.) Asszonya a' szomorúságnak. — *Szomorúság* adjectivumból származó substantivum, melly egygy lépcsővel alább áll az eredeti substantivumoknál, a' millyen a' *bánat*, *bú* etc. —

2.) *Asszony* Weib és Frau. Szeretném ezt a' kettősséget elkerülni, annyival inkább, hogy a' németben is, melly nálunk substitutja a' Celta originálnak, illy helyeken Tochter és Sohn áll. Miért nem tehát: *Leánya* a kesergésnek? vagy bánatnak? kivált ha az öreg Ráday tanácsa szerint a *leány* alatt nem csak *virgót*, hanem azt is értünk, a' mit Horátz: *puellae iam virum experta*nek mondott. De ha a' leány nem tetszik, van *Nő* és *Hölgy* szavunk is, mellynek mindenike jól illik régi tónusú énekbe. — 3.) *Székelységbe nyúló földnek*. Ez nekem nincs izem szerint. Más képet kellene neki adni. Nincs e ott valami vár, mellynek hirtokosát még megtudja nevezni a' traditio? — 4.) *a' te* abundat. Hova lett *a' Te* szeneidnek szelid mosolygása ... *a' te* halk lépéseid ... *a Te* fejedet ... *a' te* fekete szemeid ... *a te* tekinteted etc. Törölje ki ezt az Úr 's olvassa. Érzeni fogja mit nyert vele. —

A szelek *ve re ke d nek*. o bravo! Az én énekem felemelődjön, ez grammatika ellen van, mert nem emelőd, hanem emelődik a' radix, és így emelődjék, nem emelődjön. Nem tudom, jól érzek e, de úgy tetszik, ez az emelődik valami más mint az emelkedik, vagy csak az új forma fascinál.

Ujra mondom, reá akadt az Úr a' maga ösvényére. Haladjon elébb rajta. — Már csillog a' koszorú. —

Szemere az Urat szereti. Nálam lévő papirosaiból látom azt, 's örvendek e' szép barátságának. Néki azt óhajtanám, hogy fekünné egy tárgynak, 's ezt kiáltoznám szüntelen füleibe: *Limae labor et mora*, melly nélkül semmi munka nem jut classicitásra.

Vissza ugrom Ossziánra. Az én Ossziáni énekeim most jutnak sajtó alá, egyveleg irásaim ötödik kötetében:

1.) Karrik-Thúra. 2.) A szelmai Dalok. 3.) Ojthóna. 4.) Berrathon. 5.) Króma. 6.) Darthúla. 7.) Karthon. Ezt nyomban követi két Denisi ének: 1.) A' Mennydörgés és 2.) Gibráltár, 's Klopstocknak töredékei, 's ebből áll a' kötet. — Első kötete már eddig árultatik Maros-Vásárhelytt.

Olvassa fennszóval az Úr a' Grófnének és Lottinak, 's a' négy palaczkban a' Theléz scénája alatt 's a' szammiumi menyegzőkben kezdettől fogva mind végig kandikáljon szemeibe, s lesse-ki, ha azt érzi e alattok, a' mit én valamikor azt olvasom. — Olly olvasóknak pedig, a' kik hátrább vannak a' kegyelemben mint hogy azt megérthessék, adja az Úr azt a' tanácsot, hogy az olvasást ne az első, hanem a' második könyvön kezdjék. — Szeretném tudni, Erdély azt

mint fogadja. Itt minden azt panaszoja, hogy nem érti. Egy barátomat arra kértem, hogy ne recenseálja, hanem azt a munkát bizza olyanra, a ki nem barátom, mert én nem baráti magasztalást 's kiharangozást keresek, hanem azt, hogy értem, miben távozik-el ízlésem a' másokétól. Külömben is szeretném, ha ezt nem a' Schöne Künste vagy Erbaungs-Schriften, hanem a' Philologie rubruma alatt recenseálnák.

Egy német-magyar 's magyar-német Patrióta — ha lehet ilyen — a Morgenblattban Cottánál egy istentelen kérdést tett-fel száz arany jutalom mellett a' magyar nyelv *felől* e vagy *ellen*. Az Úr levelével együtt vettem Ó Excelljának B. Prónay László Úrnak parancsolatját, hogy concurráljak. Feltettem magamban, hogy semmi illyes kérdés fejtegetésébe nem ereszkedem: de egy illy nagy ember tekintete miatt előllok feltételemtől, csak hogy az idő rövid. Nyerem nem nyerem: a' futás a' haza javára czéloztatik.

Olvassa e már az Úr a' Kultsár leveleit? Sajnálám, ha még sem kapná. Abban néha sok jó vagyon.

Bár csak az az Andrásfalva olly messze ne volna tőlem, hogy néha láthatnánk egymást. Septemberben meg fogom az Urat látni, 's ez nagy vigasztalás. A' hézagot pótolják-ki leveleink, mellyeknek írásában én rest nem vagyok. kivált illy tekintetű barátomhoz. De Andrásfalvától Széphalomig a' Pósta négy egész hétig futkos kerengéseket tévén. Vay Miklós által tehát veszem az Úr ajándékát. Tudom mi az, 's előre köszönöm. Nagy becsben fog előttem tartatni. Még nincsen itt. —

Mintegy két héttel ezelőtt Himfy nekem a' maga Regéjít küldé ajándékban. Mit adtam volna érte, ha szerelmeit küldötte volna! mert akkor még ezeket nem láttam. Most ezeket is olvastam már. Uncorrect aber originell. Olly dolgokat is mond, a' mellyeket nem előtte senki, és ez magyar Iróban példátlan érdem. Mik volnának dalai, ha felét elégette volna. S néhol durvaság, néhol trágárság is van. Trágárság pajkosság nélkül! ki ttrheti azt? — Én e helyett neki egy megbecsülhetetlen ajándékot küldék; egy rezet, a' Petrarcha képét. Rafael *Morghen* metszette. — Tudja e az Úr, kicsoda volt *Morghen* a' Rézmetszők között? A' képre ezt irtam veres plajbásszal:

Hymfynek csudálója, Kazinczy.

Szerelmeinek Praefatiójában egynehány magyar irót említ. — Kist kihagyta — Virágot Krisztussá feszítette, az az Verseghi és Batsányi

közzé, két gonoszok közzé. — Szabó Dávidot Adelungnak nevezi. Ha tudja e Himfy ki és mi volt Adelung? ha tudja e, ki és mi Szabó — nem ő bizony! Csak kolompolni hallott a magyar Irók felől. Engem mint a' zsidókat szokták az akasztófán, a' végére akasztott. Nem bánnám, — tettetés nélkül mondom azt! — csak Batsányi után ne tett volna. Ha ismeri az Úr Batsányit, érti miért kedvetlen ez nekem. De ezt el kell tünnünk, ha egyszer a' hír nevünket pengeti.

Éljen szerencsésen az Úr, édes barátom. A Kónai szózat zendüljön-meg gyakran az Andrásfalvi dombok között! — Széphalom Májusnak 10d. 1808.

Ossziánnak legjobb fordítása eddig a' Rodée. Azolta Stolberg is fordította. De ezt nem ismerem még. — Prof. Schröckhnek mi az igazi titulusa? Irni akarnék neki, 's azon múlik, hogy nem tudom, mint szállítsam:

Hofrath, Kirchenrath, Consistorialrath?

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 199. sz.]

1292.

Kazinczy — B. Prónay Lászlónak.

Nagy Méltóságú Báró, Fő-Ispán, 's Titkos Tanácsos,
Kegyelmes Uram!

Szentül tiszteltem, tiszteltem, 's fogom mindég tisztelni Excellenziádnak mély megszomorítását, 's megvallom, hogy arra nagy oka van. A' mesallianszok, ámbár példa reájok mindég volt, 's szédelgő korunk, melly az ideáknak öszvetévesztésekről olly igen ismerethetővé teszi magát, igen gyakrakat mutathat, mindég felette kesérvések. Az Aristokratiziai elmétlen bűz és a' Sanscülotti égalité között az igazság közben áll, 's a' ki még ezt az állítasomat is bűznek nevezi, kívánom, hogy testvére vagy gyermeke vegye-el a' kocsisa' leányát, 's meg fogja tanulni, mi közöttök a' különbség. Fogadom tehát, Kegyelmes Uram, hogy soha e' kedvetlen czikkelyt Excellenziádnak elő nem hozom, 's esedezem aláztatosan, méltóztassék elhinni, hogy most is egyedül azért cselekedtem azt, hogy Excellenziádnak fájdalma azon előadás által, hogy én azt a' szerencsétlen asszonyt szeretetemre, barátságomra, a' legtökéletesebb mértékben érdemesnek hiszem, enyhülni fog a' mennyire az illy fájdalom enyhülhet, és hogy

Excellentiád láthassa, hogy tetszését megszegett fija a' mit tett, nem tiszteletlen makacsságból, hanem magával való küszködés után tette, és imádandó szívé, kegyességű atyját a' legnagyobb áldozatok' tételével igyekezett megkémélni. Nem esedezem érettek, Kegyelmes Úr, Excellentiádnak kegyessége engem el nem tántorit arra, hogy magamat elfelejtsem. Báró Simont csak egyszer láttam, egy ebédnél, hova engemet az én Rádayn vive, 's véle nem voltam soha levelezésben. De az igen szép Ninivel, és az igen jó Ninivel, — annak mondom, Kegyelmes Uram, mert annak ismertem, 's hiteles tudósítások után mondhatom, hogy az még most is — életemnek legszerencsétlenebb történetei szövték együvé, 's nem csuda, ha ennek emlékezete tartósbb mint hogy rajta bár mi diadalmaskodhasson. Tűrjék, a' mit vétettek, tűrje Báró Simon, hogy a' legtiszteltebb atyát megszorította. De légyen szabad esedeznem Kegyelmes Uram, azokért, a' kik nem vétettek. Retteghetnek e azok, hogy a' Hazá' legtiszteltebb Férjfia szüléjének vétkeik miatt órántok is kemény lészen? — Elhallgatok, 's o' légyen utolsó szóm, melyet most és ezután tehetnék. Soha többet nem fogok! —

Né végye Excellentiád nem-kegyesen, hogy szállani bátorkodtam. Czélem szent czél volt.

Excellentiádnak parancsolatja, hogy a' Cotta által kihirdetett kérdésre én is dolgozzak egy feleletet, kevélyé tészen. Melly könnyű volna arra felelni, ha szabad és tanácsos volna mind azt mondanunk, a' mit mondanunk lehetne, mondani tudnánk! Innocenti verba reperire facile est: modum verborum tenere difficile. Ezt mondja Curtius, és íme ezt mindjárt mottóul lehetne venni a' kis Dissertatió mellé. Én az éjjel homályában gondolkoztam a' munka felől, 's Praefatiócskája kész fejemben. Abban úgy fogok szállani, mint a' ki megtanúlhatta, mit *kell* mondani: de úgy még is, hogy a' Német bírák lássák, hogy a' magyarnak épen az a' lángoló patriotismusa van, a' melly volt a' Görögnek és Rómainak. A' külföldön egy Gondviselőmet reá vettem, hogy olvasná Plutarchot és a' Barthelemy Anacharsisát. Nem szerette benne, hogy az a' Görög skláv, a' kit Anacharzis magával hozott, meglátván a' hazáját, *sírt*. Das ist theatralisch! monda. In einem behrenden, historischen Werk sollten solche Empfindleymen nicht vorkommen. — Feleletem ez vala reá: Man sieht Ihnen an, dass Sie kein Ungar sind: Sie würden diese Gefühle nicht übertrieben finden. Ich führe mich hier zum Beyspiel an. Glauben Sie, dass ich je einen Tropfen meines Tokayers schlürfe,

ohne mein Gesicht gegen die Gegend, wo mein Vaterland liegt zu kehren, wie der Jude sich gegen Jerusalem kehrt, wenn er betet? — O glauben Sie mir, das erste, was ich thun werde, wenn ich den Boden meines Vaterlandes je sehen werde, wird das seyn, dass ich die Stelle küsse. Az ember nagy szemeket nyitott reám. De mindég csak azt kapta feleletül, hogy az nem esuda, mert ő nem-magyar. —

Szenvedéseim emlékezete fogván-el lelkemet, engedje Excellen-tziád, hogy még egy történetemet beszéljem. — Ugyan ez az ember, egykor Secretárius Austr. Cancell. Gróf Ugarte körül, elúnván magát, hozzám jött, 's egész órát nálam tölte, mint sokszor. Engem Elöl-járóim ott és másutt mindég szerettek, mert erántok bizodalmat mutattam, holott társaim mindég éreztették velek, hogy őket hóhé-roknak nézik. — Belépvén, kérdi, mit csinálok. Mondám: Friedrich-nek Büsching által gyűjtött Anekdotáját olvasom. — Spricht man in Ungarn auch so viel von Friedrich, wie hier, in Mähren? — Sok tisztjeink lévén a' Prussz. háboruban, nálunk is emlegetik: de Morva tája lévén a' háború theatruma, itt, úgy hiszem, többet fogják emle-getni. — Erre el kezdé beszélni holmi történeteit a' Királynak, 's kérde, ha tudom e. Egynehanyat tudtam, végre a' Franciscanus Klastrom hozódott-elő; arról megvallottam, hogy nem tudom, melyre ő így beszéllé azt:

Friedrich egy nyert csata után Henrikkal sétálni mentek, 's egy Klastromot láttak-meg. A' Gvardiánhoz vezetlették magokat, 's mondják neki, kik légyenek. Van e Kendnek sok Novitiusa? — Kettő. — Szóllitassa-elő Kend. De előre mondom, ha erős legények találnak lenni, elviszem őket 's mangallétát adok a' vállokra, de más-t küldök helyekbe, csak hogy megvallom, nem hiszem, hogy Papokat nevelhessen Kend belőlök. Ekkor, (úgymondá a' Directorunk) francziául szólla Henrikhez, hogy két Magyar ökröt fog nekik küldeni értek. — A' Gvardián értett francziául, 's így felelt: Hogy ezen kir. kegye-lemért háládatosnak mutassuk magunkat, az egyiket Frater Fride-ricus- a' másikat Fr. Henricusnak fogjuk nevezni a' Klastromban. — A' Director nevetett. Nevettem én is; de a' mint kineveténk magun-kat, én kérdém tőle, ha látott e valaha Magyar ökröt. Megszeppent, protestált, er habe nichts Anzügliches sagen wollen. — Von Ihrem gebildeten Geist würde ich Anzlichkeiten auch nicht erwartet haben. Aber sagen Sie mir, haben Sie je ungr. Ochsen gesehen? — Igen. — Hol? — A' Bécsi Heczben. — Ja, Herr Director! Dort haben Sie sie sehen können. Nun so werden Sie mir Gerechtigkeit wiederfahren

lassen, wenn ich Ihnen sage: Sogar ein Ochs meines Landes ist auf der Stufe seiner Gattung ein edleres Thier, als das edleste von Böhmen u. Mähren — sein Pferd. — A' Német elhallgatott, elballagott.

Bújjon-el az a' Patrióta, a' ki nem Cosmopolita is egyszermind. De valóban a' hazafiúi büszkeség sok virtusnak anyja. — Stolz will ich meinen Spanier! ezt mondatja Don Carlosban Schiller a' Királlyal. Mig még büszkék vagyunk, míg még büszkék lehetünk ennyi nyomás mellett is, addig nem alszik-el a' Vesta oltárán a' tűz.

Az én dissertatióm Mottója ez lesz: *παταξον μεν: ακουσον δε.* (Verj, ha tetszik: de hallgassd mit mondok.) Ezt mondá Themistocles a' Lacedémoni Generálisnak a' Salamisi ütközet előtt. Nyerjem, ne nyerjem a' koszorút, és száz aranyat, (mellyet ha elnyerek, szent célra fordítok) az kevés gondom: de egyebet mint kell, mondani ugyan nem fogok.

Maradok szent tisztelettel
Excellentiádnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Fer. mpr.

Széphalom, 12. May 1808.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

1293.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének.

Méltóságos Grófné,

tisztelt, kedves barátném!

Nagysád bizonyosan Blidlitől vette azt a' gondolatot, hogy görögül tanuljon. Elesudálkoztam a' *τοις ανδρασιν φρονιμων.* — Visszaadjam e a' Complimentet? Olvassa tovább Nagysád. Csak két sorral tovább! *καλλος.* Még pedig a' görög értelemben vévén a' szót, kik a' *szép* alatt a' *jót* egygyütt értették. 'S így vévén azt, bizvást el lehet mondani: *νικα δε και σιδηρον και πυρ καλη τις ουσα.* 's a' ki nem hiszi, menjen Andrásfalvára, 's meg fog történi, 's megkeresztelkedik.

Nagyságod egészen áhítatos lett abban az áhítatos Erdélyben, a' mint látom. Ott asztal előtt is fennszóval imádkozik a' parókás Tiszteletes 's Döbrentei mondja, hogy levelem vételekor is épen a' szent kenyérhez járult, 's e' miatt a' szegény Luther tanítványa kén-telen volt végig hallgatni egygy igen hosszú és igen igen egygyűgyü tani-

tást. — Jól van néki. Annyi boldogsággal nem él az ember ingyen, szenvedje azt is. Annál nagyobb kedvet lél osztán Ossziánnak olvasásában, mellynek olly igen szerencsés tanítványa leve. Buzdítsa Nagyságod is arra, hogy az Osszián követője légyen, 's Ossziánnal együtt olvasgassa Homéért, Lotti és Lajos ifjú barátkájit is azoknak értékre vezérelvén. Homéért Voss igen szerencsésen fordította. A' ki görögül nem tud, jobbat nem tehet, mint ha Vossból tanulja ismerni.

Az én kis Geniem e' napokban Kassán volt az Anyjával és Nagyanyjával, 's vaccinalva jött haza. Most bágyadozik: de ezen által kellett esnie. Theréz, a' mi Therézünk, a' Sógorom látogatására jött 's ott lelte Sophiet és a' gyermeket. Képzeli e Nagysád, mit tesz azt tudni nekem, hogy Theréz látta a' lyányomat és reá nyomta a' csókját? Mit nem adtam volna érte, ha jelen voltam volna ezen a' scénán! Az én kis szépem Kassán nagy konkéteket csinált, szépnek lették mindenek. Valóban olly kedves physiognomiájú gyermek is, a' millyet óhajtani csak lehet, 's kövér mint a' gömböcz. Keze lába az Anyjáé, az az ollyan, a' mellynél szebbet nem lehetni. De az anyjáé csak lyány korában volt olly igen szép. A' szoptatás megszarasztotta.

Mit oder ohne Sommersprossen, mit oder ohne grünen Augen! Az én Geniem is zöldes szemeket kapott, 's az Anyjának tavaszkor szeplőji vannak. — O szép és jó Asszony, jőjjön, jőjjön Nagysád, 's szenderitsen ifjúságom édes első álmaiba!

Sophie azt beszéli, hogy Theréz nagyon megütődött, hogy nagyon öregszik. Ő vén korában is szép lesz, mert lelke örökké ki fog sugárzani szemeiből. Tartok tőle, hogy a'¹ neki sok bajt okoz most újra mindég. — Csereitől tudom, hogy Erdélyben az a' hír, hogy a' kis¹ a' bátyám Sophie leányát veszi. Abból ugyan soha semmi nem lesz, 's ne is adja az ég, hogy valaki, a' ki hozzám tartozik, abba a' fatalis bratinaságba tévedjen. Mi lehetne az élet, ha olly kígyók és vad kanok nem volnának emberi alakban! —

A' mi vidékünk Mártius 27dikén elveszté a' második Therezét, ha néki lehet másodikja: Szirmay Andrásné született Stansith Horváth Ninont. Előtte egynehány nappal egyik ikergyermeke halála után egynehány nappal az ikergyermekeknek a' másodika hala-meg. Lelke Angyali volt, 's miveltebb Asszonyságot képzelni sem lehet. Szenvedései pedig keservesebbek voltak, mint a' Cidli szenvedései.

¹ Az eredetiben volt két betű, de K. úgy áthúzogatta, hogy most már ki nem vehető.

Ismerte e ötet Nagysád, azt nem tudom: de ő méltó volt Nagyságodnak barátságára egész mértékben.

Széphalmon Septemberben nyílik-fel az igazi tavasz. Hozza Isten Nagyságodat, hogy azt láthassam, hogy Süsie Sophienak barátnéjává lett, ki nekem nem csak feleségem, hanem barátném is és szeretőm 's mindenben mindenem. —

Ha boldogságot akár Nagysád látni a' földön, azt minden bán-tások mellett is az én házamban fogja leltni. Minden bán-tások mellett is, mondom, mert azokat én is szenvedek. De azt szenvedni könnyű annak, a' ki illy boldog, mint én vagyok.

A' szép Contesst csókolom. Eggy öreg embernek azt szabad. Csak barátja cselekszi azt, nem férjfi. — Éljen szerencsésen Nagyságod mind azokkal a' kik Nagysádhoz tartoznak. Sophie tiszteli Nagyságodat.

Széphalom, 12. May, 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

1294.

Kazinczy — Kisfaludy Sándornak.

Kisfaludi Sándornak Kazinczy Ferencz tiszteletét 's a' legszivesbb barátság' idvezletét.

Kevéssel ezelőtt vettem Regéidet, barátságodnak becses zálogát. Mit nem adtam volna érte, ha helyettek, minthogy őket már rég oltá bírom, Szerelmeidnek két kötetét vettem volna, melyeket akkor még nem csak nem bírtam, de nem is ismertem. Végre meglett az az örömöm is; vettem Szerelmeidét, 's csudáltalak. Dicsekedhetsz vele, hogy dalaid nem másoknak hasonlatosságokra vannak énekelve, hanem önnszivedből buzogtak-fel. Lebegett légyen bár lelked előtt a' Laura' éneklője, sejdítse azt bár a' könnynek még elrendelése 's még a' laistromok is, hogy az ő nyomdokain jártál, ki az, a' ki Tégedet néki *félénk követőjének* ismerjen? Én részemről látom miben hasonlítás és nem hasonlítás hozzá, és ámbár fülem érzi, mennyivel bájosabb az Ausóniai Sonettók' zengése mint ez a' könnyebb verse-lésű dallás: örömmel vallom érdemeidet, 's köszönöm, hogy honnunkra fényt hozál. Ah, mint örvendtettem én azon, hogy ezen újabb kiadás, ha bús *Italia mia*-kat nem adott is, hazafiúi hangzatokat szállaltata!

hogy ezen szerelmek' zengései közzé egy még szentebb zengés is egyveledett! Az ilyenekben lelkem még inkább-lángolva csap a' Tiéd-hez, holott az a' boldogság, melyet lantod énekel, nékem is tulajdonom; — az a' vita solutorum misera ambitione gravique!

Viszont ajándékul én néked egy képet küldöttem Eggenberger által. Tégy rendelést elvitetése eránt. Roncsolva kaptam azt én is, 's hibáját a' márványzott alra tapasztás által igyekeztem elrejteni. Kínosan, igen kínosan fosztottam-meg magamat tőle, mert tiszteltem azt sok esztendő'k oltá, a' kinek arczulatját előadja; osztán azért is, mert az egészen egy, már sírba szállott, fiatal társamnak a' képe — Hirgeist Ferenczé, kinek lelke olly igen szép volt, mint a' melly csúf ez a' nem-magyar név. De annak nem az én, hanem a' Te szobádban illik függenie. Rafael Morghennek metszése, még pedig az ő metszései közt is egyike a' legjobbaknak. Nem lészek-el a' kép nélkül, bár mint tészem szerét, 's szinte örvendek, hogy öröminnek feláldozásába került tiszteletem' bizonyítása. Élj szerencsésen, páratlan férjfi; mondjad Nődnek, hogy ismeretségét egy szeretetre igen méltó más nő' férje tüzesen óhajtja. Nem lehetetlen, hogy ez idén meglátlak; mert Napamat, kinek két testvérei felöltözött Szalezianának Bécsben (Roggendorf' leányok), fel fogom oda kisérni, 's égek látni mind Kisemet, mind Nagy Józsefet és Kresznericset. Ajánlom magamat barátságodba. Széphalom, Máj. 13d. 1808.

[Kazinczytól készült másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 211. sz.]

1295.

Vay Ábrahám — Kazinczynak.

Patak 14 May 1808.

Kedves igen kedves Uram Bátyám!

Imhol van, felette betses ajándékjaért forró köszönetem. Professor Nagy Urnak által adtam, egyesíti köszönetét köszönetemmel. Hogy a' Regéket nem minden érti 's nem mindennek való, felette természetes: eleget írt Édes Gergely több hozzá hasonlóival mindennek, Kazintzy tsak némelyeknek ír, 's írjon, 's hogy engem ezek közé számlál, benne méltán kevélykedem.

Nagyon bosszankodtam hogy Szent-Marjay Uraknál való ebédlésem soká késlettetett. mikor haza jöttem, már az alkalmatosság

nem volt és így nem is válaszolhattam, de imé hibámat jóvá téstem
's fogadott alkalmatosságomat mindjárt indítom.

Ez megint egy szíven méjjére ható Levél volt. Mikor voltak
Széphalmán a' Szőlőskeiek? megfordúlva láttak mindent Uram
Bátyámék?

Nagyon örülnék ha a' Néném nem a' volna a' kinek én esmérem,
's ha a' Sófi lelké felébred szendergéséből, felette szeretem, hogy pedig
úgy van, tökéletesen elhiszem, mert hiszen kik mondják? úgy é
Kazinczy Ferencz és Gróf Török Sófi. Ó bártak e' névvel a' Lelkek.
is költsönösök lehetnének akkor, ó akkor — — —

Bártak Kazinczy Ferenczet feleségéstül hinná szüleinek a' kis
Sófi, be kevélyen esküdnék örök hűséget a' Státus rabja Leányának.

Megvallom a' levél nagy kívánságot gerjesztett bennem a' Szőlős-
keiek látásához, 's ki is rándulnék oda a' hol gyakran voltam gyönyörű-
séggel, ha egy lábomon támadt mérges pustula ágyba nem tartana.

A M. Grófnénak jelenthetem, hogy a' fogadás szerint fülem már
júkas 's a' legelső alkalmatossággal Széphalmán fülbevalósan jele-
nek meg.

Egy pár nappal ez előtt holt meg egy jó tanuló társam 's én
ézt a' rendetlen elégiát¹ irtam Koporsójára, nem sok, tökéletesen
tűdöm 's még is bátor vagyok meg mutatni Kedves Uram Bátyám-
nak, mert esmérem a' kegyes birót.

Kedves Uram Bátyámnak

alázatos szolgája

Vay Ábrahám.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

1296.

5082. 221. Kovács Mihály — Kazinczyinak.

Kazinczy Ferenczet

Kovács Orvos

Köszönti.

Vettem, nagy érdemű Úr, már két rendbeli leveledet. Az elsőre
feléltém, 's a'kor egyszersemind küldöttem két képet, t. i. az in folio
és 8° B. Prónay László Excellentziája képét — Igen nagy örömmel
hozzá teszem a' nagy érdemű Vitzay Orvos képét valamely mun-
kámhoz, tsakhogy annak a' réztáblának kifosztittatására és kinyom-

¹ Nincs a levél mellett.

tatására fundus assignáltassék. Többire Élj szerentsésen, és engem szeress.

Pesten 16. May 1808.

Vettem a' Regéket is köszönettel.

A borítékon:

à Monsieur Monsieur François de Kazinczy

à Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 233. sz.]

1297.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 19. Mai 1808.

Édes barátom!

Az Anyám most mégyen-el tőlem. Er-Semlyénből jó Regmeczi jószágába, melly hozzám éjszak felé épen annyira fekszik mint dél felé Újbely. Azt a' hirt hozza, hogy Rhédey Excellenz leve; 9dik Jún. ban fogja publicáltatni a' parancsolatot eránta. Az Anyám a' közelről való rokonság miatt néki nem ellensége; azonban még is beszéli, hogy Bihar nem annyira pulya mint látszik. Dienes Öcsém harmadik izben resignált most, és mikor a' fényes Einzugját tartotta, ablakai illuminálva nem voltak. Ez szép cselekedet 's örvendek, noha nem vártam volna. Gróf Haller Ferencz és Pál testi lelki barátjai voltak. Pál még az, de már Ferenczel volt egy kis bajok. Adja Isten hogy halálos ellenségekké váljanak. Rh[édey] Péchynek egy engesztelni akaró levelet írt, a' mint mondják. Péchy úgy felelt, a' mint tőle illet, 's barátjai már most attól félnek, hogy Rh. a' Péchy levelét néki nyaka törésére fogja fordítani. Közönségesen azt hiszik, hogy Rh. nyakig ül az adósságban. De azért bezzeg tart a' pompa. Károly Herczegnek nem tudom melly dologban írt, 's igen kegyes választ vett a' Herczegtől. Domokos Lőrincz nem barátja Rhédey-nek, 's Rh. annyira haragszik az Installationális dictióért, hogy azt ki sem engedi nyomtattatni. Ezeket néked sietve írom, míg még fejből holmi ki nem reppen.

A' mint hallom, a' három hordó bor még is Fazekas Urámnál van, és ez azt panaszolja, hogy a' hordó szivárogni kezd. Kérlek, siess őket elvitetni, hogy valahogy baja ne történjék. Ha árokat Augustus első napjaig bizonyosan megkapom, nékem elég lesz, mert

akkor akarom lefizetni ezer forint adósságomat, 's a' Creditrix meg van bízattva eránta.

En Júniusban Bécsbe útzom a' Napammal bizonyos successio általvétele miatt, melly eddig ott per alatt volt, és a' mellynek megnyerése felől csak tegnap vette az Ipam a' Bécsi Prókátortól az assecuráló levelet. A' successio az Ipamé, nem Napamé: de az Ipam a' Napamat küldi, hogy Gróf Berényinét, Gróf Batthiányi Antalné és a' két Saleziánákat, kiknek két elsője neki Cousinjei, két utolsója pedig testvérei 's mind a' négyen Rogendorff leányok, megláthassa. Képzeled, melly örömmel teszem ezt az útát, és melly haszonnal. Csak feleségemet s lyányomat felejthetném ezen út alatt.

Irtam talán utolsó levelemben, hogy Ő Excell. B. Prónay László Úr velem parancsolt, hogy feleljek a' Tubingai Preisfrágéra a' magyar nyelv eránt. Ez a' gond most egészen elfoglal. Szeretném veled közleni rövid Pracfatióját. Legalább második šát engedd ide irnom.

Jól tudja az Iró, melly hatalmas azoknak fele, kik magokat e' részben a' Nemzet' kétségbe-véhetetlen javának 's dicsőségének ellene szegzik, 's látja melly egyenetlen a' viadal, mellyet minékünk ő velek küzdenünk kell. Nékiek van mondva, a' mit ő a' Szalamisi bajnok' szájából veve mottóul a' czimlapon.*

Ők miellenünk erővel és kelepcczékkel jönnek: mi magunkat az igazság és hazaszeretet Aegisével védjük. A' ti kötelességtek idegen de nemes érzésű Agonothéták, az, hogy a' szerént ítéljtek, mintha magyarok volnátok, 's nyelvünk a' ti nyelvek volna, 's tudnátok, hogy ez minden ápolás nélkül, sőt elhagyva és még rosszabbul mint csak elhagyva, nem épen sok idő alatt mennyire ment, 's a' koszorút nyújtsátok annak, a' ki jól a' jó ügy mellett küszd, attól pedig, a' ki a' rossz ügy mellett szóll, bár legjobban szóllana is, megtagadjátok. A' koszorú és dicsőség légyen azé, a' kinek azt a' végezések rendelék, csak a' jó fél érjen diadalmat!

* Midőn a' Szalamisi csata eránt a' Görögök Generálisaik együtt tanácskoztak, Themistocles igen hevesen vitatott valamit a' többiek ellen, azt látván, hogy az lesz a' legsikeresebb mód az ellenség megrontására. El nem akarván hallgatni, a' Lacedaemoni Vezér botot kapott ellene. Themistocles ezt kiáltá neki: *παταξον μεν, ακουσον δε*. Űss ha tetszik, de hallgassd mit mondok. — Kazinczy F. jegyzése.

Vay Ábrissal 'Sophie' napját az Onkelemnél töltöttem, annak leánykája egy nevet viselvén a' feleségemmel. Ábris kezembe adta a' maga anyja nyakán függeni szokott Medaillont, mellyben az atyja olly jól van találva, hogy jobban találva még soha senkit nem láttam. Most író asztalkám falán fityeg a' kép. Általvettem lefestetni, 's viszem Bécsbe. Irj, ha tetszik e Copiajáért vagy 40 ftot fizetned. Ez migniatúra. Megpróbálom, hogy nékeni olajba fessék, es így nagyobb formátumban: legalább is olyanban, mint egy 4 blatt. Tudassd velem, ha kell, olajban akarod e vagy migniatúrában.

Mostan pedig élj szerencsésen es szeress.

Vay Ábrisnak szerelme, kérlek, legyen előttd úgy mondva, mint a' mit másnak tudni nem kell. Az illy dolgok elmúlhatnak, 's gyakorta az elmulás homályt vét azokra, a' kik nem érdemlették hogy homályban legyenek.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1298.

Kőlcsey Ferencz — Kazinczynak.

Debreczenből Mains 19-dikéni 1808.

Tekintetes Úr!

Vakmerőséggel fogok talán vádoltatni, hogy én esmeretlen ifjú bátorkodom az Orziak, 's Rádaiak barátját fontosabb dolgai közt megháborítani: de szabad leszz talán reménylenem, hogy nem fog a' Tekintetes Úr egy 's két szempillantást tőlem sajnálni.

Olvasván a' Hazai Tudósításokbann a' M. Ország régi Mappáiról való tudós vetélkedéseket, figyelmetesebb lettem erre a' tárgyra, 's ezen vetélkedéseknek gyümölcse ezen kis tudósítás, mellyet nem mertem az egészsz Magyar Tudósság elébe adni, hanem csak a' Tettes Urnak bátorkodom azt bé mutatni, mivel azon tisztelet, mellyel a' T. Úr eránt viseltetem, olyannak festi én előttem a' T. Urat, mint a' millyen valósággal, a' ki t. i. a' nálánál sokkal kissebbet sem fogja ki nevetni, meg utálni.

Ezen gondolat bátorított engem arra, hogy a' T. Úr előtt a' M. Ország régi Mappáiról való ítéletemet ki mondani bátorkodjam. Nem szóllok a' Münster Abroszáról, hanem csak a' T. Úrtól ugy

nevezett Pataki Abroszról, és az Orteliusban lévő *Descriptio Hungariae*-ről. Müller Úr azt mondja, hogy mivel Ortelius *Theatruma* 1573-ba jött ki, a' Henricpetri typusa pedig az 1577 eszt. említi, tehát amaz ennél régibb. De mindenik Abroszt Lazius készítette, azomban mind a' 1573-dik, mind az 1577-dik olyan esztendő, mellybenn már Lazius nem élt, azt kell hát ki keresnünk, hogy mindeniket mikor készítette, és adta ki Lazius, 's ha ezt ki keressük, meg leszsz oldva a' esomó. Hogy mindenik Abrosz Lazius valamely könyve mellé készült, bizonyosnak tartom, 's az Orteliusbann lévő Abrosz melly könyv mellé készült, azt bizonyosonn is tudom, a' Patakit ki találhatom.

A' mi tehát az elsőt illeti, aznak titulusa ez: *Descriptio Hungariae W. Lazio auctore*, így van ez feltéve az *Ungrisches Magazin* 393. oldalán is az első Kötet negyedik darabjába. De nem sokkal ez előtt meg fordulvann kezemenn Fréhernek *Theatrum Virorum eruditione clarorum* nevű munkája, hol ez a' titulus úgy emlíődik, mint Lazius valamely könyvének czimje, még akkor gondolkoztam felőle, ha az Orteliusbann lévő Abrosz nem ehez a' munkához készült é? 's meg sem csalatkoztam. Mert történetből akadvann kezembe Khauz Florian. Constantin Ferencz *Versuch einer Geschichte der Oesterreichischen Gelehrten* nevű munkája, mellybenn Laziusnak tudtomra leg tökéletesebb biographiáját lehet találni. ott a' 169 old. a' VIII. szám alatt szóról szóra ezeket találtam. Ich zeige gleich anfangs an, dasich diese Numer dem Hn v. Schwandner zu danken habe. azután a' Lazius könyve titulussát mondja meg: *Des Khönigreichs Hungern sampt seinen eingeleibten Landen Grundliche, vnd Wahrhaftige Chorographica Beschreibung. Wien bey Michael Zimmermann 1556 in 8°* azután: Lazius schreibt sie Erzherzog Karl v. Oesterreich zu und machet gleich im Eingange Meldung, das ihm von dessen Herrn, Vater Kaiser Ferdinanden dem ersten, eine chorographiam des Khönigreichs Hungern zu stellen befohlen, und darzu die erfahresten leuthe zu hilf wären gestellet vorden. Die vom Lazius verfertigte Mappam Hungariae selbst worauf diese Beschreibung gerichtet worden, findet man in des Abraham Ortelius *Theatro Orbis terrarum*. ed. Antwerp. 1573.

Es így az Orteliusba lévő Abrosza Laziusnak leg alább is 1556 eszt. készült. Innen mérvénn tehát ennek régiségét, mellyik fog már régibb lenni? ez é, vagy a' Pataki? Én igen egy ideűeknek tartom őket. Okaim ezek. Ha a' Pataki Abroszonn nyilván ki van téve az 1556 eszt. és ha az, az 1556diki háború piaczt adja elő, úgy akkor

tájba is kellett neki készülni. Tudom ugyan, hogy azt mondja a' T. Ur, hogy azonn a' tájonn a' Mohácsi veszedelem előtt, és öltá szüntelen lángolt a' háború, és így azt a' táblát Láziusnak nem kellett éppenn az 1556-dik esztendő miatt metszetni. De szabad legyen erre azt mondanom, hogy van Láziusnak egy kis Munkája: *Rerum Contra turcas in Pannonia, ad Baboczam, & Szigethum a. 1556 gestarum narratio* — nem lehet é, hogy a' Pataki Abrosz e' mellé készült? mert hogy a' Láziusnak nem a' de rebus Wiennensibus írt munkája mellé készült, azt merném állítani, mert a' nem I. Ferdinánd Uralkodása, 's hadakozásai felől van írva, a' mint a' címje is mutatja. *Vienna Austriae. Rerum Wiennensium commentarii in 4-libros distincti, in quibus celeberrimae illius Austriae civitatis exordia, vetustas, nobilitas, magistratus, familiaeque ad plenum (quod aiunt) traduntur.* Basil. 1546. E' Láziusnak leg első munkája.

Ezek azok, mellyeket a' T. Urnak tudtára adni akartam, mellyek noha kevés figyelmet érdemelnek is, örülök még is, hogy most leg alább egy fontosnak látszó dologgal alhattam a' T. Ur elébe, mellyet másként cselekedni nem bátorkodtam volna. Örülök, bár tudom hogy ez egynehány sor nem fogja a' T. Urat egy Ifjúra figyelmetessé tenni, bár leg kisebb reménységem sincs hogy azt elérhessem, a' mit némü nemüképpenn czélomnak tettem volt. Meg vallom ugyan is, hogy irégylem egy olly ifúnak sorsát, mint Vitéz volt, a' ki egy K—yt nyerhetett ifjúságabann vezérül.

De ki az, a' ki illy maga hitséggel bátorodik olly valami után ásitozni, a' mit csak a' szerencsésebb születésűek nyerhetnek meg? Szabad é reménylenem, hogy egy kis vissza emlékeztetés után reá fog a' T. Úr esmerni egy olly ifjúra, ki talán valaha volt olly szerencsés, hogy a' T. Úrtól esmertetett, vagy leg alább annak anyára, ki életében a' Kazinczy Tks ház esmeretségével dicsekedett. Bölöni Ágnesre? De szinte hét esztendeje már hogy ő a' sirba fekszik 's gyermekének nem volt többé alkalmatossága hogy a' T. Úrtól közelbb-ről meg esmertessen.

De mit is vágyakodom én arra? Inkább ha hibás volt tudósításom, bocsánatot, 's meg igazíttatást instálok, a' ki magam kegyes gratiájába ajánlván, vagyok a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja
Kölcsény Ferencz, a' Debrec. Ref. Collegium-
bann tamló Deák. m. k.

[Eredetije a Szemeretár I. kötetében.]

1299.

Kis János — Kazinczynak.

Nagy Erdemű Barátom!

Én, a' mint utolsó leveledben eltalálád, már Martz. utolsó hetétől fogva Sopronyi predikátor vagyok. Sokan félték és velek magam is féltém, hogy talám a' szokallan német nyelven elvesztem azt a' szép hírt 's nevet, mellyet mint magyar predikátor a' mi tájékunkon nyertem. Most annál nagyobb meglepéssel írhatom, hogy a' Sopronyiak előtt nyert kedvességet, mellyel ditskedhetem, oly mértékben, a' mellyben tapasztalom, még tsak álmodni sem tudtam volna. Tsak tartós legyen, tökéletesen meglepéddel új lakásommal. Dolog itt ugyan több van, kivált a' munkás hétben (mert minden második hét pihenő hetem), mintsem Dömlöknön volt, de mind azok a' környülállások, mellyeket mint a' városi lakást ajánlókat leveledben feljegyeztél, én előttem is igen fontosak. Ugyanazért nem reménylem, hogy valaha megbánjam idejövésemet.

Sem verseim' 2dik tsomóját, sem munkáid' első kötetét még nem vettem, minthogy a' Jó'sefnap i vásárkor bontakozásban voltam; de még a' két hétben bizonyosan fogom mindeniket venni. Institoris, megvallom, engem igen elidegenített magától azzal, hogy három manuscriptumom már jó időtől fogva hever nála, a' mellyekről pedig szentül ígérte, hogy 1807-ben ki lessznek nyomtatva. Még Novemberben tudakozódtam tőle felőlek: egy betűt sem felelt. De Néked talám jobb szerentséd lessz hozzá, vagy talám előttem esmeretlen elégséges okok tették őtet eddig kösedelmessé. Én minden esetre, mihelyt verseim' második tsomóját veszem, 's rajta általestem, azonnal leküldöm hozzád mind a' két tsomót, 's kérni foglak, hogy tégy velek tetszésed szerént. A' kiadást is méltóztassál egészen tetszésed szerént kormányozni.

Grammatikádnak tellyes szivemből örülök. Az egy megbetsülhetetlen ajándék fog lenni 's régen kívántam már én is, hogy válalnád egy olly munkának írását magadra. Megjelenését nagy nyughatatlansággal várom, könnyen meglehet, hogy, ha érkezem, én itt a' Gymnasiunban lévő Tanulóknak a' Magyar nyelvben órákat fogok adni. Akkor Grammatikádnak erre a' végre is igen jó hasznát vehetném.

Pályairásom' német fordítását sajnálom hogy kézírásban meg nem küldhetem; az már könyváros kézben van. Annál inkább szük-

séges lett volna pedig a' Te kezeidben kerülnie, minthogy én is mostani zavarjaim között egészen mostoha atya kénteleníttettem lenni. Ha még módját ejtethem, azon leszek, hogy még is hozzád küldhessem, minekelötte sajtó alá jőne.

Hát Himfy tsak *Regéit* küldötte-meg 's nem *Szerelmeit is*? Ezek is, hihető, nem sokára amazok után fognak következni. Minden esetre ajándéka százszorosan meg lesz fizetve. Melly igen megtanultad a' lekötelezés' mesterségét.

Pápay Sámuel is megtisztele engem új munkájával, mellyről leveledben emlékezel. Tsak a' napokban vévén 's csoportos foglalatosságaim még tsak az állalnzésre is időt még eddig nem engedvén, ítéletet róla nem tehetek.

Nem kevéssé válik betsületére szivednek az a' szép enthusiasmus, mellyel Ninid' védelmezésére kikeltél. Szívemből kívánom, hogy mennél jobb fogantatja legyen jó szándékodnak. Nem is könnyen lehet mást várni, midőn a' szívet az atyai indulatok 's a' hathatósan elő hordott okok együtt ostromolják.

Kellemetes miscelláidat szívesen köszönöm, sajnálom, hogy Bétshez közellétemre sem tudom azokat újabbakkal vissza fizetni. Én anynyira el vagyok foglalva hivatalom' dolgaival is, de kivált az esmerkedés végett szükséges látogatásokkal, hogy tsak nem semmi időm sem jut másra. Minden a' mit itt létem öltá a' literaturára nézve tettem, abban áll, hogy két már készen volt manuscriptumot nyomtatás alá adtam. Egyik czekek közül Görög régiségeket foglal magában, a' másik N. Britannának Wendeborn szerént leírását. Az utolsót egy Predikátor barátommal epitomáltattam. Szándékom lévén egy két alkalmasabb predikátor társomat az írásra serkenteni, azt gondoltam, nem gyakoroltathatom tehetségeket eleinten hasznosabb próbákon, mint utazásokon 's a' t. Ösztönzéseimre három közülök már küldött is hozzám Nemzetek' esmeretét tárgyazó fordításokat. Én ezeket (ha érkezem talám magam is dolgozom velek) egy ilyen közös titulusu Gyűjteményben szándékozom kiadni:

Nemzetek' és országok' esmérere.

Az első darabot most nyomtattatom.

A Görög régiségek Eschenburg szerént készültek. A' régi literaturához szükséges egyéb munkákat is talám kitsinyenként lefordítom. Leginkább ugyan a' fíjam' kedvéért foglalatoskodom most az ilyenekkel, hogy a' mit nem tudok, megtanuljam, 's a' mit elfelejtettem,

eszembe juttassam, hogy annál alkalmasabb legyek fíjam' tanítá-sára. De azt gondolom a' közönségre nézve is jobb lesz valami, mint semmi sem. Legjobb volna ugyan inkább keveset con amore írni, 's a' tökéletességhez mennél közelebb menni. De én olyan szerentsés sem eddig nem lehettem, sem ezután nem lehetek. Con amore tsak annyiban dolgozom, a' mennyiben a' tudományok terjesztését kimondhatatlanul kívánom, 's azért minden üres órát legörömostobb fordítom akármiképp is ezen végre. Nem Con amore ellenben annyiban, a' mennyiben mindüntalan félben szakasztó tisztí dolgaim sem eddig nem engedtek, sem ezután nem fognak engedni *időt* az írásra, annyi időt t. i., a' mennyi kellene a' tökéletességhez közelítő munkának elkészítésére. — Legjobb volna egészen elhallgatni, de trahit sua quemque voluptas, az én *voluptasom* az, hogy a' M. literaturát mozdítsam elő, ha szintén középszerű írások által is.

Lakosnak utolsó levelét tegnapelőtt vevém. «Ha Kazintzynak írsz, így ír a többek között, emlékeztessd reám. Mi egymásnak elvesztünk. Én nem írok néki, mig Marietta Biondinit meg nem küldhetem, melly néki lesz ajánlva» Mariettájáról irtt e már Néked valamit? Ezen román a' nekünk küldött próba szerént a' bámulásig eleven festés fog lenni, de attól félek, hogy ugyan a' szerelem' scenainak igen eleven festése akadályoztatni fogja az imprimaturnak reá nyomását. — Lakost is meghívtam társnak a' Journálíráshoz, mellynek részemről mostani változásom, legalább eleinten, új akadályt fog vetni. De egészen tsak ugyan nem mondok még le elébbeni szándékomról.

Bétsi útachoz annál szivesebben kívánok jó szerentsét, mennél édesebb örömet gerjeszt bennem az a' reménység, mellyet látogatásod eránt nyujtasz. Házassági boldogságot, mellynek újabb újabb bizonyságait mindenkor új örömmel értem 's édes részvétellel érzem, az ártatlan örömek' védelmező Istene tegye mennél tovább állandóvá. Öllek a' szives barátság' szent indulatjával.

Sopronyban Máj. 21-dikén 1808.

Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1300.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 24-dik May, 1808.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Mennyi minden felé a pulya, itt le irandó anecdotácskábul is láthatód. — A Somljai határon még mikor a tavasz nyitával a vizek meg nőttek, az országos posta utnak közepette egy hidat az árviz el rontván, máig is igazittatlan vagyon — a mult napokba egy abschitos katona, két igen szép kised leánykaival szckeren az édes Anyja látogatására akarván menni, azon hid nélkül lévő veszett posványba fuladt leánykaival — melj szomorú esetet a hegyről valami pásztorok meg látván: hirt tettek Somljóra, ott harangok férre veret- tetvén, segítésére ki tódult a nép, de akkor se jelent meg senki a vármegye tiszttyei közül, se chyrurgus — kin lévén már a nép, néz- tek egy más szemibe, de senki se tudta segiteni, még egy uszni jól tudó kovács mester ember életének nemes el szánású veszedel- mettetésével belé ugrék a veszett posványba, halva a veteranus katonát előb karjába szoritva egyik kis leánykáját, azután uira belé szökvén a másik leánykát is csak ugyan halva ki hozá — Az egyik leánykának pulsussa vert ugyan még akkor, de nem volt ki segitcsen, és gondold, azon hely országos. posta ut közepette máig is csináltlan vagyon. Én meg értvén a kovácsnak szép cselekedetét, illő jutalmául küldöttem egy kis ajándékot, és találkoznak oljanok, kik ezen csele- kedetemct gúnyolják. — Hogy eszt cselekedni tartoztam, a Te szép lelked által fogja látni, de hogy egyéb eránt se tettem semmi gúnyo- lásra méltót, közlöm véled azon leveleimet is, melj mellett küldöttem be a Plebanusnak kis ajándékomat. — Én ugyan a pulyák gúnyo- lásával se nem gondolok, se azért meg nem szünöm teljesiteni asztot, a mit emberiségem szent kötelességinek ismerek. — Bezzeg a Krasznai vármegyei, haszontalan Sardanapalus Fő Ispány iránt méltóbban mondhatná királjunk, mind a Biharirul: hogy nem lehet vélle meg elégedve és hogy szükség volna ezen vármegye zavarát rendbe szedni: Tudom el is mondaná, ha tudná, hogy foljnak itt a dolgok, — ret- tentő dolgok történnek itt, Barátom, isszonyodom csak reá is gon- dolni, mit csinálnak itt a Vármegye Tiszttyei.

Nagy köszönettel tartozom Néked, hogy édes Atyám és Lőrincz testvérem hamvaiknak olj szép, olj becses áldozatot tettél a Hazai Tudósításokban. — Ebbül Schwartner Úram is meg értheti, hogy van régib Magyar Kalendarium is, meg tanulhattya aszt is, hogy ne kébzelve magába, hogy már mindent látot, és semmi sincsen oljas, a mit ne tudna, vagy nem látot volna.

A Tordai vén lantos recensioját az Austriai Annalisokba gyönyörűséggel olvastam; a Nagy Ferencz odáit nem ismerem — de Te recenselván azokat, kétségem se lehet az ítélet tételnek tökéletessége felől.

A minap találkozám Wesselényivel, és kérdezősködék, hogy a Csokonay Sir köve mikor ál fel, mert eő is ad, ugy mond, valamit annak fel álitására, meg teczván nékie a Halhatatlanságrul irt éneke, meljet a táiba olvasot. — Wesselényi ítéletem szerint előb is adhatta volna a segítséget. Azomba a mint már egyszer írtam Néked, mi ne várjunk több segítséget, hanem légy azon, hogy a Sir kő áljon mentül előb, a mi a végre a be került pénznél töb kívántatik, aszt örömmöst ki pótlom a magamébul.

Tertina nállam kétszer volt, egyszer magára, másodiksor nem eő hozta ide testvéremet, hanem a testvérem hozta ötet ide. Ha fekvésünrül aszt beszélte, hogy az rettenetes állapotú és olj süljos, a meljen minden szelid érzésünek meg eshetik szive, a leg szentebb igasságot mondotta, meljet már magam se kívánok előtted, mint leg bizodalmosabb, legszerettebb Barátom előtt titkolni. Azon keserves Sorsba vagyok heljheztetve, hogy attul sanyargattatom, az epesztü napjaimot, a ki életet ada, olj édes Anyám lévén, ki minden ki gondolható úton, módokon abba leli gyönyörüségét, hogy éngemet meg fosszon mindentül, a mi e' világi életemet gyönyörüségessé tehetné; isszonyatos az én állapotom, olj isszonyatos, hogy ha aszt részenként le írnam, sokan kételkednének le írásom valósága iránt — kébezhetetlen [!] lévén, hogy Anya cselekedhessék oljat, még pedig olj ember és olj fiú iránt, a miljennek lelki ismeretem gyönyörü nyugodalmaival ismerem magamot. — Meg engedgy, kedves Barátom, hogy keserves Sorsom raizolattyát félbe szakasztom, keserves annak csak emlékezete is, és minden szempillantatomat úgy kell használnom, hogy sorsom süljos, — szánásra méltó állapotját úgy viselhessék vállaim — hogy okairul és okozójáru ne gondolkodgyam — mert azon terühnek el viselhetésére már is annyira meg gyengültem, hogy komor szempillantatokba meg lépvén [!] szivemet, hirtelen kell más

tárgy figyelmére forditanom gondolatimot és foglalatosságimot, hogy süljos veszelj ne lepjen meg.

A Corona imperialis meg magyarosítása nékem [nem] csak jó magyar hangzására, hanem Botanicus értelmére nézve is nagyon tetszik. A mi pedig azon tetszésedet illeti: hogy néhai édes Atyám, Lőrincz testvérem, és más nevezetes emberek írásaikkal szaporítsam Autographiai gyüiteményedet, igen is nagy örömmel fogom aszt teljesíteni, és nem sokára eggj jó csomóval kedveskedem Néked.

Hogy Genie olj egészséges, és hogy Phigiehez annyira hasonlít, képzelheted mennyire örvendem, mert én mások örömeibe való gyönyörűségemet, napjaimot tápláló — sok azok számát nevelő áldásnak tartom. Csókold meg heljtem, én is meg csókoltam leveled szélit, meljet Genie száijába vett volt.

Feleségem Tégedet, Mélt. Grófnéddal egygyütt tisztel, kinek én kezeit csókolom és meg változhatatlanul vagyok igaz hiv tisztelőd

Cserey Farkas mpr.

Gr. Heisternek jövő postán el küldöm a M. Wásárheljen készült francia irást. Maga *Aranka* készítette asztot, és annak irásáért is gyönyörködöm abba, hogy eö nékem Barátom, még pedig oljan, a ki szeret éngemet. — Ohaitom látni a Barcsay sirkő irását, én magam is valamint a pánczélos vitézen, ugy az egész monumentum Strukturáján fen akadtam, és még akkor meg irtam az Ipomnak, hogy a mennyibe szerencsém van szép izlésedet ismerni, nehezen hiszem, hogy az heljbe hagyásodat meg nyerje. —

Tisztelendö Vice Esperest, és Plebanus Uri

Nagy meg illetődéssel érttem azon minden szelid érzést méltán borzasztható esetet, melj a Somljai határon történt, egy szegény absitos katona két kised leánykaival veszett posvány üregébe fuladván. — Valamint egy részrül nem gyözök eléggé csudálkozni ezen Vármegye Elöljáróinak olj magok, és Hivatalbéli szent kötelességekrül való el feleitkezéseken, hogy országos posta utnak közepette azon veszedelmes heljet olj hosszú idöig jobbitás nélkül hagyták, és a midön ezen szerencsétlenség meg történt is, el mellözték minden olj segitö eszközök teljesítésit, meljeket a felebaráti Szeretet, Tiszti hivataljok, és a mivelt ésszel egybe kötöt józan okosság jovallanak — ugy más felöl érzéseimnek leg nemessebb voltát gyönyörűség kellem-

jével tölti el azon Somljai lakosnak kereszténységgel, és az emberiség, felebaráti szeretet leg magasztaltabb nemével teljes maga szép el szánása, mely szerint önnön életének veszedelmeztetésével kívánt szerencsétlen ember társán segíteni. Az illy nemes cselekedet nem csak köz dicséretre, sőt köz háladatosságra is érdemes, és méltó aszt meg jutalmaztatni, a ki emberisége kötelességének teljesítésébe iljeten módú dicső jutalmát találta. Ne terheltessen Tisztelendő Vice Esperest Úr ezen derék Polgárnak, Kállai nevezetű becsületes kovács mester embernek az ide zárt 20 Rftokat nevembe által adni, és meg mondani nékie: hogy az emberiség leg szebb kötelességének tartom ezen kevés ajándékkal is valamennyire nyilvánosságossá tenni szép cselekedetébül, keresztényi bátor el szánásából származó hálaadó érzésemet iránta. A Tisztelendő Vice Esperest Urat pedig Hazafi nagy bizodalommal kérem, bocsássa hathatós fohászokodásit az Egekhez, hogy a mindent tehető Alkotó juttassa valahára ezen annyira el vadult környéknek sorsát azon boldog derülésre — hogy annak kormányján légyének tisztí hivataljok szent kötelességeit értő, a keresztényi szelidséget, emberiséget, a lélek és Szív mivét becsületbe tartani és tisztelni alkalmas Elöljárók. állandóul lévén etc. etc.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1301.

Kazinczy — B. Prónay Lászlónak.

Fő Méltóságú Báró, Fő Ispán, 's Belső Tanácsos,

Kegyelmes Uram!

Tegnap estve vala örömöm venni azon két képét Excellentiád-nak, melyet nékem Dr. Kovács Úr küldé. — Az atyai érzések, ha a' gyengeségig mennek is, jól állanak. Mentse-ki tehát Excellentiád, hogy itt elgyengülve azon scénámat festem, a' melly alatt a' tekerestet kibontottam:

Fél esztendősz lyányom az anyja' emlőjét szopta, midőn a' nagyobb képet nőmnek mutattam. A' gyermek abba hagyta a' szopást, felült, kinyújtotta a' kép felé a' kezét, és a' mint azt neki oda adtam, mohonsággal hajlott előre, 's eggyszerre a' szájához vitte azt. — Accepto augurium! kiáltám, mint Paulus Aemilius a' fijának; 's örültem a' gyermek' instinctusán, akár az Excellentiád' tiszteletét, akár

a' mesterség' szeretetét jövendőlje az. — Hogy a' lyányom tanúlt, tudós asszony légyen valaha, azon igyekezni soha nem fogok, sem anyja nem, a' ki az ollyat útálja: de azon igen is fogok, hogy a' gyermek az olyan férjfiakat, mint a' kinek képét esókolta, szent tisztelettel tisztelje, 's hazáját 's ennek nyelvét szeresse. Miért ne lehetne ő is egy parányi Cornélia, Porcia?

A' kézesók Révaira emlékeztet. — Húsz esztendeje lesz, hogy nékem Excellentiád felől írván, valamit ollyat írt, hogy Excellentiádnak, szent hazafiúsága miatt, kezét megcsókolta e vagy csak akarta. — Misemondó egy Protestánsnak! holott azt ő bizonyosan nem fogta volna a' Primásának cselekedni, kit az Orczy versei elébe tett Dedicatióval olly szépen ada által a' halhatatlanságnak. — Melly ember vala ez a' Révai! És még is ötlet *eggy* gyengéje miatt mint nézi némelly pulya teremtés. — A' holt ember' bántása védelmet kíván minden jótól. — Én meg fogok szóllamlani mellette.

Ezen két czikkely után, mellyeket Excellentiádnak nem volt szüksége érteni, de igen nékem elmondani, már most a' Pályairásra térek.

Jól elhaladtam benne, 's azt jövendőlöm, hogy ha nem mesteri kéz' míve is, de olyan, hogy *azok*, a' kik nem tagadták-meg némelly eddig tett próbáimtól tetszéseket, ezt gyönyörűséggel fogják olvasni. Én legalább ha valaha valamit, ezt a' legnagyobb gyönyörűséggel írom, dolgozom. Bár csak hosszacskább volna az idő kidolgozására! Soha én Excellentiádnak parancsolatja nélkül pályairás dolgozására magamat nem adtam volna. Nem tudom, bizatlanság volt e az bennem 's szemérem, vagy tunyaság, vagy csak phantazia, de a' pálya koszorúját sem nem kerestem soha, sem nem is óhajtottam. Most fellépvén a' fővenyre, 's meleg szívvvel dolgozván Dissertatiómon, megvallom, hogy annyira óhajtom, hogy igyekeztem megkoronázassék, hogy ha más valaki kapja-el *Kisen kívül*, azon el fogok szomorodni. — Légyen! Akár nékem nyújtatik a' koszorú, akár másnak, elég jutalmam lesz, azt mondhatni, hogy a' jó elősegállésén én is igyekeztem, s az Excellentiád parancsolatját teljes szíveimből, teljes lelkemből és minden erőmből igyekeztem végre hajtani. — Épen ez a' kevélységig ment óhajtás kívánja tőlem, hogy a' munkának mind oeconomiáját, mind egyéb különösségeit titokban tartsam. Azonban azon leszek, hogy míg a' munka Tübingába küldődik, azt Excellentiádnak magam felolvashassam, melly annyival inkább meg

fog történhetni, mivel ez idén, 's talán már Júniusban, Bécsbe kísérem a' Napamat, ki oda egy ott szerencsésen megnyert pere 's két Saleziána testvérjének meglátása miatt megyen. — Édes nékem az a' gondolat, hogy Excellentiád ezen engedelmeskedést a' maga személye szent tiszteletétől venni méltóztatik; — édes az, hogy lelkem, melly magyar melegséggel ömlik végig a' munkán, de azzal az okossággal, mellyet főlem a' hetedfél osztendő emlékezete kíván, az Excellentiád lelkében visszazengeni fog. Bár csak akkor Báró Sándort Pesten lelhetném, kit, valamint magát Excellentiádat diatribém nem hallgatójának, de igazítójának óhajtok! —

Görög Mottómat megváltoztattam. Nékem nem jó a' hatalmas ellenfélnek *παράξον*-okat kiáltozni. — Flég volt 2387 napig! — A' helyett egy, már nem élő, Német Iónak versei között választottam öt szót. Ezt sem írom-le, attól tartván, hogy a' levél nem jut-el Excellentiádnak kezeihez.

Excellentiádé lévén, parancsolatja által, irásom, alázatosan kérem, méltóztatnék azt gyarapítani az itt következő kérdéseknek feloldozásával. Pesten lévén Excellentiád, ott az általam óhajtott tudósításokat könnyű beszédeni. Itt szedett tudósításaimra nem merek támaszkodni.

1.) A' tótól beszéllő Vármegyékben, 's a' ráczúl beszéllőkben Horváth Országban és Slavoniában, szóllott e valaha Vármegyék' Gyűlésein valaki tótól vagy horváth nyelven, mint a' hogy a' magyar Vármegyékben és a' Diatákon szabadon szóllottunk 's szóllunk magyarul? — Óhajtanám, hogy igaz volna az a' felelet, hogy nem szóllott tótól és horváthúl soha senki!

2.) Juridicum soha nem folyt e németül Jósefnek uralkodása alatt? A' Septemviratus és Kir. Tábla, úgy e, soha nem ítelt német nyelven? Soha nem írt a' Subalternumokra, Dicasterialis Táblákra, Kir. Városokra németül, sem a' Magyar Cancellariára nem? Én legalább úgy tudom, 's úgy tudja az Ipam is, és a' Kálvinistává lett testvér bátyja, ki még akkor meg nem vakúlva volt két testi szemire, 's a' Debr. Distr. Táblánál szolgált! —

3.) Jósef a' Juridicumoknak mikorra rendelt volt terminus praeclusit, melly után ott is német nyelven folyjon minden?

4.) A' Kassai Acadeániánál német nyelven még egy Prof. sem tanított. De nem tanított e valamelyik az Országnak valamely más Acadeániájában? 's az Universitásban? — Én ezt Prof. Schédiustól megtudhatnám: de titkot akarok még most csinálni dolgozásomból.

5.) A' németre fordított dissertatiót Tubingába mely úton kell kiküldeni? Dilizenszon e, vagy elég volna Kiliánnak adni Juliusnak utolsó napja előtt, 's Cottának még idejében megküldeni Postán a' Kilián recepisséjét?

Esedezem Excellentiád előtt alázatosan, méltóztassék nekem ezen 5. kérdésemet megfejteni; mellyek után mély tisztelettel maradok Excellentiádnak

alázatos szolgája
Kazinczy Fer. mpr.

Széphalom, Máj. 26. 1808.

[Eredetije a b. Prónay László péczeli levéltárában.]

1302.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 31. May 1808.

Mein Herr Professor,
verehrungswürdiger, theurer Freund!

Ihren Catalog übergab ich Herrn Moses Kézy selbst kurz darauf, als ich ihn von Ihnen erhalten hatte, und die Zeugungstropfen sind bereits in Kaschau, ich mache Ihnen damit ein freundschaftliches Geschenk.

Wären sie je wirksam, so wünsche ich, dass sie es bei Ihnen seyn sollen, nicht nur damit Sie diese gewünschten Vaterfreuden kosten können, sondern auch dass unser Vaterland Söhne erhalte, die an Geist und Körper *Ihre* Kinder sind. Wären doch auch bei Ihnen die hindernden Umstände diejenigen, welche diese Tropfen bey andern so glücklich gehoben haben!

Ich bin kein Apologist von den Erfindungen meines Schwiegervaters, besonders bei diesen nicht, von denen nicht ein Tropfen je meine Lippen berührt hat; das aber versichere ich Sie, dass es einige Familien in der Gegend gibt, die in dem Glauben stehn, dass Er sie zu diese Freuden verholten hat. Ich lerne aus Nikolais Reisen Th. VI. S. 547. dass in solcher Verlegenheit der heil. Cajetan helfen könne. Er setzt hinzu: «Wir Ketzer erwarten in solchen Fällen keine Hülfe von der Vorbitte des Heiligen, sondern verlassen uns auf natürliche Mittel.» — Soweit Nikolai. Ich erwarte solche Hilfe

nicht einmal von dieser Tinktur. Ich ward den Xten Nov. 1804. Gatte, und dem 8ten August schon Vater. Es war mein Stolz, das so geschwind geworden zu seyn, und ich betrachtete meine *Liebe*, mir noch immer unvergessliche Phigie, als wahre Spolia opima. Sie ward durch die Brust ihrer Mutter genährt, und nun ging ein Jahr vorbey, dass ich nicht wieder Vater ward. Aber den 4-ten Xber 1807. gab mir der Himmel eine zweite Tochter, die ganz das Portrait ihrer verlorenen sehr schönen Schwester ist. Jeder, der sie erblickt, sagt das, ohne dass wir in ihm den Gedanken weckten. Sie kennen Vaterfreuden ohne sie je noch gekostet zu haben. Es ist nichts süsser in der ganzen Natur. Vergeben Sie mir also meine Schwachheit, dass ich mich in Ihnen ergiesse. — Sr. Excell. B. Ladislaus Prónay schickte mir unlängst seine Porträte in Kupfer gestochen. Das eine ist halb Folio, das zweite in 8°. Als ich die Rolle erhielt, lief ich damit zu meinem Weibchen und dem schönen Kinde, um das Bild die Mutter sehen zu lassen. Das Kind sass auf, erhaschte das Blatt, und in dem Augenblick war es zu ihre Lippen gedruckt. *Accepto augurium*, schrie ich auf, wie einst Paulus Aemilius. Sey es ein Omen, dass das Kind solche Männer, wie Ladislaus Pr[ónay] verehren wird, gelte dies der Kunst, so freut es mich ungenuein. Ich wünsche nicht, dass meine kleine Eugenie einst als gelehrtes Frauenzimmer glänzen soll: aber ich wünsche, dass ihr Geist bildung habe, und empfänglich für alles Geistigere, Edlere sey. — Ich komme von meinem Mittags Essen, und überlese was ich schrieb. Nun helfe Ihnen St. Cajetan, Graf Török, und Nikolais natürliche Mittel. Zu meinem Patron aus den dreyen würde ich mir den heiligen, den Nikolai anruft, wählen.

Sie werden wohl wissen, dass ein ungarischer Patriot (so nennt er sich) in Cottas Allgem. Zeitung einen Preis von 100 Dukaten auf die Lösung seiner Preisfragen wegen der ungarischen Sprache gesetzt habe. Einer der verehrtesten Patrioten Ungarns hat mich aufgefordert mein Glück zu versuchen. — Noch habe ich den Cirkus nie betreten, und es war mein Vorsatz ihn nie zu betreten. Aber einem Ladislaus Prónay, den ich so unbegrenzt verehere, den ich von jeher den Vay József der Lutheraner zu nennen gewohnt war, konnte ich das nicht abschlagen. Es sind ohngefähr 10 Tage, dass ich an diesem Werke arbeite. Ich schreibe die kleine dissertation ungrisch, und weil ich

sie nur deutsch, latein oder französisch einschicken darf, und weiss wie wenig lateinisch, wie wenig französisch das ist, was wir gemeinlich latein und französisch aufsetzen, so will ich dann auf das Titelblatt meiner deutschen dissertation schreiben, Aus dem ungarischen des Verf. von ihm selbst in das deutsche übersetzt. — Wäre doch Igló näher zu Széphalom, dass Sie mir meine Deutsche dissertation übersehen, und ihre Ungleichheiten ausgleichen könnten! Ich werde wohl Herrn Nitsch darum ersuchen. — Ob ich gekrönt werde oder nicht, gilt mir fast gleichviel, wiewohl ich von einer einzigen Rücksicht bewogen, — einer, der ich mich gar nicht zu schämen habe — sehr wünschte, dass ich es werde. Genug ich werde etwas gutes gethan, genug ich werde P'ronays Befehl vollzogen und meiner Erfurcht, die bis zur religiositaet geht, gegen ihn meinen lauten Beweis gegeben haben.

Ich weiss nicht, wie mancher es thut, dass er so viel in so kurzer Zeit schreiben kann. Sie sollten sehen, wie viel ich an so wenigem arbeits. Diese Kleinigkeit, dieses abgedroschene Thema gibt mir so viel zu schreiben, dass ich wie Schiller, aus Tag Nacht und aus Nacht Tag schaffe, Bley unterm Kopfkissen und Papier halte, um manche Einfälle auch in der Nacht auf zu zeichnen. Parturiant montes! —

Es ist ein sehr gehässiger Vorfall, dass man den Vorschlag mit dem 2ten Theil des durch den König von Bayern belobten Werks aufgefangen hat. Ich weiss nicht, ob man in Wien ähnliche Sachen durch die Finger sehn weiss, und ich glaube dass es vor unser Regierung kein Geheimniss ist, wer solche Schriften schreibt und befördert. Unterdessen ist ein grosser Unterschied zwischen den zweyen, für den Verfasser, Beförderer gekannt, und in so etwas ertappt zu seyn. — Unser lichtscheues Zeitalter sieht diejenigen, die *schreiben*, für Leute, die gefährlich sind, oder doch es werden können an, und man versteht sich darauf, dass man den allzu freyen Flug des aller freyesten Wesens hemme lähme. Gott verwahre Sie für alle widrige Vorfälle.

Empfehlen Sie mich dem gütigen Andenken des Herrn v. Berzeviczy. Sagen Sie ihm, dass Rhédey bereits Excellenz ist. Er wird das diesfällige jurament den 9ten Juni mit der feyerlichsten Feyerlichkeit ablegen. Wenn das so fort währt, so ist das idol von Gr. Wardein bald ein unzahlbarer Excellenz-Bettler, denn er sitzt schon tief darin. Gestern erzählte man mir, dass er Sr. Maj. in eigener

Person angezeigt habe, dass er mit der Statution binnen 14 Tagen fertig ward, und er rühmte die Emsigkeit des Ober Stuhlrichters Budaházy, eines seiner vollkommen würdigen Mannes. Mein Bruder hat dreymahl resignirt: aber Rhédey acceptirt von niemand resignation. Es kränkt seinen Stolz, dass man unter ihm zu dienen sich schämen scheint. Ich würde, resignirte ich, mich nicht erbitten lassen zu bleiben.

Hat jemand in der Zips Napoleons Bild durch Rados gestochen, in Lebensfigur? Das Blatt hat 36 f. gekostet, jetzt villeicht 70 f. Es ist das beste, das man haben kann, und ihm unter allen die je existiren das am meisten gleichende. Ich besitze es, er ist in seiner uniform in dem Garten zu Malmaison, so dass man von dem Blatte nicht blos Napoleons Gesicht, Hut, Rock, Gilet, Beinkleider, und Stiefel, nicht bloss seine gewohnte Stellung, sondern auch sein Gebaud und die Aussicht des Orts kennet. Ich erhalte jetzt das Bild von unserer Kaiserin (3 f) von Hyeronimus und Joseph Buonaparte (16 f). Trachten Sie dieses Bild nach der Zips zu verschaffen, in Wien kann man es haben, auch ich habe es von dort. Mein Werk in Wien bei Hummel gedruckt, der Bogen auf 500 exemplare zu 25 fl. —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1303.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, 2d. Jun. 1808.

Érdemes, 's igen becses barátom!

Sopronyi első leveledet nagy örömem vala tegnap venni. Az épen jókor jutott kezembe. Kedvetlenségeimen, mellyek most azoktól érnek, a' kikkel a' születés öszveköltött, sokat tágíta. Ha lelkem ennyi sok hántások közt elkeseredett, ezzel vidítottam-fel, 's az ördög futott tőlem, mint Dávidnak hárfája előtt Saultól. — Ma pedig egy más nagy öröm ért: végre megkapám Daykánnak verscit a' Censúráról, mellyeket azok a' leskelődők esztendőnél tovább tartóztattak. Oh a' szemeket meresztő vakok! Megcsaltam őket. Heloíznak levelét Abejlárdhoz, mellyet még a' Leopold uralkodása alatt sem akara megengedni a' Censúra, meghagyták, mert — csak képzeld őket! — a' Christus menyasszonyát Veszta szűzévé, Abejlárdot Aulussá

csináltam, (hogy az Aulus név, melly Aulus Gelliussal is öszve van kötve, egy *Gallusra heréltre* emlékeztesse az Olvasót) s a' Klastrom neve 's ideája a' versekből eltűnt. — Az egész, csak 10. huszonkét sorú árkusra telendő munkából, tíz sorokat törle-ki a' Rhadamantus.

Te Ámort édesnek, vétlennek festetted
 'S varázsló kellemi elfogtak éretted.
 Ah, mi könnyen hata édes szavad lelkemre,
 Igéző ajkadról mint csepegett nyelvemre!
 Megejtél: izlelém szerelmed' javait
 'S Vesztának megszegém értted hagyásait.
 Tebenned egyesült elmém, becsem, reményem.
 Tenéked áldozék, tenéked gyült töményem,
 Melletted a' világ szivemnek meghala,
 'S Aulus leve neki legbecsesebb java.

Sajnálom az illy heréléseket; azok megszakasztják az olvasó örömét. De még ez nem nagy veszteség. Jó, hogy az egész Clélia Epistoláját vagy Heroidját ki nem törölték.

Daykának ezen Heroidjában van egy hely, a' hol egy verse hibázik. Már kifáradtam kipótlásában. Nem sül. Kérlek, pótolod-ki azt. Imhol az az egész passage.

Legfőbb örömit é én Ámornál találom.
Szeress! ez a' törvény, a többi pusztá álom.
 Nincs semmi boldogabb mint egy szerelmes pár,
 Kiben vágyás, ízlés, indulat együtt jár,
 Együtt enyel'g, mosoly'g, magát együtt mulatja,
 Nyelvén egy szó forog, megeggyez gondolatja,
 'S boldog csenddel nyugván a' béke karjain,
 Képzése mézet szív éden' virágjain, vagy
 Új örömet nyilni lát minden nyomain.¹
 Megnyúgodt kebelét únatság nem zavarja,
 Érzékenységeit furdáló gond nem marja;
 Kiállott jajjait homályba temeti,
 Nem dülja nyúgalmát a' múlt képzeleti.

¹ Ez és az előtte való sor Kis János kézírása.

Terjedhet e tovább a' boldogság határa?
 A' szenvedéseknek van e még édesbb ára?
 Az ember' fő java 's egy kincse Szerelmem --
 Illy boldog voltam én, míg Aulus élt velem!...

Én megvallom, hogy Daykának versei közt, két három darabot kivévén, ezt a' Clélia-Helóizt tartom a' legkevesebbé elvégzettnek. Dalai mennyieiek. A' hazának három első Poétája ő, Virág és Kis. --

Örülök, édes barátom, hogy Lakos felől valanit hallhatok. Azt sem tudom hol él és melly Regimentnél szolgál. Mondjad neki, hogy ha egymásnak meghalva látsunk is, ötet szívesen szeretem, 's Arabszból fordított menyegzői dala, etc. mindég kezem közt forog. Mariettáját óhajtanám látni akár nyomtatva, akár írásban.

Én nagy tüzzel dolgozom pályairásomat. Mottóm megváltozott. A' helyett Don Carlosból vettem egy más, melly unwarscheinlich ugyan, de benne nagy értelem van. Tartsd, kérlek, titokban; tudod mennyi függ attól, hogy az *illyeknek* mottójok ne ismértessék hamarabb mint a' bírák a' ezédulát felbontják. Im ez az: Stolz will ich den Spanier. Ezt a' Király mondja Póának. Oda czélzok vele, hogy az Uralkodó örülhet, hogy bennünk hazaszeretet lobog, mellynek egy része a' nyelv' szeretője. Ha Júliusnak elejéig látlak-meg, — mert meglátlak bizonyosan! — olvasni fogod azt; úgy inditom-el osztán.

Verseidet én olly formán akarom nyomtattatni, mint az én Marmontelem nyomtattatik. Épen így lesz nyomtatva Dayka is. Ez a' legszebb monumentum, a' mit ennek a' barátomnak sírja felett állit-hatok, 's Te, a' ki tudod, hogy ötlet nem csak mint Poétát, hanem mint embert is igen szerettem, érzed, melly kevély vagyok azon szerencsémén, hogy az ő verseit én bocsáthatom-ki. Budán 1795. harmadfél holnapig élvén tintával, már 3 órakor reggel dolgoztam Gessznernek tisztázásán, 's azt hagytam írott rendelésben, hogy ha ott veszek, te és Dayka egyesült gonddal bocsássátok-ki. Most a' történet megváltoztatta, a' mit ott rendeltem.

Himfynek elküldém a' képet, 's Postán egy levelet. Tőle még választ nem vettem. — Látom, hogy őeránta is egyformán gondolkozunk. Virág épen úgy gondolkozik.

Vallyon Norvégia mely nyelven vett parancsolatokat Kopenhágából? 's a' Szent Atya mely nyelven parancsolt nem-hitbeli dolgok eránt? — Ha ezt tudnád, ne késsel velem tudatni. Érted miért akarnám tudni. Arra kérni nem lesz szükség, hogy pályairásom felől olyyaknak, a' kiknek azt tudni nem kell, ne szólj. Szeretném elnyerni a' koszorút csak azok miatt is, a' kiknek velem most és már hét esztendő olta bajok van, 's még azt az örömmet is hábor-gatják, hogy irkálók. Így elcsendesednének.

Irtam e hogy Nini eránt sikertelen volt közbenjárásom? Az ollyas történet nem kedves: de valóban eszes ember poltolékot lelhet abban, a' mi Nininél nagy mértékben találtatik. Felfogadtam az Öregnek, hogy többé elő nem hozom; de csakugyan esedeztem Simonnak gyer-mekei eránt, kik *vétlenek*. Adná Isten, hogy ezen kérés' igazságát érezhetné szíve. —

Sajnálom hogy az etiketti vizitek sok órádat ellopdoassák. A' Luther. nép, ha Sopronyban is ollyan mint Szepesben, religiosus nép; a' Papiját Vice-Istennek nézi, és így megjelenését nagy megtisz-teltetésnek, meg nem jelenését nagy megbántásnak veszi. Annál több időd vész-el tehát, 's jaj néked, ha juhaid között meghasonlások vannak. — Görög Régiségeidet és a' másik munkádat örömmel várom. Institoris, az igaz, hogy vagy rest, vagy nem győzi pénzzel a' munkát. Verseidről másképen fogok gondoskodni. — Elj igen szerencsésen! —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1304.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

8-dik Junii 1808. A. O.

Kazinczynak Dessewffy

Egészséget, Boldogságot, Barátságot.

Ma érkezek Egerből, Pestről, 's két kedves levelekre találok annyi Kedvetlenek közt. Nem tanulhattam ki embereimtől, mellyik jött légyen elébb, az e mellyet a' posta hozott, vagy a' Szolga-Bíró-tól küldettetett? mindegyiket késő kaptam, akár az időre, akár óhaj-tásomra nézve. Ezután logény fog mindenkor menni innen Széphalomba.

Króma igen szép, tellyes feiséges egygyűsűséggel és a' leg természetesebb érzeményekkel. Fovárgormohoz hasonlítani, felette hízelkedő elmés becsület, többet ér egy magasztaló beszédnél, csak tőled telhete ki; a' köszönet és hála elfogna, el-borítana, ha szivemből ajakimon keresztül néked mérészeném bocsátani. Tőled betsűltetni igen igen sokat ér.

Nékem még csak egy Leányom van, Kedves Barátom, 's ez is beteg, fogakat hajt, de más egy, nem tudom millyen, teremtés életnek eredt Laurám kedves szíve alatt. Életem párja, a mint látod nem meddő, und da in mir auch, Kleist szerint, eine Sammlung Lieder steckt, spiritu prophético emlegetém a' szaporítandó pulyákat az eddig szaporítottakkal.

A' Bihari pulyaktól követett bálványozásról azt tartom Tacitussal: *Fallaciae serviles et novarum Dominationum provisiones.*

«Olim truncus erant, ficulnus et inutile lignum,

«Cum faber ignarus scamnum faceretne Priapum?

«Maluit esse Deum: És az ájtatos emberek térdet hajtának a' Kertek őrző Istenének, az Asszonyok pedig épülve *processióztak* a' leg nevezetesebb tagjával a' kedvelt otrombának. Olyan közönséges az Istenek imádása! de a' Szenteké, annyi Kálvinisták közt, valóság-gal figyelmetességet érdemel.

Olvastad e, miként szállította Szabó János gróf Csáki Sándort?

Oh Margita Margitája!

Lelke napja és fényje;

Oh egek ditső plántája!

Oh föld diszes reményje!

Csak egyszerre a' földön Margitát, az égben pedig napot, fényt 's a' mi leg tsudálatosabb, égi plántát tsinál belőle, és azt mind azért, a' mint alább maga mondja, mert ő Nagysága neki 's tzimborásainak egy hordó tsatárit gyomraikba tsorgattatott. Ugyan mit tudna mondani ez a' nagy poeta Buonapartéről, ha p. o. neki két hordó Bordeauxji bort küldene ajándékba? Voltér is ugyan meg ditsérte derekasan az Istenben boldogúlt Gróf Feketét a' Generalist, minckutánna ez neki egynéhány átalag Hegyallyai asszú szálló borral és frantzia versekkel kedveskedet volna; de még is a' tönjényezés közben is kintelenitetett meg vallani, hogy verseinél jobb a' bora Ő Nagyságának. Szabó János uram jobban tud hozzá; nem olégszik meg az égi plántával, *Titusnak* is nevezi Gróf Csákit, kétség kívül

a' frizúra miatt, 's utóllýára azt mondja neki, hogy *terjedjen Khilítól Jamajkáig*. Be jól láttatik tudni, *que les mauvais vers fassent les beaux jours des grands et des amans*. Én eddig tsak azt tudtam Horatiusból, *quod mala carmina scribantur aquae potoribus*, de soha nem is gondolhattam, hogy egy hordó Csatári után annyi fagyas és helytelen ideákkal lehessék elé kelni, és valakit tsak azért magasztalni, mert itattya az embert, mintha a' magyar Poeták nem értenének máshoz, tsak a' szomjasághoz, Gróf Csákiban pedig nem lehetne egyébb ditsérhetót találni a' borban való bőkezűségeen kívül.

Hízelkedő Uram, ha mit akarsz írni,
Bután ne gyalázzál és tanulj ditsírni.

Nem szólok Gr. Csákiról, de egy általlyában napról napra szaporodik nálunk minden szegletben a' szemtelen hízelkedők száma, a' szerint a' mint kevesedik érdemes nagy uraink tsoportja: mint ennek, mint annak úgy tetszik az a jele, hogy drága az élet; a' régi vásott, el-kopott vagy fótos posztóra minden féle zktákos himet kell varrni a' szegény éhes *Szabóknak*, ne hogy a' fókók láttassanak; de mennyi *magánosság* (égoisme) kell arra, hogy valaki az e'féle magasztalások felett ne pirúlljon! és mennyi butaság, hogy benne gyönyörködjen! Gr. Cs. jó 's józan eszű iffiú, ezt a' gyalázatot nem érdemlette; ismérem ötét, tudom, hogy pirosabb vala a' szeméremtől ortzája mint Szabó Jánosé a' Csatári bornak hevétül; tudja hogy millyen dolgok által kell érdemleni a' diszt, 's bizonyosan igyekszik is, hogy magát arra méltóvá tegye; jól emlékezik, hogy Attyáról senki sem irt verseket, midőn a' másoktól annyira hajházott új 's nagy hatalmú hivatalt felvállalni nem akarta. Háladosok valóban a' magyarok; a' mit akkor apja eránt el-mulasztottak, most fíján pótolgaltják Szabó János híres Poeta által — Apolló kábítsa!

Egy pár illetén rostázás a' hazai tudósításokban ki nem irtaná ugyan nálunk egészen a' hízelkedve is roszt Poetákat, de leg alább számokat kevesítené, és az újság írók nem lennének annyiszor kintelennek annyi poetai szemetet, melly tsupán a' jobbnak 's szebbnek helyét foglallya, a' toldalékokban velünk közleni. A' nyaló Prozaistákra azután jönne a' sor.

Pápai Sámuelt éppen olvasom, kár miatta félre lökni grammatikádat.

Jegyzéseidet nagy ligyelmetességgel, és haszonnal is, többször forgattam, íme egynéhány észrevételeim. Engedj meg, Barátom, de

minden muzsikabéli finyasság nélkül meg kell vallanom, hogy az en fülem is három e-t sejdít a' magyar nyelvben p. o. érted-e. Nem szóllok a' mértékről, hanem tsupán a' hangról; nem mondom azonban, hogy rosztat hal, vagy nem magyar fülű, a' kinek másképp ütögeti dobját a' hang-hordó levegő.

Se te, se én, Barátom, nem tudhattyuk bizonyosan a' *Virum bonumot* hogy ejtették a' régiek, akár a' hangra, akár a' mértékre nézve; még azt se tudjuk, *aularia* vagy *Ollaria* é Plautusnak egyik komediája, és ha mértékes verseket nem irtak volna, talán még ahoz se vethetnénk, hogy hihetőképpen nem anglus és Frantzia módra, máskép tudnillik beszéltek és máskép irtak légyen; Én nem tudom ugyan, de azért hiszem hogy úgy íranak valamint beszéltenek, mert nem volna elég természetes fel lenni, hogy egyedül az írás 's nem egyszersmind a' ki mondás és hallás szerint, mérték volna különféle versezeteiknek lábait, noha más részről a' Frantziák, a' kik már most nem a' szemnek, hanem a' fülnek hangot egyeztetnek, nem mindég az ejtés és szóllás, hanem olykor az írás módjára is szokták légyen számlálni verseikben a' szó tagokat. *Dieux* p. o. a' frantzia prozodiában egy szó tag, nem kettő: *O Dieux, à quels mortels livrez vous l'univers?!* de a' frantziáknak nintsenek mértékes, ha tsupán mindenféle bizonyos számú szó tagokból álló és a' végezeteken mindenkor vagy az egyik vagy a' másik, vagy más még alább eső sornak végsőjével hang-egyeztető versezeteik. Nálunk is a' *szabadság*-ot így írjuk: *szabadság*. Vagy hát nem közönséges a' regulád, vagy kevesebbet kell hajtani a' származásra, mikor írunk, a' mi a' mértéket nézi. Akár mit mondjanak a' németek, Kedves Barátom, két vagy három külön mással hangzó előtt a' magában hangzó nehezen lehet rövid, bár miképp peregen valakinek a' nyelve. *Ante mutam et liquidam sílaba est comunis* a' deákoknál; p. o. *patris*: de ez is tsak kifogás, melly mint valamelly különös szabadság tsak azért szenvedtetik meg a' deák prozsodiában, mivel a' *t*-ét követő magában hangzó *e* az *er*-et előző *e*-vel egybeolvad. *Schmetterndes*, magában szép, helyes kifejezés, ki nyomozza ez a' határozó azt, a' mit teszen, de ugyan hogy lehet belőle dactilust tsinálni? A *Daktilusnak* természete változhatatlan, nem függ az valamelly írónak vagy nemzetnek kinyétől akár mellyik nyelvben is. Az a' dactilus, mellyben az első szilabát hosszán, a' két utolsó pedig rövideden ki mondhatta minden akár millyen nemzetbeli ember is a' világon; de próbállya meg tsak maga Klopstok vagy Vosz *ind* előtt, *ante duas*

liquiditas et unam mutam, akár mellyik magában hangzót is rövideden ejteni? A' német nyelvnek természeti rögzössége 's így a' szükség egyedül szerezhette ezt az erő-szakot; ez a fő oka, hogy olyan darabosok a' német *hatlábosok*, és hogy azokat a' németeken kivül, kik a' magok ügyében rossz bírák, más nemzetek a' leg felségesebb gondolatok mellett is, mellyeket ollykor magokban foglalnak, egészen meg nem emészthetik. 'Te, a' ki olly jártas vagy a' görög nyelvben, leg jobban érezheted, miként zakatolná, miként dirib darabolná fel ezen szó: *schmetterndes*, vak ősz dédősünk' Homerusnak fileit, ha daktilus képében neki szalasztódna. Meg nem álhatom, hogy ezen alkalmatossággal ne hozzak elé egy új frantzia még élő Kritikust, a' ki (a' mi eddig ritka volt) nem csak hogy felette othon van a' német Litteraturában, hanem annak még kedvelője is; ime szavai: Une singularité de la prosodie allemande c'est, que, ni dans les compositions même des mots, ni dans leur position respective, le nombre des consonnes consecutives ne change la valeur de la syllabe. Ainsi dans: *entsprossen*, par exemple, la première est brève, quoiqu'il y en ait 5, tandis que dans *leben* on il n'y en a qu'une, elle est longue. De même dans *Lebens Schmerz* le premier mot est un chorée quoiqu'il y ait 6 consonnes. Il arrive de la que cette langue péche un peu par le défaut de spondées, et surtout de ces mots molosses, dispondées etc. qu'on rencontre si frequement dans le latin et qui produissent un si grand effet dans le genre sombre. La poésie epique métrique est un clair obscur, dont le clair est exprimé par le dactyles, et l'obscur par les spondées. Les nuances intermediaires, quoiqu'en dise Klopstock, sont mieux rendues par un mélange assorti de ces deux extrêmes, que par une couleur étrangère telle que le chorée; c'est aussi la juste proportion entre les dactyles et les spondées, qui rend la langue latine si propre à la poésie imitative en tout genre. Ez a proportio (számmérték) alkalmasint meg-van nálunk, p. o.

*At Pater omnipotens faecundis imbribus aether
Conjugis in dulcis gremium lactus descendit et omnes
Magnus alit magnos, commixtus corpore factus.*

Virgil.

*Szerte hatalmas Atyánk hármass képében az égből
Nősző Föld, felesége nyitott keblébe lehárván,
Egyveledik, természet és mindenek élnek alatta.*

Nem mondom hogy két egyenlő mással hangzó előtt némellykor, mikor meg szorúlunk, ne lehessen megrövidíteni a' magában hangzót, de abban az esetben is jobb' szeretem tartóztatni magamat a' mással hangzónak kettőztetésétől, p. o. *álmódott udvart* így írnam s mondanám inkább: *álmodot' udvart*. De ha el lehet betűt tsipni a' versezésben, nem látom, mért ne lehessen kettőztetni, ha hosszúra van szükségünk? és mért ne lehessen *kedvese* helyett mondani *kedvesse*? Más volna ha senki sem ejtené így, de ejtik sokan, szint-úgy mint ezen szót hamar; azonban én is jobbnak tartom hamar, mert így a' szaporaság jobban ki jelentetik, és nagyon szeretem, ha, valamennyire legalább a' szó a' jelentett dolognak képét viseli.

Akár *reménylem*, akár *reméllem* soha se rövid a' második tag, mint azért, mert duplázva van az l, mint pedig azért, mert ékezte 's nem tsapanózva jelenik meg az é; egyébaránt noha mind a' kettő vigasztallya a' szívet, jobban esik mindazon által a' fülnek a' reméllem.

Messzéről az utolsó hosszú é? rövid é? vagy a' mint tetszik?

Kisfaludi szép elmével bír; eredetiség az ideákra és képezetekre nézve nints igen sok benne, de szerentsés festő; színei elevenek, buja etsete nem katzérkodó, nagyobb mester az öszve hordott képezeteknek ki festésében, mint azoknak fel találásában és rajzolattyában; az is ki látszik a' boldogtalan szerelméből, hogy érzette többnyire a' mit ki írt. Mennyivel higabb boldog szerelme! ? Jobban hálálhattyük feleségének hajdoni mátkás durtzaságait, mint mostani kegyességét; de az Asszonyok magoknak és szeretőjeknek, nem a' Litteratúráknak szoktak végtére szeretni, és jól teszik. Leg nagyobb érdeme előttem kisFaludynak [!] a' nyelvre nézve: hogy a' kellő hangzat szerént válogatta és rövidítette a' szokat, és hogy az egy tagúakkal minden erőltetés nélkül igen mesterségesen élt légyen, némelly íztelenségeket (Geschmacklosigkeiten), mint az, mellyet emlitesz, az ő tolla is ki tsúsztatott. Olyen p. o. a' pipának a' költeményes andalgások közt való emlegetése: ezt nem lehet menteni még a' török 's magyar költő andalgóknál se, mert az ajakokon ki rontó bűdös, szédítő és tsípő füst sohase fog a' költői el ragadtatásnak tsend közt virágzó kertyébe tartozni. Nem egy költő, ha a' Török Császár andalodásai közé illene a' pipa; de tudva van, hogy a' Császárok nem andalganak. A' bűdös virág szép magában, a' szemnek tetszik, de lehet e egy rózsa, lilium 's szegfű bokréta közé kötni? Tudom én, hogy Thorius Ráphael 1628-ban egy költeményt írt a' tabákról, *hymnum tabaci*; tudom hogy *Blumauer*, *Faludi* 's mások rajzolták a' bőr-

bentzéből ködként fel tsavarodó, a' tiszta levegőbe kékessen lebegve, háló gyanánt el-nyúló, ezer könnyű formákba tekerződve mintegy úszás közt lassan lassan oszló 's végtére egyszerre el tűnő pipa és dohány füstöt, valamint a' múlandóságnak vékony árnyék képét, de más az, a' pipát a' költés és andalodás eszközei közé számlálni; ahoz a' katonás Poetához illene az, a' ki azt írta *Mac generálról*:

Mic mac.

Nous avons pris le General Mac

Comme une prise de tabac.

A' mit a' Vásárhelyi Bírókról említesz, szép, de tsak azt mutattya, hogy igazságosabbak néha a' bírák mint a' törvények; ez a' történet tehát olyan, mint mikor egy le égelt falu szegényeinek alamizsnát adunk szánakozásból, mert a' köz intézetek nem elegendőképpen való gyámolítói a' szerentsétlenségnek. Szép a' hujános köz rendeléseket pótolgató emberiséges tselekedet, de szomorú egyszersmind, mivel amazok fogyatkozását jelenti.

Reszketek új munkádra, Kedves Barátom, én is írtam, Pesten lévén a' minap, egy két szót nemzetülésünkről. *Semper ego ne auditor tantum, nunquamne reponam?* Kultsárnak adtam munkámat; fogja e kinyomtatatni a' hazai tudósításokban? és hogyan? nagyon tsonkítva e, vagy tsak félig herélve? meg válik. Igazat szóllok, de illendőséggel és tréfák közt, *ridendo verum*; meg mutatom, hogy még most a' magyar Akademia tsak kitsiny eszköz nemzetülésünkre. Valóban nem látom, hogy fog magyarosodni a' Pesti Burger, a' Sopronyi héntz és a' Liptói sáfrányos a' magyar Akademia fel állítása által. Álítsunk hát Akademiát, de ne nézzük azt még most mint egy fő intézetet a' tzélyunkra: *valebit cum reliquis hoc institutum, sed solum supposito fini haudquaquam respondebit.* Az Akademiának egyenes tzélya nem lehet más, hanem hogy a' nyelvet regulázza, annak tisztaságát meg őrizze, és a' magyaroknál a' magyar Litteraturát gyarapítsa, de a' németh, a' Tót, a' Frantzia magyarból a' magyar Akademia valódi 's egész Magyart nem fog tsinálni, e' pedig a' fő dolog, ha nemzetesedni akarunk. Nemzetesedésünk ellen az ellen vetéseket elé hordom és reájok felelek: *ex visceribus causae, sed per apices et ridendo, ut veritas, cujus tantum odium levius toleretur.* Végtére ama Tübingjai magyart is betsületesen, de motsok nélkül le rakom. Az én munkám nem *sistematicus* nints 250 szakaszra s még kétszer

annyi tikkelyre fel osztva, nints benne új terminológia; levél formába van öntve, de az ideák benne mintegy lántz szemeken fúzve folynak egyik a' másikától. Olyan argumentumok vannak elé hordva, mellyek az ellenkező felet leg inkább szorongathatták; rövid a' dolgokra nézve, mellyeket magában foglal, noha egyéb eránt elég hosszú; magossabb néző pontból vévén fel az egész dolgot mint eddig szokásban volt, és így természetesen olyanokat mondhattam, mellyek még eddig nem emlegettettek. Egy néhány fertályomba került munkátskám, mellyeket a' haza szeretet egy század gyönyöröségeinek érzésévé által változtatott. Sajnálom hogy itt, vagy Pesten együtt nem lehetünk, hogy közölhetük volna egy mással ideáinkat.

Nem tsalatkozol, hogy a' Hollandiai nyelv uralkodó Hollandiában; egy tudós Hollandussal, ki most két esztendeje meg halálozott, leveleztem sokáig Frantzia nyelven tudományos tárgyakban; Olasz országban tettem vele meg az esmeretséget. Meg küldette nekem eredeti formájában Hollandus nyelven hazájának a' direktorium alatt készült konstitúcióját is; meg lesz valahol írásaim közt; de egyébképen is tudom, hogy az Orániai ház soha se ellenezte a' Hollandus nyelvet Hollandiában. Olvashatod azt újságokban, hogy éppen most Hollandiai Akademiát álit fel Bonaparte Lajos Hollandiában. Bonaparte Napoleon pedig különösen védelmezi mindenütt a' honnyai nyelveket azon tartományokban, mellyek nintsenek egyenesen a' Frantzia koronához kaptsolva; így hát a' Rhénuson innen a' németh, Piemonton túl pedig az olasz nyelvnek pártfogója Frigyesenél. Fogadok, hogy a' Piréneusokon túl is meghaggya a' Spanyol nyelvet országos nyelvnek, akár Múrat, akár József Bátya költözzön által oda Királynak. Tudgyák a' Frantziák, minden egyéb hatalmaskodások mellett is, hogy meg érdemli mindég egy ország, ha annak nyelvét a' fejedelme meg tanulja. Valamint Nápolyban az olasz, úgy szinte Svécziában a' svécziak, Dániában pedig a' Dániai nyelv uralkodik, holott az első országban a' frantzia házból, a' két utólsókban pedig németh házokból valók is a' fejedelmek, valamint az egészen oroszúlt Orosz birodalomban a' fejedelem Aszszonyok. Többet mondok: a' Baváriai seregnél, mellyet general Wrede Bonaparte vezérlése alatt leg közelebrül az oroszok ellen vezetett a' frantziák társaságában, az egész katonai fegyver gyakorlás németh nyelven folyt; nem vette számba ez a' nagy ember, a' ki a' győzedelemnek minden clementomait olyan jól felszámította, azt a' kitsiny és nevetséges ellenvetést, hogy tudnillik ha két külön nyelv van egy vezér alatt hadakozó két armá-

diánál, «*so kann man keine kleine gemischte Commando's abschicken.*» Mintha kis egyvelges tsapatotskák nélkül nem lehetne győzni? mintha egy olyan kis alkalmatlanságnak egy más olyan nagy és annyival nagyobb, azaz az egészt eszközlő tzélyt hátrálni kéne? és mintha nálunk p. o. nem lenne mind egy, akár egy németh 's magyar tsapatot egy németh tiszt alatt eggyesíteni, akár ugyan azon egy magyar armádiából vagy épen regimentből egy magyar 's tóth tsapatot egy németül commandírozó tiszt alá adni? Ki mondhatatlan be kevés és *nem-praktikus* és be szűk eszek légyen a' németeknek, *et quam non sciunt distingvere minus necessarium a magis necessario!* Eggy híres generálisunk p. o. azt mondta nekem tavaly Pesten, hogy azért nem lehet az ország útakat tsináltatni a' katonasággal, mert el kopna ruhájok a' katonáknak! Íme egy deák beszédem, melyet a' közelebb múlt diaeta' utolsó egyveleges gyűlésében el mondtam Budán, *dum de imperiis militaribus patria lingua a colonello dearum dandis fuisset quaestio, et Tabula Procerum contrariam sententiam tueretur.* Talán nem egészen érdemetlen, hogy meg őrizd a' Poszteritásnak; nints egészen klaszikus deáksággal írva, de nem is lehetett, ha tudtam is volna, mert úgy kellett készítenem, hogy nagyobb része a' hazának meg értse. Barbarus, sed fortasse ad magis usque Barbaros verba feci.

Nints nemtelenebb kegyetlenség, mint valamenly országot honnyai nyelvétől lassan lassan meg fosztani akarni. Minden nemzetnek, szintűgy mint minden embernek, az önnön maga szeretete lelkébe vagyon óltva, ez belső sajáttya az embernek, ezt tehát bántani nagyobb durvaság mint akár mellyik más külső sajátunkat. Tsak a' Rómaiak voltanak olly erőszakosak, azok a' Rómaiak, a' kik a' külső nemzetek' Isteneit a' magokéik közé fogadták; és talán ennek a' sanyargatásnak is lehet (noha se Montesquieu, se Gibbon világosan nem említ) valamenynyire tulajdonítani azon el keseredést, mely a' vándorló népek bé rontása alkalmatosságával a' Római birodalomnak fel bontását segéltette. Mihelyest nem adunk vagy nem adhatunk egy nyelvet az egész világnak: minden független országnak a' maga nyelvét meg hagyni tartozunk. A' deák nyelv nem tsak külsőben holt nyelv is, és olyan nemzetnek holt nyelve, mely mindenben, mindenben különbözött a' mostani nemzetektől. A' Rómaiaknál majmozott vagy tőlök költsönözött rendtartások. az idő folyása. a' nemzetek külön geniussa és szokásaik, a' vallás és a' polgári intézetek, a' nálunk virágzó vallások, a' mostani kultúrának mindennémű, más más féle,

a' régítől különböző hajlattyai által úgy meg változtak, hogy a' deák nyelvet, mint ideáinknak és érzemőnyeinknek eszközét most már rész szerint többé nem használhattunk, rész szerint változtatni kén-
 telenitünk; és mi módon kén-
 telenitünk ezt a' változást tenni? a' mi mostani lételünknek elementonai szerint, melly, mivel a' régi Rómaiak lételünk elementonaitól egészen különbözik, szükséges képpen a' deák nyelvnek olyan abajdotz és zsiros [?] kortsosítása által kén-
 szerítetünk ezt tselekedni, hogy a' mi mostani deák nyelvünket alig lehet többé deák nyelvnek nevezni. A' mostani hivatalos deák nyelv valami olyan *heterogeneum*, vegyített, abajdotz, mellyet még keresztelni se lehet. Mivel állapotjának és természetének világos ki magyarázattyára tellyességgel metaforára kell szorúlnom, én a' mostani deák nyelvünket egy régi igen felséges drága ruhához hasonlítanám, melly régenten felségesen ruházta a' Titánokat, de a' mellyet mi pulya nemzetség, mi pogonya, porongy, törpe emberek, rész szerint széjeltépdelni és nagyobb darabjait el hányni, rész szerint minden féle külön külön más magunk materiájiból készült foltokkal meg toldani, fótozni 's így pitzinységünkhez képest mint annyi pulitsinellák, Pantalonok és Arlekinok, egészen új formára reánk szabni és alkalmaztatni kén-
 telenitettünk. Jól volna még, ha a' deák nyelv nálunk Caracalla magosra szegezett törvény tábláihoz hasonlítana, leg alább néző tsó által hozzájuk férhetnénk mindnyájan, de már ma azon meg aranyozott abrakhoz, azon drága eledelhez hasonlít, mellyet ha a' bolond Tsászár okosan (mert hamar) meg nem változtatott volna, Consul lova meg gebhedett, meg döglött volna. Ha tehát vagy el veszni vagy neveltséges törpe Pantalonok és Arlekinok maradni nem akarunk, hadjuk oda a' rész szerint elégtelen, rész szerint egészen meg vesztegetett mostani deák nyelvünket. Vegyük fel hát a' szomszéd németekét? igen, de hogyan lárnázták a' mostani németeknek, kik a' magyar nyelv ellen most annyira berzenkednek, hajdani apjaik, mikor a' Frantzia nyelv el akarta borítani az övééket, ugyan mért nem maradtak ők is a' deák nyelvnel? hiszem az akkor országos nyelv vala nálók, mivel ők is, szint úgy mint mi és valamint majd minden nemzetek Európában, több külön külön népekből, lassan lassan forrtak öszve egy nemzetbe?: ugyan mért nem tartották meg a' deák nyelvet? vagy mért nem választották a' Frantziákét, melly akkor már készültebb vala a' magokéénál?; az ő régi írásaik, diplomaik is mind deák nyelven valának írva! Nálók is meg volt a' *feudale systema in toto suo vigore*, a' mint a' mostani Pantalon

deákok mondgyák! Mit felelhetnek ezekre? talán a' *pragmatica sanctio*, az egyébb örökös tartományokkal való egyesülésünket fogják emlegetni; De a *sanctio pragmatica* nemzeti függelenségünket meg erősíti; Magyar ország, melly különös polgári alkotmánnyal, sőt konstitutióval is bír, nem Austriához, úgy, mint Horváth ország Magyar országhoz, hanem az Ausztriai Fejedelemezhez van kaptsolva; minket meg nem hódoltattak szomszéd uraimék, és ha meg is hódítottak volna, akkor sem kellene nyelvünket annyira üldözni és a' magokét reánk tolni szándékozni. Magyar országban több népek, több nyelvek, de csak egy nemzet, egy konstitutió vagyon. A' magyarok, noha sok magyar lakik Bétshen, sőt sok le is telepedett ottan, nem kívánnyák, hogy a' magyar nyelv országos nyelv é vályék Bétshen, pedig minden ember tudja, hogy már most a' Magyar örökös tartományok a' németh örökös tartományokat majd hogy felyül nem haladják. Ennek előtte Majlandban, Velentzében, és Triesztben most is, a' közdolgokat olaszúl, Belgiomban pedig Frantziáúl folytatta az ausztriai kormánysszék.

Illyeneket és más többeket foglal magában munkátskám. Szeretném ha ki jönne 's olvasnád, és nekem róla meg mondanád ítéletedet. Te a' mogyoró botba rejtett ajándék példájával meg akarod engesztelni a' Tübingiai Magyart; e' szép fogás, de kételkedem hogy használynon, mert Themistokles fel kiáltását: üss de halgass, vevé fel jel szóúl.

Magyar, légy igaz magyar; betsüld nyelvödet, ezt ugyan így tartom, de illy tizimü munkát soha se volt szerentsém sem írnom, sem olvasnom; nagy betsületnek tartom hogy nekem tulajdonityák.

Azon kérdésbe, hogy mennyire legyek el készítve 's el készülve a' magyar nyelv, belé ereszkedni a' Tübingiai magyarral, méltónak nem tartottam; csak azt mondom neki mellesleg, hogy olvassa törvényes új szó lajstromainkat, és vesse öszve a' még nein régiben Regensburgban uralkodó Reichsstyllal, német birodalombeli közirományok; ország Gyűléseinknek jegyző könyveit.

Akár mennyit hordasz elő neki költőinkbül, azt fogja felelni: „*ja Sie hat poetischen Reichthum, aber keinen philosophischen; gemacht zum hohen Flug, ist sie weniger geschickt zur leichtern, zur anmuthigen, zur scherzenden, mit einem Worte zur täglichen Poesie; und zur Conversation ist sie gar nicht.*“ El ne felejtsd hát neki Szalkait és magadat tizitálni, és húzzál a' darabos német nyelv és a' miénk közt egy igazságos parallellát, az az arány sorozatot.

Annyit tudok, hogy Luther Márton idejében készült magyar fordítása a' sz. írásnak sokkal, sokkal jobb és kellemetesebb az akkori német fordításnál; ha tehát az óta meg előztek minket, nem nekünk, hogy pedig mi meg nem előztük őket, azt tsupán nekik lehet tulajdonítani!!!

A mi engemet illet, én soha se írtam semmit, a' hol a' szó, nem pedig a' dolog lett volna a' fő érdem, követvén Horatius sinór mértékél, *rem verba sequuntur*; mindazonáltal, soha se szűkölködtem szó nélkül ideáimnak vagy valamely rajzolatnak és képezetnek előadásában, noha nem ötlené is amaz mindenkor leg ottan vagy nyelvenbe vagy pennámba; de valahányszor tsendes elevenséggel gondoltam a' dolgot, mindenkor elébb utóbb a' valóságát jelentő szavára, mint tulajdon jelére, akadtam önként.

Minden tartalék nélkül közlöm hát veled először egy néhány fordításaimat, szán szándékkal fordításaimból választottam fő képpen, mert a' nyelv tehetőségéről van a' kérdés; aztán egy néhány eredetieket is ki repítek, szintén külön külön nemüeket. A' Másokból általad elő hordandó példázatokból kivált láthatni fogja ama Tübingiai magyar hazafi, hogy nints alkalmatlan nyelv, ha az ész és elme nem alkalmatlan, és hogy nem szükség Tübingába menni a' józan észnek, az egyenes okoskodásnak, az eleven képezetek természetes előadásának és a' hazafiuság tüzének fel találására.

A' mi Prózsámat illeti, íme kezdete egy eredeti Biografiának, melyet több esztendő előtt írtam vala. Kedves feleségem istenben boldogult Apjának élete a' tárgya; folytatása egészen szinte azon lélekkel és elevenséggel vagyon írva.

Marmonteledeket mint olvastam, mint szállottam felöle egy tudományt szerető és nem rossz ízlésű hazafival, a' ki szerző egyszersmind. Íme dialogusunk.

X. Olvasta, hiszem, Nagysád Kazintzi Marmontelét; úgy e erőlteti, sőt ártzúl tsapja némellykor a' nyelvet?

D. Ha csak fejét el nem üti.

X. Azt nem éppen; meg kellett volna mindazonáltal emlékezni, hogy a' frantzia társasági beszélgetés folyamattját akarta velünk magyarokkal meg ismértetni.

D. Hiszem ezt tselekedte.

X. Nem egészen; olyan ki fejezésekkal él, melyek nintsenek nálunk szokásban a' köz beszédben és a' mellyekkel hihetőképpen nem élt volna Marmontel, ha magyar nyelven írt volna.

D. Mitsodás köz beszédet ért az Úr?

X. A' parasztost, a' köz emberek között forgót nem értem bizonyossan, hanem azon köz beszédről szóllok, mellyet azok szoktak folytatni, kiknél a' jobb nevelés, sok más hasznos és szép külső dolgok meg tanulása mellett honnyai nyelveknek, történeteiknek és törvényeiknek, meg szokásaiknak vagy el felejtésében vagy el mulasztásában, vagy éppen meg útálásában nem vala helyheztetve; azon köz beszédet, melly természetesen és művelt elméhez illő rendelés és kellemetességgel, minden ízfira, minden gondos szó válogatás nélkül elé adja a' dolgokat, mint-eggy magától mindenkor a' leg helyesebb szóra és a' leg tulajdonabb magyarázatra akadván. Mihelyest valahonnan ki tetszik valamelly szerző munkájából, hogy gondatlanabb lett légyen a' dolog, mint a' szavak eránt, mellyekbe azt öltöztette, azonnal fogy a' természetiséggel együtt betse elé adásának.

D. E' fogyatkozásokat példák által kellene meg mutatni.

X. Szívessen; fogjunk hozzá, vegyük elé az első darabot, a' kezdetét a' munkának. «A' szerentse egyet értésben láttatott lenni a' természettel, hogy Alcibiádot a' leg boldogabb halandóvá *teszik*.» Ki beszél így? hát ez: «mennyi tzim, néki szelesedni minden bohóságnak!» Ki érti ezt mindjárt?

D. engedelmével az úrnak, e' szerentsés ki tétel: néki szelesedni minden bohóságnak! a' frantzia *ridiculnek* értelmét a' bohóság itten egészen ki meriti.

X. Combien de titre, 's itten ítéletem szerint magyarul nem mennyi ezim, hanem mennyi ösztön, mennyi ok.

D. Az úr kitsinységeken akadoz, nézze az Úr, a' magyar szép szóllás formáji untsenek még nálunk ki merítve, leg ékesebben nevelt uraink vagy németül vagy Frantziául szóllanak közönségessen, és így még ezer meg ezer szép ki tételeket foglal 's rejt el magában a' magyar nyelv geniusa, mellyeket, reájok találván, frissebb elméjink, lassan lassan ki fognak fejtegetni, és a' mellyek tsak a' nyelv természetével egyenesen ne ellenkezzenek, minden újságok mellett is idő folytával bé fognak vétetődni, a' szokás által pedig a' kellendők sorába tételni. Mikor Marmontel irt, úgy vala már akkor meg törve a' leg társaságosabb nemzetnek nyelve, hogy alig találtatott Frantzia országban olyan formája a' gondolatnak és érzeménynek, mellynek egy bizonyos és már be vett ki tétel ne lett volna szentelve a' frantzia nemzet és nyelv' geniusában, és így új formájú ki tételek által nem hogy szaporította, ha korcsosította volna a' Frantzia nyelvet

Marmontel, de mi majd hogy nem a' kapu küszöbénél állunk még azon magas épületnek, mellynek leg felsőbb emeletéből és talán már fedele lyukaiból néznek le, és széllyel a' Frantziák; a' mi tehát a' társasági beszélgetést illeti, nekünk nem tsak hogy meg vagyon engedve, sőt kell néha új forma ki tételcket mint teremteni, mint el fogadni, tsak hogy azokkal a' nyelvünk geniusát ne sértsük. Tsudálni 's örülni kell, hogy egy olyan nemzetnél, a' hol (ki veszem Erdélyt) a' nagyobb társaságokban az első rendü urak, és kis meg nagy Asszonyaink a' honnyai nyelveken nem beszélgetnek, egy két magánóságban élő jó hazafiak kezei alatt olyan könyvek készültek légyen, a' mellyekben a' leg szerentséshb formájú ki fejezésekre nagy számmal találhassunk; ilyenek p. o. a' hiúság Leányain kezdve, fel a' leg tisztább (vagy leg tisztesebb) Aszszonyságokig; ilyen Alcibiád begyeskedője; ilyen az eszméletek ideje, le tems de rêveries; ilyen a' leg bátoritobb fel fedődzetek, nudítés encourageantes; ilyen a' reszketek belé, ilyen a' gubó a' frantzia sot helyébe, ilyen a' kedvkeresés, complaisance, és más eggyébb számtalanok, mellyeket mint a' jó gyümölsnek magvait a' gyümölsöl [!] eggyütt oly számossan és olly szerentséssen hullattya azon édeséggel rakott termékeny elme a' magyar Literaturának még helyyel helyyel parlagos mezejére.

X. Jól vagyon, igen jól vagyon, de mért mondja *védte*, védelme helyett, kegyek helyében *kecsék*, mért teszi nem a' credit, hanem a' croyance helyett a' *hitelt*; mért faire rougir, *pirítani* valakit?

D. Non ego paucis offendar maculis; Ommis, crede mihi; sic fit, avite, liber!

X. Látom hogy Nagysád Marczialissal tart, ki azt írja Auctusnak:

Laudas, extollis tu nostros. Aucte, libellos,

Sed quidam obscuros esse Poeta putat.

Non nimium curo: nam caenae fercula nostrae

Malim convivis quam placuisse cocis.

Kritikát kívántál, ime itt van: láthatod, hogy nints benne része se a' barátságnak, se az auctoros társ vágyódásnak, *rivalité*. Adná az Isten, hogy illyet lehetne tenni minden magyar Irórúl. Tsókollak 1000000. Szeresd

hív Jóskádat.

U. I. Elfelejtém meg mondani, hogy ki az az Agoston, a' hangász szónak koholója? Nem Sz. Agoston, de nagy Doktor: Ér mindszenti

Plebános. 1805-ben magyar oskolát írt egy felette hoszú czim alatt. A' magyar szók belső értelméről értekezik. Régi mély dolgokban töri fejét; azt igyekezik meg' mutatni, hogy a' magyar nyelv Jáfet maradékaí által egyenessen az első embernek Ádámnak nyelvéből eredt légyen, abból a' leg régiebb világunkal egy idejű nyelvéből, mellyben a' szent irás szerint minden dolognak és élőnek nevezete a' jelentett tárgynak belső természetét tökéletessen magában foglalta, és azzal egészen meg egyezett. Ádám, a' ki (az Isten mindenre tanítván) mindent ismért. bélyegezte így elsőben magokat ezeket a' nemzeteket, azután belé azokat minden dolgokba, és reá minden élőkre.

A' második részben a' magyar nyelvnek élet fáját, az az a' származásoknak ágazattyait adja elé.

A' harmadikban a' *Mágyiát*, a' mint mondja, taníttya, az az azt az útát, a' melly valami dolognak *magjára* vagy eredetére, kezdetére vezet. Bochart a' Frantziáknál és Bredetzky nálunk gaz emberek hozzája képest az etimologiai mesterségben. ha reá bizod, egy fertály óra alatt a' szerelmet a' gyűlöletből származtattya, értetődik' mutatis mutandis.

A' 4dik részben az Istenek' és nevezetes emberek' nevejin etymologiaiáz. Nem egy könnyen lehet hasztalanabb és unalmasabb könyvét írni és olvasni, de én, a' ki még a' diktionáriomokon is által vergődöm, ezt is forgattam, tsupán azért, mert magyar, de kár hogy annyi unalmas könyvel bővelkedünk! 's be szeretém hogy megtanultam Pásztoritól, hogy a' leg nagyobb mesterség a' világon unatkozni tudni.

Ezen levelemnek hoszasága, kartzolása 's annyi féle tárgyoknak öszve keverése tanú bizonyosságaim, hogy ezt a' mesterséget jól meg tanultam, és az unalmat nem tsak túrni, ha terjeszteni is tudom, de bostás meg kedves Barátom, ezt a' levelet 12 nap alatt leg alább is húszszor szakasztottam felbe és meg annyiszor folytattam, fájdalom, rettegések és keservek közt, mellyek veszedelemben forgó Virginiám felett el fogták szívemet, a' szenvedő Anya annyira aggatott, mint a' símlődő porongy, ispotály 's gyász hajlék vala az egész ház; most valamivel jobban van Virginia; az indulatok háborgatták az elmét, bostás meg hát, kérlek még egyszer, be igazán írtam hajdan valahol!

Cypria jucundi laetissima mater amoris

Saepe tuus puer est febile numen, Amor!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1305.

Kis János --- Kazinezynak.

Kedves Barátom!

Az az örvendetes hír, hogy rövid nap múlva szerentsém lessz személyedhez, legmélyebben hatott szivemre utolsó leveledben; legelsőben is hát az eránt vedd egy kérésemet. Junius' végével Bétsbe ugyan jókor mehetsz, de Sopronyba reám nézve nem jókor jönél. Én Jun. 28dikán reggel a' Superintendenzialis Gyűlésre fogok indúlni, 's nem elebb, hanem tsak Jul. második vagy legfellyebb első napján fogok haza jöni. Némethné is épen akkor fog az Ura jószágára egy két napra elútagzni. Úgy ejtsd hát, kérlek, ha lehet, útagat, hogy az említett napokon vagy Bétsben mülass, vagy Sopronyon kívül akarhol másutt. Véghetetlenül sajnálnám, ha látatlanul elszalasztanálak.

Hogy a' jutalom kérdésekre felelész, azt igen szeretem, sőt magam is akartalak reá kérni. Én külömben is nehezen felülhettem volna reá, így pedig szükségtelennek tartanám, mert sem jobbat, sem jobban nem tsak én, de akármelly Magyar író sem mondhatna, mint te. Én egyedül attól az egytől féltlek, hogy a' benned igen sebesen égő hazafiúi nemes tűz 's anyai nyelvünknek igen forró szeretete imitt amott olly éles mondásokat fog veled ejtetni, a' mellyek a' biráknak nem fognak tetszeni.

Az Előszónak is az én vélekedésem szerént könnyen ilyen sorsa lehet. Mert, Barátom, olly nemes szivü Agonothétákat, a' millyeneket itt kívánsz, és én is kívánok, nehéz a' jelenvaló körülállások között feltenni. Arra kérnélek hát részemről, hogy a' nemes bosszankodás hangját, bár melly igen méltó is és kivált Neked bár melly igen illik is, az egész munkában, kivált a' kezdetében a' megbotsátó nagy lelkűségnek 's a' szeretettel telyes szánakozásnak nem kevésbbé nemes hangjával tseréld-fel. Querelae -- ab initio certe tanti ordiendi operis absint. Ha ezt tselekszed, semmit sem kételkedem, hogy a' koszorút el ne nyerd, 's nyelvünk' igaz ügye mellett hasznos szó szölvő ne légy.

Szeretném tudni mit fog Himfy olly igen lekötelező barátságodra felelni. Kérlek tudasd velem annak idejében. A' mit Döbrenteiről írsz, azt nagy örömmel olvastam. Ő belőle én is jeles poetát várok.

Némethné Öröm könnyek között olvasta hozzá 's ljjához intézett rendeidet. Ő most is özvegy 's itt lakik Sopronyban. Mind maga,

mind Arisztippje egészséges. Felette szeretne ő is személyesen Veled beszélni 's fellyebb tett kérésemet ő is subscribálja.

Artner Therese most még igen is Sopronyban van: de a' jövő hét elein megyen-el Báró Zayval 's Zaynéval Nyitra Vármegyébe, hol ezekkel 's ezeknek jószágán szokta a' nyárt eltölteni. «Milyen Ő a társaságban?» — Én még keveset társalkodtam vele; de a' kevésszeri társalkodás is bizonyítja más esmerőseim ítéletét, a' kik nem győzik elmésségét 's egyszersmind beszéllgetésének egyéb kellemelességét ditsérni. Különösen hajlandónak látszik a' satyrára, de nem a' mardosó, hanem az elmésen mosolygó satyrára.

A' Természet' Tsudáit nints miért várnod nyughatatlansággal. Én olyasmit akartam ebben kiadni, a' mi a' Németeknél Sulzer's *Vorübungen zur Erweckung der Aufmerksamkeit* 's a' t. De én nem válogathattam úgy a' jobbnál jobb darabok között, mint Sulzer. Idóm sem igen engedte, de excerptálni való jó könyvet sem találtam én annyit a' Magyarban, mint Ő a' Németben. — Érjen a' mennyit érhet. Én még nem láttam nyomtatott exemplárt; — de minthogy nem a' magam keze' írása volt a' Ms., félek, hogy a' nyomtatás tellyes lesz hibákkal, mint tsak nem minden eddig kijött könyvem.

A kotsi itt áll, az innét egy órányira levő feredőbe megyünk. A levélnek pedig még ma postára kell menni, mert szeretném, ha még Bétsbe indulásod előtt vehetnéd.

Geniedet az Isten nevelje-fel szívetek' öröme. Lajosomra még eddig nints panaszom, Jánoskám pedig tsupa élet és elevenség. Arisztipp is elég eleven, egynéhány hetektől fogva Oskolába jár. Isten hozzád! Jóhess szerentsésen karjaim közzé.

Sopronyban Jun. 8dikán 1808.

Örökös barátod 's tisztelőd

Kis János.

Gymnasiumunkban Jul. 4. 5. 6dik napjain lesz az examen. Ha Jul. 1 vagy 2dik napjain lehetne szerentsénk hozzád, akkor még az ifjúság itt lenne, 's prof. Raits ur, a' M. Társaság' igazgatója, igen szeretné, a' mint mondja, Társasága által Néked tiszteletet tétetni. Minden esetre azon leszek, hogy 1. Jul. haza jöhessenek. Te pedig tedd azt, a' mit környúlállásaid engednek.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1306.

Cserey Farkas — Kazinczyna.

Krasznán 10dik Junii 1808.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

A magyar nyelv iránt tett Németh Országi kérdésre való feleletedet éppen úgy kezded, a hogy aszt a Hazafi egyenes Szivet egybe kötöt mivel lélek tenni kívánnya. — Nagyon ohaitnám az egész munkát látni, és eszt becses Barátságodbul reménlem is.

A Barcsay halálára készült Beszédet be küldöttem már az Ipomnak. Anette és Lübin fordítása meg küldésit — mind becses Barátságodnak ujab tiszteletre méltó jelét köszönöm, és aszt illő becsbe fogom tartani. Feleségem maga nagy gyönyörűséggel olvasta, és velem együtt aszt a meg jegyzést tette, hogy tetemes vakságnak kell ott uralkodni, a hol az illetének közre nem bocsáttatnak, és meg vesztegettet ott az erkölcs, vagy nincs is érdeme az erkölcsnek, a hol eszt szabadon nem olvashattják. — En kéz írásbéli kisedd gyüitéményemet diszesíteni fogom ezen nagy becsü ajándékkal, és kevélj vagyok, hogy tölled birtokomban ilj írásod, és Munkád vágyon.

Nagyon le fogsz engemet kötelezni, ha a W—y¹ József oljan jól talált képit Bécsbe számomra olai festékel le copiaztatot [!] — az én töb portraityaim ugy vannak, a hogy közönségesen szokták a Mey képeket festeni. Előre örvendek ezen rég ohaitot kincsnek. Te Néked pedig, Kedves Barátom, szerencsés utazást kívánok, ohaitván, hogy bai nélkül térvén vissza honnyodban, minden a mi abban kedves, Néked ui örömeket adgyon.

Eggy hazámbéli iffiu festő, ki most Bécsbe vagyon, így ír onnan: «Most a Bécsi academia előb valónak tartatik a Romainál, ugy hogy Canova csak el bámult, mikor be lépett és aszt a tanulás ideje alatt meg látta — minden estve csak a be világosítása a Saalaknak 60 Rfba kerül. A kissebb oskolákot el halgatom, a nagyobbak közül az elsőbe antick fejek vannak és itt karaktereket tanulnak, a másodikba Anatómiat tanitanak, és itt állanak már a nagy Statuak, meljek közzül az első Laocon, [!] 2dik Medic. Venus, 3dik Vatic. Apollo, 4. Antonius, 5. Pollux, 6. Castor, 7. Flora, s. a. t. Ezek a leg nevezetesebb remek

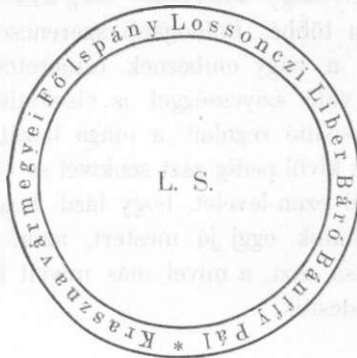
¹ Vay.

hagyományja a már elhunyt mestereknek. A fő Saalba al fel az elő model, a hol a Természetről tanulnak a képirók, és faragók. — Ezen rendbéli tanítványok számát szaporítom én is estvének idején, mint-hogy a tanítás gyertyánál foi, hogy a világosság a festendő test főbb részére annál szebben centralódgyon, nappal pedig Fűgerhez járok festést tanulni: Ő Directora volt az academianak, most Inspectora ugyan annak, és egyszersmint a Galleriának is, vár kapitány a Bellvederbe. Ő most az első historia festő Európába — geografia szerint dolgozni ki a testbéli proportiot eö hozta be, és David maga is követője most ennek. A leg nevezetesebb munkák Bécsbe az eö darabjai: u: m: Brutus, Virginia, Coriolán, Achilles, Dido, a Socrates oskolája, és a Phydiasnak meg jelent Jupitere. Ezek előtt a jó érzésű néző bámulással ál meg és mint egy magárul el feleitkezve csudálja, hogy az ember is teremthet valami iljen nagyot, ha csak érti eszt egy érzékeny lélek, lehetetlen hogy feleithesse még akkor is, midőn már a szem nem láthattya többé. Boldogabb szerencsém közzé számlálhatom, hogy ennek a nagy embernek esmereteségébe juthattam, a ki érdemem felett való szivességgel is viseltetik hozzám, az egész Anatómiat, és compositio regulait a maga házánál tanittya példák-kal nékem — raitam kívül pedig aszt senkivel se eselekszi» etc. etc. — Azért irám le Néked ezen levelet, hogy lásd, hogy ezen iffiú emberhül Hazámnak várhatok eggj jó mestert, azon is lések, hogy eö Erdéljbe fel találhassa aszt, a mivel más mivel nemzetek a jó mestereket magokhoz édesítik.

Le irva küldök Néked egy tréfát, meljnek ez a historiaja. Erdéljbül most a Gyalog linia Regimenteket ki vívén, a Splényi Regimentyének egy Batalionnya és Stabja Somljón ment keresztül, a hol a tiszteket Bánffy Pál meg vendéglette. Somljóhoz közel gyüt most ki nyarolni egy jószágába a feleségemnek egy tanyta, özvegy Generalis Gr. Nemesné, kinek két szép mostoha leánykái vannak. NB. Bánffy nem csak a Szép, hanem rút képen is kap, csak szoknyája légyen. A Generalisné ugyan az előtt való nap, jószágába meg vendéglette a tiszti kart, de mind a Fő Ispány, mind a tisztecskék, ohaitották magok közt a két szép leánykát, és ezen ide zárt copiának originalját, két tiszttül küldék hozzája, eö ugyan ezen Fő Ispányi idézetre, és obersteri sültelen, sőt szemtelen al írásra se ment el, mivel férje Februariusba halván meg, illetlennek tartotta köz dobzódásba meg jelenni. Ezen tréfát csak azért közlöm meg, hogy ismerd meg

jobban is Bánffyt, és szánd ezen Vármegyének nyomorult sorsát, ki iljen főtül kéntelen fügni csak azért, mivel Bánffynak hívják. — Én meg nem vendéglettem a Tiszteket, hanem a Gubernatorunk neve napján Kolosvárt ki osztattam a két Granateros Companiának 100 Rftot, egy derék Magyar hazafi kapitány Theresia keresztyét kapván, ennek emlékezetére a Somljon quarteljba lévő fél Companiának egy hétig adtam lehnungot, a káplároknak napjára 10 x., a freitereknek 7 x., a köz legényeknek 5 x. személjenként. Most itt a vármegyén keresztül masérozván, egy Granateros kapitánynak, régi Barátomnak, egy 600 ftos paripámot 200 frt. adtam, két magyar tiszt adósom lévén, el engedtem adósságokat, mind ezeket pedig minden lárna nélkül csendességbe miveltem, és néked is csak azért írom meg, mivel Barátom vagy, ki iránt soha meg nem szünök lenni igaz hiv barát

Cserey mpr.

Én Losonczi Báró Bánffy Pál, felséges Urunknak utolsó csepp véreig hiv szolgálója, a Dámáknak mélységes tisztelője, az katona paitásaink szives baráttya, bátorkodom ezen szives idéző petsétem által nagy méltóságú Gróf Nemes György Generalis Urnak hozzám és Barátimhoz mindenkor kegyes özvegyét egész Uri házával egy kis bucsú vételre alázatosan meg kérni, instalni, fen hagyván az eő Nga hozzánk járulandó kegyelmét hosszasas időkre. Költ Somlyón 3-dik Jun. 808.

B. Bánffy Pál
Krasznai Főispánnya

Fiat publicatio, et exequatur Sententia.

Scharlach Obrist.

Mivel én Klaprothnak gyakran írok, nem gondolom, hogy a tudva lévő tárgyba írt levelem, és levele figyelemetessé tett volna valakit a fel bontásra, azomba csak ugyan fogom Barátságos intése-
sedet követni, és lépéseimet Okos, szemes vigyázással tenni, köteles-
nek is ismerem magamot, meg köszönni intéseidet, és tanácsodat. —
Azomba ha fel bontották is leveleim, és ha mindent meg tudtak is,
csak ugyan el nem rettenek magam tökéletesedése buzgó eszköz-
lésétül, mit vehet el tőlem akár micsoda nagy Hatalom, meljet
örömet, és a leg készebb el szánással fel ne áldoznék önmön tökéle-
tesedésem nagy czéljához való juthatásért? Tudom én aszt, melj
tövises ezen ut, képezem mennyiszor akadok meg azon, de bátor
és tökéletes el szánással folytatom már, — minden csep vérem,
meljet az ut tövissei ki feckendeztetnek belöllem, számtalan gyönyör-
rüséggé válnak azon dicső Templomba való jutásomkor, meljbe az
emberi leg föbb Tökéletesség Oltára előtt imádom a leg föbb,
és leg tökéletesebb Valóságot.

[Fredetje a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

1307.

Kazinczy — Gr. Haller Gábornak.

Méltóságos

Hallerkői Gróf Haller Gábor Úrnak,

Cs. kir. Kamarásnak, Küküllő Várm. Fő-Ispánjának

a királyi Tábla Elölülőjének, stbb.

mély tiszteletét

Kazinczy Ferencz.

Parancsolataidat teljesíteni, nagy és igaz fényű Férjfiú! nékem
nemcsak öröm, hanem azon felyül nagy ok is egyszersmind a' leg-
méltóbb kevélykedésre. Érzem én, mennyivel tartozom Néked bizo-
dalmad' kegyességéért, 's óhajtanám, hogy ez meg ne csalattassék.
Vedd kegyesen, a' mit itten nyujtok. Nem vagyok olly hiú, hogy a'
Baresay' követ az én soraim által véljem méltóan megtisztelve, de
óhajtanám, hogy az írás rajta minél egyszerűbb (simple) légyen. Nagyon
eltávoztunk a' régiek' izlésétől: nekik csak ez is igen czifrának, ezikor-
nyásnak fogna tetszeni. De még azok is, a' kik itt a' régiek' módját
keresnek, meg fognak neki engedni, ha elikbe tészem azt, a' mit

Birkenstock írt a' Loudon emlékjére. Az enyém egészen ennek példája után készült, minthogy azt hittem, hogy azok, a' kikre annak megvetését vagy javallását a' tisztelt Özvegy bizni fogja, ennek látása után készebbek lesznek elfogadására. — Imhol a' Loudoné Hadersdorfon.

Tiro ad Borysthenem, Dux ad Moravam, Viadrum, Boberim, Neissam, Vistritiam, Veteranus ad Vnam, Istrum, Savum, Clarus triumphis, simplex, verecundus, carus Caesari, militi, civi.

Gedeoni Ernesto Loudono, contra votum superstes conjux ac heredes posuerunt MDCCXC.

Barcsaynak Borysthenest, Moravát, etc. nem rakhatván sírkövére, ezek helyett jónak gondolnám azon tulajdonságait felhordani, mellyeknek olvasások alatt a' legkésőbb maradék is tudhatná, hogy azok nem szemtelen 's hazug magasztalások. Mert kételkedhetik e valaha is valaki róla, hogy ő szép férjfiúi növészel, szép arczúlattal etc. birt, ha azt olvassa a' mi itt következik? Én épen e' napokban olvasám Udv. Consil. Szirmay Antal Úrnak egy sajtó alá készített munkáját, 's azokban a' Károlyiak sírköveit. Mind oly dícséretek, a' mellyeket senki nem hisz, ha hazánk' szerencsétlen történeteit nem ismeri is. — Az én vélekedésem az volna, hogy valamelly Nicheben épen oly momentumot kellene Barcsaynak emelni, mint a' Gellerté volt Lipsiában. (Azt a' Xdik tómus előtt álló rezen lehet látni.) Koporsója felett két personificált virtus tartaná medaillját; s alább három táblán ezek a' sorok állanának:

BARCSAY ÁBRAHÁM
CS. K. OBESTER.
SZÜLETETT
MEGHOLT 1806. Mart. 3d.

A' sors neki ragyogó születést, ahhoz illő birtokot, férjfiúi szép növést, a' leg kelkesbb, legkellemesebb arczúlatot, láng elmét, forró lány szívet, mézes ajakat ada ajándékul, 's mind ezt maga úgy művelte, hogy általok Fejedelmének Kegyeit, polgártársainak szereteteket, a' jók-

nak barátságát érdemlené; elhallgatatlan példánya a' maradéknak, mely emlékezetét tisztelni, nyugvása helyét áldani fogja örökké, oh, bár virtusait követné is!

Illy férj', illy polgár' tetemeit e' kő által tisztelték meg bús de birtokával még elvesztése után is méltán kevély özvegye Gróf Bethlen Susánna 's szentelt barátjai. MDCCCVIII.

Ezt francziától is dolgoztam ugyan, de Annak irván, a' ki mester a' nyelvben, úgy hittem, hogy felette szükségtelen dolgot tennék, ha azt is küldeném. Fogadd el tiszteletemet nagy Férjfiú, 's méltóztass továbbra is minden becs felett való kegyességeidre. — Élj szerencsésen. Széphalom, Jún. 12d. 1808.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában, honnan Szabó Károly másolta le e gyűjtemény számára.]

1808.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Jún. d. 12. 1808.

Retteg e úgy most az én Csereim, olly álmatlanul lölti e ő is most az éjeket mint én, miolta azt olvasom, hogy a' Bourbonok lemondtak a' Spanyol koronáról, és hogy a' Tágustól Reggiumig, Braunanig, Varsóig és Texelig Napoleon paranesol? — Ugyan, édes barátom, mik fognak még történni? Ezek olly rettenetesek, hogy csak az nézi esendesen, a' ki nem lát messzebb az orránál. — Azok a' Madridi dolgok még eddig olyanok, hogy mi innen nem tudhatjuk, miben vannak igazán. Előbb az octóberi dolgokban kiki szánta azt a' tiszteletre méltó öreg jó királyt, 's az imadásig szerette, midőn a' fíjának adott bocsánatot olvasta. Mártiusban ismét a' temérdek pénzgyűjtő, kegyetlen, kevély és még a' Király fíjainak megbuktatásokról is álmódzó Godoyt átkoztuk. Későbbben a' Napoleon' levelét tartottuk szépnek, melyet az Aszturiai Hercezeghez írt, 's a' legforróbb tiszteletre ragadtattunk a' maga becsét érző, szava mellett szentül álló öreg Királyt. De hát most mit mondunk? Azt e hogy a' Bourbonoknak csak azért kelle megbukni, mert ők Bourbonok, mely benniünket arra emlékeztethet, hogy a' Római Resp. *azért* nem áll fenn, mert a' virtust leidenschafflich szerető Brútus nem engedte megkéselni

Antoniust. Így gondolkoznak sokan. Én nem tudom mit gondoljak, mert nem tudok hinni a' Manifestumoknak 's Ujságbeli hirdetéseknek: de azt tudom, hogy psychologisch elhinni nem lehet. — Bah! várjuk békével az időt még mindent felvilágosít. Azt azonban kimondom, hogy rettenetesbb dolog egy egy nincs, mint egy egész nemzetnek elsüllyesztése. Spanyol Ország ugyan megmarad a' maga integritásában, 's nem téptetik úgy széljel, mint Lengyelország 1772. hogy még nevét is elveszítse. De szomorú dolog, midőn az ő akaratja nélkül lép-le a' Király, 's más lép fel a' thronusra. Ójja meg az Isten ettől még az ezredik maradékomat is!

Én e napokban Ujhelyben gyűléseztem. Rendes dolgok történtek, de nem érdemlik, hogy írjam. Jó embernek kedves dolga az álnokság' szárnyait nyirbálni minden személyválogatás nélkül. Az ollyat nem szokásom elmúlatni valahol tőlem kitélik. Rettenettes dolgokat követ el itt is a' Magistrátus, mint Te panaszod utolsó leveledben a' magatoké felől, 's a' legrettenetesbb a' legrettenetesebbek közt az, hogy ki nem lehet sütni, hogy az ember meg is bizonyítsa.

Camerarius Jekelfalusi így beszél a' Tertina megfuchteleztetését: --- Mindenüvé befúrja magát a' hol pénzt csiphet. Így Báró Palocsaihoz: azzal biztatta, hogy neki Bécsben 60 ezret szerez kölcsön. Itt is. 60 ft vett által Palocsaitól hogy azt a' Bécsi Agensnek kell küldeni. Ez azt neki pengő pénzben adja. T[ertina] grajczárokat pecsétel a' levélbe, 's által viszi P[alocsai]nak, hogy tegye postára Recepisse mellett. Szó esvén róla, P. valamit akar látni a' levélben, 's parancsolja hogy bontsa-fel. Ez elretten, 's a' nadrágba dugja a' levelet. Ez gyanút támaszt. P. erővel él. Kihull a' sok xr, csak 3 ft. vala köztte. Ekkor P. hajdúkat hozat 's 24et vágat reá a' szobában. -- Szegény Tertina hallom, azolta Professorságát is elvesztette.

Ezen levelemet kérek küldd által Ő Nagyságának, és vidd úgy, hogy rosszra ne magyaráztassék, hogy egyenesen nem küldöm. Így Te is fogod olvashatni. Add róla ítéletedet barátsággal, az az a' *legszabadabban*. Megeshetik az, hogy rossz, ha nekem úgy nem látszik is.

Olly igen fázom, mintha ki akarna lelteni a' hideg, pedig nyár van. De ezt talán csak az egy ölnyi magasságú 's jaloux-val bévont ablakom cselekszi. Ezért olly unleserlich a' betűm is.

Csokonainak a' köve készül, de a' kövéső megholt. Isten tudja mikor boldogúllhatok szomjúzva szomjúzott feltételünkben. Öllek kedves barátom. Házi keresztedben épen pajtásod vagyok. Nekem is csak ez a' bajom ez árnyék világon. Nem ismerem szenvedésed

grádusát: de az enyém igen igen nagy. Alig bírom. Jó feleségem teszi édessé még az ürmöt is.

Nézzd a Copertát!¹

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1309.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 12. Juni 1808.

Mein Herr Professor,

Verehrungswürdigster, theurester Freund!

Ich habe Ihre Bücher am Pfingst Sonntag erhalten. Wie sehr freut es mich, dass ich in dem einem Heft der Leipz. Lit. Zeitg. die Recension des Pöchyschen Werks etc. gefunden habe. Das sind schätzbare Materialien für meine Preisschrift, an der ich eben jetzt arbeite; denn das Fejessche Werk und das andere der kath. Geistlichen besitze ich zwar, aber ich kehre sehr ungern die Ställe des Augias aus, und diese excerpten, die dem Pöchyschen dort recensirten Werk folgen, erleichtern mir die saure Arbeit. — Für das exemplar Ihres oekonomischen Werks danke ich Ihnen recht sehr. Ich habe die Vorrede denen zwey Brüdern Gr. Török, (meinem SchwiegerVater und dem ältern Bruder, Joseph) vorgelesen. Sie hörten sie mit sehr vieler Theilnahme, und mein SchwiegerVater befahl, ihm das Buch mitzuthemen, sobald es gebunden seyn wird, denn oekonomische Werke gehören in seine Lectüre. Noch habe ich Ihre Arbeit nicht lesen können: aber durch geblättert habe ich sie schon. Bringen Sie mein Votum nicht auf die Rechnung der Freundschaft; ich würde eben dasselbe sagen, wenn ich auch gegen einen fremden Verfasser das zu geben hätte: wohl wünsche ich es, dass es ins ungarische übersetzt würde, denn das Werk ist für ung. Leser geschrieben, und scheint mir mehr werth als die ähnlichen von Nagyváti und Pethe etc. Doch hievon soll mein Schwiegervater urtheilen; dies ist sein Fach. Ich werde Ihnen sagen, wie er es gefunden haben wird. Nehmen Sie nochmal meinen wärmsten Dank für Ihre Freundschaft, Ihr Geschenk an.

¹ Hiányzik a kéziratgyűjteményből.

Die 35 f. schicke ich an Ihren würdigen Vetter mit diesem Schreiben ab. Ich schliesse sie darum nicht ein, damit man Ihnen anstatt der 10 f. Banco Noten andere gebe, weil diese bald ausser Curs kommen sollen.

Nitsch in Patak starb den 28ten May Abends. Ihn versetzte eine Hektik zwischen die Götter. Er machte ein Testament. Aber seine Hinterlassenschaft wird schwerlich alle seine Schulden tilgen. Der arme Mann litt viel. Er kämpfte sogar gegen den Hunger. Unsere Professoren in Patak leben unfreundschaftlich, eingeschlossen. Sie fliehen sich. Welcher Geist muss dann unter der Jugend walten! doch das ist ja auch der Fall in Debreczin. Wie schauderte es mich bey Budai und Széplaki, da sie beyde (ich fand Budai bey Széplaki) mir illiberale denkungsart nicht abstrahieren lissen, sondern grade zuschrien, oda minden respectusa a' professornak a' tanítvány előtt, ha a' professor velek *társalkodik*. Ich fragte sie, was das für respectus ist, welchen nur eine Dalai-Lamaische Entfernung erzeugt? und warum denn Heyne etc. geehrt werden? Die Antwort war: A' Debreczeni. a' magyar ifjuság nem a' német országi. und meine Frage: hát miért nem csináljuk ezt olyanná? 's mint kell olyanná tenni. — Eben dass, weil Professor Lengyel mit seinen Zuhörern umging, sie Abends bey sich sah, mit Ihnen beym Kamin Gespräche führte, mit Ihnen spaziren ging, brach ihm den Hals, und nicht sein Kantianismus. Darum, und nur darum ward Kant in Debreczin so verschrieen, weil Lengyel ihn so hoch pries. Darum schrieb Buday Ferencz die abschäuliche Skartete wieder die Kantianer. — Und nun das wilde Wesen, meiner mir in vollem Ernste sehr lieben Brüder in Kalvin. Sie sollten die komischtragische Geschichte des Professor Kövi, oder viel mehr der Professoren, mit Rozgonyi und dem Ex Ex Ex Prof. Szabó Dávid und ihren Töchtern hören. Das mögen sie von andern, nur nicht von mir! —

Unsre Nina Horváth Stansitth, das schöne, gebildete Weib, das Werth gewesen wäre auf einen Thron zu steigen, das Herrliche, so edel duldende Weib, ist hin. Occidit nulli flebilior quam mihi! — Warum werden doch Sterbetage von solchen Frauenzimmern wie sie und ihre einzige Grossmutter und Tante, die alte Frau von Berzeviczy, in Lomnicz, nicht in die Intelligenz Blätter eingerückt? Ich werde in den Hazai Tudósítások es thun, würde ihr ein kleines

eloge halten, aber von ihr kann man aus Ursachen, die Sie nicht errathen werden, aber wissen können, nicht sprechen. Anstatt ihr sah man zwey unter sich sehr ungleiche, aber gewiss in mancher Rücksicht sehr schätzbare Mädchen Weiber werden: Vécsey Miklós's Tochter Anna an Anton Csáky den 16ten May durch Brigido copulirt, und — ich weiss nicht das datum — die sehr brave Fanni Szerencsy, Tochter von Therese Radvánszky an Josef Graf Teleky.

Hat Ihnen die Resignation des Königs von Spanien und seiner Familie auf die Krone nicht wenigstens eine Nacht verdorben? — Das sind bange, bange Zeiten. Ich war dieser Tagen in den Congregationen vom Zempliner Komitat, und sprach dort über diesen Text viel.

Zwar bleibt Spanien Spanien nicht so wie Pohlen 1797. Pohlen nicht blieb; aber — —¹ Schon ein homicidium, wie schrecklich ist das: wie schrecklich also ein Staticidium, wenn das Wort gut wäre? Ich bin kein Augur und kein Profet. Aber der nicht hinaus sieht, der ist wahrlich blind. Ueber die Spanische Zeitungsartikel kann man nicht klug werden. Im Oktober fluchte jeder Mann über Ferdinand. In März sprach jeder: ja, das ist was andres, denn *Consurgere contra patrem* ist eine unerlaubte Handlung, und dazu höchst abschäulich, aber *Salus rei publicae suprema lex*. Nun las man das Schreiben des Kaisers von Frankreich und da war man entzückt. Wenige Tage und nun schreyt jeder Mann. Er habe es angezettelt: ihm war um die gänzliche Austilgung der Bourbons zu thun. — Mir scheint das nicht psychologisch. Hat er es ja thun wollen oder sollen, so hätte er es nicht dumm gemacht. — General Anton Fiorella, mit dem ich 1800. eine gezwungene Reise aus Tirol nach Prag und Ofen machte, erzählte unsern Offizieren, le premier Consul n'a aucune passion. Er sagte ihm einmahl, Aber General! Sie sind so jung, und Sie haben gar keine Leidenschaften, Sie wünschen weder Mädchen, noch Ppferde, noch Pracht, noch Jagd, noch Spiel etc. Der junge General gab seinem Blutsfreund zur Antwort: General, ich habe eine einzige, und diese absorbirt alle übrigen: ich wünsche in dem Andenken von *guten* Menschen ewig zu leben, um die Achtung der vielen ist mir gar nicht zu thun. — Es sieht bei uns kriegerisch aus. Telegrafen werden angelegt. Zu Visnyo, in der Gegend von Miskolcz, und eine zweite gegen Waitzen zu, ist schon

¹ Az eredetiben is két vonással van.

bald fertig sagt man. Superintendent Öry erzählte mir, er habe den originalen Brief von dem böhmischen superintendent Fazekas György gelesen, in welchem dieser erzählt, die Franzosen seyen in Böhmen und széltében kaszálják a' vetést, hanem megfizetnek érte. Gott wende von uns das Unglück an, ein theatrum belli zu werden. Ich danke Ihnen für die griechische Übersetzung der Stanze von Földi. Meine Übersetzung ist mit der Ihrigen fasst gleich gewesen; nur habe ich anstatt *εκ των κοίπων* das *εκ της περιπλεξείως* etc. gesetzt. Ich habe Ihre Übersetzung ohne alle Umänderung aufgenommen. — Mein Schwiegervater hat Ihr Blatt gestern erhalten.

Ich verharre mit aller Hochachtung

Ihr

gehorsamster Diener

Fr. Kazinczy.

Nitsch hinterliess ein Testament. Er vermachte dem Collegium sein Bildniss und seine Notata Göttingen in vielen Quartanten. Mir, der ihn kaum sprach, hinterliess er sein Handexemplar eigener gedruckter Gedichte im Testament mit den Worten, *quem ego semper maximi feci, commendoque mei memoriam*. Ich habe das theure Geschenk, aber ich gestelhe Ihnen, das es mich brennt. Der Mann war in der *grössten Dürftigkeit*, und ich habe ihm nie Freundschaft erwiesen.

Kivül:

à Monsieur Monsieur Charles George Rumi, Professeur

franco

Leutschau ou Igló.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1310.

Kazinczy — Kölcsény Ferencznek.

Kazinczy Ferencz Kölcsény Ferencznek
barátságos idvezlését.

Ollyankor veszem levelét, édes Öcsém Uram, a' mikor sietve kell elmennem hazulról. De míg lovaimat fogják, lopok annyi időt,

hogy megköszönhessem igaz barátságát, 's tudósíthassam, hogy a' levél kezemhez ért. Hamarább vettem volna azt, ha az Ujhelyi posta által Széphalomra volt volna, és nem Kassára, utasítva. — Köszönöm kedves Öcsém Uramnak, hogy engemet a' Pataki abrosz' kora eránt felvilágosított. Mihelytt időt nyerek, használni fogom útnutató-sait, 's Bécsbe szándékozván e' nyáron, azon leszek, hogy ott kitapogathassam a' mit még ezen világosítás mellett is nem értek, és ha megtévedésemet látni fogom, örömmel szállamlok-meg a' Hazai Tudósításokban. Rendes bohósága az embereknek, hogy szégyenlenek megbotolhatóknak tartatni, 's nem értik, hogy tévedésünk' elmés megismerése gyakorta szebb fényt von reánk, mint a' Pápaknak jutott osztályrész — a' megtévedhetenség! — Éledek annak hitelében, hogy Kedves Öcsém Uram egykor munkás tagja lesz Nemzetünknek, és hogy az ismértek' masszája egy új dolgos társ által fog gyarapíttatni. Űzze e' szép czélt Kedves Öcsém Uram, és végye hasznát azon intésemnek, melyet a' Révai Miklós születési napja felől tett meg-szállamlásomban tettem volt nem régen, — tartson Jegyzőkönyvet 's hogy jegyzései el ne hullhassanak, köttesse bé, mihelytt egy kötetnyire vastagodnak. Tulajdon káromból tanúltam meg, melly nagy vesztesség olvasni, tanulni 's jegyzőkönyvet vagy nem tartani, vagy a' tartottat elveszteni. — A' kis Péczeli 's a' kis Dobos, a' Budai Prod. úja, Debreczenben vannak e' még, 's barátjai e' Kedves Öcsém Uramnak? Óhajtánám, hogy azok volnának. Köszöntöm őket: mondja meg nekik Öcsém Uram, hogy őket szemmel tartom. Gyűjtsenek, míg a' gyűjtés' ideje tart. Kevés idő múlva a' méczsinálás' ideje áll bé. — Kikérem Kedves Öcsém Uramnak húzomos barátságát. Levclezzen velem; én adósa nem maradok. — Látta e' Marmontelenet? Óhajtánám, hogy az a' könyv, vagy inkább az a' stylus, izlettetnék, kivált Debreczenben, hol csak az látszik magyarul tudni, a' ki úgy beszéll, hogy a' gubások is megértsék. *εμὶ δε γὰρ παντεσοὶ βῆτος: πανθοὶ μ' αγασαντο.*

Eljen szerencsésen Kedves Öcsém Uram. Ajánlom magamat barátságába. Széphalom, Jún. 13d. 1808.

—¹

A' jó tónus ellen vétkezett Kedves Öcsém Uram, hogy levelét frankóztá. Az nincsen szokásban, 's megbántásnak vétethetnék, mert

¹ A levélre Kőlcsey ezt jegyezte: *Vettem d. 20. Junii 1808.*

vagy szegénynek, vagy csúful-fösvénynek láttatik vallani azt, a' kihez így mégyen a' levél. Örömet fizetem én a' Posták' taxáját, ha még feljebbre rugtatja is az Uralkodás.

[Eredetije a Szemecretár I. kötetében.]

1311.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Budán, 1808 Junius 15^{én}.

— Si vales, k. K. bene est, ego quidem valeo. A mit e soron kívül könnyen elhitethet veled: a Magyar Századok, melly munka már Aprilis végétől izzad, és aligha izzadni nem fog még két hónapig, noha tizenöt árkus elkészült: a' sok kalendariumok, és románok nagy akadályt vetnek. Hogy a' románokról szólnak, tudod, kétség kívül, hogy nagy számúak; de én nem látom, mi féle hasznúak. E' napokban kezdtek egyhez itt nálunk, a' melyből két árkuson, ítéletem szerint, — Albert királynak halálától — száraz narratio vagyok. Talán Palugyaié. Finis coronat. Az jó, hogy hazai a' tárgy. Hunyadi János nevét ugyan örömeosebbs olvasom, mint p. o. Törpe Péterét: most leg inkább, midőn a' haza, a' tudatlanság és superstítio által megromlott haza, a régi nemzeti vilézségre emlékeztvén titkon sohajt: midőn önnön méltóságának védelmére saját erejét ismernie kellene. Europa változik: mi is maroknyi nemzet, Magyarok, lakosi vagyunk. A ki áll, meglássa, hogy el ne essék. A ki kitsiny vala estekor, kitsiny marad. A nagy, völgybe dölése után is, meg tartja nagyságát.

A' mit az ide zárt levélen¹ olvassz, azt, úgy hiszem, feltalálod a' munkában, mely 3^{ik} Andrásnak haláláig terjed, és a' melly az eddig ki jött magyar historiáktól igen különbez. Egy valaki (nem dicsekedésből jelentem), ki a dologhoz ért, mondá, hogy ötszáz exemplár (ennyit nyomtatok) Pestnek, Budának is kevés lenne, vagy lehetne. Te ird meg, kinél tegyek le egy exemplárt számodra. A jól tévő méltóság, ki 500 forintot ada, minek utánna embere által vette volna, az ajánló levelet, izente, hogy azt ne tenném be. Így tehát csak egynehányat külön nyomatok. — Most jut eszembe: Kis által, ha az Augustusi vásárra el készülend, Debreczenben kezedhez veheted.

¹ T. i. a «Magyar Századok» első kiadásának címlapján s első levelén, a melyek e levélhez vannak mellékelve.

Kultsár levelébe nem tetetem, a' még leg nagyobb részént el nem küldözgetem. Megkértem, hogy ki ne hirdetné. Csak a nemes vérű, szívű, s eszű magyaroknak írtam.

Tegnap hozának Bécsből egy levelet hozzám, mellynek írója Zabolai Kis Sámuel. Ezen ifjú ember, egy hónap előtt Erdélyből jöven, meg látogatott engemet, és soraiból látom, hogy jó indulatú. Téged különös tisztelettel emlegetett akkor is, most is. «Kis Epistoláját, (mond) akár melly drágán vásárlottam is meg (3 forinton, úgy értém tőle); de eléggé nem örvendhetek azon, hogy azzal együtt a' Kazinczy képét is bírom.» 's a' t. Ha találna neked írni, vigasztald meg a' jó szívű ifjút. Az Aesthetist és a Phisikát hallgattya.

Levele kollemcs magyarsággal vagyon írva, 's látni való, hogy nem a' Herczeg Ferencz Gramatikájából tanult, a melly R[évai] szerint, majma a' D[ebreczeni] öreg M. Grammatikának. Itt magyarázza meg R. azt a': Grammatica magna. —

Ismered-e Kassán Filep Konzult? Némelly ternioimnal nálam létekor által olvasgatta.

Te ezután is csak Budára utasítsd a' leveleket. — Ime' verset:

Nulla maritarum plus me dilecta marito,

Plusque suum coluit nulla marita virum. A' Kovachné képen — így — de sok e-kei fordítám:

Egy feleséget sem kedvelt úgy férje, se férjet

Aszszonya, a' mint ő engemet. Én pedig őt.

Vale kedves barátom. Vmk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1312.

Kazinczy — Estei Viktornak.

Respectable ami!

Il s'agit de tracer un parallèle entre la langue hongroise, asiatique, et celles du couchant. L'hongroise dédaigne les articles, aussi bien que la langue des romains (car leur *hic, haec, hoc*, n'est rien autre que pronom relatif), au bien que les langues de l'Europe en sont surchargées. Outre cela la langue hongroise mit la lettre regnante du pronom possessif à la fin du nom ou verbe possédé; *test, corps*:

teste, son corps, *testem*, mon corps; *tested*, mon [!] corps, *testünk*, nos corps; — *mond*, il dit; *mondok*, je dis, *mondunk*, nous disons etc. Ce qui fait la diction hongroise leste et celle des allemands, françois, italiens trainante. Je suis en fait de prouver cette assertion par exemple, et j'ai traduit une stance d'une ode hongroise de Földi en françois et italien. Mais comme je ne me fie à mon peu de françois et italien, en quoi vous êtes Maître, je viens à implorer votre amitié de me vouloir aider. Faites-moi la grace de corriger les traductions ci-jointes:

Je vole des [!] à présent des bras de mon Apollon et de mon Erato* dans les bras de ma Julie et des bras de ma Julie derechef dans leur bras.

Io volo d'or innanzi delli bracci di mio Apolline et [!] di mia Erato nelle [!] bracci di mia Giuletta, et delli bracci di mia Giuletta di nuovo nelle lao bracci di loro.

Aus den Armen meines Apollo und meiner Erato fliege ich nun in die Arme meiner Julie, und aus den Armen meiner Julie in die ihrigen zurück.

Vous voyez comme la traduction françoise et italienne regorge de cett' infinité de ces *des, à, dans, mon, ma, delle, nelli*, que les noms et les verbes des hongrois absorbent.

Je vous supplie de me répondre par la poste, car cela est tres pressant, et Sophie vous fait dire, que vous ne devez pas être paresseux de votre coutume. Adieu, mon Ami. Je suis

Votre

tres humble serviteur

François Kazinczy.

Széphalom, le 21. Juin, 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

* Apollé, Dieu de Médecine, Erato Muse de l'Amour. Földi étoit *Médecin*. — Kazinczy F. jegyzése.

1313.

Kis Imre — Kazinezynek.

1808. jun. 21.

Tekintetes Ur!

A Csokonay Sirkövére adott 200 frtról soha se vólt az a gondolatom sem nekem, sem az adójának, hogy azt a Ttes Ur, és mások, a kiket közelebből illet, ne tudják, de hogy a Kihirdetés maradjon el, ez a kívánsága Mlgs Generalis Báró Vay Miklós Ő Nsgának, a ki a 200 frtot ajándékozta.

A Mlgs Generalisné a' Morgenblattot Szerentsynének igérte cserébe, a ki Journal des Modes vagy mit ad helyébe olvasni, s a Ttes Urnak iratja véllem, hogy a Fent irt Helyről elvitetheti Magának.

A' fordított Munkáját a Ttes Urnak szivesen köszönöm. En ezt legelső alkalmatossággal itt Debretzenbe Kis Istvántól megvettem, de a ki a B. Veselényi képét nem adta hozzá, az olta mindég boszszankodtam reá, és tsak ma múlt el ez a Boszszankodásom. — A' három exemplárt a kiknek van rendelve, általadni el nem mulatom.

Betsben tartom azt az alkalmatosságot, mely Mlgs Gf. Török Ő Nsgát véllem személyesen megláttatta. — Ha a Ttes Ur Lórintzre Debretzenbe jön, erdélyi Urakat láthat nállunk, igérte nevezetessen B. Vesselényi is, hogy hozzánk száll.

A ki szokott tisztelettel vagyok Debretzenben 21 Juny 808.
a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja

Kis Imre.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1314.

Kazinezy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 23ten Juni 1808.

Mein Herr Professor,

verehrungswürdigster Freund!

Ich vergass Ihnen neulich für die mir überschickten authographen zu danken, und Ihnen zu sagen, dass nicht *ich*, sondern mein Schwiegervater Ihnen die zwei Fläschchen zum Geschenk

bringt. Als ich das letztere Ihnen irrig schrieb, wusste ich noch nicht, dass er es Ihnen offerirte.

Lassen Sie mich Ihnen hier zwey Bitten vorlegen. Sie wissen, wie sehr Sie mich durch ihre Erfüllung verbinden werden.

1.) Sagen Sie mir, als Hannover noch durch den König von England regiert ward, kamen dorthin je englisch verfasste rescripte? und welche ist die Sprache des öffentlichen Geschäfts in Irland?

2.) Übersetzen Sie mir diese Stanze des dr. Földi ins Griechische. Ich habe sie latein, französisch und italienisch so wie auch deutsch übersetzt, um eine parallele zwischen diesen Sprachen zu ziehen, und zu zeigen, welche Vortheile die ungrische vor ihnen hat, da sie die Artikel, so wie die lateinische entbehrt, die pronomina possessiva aber so wohl in den Nominibus, als auch in den verbis, so wie alle oder fast alle Propositionen mit ihren verschmilzt. — Hier die Stanze:

Az Apollóm' 's Eratóm' karjai közzül
 Megyek immár Julisom karjai közzé,
 Julisom' karjai közzül meg' azok karjai közzé.

Aus meines Apolls und meiner Erato Armen
 Fliege ich nun meiner Julie in die Arme,
 Aus den Armen meiner Julie wieder in ihre Arme.

NB. Földi war Dichter (also Erato) und Arzt (also Apoll).

Die französische und italienische Übersetzung regorge de cette infinité de ses de, di, mon, mio, io, delli, nelli etc. Dies muss meinen Agonotheten wohl in die Augen springen.

Ich verharre mit aller Hochachtung und der wärmsten Freundschaft

Ihr

gehorsamster Diener

K. F.

Ἐκ τῶν κόλπων Ἀπόλλωνος ἐμοῦ καὶ Ἐράτος ἐμῆς
 ἔμι ἤδη εἰς τοὺς κόλπους Ἰωλίας ἐμῆς
 Ἐκ τῶν κόλπων Ἰωλίας ἐμῆς εἰμι εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν. ||¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

¹ F. három sor görög fordítást Romy jegyezte a levél aljára.

1315.

Csehy József — Kazinczynak.

Radzimin West Galliciában 23^d Jún. 1808.

Kedves barátom,

Utolsó leveletem Brünből való elindulásom előtt Febr. 16-kán eresztettem hozzád. Hogy azolta bizonytalanságban hagytalak, tulajdonítsd a sok féle nyughatatlanságoknak, mellyek ekkoráig hol üdöt, hol kedvet nem engedtek az írásra. Brünből 21. Febr. indultam meg, az nap vettem végbúcsút Generalisomtól. Ő Bécsbe ment, onnan talán Pozsonba. Nehézire esett mint neki, mint nekem elvállásunk. Utam igen rosz üdőbe esett tél derekán, arczal az éjszaki szélnek, prédául egy sivatag ország minden alkalmatlanságainak. Crakóban egy napot töltöttem, este a theatrumban valék, a hol a lengyel Artisták egy igen rövid Comoediát igen silányul játszottak. Onnan Lublimba, ennek nagyobb a hira, mint a summája, Miskolezot nem adnám érte. Regimentünk Staabja Siedlec nevű mező városba van assignálva, de Obersterünk, mivel egyszersmind Cordon Commandansa kin lakik a határszélen Varsó fele Kobylka nevű helységbe, mellyet elpusztított. Suwarow népe, úgy hogy alig maradt egynehány háza. Obersterünk van a 2 Major Divisiója, én 2 M. 2. Escadronban vagyok, 's svadronyosommal Radziminba lakom 1 mföldnyire Kobylkától.

Hozzánk Varsó 3. mf.: egyszer voltam még csak ott, 's egy nap, egy éjszakát töltöttem benne. A város sikon fekszik, noha elég magasan a Vízla niveauja felett, de nincs csak akkora is, mint maga Pest. A belső város régi szabású, ebben van a kir. palota, a mostani Országló szék residentiája, de éppen nem pompás. A Krakói külső város a belsónél szebb, tágosabb, architecturája mostaniabb. Mostani Garnisonya nagyobbára franczia. 's Marechal d'Avoust mindenkép elsőz, öt courtizálják a lengyel Ministerek, s parancsolatjától fügnek. A lengyel szó egészen restituáltatott minden jussaiba, minden politicus, és pörös állapotokban, ezzel élnek a hadi szolgálatban és Comanderozásban is a lengyel Regteknél. Van 12 Regt. gyalogságok à 2430 ember — 6 Regt. lovasságok à 500 ember. 8 Comp. Ágyúsaik, 2 Comp. Sappeurs. A szász Regtek, mellyek itt voltak, haza marséroztak, s azóta nem jöttek mások. De a Francziáknak eszek ágába sines az elmenetel.

Hogy oda benn voltam Varsóban, a lengyel Artisták Mchülnek la Folieját, die beiden Fűchse, adták először. A theatrum szép, az Orchestre jó, a játszóok meg lehetösen énekeltek. Igazgatójok Bogoslawsky. Láttam a logeban hg. Poniatowsky hadi ministert, igen szép magos ember. A lengyel lisztek Uniformissai mind francziások. A régi lengyel viselet egészen kiveszett, alig látni néha egy két öreget benne. A franczia nyelv pedig jobban divatban van, mint valaha, a privatus életben, már a gyernekek is mind francziául beszélnek, nem is esuda, holott tele van a város franczia katonasággal. — A fr. gyalogság mind magyar süveget kap — *des chákós*, még pedig igen nyalkákat, egy süveg belejön könnyen 15 ftba. Tisztyeik is azt fognak kapni.

Kétféle lengyel újság jön ki Varsóban. A franczia újság, melyet kezdtek nyomtatni, megszűnt. Volt franczia játékszin is, de a truppe el utazott Magdebourgba egy üdöre, valamint a lengyel troupe is újabban, melly Posenbe ment. Újság levél most kevés jön a kezemhez, eleinte hogy ide jöttem, az Universalis Moniteur olvashattam *in grand folio*. — Szegény M. Kurir csak kis 8° formátban járdogál.

1^{so} Majustól fogva behozódott a Code Napoleon a Varsói herczegségbe; eltöröltetett a paraszti állapot, de a lengyel parasztkon ez keveset fog, már most annyival inkább nem dolgoznak, hogy senki se hajtya, sok pedig meg akart volna maradni előbbi szolgaságában. *Imaginez vous*, azt mondák a franczia tiszték nekem, *ces gueux, ils ne veulent pas être libres*. — Új és jobban nevelt generatio szükséges arra, hogy a Code Napoleonnak haszna látszassék. Meg vettem a Code Napoleont Varsóban, hanem még nem olvastam, mert kölcsön adtam oda. Varsóban Pfapf könyvárosnál a legjobb fr. könyveket meg lehet kapni. Olyakat, mint Mirabaud Systeme de la Natürje vagy Volney sur les revolutions des Empires etc., a mellyek Bécsbe *nec erga schedam* meg vannak tiltva, nyilván árul, s Catoiogusába nyomtatva találni. Árok se volna nagy, csak hogy Varsóban jó pénz kell. Kihoznunk pedig nem nehéz; a vámosok mind ösmernek bennünket.

Bejártam itt lettem öltá Sierockot, Pultuskot. Utóbbi csinosabb mint néha nap gondoltam volna. Jobbára kő épülettyei vannak. A Sierocki, Modlini 's Thorni fortification mindegyre dolgoznak. A Prágai tete de pont Varsó előtt kész, a házakat pedig lerontyák. A hidat, melly pilotiskon állott, a jég elszakasztotta, kiemelvén vagy 14 igát, ezt előre lehetett látni, most hajó hid áll.

Semmi úttját nem látom, hogy Julianusunk medaillonját elküldhetném, várakozással kell tehát lenned. Azonban ohajtva várom soraidat, mert elgondolhatatlan üdeje már, hogy leveled nélkül vagyok

Cs. —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

1316.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 23. Jún. 1808.

Édes barátom,

Tegnap vettem kedves leveledet Fő-Ispántoknak igen rendes billettjének párjával. Be boldog Haza, mellyben illy férjfiak ülnek a' kormányon! Csak tisztelje hát a' szoknyákat a' Melt. Fő-Ispán, ha annyira szereti. Gondolnám, az néki minden vétkei között a' legparányibb. 'S annyi rossz mellett a' mit csinál, legalább nekünk gonosz örömet is ad, hogy rajta nevethessünk, 's az Evangéliom szenteskedőjével örvendhessünk, hogy mi nem vagyunk olyanok. —

Közelít az idő, hogy pályairásomat bé kell nyujtanom, 's megrettenve nézem, hogy nagyon hátra maradtam. A' mi Kisünk azt tanácsolja, arra kér, hogy fojtsam-el méltó bosszszankodásainkat, 's a' birákat ne ingereljem igazságos kifakadásimmal. Követem tanácsát: de még is úgy fogok szóllani, hogy magamra gyalázatot ne vonjak, az az s z a b a d o n és s z o l g a i f é l é n k s é g nélkül — Ez a' munka, édes barátom, restté teve barátim eránt egy idő olta, kivált hogy házi dolgaim miatt holmi kis útazásokat is kelle tennem.

Gyönyörködve olvastam szép lelkednek némelly cselekedeteit. Ne mentsd magadat az ollyakat nékem írván. Tudom én, hogy az ollyas nem *dicselkedésből* csik, hanem *örömből*, és — a' mi igen dicséretes és természetes, — azért is, hogy barátink bennünket még inkább szeressenek, hogy barátink bennünk gyönyörködjenek.

Szerencsétlen megtévedése volt siető tolladnak, hogy nékem a' Bécsben tanuló Festőknek nevét meg nem írad. Kérlek, első sietve küldendő leveledben, pótol-d-ki ezt a' hizakot, 's tedd mellé, ha tudod, még Szállását is, mert Bécsbe szándékozván legfeljebb Július végével, ott sok hasznát akarom venni. Nevezetesen arra kérném, hogy tudja meg Fügertől, hogy egy mellyképet mennyiért fest, mert ha erszényem elbirja, általa fogom magamat festetni. Nem fukarkodás

az, hogy a' kép ára eránt tudakozódní akarok előre; mert Fűger egy mellyképet, (mint a' Te képed a' menyegzői ruhában) már 1803ban is 70. aranynál alább nem festett. † Azonban megirhatnád neki, de nem az én nevemben, hogy ott lévén, 's Fűger körül forogván, a' Jehováért ne prostituálja magát, 's Laocoont 's Antinoust ne írja 's ne mondja Laoconnak 's Antoniusnak. Ha festővé akarja magát tenni, nem csak festéket keverni kell tudni, hanem a' Winkelmann' és Mengs' írásait is olvasni. 'S mi a' Festő a' mai időkben, ha Virgilből nem tudja, mi volt Laocoon és az Adrian császár történeteiből ki volt Antinous. Fűgernek Brutusát, Virginiáját, Achillesét, Homérját, Phidiását magam is ismerem. Úgy látszik, hogy az Erdélyi születésű Festő-legény mindent von Hörensagen tud, 's többet hisz a' fülének mint a' szemének. Pedig a' Festőnek a' szem a' legelső Organuma. —

Én tegnap kaptam Bécsből egy parókát, melly ritka üstököm alatt kitetszeni kezdő homlokom bőrét elfedi ugyan, de valamely visszás képet csinál. Azonban olly melegséget ad a' fejnek, mintha rajta sipka volna, és így nekem, kinek a' guta 1804ben Júliusban épen a' fejem' hátulját sujtotta-meg, igen kedves szolgálatot tesz. — Ezen undok ékességgel együtt kaptam-meg a' mostan uralkodó Fels. Császárnék' képét fél folio rézben 3 f. és a' Józseph Napoleon Nápolyi 's Jerome Napoleon Westphaliai Királyok' képeit jól dolgozva in folio. (16 f.) József Király egy elmős és jó fej. Jérôme egy pajkos huszártiszt, noha frakk uniformban van. Mind a' kettő igaz testvére physiognomiában a' Császárnak, de egymáshoz semmiben nem hasonlók. Józsefnek szemöldöke és orra hasonlít Napoleonhoz, — Jérómnak a' szája és ajaka. Olvasó embernek az illy adminiculumokra épen olly szüksége van, mint Mappákra. Kínos dolog a' mostani rettenetes nagyságú dolgokat olvasni, 's nem tudni millyennek kell képzelnünk azokat, a' kikiről szó vagyon. — József a' Becsület Legiójának Rendruhájában van, méhhel el-lepett, nagy felfelé álló igen széles gallérral. A' torques mennyköveket tartó sasokból áll. Rendes, hogy a' tanulatlan szem az öszvesodrott mennyköveket fonáznak magyarázza. Imhoi a' sasok képe:

[Kazinczy nagyjából három sas képét rajzolja ide tollal.]

Ez a linea a' mennykő.

Jeronimusnak a' kaputrokkján olly tűzések vannak mintha dolmányba volna öltözve. Dolmány formán van vágva a' gallér is. — A' Napoly és Sicilia czimere ez:

[Kazinczy tollrajzban itt adja a czimert.]

Egy Delphin a' bőség két türke és egy három lábú Urinátor. Közéből a' franczia császári czímer.

Még sem vitetted e el Semlyénből a' borokat? félek, hogy kár ne legyen belőle. Élj szerencsésen, édes barátom!

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1317.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 24d. Jun. 1808.

Nagy érdemű Barátom!

A tegnapi, és mai nap valóságos öröm napjaim valának. — Tegnap vettem 12diki leveledet, ma pedig meg érkeztek exemplárjaid, meljeket hozzám Mossóczy Institoris Károly küldé Pestről e szerint:

150 exemplár	Egyveleg	írásokból	nyomt. pap:
5	»	detto	velin
99	»	Kis János	epistol. —

Fő törekedésem lészen mind ezeket mentül előb ki szabott árokon el adni. — Ma érkezett Berlinből is egy nagy ferslagom — teli a leg ritkáb meleg házbéli plántákkal, meljeket Wildenow küldé nekem, és a meljek nagy örömömre jól érkeztek, holott 15-dik Aprilistül fogva voltak uton.

Az Ipomnak küldött leveledet mentül előb kezébe szolgáltatom. Köszönöm barátságos bizodalmodat, hogy aszt levelembe küldötted, az által aszt a szerencsét nyertem, hogy leg becsesbb írásaim gyűjteményét ennek copiájával diszesithetem. — A Baresay monumentumára adott gondolatod, és kö írásod olj szép, olj éppen az eő hanvai dicső emlékezetének örökösítésére tökéletesen alkalmas, hogy szivemből ohaitom, hogy nem más, hanem épen ezen Írás győijön azon monumentumra.

Tertina meg fuchteleztetése B. Palocsaynak nem nagy dicsőségre szolgál, és nagyon el vadult érzésrül tészén borzasztó tanu bizony-ságot. Ha T[ertina] impostorkodot, lehet vala egy magyar mágnáshoz illendőbb modú büntetést találni.

A Spanyol környül állásokról, és Európa mostani állásáról való érzékeny elnélkedésedre jövő postán felelek, most sietvén, hogy ez a postáról el ne maradgyon. Elég, hogy Hamburgba a francia követtség kápolnájába a Napoleon képe már az oltáron áll. —

Döbröntheinek a héten vevém egy igen szép epistoláját, eszt is le írom számodra, és ohaitanám a Kisét és esztet a késő maradék számára közre bocsátani, melj jó móddal hogy eshessék meg, kérlek ad barátságos Tanácsodat.

Millert én igen jól ismervén, nem csudálom, hogy tölle oljan levelet kaptál. Én ha raitam állana, erejéhez mérséklett dolgot adnék ezen ember elibe, és dolgoztatnám, de Ország Bibliothecariussának nem hagynám.

Wesselényiné a napokba panaszlá levelébe, hogy tölled már rég nem vettek levelet, pedig venni nagyon ohaittyák.

Az Austriai Annalisok Juniusi darabja ugyan rútol bánik a mi Neuhauserünkel, nem láttam a munkát, melj olj kimélés nélkül, faragatlanul recenseáltatik, de ezen derék művészt ismervén, ismervén munkáit is, nem képzeltetem, hogy arra méltó lett volna; a Recensensnek bizonyosson a verleger-rel volt bajja, 's a szegény Neuhauserén töltötte ki boszuja mérgit. — vagyok örökre igaz híved

Cserey Farkas mpr.

A Te könyveid, 12d. mart. expedialtattak Pestrül a Mosóczy írása szerint, így tehát Berlini ferschlagon hamarab érkezet. — Juliusba az Ipom is Bécsbe megyen.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak p. Debreczen. S. A. Ujhelj.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

* A levél zárlatán ép piros pecsét.

1318.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Debreczenből Junius 25-d. 1808.

Tekintetes Úr!

El szégyenülve vallom meg levelem elküldése módjával ejtett hibámat: de bátorzkodhatok talán bocsánatot reményelni, 's azt hinni, hogy nem fogja a' Tekintetes Úr azon immoralitást felőlem fel tenni, hogy oly illetlen gondolatok fordulhattak volna meg eszembenn. Azombann alázatosonn köszönöm azt a' szerencsét, mellyet nékem a' Tekintetes Úr hozzám küldött örökre becses levele által szerezni méltóztatott 's méltóztatott a' vele való levelczést meg engedni. Élek ezen engedelemmel azon készséggel és örömmel, mellyet egy Nagy Tudós még valaha közelebből való esmeretségének reménysége érdemel. Alázatosonn köszönöm a' Tekintetes Úr hozzám intézett tanács adásait, 's azon felőlem fel vett, de felettem járó reményeket, mellyeket én úgy veszek mint egy Nemes szívből eredtt biztatásokat. Óhajtanám hogy be tellyesednének azok, hogy lenne oly idő, mikor örvendhetne hazám, hogy kebelébe nevelt fel 's annak leg szeretetre méltóbb fiai ne itélnének méltatlannak magokhoz!

Láttam a' Marmontelt, még Januarius elejénn hozott volt egy-néhány exemplumokat le Kis István Úr, nyughatatlanul várom a' több daraboknak le érkezését is, hogy annál több okom legyen a' Tekintetes Úr eránt való tiszteletre. Kivánnám én is, hogy az a' stylus izlettetnék Debreczenben, kivált a' tanuló Ifjuság által, kinek kezéből a' gondviselők csak nem egy átaljában minden Magyar könyvet ki vesznek, mert úgy mondanak, mind Román, 's azt tartják hogy oly ártalmas be fogása van az Ifjúra, mint a' Parisi precicuse-kre a' Grand Cyrusnak 's a' Cleliának: mellyből a' lessz, hogy az Ifjuság hazai, 's más nemzetek literaturája eránt tele van praeiudiciumokkal, meg fojtódik benne a' szépnek érzése, melly leg gazdagabb forrása az immoralitásnak, 's azt a' ki Virgilius mellett a' mi költőinkbe is gyönyörködni mér, csufos nevekkal illeti. Én magam, a' ki Togatus Deák nem lévén, mint egy külön szakasztódom ő tőlök, csak igen kevés embernek merném irásaimat, kivált Magyar Verseimet mutatni, ne hogy mint már sokakat az ő szájokba csufos nevezettel Poetá-

nak nevezzenek, a' melly nevet pedig csak Guarini szégyenlhetett. — Azon Ifjak, kik szerencsések voltak a' Tekintetes Úrtól szemmel tartattni, még a' mi Collegiumunkban tanulnak. Dobos ugyan nem kevés-
 sel ez előtt, talán magán gyógyíttatása végett, Budára ment, honnan
 nem egyhamar fog vissza jönni. Ő már azok között való, kiket
 nálunk Juratusoknak neveznek. Péczelinek meg vittom a' Tekintetes
 Ur köszöntését, ki is azt mind azon tisztelettel fogadta, mellyet az
 érdemel. Ezek mind kettenn nagy reménységű Ifjak, 's hiszem is,
 hogy azon reménységnek meg fognak felelni.

Minekélőtte el végezném leveletem, méltóztasson a' Tekintetes
 Ur meg engedni, hogy merészelhessek egy darabot verseim között
 a' Tekintetes Urnak be mutatni 's eggyzersmind meg kérddhessem,
 hogy méltó volt é eddig, méltó lesz é ezután ezen tárgy körül fára-
 doznom. Bátorokodom tehát a' Páva Tollhoz való énekem bemutatni.

Pompás talla a' szép Pávának!
 Mellynek olly sok féle színe
 Van, mint az ég fényes napjának,
 Millyen vagy te?
 Zöld vagy é? vagy miként Dafnének
 Arany színű hajszálai?
 Vagy mint az esthajnal tüzének
 Súgárai?
 Képe vagy a' színes világnak
 Sok színű ragyogásoddal,
 Képe az állhatatlanságnak
 Oh pompás Tall!
 Szép vagy még is, és szépségednek
 Neveltetnek kellemjei,
 A' mint vegyítettnek fényednek
 Sok színei.
 Főképp egy Fölt, melly közepébe
 Szálaiddnak fényeskedik,
 És gyengénn kékelő színébe
 Büszkélkedik,
 Mikor reményt képző színével
 Én felém talál fényleni,
 Mintha Dafnét látnám kék szemével
 Tündökleni,

Kellemjeit rezgő fényjének
 Olly nagyonn azért kedvellem,
 Mert mosojgó szemét Dafnének
 Bennek lelem.

Ha merész cselekedetem, mely szerint ezen ének be mutatásával a' Tekintetes Urnak alkalmatlankodni bátorkodtam, vétkül nem tulajdonittatik, boldog vagyok, 's magamat továbbra is kegyes gratiájába ajánlvánm, maradok

A' Tekintetes Urnak

Alázatos szolgálja

Kölcsey Ferencz mk.

[Eredetije a Szemeretár I. kötetében.]

1319.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 28-dik Jun. 1808.

Kedves Barátom!

Igércetem szerint küldöm a Döbrönteit szép epistoláját; megvallom, szeretném, hogy ez, és Kis-é világot lásson; ennek végre haithatására el várom barátságos Tanácsodat. — Kovács Miklós Prokátor küldé kezembe egy néked szálló levelet, eszt nem sokára el küldöm Hannuliknak, hogy Vice Ispány Osváth Ur által szolgáltatassa kezébe, e mellett vészed azon Oratiot is, melyet M. Wásárhelji Professor Tompa mondott néhai Gr Gyulay Ferencz felett, és a melyet kezembe küldé özvegye, hogy juttassam kezébe.

Éngemet igen is nyughatatlanítanak az Úi változások, és mentül több hódításokat téssen Napoleon, annál kisebbé lészen eő az én szemeim előtt. Én nem tehetek rolla — de csak úgy látom aszt, hogy ezen Világ hódításba olj igen szerencsés ember mindent törekedik önnön képzeménnyecinek és tetezésinek fel áldozni. — Nagy hiba volt, hogy Európának uralkodói clób által nem látták, hogy az uralkodás, és engedelmesség systemáját, a lélek mire gyarapodásához képest szükséges változtatni, mind akkor, midőn a vak szerencse

egy szüleménnyének a legnagyobb erőt kezébe játcozdatván, e változtat ugyan, de Hoditói tulajdonsággal, és vas scaeptruma alá szorit mindeneket, el oltván azon szerencsés ki fejtődéseit az emberi tehetségeknak, meljre [!] századok után juthata. Kedvelten következésekkel rettegten éngemet ezen embernek dagáljos hatalma, és félek, — nagyon félek valami oljastul, a mit Te elevenen képzelhetsz. Éljj boldogul és szeresd igaz hivedet

Csereyjt mpr.

Onnan egy falutska, hol tsendességében
 Fekszik egy parton négy kopár hegy völgyében
 A Napnak nyugtával, mellynek egygyikére
 Fel menvén be látok Székelyek földjére
 S nézem szép bikjeit a völgy egy szögének
 Egész erejével érzésim tüzének.
 Onnan, hol lakozik Béke Istennéje
 (Stajer mellől a jobb sors hozott melléje)
 Kerengésein a nyárfák utainak
 Vagy mellette sok ujj hárs indulásinak.
 Egy jó Barátomnak emlékezetével
 Társalkodom, s a Szent Muzsák szerelmével:
 Mondjam e azt is? hol Lajosom lelkében
 A Szép, Jó s Nagy látszik szendergő tüzeben,
 Felfel kapván lelkem? honnyi érzései
 Téged! látni égttem Hazafi! Cserei.
 Láttalak. — És látván erántam érzeni;
 Örültem. Szent Érdem a Jóknak tetszeni.
 Kis a Tiéd, s enyim Dömölki kertyének
 Szép két árnyékában hangját énekének
 Fel emelte Hozzád. Érzettem tüzeit
 S kezdtük emlegetni Kazinczyt, Csereit,
 Nézd most szentelt lantját kiveszem kezéből,
 Az ifjú Muzsikus, mint Mesteréből
 S énekelni merek. — Érzésim! egyyike
 Jut titkon, nem vagyok Apoll vad gyermeke —
 Tsak a Nemes lélek érdemel éneket;
 A ki nem lesz gögös, ha hal ditsíretet
 S azért veszi azt is, hogy testvérségében
 Még meszszebb repüljön, tzélja üzésében.

De a Poetátskát szánással neveti,
 Ki tsuszik, s Nevét az Égig hánya veti,
 Ki Névnep köszöntő dagályos versével,
 Motskolódik a szűz Múzsák szerelmével.
 Cserei! húromon illyent nem forgatok,
 Tudod, hamar hálnak az illy gondolatok.
 Mond inkább. Egygyike Szivem! Szentjeinek
 Segítője Hazánk' előmenésinek!
 Nemzetünket hátra teszi eddig szája
 A Külföldnek, hát mi mchetünk e rája.
 Hogy a tudós karban heljet engedjenek
 S Literaturánkról máskép beszéljenek.
 Idő kell mindenre a Nagy természetben,
 A mi Nagy, sokáig szunnyadoz kezdetben;
 S a Muzsák gyümöltse a közé tartozik,
 A melj sok esztendők után virágozik.
 Így lett Szomszédaink fel emelkedése:
 Mikor lesz nálunk e tsillag fel jövése?
 Igaz, vagynak köztünk gyönyörű lépések
 (De veszvén gyakor a leg szebb fa jövések):
 Nem lesz e azoknak meszszebb haladása,
 Ugy, mint a siető rakét pattanása?
 Nem kora féltésből gyanitom ezeket,
 Tudhadd, el nézvén az uj neveléseket,
 Hol jó végből, hogy más nyelvet tanuljanak,
 Akarat ellen a Nemzetnek ártnak.
 Életünk csak honnyi szónkkal társalkodik,
 A szokás, jól tudjuk, rajtunk uralkodik.
 Ugy a lélek, mellynek Hazza mellett lenni
 Kellene, hidegen kezd körülte tenni.
 A nevelés lelke lévén majd mindennek,
 A Genie tüzei az égig fel mennek
 Általa, s leg alább amazt ugy viheti,
 Hogy több Jó mellett a Hazát is szereti,
 S hogy nem ragaszkodván vakoknak modjára,
 Nem tekint tsüfolva, Eleink' halmára!
 Halgatok nevéről Spárta Királyának
 S másokról, kiket itt fel hoznak példának.

De ha előbb menjen Nemzetünk fejlődése,
 Látszik, ennél vagy onnan annak el kezdése.
 Sokból áll egy Nemzet igaz kulturája,
 Mint égek tudni ezt, jutunk e hozzája?
 De lankadnom kell — Hol azon intézetek,
 Hogy tűzbe jövén a rá szült képzeletek
 El ragadtassanak Corregio tűzével,
 S utánna menjenek művészi elmével.
 Ebben nem megyünk mi. Csak mint Romaiak
 Athénét nézzük mit tesznek a máiak.
 Ha izlésünk bár olly szépé gyarapodik,
 Hogy Laokoonnal érzésünk bánkodik.
 Ha a Nagynál, mint ők, bár el ragadtatunk,
 De nagy Művészeket nehezen adhatunk.
 Másban tehát? — Jegyünk egy azon Muzsával
 A melly társalkodik Mozaik árnyékával.
 Szeretyük bár (honnyi dalink el ragadnak),
 Tömjént nálunk néki szegyeinvén nem adnak.
 Mit mondasz ezekhez? Mi marad Nemzetünk?
 Mi a természettől kik így szeretettünk,
 A kikkel — nem tűzben mondom — az Istenek
 Sokra alkalmas lelket közlöttenek.
 Ti, kik a tévelygőt útra mutatyátok,
 Tán atyafisággal nézhetünk reátok,
 Apoll' Urania! s a ti frigyestek! —
 Eléglő szemetek felénk vethetitek.
 Ez az, miért sokszor egy Gróffné kertjében
 Leülve öt magos fa kerületében
 Kezdem felhevülve lelkemet fárasztani,
 A mellyet egy rigó szok félbe szakasztani.
 Ha Nemzetünk mostan jó e virágába
 Vagy volt már Lajosnak s Mátyásnak napjába,
 Egy sohajtás hagyja el itten mejjemet.
 Jer nemes Cserei! jer, nyugtasd lelkemet,
 Hogy azon szép napok estek ejtszakába
 S csak azért, mint esti tsillag járásába
 A sötétségeken hogy által rontsanak
 S új reggellel sokkal szebben ragyogjanak.

Szépek voltak ők, de nem elégségesek,
 Azok az örökre, mellyek érdemesek,
 Most jönnek, s hogy minden bajt el szélleszzenek,
 Szükség, a nagy Lelkek most emelkedjenek.
 Ha láttatunk is már tsinosabbak lenni,
 Sokat a Nemzetnek, sokat kell még tenni.
 Jelen az idő, s hiv utánna bennünket,
 Ha még tétovázunk, el vesztyük nyelvünket,
 Már mentek előttünk. Meg van a feladás,
 Hazafiak! menjünk, elég a szunnyadás.
 Bennünk fel költni bár nem sokan kezdenek,
 Mert kevesek mindég az illy Fél istenek,
 A kik Meczenás, és Medici lelkével
 A népet el hagyják tsetsebetséjével.
 S mig kábulásában van részegségének,
 Eszközi a köz jó elő menésének.
 De Te a szép pállján kezdte meg jelenni:
 Hidd-el halhatatlan a Jó szentye lenni,
 Látván tanulásink hijjánosságait,
 Két helyre szálítád Linné magzatait,
 Emelkedj még fellyebb, mutasd meg másoknak,
 Mint legyenek igaz fija Hazájoknak.
 Mert ha Erzsébethünk s Lajosunk nintsenek,
 Szükség, tüzet belénk Nagyjaink öntsének.
 Rám nézel Cserei! itt tsudáló szemmel
 És Sympathiaba olvadván tüzemmel
 A más érdemének nemes vallásával
 Vesselényit hozod elé soccusával?
 Kiválva azoknak éretlenségéből,
 Kik Sophocles tárgya felsegállításából
 Nem tudhattyák látni hasznát Nemzetünknek
 S mint utját az arra termett Lelkeinknek
 Biztos ösztönjével azon indulatnak,
 Mellyel a Jók sokszor titokban áldatnak,
 Tisztelettel hozzá régen valék tele,
 Szent öröm lesz, ha meg esmértetz vele. [!]
 S ti két Szilágyiak! mit mond hát lelketek?
 Sugalja e hogy lesz boldog Nemzetetek?

Édes reménységek futkossák enyimet:
Én hiszem, mivel ez füszerzi életemet.
Nem hijában gyültünk a mult Diétára,
Figyelmezni fogunk Nemzetünk hasznára.
S mi józanok, szépek a nyelv életére,
Tudományainknak szebb előmentére,
Azon már kétszer tett, s most egy uj Kérdések,
Halhatatlant szülnek az illy serkentések.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 194. sz.]

JEGYZETEK.

Az előbbi kötetekből ismert irány szabta meg az útát a jelen kötetben olvasható jegyzetek készítésére is. Itt is többször kellvén hivatkoznom a már eddig megjelent négy kötetre: az alábbiakban *I. k.*, *II. k.*, *III. k.* és *IV. k.* rövidítéssel élek s a már többször idézett forrásmunkák újra idézésében a rövidített címekre utalok. Szükségesnek tartom egyszersmind előrehocsátani, hogy oly esetekben, midőn a jelen kötetben előforduló nevek és tárgyak e vállalatnak, két előbbi kötetében is előfordultak, s ott lehetőleg föl is világosítottam őket ezúttal a fölösleges utalásoktól tartózkodom, hacsak újabb adattal nem rendelkezem.

A Kazinczy-bizottság tagjai a jelen kötet jegyzeteinek összeállításában is készséggel támogattak, a miért úgy ők, mint mind azok, a kik egyben-másban segítettek, akár a szerkesztésben, akár mert némi adatokra vezettek (ez utóbbiakat az illető jegyzetnél külön is fölemlítem), fogadják e helyen is szíves köszönetemet.

1107. Tökés Jánosnak e levele kelet nélküli, illetőleg a kelet helyén a levél ki van szakadva. A szövegből ugyan kitéűnik, hogy ápril 17-kén íratott; de mivel a levél szorosan összefügg Kazinczy *Egyveleg írásainak* I. kötetével, a mely mintegy középpontja az itt közlött levelek irodalomtörténeti érdekének, jónak láttam e helyen közleni, noha e kötetben tulajdonképen csak az 1807. május elsejétől keltezett levelek vannak chronologiai sorrendben adva.

1. lap alul 3. sor: «A Császárnét meg halva láttam fekünni.» Ferencz császár és király első felesége, Mária Terézia (IV. Ferdinánd nápolyi király leánya) ápril 13-kán halt meg. Erre nézve a Hazai Tudósítások 1807. évf. (ápr. 15-ki) XXX. számában a következő értesítés olvasható: «Tegnap délben az a szomorú hír érkezett, hogy Fels. Tsászárnénk és Királynénk az említett veszedelmes állapotjában valósággal hétfőn (13. Apr.) meghalt!»

2. lap fölül 1. sor: «Stift egy Szamár» . . . B. Stift András József udvari orvos született 1760. vagy 1766-ban, meghalt 1836-ban. L. Wurzbach id. m. XXXIX. k. 9—12. l.

3. lap fölül 13. sor: *Stephaneo. Steffaneo-Carnea Ferencz Mária* a trónörökösnek volt nevelője. Sem születési, sem halála éve nem ismeretes. 1803-ban lett a képzőművészetek akadémiájának tiszteleti tagja. Általában nagy barátja volt az irodalomnak és művészetnek; szép könyvtárt alapított, mely 1821-ben tizenhatezer kötetből állott. L. Wurzbach id. m. XXXVII. k. 309. l.

3. kikezdés: «A' Kalotsai Érsek». Ez időben gr. Kollonics László volt.

4. lap 2. sor: «Olvassa meg az Allgemeine Zeitung 11. és 12. febr. Darabjából ez alatt *Sveisz* (helyesebben: *Schweiz*) a' Bremai Professor Oratioját.» Az Allgemeine Zeitung mondott helyén egy, jan. 16-káról kelt tudósítás van közölve, a melyből arról értesülünk, hogy Bernben az előtt pár hónappal foglalta el tanári székét Haller, az államtudományok és történet tanára s ez alkalommal egy nagy beszédet mondott, a mely nyomtatásban is megjelent az idézett lapban. A közlemény bírálja a beszédet s több helyét idézi, így a következőket: «Von nichts Geringerem will ich handeln, als von der Nothwendigkeit einer andern obersten Begründung oder einer gänzlichen Reformation des allgemeinen Staatsrechts . . . Mein Vortrag möge dahin führen, dass die Dinge, die da sind, fortan aus einem richtigern, Jedermann beruhigenden, Gesichtspunkt angesehen, und in der Bildung unserer geselligen Verhältnisse, wie in der ganzen Einrichtung der Natur, die unveränderlichen Gesetze Gottes erkannt und bewundert werden.» stb.

1108. 4. lap alul 7. sor: «Kereskedése' nemét Lipsiában tanulta annál a' Wolfnál, a' ki könyváros is ugyan, de Tudós is egyszersmind.» Ez nem más, mint Wolf Péter Fülöp, a kinek a Kazinczytól említett következő című munkája ismeretes: «Allgemeine Geschichte der Jesuiten von dem Ursprunge ihres Ordens bis auf gegenwärtige Zeiten.» Lissabon, 1792. I—IV. k.

5. lap alul 18. sor: *Beck Pál* cs. és kir. kamarás és kir. tanácsos, a kinek «nagy stílu palotája» 1824-ben készült Debreczenben, a városháza tőszomszédságában. I. Kazinczy F. Utazásai, 42. l. — Kazinczynak 1813. jún. 16. kelt levelében le van írva, hogy a szabolcsi megyegyűlésen erősen megtámadta őt gr. Dessewffy Samu, szemére vetvén, hogy a kormány minden előterjesztését helyesli. «Nem csudálom, úgy monda a gróf, hogy a Consil. úr a mi constitúciónkat nem tartja méltónak védelmezni, melyet a mi eleink vérontással szerettek, holott a maga armálisán még nem száraz a porozó.» A *M. P.* 372. lapján a következő jegyzést teszi Kazinczy: «Beck Pál consil. elveszi Bárczay Nánit, Miklós és Szénási Zsuzsa leányát 1804. aug. 25-kén.» V. ö. a 136., 197., 238., 255. lapokkal.

U. o.: «V. Ispán Kállai Miklós.» V. ö. a *IV. k.* 883. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

6. lap kikezdés: «E napokban egy *Piarista Professor*val ismerkedtem meg.» Ki lehetett ez a piarista, csak sejteni lehet, teljes bizonyossággal megmondani alig. Föt. Csaplár Benedeknek, a rend érdemes történetírójának véleménye szerint, legnagyobb valószínűséggel *Wilt Lénart*ot értheti Kazinczy. Csaplár Benedek szíves közlése alapján a következő életrajzi adatokat jegyezhetem meg róla. *Wilt Lénart* született 1747. jan. 23-án Pozsony-Sz.-Györgyön (más följegyzés szerint Dubniczán, Trencsénm.), a rendbe lépett 1764. okt. 3-kán; már ekkor tudott magyarul, németül, szlávul és francziául; úgy látszik, igen jó házi nevelésben részesülhetett, legalább hogy az anyja Jablanczy-leány volt, az egyenesen erre mutat, valamint az az eredmény is, hogy már ekkor négy nyelvet tudott. Több helyen működött, de legfontosabb a váci rendházban létele, mert itt nemcsak a gymnasiumban tanított, hanem a Theresianumban is, mint praefectus, 1782—1797-ig a gr. Gyulay Sámuel-féle ezredben tábori pap, a következő évtől kezdve pedig 1806-ig Ujhelyen volt tábori lelkész és egyszersmind udvari káplán. Az idétt,

midőn Kazinczy találkozhatott vele, Váczon élt, mint nyugalmazott tábori pap, de már 1809-ben a primásnak volt káplánja s könyvtárának őre, 1811—1826-ig pedig Miksa főherczegnek udvari papja Bécsben. Meghalt Pozsonyban, 1826. jan. 30-kán. Mint tanár és nevelő kiváló hírnek örvendett akkoriban. Ő volt a Herzán grófok nevelője is jó ideig s talán mint művelt és tapasztalt férfiú ő lehetett a gróf Migazzi Rudolf Kristóf (szül. 1787., meghalt 1850.) nevelője is és ez ő vele akart Olaszországba menni. Hogy a Migazzi-családdal közelebbi érintkezésben volt, ez onnan bizonyos, hogy mint váci tanár több alkalmi művecskék kiadásával magára vonta sokak figyelmét, különösen gr. Migazzi Kristóf primását. Tábori pap korában mondott beszédei 18 kötetben kéziratban vannak; egy beszéde nyomtatásban is megjelent, melyet «a 2-dik Nov. 1793. esett halottak napján a Brumti táborban Alsatiában . . . Magyar Gyulay gyalog regimentnek Patere . . . a Frantzia királynénak M. Antoniának gyalázatos vesztese alkalmazásával . . . tartott.» H. és é. n. Föl van róla jegyezve a rend évkönyveiben, hogy Váczon oly physical eszközöket készített már a mult században, a melyek az ottani museumnak igazi ékességei voltak még sokkal később is. L. még Horányi «Scriptores S. Piar.» II. 856. l.

A 7. lapon említett gr. Wass Sámuelre nézve l. a *IV. k.* 1102. számú levelét.

8. lap 4. kikezdés: «Altichiero jó guszttussal írt inscriptiókat adhat.» Célzás a következő című munkára: «Altichiero. Par Mad. J. W. C. D. R. Justine Wynne, comtesse des Ursins et de Rosenberg.» Padua, 1787. 4r.

1109. Gessner Salamon emlékkövére nézve l. a *IV. k.* 466., 475. és 524. lapokat. Csehy az 1062. számú levelére czéloz.

9. lap alul 1. sor: «Nagy Prépost *Ölbey.*» *Ölbey Jánosról* 1791-ben van említés mint apáról, táblabíróról és káptalani nagyprépostról. L. Balogh Gyula «Vasvármegye nemes családjai» című művét. Szombathely, 1894. 53. l.

10. lap fölül 1. sor: «Első építő mestere volt tehát *Hevele.*» *Hefele Menyhért* született Kaltenbrunban (Tirol), de sem születési, sem halála éve nem ismeretes. Kiképeztetését a bécsi képzőművészeti akadémián nyerte s itt 1742-ben az első építészeti pályadíjnak is ő volt nyertese; többi közt a pozsonyi érseki palotát is ő építette. L. Wurzbach id. m. VIII. k. 198., 199. l.

10. lap alul 8. sor: «Kulcsárnak újabban egy futó gondolatot küldék a katona fogdosásra nézve.» A Hazai Tudósításoknak sem 1807-ki, sem a következő évfolyamában nincs ilyesféle cikk; valószínűleg kiadását a censura megakadályozta.

1110. 3. sor: «A *Schneider* Görög Lexiconát megtartottam volna» . . . Célzás *Schneider János Gottlieb* következő című munkájára: «Kritisches Griechisch-Deutsches Handwörterbuch beyrn Lesen der griechischen profanen Scribenten zu gebrauchen.» 2 k. Leipzig, 1797—1798.

«Ugyan kéméletlenül bánik a Recensens egy érdemes Magyar Urral.» A «Neuere Annalen der Literatur des österr. Kaisersthum» című folyóirat Intelligenzblattja 1807. évf. márcziusi füzetében (102. l.) Fejes János következő című munkája van bírálva: «Matrimonia ad vetusti et hujus temporis rationem exegit J. F.», Pesthini, é. n. A bíráló véleménye a következő sorokban van ösz-

szegezve: «Wer wissen will, wie es bey einigen alten und neuen Völkern aller Welttheile, mit der Ehe von Seiten ihrer Verbindlichkeit, beschaffen war und ist, der lese diese Blätter; vorausgesetzt nähmlich, dass ihm *gar nichts* davon bekannt wäre... Ueberhaupt fehlt es dem ganzen Werkchen an einer solchen durchdachten Bestimmung... Das Werkchen ist eines von den vielen *Nichts*, die den Character der Cultur Ungerns ausmachen» stb. Ezekből következtetve, valószínűnek tartom, hogy Kézy erre a bírálatra czéloz. V. ö. az 1113. számú levéllel.

1111. 12. lap alul 4. sor: «Honorabilis mentiót teszek»... V. ö. a *IV. k.* 1091. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

13. lap 4. kikezdés: «A' Calendarium felől is várom megígért bővebb tudósításodat, hogy a' Hazai Tudósításokba beküldhessem.» V. ö. az 1268. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel. L. még az 1281. számú levelet is.

1113. 15. lap alul 5. sor: «Freymüthige Bemerkungen eines Ungarn»... V. ö. a *III. k.* 781. számú levéllel s az ehhez tartozó jegyzettel.

16. lap: Három műről emlékezik Kazinczy, kettőnek csak szerzőjét említvén. 1. *Fejes* művére nézve l. az 1110. számú levelet s ennek jegyzetét. 2. *Bárdosy Jánosnak* a «Moldavensis vel Szepiensis decimae indagatio est proxima terrae Scepusiensis et huic innexarum sacro profanarum jurisdictionum evolutio... Posonii, 1803.» czinű művére czéloz Kazinczy. E műnek szintén kemény hangú bírálatá olvasható a «Neuere Annalen der Literatur d. öst. Kais.» folyóirat 1807. évf. máj. füz. 215. lapján. 3. A harmadik mű szerzője *Szirmay Antal*. Teljesebb czíme a következő: «Hungaria in parabolis, sive commentarii in adagia et dicteria Hungarorum... historico-iocose conscripti. Edidit M. Georg Kovachich.» Budae, 1804. Ennek a bírálatát l. a fentebb idézett folyóirat ápr. füzetének 170. lapján.

17. lap kikezdés: «Machen Sie... eine Erwähnung von dem unglücklichen Tode des armen *Rosti.*» Ezt a kérést Rummy nem teljesítette, valószínűen a censura nem engedte meg. Ellenben a 20. lapon küldött két más nekrológ csakugyan megjelent az *Intelligenzblatt* 1807. aug. füzetében a 87., 88. hasábon s pedig majdnem teljesen úgy, mint a hogy Kazinczy megírta.

A 19. lapon két festőről tesz említést Kazinczy. *Poussin Miklós* francia festő 1594-ben született s meghalt 1665-ben. Raphael és Domenichino mestereket utánozta s 1630 és 1640 között volt a legmunkásabb.

Kneller Gottfried született 1646-ban Lübeckben, meghalt 1723-ban. Ő a történeti festésnek volt egyik mestere, s mint híres arczképfestő XIV. Lajos is meghívta magához a királyi család lefestésére; III. Vilmos angol király lovaggá, I. György pedig báróvá tette. Emléke a westminsteri apátságban van.

A 21. lapon közölt tudósítás szintén megjelent az *Intelligenzblatt* aug. füzetének 84. hasábján. Erre vonatkozólag a Hazai Tudósítások 1807. évf. (ápr. 25-ki) XXXIII. számában is olvasható egy hosszabb tudósítás, a melyben el van mondva, hogy Hatvani István már régebb idő óta tanulmányozta a tudós egyházi írók munkáit. Így tusakodván magában, azt végezte, hogy kételyeit közli a pápával, VII. Piussal, a ki nem is késelt neki «lelki választást» megadni. Végre «Miklósi püspök kis miséje alatt a' hitnek nyilván való vallása szerint maga áldoztatta meg a' valóban példás ájtatóságú megterőt.» L. a 430. lapot is.

A levél végén írja Kazinczy: «Dass . . . Ihre Zeitschrift bestellt werde, wird meine Sorge seyn, und ich will heute noch Ihre Ankündigung (mely az Intelligenzblatt 1807. évf. ápr. füzetében jelent meg) ins ungarische übersetzen und unserm Freunde H. v. Kultsár zur Bekanntmachung zuschicken.» Lehet, hogy Kazinczy csakugyan teljesítette ígését, de a Hazai Tudósítások a Rummy hirdetését s felszólítását nem közölte. Mindössze néhány soros értesítés jelent meg az 1807. évf. (aug. 1.) X. számában, elmondván, hogy Rummy jún. 23-kán iktattatott az iglói iskola rectori hivatalába; az előtt a tescheni gymnasiumban conrector volt. Meg van említve, hogy a «Musen-Almanach» és «Zeitschrift für das oesterr. Kaiserthum» című vállalatok megindításán fáradozik. Az első csakugyan meg is jelent, a második azonban tervben maradt. V. ö. a következő levéllel.

1114. 22. lap alul 1. sor: «Te a' 4. vagy 5. Codex miatt meg fogsz jelenni nem sokára az Annalisokban.» Kazinczy kétségtelenül a «Neuere Annalen d. Literatur d. oest. Kaiserthums» című folyóiratot érti, de ennek sem az 1807-ik, sem a következő évfolyamában nincs ily értelmű tudósítás.

A 23. lapon Sartory Bernát művét említi Kazinczy, V. ö. Petrik III. k. 284. lapjával.

24. lap alul 4. sor: «Engem most nagyon elfoglal a' Personalis Semsey Beszéde.» Semsey Andrásnak az országgyűlésen ápr. 9-én mondott beszéde közölve van a Hazai Tudósítások 1807. (máj. 6-ki) XXXVII. s következő két számában. A beszéd közlése kétszer is meg van szakítva, azért mondja Kazinczy: «Végzette volna el inkább, 's hagyta volna továbbra azt a' nyavalyás *Orthographiai leczkézést.*» Ugyanis a jelzett XXXVII. számban névtelenül a következő című cikk jelent meg: «A *Ts* és *Tz* betűknek védelmeztetésök.» A XXXVIII. és XXXIX. számokban aztán Boldogréti Víg László (Horvát István) válaszolt A «*Ts* és *Tz* betűkről való észrevételek» cím alatt.

«*Csáki beszéde* kezdednél van e már» — kérdi a levél végén Kazinczy. Csáky Manó grófnak a következő két beszéde jelent meg Kassán, 1807-ben: 1. «*Allocutio . . . ad incl. deputationem praelibati comitatus habita, dum haec ob adeptam actualis supremi comitis dignitatem nomine incl. statuum suam Illustritatem salutaret;*» 2. «*Duplex Oratio.*» Az előbbi német fordításban is megjelent szintén Kassán.

1115. 26. lap alul 9. sor: «A Gubernatornak volt egy *Etienne* nevezetű házi orvossa.» *Etienne András* orvosdoctor, a kolozsvári kir. lyceumban a chemia, mineralogia és chirurgia tanára volt 1794-ben. Műve ily cízzel jelent meg: «*Elementa chimiae metallurgicae juxta novum Lavoisierae systema concinnata et propriis confirmata.*» Claud. 1794. I. Szinnyeji id. m. II. k. 1470. hasáb.

1116. 30. lap fölül 4. sor: «Báro *Püchlerrel* folytatot igen fontos levelezése» . . . *B. Püchler Károly József* udvari tanácsos volt a magyar kancellariánál.

30. lap alul 7. sor: «A Budai academiának fel állításakor készíttet egy igen szép ékes Magyar Beszédet.» Czíme: «Háláló beszéd a tudományoknak fels. Mária Theresia királyi kegyes gondviselése által Budán fel-állított lakó-hellyökbe

való bé-iktatások napjára.» Bécs, 1777. Később 1794-ben Komáromban Varga Márton bővítve újra kiadta. Erre ezéoz Cserey.

1117. 32. lap alul 4. sor: «A' Recensio igen szép.» V. ö. az 1126. számú levéllel s az erre tett jegyzettel.

33. lap kikezdés: «Utolsó levelemben Luthert Göthével... nem valamely nyomos vizsgálás... után lettem parallelába.» V. ö. a IV. k. 1082. számú levelével.

33. lap alul 9. sor: «A Bányátskai Orosz pappal való történetnek leírása akárkit is gyönyörködtethetne.» V. ö. a IV. k. 1104. számú levelével.

1118. 34. lap alul 10. sor: «A' Csokonai köve eránt adott felelet»... Vay József levelét érti, mely a 28. lapon van közölve.

35. lap alul 6. sor: *Osváth Lajos*. V. ö. a IV. k. 860. számú levelével s az erre tett jegyzettel.

A levél vége felé ezt írja Kazinczy: «Arcadia eránt még egy szó jön majd elő a' Hazai Tudósításokban.» V. ö. az 1130. számú levéllel. A lap 1807. évfolyamának XLVII. számához tartozó toldalékában — melyhez Ferenczi Zollán szívességéből jutottam — csakugyan megtalálható a kérdéses cikk «Még egy szó Arkadiáról» czímmel. («Széphalom, Majus' 29-dikén, 1807. K. F.») Kazinczy e cikkben megdicséri Szemere Pált, a kinek «értekezése minden kétségnek véget vetett.» Aztán idézi a «Französische Kunstannalen, herausgegeben von Landon» című munka VI. kötetének az Arkadiáról szóló részét, kimondván, hogy «az Arkadia ideájához a' legszebb pásztori életnek képzelhetetlenül édes festései csatlódnak.» Ismerteti Poussin festményét: egy pásztorleány és három pásztor egy pásztor sírjára akadnak a mezőn. A legidősb lehajol s a kövön e szavakat olvassa: Et in Arcadia ego; a másik elgondolkozva reá könyököl, míg a harmadik újjával tapintja meg a betűket, melyeket a leány búsan olvas. — Kazinczy ezután Landon művét ismerteti s melegen ajánlja a művészetkedvelők figyelmébe, valamint Goethének a *Propylaeen* című művét is.

1119. A levélben említett Baggesen dán költőnek «Parthenais oder die Alpenreise» című idylli eposa 1803-ban jelent meg először.

39. lap alul 9. sor. «Ugyan örvendek, hogy az én Nagy József barátunknak kérésére kezdett munkámat el nem végezhették.» V. ö. IV. k. 946. számú levelével, valamint az 1124. számúval is; emebben azt mondja, hogy még el sem kezdte.

40. lap alul 13. sor: *Tomka László*, Szemere Pál sógora, hírneves pesti ügyvéd, 1819. jan. 17-én halt meg 64 éves korában. L. Nagy I. id. m. XI. k. 179. l.

41. lap fölül 11. sor: «Schiller Stolberg Friezre egyget (t. i. epigrammát) így kezd: *Graf u. Christ!*» Voltaképp nem így kezd, mert az idézett epigramm így hangzik:

Dialogen aus dem Griechischen.

Zur Erbauung andächtiger Seelen, hat F*** S***,

Graf und Poet und Christ, diese Gespräche verdeutscht.

A munka, melyre e distichon ezéoz, ily czímmel jelent meg: «Auserlesene Gespräche des Platon, übersetzt von Friedrich Leopold Graf zu Stolberg.» Königsberg, 1796.

«*A Német írókról causticus epigrammákat írtak*» — mondja Kazinczy előbb. Érti Goethe és Schiller xéniáit, melyek 1796-ban a Schiller-féle *Musenalmanach*-ban jelentek meg. Legújabb és legteljesebb kiadásuk: «*Xenien 1796. Nach den Handschriften des Goethe- und Schiller-Archivs, herausgegeben von Erich Schmidt und Bernhard Suphan. Weimar, 1893.*» E kiadásban a Stolberg Frigyesre vonatkozó idézett epigramm a 291. számú. A nagy költők haragját Stolberg művének a kritikai philosophia ellen forduló papos bevezetése és főleg az *Ion* cz. párbeszédhez tartozó jegyzetek keltették föl. Ugyancze műre vonatkoznak Goethének Schillerhez 1795. nov. 21. és 25. irt heves levelei s ugyancsak Goethének nyomtatásban csak 1826-ban megjelent cikke: «*Plato als Mitgenosse einer christlichen Offenbarung. Im Jahre 1796 durch eine Übersetzung veranlasst,*» Hempel-féle kiadás XXIX., 485. l.

A levél végén *Schreyerről* emlékezik Kazinczy, V. ö. a III. k. 595. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

1120. Pápay Sámuelnek a levél elején említett munkája ily czímmel jelent meg: «*Észrevételek a magyar nyelvnek a polgári igazgatásra alkalmaztatásáról; az oda tartozó kifejezések gyűjteményével, mellyeket a Haza elibe terjeszt. Wesszprém vármegye.*» Veszprém, 1807.

1122. A levél végén Kazinczy *Lovichról* tesz említést. *Lovich Ádám* bánakerületi superintendens, nógrádmegyei táblabíró, a ki 1831. decz. 7-én, működésének 45. esztendejében halt meg. L. Ver. Öfner u. Pester Zeitung 1831. évf. decz. 22-ki 102. számát.

1123. A levél elején említett Prof. *Fischer* József született 1769. Bécsben s meghalt 1822-ben; 1783-ban jutott a képzőművészeti akadémiába s 1793-tól mint bécsi császári kamarai rézmetsző működött; 1804-ben az Eszterházy-féle műgyűjtemények őre lön.

48. lap alul 4. sor: «Nem hiheted, minő gyönyörűséggel olvastam a híradást eme munka (a hadi mesterséget tárgyozó tudományok summás előadása) iránt.» A *Hazai Tudósítások* 1807. évf. (jún. 6-iki) XIV. számában «A hadi tudományok» czimű értesítésben olvasható, hogy egy magyar hazafi, a ki a katonai életet tapasztalásból ismeri, ily czím alatt bocsátja közre munkáját: «A hadi mesterséget tárgyozó szükségesebb tudományoknak summás előadása.» A munka nyolcz részre van osztva s a lap czímeiket is közli.

49. lap fölül 3. sor: «*Dugonics* a tudákosságnak jó fundamentumot vetett. *Rác* Sámuel az *Orvosságnak.*» Amaz a közönségesen ismeretes művével: «*A tudákosságnak első, második, harmadik, negyedik könyvé*»-vel, 1784—1798; ez pedig ily czimű munkáival: 1. «*A borbélyi tanításoknak első darabja. Az anatómiáról, physiologiáról, pathologiáról, materia medicáról, chirurgiáról és bábaságról,*» Pest, 1794; 2. «*A borbélyi tanításoknak második darabja. A törvényes orvosi tudományról és az orvosi politziáról.*» Pest, 1794; 3. «*Orvosi praxis. 2. rész.*» Buda, 1801.

1124. Ez a levél valószínűen korábbi keletű, a mit az a körülmény mutat, hogy Kazinczy a *Teleki* munkájáról még úgy szól, mint nem látottól, holott már előbbi levelében emlegeti, hogy nagyjából olvasgatta. A keletet a *Szemere-tár* számára másoló téveszthette el.

Kikezdés: «Szabó Dávidnak esetét nagyon sajnálom.» Czélzás a *IV. k.* 609. lapján érintett betegségre, hogy t. i. Baróti Szabót 1807. jan. 22-kén épen miséje alatt először s később este hét óra tájban újra szélütés érte.

«A *Péchy Imréről* . . . valóban derék munka.» V. ö. az 1309. számú levélrel s az erre vonatkozó jegyzettel.

«Régen tüzel egy barátom.» Bizonyosan Nagy Józsefet érti. V. ö. az 1119. számú levélrel s az erre vonatkozó jegyzettel.

1125. 51. lap alul 2. sor: «A Hazai Tudósításokba olvasám a Károly várí 17-dik Máyusi . . . tudósítást.» Az 1807. évf. (jún. 10-ki) XLVI. számban közölte Kazinczy az itt említett tudósítást, felhozván a bécsi ref. predikátort, Kleinmannt is, a ki kath. nőt vett el s gyermekeit is katolikusoknak nevelteti. V. ö. az 1126. számú levéllel.

A levél végén *Simon János* rézmetszéről szól Cserey. Erre vonatkozólag Kazinczy az *E. L.* 16. lapján megemlíti, hogy Simonnal Kolozsvárott találkozott; ő «még jobban gyűrűköveket farag réztáblák és antikok után, és mivel a sok gyermekű atyának az nem ad elég élelmet, pecsétnyomókat. Egy épen nem nagy carnioiján, melyet Petersburgból vett hagyás után készíte, egy nyargaló vitézt látni francia körülírással, mely azt hirdeti, hogy német birtokosa lelkét Istenének, életét urának, szívét kedvesének tartja, mint igazi lovancz.» V. ö. a 63., 81. lapokkal.

1126. 53. lap fölül 1. sor: »Mit mondasz a' Krasznai mixtum matrimonium felől szözlő cikkelyre?« . . . V. ö. az 1125. számú levéllel s az ehhez tartozó jegyzettel.

Kikezdés: «A' XLVII. darabban a' Kis Epistolája recensealtatott.» A «Könyvrostálás» című rovatban van közölve a bíráló, előre bocsátva az epistolának magyar és német czíme.

Az 54. lap vége felé két férfiúról emlékezik Kazinczy: *Reviczkyről* és *Halasiról*. *Reviczky József* született 1750-ben, meghalt 1815-ben Izsákon. Volt kir. tanácsos, később a debreczeni kerületi és pesti királyi tábla ülnöke, egyszersmind egyetemi tanár. «A politikai intézményekre és közigazgatásra vonatkozó hazai törvényeknek világos átnézetét adta; az 1791. évben kiküldött igazságügyi országos választmánynak tagja, annak munkálkodásaiban, nevezetesen a büntető törvénykönyv kidolgozásában jelentékeny részt vett; az 1802. országgyűlés naplóját szerkesztette.» L. Pauler id. m. 407., 408. l. Kazinczy a *M. P.* 394. lapján ezt írja róla: «A marhai gorombaságú status consiliarius Izdenczy ezt (t. i. *Reviczkyt*) üldözte, mert szabadkőművesnek hitte, a mi nem volt, és azért, mert Thomson anglus utazónak, ki egy skóczi tudós társaság által vala kiküldve, Debreczenben szállást adott.» Két műve külön is megjelent: 1. «*Introductio ad politica regni Hungariae.*» Budaë, 1790; 2. «*Memoria Leopoldi II. apud Hungaros.*» Pestini, 1802.

Dévaványai *Halasy Márton* kir. tanácsos és táblabíró, Hevesmegye követe volt. V. ö. a 138. lappal.

Az 55. lapon *Márjási Zsigmond* barátját is említi Kazinczy. Nagy I. id. m. VII. köt. 310. lapján van említés egy ily nevű férfiúról, mint gömöri alispánról, a ki 1837-ben halt meg; de hogy ezt érti-e Kazinczy, bajos eldönteni.

1127. Kézy a levél elején Prof. Nagy Ferenczről szól. Ez nem más, mint Vályi Nagy Ferencz, az ismert Homér-fordító.

A fő curátor ez idétt Vay József volt.

1129. «Ezennel indulok Superintendensemcl.» t. i. Nagy Istvánnal. V. ö. a *IV. k.* 584. lapjával.

60. lap kikezdés: «Mind leveleiből, mind a' Hazai Tudósításokból látom, melly fáradhatatlan vagy»... Czézés a nevezett lapban megjelent s idézett ezikkeire.

60. lap fölül 15. sor: «Sem Parthenaist, sem Ratschky újabb munkáit nem olvastam.» Az elsőre nézve l. az 1119. számú levél jegyzetét. *Ratschky József Ferencz* osztrák költő (született 1757. aug. 21-kén Bécsben, meghalt 1810. máj. 31-kén) «Neuere Gedichte» című kötete Bécsben, 1805-ben jelent meg. V. ö. az 1122. számú levéllel.

Alább Delille művére is czélez Kis János. *Jaques Delille* művének teljes címe: «L'homme des champs ou les Géorgiques françaises.» Költemény, 4 énekben. Strassburg, 1802. Három évvel később ehhez mintegy függelékül jelent meg Párisban ily című műve: «Variantes de l'homme des champs et morceaux joints par l'auteur.» Delille különben verses műfordításairól (Aeneis, Georgicon, Elveszett paradicsom) sokkal ismeretesebb.

1130. A 61. lapon említett fő curátor b. Bánffy Pál volt ez idétt. V. ö. a 27., 51., 68., 80., 102., 461., 491. és 509. lapokkal.

62. lap 3. kikezdés: «Elrészegedett (t. i. Szemere Pál) barátságos megszóllításom és a *XLVII-dik újság toldaléka által.*» V. ö. az 1118. és 1126. számú levelekkel.

63. lap 5. kikezdés: «Az Neked interesszans lehet, hogy két példa fordul elő, hogy sok száz botanikus plántákkal ajándékozta meg valaki a' publicus kerteket.» Czézés a «Neuere Annalen d. Lit. d. öst. Kais.» Intelligenzblattjának 1807. évf. jún. füzetében (281. h.) olvasható tudósításokra, hogy Thouin, a párizsi múzeumi kert felügyelője, valamint Hoffmann moszkvai tanár nagy számú ritka növényeket ajándékoztak a krakói botanicus kertnek; továbbá Kitaibel pesti egyetemi tanár 669 növényfajt ajándékozott szintén a krakói botanicus kert számára.

1131. Két férfiről emlékezik e levélben Kazinczy. Az elsőről, *Mata Imréről*, csak annyit sikerült megtudnom Széll Farkastól, hogy valószínűen *Mata Sándor* geszti, később szalárdi pap és esperes fia volt, a ki 1797-ben kezdte elsőbb tanulmányait Debreczenben. Ebből következtetve, *Mata Imre* csak nem régiben lehetett élesdi pappá.

Váradi nevű prédikátor kettő élt ez időben, a kikkel Kazinczy érintkezhetett. Mindkettőnek itt közlöm életadatait ugyancsak Széll Farkas szíves útbaigazítása után. Mindkét férfiú *Váradi József* nevet viselt s mindkettő debreczeni származású volt. Az első 1773. ápril 24-kén lépett a felsőbb tanulmányokra a debreczeni főiskolában (subscribált); 1781-től két évig Bihar-Püspökiben rector volt, azután pappá választották Hodoson, majd Nagy-Kerekiben, aztán Ugrán s végre Hegyköz-Kovácsiban. — A másik *Váradi József* 1779. ápr. 23-kán subscribált a debreczeni főiskolában; 1787-ben Kocson rector volt. Majd külföldre ment s

1792. aug. 16-kán innen visszatérvén, Bihar-Diószegen választották pappá még ez évben. Körülbelül hat évig élt itt, s 1798. ápr. 30-kán Gálos-Petriben ment, hol azonban egy évet sem töltött, mert már 1799. ápr. 2-kán Hajdú-Nánáson választották meg, s itt halt meg 1822. ápr. 7-kén 59 éves korában. Valószínű — mint Széll Farkas is megjegyzi — hogy ez utóbbi a kérdéses férfiú, mert Bihar-Diószegen ő is ugyanakkor volt pap, midőn Fazekas Istvánnak az apja, id. Fazekas István is ott lelkészkedett s így már akkor ismeretségben volt a Fazekas-családdal.

1132. 65. lap fölül: «Majd Boldogrétimek felelek.» Bizonyosan a *ts* és *tz* iránt tett észrevételeire. V. ö. az 1114. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

66. lap 2. kikezdés: «Daykának verseit beadtam a' Kassai Censornak.» A kassai censor ekkor Láng Ignác akadémiái tanár volt. V. ö. a *IV. k.* 604. lapjával.

66. lap alul 7. sor: «Ruminak Musen almanachjába is küldök holmit. Az Júniusban [?] ki fog jöni.» Rummy említett zsebkönyvébe az Iphigenia halálára írt epigrammáját küldötte Kazinczy eredetiben és német fordításban. Hogy *Juniusra* várta a zsebkönyv megjelenését: nyilván csak toltiba. Rummy azt hitte, hogy még 1807-ben megjelenhet a kiadás s így Kazinczy talán *júliust* akart írni; a bécsi censorok azonban sokáig késedelmeskedtek, s így csak 1808-ban láthatott napvilágot az almanach.

67. lap fölül 2. sor: «Hát az a' Bécsi Pindarus mit csinál?» Bacsányit érti, tudvalevőleg. V. ö. az 1144. számú levéllel.

1133. 69. lap kikezdés: «Mind a Kiss epistolájának recenziójával, mint az Arkadiarul tett újabb jegyzéseiddel nem csak új fényt vontál nevedre» . . . V. ö. az 1117., 1118., 1126. és 1130. számú levelekkel s jegyzeteikkel.

1134. 72. lap fölül 13. sor: «A' Landon (a szövegben hibásan van: Laudon) Arkadiája felől szölgő cikkely.» V. ö. az 1133. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel, l. még az 1307. számú levelet is.

73. lap kikezdés: «Az újságoknak azon úntató cikkelyével, mellyben Nemzetes Senator Uram az egész Haza által kívánta a' maga pompás Kirchen-aufzugját . . . látatni . . . megbékéltete az az egy sor, mellyben gyermekeid nevei fordultak elő.» A senator, kiről Kazinczy szól, Vecsey Sámuel volt. V. ö. a *IV. k.* 624. lapjával. Az a pont, a melyre Kazinczy céloz, itt következik szó szerint: «Egy, Ó Ts. és Kir. Fő Herczegségének sok gyertyákkal és jó illatú virágokkal körül vett faragott képével felékesített szép kis Házi Theatromban, melly erre az alkalmatosságra az udvaron felállított, a' f. t. Vetsey Úrnak és a' *Város érdemes Physicusa Szent Györgyi Urnak Leánykái* és több jeles gyermekek azt a' szép kis víg játékot, mellynek a' neve «A tsalfa Özvegy, vagy a' Temperamentumok» (Farkas György újabb munkája) olly jelesen előadták, hogy a' Publicum azon alig tudott elegendőképpen tsudálkozni.» A tsalfa özvegy vagy a Temperamentumok magyar fordítója, illetőleg átdolgozója (Kotzebue Die schlaue Wittve című darabja alapján) nem Farkas György, hanem Farkas Károly. V. ö. *Mulatságok.* Irta Farkas Károly. Buda, 1805.

1135. A levél végén azt írja Kazinczy: «Szegény Rumival rútlul bánának az Intelligenzblattban.» Ruma a tescheni iskolára vonatkozólag valótlán híreket küldött be a nevezett lap szerkesztőségének s e híreket Reussmann Károly Frigyes tescheni consistoriumi titkár teljesen alaptalanoknak (grundfalsch) nyilvánította; mire a szerkesztőség is nyilatkozott a következőképen: »Die Redaction konnte diese Verhältnisse des lutherischen Gymnasiums in Teschen nicht wissen, und musste sich also auf den Einsender jener Nachricht verlassen. Da nun dieser selbst schon eine Widerrufung jener Nachricht, die ihm ein sonst verlässlicher Mann mittheilte, der Redaction überschickt hat, so nimmt dieselbe um so weniger Anstand, die eingesandte Berichtigung in ihren Blättern abdrucken zu lassen, als solche zugleich eine allgemeine Warnung gegen die vorcilige Verbreitung unverbürgter Nachrichten seyn kann.»

1137. 78. lap 2. kikezdés: «A' kis *Erlach* megdicsőítette magát.» Minden valószínűség szerint Kazinczy *Ehrlacher* festőre céloz, a kiről Cserey a *IV. k.* 491. lapján emlékezik bővebben.

1138. «Már a *Tecarius* . . . tudomra adta.» T. i. Kézy Mózes.

1140. Az egész levél tartalmát v. ö. a *M. P.* 359-361. lapjaival. Négy férfőről emlékezik Kazinczy e levelében, a kikiről adataim itt következők:

Kisari Tóth János — Ballagi Géza szíves közlése szerint — 1750-ben született; iskoláit Sárospatakon bevégezvén, a külföldi akadémiákra ment, honnan visszatérvén, 1792-ben tarczali pappá választatott. 1799-től 1807-ig a sárospataki főiskolában az erkölcstan és papi tudományok tanára volt s egyszersmind a pataki ref. egyház papja. «Mint tanár nemcsak alapos képzettsége, hanem különösen szabadelvűsége által tűnt ki.» 1807-ben betegsége miatt megvált tanári állásától s ekkor a tolesvai egyház papja lón; itt kevés időt töltött s nem sokára szülőföldére, a szatmármegyei Kis-Arba költözött, hol 1829-ben meghalt. V. ö. Szombathy I. id. m. 50. lapjával.

Ragályi Gedeon, Gömörvármegyének 1793-tól kezdve volt alispánja, Nagy I. szerint (id. m. IX. 581., 582. l.) 1810-ig. Kazinczy itt Ragályit substitutusnak mondja, Nagy I. «híres első alispánnak.» Minden valószínűség szerint e tájban lehelett ő csakugyan első alispánná.

*Boronkay Zsigmond*ról Kazinczy azt jegyzi meg a *M. P.* 374. lapján, hogy sok ideig volt Zemplénmegye főszolgabírája. Algodnok 1807-ben lett s a következő évben tagja volt annak a bizottságnak, mely a végből alakult, hogy «az alispán előlülése alatt mindenkor összeülhessen, mikor a felkelő seregtől valami tudósítás érkezik, vagy valami parancsolat.» L. *M. P.* 380. l. Meghal 1821-ben, Szombathy J. szerint (id. m. 32. l.) ápril 3-kán Bereczkiben, Kazinczy szerint pedig ápril 2-kán «gutaütés következtében» Czékén. Nagy I. nem ismeri.

Brezenheim Károly Agost hercegre nézve l. az 1243. számú levél jegyzetét.

1141. E levélre vonatkozólag Széll Farkas szíves közlése alapján a következőket jegyezhetem meg, a mivel egyszersmind a *II. k.* 354. számú jegyzeténck hiányait is pótolhatom. *Fazekas István* 1795-ben kezdte felsőbb tanulmányait a debreczeni főiskolában; 1802-től 1805-ig Szalacson volt rector, 1806-tól 1818-ig

érszemlyéni pap. Innen érthető Kazinczynak gyakori tudakozódása anyjáról és a család többi tagjáról. 1818-tól haláláig Bihar-Dioszeggen lelkészkedett Fazekas, hol apja, id. Fazekas István, helyébe választatott meg; meghalt 1827-ben.

A levél 8. sorában ezt írja Kazinczy: «Képzelem, melly öröme van Tiszt. Szántó Urnak, midőn *lyányát barátja fíjával látja eggyesülni*, 's oda menni férjhez, a' hol életének nagy részét valaha töltötte.» Szántó neve már előfordult a *ÍV. k.* 962. számú levelében is, de róla, hiába esvén minden kérdezősködésem, semmi biztos adatot nem mondhattam. Széll Farkas útbaitgazitása után most pótolhatom a hiányt. Szántó János 1743. ápr. 7-kén született Debreczenben s ugyanott végezte iskolai tanulmányait is. 1766-ban Gyomán rector volt s onnan külföldre ment (1771. ápr. 6-tól Heidelbergben tanult); haza térvén, Ér-Szemlyében választatott pappá és pedig 1772. ápr. 7-kén. Itt egészen 1798. máj. 14-kéig maradt, mikor is Hegyköz-Sz.-Imrére költözött, s 1812-ben esperessé választották. Már előbb, 1781-ben egyházmegyei ülnök, 1796-ban pedig egyházmegyei jegyző volt. 1822. ápr. 9-kén papi pályájának 50 éves jubileumát tartotta.

Leánya, kit Fazekas István nőül vett, Juliánna nevet viselt. A hegyköz-sz.-imrei anyakönyvben így van bejegyezve e házasság: «7-a Julii. Érszemlyéni prédikátor tiszt. Fazekas István dispensatio mellett megeskettetett t. Szántó János hajadon leányával, Juliánnával tiszt. mihályfalvi predikátor Rétsei János által.» Tehát Fazekas István, Szántó János veje, utódja volt a papságban az ipának. Szántó Juliánna oda ment férjhez, a hol született, s erre czéloz Kazinczy.

A 84. lap alul 2. sorban *Grohmann* 6. és 7. kötetét kéri Kazinczy. Valószínűleg *Grohmann F. God.* ily czímű művét érti: «Phantasien zu ländlichen Verzierungen und Gartengebäuden.» Leipzig, 1802—1806. 16. kötet.

1142. Kikezdés: «A Bécsi Annalesok Juniusi darabjában az Intelligenzblattnak 281-dik lapján áll ilyen forma jelentés.» V. ö. az 1130. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

86. lap kikezdés: «A' 36-dik lapon valami áll a' Csokonai monumentumáról.» A 36. 37. hasábokon a következő tudósítás olvasható:

«Nachtrag zu der Nachricht über das Monument des ungrischen Dichters Michael Vitéz von Csokonai.

«Zur Bestreitung der Kosten auf dieses so wohl verdiente Monument sind seit der Aufforderung des Herrn Franz von Kazinczy in der ungrischen Nationalzeitung «Hazai tudósítások» vom Jahre 1806 sehr wenig Geldbeyträge eingegangen. Herr *Wolfgang von Cserei* (Grundherr zu Nagy-Ajta und Kraszna in Siebenbürgen, Mitglied mehrerer gelehrten Gesellschaften), der diess Monument nach des Herrn von Kazinczy's Angabe errichten lässt, bedauert diess nur in so fern, als er sich der Gleichgültigkeit und Kälte seiner Landsleute schämen muss, die durch zahlreiche Geldbeyträge einen Beweis ihres ästhetischen Geschmacks und der Anerkennung der hohen poetischen Verdienste des zu früh verstorbenen Csokonai's, der eine Zierde des ungrischen Helikons war, abgelegt hätten. Das marmorne Monument wird wahrscheinlich zu Kraszna in Siebenbürgen errichtet werden, da die Stadt Debreczin, wo der von den Museen geliebte junge Dichter lebte und starb, ihm bey seinen Lebzeiten nicht günstig war und selbst nach seinem Tode nicht Gerechtigkeit widerfahren lässt. Ein paar Debrecziner haben in der ungrischen Nationalzeitung vom Jahre 1806 und 1807 einen langwierigen,

ärgerlichen rumoristischen Streit über Csokonai's Monument mit Herrn von Kazinczy geführt, aus welchem nach dem Urtheil aller unpartheiischen Patrioten und Literaturfreunde Kazinczy als Sieger, mit der Aegide des Rechtes geschützt herausging. Unwillen muss das bekanntgewordene Factum erregen, dass die Reformirten zu Debreczin dem Dichter Csokonai nicht erlaubten in das Gebäude des reformirten Collegiums (in welchem er doch als Student mit so vielem Nutzen Poesie docirte) zu gehen und den Studenten unter der Strafe der Relegation den Umgang mit Csokonai verbothen. Die Debrecziner schämen sich nicht die Frage zu machen: warum man dem Csokonai ein Monument errichten soll, da Domokos (Inspector des Debrecziner Collegiums) und andere verdiente Männer in Debreczin keines erhalten hätten. Nach solchen Thatsachen wird man folgende Aeussereung nicht zu hart finden, die ein Brief enthält, den ich unlängst von einem guten Freunde erhielt: «A' Debreczenieknek annyiban igazságuk van, hogy ha a' monumentum márvánnyal ékesítetik, sőt, ha tsak fővenykből lesz is, a' Debreczeni Vandalusok azt még az első esztendőben expilálni fogják 's a' kő vagy káposztás hordóra fog tétetni, vagy palló szolgálatokra fordítatik a' házak küszöbei előtt a' sárban.»

A lapokba szánt tudósítás csakugyan megjelent mind a Hazai Tudósításokban (1807. évf. júl. 29-ki IX. szám), mind a Magyar Kurirban (1807. évf. aug. 8-ki, XI—XII. szám), egészben véve úgy, mint itt közölve van, de mégis némi eltérésekkel. A Hazai Tudósításokbeli és a jelen közlés közti lényegesebb eltérések ezek:

1. sor: Mélt. Nagy-Ajtay Cserey F.
5. sor: segédjeik.
6. sor: sok száz ritka fáji 's plántáji nevedkednek.
7. sor: magát eltökéltette.
9. sor: «egy Bot. kert» kifejezésből az egy hiányzik.
- 9—10. sor: vélünk is fogja éreztetni hazafiúi adakozását. A szórend más.
11. sor: Hasonló áldozatot készül tenni a' Debreczeniek is.
16. sor: külföldről sok esztendők oltá . . .
18. sor: Wildenow Úrnak barátsága után . . .
19. sor: legalább azoknál . . .
20. sor: kik a' Vallásbéli különbségről . . .
21. sor: ezen két Oskolának az nyujlja . . .
22. sor: a' ki felekezetünknek nem részese.
25. sor: azt végezték, hogy a' kertnek . . .
26. sor: alkalmas hely megszerzése vétetessék munkába.
27. sor: teljeseésre jut . . .
28. sor: áldásban fog maradni a' késő Maradéknál is . . .

A Magyar Kurirbeli és a jelen közlés közti lényegesebb eltérések a következők:

3. sor: hogy hazájában, nevezetesen Kolosvárt . . .
15. sor: köz haszonra élő nagy Hazafi.
- A 19—21. sorok teljesen kimaradtak.

1143. Az egész levelet v. ö. az 1142. és 1147. számú levelekkel s azzal a tudósítással, a mely «Sáros Patakon, júl. 17.» cím alatt a Hazai Tudósítások 1807. (júl. 29-ki) IX. számában jelent meg ugyancsak Kazinczytól.

1144. 95. lap fölül 11. sor: «Viszketegsége elragadta, 's arra vitte, hogy Woltmannhoz Müller felől egy elegiát írjon, és egy másat Mantua nevezet alatt.» Bacsányi művei közt (kiadta Toldy F. 1865.) elegia nem található Müller felől, mindössze egy négy soros epigramma latin nyelven, a 62. lapon. «Mantua» címmel csakugyan megvan az említett elegia szintén latinúl a 60—61. lapokon.

«A' Bécsiek meg nem tudták fogni, hogy az «Ad arma cives!» írója hogyan lehet illy hasonlatlan magához» végzi Kazinczy. Valószínűleg «A franciaországi változásokra» című ismert forradalmi hangú költeményre czélez.

1145. 98. lap kikezdés: «Ma hozá-ki cselédem az Ujhelyi postáról a' Hazai Tudósításoknak azt a' darabját, melyben *koszorút nyert* frásodnak megjelenése hirdettetik.» A Hazai Tudósítások 1807. (júl. 15-ki) V. számában olvasható néhány sornyi értesítés, a melyben érintve van röviden a még 1804-ben kitűzött pályakérdés, és hogy Teleki László gróf *Esdeklései* az ekkor jutalmat nyert művekkel együtt jelentek meg: «Itt találtnak Tiszt. Kiss István [?] nemesdömölki evang. Prédikátor Úrnak» feleletei is.

Ugyane lapon Kazinczy Mad. de *Genlisnek* «Adelheid und Theodor oder Briefe über d. Erziehung, aus dem Französischen v. P. A. Winkopp.» című művéről tesz említést, mely 1783-ban jelent meg. Az eredeti francia kiadás czíme: «Adèle et Théodore ou lettres sur l'éducation», Basel, 1782.

99. lap alul 15. sor: «Sokszor azt mondom, a' mit *Odoardo Galotti* mond.» Az V. felvonás 7. jelenetében: «Ich hab' es immer gesagt: Das Weib wollte die Natur zu ihrem Meisterstücke machen. Aber sie vergriff sich im Thone, sie nahm ihn zu fein. Sonst ist alles besser an Euch als an uns.»

1146. 101. lap alul 3. sor: «Kleistnak szép festése szerint»... Czézés Kleist Ewald Keresztély szép elbeszélő költeményére «Cissides und Paches in drey Gesängen von dem Verfasser des Frühlings. Berlin, 1759.» (Werke, herausgegeben von August Sauer, Berlin, 1881., I., 243—266. l.) E kis eposz első énekének végén (179—211. l.) olvasható az az epizód, melyre levelünkben czézés történik:

Dem Zelon, der allein

Ein Heer an Muth und Geiste war, zerschlug
 Ein Felsstück beide Bein'. Er lebte lang
 Ein grausam Leben und verbiss den Schmerz
 Voll Grossmuth. Endlich fand sein Bruder ihn
 Im Kampf mit Schmerz und Tod und schlug erblasst
 Die Hände über sich zusammen. Selbst
 Dem Tode für Entsetzen nah, verband
 Er den Geliebtesten. Ein Thränenbach
 Floss ihm vom Aug! — — «Ach, Bruder, endige
 Mein Leben! Endig' es, o du, um den
 Es mir allein gefiel!» sprach Zelon. «Nimm
 Mein unnütz Gold von mir, das Du und nicht
 Der Feind verdient!» — Allein der Bruder weint'
 Und ging davon. — «Verlässest du mich auch?»
 Rief Zelon, «gönnt Du mir langsamen Tod?
 Sonst treuster Freund, gönnt Du mir, dass ich noch

Den Schmerzen und der Schwachheit unterlieg'
 Und winsel', und nicht sterbe wie ein Held?
 Grausamer, geh und rühme Dich nur nie,
 Dass Du mein Bruder warst!» — Der Bruder kehrt'
 Zurück, umarmet' den Verwundeten,
 Auf dessen Lippen mit den seinigen
 Er lang erstarret lag, indessen dass
 Mit Schmerzen und mit Jammer Zelon rang.
 Zuletzt setzt' er den Bogen auf die Brust
 Dem Flehenden mit weggewandtem Blick.
 Mitleidig fuhr der Pfeil ihm durch das Herz
 Und endigt' ihm die Qual. Der edle Mörder, der
 Freundschaftliche, floh drauf wehklagend nach
 Der Mau'r, um auch den Tod fürs Vaterland
 Zu sterben, den sein Bruder starb, und liess,
 Zu gross zum Eigennutz, der Leich' ihr Gold.

1147. 104. lap kikezdés: «Im Juli Heft fand ich meinen Aufsatz über die verschiedenen Gattungen der ungr. Versification.» V. ö. a *IV. k.* 1098. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

3. kikezdés: Két művet említ itt Kazinczy; az egyiknek teljes czíne: «Magazin für Geschichte, Statistik und Staatsrecht der öster. Monarchie. Herausgegeben von einer Gesellschaft öster. Gelehrten.» Göttingen, 1806—1808.

A másik művön talán a «Freymüthige Bemerkungen stb.» művet értette Kazinczy (l. a *III. k.* 545. lapján), csak tolla botlott meg. V. ö. az 1113. számú levéllel.

A mit a levél toldalékául közöl Kazinczy, az valóban meg is jelent a «*Neuere Annalen der Litteratur d. öst. K.*» folyóirat Intelligenzblattjának 1807. évf. II. 169., 170. hasábjain. Hivatkozik is erre Kazinczy az 1187. számú levelében.

1148. Kikezdés 3. sor: «Köszönöm, hogy nevémet oly szép fénybe elő adó tudósítást hirdettetiz ki a Magyar Ujság levelekbe.» V. ö. az 1142. és 1155. számú levelekkel.

Ugyan e lapon Cserey «Üdvari agens Augustinovics»-ot említi. *Augustinovics Pál* született 1763-ban; tanult Kis-Solymoson és Kolozsvárott. Iskolái végzetével 1794-ben kir. táblai írnok, majd mint ügyvéd bécsi udvari ügyvivő lön; 1829-ben az erdélyi kir. ítélőtáblához ítélő mesternek, 1832-ben főkörmányszéki tanácsosnak neveztetett ki; az 1837-ki országgyűlés választása következtében a tartományi főszámvevő-hivatal főnökévé lön, de még ez év október 5-kén meghalt. L. Aranyosrákosi Székely Sándornak az «Unitaria vallás történetei Erdélyben» című művét. Kolozsvár, 1839. 184. l.

1150. A Tökéstől említett férfiak rövid életrajzi adatai itt következnek. *Neuhauser Ferencz*ről Kazinczy is említést tesz az *E. L.* 85. lapján, azt írván róla, hogy 1805-ben rövid zsbói látogatásakor ott találta őt «a szalát festve s a szobákat s ezeknek egyikét vászonra olajjal.» Wurzbach ennek testvérét,

Neuhauser Gottfrid Józsefet említi (XX. k. 253. l.) s Cseréy az 512. lapon ugyanerre tesz czélfázst.

Mengs Antal Rafael híres festő, született 1728. márcz. 12-kén Aussigban (Csehországban), Rómában tanult a Raphael és Michel Angelo remekein s 1744-től fogva Németország különböző városaiban működött. Elméleti és gyakorlati téren egyaránt a régi classicus művészek utáztatát sürgette. Meghalt 1779. jún. 29-kén. Képei a drezdai, müncheni, bécsi, madridi, pétervári gyűjteményekben és Budapesten a Magyar Nemzeti Múzeum képtárában láthatók.

Bode János hírneves astronomus. Született 1747. jan. 10-kén Hamburgban s meghalt 1826. nov. 23-kán Berlinben mint az ottani csillagászati intézet igazgatója. Több szakművet hagyott hátra.

Lenz János György bányatanácsos és a mineralogia tanára a jeni egyetemen, szül. 1748. április 2. Schleusingenben. 1794. óta rendkívüli, 1810. óta rendes egyetemi tanár, megh. 1832. febr. 28. Jenában. Kitünő mineralogus, ki a szaktudomány körébe vágó számos maradandó értékű tudományos munkát írt. Ő alapította a múlt század végén a jeni mineralogiai társulatot, melynek sok hazánkfia is tagja volt. Főműve: *Vollständiges Handbuch der Mineralogie*, 1819—20. 6. kötet.

Gabler János Fülöp született 1753. jún. 4-kén Frankfurtban s meghalt 1826. febr. 17-kén Jenában, a hol 1804. óta volt a theologia tanára. Műve »De justo discrimine theologiae biblicae et dogmaticae» czímmel Altdorfban jelent meg 1787-ben. Szerkesztette a «Neuestes theol. Journal»-t (Nürnberg, 1798—1800), a «Journal für theol. Litteratur»-t (Jena, 1801—1804) és a «Journal für auserlesene theol. Litteratur»-t (Jena, 1805—1811).

Augusti János Kristóf született Eschenbergában 1772-ben, meghalt 1841-ben Koblenzben. Jenában tanult s 1803-tól tanította ott a keleti nyelveket 1812-ig, a mikor oroszulói theologiai tanár lett; 1819-től 1835-ig Bonnban működött mint tanár, innentől fogva pedig mint a consistorium igazgatója. Művei: 1. «Lehrbuch der christ. Dogmengeschichte», Leipzig, 1805; — 2. «Denkwürdigkeiten aus der christl. Archäologie», 1817—1831. 12 köt.; — 3. «Handbuch der christ. Theologie», 1836—7. 3 köt.; — 4. «Kritik der preussischen Kirchenagende», Frankfurt, 1824.

1152. 114. lap alul: «*Kis János* Iharos-Berényi Fv. Predikator.» Két műve ismeretes; egyik, a melyre Virág is hivatkozik: «Az emberi életnek képe, melyet, minekutánna néhai... Palinyi (a szövegben sajtóhiba Palinyi) Inkey Károly Ur... Somogyvármegyének hét esztendeig volt első al-ispánja... sok érdemmel tetézett ditséretes életét 1807. esztendőben... el-végezván, ... lerajzolni... kívánt K. J.» Pest, 1807. A másik művének keletkezésére éppen az író Kis János superintendensé létele adott okot: «Elegyes érzések, melyek a midőn... Kis János ur köz-megegyezéssel a Dunántúl való kerületbeli evangélikusok superintendenssévé tétettetnc, érzékenyen buzogtak egygyik hív tisztelőjének szívében Jún. 24-dikén 1812.» Győr, 1812.

A 115. lapon Virág «A szerentsétlen Házasság» czímű szindarab előadásáról szól. Southerne-nek ily czímű darabját: «Isabella or the fatal marriage, tragedy in 5 acte» Schröder három felvonásra összevonva fordította le németre. (Fr. L. Schröder dram. Werke. Berlin, 1831. II. 285—318. l. Die unglückliche

Heirath, Trauerspiel in drei Akten nach Southerne's Fatal marriage). Magyar fordítója Láng Ádám, ki az öt felvonást visszaállította. A darab cselekvénye a házasság kényes kérdését tárgyalja, ezért nem találhatta a szigorúan vallásos gondolkozású Virág a színpadra valónak.

116. lap fölül 8. sor: «Tavaly küldöttem Virtre a' *Két elmélkedést.*» V. ö. a IV. k. 903. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

1154. 120. lap fölül 10. sor: «A Kurir a' Londoni Orátoroknak beszédeiket sokszor egészen bévette darabjaiba.» Ez a lap megindúlla óta mindig így volt, s Kazinczy számos példára hivatkozhatott, mégis mint legközelebbi példa a (júl. 24-diki) VII. szám lebeghetett előtte, melyben az angol parlament megnyitásakor mondott beszédek vannak közölve.

121. lap 4. kikezdés: «Az Öcsém, az Oberster, Júl. 16-dikán Bécsben meghala.» Kazinczy Lászlóra vonatkozólag Kazinczy F. följegyzései között (Beeske Bálint birtokában) ezeket olvassuk: «Lászlónak fél feje cirothada. Bécsbe vitette fel magát, hogy a' híresebb Orvosok segíljenek rajta, ha lehet, 's ott esztendőig feküdt betegen. Halála előtt kevés napokkal beadta eszedzését a' Generalisi titulusért, de míg a' felelet kiadaték, megholt. Özvegye a' Váradon 1804. Virágvasárnapján elvett Lukács Fanny gazdag örmény Kisasszony, kit az öcsém Munkácsy Oberster kezéről ütött le, mert már mátkája volt, Feldmarschal Lieut. Radivojevichhez méne férjhez, 's ezen második férjétől maradtak gyermekei, László öcsém gyermekeket nem hagyott.»

1155. A levél elején említett tudósítást v. ö. az 1142. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

123. lap alul 12. sor: «Versegi . . . tavaly . . . az egész nemzet előtt protestált.» A Hazai Tudósítások 1806. (jún. 16-ki) V. számában jelent meg Verseghy nyilatkozata «V. F.-nek maga kinyilatkoztatása» czímmel, a melynek a Kazinczytól említett része így hangzik: «Ha a' különbség köztök (ellenfelei) és köztem százszorta nagyobb volna, mint a' micsodás, még akkor sem érdemlené meg, hogy engemet miatta nyilván és kéz alatt személy sértő kifejezésekkel feketítsenek. Az legyen é tehát nyelvünknek, hogy ne mondgyam culturánknak örökké sorsa, hogy a' kicsinységeken vetekedvén, 's az öszvemunkálkodás helyett egymást üldöztvén, és a' nagyobb munkától tartóztatván, a' fő ezélt elmúlassuk? Akármiképen beszéllyen vagy írjon a' Magyar, csak jól mondgyon, és helyest írjon, testvérem gyanánt szerelem, Hazámnak Angyala gyanánt tisztelem.»

125. lap 2. kikezdés: «Ma veszem a' Kurir levelét, mellyben a' Tégedet illető tudósítás . . . megjelent.» V. ö. az 1142. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

1156. A 127. lapon alul 3. sorban említett *Jakó Lászlóra* nézve l. a III. k. 661. számú levelét s az ehhez tartozó jegyzetét.

1157. 128. lap alul 3. sor: «Otományba lakó Komáromi Ur egybe esküvék Way Ábrahámnnak . . . közbelső kis asszonyával.» Komáromy György Vay Ábrahámnné gr. Teleki Eszter leányát, Annát vette nőül.

1158. A levél 3. sorában említett *Sós Lászlóra* vonatkozólag nincsenek életrajzi adataim. Kazinczy többször említi (135., 138., 145. lapokon), de azon kívül, hogy megyei főjegyző volt, bővebben sehol sem szól róla.

Beckers Ferencz udvari kancelláriai fogalmazó volt.

1159. Alul 3. sor: »Hogy esett az, . . . hogy Hiero a' Te Flórád' harmadik darabját teszi?» A Hazai Tudósítások 1807. (aug. 15-ki) XIV. száma is hirdeti a szóban forgó művet ily czímmel: «Flóra 2-ik kötet: Hierónak, a' Szirakuzai Királynak és Artémira Hercege Kis Asszonynak történetei, két réz metszessel.»

132. lap fölül 18. sor: «Annak a' *Poétának* is az az értelme felőle, a' kit én úgy is mint Írótl, úgy is mint Embert oly formán szeretek mint Tégedet.» Ez senki más, mint Virág Benedek. L. a 133. lapot. V. ö. a 1152. számú levéllel.

133. lap alul 15. sor: «B. Lutzinszky az Ország Gyűlésén lévő *Absensétől* . . . levelet kapott.» Czézáz Gönczy Sámuelre. V. ö. az 1160. számú levéllel.

134. lap kikezdés: «Nekem az enyéinek meghagyták, hogy a' testvér Öcsémnek halálát az újságokban adjam hírül a' Publicumnak.» Ezt Kazinczy valóban meg is tette, közölvén a Hazai Tudósítások 1807. (szept. 12-ki) XXII. számában «Oberster Kazinczy László halála 's életének némely történetei» című nekrológját. L. a *M. P.* 200. lapját.

1161. A 137. lapon két férfiről szól Kazinczy: *Puky Lászlóról* és *Fűy Ábrahámról*. Bizáki Puky László született 1753-ban Gombán, meghalt Kolozsvárott 1816. szept. 10-kén. Különféle megyei tisztségeket viselt Abaujban, volt főszolgabíró, másod és első alispán, 1806-ben országgyűlési követ, majd helytartó tanácsos; 1809-ben, midőn a királyi udvar Kassára ment, királyi tanácsosi czímet nyert. 1816-ban, Erdélybe küldetett mint kir. biztos a tizenhárom küküllőmegyei szász falu pörének megvizsgálására. «Puky írja Kazinczy — itt is igaz bírónak ismertették s annak, ki azon tartalók által, hogy igazságtalannak ismertetik, ha igazságtalan nem lesz, magát meglátorítani nem engedé.» L. a *M. P.* 394. és az *E. L.* 127., 128. lapjain.

Fűy Ábrahámra nézve l. a *III. k.* 519. lapját.

A 138. lapon említett férfiakra vonatkozólag a következőket jegyezhetem meg: *Horváth László* egyike azon tisztviselőknek, a kik Zemplénmegyében ekkor s még egy évtizedig minden fontosabb ügy elintézésénél szerepeltek. Kazinczy és Dessewffy többször emlegetik. 1809-ben kir. tanácsosállón. Lónyay Gábornak testi-lelki barátja volt. 1809-ben a francia sereg beütésekor a meggye gyűlésen azt vitatta, hogy »minden nemes üljön fel.»

Dessewffy József gr. a Kazinczy jó barátja, Széchenyi első megtámadója, ekkor zemplénmegyei követ. (Csak ez utóbbi minősége miatt említem itt.)

Dessewffy Imre gr. főjegyző és táblabíró Sárosmegyében s ugyancz megyének követe.

Nyitra-iváncái *Vitéz János* táblabíró, Abaujmegye követe. V. ö. Kazinczy-nak Dessewffyhez 1813. ápr. 21-kén írt levelével.

Halasy Mártonra l. az 1126. sz. levelet s ennek jegyzetét.

Lánczy József kir. tanácsos, táblabíró, Tornamegye követe.

1162. A levél elején Kazinczy az 1160. szám alatt közölt levélre hivatkozik:

140. lap 3. kikezdés: «Elfelejtéd megírni a' *Nevelő* nevét.» Cscrey megírta ezt, bár csak a vezetéknevét: *Müller*. L. a 130. lapon.

140. lap alul 5. sor: «Azt hallom, a' *Posselt* (a szövegben nyomdahiba:

Posseli) Europaeische Annálaiban egy nevezetes Aufsatz van az eránt, hogy ez a' Német Ország eloszlátása 's a' Rajnai frigy Német Orzágnak *nagy boldogságára* van.» Posselt Ernő Lajos »Europäische Annalen» című folyóiratának 1807. évfolyamában ilyen világos czélnézetű cikket nem találtam; két cikkre lehetne némi valószínűséggel gondolni, egyikre, a mely ily czímmel jelent meg: «Ueber den Einfluss der neuen Verfassung Teutschlands auf verschiedene Zweige positiver Erkenntniss», s a másikkra, mely ily czímmel van közölve: «Empfindungen bei der Standrede, welche der Herr von Archenholz im Decemberhoft 1806: seiner Minerva am Grabe der preussischen Monarchie gehalten hat, mit militärischem Blick begleitet.»

1163. 142. lap alul 9. sor: «Egy pasquillus jött ki ellene», t. i. az új énekes könyv ellen. Erre a pasquillusra vonatkozólag Ballagi Gézához, a röpiratok alapos ismerőjéhez fordultam, de ő sem tudott felvilágosítást adni. Az énekes könyv ily czímmel jelent meg: «Keresztény új Énekes könyv, melyet szerzett és egynéhány magános áhítatosságra tartozó Imádságokkal egygyütt kiadott a' Nagy-Győri Augustana Confessiót tartó Evangelika Gyülekezet.» Győr, 1811. (Én csak ezt a kiadását láthattam.)

A 143. lap 3. kikezdését v. ö. az 1149. számú levél végével.

1165. 147. lap kikezdés: «Bírom már azt a' könyvet» . . . E könyvet Rummy írta. V. ö. a 160. lappal.

1166. 151. lap alul 15. sor: «Megtekintsem azt a' *Satirát*, melyet Te-Teleki Domokosra alkalmaztattál.» Kazinczy valószínűleg «A nemesség» című satírjára czéloz Kis Jánosnak, a ki a költemény végén világosan czéloz Telekire, így nevezvén meg őt: «T***.»

152. lap kikezdés 3. sor: «Egyszer pedig egy Satirát írt» (t. i. Verseghy). Ez a satíra 1791-ben jelent meg h. n. ily czímmel: «Egy jó szívből költt satíra avagy feddő-költemény a magyar literaturáról.»

153. lap fölül 9. sor: «Nem lehetetlen — *legalább a' Hazai Tudósítások egyik levele után* — hogy ezen nevek (Miklósi, Kardos Adorján) alatt maga Révai lappangott.» A nevezett lap 1807. (máj. 2-ki) XXXV. számában közölt nekrológban a többi közt e szavak olvashatók: «Több munkáit (Révainak), melyeket nem saját neve alatt eresztett napfényre, itt nem említhetem.» Bánóczi József szerint e szavak adtak okot arra a föltevésre, a melynek Kazinczy is kifejezést ad.

153. lap alul 6. sor: «Ismeretes kinyilatkoztatását a' Kultsár leveleibe iktatja» (Verseghy). V. ö. az 1155. számú levéllel s ennek jegyzetével.

«Tanítványai . . . egy Gegen Aüsserungot tétettek» — folytatja Kazinczy. A Hazai Tudósítások 1806. (jún. 23-ki) VII. számában ily című cikk jelent meg: «A' Pesti Magyar Tanuló Társaságnak észrevétele Versegi Ferentznek a' napokban tétett maga kinyilatkoztatására.» Erre czéloz Kazinczy.

1167. A levél elején említett *Kossuth István* született 1774-ben Tápió-Györgyén, meghalt 1841-ben Monostorszegen. 1797-ben pestmegyei insurgenzhadnagy volt, különben tápió-bicskei birtokos. Neje Perlaki Dávid nemesdömölki pap leánya, Judit, a ki Döbrenteknek, mint maga írja (a Berzsényi műveinek:

kiadásában, 62. l.), mostoha testvére volt. L. Nagy Géza közleményét a Turul 1894. máj. füzetében.

158. lap fölül 9. sor: «Poetai levelét mutattam itten is.» Kis Jánosnak Döbrenteihez írt pistolájára czéloz a levélíró; összegyűjtött műveiben is olvasható.

Rehákné, Ernyi, Kántor. L. Bayer J. id. m. I. k. Rehákné Moór Anna az első magyar színtársulat hősnője és anyaszínésze. Férje Rehák József pesti ügyvéd. Ernyi Mihály igazgatói megbízottja volt b. Wesselényi Miklós színtársulatának. Kántor Gerzson (férje a később híressé vált legnagyobb magyar tragicának, Engelhardt Annának) a legkiválóbb magyar comicusok egyike, a ki Pestről elkerülvén, élte delén halt meg Debreczenben.

158. lap alul 4. sor: »Kultsárnak küldöttem meg Bobáról a' Magyar Teátrum felől írt vélekedésemet.» Ez a «vélekedés» a Hazai Tudósításokban nem jelent meg, legalább az 1807. és 1808. évfolyamokban nem található.

1168. 160. lap alul 11. sor: «Csokonays Dorottyá ist vortrefflich recensirt.» A szóban levő bírálat megjelent a »Neuere Annalen d. Litteratur d. öst. K.» folyóirat 1807. II. 78—80. lapjain. Az elismerő bírálat fontosabb részeit érdekesnek tartom szó szerint közleni: «Das erste komische Heldengedicht der Ungern und zugleich ein wahres Meisterstück in dieser Gattung der Epopoe. Würde der ehrwürdige Verfasser des neuen Amadis und des Oberon ungrisch verstehen, er würde die komische Epopoe mit Vergnügen lesen und unserm Csokonai als einem würdigen Collegen in dieser Dichtungsart den verdienten Beyfall zollen . . . Die Dorottyá kann man mit Recht ein Ideal der erzählenden Poesie im komischen Styl nennen. Es herrscht in ihr die grösste Mannigfaltigkeit komischer Scenen, ein Reichthum an Charakteren, die gut gezeichnet sind und auf deren gleiche Haltung sich unser Epiker vortrefflich versteht; dabey vermisst man nicht die Haupttugend der Epopoe, ich meine die Einheit, denn eine Empfindung, eine Leidenschaft ist immer die herrschende, nämlich Heldenmuth der Dorottyá, die nebst ihren Freundinnen eine von den Männern in den Faschingen erhaltene Beleidigung rächen will. Dieses Heldengedicht ist auch als eine wahre Epopoe nicht ohne Reitz des Wunderbaren, nicht ohne Maschinerie . . . Den Stoff wusste Csokonai so gut psychologisch zu behandeln, als Wieland in seinem Oberon. Der ungrisehe Nationalcharacter ist überall sehr gut beobachtet. Die Satyre trifft das gesellschaftliche Leben, so wie in Wielands neuem Amadis. Die Sprache ist correct, die Versification richtig und sonor.»

161. lap alul 9. sor: «Nun erchien Verseghy mit seiner *Grammatik* und *Tiszta magyarság*, und stimmte mit Révai einen Streit an, worüber *der Recensent in den Annalen* sehr wahr und nur zu bescheiden sagt, dass er von Verseghy nicht mit *Anstand geführt worden.*» A »Neuere Annalen der Lit. des öst. Kaiserthums» folyóirat 1807. II. 85. lapján vannak Verseghynek itt említett művei ismertetve, s ez ismertetésben fordul elő az itteni czélzat a következő mondatban: »Ueber einige grammatikalische Gegenstände, z. B. über das paragogische *ik* und über die, in Siebenbürgen auch im Sprechen übliche Form der dritten Endung der bestimmten Zeitwörter, wogegen der Verfasser die gemeinere, in Ungern übliche Form vertheidigt, lässt sich Hr. Verseghy sowohl in dieser Sprachlehre, als in dem Werke *A' tiszta Magyarság* mit dem gelehrten ungrischen Sprachforscher Hrn. Révai in einen Streit ein, der nicht anständig genug geführt

wird.» (Sajtóhibák: 162. l. ein Griechen, e helyett olv. *einen* Gr., 163. l. wieder, olv. *wider*.)

1170. 170. lap fölül 10. sor: «Ketskémén T. *Göböl* Urnál, Racin és Virgil fordítóját *Kováts József* Urat találtam.» Göbölre nézve l. a *II. k.* 304. számú levelét s jegyzetét. *Kovács József* született 1761. márcz. 17-kén Győrben; Diószegen és Debreczenben tanult, aztán külföldre ment, meglátogatván a német, holland és angol egyetemeket. 1791-ben Nagy-Kőrösön pappá választották s itt működött egészen 1815-ig; ekkor halasi pappá lett s folytatta e tisztséget 1826-ig, a mely évben nyugalomba vonult Nagy-Kőrösre s itt halt meg 1830. okt. 10-kén. «Jellemző életéből — írja Kálmán Farkas («Éneklő kar» cz. művében) — hogy tizenhatsz fogadott gyermeket nevelt föl.» A Döbrenteitől említett fordítások a következő czímmel jelentek meg: 1. «A vallás, vagy az ifjabb Racinnak a' vallásról írott munkája. Mellyet magyarul szabadabb versekbe foglalván kiadott Kováts József.» Komárom, 1798. — 2. «Magyar Éneis, avagy P. V. M.-nak Éneás viselt dolgairól írt munkája. Mellyet magyar versekbe foglalván, ki adott K. J.» Első darab, Komárom, 1799; Második darab, Komárom, 1804.

A 2. kikezdésben említett *M. Processe* című munka nyilván ugyanaz, mint a mely az 507. számú levél jegyzetében idézve van. L. a *II. k.* 599. l.

3. kikezdés: «Szeretném tudni, ki volt a' Sopronyi M. Társaság munkáinak Recensense.» A «*Neuere Annalen d. Litt. d. öst. K.*» 1807. évf. (júl. f.) 46. lapján egy névtelen bíráló jelent meg «A Sopronyi Magyar Társaság' próbamunkáinak 'Sengéjé'-ről. «Első Darab.» Sopron, 1804. A bíráló elmondja, hogy a társaság már többször jeleit adta tehetségének és szorgalmának, s így folytatja:

«Recensent kann nicht läugnen, dass sich unter den aufgenommenen Gedichten viele geringfügige ungefeilte Jugendarbeiten befinden; er nimmt dies aber dem Herausgeber, Hr. Pr. Raits nicht übel, denn die ordentlichen Mitglieder der ungr. Gesellschaft zu Oedenburg sind grossentheils junge Studierende und deren Fleiss die Bekanntmachung mancher von ihnen gelieferten Gedichte gewiss nicht wenig wecken und erhöhen wird, es ist nur zu wünschen, dass der Herausgeber bey der Aufnahme solcher unreifen Versuche sparsamer zu Werke ginge. Schade, dass die Namen der Verfasser nur mit Anfangsbuchstaben unterzeichnet sind.»

5. kikezdés: «Jelenlétemben buzdította a Bétsből most érkezett Kultsár *Nimetz* Magyar Mechanikust.» Helyesebben *Nemetz József János*, a ki 1805-ig működött Pesten az egyetemen, mint segédtanár. Nemetznek két műve nyomtatásban is megjelent: 1. «Vorrath neuer Beyträge zur Physik, Oekonomie, Mechanik u. Technologie», Pest, 1784; 2. «Vorläufige Beschreibung einer elektrischen Lampe, welche mit einem Uhrwerke verbunden nach London bestellt wurde», Ofen, 1801. L. Pauler id. m. 262., 272., 377., 402., 403. lapjait, Szinnyei J., «Magyarország term. és math. könyvészete» 549. hasábját, és a Hazai Tudósítások 1807. (decz. 9-ki) XLVII. számát.

Ugyane kikezdésben említi Döbrentei *Ilovait*, «Palugyai román írója»-t. Czelzás a «Palugyay története» című regényre, mely «az ifjú Palugyay Andrásnak Bubek Kriskával való hív szerelmét foglalja magában.» Pest, 1808.

1172. A levél első felére nézve l. a *II. k.* 476., 478. számú levelét s az erre vonatkozó jegyzeteket.

173. lap alul 7. sor: «Stutterheim könyvecskéje.» Czélzás «Az Auszterliczi Ütközet 1805-dik Eszt. Dec. 2-dik Napján. Egy szemmel látott tanú által. Franciaából fordítottatott Tanárky Mihály által» (H. n. 1806.) című munkára. V. ö. a «Neuere Annalen der Lit. des öster. Kaiserthums» Intelligenzblattja 1807. évf. 250. lapjával.

Ugyane lapon tesz említést Csehy *Chinorányiról*. Chinorányi Balthazár kanizsai postamester volt.

1175. 177. lap kikezdés: «Az utolsó ujságban egy Debreczeni Tudósító . . előhossa a' nevemet.» Kazinczy aligha ért mást, mint a Hazai Tudósítások 1807. (szept. 26-ki) XXVI. számában «Debreczenből 23-dik Sept.» címmel megjelent tudósítást, a melynek elején fordul elő a Kazinczy neve: «Örömmel értette, úgy tartom, az egész Haza Mélt. Cserey F. Úrnak azon nemes ajánlását, melyet a' Sáros Pataki Ref. Collegium eránt jó Barátja Tek. Kazinczy Ferencz Ur által a' múlt Július Hólnapban tartatott Examenek alkalmatosságával tenni méltóztatott.»

177. lap alul 7. sor: «Fő Hadnagy Ur *Sonkeszt és egygy más Örvöngőt* emlegetett a' maga Replikájában.» V. ö. a *IV. k.* 1029. számú levelével s a rávonatközö jegyzettel.

1176. A levél első felében emlegetett *bán* gr. Gyulay Ignác.

181. lap fölül 10. sor: »Nekem Morvából tette azt a' kérdést egy *Generalis*» . . . Minden valószínűség szerint gr. Heister, kivel Kazinczy később levelez. V. ö. az 1178. és 1201. számú levelekkel.

1177. 184. lap alul 4. sor: «A' Schédius és Rumi 's Lübeck Zeitschriftjeiben sok van a' mit magyarul is kellene olvasni.» Schedius folyóirata «Zeitschrift von u. für Ungern zur Beförderung der vaterländischen Geschichte» címmel jelent meg s már többször előfordult e kiadás előbbi köteteiben; Rumi csak tervezte az említett folyóiratot; Lübeckre nézve l. a *III. k.* 664. levelének jegyzetét.

Hivatkozik Kazinczy a müncheni *Aurorára* is, a mely egyetlen fővárosi könyvtárunkban sem lévén meg, teljes címét ez úttal le nem jegyezhettem.

A Kazinczytól említett sátoralja-ujhelyi esperest, Becske Bálint szíves utbaigazítása szerint, Horváth Antal volt; neve 1813-ig szerepel az anyakönyvekben.

1178. 186. lap alul 5. sor: «*Pap bátyám* leveléből értem, hogy az ő *Fő Herczegjök, a Váczi Püspökség Administratora nem sokára Primássá lesz.*» Csehy Lászlóra nézve l. a *III. k.* 575. számú levelét s jegyzetét. A Magyar Kurir 1808. évf. (febr. 2-ki) 10. számában olvasható az a tudósítás, hogy Ferencz király Károly Ferdinánd főherczeg váczi püspököt az esztergomi érsekség administratorává nevezte ki.

187. lap 2. kikezdés: «Az itt való theatrumon mult ízzel *Les deux journées, Tage der Gefahr* Operát adták» . . . Szövegét I. N. Bouilly írta. Ismertebb címe: *Der Wasserträger*. Egészen a legújabb időig nálunk is adták még «*A víz-hordozó*» czímen.

1179. 189. lap alul 9. sor: «Meg rostálta már Kulcsár úr is» (t. i. Vályi-Nagy Ferencz ódáit). A Hazai Tudósítások 1807. évf. (aug. 19-ki) XV. számában olvasható néhány sor ismertetés Vályi-Nagy F. ódájáról. A szerző az e levélben kifejtett felfogását közli válaszul a Kulcsár cikkére a Hazai Tudósítások 339. lapján.

1182. Kazinczy a 195. lapon gr. *Kállai Jánost* említi, a ki a Tiszán inneni ker. tábla ülnöke, cs. és kir. kamarás volt s a grófságot 1770-ben kapta. L. Nagy I. id. m. VI. k. 40. l.

A 196. lapon említett munka teljes czíme: «Geheime Geschichte des Hofes und Cabinets zu St. Cloud. Aus dem Englischen frey übersetzt. I—II. r. London, 1806.»

A levél végén *Tóni* kisasszonyról emlékezik Kazinczy. Ez nem más, mint Szentmarjay Antonia, kire nézve l. a *IV. k. 1014.* számú levelét s jegyzetét.

1183. A levél 3. sorában Grellmann valamelyik művének vételéről tesz említést Kazinczy. Grellmann Henriknek az itt következő című munkái valamelyikét értheti: 1. «Statistische Aufklärungen über wichtige Theile d. österr. Monarchie», 3 köt. Göttinga, 1795—1802; — 2.) «Historische Kleinigkeiten», Göttinga, 1794; — 3. «Die Zigeuner, ein histor. Versuch über d. Lebensart, Verfassung u. Schicksale dieses Volks in Europa.» Dessau u. Leipzig, 1783. V. ö. az 1203. számú levéllel.

198. lap alul 7. sor: «Jetzt bin ich um so mehr schüchtern etwas deutsch zu schreiben, da H. Dr. Lübeck in seinen Miszellen über die deutsch schreibenden Ungarn ein so ungelindes Urtheil fällt.» Lübeck János Károly «Die ungrischen Miscellen» című vállalata 1805. évf. 3. füzetében «Freymüthige Erinnerungen über Ungerns deutsche Literatur» cím alatt keményen kikel a németül író magyar tudósok ellen, ezeket mondván a többi közt: «Rücksicht auf die grosse Anzahl der inländischen. Deutschen, worunter so viele gebildete Städte, und die meisten auf deutschen Fuss erzogenen Grossen; auf die Menge solcher Leser, denen deutsche Lectüre Bedürfniss oder Unterhaltung ist: auf die vielen tausend Gulden, welche Deutschlands Geistesindustrie jährlich von Ungern gleichsam als Tribut erhebt; und verglichen mit dem Verhältniss, in welchem andere Nationen auf dieser Seite zu Deutschland stehen, *Ungerns deutsche Literatur geradezu für Null erklärt*, und mit dürren Worten behauptet: dass, sechs bis acht in Ungern einheimische deutsche Schriftsteller ausgenommen, die übrigen von jeher nichts als entweder *blanken Schofel* lieferten, oder *locale Versuche und Speculationen*, von denen man kaum ausserhalb ihres Geburtsortes Notiz nimmt, und die oft schon im ersten Vierteljahre zur Seltenheit wurden, weil sie beynahe noch nass in die Gewürz- und Käsebuden eilten» stb. Egy névtelen aztán ezt a véleményt a maga kellő értékére igyekszik leszállítani a «Neuere Annalen der Literatur» 1807. I. 270. s a II. 23. hasábjain.

199. lap alul 12. sor: «*Joseph Császár* . . . Prediger zu Vésztő, ist unlängst gestorben.» Erre vonatkozólag a Neuere Annalen d. Lit. Intelligenzblatt 1808. ápr. f. (151. hasáb) a következő nekrológot tartalmazza: «Im Herbste 1807. starb Hr. *Joseph Császár*, reformirter Prediger zu Vésztő in Ungern, ehemals Redakteur der ungerischen Zeitung, Magyar Hírmondó in Wien, nachher Professor der französischen u. deutschen Sprache am reformirten Collegium zu Debreczin, endlich reformirter Prediger zu Vésztő. Er erhielt seine wissenschaftliche Bildung zu Pápa, Debreczin, Göttingen, wo er die Professoren Stäudlin, Ammon, Eichhorn, Buhle, Mayer und Schlözer hörte, und war ein talentvoller junger Mann.»

1184. «Az én két Öregeim» — kezdi levelét Kazinczy s ipára, gr. Török Lajosra, és annak testvére, gr. Török Józsefre, czéloz.

A levél végén tett három kérdésre nézve a Sylvester kiadásának XXX. és köv. lapján csakugyan tesz Kazinczy egy pár megjegyzést, de valószínűleg nem kaphatván meg Nagy Gábortól a kért felvilágosítást, csak Domokos Lajos és Szikszay György haláláról szól, Weszprémit nem is említi.

1186. Ez a levél a Diószeginek Kazinczyhoz írt levele (1181. sz.) mellett is megvan Kazinczy másolatában. Mivel ez a másolat némely pontban eltér a szövegben közlött levéltől: az első pont kivételével szükségesnek találok ezt is egész terjedelmében közleni.

«Jó ideje, hogy ez a' szent érzésű Hazafi a' maga szorosbb Hazájában, Erdélyben, valamely Corporationnak azt az ajánlást tette, a' mit az ő nevében én tettem vala Patakon. Azok a' régi-világbeli Bölcssek, a' kik csak a' mennybeli dolgokat tartják méltónak a' tanulásra, 's a' bürköt büröknek hagyják, hidegen vették ajánlását, 's félő, hogy a' tett ajánlást haszontalan viszketegségnek 's hiú ragyogásnak ne vették légyen. — Hogy Patakon botanicus-kert állíttassék, azt alig mertem reményleni, mert tudja Tisztelendő Úr, az Úr, hogy az az Oskola melly ellenkezésekkel 's még inkább melly ellenkezőkkel küszködik, és hogy, ha értéke olly bőven volna is, mint a' melly szűkön van, csak helyet sem kaphatna hozzá, egyedül azért, mert azt az *Oskola* akarja. Debreczen felől sem reméltem semmit, noha mind helye van, mind értéke. Nehezen 's rosszúl megyen ott a' dolog, a' hol a' tudományos tárgyakat olly fejek igazgatják, mint azok a' fők, a' mellyeknek a' Debreczen Városa Tanácsában 's a' Consistóriumban szavok vagyon, hol a' jó sokszor csak azért is talál ellenkezőket, hogy az a' fél bukjon, melly azt akarta; — olly fejek, a' mellyek szégyellik megvallani, hogy a' mit nem tanultak, nem tudják. A' ki ezen kemény állításomon felakad, 's azzal vádol, hogy én Debreczent valamely titkos oknál fogva nem tartom annak, a' minek tartatni kíván, ám nézze-meg Grammatikáját, ha magyarul tud, 's azt az irtóztató épületet, melly ott most épül. Azt én kevés szempillantásokig e' hónapban csudálkozva 's szomorúan láttam. Tudtam, hogy Cassandrai módon szóllok, midőn a' rajzolat látásakor az Előljáróknak azt tanácsoltam, hogy azt tételessék Bécsben, s íme megmutatta az idő, ha helyes volt e tanácsom. — Engedjen-meg az Úr kicsavarodásomnak; azért tettem azt, hogy, ha levelem barátságából mással talál valakivel közlettetni, ébredjenek-fel némely főben bizonyos gondolatok; 's visszatérek a' fűvészkertre. — Nem mervén tehát reményleni, hogy Debreczennek 's Pataknak fűvész kertjei lehessenek, az a' gondolat szálla-meg, hogy ezen két Oskola Előljárójit valamely elmés és ártatlan ravasz-sággal kényszerítsem erre, 's ez a' ravasz-ság abban állott, hogy nekik Csereim tégyen ajánlást. De a' gondolat az examen előtt kevés napokkal szálla-meg, midőn már rövidebb volt az idő, mint hogy addig felelete hozzám érhesen. Ismervén barátomnak mind hazafiúságát, mind vallásbeli bolondságoiktól megtisztúlt fejét, mind gazdag értékét, annál bátrabban tettem-meg híre nélkül a' lépést, minthogy ez az én bizodal-mamat nyilván festette; én pedig azt a' barátság-nak eleitől fogva legszebb jussa 's actusa gyanánt is nézem. Barátom olly kész volt teljesíteni a' mit nevében Pataknak 's Debreczennek is ígértem, mintha a' gondolat az ő lelkében támadott volna, 's mind ezen készsége nézve, mind azért, mert én vele ugyan-azon lélek vagyok, a' cselekedet egészen övének vétethetik. — Ha valaha eggy Platanus vagy eggy Gleditschia triacanthos olly magasságra fog felnevekedni a' kertben, hogy elég

árnyéka lesz egy három lányi piperétlen oltárkát elboríthatni, állítson azt a jobb maradék a barátságának, 's tisztelje annál azt a fényt, mely a Vallásbéli idegenség esztelenségét eloszlatja, de azért a magunkét szeretni enged, sőt tanítja.

Igen szerencsés gondolat az, hogy a *Pap tara* növényekkel, árnyékos növényekkel ültetessék-be: de én eleitől fogva azt óhajtottam, hogy ha Debreczennek botanicus kertje lesz, az a szép Nagy-Erdőben legyen. 2100 □-nyi hely nem alkalmas arra, hogy egy olly oskolának mint a Debreczeni, azon legyen fűvész kertje. Miként nőjjenek ott szabadon a szép lirióndendron, a szép Ácerek, 's a fenyők' és jegenyék' sok szép és lombos nemei, mellyeknek szabad hely, levegő 's napfény kell. — Az Urat, Tiszt. Úr, arra a helyre állította a Gondviselés, a hol másoknak idéllen 's balgatagúl merész gondolatjaikat intézgetheti, 's hogy olly botanicus kertel ne állítsanak, mint a milyen Templomok lesz, azt magának Debreczennek s' Vallásunknak is becsülete miatt is igen szívesen kérem. Vallásunknak! mondom, mert nem igazságtalan az a megjegyzés, hogy a mi épületeink, mint mind az, a mi a Szépnek tudományához tartozik, egy rendben állanak a Ruthénusokéval 's Zsidókéval; annak pedig igen nagy oka az, hogy elbívén magunkat, megvakúlunk az idegen Felekezetek érdemeik eránt, 's még sem álmódjuk, hogy még azon felyül a mit tudunk, lehessen 's kelljen valamit tudni.

«Az Urnak szíves tisztelettel vett levele mutatja felemelkedett lelkét, szép érzéseit 's erántam való hajlandóságát. Érzem mind ezeknek becsét 's óhajtom megérdemleni e' kedves megkülömböztelést. Egyéberánt maradok stb. . . .

«Debreczeni Ref. Predikátor Diószegi Sámuel Úr, a Debreczenben 1807 kijött Magyar Fűvész-munka írója, a Debreczennek Cserei Farkas által ígért botanicus fák 's magvak' dolgában. — Debreczen, 15d. Octobr. 1807. válasz 21d. Sbr.»

1187. «Ma vettem — írja Kazinczy — az Annalsok Octoberi darabját, hol a Te neved a szerint a' hogy azt németül én írtam-meg, előfordúl.» V. ö. az 1147. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

1188. 209. lap 2. kikezdés: «Wielandnak Sendschreiben an einen jungen Dichter munkátskája mindég megdöbbsent.» — Wieland e czímmel: «Briefe an einen jungen Dichter» három levelet tett közzé folyóiratában, a Teutscher Merkurban (1782. III. 129—157. l., IV. 57—85. l. és 1784. I. 228—253. l.). Midőn 1786. és újra 1794. kisebb prózáit («Kleinere prosaische Schriften», Leipzig, 1785—1786. 2 köt., új kiadás u. o. 1794., 2 köt.) összegyűjtve kiadta, a II. kötetbe (18. sz. a.) csupán az első levelet vette föl e czímmel: «Sendschreiben an einen jungen Dichter.» A «Sämmtliche Werke» (Leipzig, 1794—1802, 39 köt. és Supplemente 6 köt.) XXIV. kötetében olvasható e levelek közül az első (Sendschreiben an einen jungen Dichter), a II. és III. pedig a VI. pótlékkötetben következik e czímmel: Briefe an einen jungen Dichter. Wieland munkáinak legjobb kiadásában, a Hempel-féleiben e levelek a XXXVIII. kötetben, 77—125. l. olvashatók.

210. lap fölül 4. sor: «Mellette még egy nevelő van, *Kis Sámuel.*» Valószínűen Zabolai Kis Sámuel, a későbbi marosvásárhelyi collegiumi tanár a kérdéses férfiú, a kinek atyja, Kazinczy följegyzése szerint, Báróczynak közeli barátja volt, s a ki maga is meglátogatta Báróczyt 1808-ban. *M. P.* 63., 87. l.

*Gróf Bethlen Ádám*néről is említést tesz a levél vége felé Döbrentei. Bethlen Ádám kir. aranykulcsos özvegy Marosnémeti gr. Gyulay Katalin volt, ugyanaz a nő, a ki Berzsenyi Dánielnek a «Melancholia» című költeményét kertjében egy kőlapra vésette. Döbrentei a következőleg rajzolja őt a Berzsenyi kiadása jegyzeteiben (253. l.): «Fenkölt gondolkodású hölgy ez, gyönyörűn beszél magyarul és csak inkább s legjobban úgy. Hangulata esendben, bizonyos önérettel és érzékenyen foly s ünnepélyt gerjeszt. Lelkülete nagyszerűckhez vonja, érzelmeiben büszke. Öltözete módja mindenkor úri, s ha vendégei körében itt (Bonyhán, Küküllő m.) vagy télen Kolosvárott a társaságokéban megjelenik, azonnal hódol neki minden. Egy, királyi paloták magyar hölgye.»

1189. 211. lap 2. kikezdés: «Ezen solemnitást az Uiságha bővebben fogod olvasni.» A Hazai Tudósítások 1807. évf. (nov. 11-ki) XLI. számában csakugyan le van írva az ünnepély, a mint itt következik: «Erdélyi szélékről, 29. Oct. A' közelebb múltt October Hónapnak 6., 7., 8. napjain T. N. Hunyad Vármegye-béli Déva Várossában esett az a' híres Ünneplés, mellyben Mélt. Gróf Bethlen László Ur, az ő Testvére Királyi Tanácsos Gr. Bethlen Gergely Ur által Fő Ispányi Rangjába iktatott, holott sok ölnyi ebédlő deszkából csinált és fényesen elkészített Házban a' Vendégek fogadtattak; 13 konyhán főztek, 12 Muzsikus Banda muzsikált. 500 Magyar Nemesi Felkelésből való Ifiak Paradéroztak; és Herepei János Kolosvári Pap gyönyörű Oratiót mondott, azt a' többek közt felvén: hogy miért edgyik ember a másiknál gazdagabb vagy Előbb való Hivatalbéli? nyomóssan megmutatta ennek szükségét, azt hangoztatván: Gondollyátok, hogy mint Pap beszéllek, de ha Katona volnék is, ezeket így mondanám. — A' híres Dévai magos Várban 3 éjjel több órákig tartó Tűzi játék tartatott; és Magyar Comédia és magyar tántz nagy betsben volt... Rövid szóval azt mondhatni ezen Dévai Installatióról, hogy gazdagságára és ékességére egész Diadalmi Pompa volt.»

1190. 217. lap 2. kikezdésben említi Kazinczy, hogy Dessewffy helyett az országgyűlésre más valaki fog menni. Kazinczynak későbbi leveleiből tudjuk, hogy ez nem történt meg; Dessewffy bevárta az országgyűlés végét.

1191. Kazinczy az *Egyveleg írásainak* I. kötete 2. részében levő *kétség* című darabot említi, melynek teljes címe: «A' kétség vagy a' magával békél-lenkedő szerelen.»

Ernyi Mihály színésznel munkájának 4. részét keresi Kazinczy: ez vagy a *Títus szelidsége* című fordítás volt, vagy az 1153. számú levél szerint Themistokles.

1192. A levél elején arról szól Kazinczy, hogy Cserey leveleit bekötötteti szándékozik. Ez meg is történt. Csereynek a Kazinczyhoz írott levelei piros táblába vannak kötve, s minden levél vastag kék papirossal választva el egymástól. Összesen három kötet.

221. lap 5. kikezdés: «Rumi ide küldé az Almanachot számodra.» V. ö. az 1251. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1195. Kézy Mózes a sárospataki *új professorról* tesz említést. Ez az új professor *Patai János* volt, előbb losonczyi és jánosi predikátor, a ki 1807. nov.

22-kén lett theologiai tanárrá s 1810-ben a physica tanítását vállalta el; de már a következő évben megvált Sáros-Pataktól s előbb Noszvojoban, majd Szepsiben lett predikátorrá. 1822-ben a bécsi prot. theologiai intézetben az exegesis tanára. L. Szombathy J. id. m. 51. l.

1196. A Kálban talált két érem közül, a melyről Cserey szól, az első, Kuzsinszky Bálint meghatározása szerint, Macedonia tetradrachmája, a másik Thasos sziget tetradrachmája. Az elsőnek, Cserey tudósítása szerint, egyik felén, «egy asszony ember vágyon»: ez Diana.

Ez az egész tudósítás majdnem szóról-szóra megjelent a Hazai Tudósítások 1807. évf. (nov. 28-ki) XLV. számában, a mi szinte bizonyossá teszi, hogy a hírlapi tudósítást is Cserey írta. Fordítása a Neuere Annalen Intelligenzblattja 1808. évf. 68., 69. hasábján olvashatja.

1197. A levél válaszában Nagy Gábor *Dömsödi Gáborról* emlékezik, a kiről Széll Farkas szíves utánjárása a következő adatokat juttatta rendelkezésére. Dömsödi Gábor nagy hírű városi tanácsos, született Debreczenben, születési éve ismeretlen; iskoláit ugyanitt végezte, majd Sárospatakra ment a jogi tanulmányokra, hol Kövy Sándornak egyik legkiválóbb tanítványa volt. Ügyvédi oklevelet 1802-ben; nyert. «Örömmel szentelte ő is — olvassuk róla a Lugossy Józseftől készült parentatióban — tudományát, erejét kedves hazájának s az 1806. évben tiszti alügyészséggel kezdte meg városi közhivatalkodását; majd tíz év múlva jegyzői től vezetésével bízattván meg, ez újabb hivatali körben is polgár- és tisztársai bizodalját, méltánylását annyira kiérdemelte, hogy tizenegy év lefolytával, az 1828-dik esztendőben Debreczen városa tanácsnoki székebe emeltetnék, mely díszes állásban huszonegy éven keresztül, közben a városi főkapitányi hivatalt is nyolcz évig viselvén, haláláig lankadatlanul s hasznosan fáradozott.» Meghalt 1845-ben.

1199. A 239. lap utolsó pontját v. ö. az 1192. számú levél végével.

1201. A 244. lapon Cserey «egy Magyar Musacum planumá»-ról emlékezik s a «Museum Hungaricum excelsis Regni proceribus et inclytis statibus et ordinibus exhibitum» című munkára czéloz. (Buda, 1807.) Ennek ismertetését l. az Allg. Lit. Zeitung 1808. évf. (jún. 18-ki) 180. és (jún. 30-ki) 191. számában.

A levél mellékletének írója *Gr. Haister József Gottfríd*, a sz. Istvánrend középkeresztese. Így találom bejegyezve a bécsi Staatsschematismus ez évi folyamában.

1202. «*Tristram Shandy* atya.» Sterne híres angol humoristának (szül. 1713. nov. 24-kén s meghalt 1768. márcz. 18-kán) a Kazinczytól említett műve «*The life and opinions of Tristram Shandy*» czímmel Londonban jelent meg 1759—67. kilencz kötetben. Első német fordítása már 1763 óta, tehát még mielőtt az eredeti teljesen elkészült, jelent meg Berlinben, kilencz részben; azután Bode fordította németre (Hamburg, 1774. 2. kiad. 1776. szintén kilencz részben) és ezen fordításban Sterne regénye nagy népszerűséget nyert s kiváló hatással volt a német regény fejlődésére.

1204. A levél elejél v. ö. az 1229. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1207. 254. lap fölül 9. sor: «A Hazai Tudósításokban megjelent Diaetai Búcsúzások szerint nem haladhat sokára» (t. i. a következő országgyűlés). A nevezett lap 1807. (decz. 19-ki) L. számában a király zárbeszédjében s a nádor válaszában előforduló következő pontokra czéloz Kazinczy: «A' mellyeket most félbenszakasztani kéntelenítettünk, hogy az Ország dolgainak elrendeltetésekre törekedő atyai gondoskodásunknak eleget tehessünk, mind azokat a' *jövendő Ország Gyűlésében* felvenni el nem mulatják; tellyes bizodalomunk a' Státusoknak és Rendeknek buzgóságokban és a' köz jónak elő mozdítására czélozó fíradhatatlan igyekezetekben helyhezettétvén, hogy minden tehetséggel azon lesznek, hogy a' miket ezen Ország Gyűlésében elegendő képen kimeríteni 's elvégezni nem lehetett, a' *leg közelebb valón* tellyesen elvégeztessenek.»

«Minek utánna pedig — így szól a nádor — épen ezen terhes tanátskázások által már sok dolgokat a' könnyebb megegyeztetésre elkészítettek, vígszatalással reménylik a' Statusok és Rendek, hogy a' *közelebbi Ország Gyűlésben*, mellyet Felséged állandó atyai indulatinak kegyessége szerént *megígérni* méltóztatik, az Ország Gyűlési dolgokban megkívánt sebesség önként fog következni, 's Felségednek kívánásagai óhajtott serénységgel be fognak tellyesedni.»

1208. A 256. lap kikezdésében idézett műre nézve I. Szabó Károly Régi Magyar Könyvtára II. kötetének 558. lapját. A könyv czíme teljesen megegyez a Szabó Károlytól leírt könyvczímmel, csupán e szóban: *confirmantium* van eltérés, mely Szabó Károlynál *conformantium*nak fordul elő. Maga a könyv nem nagy ritkaság; megvan a M. N. Múzeum, az Erdélyi Múzeum-egylet könyvtárában, a Teleki-könyvtárban s magánosok birtokában is.

A levél melléklete helyesebben az 1215. számú levélhez tartozik, melyben Kazinczy azt írja, hogy «kiczirkalmaztam a követ az itt menő papirosva.» Wesselényiül ez a kiczirkalmazás Csereyhez jutott s így kerülhetett a mostani levél mellé.

1209. 261. lap alul 9. sor: «Ma írok Pestre, hogy néked Kolosvárra a' *Reform. Colleg. Bibliothecarius*a kezéhez küldjenek százötven exemplárt.» Dr. Ferenczi Zoltán szíves közlése szerint a kolozsvári ref. collegium könyvtárnoka 1806-tól 1809-ig Sófalvi Sámuel volt.

1210. 261. lap kikezdés: «Gen. B. Splényi Gábor Gener. B. Orczy Lőrincznek leányát tartotta házasságban. *Ha meg nem tévedek, tizenkét gyermek leve szereteteknek gyümölcse.*» Kazinczy csakugyan nem tévedt, Splényi Gábornak tizenkét gyermeke volt, köztük Petronella gr. Vandernath Ferenczné, s nem gr. Vandernath Lipólné, mint a *IV. k.* 593. lapján tévedésből írtam. V. ö. az 1197. számú levél kezdetével.

A 264. lapon alul az 5. sorban tett utalás nem egészen pontos; a *Neuere Annalen* 1807. évfolyamának 288. lapján van a Kis János epistolájának ismeretése, s nem a 283. lapon.

1212. A levél elejét v. ö. az 1218. számú levéllel.

1213. 271. lap alul 1. sor: «E' perről (t. i. a Révai és Verseghy közötti perről) olvasni fogod *Sylvesteremben Előbeszédemet.*» Czélzás a XXXV. lapon olvasható következő sorokra: «Kiki tudja, melly rettenetességig ment az a' per,

melly egy részről Tiszt. *Versegly Ferencz* Philosophiai Doctor, más részről az idv. Révai között folyt. — Révainak három tanítványa felkölt mesterjek mellett, de ezeknek írásaik nagyobb mocskot ejtettek őrajta az ízetlen és szertelen magasztalás által, mint a' minden mértéket és határt meghaladó vastagságok által az ellenkezőn, 's igen jól esett volna, — legalább a' védelmezettnek névcre, mert benne mind a' mellett sok olvasni való van, — ha az a' három írás soha nem íratott volna», stb.

1215. 274. lap 6. sor: «Inkább fogom magamat megfiszteltelve tartani, mintha az ismeretes *non diu, sed totum* csináltam volna, mellyről minap szállának az újságok.» Célzás a Hazai Tudósítások 1807. évf. (nov. 25-ki) XLIII. számában olvasható közleményre, a melyben II. József császár szobrának a leleplezéséről van szó, s idézve van a szobor inscriptiója: «Josepho II. Aug., qui salutis publicae vixit, *non diu, sed totus.*»

1217. 279. lap alul 9. sor: «A' Sennovicz könyvére azt mondom egészen a' mit *Te.*» V. ö. az 1208. számú levéllel s a rá vonatkozó jegyzettel.

1218. A levél 2. pontjában említett «Ueber Naturphilosophie» című munkáról az Allg. Lit. Zeitung 1807. évf. 94. számában olvasható az a recensio, melyre Kazinczy hivatkozik. A bírálótnak egy pár pontja itt következik: «Seit geraumer Zeit hat Rec. kein Werk gelesen, welches einen so befriedigenden Eindruck auf ihn zurückgelassen, und ihn mit tieferer Hochachtung gegen den Verf. erfüllt hat, als das gegenwärtige, das sowohl in Hinsicht der Materie als der Darstellung klassisch genannt zu werden verdient. Der Verf. erörtert darin mit sehr viel Geist den Werth der Speculation in der Erkenntniß der Natur, beleuchtet die sogenannte Naturphilosophie in ihren mannigfaltigen Gestalten, würdigt das Metaphysische in der Naturlehre und stellt das Verfahren und die Grundsätze wahrer Naturforschung dar. Er ist seiner Materie vollkommen Meister, überall herrscht Klarheit und Einfachheit . . .»

281. lap fölül 14. sor: «Nagy textus az elmékedésre a' mai újság.» Kazinczy a Hazai Tudósítások 1808. évf. (jan. 16-ki) V. számára czéloz, a melyben közölve vannak a király esküvéje alkalmával nyert kitüntetések. Aranygyapjas vitézekké lettek gr. Zichy Károly, az udvari kamara elnöke, Eszterházy Miklós herceg, a magyar testőrezred kapitánya, gr. Erdődy József magyar főkancczellár és gr. Széchenyi Ferencz főispán és val. b. titkos tanácsos. A sz. Istvánrend nagy keresztjét kapta gr. Teleki Sámuel erdélyi kancczellár, Űrményi József országbíró és gr. Kollonits László kalocsai érsek. A Lipót rendjének kis keresztjét kapta Rhédei Lajos cs. és kir. kamarás; ekkor lett Cserey Farkas is kamarássá.

A levél utolsó pontját v. ö. az 1229. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1219. 284. lap alul 4. sor: «E' napokban olvasám Herdernek Poesie und Kunst Abtheilungja valamely kötetében azt, a' mit az Arabs poemákról ír, hogy ők egy egész, tíz ezer versre is menő, Epicumot ugyan azon hangon végződő sorokban írnak.» — Herder összes munkái első ízben 1805—20. jelentek meg 45 kötetben, három sorozatban: I. Zur Religion und Theologie, 12 köt., II. Zur schönen Literatur und Kunst, 16 köt., III. Zur Philosophie und Geschichte, 17 köt. -- Itt a második sorozatnak valamely kötetére történik czélzás, de bajos

megmondani, melyik cikkre, mert a keleti költészetről Herder igen sok helyen szól s ismételve emlékszik meg alaki sajátosságairól is. Legvalószínűbben a IX. kötetre történik czélzás, melynek tartalma: Blumenlese aus morgenländischen Dichtern.

A 285. lap kikezdésében említett két mű bírálata az Allg. Lit. Zeitung 1807. évf. (febr. 12-ki) 37. számában olvasható. Címük itt következők: 1. «Philosophisch-kritische Vergleichung und Würdigung von vierzehn älteren und neueren Sprachen Europens. Eine Preisschrift von D. Jenisch»; — 2. «La clef des Langues, ou Observations sur l'origine et la formation de principales langues qu'on parle et qu'on écrit en Europe, par l'Abbé Charles Denina.» A két munkáról szóló bírálat mintegy 48 hasáb terjedelmű.

1221. Wesselényi e levelében gr. *Andrássy Károlyról* emlékezik. Andrássy ifjabb éveiben az Erdődy-czredben szolgált s meghalt 1833-ban. Testvére, József, apja volt gr. Andrássy Gyulának. L. Nagy Iván id. m. pótlik kötet 24. l.

1222. Báróczynak ez a levele megjelent az Élet és Literatura 1829. évfolyamának 192—194. lapjain is majdnem egészen úgy, mint itt van közölve; csak a megszólítás maradt el, s a szövegben a *Bruder Uram* helyett van *Barátom Uram*; a levél utolsó pontjában: «Azt tartom, hogy . . .» ez a *hogy* az Élet és Literaturabeli közleményből hiányzik; az utolsó szó pedig: *meggyőzetett*.

1223. A levél elejét v. ö. a IV. k. 1098. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

1225. 293. lap fölül 4. sor: «11dik Deczenberben egész formalitással meg volt a' gyűrű váltás *Fanny* és *Teleky Jóska* között.» Gróf Teleki József (szül. 1778-ban) cs. és kir. kamarás Szigethi Szerencsy Józsefnek Radvánszky Teréziól született leányát, Franciscát vette nőül.

294. lap fölül 1. sor: «Bálinija a' *Segítő* 3-dik darabjába bé vagyon nyomtatva.» Kazinczynak ez adatából azt következtethetni, hogy a 2. és 3-dik füzet bizonyosan megjelent a folyóiratból. Én csak az elsőt láthattam s azért írtam a III. k. 740. számú jegyzetében, hogy «minden valószínűség szerint csak egyetlen füzet látott belőle napvilágot.» Ez a föltevésém tévedés ugyan, de könyvtáraink hiányosságában leli magyarázatát. Utólag értesültem, hogy a budai kath. gymnasium könyvtárában megvan a *Segítő* 3. füzete.

1226. A 295. lap végén említett férfiak közül *Tóth István*, *Fekete Miklós* és *Rácz János* az ismerellenek. *Tóth István* született 1775-ben Sajó-Vámoson (Borsod m.); szülőföldjén és Patakon tanult emitt 1792-ben főiskolai senior volt; (Szombathy id. m. 61. l.) — több helyen volt lelkész, így Baksán, Zsujtán. Meghalt Nagy-Kinizsen 1835. márcz. 23-kán. L. Kálmán F. id. m. 69. l.

Váradai Fekete Miklós az alsózempléni tractus coadjutor gondnoka volt; *Parasznyai Rácz János* pedig a felsőborsodi tractus világi tanácsbírája. «Ez utóbbi — mint Ballagi Géza szíves közléséből értesülök, a kihez e két utóbbi férfúra vonatkozó adatokért fordultam — mint lelkes, buzgó protestáns, különösen az akkor épülő félben volt sárospataki collegium építési költségeinek előteremtésében szerzett magának érdemeket.»

296. lap 5. sor: «Igen nagyon örültem ... midőn azt olvastam, hogy Beregszászi Pál Úr által nem méltán dicséretnek azon versek, melyeket az ott említett *Munkájába elő hoz.*» Kézy Kazinczynak a «Magyar régiségek és ritkaságok» (Pest, 1808.) című kiadásának 190. lapján olvasható eme sorokra czéloz: «Beregszászi Pál Úrnak azon német munkájában, melyet a' Magyar és Napkeleti nyelvek' hasonlatos volta felől írt (Lipsiában, 1796) az ott érdemetlenül magasztalt rossz és rút versek után láthatni holmi próbákat.» Beregszászinak az a műve, melyre Kazinczy hivatkozik, a következő czímmel jelent meg: «Ueber die Aehnlichkeiten der hungarischen Sprache mit den morgenländischen nebst einer Entwicklung der Natur und mancher bishero unbekanntem Eigenschaften derselben.» E műben a szerző többek között azt is magyarázza, hogy a magyar nyelv elég gazdag hangzókban s így alkalmas a költői előadásra; majd így folytatja: «Unter andern hat eine jetzt lebende junge Dichterin, Namens *Barbara Molnár* aus Ujhely in der Tokayer Gegend gebürtig, schon 4 Bände — der 5te wird auch bald, wie ich vernehme, erscheinen — herausgegeben, die so schön sind, dass es einem Fremden die Mühe einigermaßen belohnen würde, bloss dieser wegen — der übrigen noch weit schönern nicht zu gedenken — die Magyarische Sprache zu erlernen. Meinen Lesern wird es vermuthlich nicht unangenehm seyn, wenn ich hier einige Bruchstücke aus dem Iten Bande ihres Werkes zur Probe aufstelle und folgen lasse, und das um so mehr, da die gedachte Dichterin von armen Eltern geböhren, weder studirt hat, noch fremde Sprachen versteht.» Ez után idézve van négy darab, a melyeknek első sorai itt következnek:

1. Egy le kötött rab sír zokog itt mély gyászba borúlva,
Sírva szegény kesereg porba botsátva magát.
Búba merülve panaszt önt Istene nyílt kebelébe,
S tőle kegyes választ várva sohajt szomorán. stb.
2. Mi gyönyörűséget szívem innét arat,
Ha le van lántzolja a' szabad akarat?
Ha szívem' a lántzok terhét nyögve érzi,
Melly miatt a' bánat kebelemet vérzi. stb.
3. Zeng jaja nyelvemnek, patakot nevel árja fejemnek,
Ei tűnt várt örömem, nints kire vetni szemem.
El hunya várt fényem, oda József! el alva reményem,
Földi hatalma helyett már foga menybe helyet. stb.
4. Jaj! be nehez inség le nyomá fejemet, kibe nints vég,
Melly ül, emészt, keserít, könyv özönökbe merít,
Mert az öröm, kit várt fejem, im tsuda bánat alá zárt,
Melly ha nehezet [!] nyoma, mély sebet ejte nyoma. stb.

Mindezeket Beregszászi német fordításban is adja, s közül még egy pár sort más versíróktól is, aztán egyellen hangzóból készített sorokat, a melyekben csupa *a*, csupa *o*, *ö*, *i* és *u* fordul csak elő.

1227. 298. lap 5. kikezdés: «A' Hazai Tudósítások' ez idei 2-dik levelében szó volt az *én Irásom* felől is, *egy Bokréta* felől is.» A mondott helyen következőkép van hirdetve a két munka: 1. «Kazinczynek fordított Egyveleg Irásai. (Első és Második Könyv. Szép apró és nagyobb képekkel. Találtatni fog Eggenberger Könyv Áros Úrnál.) Első kötet. Széphalom, Abaujvm. 1808.» - 2. »Bokréta, mellyel [!] Hazájának kedveskedik. T. F[á]y A[ndrás]. Pesten, Trattner Mátyás betűivel, 1807.»

Alább 3 sorral ezt írja Kazinczy: «A' mint megnyitám, legelőbb is az én nevem tüne szemembe az ajánló levél előtt», s a következő sorokra czéloz: «*Kazintzy Ferentzhez*. Quod spiro et placeo, si placeo, tuum est.» (Horat.) Nem akarom ezt a' kis mottót hosszasan magyarázgatni; mind azért, hogy annak a' szemérmességednek, a' melly önnön érdemeidet rejtve tartja előtted, kedvezzek, mind pedig hogy tsekélységgel meg ne sértselek. Azt, hogy Nevedet esméretlen létemre, esméretes nagy lelkedbe való bizodalomból munkám eleibe mertem tenni, nem azért tselekedtem, hogy vele, mint paláttal [!] fedezgessem tsekélységét, 's Egise legyen a' gúnyolók ellen; hanem, hogy az eddig bennem: mindig alkalmazosságra vágyódott háladatos indulatot ki adhassam. Mert hogy anyai nyelvembe bele szerettem, hogy indúlataimat rajta nemesíthettem, 's hogy végre rajta írtam — azt tsak a' szép Magyar Kazintzynak köszönhetem! Így, meg esmérvén indulatomat, reménylem, meg engedsz, 's szeretni fogsz!»

1228. 300. lap alul 5. sor: «Magyarok játszották egy *Schommi Énekes* kezére az új arendáját hat esztendőre a' két város Játék-színjeinek.» Ráday itt Cibulkát érti. L. Ráday folyamodványát s annak sorsát Bayer J. id. m. l. k. 369. és köv. l.

1229. 302. lap 3. kikezdés: «A' ma érkezett levelében a' Hazai Tudósításoknak Gróf *Desöffy Jósefnek* *egy francia ízlésű verse* van.» Az említett vers «Az Új Tászári Királyi Felséges Aszszonyt Mária Luiza (ő Felségét köszöntötte Magyar» czímmel az idézett lap 1808. évf. (jan. 27-ki) VIII. számában jelent meg. V. ö. az 1234. számú levéllel.

303. lap 6. kikezdés: «A' Magyar Kurír a' Tökés levelének nem vevé használt.» Ekkor még nem, de néhány nap mulva megjelent a többször emlegetett levél. Csercy az 1258. számú levélben erre czélozva írja: «A Tökés levele szépen, ugyan szépen meg esimosítva ki gyöve a Kurírba.» A szóban levő közlemény nem lehet más, mint az, a mely a Magyar Kurír 1808. évf. (febr. 16-ki) 14. számában olvasható, ilyen kezdettel: «Páris városa, mint néhány tudós utazók jelentik, Napoleon császár uralkodása alatt nagyon szépül. Egy *Erdély Országi utazó* következőképen írt e' tárgyról Párisból a' múlt Octóber hónapban.» Az egész közlemény stílje, mondatszerkezete, szavai mutatják, hogy Kazinczy írta, a mire ez az egy mondat is elégséges bizonyíték: «Egyszerre nyíltak meg a' beszéd után az ajtók, 's a' maga dicsőségében elrészegült nép végig öntötte az állványokkal, festésekkel, márvány és bronz medenczékkel csillogó palotákat.»

1230. A 304. lapon említett *Szmethanovicsra* nézve l. a *II. k.* 595. lapját.
305. lap kikezdés 3. sor: «Mondjad *Sógorod Grófnéjának* . . .» Czélzás

b. Prónay Sándor nejeére, gr. Teleki Jankára, a kinek szülei gr. Teleki József koronaőr és Róth Janka voltak.

1231. *Estei Viktor* az ez évi sematismusban úgy van bejegyezve, mint a csehországi gazdasági egyesület tagja, a physika tanára s a philosophiai kar proseniora Kassán. A «Neuere Annalen der Lit. d. öster. Kaiserthums» folyóirat Intelligenzblattja 1807. I. 121. lapján az van megjegyezve róla, hogy a király őt honfűsította és czímetes apáttá nevezte ki.

1235. Kazinczynak ez a levele megjelent az *Élet és Literatura* 1829. évf. 194—6. lapjain is, de Kazinczy oly sok változtatást tett benne, hogy érdekesnek tartom itt az egészet újra közölni:

«Széphalom, 1808. Febr. 8.

«A' tömjén, melyet én, halhatatlan Férfiú, Tenéked gyujtottam, a' legforróbb tisztelet', a' legbuzgóbb hála' áldozatja volt. Gyermeki korom olta te valál példányom, melyet követni igyekeztem. Munkád örök társam volt, 's elkísért a' Tyrolisi szirttetőre is. Ott szálla meg az a' gondolat, hogy a' hátra maradt mesékbe fogjak. A' *Jó Anyát* vettem elő, 's elakadék. Nem valék szerencsésebb a' *Szamniumi Menyegzőkkel* és a' *Négy Palaczkkal* is. Kevéssel az előtt olvasám Franklin' életében, mint képzelte ő stílusát. Egy szép szakaszt valamely megkedvelt Iróból elolvastam egyszer kétszer, úgy mond, jegyzést tettem belőle, 's más nap, midőn kifejezésire immár nem emlékezem, feldolgozám a' kijegyzett gondolatot, 's dolgozásomat összehasonlítottam a' megszeretett hellyel. Megtejszett nekem e' neme a' gyakorlásoknak, 's követtem a' Franklin' példáját. Előbb a' *két Szerencsétlent*, azután *Alcibiádot* dolgozám újra. Erőre jutván így, ha jutotam, hozzá fogék a' *Négy Palaczk*, a' *Szamniumi Menyegzők* és a' *Kétség* fordításaihoz, és később osztán *Todor és Flóra* nevek alatt Lubint melléjek dolgoztam, a' történetet oláh regévé változtatván. Nem a' Te munkád nem becslése, sőt épen a' Te munkád' csudálása, és szerénységem tevő tehát, hogy a' három elsőbb Rege utánad újra megjelent; soha engem a' hiúság oda el nem szédíte, hogy dicsőségedet akarhassam fogyasztani. Classicus nagyságú Iróknak az a' sorsok, hogy tisztelőjik egymással vetekedve próbálják rajtok saját erejüket. Én a' Marmontel Regéjinek három fordítását ismerem németben, 's adnák a' Múzák, hogy magyarban hat fordítását birhatnánk. Kicsinosodásunknak én ugyan ez úton reménylek legkorább és legbizonyosabb kifejlést, 's az Irónál ennek kell első és fő czélnak lenni. És tegyük fel, hogy lesz Olvasó, ki az én dolgozásomat a' Tiednél inkább kedvelené; ha ugyan igazságos, nem feledheti, hogy nyelvünk harmincz esztendei igyekezet után haladhatott valamennyire. Mit ítélnék Olvasóink az én Regéimről, még nem tudom, de hogy a' Tied élelőttem úgy állanak tiszteletben, mint midőn szenvedő Lucziliád nálam még szakálatlan orczát áztatgata, azt hamisság és hízelkedés nélkül mondhatom el.

Kazinczy Ferencz.»

1236. 314. lap 2. kikezdés 4. sor: «Olvastad e vallyon a' Nagy István Superintendens Urra irt magas Odád Recensióját?» Mint Kis Jánosnak 1248. számú leveléből olvasható, ezt a' recenziót «alkalmasint egy *Unger* nevű Luth. expredikátor» írta, de sem a magyar, sem a német lapokban nem tudtam ráakadni.

A Rummy Almanachjában jelent meg Ungertől is egy pár darab, de a recensiót, nem tudom, hol közölte.

A levél vége felé Kazinczy *Beöthy Jánost* említi. Ez a Beöthy János Bihar megyének volt jegyzője, később főszolgabírája, majd 1788-tól fogva első alispánja; meghalt 1786. nov. 2-kán. L. Nagy I. id. m. II. k. 5. l.

1240. A levél 7. sorában a «tric-truc», helyesebben «tric-trac»-játékról emlékezik Csehy; még most is játszik e játékot.

1241. Julianus, vagyis Riedele András bárónak a Csercseyhez mellékelte levelében *Dicitur* és *Diritus* álnevek fordulnak elő; ez utóbbi sajtóhiba, helyette is *Dicitur* olvasandó. Vajjon kik rejtőznek az álnevek (*Dicitur* és *Notus*) alatt: bajos eldönteni, bizonyára olyanok, a kiket Kazinczy is jól ismert; nagyon valószínű, hogy gr. Heister a *Dicitur* és Csehy a *Notus*. — (Sajtóhibák: 324. lap fölül 11. sor: *par* h. olv. *pas*; u. o. 12. sor: *Koch* h. olv. *Koth*; 326. l. fölül 5. sor: *Auf den Grenz* h. olv. *Auf der Grenz*; u. o. 19. sor: *groque* h. olv. *proquo*.)

Az ugyan e levélben előforduló gr. *Berchtold Lipótnak* az újonnan alapított osztrák császári Lipóttrend lovagkeresztjével való kitüntetését a «*Neuere Annalen der Lit. d. öst. Kaiserthums*» folyóirat Intelligenzblattja is közli (1808. évf. febr. füzet, 61. hasáb).

1243. A levél 330. lapján említett férfiakra nézve a következőket jegyzem meg: Gróf *Sztáray Albert*, a Sztáray Mihály fia, kinek nevelője Tancsics Ignác volt; Sztáray Albertől Kazinczy későbbi leveleiben is van több adat; így például, hogy 1809-ben a nemesi fölkelés idején tagja volt az állandó megyei bizottságnak.

B. *Sennyei János*ra nézve l. a III. k. 544. lapját.

Breczenheim Károly Ágost herceg «nagy priora a máltai vitézi főrendnek, a bavariai sz. Hubert rendének nagykeresztose, val. cs. és kir. kamarás», meghalt Bécsben, 1823. febr. 27-kén. A Zemplénmegyében levő sárospataki és az Abaujmegyében levő regécezi uradalmak és várak örökös ura volt; ez uradalmakat 1808-ban nyerte németországi birtokaiért cserében. «Magyarrá téve — írja Kazinczy — magzatait úgy nevelte, hogy ezek nemcsak nyelvökben, melyet folyvást és igen tiszlán beszélnek, hanem patriarchalis életök által sok nagyok és kicsinyek felett ragyogó szüléiktől eltanult virtusaikban is nemzetünk díszének ismertethetnek.» L. bővebben a *M. P.* 245—8. lapjait.

Farmosi *Kandó Gábor* 1809-ben a zemplénmegyei fölkelő nemesség ezredese volt, részt vett a győri szerencsétlen ütközetben is. L. Nagy I. id. m. VI. k. 63. l.

Gróf *Wrba Rudolf* született 1761-ben Bécsben, meghalt ugyanott 1820-ban; ez időben főkamárás, a sz. István rendjének nagykeresztose s val. belső tilkos tanácsos volt. L. Würzbach id. m. LVIII. k. 190—194. lapjait.

1244. 333. lap 4. kikezdés: «Széchenyinek Bibliothékája lesz fundamentuma az állítandó Nemzeti Muzeumnak Pesten. Tsak igen kevéssyre emlékezik e' felől Kultsár, Ujság leveleiben.» Célzás a Hazai Tudóstások 1808. évf. (jan. 27-ki) VIII. számában olvasható rövid közleményre, a melyben el van mondva, hogy Széchenyi Ferencz gr. nemcsak megalapította a könyvtárt, de folyvást sza-

porítani is kötelességének tartja; e mellett az egyik csanádi kanonok három értékes munkával gazdagította azt.

A 334. lapon említett *Tsalattatás* című költeményt l. az *I. k.* 377. lapján; v. ö. az *Orpheus* I. k. 51. lapjával.

335. lap 1. kikezdés: «Tudósítson, kérem a' Tekintetes Urat, ha *Macbeth* kész e valóban, a' *mint az Orpheusban ígérve vagyon?*» Az *Orpheus* I. kötetének borítékján olvasható «Litteratori tudósítások»-ban előadja Kazinczy, hogy alig lehet valamit inkább kívánni, mint egy magyar játszó-szín felállítását, miért is az írónak a legjobb külföldi színművek fordításán kell dolgozniok; ő a «Külföldi Játszó-szín» első darabjában Hamletet, Stéllát, Miss Sara Sampsoni, a másodikban Clavigot Vitéz fordításában, Medeát és Galotti Emiliát adja ki. «A' harmadik darabra — folytatja Kazinczy — készül a' *Genuai Zendülés*, Schiller szerint, és *Macbeth* Schakespear és Bürger után.» — Tudvalevőleg készen volt a kilenczvenes években, de róla már az 1794. okt. 6-ki levelében mint elveszetről szól. V. ö. a 453. levéllel. (*II. k.* 384. l.)

Szabó Sámuelre nézve l. a *III. k.* 508. lapját.

Két költőnről is emlékezik Döbrentei e levélben: *Máthénéről* és *Sombory László testvéréről*. Az első az ismert Ujfalvy Krisztina; a másodikra vonatkozólag semmi fölvilágosításhoz nem juthattam. A Nagysombori Sombory családhoz fordultam ez ügyben, de onnan azt a választ kaptam, hogy sem Sombory László, a többször emlegetett költő, nem ebből a családból való, sem költőné testvére.

A 336. lap 4. sorában Döbrentei Montesquieunek az «*Esprit des Loix*» című műve fordításáról szól, a melyet «egy Pap» fordított. Már a múlt században díjat tűzött ki lefordítására Török Zsigmond. (Hadi és más nev. történetek, 1790. évf. II. 278. l.) Egyes mutatóványok jelentek is meg a fordításból, de az egész mű fordítása valószínűleg még sem jelent meg, mert sem az akkori lapok nem említik, sem Petrik bibliographiai műve nem tud róla. Montesquieunek egy másik munkája csakugyan megjelent magyarul a következő cím alatt: «Montesquieu elmékedése a rómaiak nagyságának és el-enyészésének okairól. Fordította egy igaz magyar.» Pozsony és Pest, 1803. Ugyan e fordítás megjelenését hirdeti a Hazai Tudósítások 1808. évf. (máj. 28-ki) XLIII. száma.

Kikezdés: «Addison Spectatorjának IV. Darabja 375. Nroja alatt lévő érzékeny történetet megszerettem.» A mondott helyen a következő kezdetű darab olvasható: «I have more than once had occasion to mention a noble saying of Seneca the Philosopher, that a virtuous person struggling with misfortunes, and rising above them is an object on which the Gods themselves may look down with delight. I shall therefore set before my reader a scene of this kind of distress in private life, for the speculation of this day.»

A levél utolsó sorában *Cserey Miklós*ról is említést tesz Döbrentei. Ez a Cserey Miklós 1770 körül született s meghalt 1844. decz. 30-kán Mező-Záhon (Tordam). Apja Cserey Mihály, az itélőmester, anyja b. Henter Klára (s nem, mint Nagy l. s. utána Színnyei J. id. m. 296. hasábján hibásan mondják, Berzenicei Ágnes). Szabó Károly ugyanis egyik levelében, melyet 1873. márcz. 3-kán frt Horváth Döméhez, említi, hogy Cserey Miklós 1809. nov. 30-káról Tihórról jelenti édes anyjának, b. Henter Klárának halálát, ki az ő atyjával csak hat évig élhetett házasságban s 35 esztendeig s 6 hónapig volt özvegy. Ugyan e jelen-tésben mondja Cserey Miklós, hogy őt, ki 3 esztendőskorában maradt árván,

édesanyja nagy gonddal nevelte, s «tisztes, régi szabású, igaz magyar asszony volt.» Cserey — mint a *Műlt és Jelen* című lap nekrológiájában olvassuk (1845. évf. jan. 24-ki, 7. szám) — 1804-ben kezdte hivatalos pályáját, mint az erdélyi törv. kir. táblánál számszeletti tiszteletbeli bíró; 1809-ben számszeletti fizetéses, hat esztendő múlva pedig rendes bíróvá lón, de már előbb 1813-ban Háromszék főkirálybírói helytartójává nevezetett ki s e tisztséget 1817-ig viselte; 1819-ben kormányzéki tanácsossá tétetett s 1826-ban nyugalomba lépett. «A három utolsó erdélyi nevezetes országgyűlésen — folytatja a nekrológ — mint kir. hivatalos a conservatív párt egyik értelmesebb és kitűnőbb szónoka vala, ki a méltatlan megtámadásoktól, a divatos vélemény-türelmetlenségtől vissza nem rezzenve, meggyőződésével s az ősi alkotmány iránti ragaszkodását minden alkalommal hátran nyilvánította. Abból, hogy az 1834-ki politikai elveket s a közügyek czélba vett irányát nem helyesli, titkot sohasem csinált, a kopár és sükeretlen sérelmi rendszerrel nem barátkozott, mert tudta, hogy a hon javát, élömentél egyödül az ország és kormány közötti egyelértés, a keltőnek kezét fogása eszközölheti.» A kormányzék több alkalommal kiküldte kir. biztosnak, mint például 1813-ban az erdélyi kormányzések kijavítására is; 1822-ben pedig a Főrk-országgal folyó kereskedés jobb karba állítására rendelt bizottság elnöke volt. — Első neje gr. Lázár Klára, második ennek testvére, Rozália, a harmadik gr. Mikos Borbála volt. Hogy Cserey Miklós csakugyan lefordította-e a Döbrenteitől említett művet, nem tudom; Szabó Károly említett levelében azt írja, hogy csak egy fordítását ismeri, melyet Szinnyei is fölemlít: «Kájus Kornélius Tacitus Historiájának öt könyvei. Fordította Nagy-Ajlai Cserai Miklós.» Kolosvárt, 1840. Sr. 256. l. Szinnyei szerint a magyarok eredetéről írt munkája Berenczey Miklósnál Monostorszegen elégett. Téves azonban az az adata Szinnyeinek, hogy Kazinczy-nak Cserey Miklóshoz írott levelei az erdélyi múzeumban volnának; legfőlebb egy pár lehet ott, a legtöbb az Akadémia kéziratárában van. V. ö. az *E. L.* 294—6., 307., 326. lapjaival.

1246. Kazinczy e levelében két férfiút említ: Pámiczyt és Kovács Mihályt. *Pámiczy Mihályra* nézve l. a. *III. k.* 519. lapját. *Kovács Mihály* orvosdoctor, a pesti egyetem hírneves tanára, az Akadémiának lev. tagja, 1768. július 4-kén született s meghalt 1848-ban Korláton (Abatúj.). Számos művét felsorolja Petrik id. m. II. k. 473., 474. lapjain. Az itt említett műve következő czímmel jelent meg: «Chemia vagy természet tilka. Gren Fridrik Albert Korlát doctor szerint magyarul legelőször írta K. M.» Buda, 1807—1808. Prónay Lászlónak említett arcképe az első kötet elején látható.

341. lap kikezdés: «*Menyednek, B. Prónay Lajosnének, halálát . . . igen érzékeny szívvel értem.*» B. Prónay Lajos ücsese volt Sándornak, tehát tulajdonkép sógorasszonya, gr. Wartensleben Katalin, halálára czéloz Kazinczy.

1248. Kis János a 345. lap végén két férfiúról szól: Baranyai Ferenczről és Balassa Jánosról. *Baranyay Ferencz* alsó-büki ág. ev. lelkész, a kinek három művét Szinnyei is felsorolja id. m. I. k. 555. hasábján. *Balassa János* minden valószínűség szerint a hasonló híres orvos atyja, szent-Jórcinzi (tolnamegyei) ág. ev. lelkész volt.

1251. A levél 6. sorában ezt írja Kazinczy: «Melléje (t. i. *Egyveteg írásai* mellé) tészem a' Rumitól néked érkezett ajándékol (t. i. az Almanachot). *Ezért*

szegényt irgalmatlanul megkorbácsolta a' Bécsi Annalista, a' Februáriusi füzetben. A «Neuere Annalen der Lit. d. öst. Kaiserthums» folyóirat 1808. évf. I. 85. lapján jelent meg az Almanach bírálata, melyben a többi közt ezeket olvassuk: «Hat denn Hr. Rumi alle gesunde Urtheilskraft verloren? — Wie wäre es sonst möglich, eine auf schlechtem Papiere geschmacklos gedruckte Sammlung elender Gedichte einen Musen-Almanach für das österreichische Kaiserthum zu nennen? Oder glaubt dieser Mann, die Menschen seyen bereits so toll geworden, dass sie eine Pfüzte für eine frische Gebirgsquelle ansehen werden? Es ist nichts verächtlicher, als Titel anführen, deren man sich in demselben Augenblicke unwürdig beweiset. Müssen sich jene gelehrten Societäten nicht eines Mitgliebes schämen, das so wenig Geschmack, so wenig Bescheidenheit und Ueberlegung zeigt?» stb.

De nehecsak az idézett folyóirat kelt ki élesen Rumi ellen, hanem az Allgemeine Literatur-Zeitung is 1808. évf. (ápr. 21-ki) 117. számában. A mit az Almanachban közölt költői művekre vonatkozólag ír, itt következik: «Wenn H. Rumi mit der ihm eigenthümlichen Naivetät versichert, die zwey kleinen ungrischen, hier auch ins Deutsche übersetzten, Gedichte von *Franz v. Kazinczy* u. Gr. Desóffi würden gewiss dazu beytragen, den Ausländern einen bessern Begriff von der ungrischen Nationalpoesie beyzubringen, so muss man wenigstens über den festen Glauben und die Treuherzigkeit dieses kurzsichtigen Propheten lächeln.»

A 350. lap kikezdésében említett kitüntetésekre nézve a Magyar Kurir 1808. évf. I. 179. lapja után megjegyezhető, hogy gr. Amade Antal, a septemviralis láhla bírája, azon kívül, hogy a Lipót-rend keresztjét kapta, még val. b. titkos tanácsosi méltóságra is emeltetett és zágrábi főispánságán kívül Zalavármegyének is administratora lón. — *Drevenyák Ferenczre* nézve a Hazai Tudósítások 1808. évf. (jan. 20-ki) VI. száma ezt írja: «A' Szomolnoki Bányász Inspector és Kir. Tanácsos, Taktakenézi Drevenyák Ferencz Ur Ő Felségének az ő érdemeivel való különös megelégedéséből Udvari Tanácsossággal ingyen tiszteltetett meg.»

Rhédey Lajost illetőleg ugyancsak az idézett helyen olvassuk, hogy ő is a Lipót-rend vitézvé s egyszersmind Biharmegye administratorává lón. A «Bihariak által lett elfogadtatására» vonatkozólag a Hazai Tudósítások 1808. évf. (febr. 20-ki) XV. számában a következők olvashatók: «Nagy-Váradról Februarius 8-án olly tudósítás jött, hogy Mélt. Kis Rhédei Rhédei Lajos Ő Nagyságának Ts. Ns. Bihar Vármegye Administrátorságára lett felemeltetését az egész Ns. Megye nagy örömmel fogadta, azért az említett napon Beöyti László Kir. Tan. és Vice Ispány Urnak előadására, a' közgyűlésben az határozatot meg, hogy, midőn most Ő Nagysága Bétsből haza jövend, a' Vármegye szélén egy Deputatio fogadná el és köszöntené meg.»

A következő XVIII. számban hosszasan írják le az ünnepélyes bevonulást, mely 20 kocsiból állt. «Nem lehet leírni — olvassuk a tudósításban — azt a közörmönből származott tisztelő, de nem állortzás [!], szeretettel teljes indulatot, melly mindeneknek ábrázatján tündöklött; és a' midőn M. Gróf Haller Ferencz N. Várad Kanonok Ur mint a' Deputacionak szószóllója rövid, de érzékeny beszéddel meg idévelte volna Mélt. Administrator Urunkat, mindenek szemei könybe lábbadtak. Ő Nagysága ékes feleletét zokogással és tsak rebegő nyelvel [!]

tudá elmondani, melyet egy szívvel és szájjal követett a' Vivát kiáltás, és annak az útszán özvegyült lakosok és Oskolai gyermekek víg zengedezésének mozsár ágyúk durrogása mellett volt sokszorozása.» stb. V. ö. az 1254., 1256. és 1272. számú levelekkel.

1252. Kézynck a levélben említett *jelentésére* nézve nem tudtam egészen túlba igazodni. A «Neuere Annalen der Lit. d. öst. Kaiserthums» folyóirat Intelligenzblattja 1808. évf. I. 108. lapján van egy rövid tudósítás, hogy kiket választottak meg sárospataki tanárokká; de Kézy aligha erre czéloz. Ugyan e folyóirat júliusi füzetében (30—39. hasáb) egy cikk van ily czímmel: «Uebersicht der mathematischen, naturhistorischen, physikalischen, ökonomischen und technologischen Literatur in Ungern in den Jahren 1801. bis 1808.» A cikk név nélkül jelent meg; nem lehetetlen, hogy ezt Kézy írta s erre czéloz.

351. lap alul 15. sor: «Vajjon említik e a *Recensióba*, hogy *Tertinának ott egy hét lábú verse van Hexameter helyébe?*» V. ö. az előbbi levél jegyzetével. Rummy Almanachjába költeményeket írtak Kazinczy, Dessewffy József, Unger János Károly, Smitz, Rummy, Carlovsky, stb.; de Tertina neve alatt nincs egy költemény sem, ha csak a betűkkel jegyzettek közül nem az övé valamelyik.

351. lap alul 13. sor: «Én meg vallom, hogy igen sajnálottam, a midőn látnom kellett a Tekintetes Ur verseit, azon, többnyire giz gazok között megjelenni.» Kézy Kazinczynak az Iphigenia sírkövére írt négy sorú epigrammjára czéloz.

352. lap kikezdés: «Az ide zárt *Schödel*t a minap egy Deáknál láttam meg.» Schödel Jánosnak valószínűleg «Die Redetheile der französischen Sprache, oder die concentrirte französische Grammatik» (1808.) czimű munkájára czélozhat Kézy. Schödelnek még egy másik műve is ismeretes, de az mennyiségteni mű; az pedig nem igen valószínű, hogy ilyen munkával akart volna kedveskedni Kézy Kazinczynak.

1253. 354. lap 3. sor: «Bécsben *John*t tették annak» (t. i. helytartó-tanácsosnak). A Magyar Kurir 1808. évf. I. 179. lapján közölt kiüntetések közt van említve *John Antal* kir. tanácsos, a kit a király «magyarországi vice provincialis commissariussá» tett.

1256. Kazinczy Miklós e levelében *Tanárki János*ról tesz említést és két fordításáról, a melyek a következő czímmel jelentek meg: 1. «Némelly görög és római nagy emberek élete. Plutarchusból T. J.» 1—II. darab. Pest, 1807; — 2. «Robertson Vilhelm Amerikai Historiája, fordíttatott T. J. által.» Pest, 1807. 2 kötet. — Tudvalevőleg Tasso nagy eposát is ő fordította először magyarra prózában. Három kötet, Pest, 1805.

1257. A levél végén említett *Heyne Keresztély* ismert híres német philologus; született 1729. szept. 25-kén Chemnitzben s meghalt 1812. júl. 14-kén Göttingában, mint udvari tanácsos és akadémiai titkár. (Sajtóhibák: 361. l. 12. sor: *währe* h. olv. *wäre*; 13. sor: *Exempläre* h. olv. *Exemplare*.)

1258. 363. lap alul 7. sor: «A Tökés levele szépen, ugyan szépen megcsinosítva, ki gyöve a Kurirba.» V. ö. az 1229. számú levéllel s a rávonatkozó jegyzettel.

364. lap alul 6. sor: «B. *Naláczy István* versei . . .» B. Naláczy Istvánról Kazinczy az *E. L.*-ben több helyen emlékezik. Így a 154. és 153. lapokon ezt írja róla: «Naláczy lelkes és nagy olvasású ember s egészen francia; nem lehet csudálni, hogy ötet generalis Le-Brune megszereté, s elválásokkor, Temesvártt, azt mondá felőle, hogy hasonlóra a Rajna túlszártaig nem remél találhatni . . . Közéltése mindenben mint a jól nevelt francziáé: hidegen nyájas; először nagyon, de úgy, hogy magát által nem adja egészen, de úgy, hogy sem az idegennek nem nyújt sokat, sem magától sokat el nem vesz; de úgy, hogy figyelmet mutat inkább az idegen iránt, mint hozzá vonzódást; s mind ezeket nem elkészülés és eszmélet után látszott tenni, hanem mivel ezek neki fogásában vannak. Nyugalom volt minden cselekedete, minden szava.» Versei közül két alkalmi költemény nyomtatásban is megjelent: 1. «Nagy erdélyi fejedelemség gubernátora Gr. Bánffy György, udvari cancelláriusa Gr. Teleki Sámuel, fő kincs tartója Gr. Haller Gábor halhatatlan . . . érdemű urak, ő Excellentiájoknak el nem felejthető, nagy kegyelmű áldott urainknak, hazánk volt erős oszlopainak. Hármás gyász örök emlékezetére.» H. és é. n. 2. «Gubernator Gr. Bánffy György hűtös társának, gr. Pálm Joséfa nem felejthető áldott emlékezetére.» H. és é. n.

365. lap 3. kikezdés: «Alig ha az Eperjesi opal bányák árendájába részt nem vészek — *Szentiványi, a judex curiae fia, eravendalta . . .*» Szentiványi Ferencnek négy fia volt, de csak kettő közül czélózhat valamelyikre Cseréy, mert a másik kettő katona volt; vagy Szentiványi Jánost, a nógrádi alispánt (született 1760-ban s meghalt 1818-ban) értheti, vagy Szentiványi Márkot, a tolmácsi birtokost. L. Nagy I. id. m. X. k. 639. l.

1260. A levélben említett férfiak közül az ismeretlenebbekre a következőket jegyezhetem meg. Gr. *Bánffy Dénes* cs. és kir. kamarás, meghalt 1854-ben, 78 éves korában. L. Nagy I. id. m. I. 167. l.

B. *Jósika Miklós*, a hasonnevű regényíró atyja, a szenvedélyes könyvgyűjtő s egyike Erdély legszabadabb elvű mágnásainak, meghalt 1824-ben. L. Szaák Lujza «B. Jósika Miklós élete és munkái» című művét (Budapest, 1891.), 1—4. l.

Gr. *Rhédey László* erdő-szent-györgyi birtokos, meghalt 1835. nov. 22-kén. L. Nagy I. id. m. IX. k. 749. l.

Gr. *Toroczky Pál* cs. és kir. kamarás, 1815-től kezdve Torda vármegye főispánja, meghalt 1826-ban. Neje gr. Teleki Júlia volt. L. Nagy I. id. m. XI. k. 272. l.

Gr. *Barcsay László* hunyadi főbíró, meghalt 1814-ben. L. Nagy I. Pótlék k. 78. l.

1262. 372. lap 2. kikezdés: «Szántszándékkal szürom ide e' görög hexametert, mint a' ma érkezett Hazai Tudósítások levelében *Kresznericshez egygy görög mondást.*» Az idézett lap 1808. évf. (márcz. 12. és 15-ki) XXI. és XXII. számaiban közli Kazinczy «Magyar-Országnak régi abroszairól» című cikkét Kresznericsnek válaszolva. E cikk végén írja Kazinczy, midőn a maga felfogását lehetőleg bebizonyítja, a következőket: «Ezt az érdeemes 's általam szívesen becsült férjfiúnak εις οικοδομην, ουκ εις καθαιρεσιν!»

1263. 373. lap fölül 6. sor: «Ma ment-el Kultsár Istvánhoz tudósítasom a' Schwartner megezfalására.» A Hazai Tudósítások 1808. évf. (ápr. 16-ki)

XXXI. számában közli Kazinczy «A' legrégibb Magyar Kalendarium» című czik-két. V. ö. az 1281. számú levéllel.

A 374. lap 2. kikezdésben említett rövid közlemény csakugyan megjelent a Hazai Tudósítások 1808. évf. (ápr. 16-ki) XXXI. számában, a mint következő: «A' Hegyalján. Márt. 29-ikén. Melegszik a' déli nap, szállani kezdenek a' patsirták: noha az éjjel fejjére volt havazva az egész táj 's ablakainkon kis tsapok fagytak. Végre tsak elérkezik a' késedelmes tavasz. — Fogja é bihetni, a' ki ezt a' telet nem érte, 's meleg Martiusokat lát, hogy Jósa Doctor Ur egy Vármegyebéli Urasághoz hozattatván Szaboltsból tsak ez előtt öt nappal, *huszonötödik Martiusban*, a' befagyott Tiszán olly bátorsággal jött által, mintha vas hídon jött volna??»

374. lap 3. kikezdés: «A' Te neved a' Martiusi Annalisok Intelligenzblatt-jában . . . ismét előfordúlt.» A «Neuere Annalen der Lit. d. öst. Kaiserthums» Intelligenzblattja 1808. évf. 803. lapján van néhány sorból álló tudósítás azon ajánlatról, a melyet Cserey Farkas a debreczeni és sárospataki collegiumoknak tett: «Der patriotische u. für die Beförderung der Literatur eifrige Hr. Wolff. v. Cserei geht damit um, zu Clausenburg für das dortige Lyceum einen botanischen Garten zu errichten, u. die Errichtung solcher Gärten zu Sáros Patak u. zu Debresin zu befördern.»

1265. V. ö. az egész levelet az 1271. számú levéllel.

1269. A levél végén felsorolt művek teljes címei itt következnek:

Fábrý művére nézve I. a IV. k. 615. lapját.

Winkelman-nak nem tudható, melyik művét értheti Kazinczy, az «Alte Denkmäler der Kunst» (Berlin, 1780.) vagy a «Geschichte der Kunst des Alterthums» (Dresda, 1764 és Bécs, 1776) címűt-e, melyeknek mindegyike kétkötetes; de valószínűen ez utóbbil.

Alxinger: «Blimberis, ein Rittergedicht in XII Gesängen.» Wien und Leipzig, 1791.

Christian Garve: «Cicero von den menschlichen Pflichten. Übersetzt mit Anmerkungen und Abhandlungen v. Chr. Garve.» Breslau, 1783. 4 köt.

Gedickenek nagy számú nevelésiani műve közül megközelítőleg sem lehet megmondani, melyiket érthette Kazinczy.

Götz «Vermischte Gedichte» című művét Ramler adta ki 3 részben (Mannheim, 1785.). V. ö. Egyet. Philolog. Közlöny XVIII. 1894. 358. l.

Engel's Schriften. Mimik. I—II-ter Theil. Berlin, 1804.

Matthisson Frigyes: «Gedichte» cz. műve először Mannheimban jelent meg 1787-ben; »Auserlesene Gedichte» cz. műve, Zürich, 1791.

«*Wilhelmine* oder der vermählte Pedant. Ein prosaisches komisches Gedicht.» H. n. 1764. Szerzője Thümmel Móricz Ágost.

Hermann u. die Fürsten. Ein Bardiet für die Schaubühne, Hamburg, 1784. Szerzője Klopstock Frigyes Gottlieb, a «Messias» költője.

Mann von Geist. E munkára nem tudtam ráakadni.

Uz: «Lyrische Gedichte, herausg. v. Gleim.» Berlin, 1749, vagy: «Lyrische und andere Gedichte.» Ansbach, 1755.

«*Gemälde* d. k. k. Gallerie.» Von Jos. Rohrer. Bécs, 1796. I—II. r.

Hoffmann Lipót: «*Babel*. Fragmente über die jetzigen politischen Angelegenheiten in Ungarn.» 1790. — «*Ninive*. Fortgesetzte Fragmente über die dermaligen politischen Angelegenheiten in Ungarn. Nebst einer wichtigen Beilage.» 1790.

Gedichte von Salis. Zürich, 1803.

«*Fichte's* sonnenklarer Bericht an d. grössere Publicum, über d. eigentl. Wesen d. neuesten Philosophie, ein Versuch d. Leser zum Verstehen zu zwingen.» Berlin, 1801.

1270. 388. lap kikezdés: «A' tegnapi Hazai Tudósításokban a' Róma elfoglalásáról vala szó.» Az idézett lap 1808. évf. (ápr. 2-ki) 27. számában van elmondva Róma elfoglalása. «A Pápa — olvassuk e tudósításban — alig várt annyi százat, a' mennyi ezer érkezett. Ezek is olly erőszakos siettséggel, mintha egy veszedelmes Ellenségtől akarták volna a' várost elvenni. Éjjél után mindjárt megindultak a' szomszéd helyekből, hogy véletlenül el lephessék a' várost. Három Osztályban nyomultak be a' Városban. Sebes ígetést vitték az ágyúkat legelől a' Pattantyúsok égő kanóttal [!] mentek. Utánnok ment a' Gyalogság, mintha ostromra futna. Ezeket mintegy hajtani látszott a' Lovasság, mely szinte sebesen vágatott. Legelőször is a' közönséges Őrizet helyét foglalták el a' Quirinumnál. A' Vaticanumban a' Szentséges Pápa a' Kardinálisokkal Misén volt, még ezen váratlan vendégek az egész várost elfoglalták. Álmélkodás és rettegés foglalta el a' Lakosok' szíveiket: de boszúságot, érezték bár, mutatni nem merték. Nyughatatlan aggodalomban vannak a' jövődő felől, 's mivel a' Papság semmi jót nem reményl, a' többi is kétségbeesésig a' búban elmerül. Mi változásra légyenek rendeltetve, még nem tudhatják. Szüntelen csak avval vígasztalják magokat: *Fluctuat, ast nunquam mergitur illa ratis*. A' Szentséges Pápa minden Kardináljaival el szánta magát a' legirtóztatóbb szenvedésekre is: de nem látszik a' mostani időkben, hogy helye lehetne a' Martyrónak.

«Mihent a' Francia Seregek bementek, mindjárt a' Francia Követnek kívánságára a' Hajdúknak (*Sbirri*) Kapitányok által leszaggattatott a' szegletekről azon Hirdetés, mely előtte való nap felraggattatott. — Midőn Miollis Francia Generalis maga Ő Szentségének tiszteletére ment, nem eresztetett elejébe. Azután való napon a' Francia Követ mutatta őt be a' Pápánál a' többi Generálistab Tisztjeivel. Midőn pusztá fő hajtással vett bútsút a' Generalis, azt kérdezte tőle Ő Szentsége, ha Katholikus é? (*Siete Catolico Voi?*) erre a' Generalis azt felelvén, hogy igen is az: Ő Szentsége tehát reá áldást adott.»

A (ápr. 9-ki) XXIX. számban szintén van tudósítás a pápai bírtok elfoglalásáról, mit a szerző a következő commentárral kísér: «A' Pápa Katonái Francia szolgálatba vétettek és rangjaikban megerősítettek. Tehát ama Magyar Közmondásnak: «Pápa Katonája», midőn nem igen nagy vitézekről szoktunk szólni, már ezután nem léssen helye.»

388. lap 4. kikezdés: «A' Rhédeynek Domokos Lőrincz által mondott Orációt tegnap vevém.» Ez az oratio aligha jelent meg külön nyomtatásban, legalább sem Petrik, sem Szinnyei nem ismerik Domokos Lőrincznek ezt a munkáját. Lehet, hogy Kazinczy talán csak a hírlapi közlésre czélt. Az 1287. számú levélben Kazinczy írja is, hogy e beszédet nem engedte kinyomatni Rhédey. A Hazai Tudósítások 1808. évf. (ápr. 19-ki) XXXII. számában Keresztessy István, a ki

magát «sz. kir. Debreczen városa Fiscalisá»-nak mondja, hosszasan írja Rhédey ünnepeltetésél, melyre Kazinczy és barátai annyiszor ezéložnak. V. ö. a következő s az 1279. számú levéllel.

1272. 391. lap fölül 14. sor: «Feleségem . . . a nékie küldöttet ohaitva várja.» Ez a küldemény nem volt más, mint Marmontelnek «Annette és Lubin» című beszélye, mint az 1281. számú levél is mutatja. Valószínűen a német fordítást küldötte, mely «Annette und Lubin, eine wahre Geschichte» czímmel jelent meg. (Carlsruhe, 1762.)

1274. 393. lap fölül 7. sor: «A minapiba néked küldött Epigramájának szerzője nem az *Euphemia* (a szövegben hibásan: Euphonia) fordítója.» B. Naláczy József következő című munkája: «*Eufemia* vagy a vallás győzedelme. Szomorú darab D'Arnaud által, mely francziából fordított.» Pozsony, 1783. V. ö. Ballagi Aladár: «A magyar kir. testőrség története» című műve (Pest, 1872.) 211—217. lapjaival.

394. lap alul 16. sor: «Gr. Teleki László meg küldötte . . . az Üi Magyar Musacum planumát.» Érti az «Über die Einrichtung einer Gelehrten-Gesellschaft in Ungarn» című röpiratot.

Klaproth Márton Henrik, a kihez Cserey a szabadkőmives társaságba való fölvétele iránt fordult, 1743-ban született Wernigerodeban s eleinte mint berlini gyógyszerész, később pedig mint a chemiának egyetemi tanára működött. Meghalt 1817. jan. 1-jén. Műve: «Beyträge zur chemischen Kenntniss der Mineralkörper.» Berlin, 1795—1815. 6 kötet.

1275. A 399. lap végén Szirmay Andrásné is említi Kazinczy az általa tisztelt nők között. Ez Horváth Stansith Anna volt. V. ö. 432. lappal.

U. o. alul 2. sor: kiket ha a' sors fényes házból — olv. kiket ha a' sors *nem* fényes házból, stb.

400. lap fölül 1. sor: Az idézet az I. felv. 6. jelenetéből van véve.

1276. 404. lap fölül 1. sor: «Pápai Sámuelnek Kultsár által nem régiben elbírztelt munkáját nyugtalanul várva.» A Hazai Tudósítások 1808. évf. (ápr. 9-ki) 29. számában van egy rövid tudósítás: «A' Magyar Literatura Esmérete. Irta P. S. Vármegyei Táblabíró 's Uradalmi Fiscalis. Első kötet I—II. Rész. Veszprém, 1808. — Mind saját tárgya, mind azon környüállás, hogy a' Magyar Minervának IV-ik Rése lett, 's ez által annak folytatásáról új reményt nyújt, különös figyelmetességre méltóvá teszi ezen Munkát, mellynek különös érdemeit a' mái Ujság Levelünkhez foglalt Tudósításhól bővebben által látják Érdemes Olvasóim.» Ezt a bővebb tudósítást nem láttam, úgy látszik, mint todalék, a lap mellől elkallódott. Hanem a Magyar Kurír 1808. évf. (máj. 13-ki) 39. számában olvasható e munkáról egy igen nagy méllánylattal szóló ismertetés.

V. ö. az 1281. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1277. *Mallyó József* kanonoknak nyomtatásban is megjelent egy műve ily czímmel: «Cor vividum liberae et regiae Canoniac Jaszov festiva quinquagenarii sacerdotalis honoris corona ornatum.» Latin és szláv nyelven. Kassa, 1776.

A levélben említett *Ibrányi János*ról Kazinczy a *M. P.*-ban csak annyit jegyez föl, hogy «meghalt Szerdahelyt 1810. decz. 19-kén.»

Az 5. sorban ezt írja Kazinczy: «Lelesz felől írt jelentősebben tiszteletemnek csálhatatlan jelét fogod e napokban olvashatni.» A Hazai Tudósítások 1808. évf. (ápr. 30-ki) XXXV. számában csakugyan megjelent egy névtelen cikk, «Lelesz Zemplény Vármegyében» cízzel, a melyben a convent rövid története van elmondva, s e levél adatai szerint e cikket Kazinczyénak kell tartanunk.

1279. 409. lap alul 16. sor: «Úgy az én ereimben is Királyi vér foly, mert nékem is *Rhédey tyány volt egy nagyanyám, még pedig a' Bihari Regulának öreg lányja.*» Komáromy György békési alispán felesége volt Rhédey Júlia; ebből a házasságból született a többi között Komáromy Julianna, Bossányi Ferencznek, a Kazinczy nagyapjának felesége.

Ugyane lap végén említett *Majthényi Lászlóra* nézve l. a III. k. 507. lapját.

410. lap fölül 2. sor: «Pápai Sámuel... a' Hazai Tudósítások szerint igen derék Philologiai munkát adott ki most.» V. ö. az 1276. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1281. 416. lap 2. kikezdés: «*Egy Zemplény Vármegyei barátjának* azt írta Rhédey...» Mint Kazinczy 1279. számú leveléből kitűnik, itt Bernáth Ferenczre céloz.

A 417. lap 1. kikezdésében foglaltakra nézve szükségesnek tartom Gyöngyösi János «Magyar versei» című munkájának első és második kiadásából (Bécs, 1790. és Pest, 1802.) az előszónak megfelelő pontjait idézni.

Előre bocsátván Gyöngyösi, hogy a leoninus versekkel nem hiszi, hogy az «meméivélnék regulái ellen» vétett volna, így folytatja: «Ha némelyeknek ínyek különböző képpen érez, mint sem a' miénk, kiknek ez az íz tetszik, azokkal vetélkedni a' *gustus* felett épen nem tzelom. Az én Mú'sám nem Thamyris természetű, hogy a' nállánál hatalmasabb Mú'sákkal az éneklésben szembeszálljon, ne hogy mind lantjától, mind szeme világától meg-fosztassék; nem szeretem a' kevély mu'sikás Marsiást követni, hogy a' Felsőges Apollókkal vetélkedjem, ne hogy bőrömnek le-vonattatásával fizessenek: tsak épen a' *gustusnak* örök regulája-szerint azt bátorokodunk mi is ki-kérni, hogy a' mi ínyünk is szabados tetszése-szerint élhessen a' különbözőknek ellenmondások nélküli olyan tsemegével, melly mi előttünk nem utállatos.»

A második kiadás előszavában röviden ismétli az első kiadás előszavában előadott vélekedését: «Akármelly derekas frott Munka sem várhatja azt, hogy egyaránt minden embereknek tetszések szerint való íz érzéseket és mindenben közönséges helyben-bagyásokat meg nyerhesse. Annnyival inkább az én tsekély apróságaim is nem kerülhették-el a' különböző íz-ézésűeknek (noha tudtomra nem olly sokaknak) tzirkáló ítéleteket, vagy-is Crisisseket. De a' kikkel vetélkedésben ereszkedni nékem soha sem kedvem, sem módom és alkalmatosságom nem volt. Mindeneknek egyaránt tetszeni lehetetlen. Azomban én az e'-félék iránt most is tsak azon gondolatimhoz tartom magamat, mellyeket az előbbi kiadás eleibe függesztett Előljáró Beszédemben magam felől ki-nyilatkoztattam. Különbözzünk ámbátor ínyünk' ízelítésével és gondolkodásunknak módjával; tsak légyünk mindnyájan Nemzetünk' közönséges javára, ki-ki a' maga tehetsége szerint munkálkodó hívséges hazafiak. A' többit bízzuk a' következő Időre, melly mi utánunk ki-fogja fejteni és válogatni a' különbözőkből mind azt, valami született Nyelvünknek, és azon kivált a Vers-írásnak igaz formáját meg-adja.»

A miből Kazinczy azt következteti, hogy Gyöngyösi műveit Schedius bírálta meg, szintén itt következik: «Der Verfasser geht in seiner Vertheidigung von dem Grundsatz aus, dass der *Geschmack*, den er für ein solches angenehmes oder unangenehmes Gefühl erkläret, wornach ein Gegenstand dem Auge, dem Gaumen, dem Ohre behagt oder nicht behagt, verschieden sey, und dass man also darüber nicht disputiren könne. O göttliche Aesthetik! wehe der Dichtkunst, wenn einer deiner Kunstjünger noch jetzt bey der Beurtheilung der poetischen Produkte den Grundsatz aufstellt: *de gustibus non est disputandum*. Nach ihm wären die leoninischen Verse so schön, wie eine göttliche Ode Pindars oder Horazens.»

A mit Kazinczy az első magyar kalendariumról állít, hogy t. i. a kalendarium már 1549-ben ki volt volna nyomtatva, valószínűleg téves, mert Szabó Károly «Régi Magyar Könyvtára» erről mit sem tud, sem a «Magyar Könyvszemle» adalékai között nincs ebből az évből magyar kalendarium fölemlítve.

418. lap 2. kikezdés: «Tanárki megelőze a' Sartori német munkáinak lefordításában.» V. ö. az 1118. számú levéllel. Kazinczy nyilván csak hírót hallotta, hogy Tanárki a szóban forgó munkát fordítani akarja, mert nyomtatásban nem jelent meg.

1284. A mire Kovács Kazinczyt kéri, hogy művét ismertesse, nem valószínű. A munkáról a Hazai Tudósítások 1808. évf. (ápr. 9-ki) XXIX. számában megjelent egy megleghangú bírálat név nélkül, de azt bizonyosan nem Kazinczy írta.

*Kallós Daniél*re nézve l. a II. k. 553. lapját.

*Kovács József*re nézve v. ö. az 1170. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

1285. *Lowichra* nézve l. az 1122. számú levelet s ennek jegyzetét; de az itt említett munkáját Petrik bibliographiai művében s máshol is hiába kerestem.

Nitsch Daniél született Pozsonyban 1763. okt. 27-kén; tanult ugyanott, majd a pesti egyetemen; később Lónyay László, beregmegyei alispán, fia mellett nevelő volt, 1788-tól 1791-ig pedig a göttingai egyetemet látogatta. Sárospatakra 1801-ben hívatott a római és német irodalmak rendkívüli tanárául. «A' Filozófiában — írja róla Vályi-Nagy Ferencz — Theológiában, Historiában, Mathezisben, Statistikában, Filológiában, kivált a' Természeti Historiában valósággal szép és ditséretes előmenetelt tett: a' Görög és Deák nyelveket gyökeresen tudta; a' Német nyelven szép ízlésű munkákat írt, mellyek rész szerént nyomtatásban vagynak, rész szerént pedig kézírásban maradtak: a' Magyar és Frantzia nyelveken jól beszélt: ezeken kívül a' Sidó, Anglus és Spanyol nyelvekhez is értett.» L. bővebben: «Halotti Oráció, az embernek méltóságáról. Mellyet n. t. tudós Nitsch Daniél Urnak a s.-pataki collegium extraord. prof. hóltt teste felett Máj. havának 30-dikán 1808. mondott V. N. F.» Sárospatak, 1809. Műveit Petrik felsorolja (II. k. 883. 884. l.), de az itt említett műveit nem említi; azok nyilván csak kézírásban maradtak fenn.

A levél végén említett *Morghen Ráfuel* híres rézmetsző, született 1758 jún. 19-kén Flórenzbén s meghalt 1833. ápr. 8-kán. 1793-ban a rézmetszésnek akadémiai tanára lett Flórenzbén. Petrarca, Dante, Ariosto és Tasso arcképeinek metszetét különösen dicsérik.

1287. E levél kelet nélküli; Kazinczy azt írja az elején, hogy 20-dikán fog indúlni Ujhelyből, tehát már kétségtelenül előbb kelt, azért közlöm e helyen, s mivel az előbbi levélre válaszképp íratott. A levél utolsó pontja, a hol Kulcsárra hivatkozik, azt mutatja, hogy e levél nem májusban, hanem júniusban kelt.

A 430. lap kikezdésében említett «Tübingai pályakérdés»-re vonatkozólag azt írja Kazinczy, hogy a «Hadi Történetekből» is ismerheti azt Dessewffy. Kazinczynak a tolla megcsúszott e helyen; nem a Hadi Történetekben, hanem a Hazai Tudósításokban jelent meg az alább következő német nyelvű pályakérdés magyar fordítása (1808. évf. jún. 4-ki 36. sz.), ily címmel: «Jutalom Kérdés Német Országból.» Az eredeti kérdés az Allgemeine Lit. Zeitung 1808. évf. (ápr. 25-ki) 121. száma szerint a következő volt:

«*Preise.* Mehr als jemals scheint man gegenwärtig in Ungern mit dem Gedanken und dem Wunsche beschäftigt, die ungerische oder magyarische Sprache im ganzen Königreiche zur Oberherrschafts- und Gerichtssprache in den sämtlichen Provinzen des Landes zu erheben, die lateinische dagegen aus den Sälen der Gerechtigkeit zu verdrängen, und der deutschen ihre erlangte Autorität zu benehmen.

«Da die Urtheile über den Werth und die Ausführbarkeit dieses Vorhabens so verschiedenen sind, die Sache selbst aber in vielfacher Hinsicht allzu wichtig ist, als dass sie nicht in jeder Beziehung unparteyisch und gründlich erwogen werden sollte: so hal ein ungerischer Patriot einen Preis von hundert Dukaten in Gold für die beste Beantwortung der Frage ausgesetzt:

«In wie weit würde es ausführbar, räthlich, mit dem Wohl und mit den Privilegien der verschiedenen das Königreich Ungern und die mit demselben vereinigten Länder bewohnenden Nationen vereinbarrlich seyn, die ungarische Sprache ausschliesslich zur einzigen Geschäftssprache bey Verhandlungen der öffentlichen Angelegenheiten, bey der Justizpflege, und bey dem öffentlichen Unterrichte zu erheben? Besitzt diese Sprache die hiezu unumgänglich nothwendig erforderliche Ausbildung? Und welches sind die Vortheile, welches die Nachtheile, die hieraus in politischer, Commercial- und literarischer Hinsicht entstünden?

«Die Abhandlungen mit einem versiegelten Zettel versehen, welcher den Namen und Wohnort des Verfassers enthält, können in Deutscher, Lateinischer und Französischer Sprache an die unterzeichnete Buchhandlung, bey welcher der Preis niedergelegt ist, bis Ende Julius unfrankirt eingeschickt werden. Die gekrönte Abhandlung wird gedruckt, und dem Verfasser das Honorar des Verlegers überlassen.

«Die Urtheile der Preisrichter, unter welche der Aussteller des Preises sich nicht zählt, werden in dem «Morgenblatte für gebildete Stände» bekannt gemacht werden.

Tübingen, im März 1808.

Cotta'sche Buchhandlung.»

A (szept. 21-ki) 276. számban a következő észrevétel olvasható erre vonatkozólag:

«Man hat in öffentlichen Blättern die durch die Cottaische Buchhandlung angekündigte Preisfrage, über die ausschliessliche Einführung der Ung. Sprache in Ungern als Geschäfts-, Justiz- und Unterrichts-Sprache gelesen, und muss den

Missbrauch bedauern, der mit solchen Preisfragen getrieben wird. Es nennt sich dabey kein Aussteller, kein Preisrichter, kein Termin wird angezeigt, wann das Urtheil bekannt gemacht werden soll. Die Preisfrage ist übrigens schon so gestellt, dass man sieht, welche Meinung er dann auch als die allein wahre gelten lassen will. Bei solchen Anzeigen werden sich rechtliche Gelehrte auch durch 100 Dukaten nicht locken lassen, — einem solchen Preisaussteller durch ihre Mühe eine Belustigung zu machen.»

A 432. lap fölül 1. sorában említett munka czíme ez: «Magyar! Légy igaz magyar, láss tovább, becsüld nyelvedet.» Pest, 1807. Szerzője Kiss József, a gr. Széchenyi Ferencz háziorvosa. V. ö. a Századok 1888. évf. 959. lapjával.

Agostorra nézve I. Dessewffy válaszát 486., 487. lapon; v. ö. Szinnyei id. műve, I. k. 84. hasábjával.

434. lap. A levél utolsó pontjában írja Kazinczy: «Kultsár jelentést tevé róla (t. i. *Egyveleg írásainak* I. kötetéről). Be meg tudja az az ember azt a mesterséget, mint kell mondani sok szóval semmit!» Célzás a Hazai Tudósítások 1808. évf. (jún. 7-ki) 37. számában közölt következő cikkre:

«Már régen tett ígéreteket most annál örömebben teljesítem, hogy a közönséges megkedvelés is nagyon bátorít. *Kazinczynek fordított egyveleg Írásai*. Első Kötet.» Tudósításainkban meg lévén előre jegyezve, véteknél tartánk rólok való bővebb tudósításunkat elmulasztani. A' ki a' szépet, a' ki a' gyönyörködtetőt keresi, ezen munkában tágas mezőre talál [!]. Ezen kötetben Marmontelnek Szívképző Regéji két könyvben foglaltaknak. Nevezet szerint 1. Alcibiad, vagy a' magam, 2. a' Négy Palacz [!] vagy a' Megarai Alchimachus Szerelmei, 3. a' Szamniuni Menyegzők, 4. a' két Szerentséllen, 5. a' Kétség, vagy a' magával békétlenkedő Szerelem. 6. A' szép Anikó. — A' munka előtt Mélt. Hadadi Bárá Wesselényi Miklós Úrnak Ts. Kir. Kamarás és Közép Szolnok Vármegye Fő Ispányának jól etalált képe áll: a' czímlapon pedig a' Herculanumi Terpsichore, a' Marmontel stílusa könnyűségének jeléül. Az első könyv végén Oeser Posonyi születésű Hazánkfiának rajzolása szerint *Amor* az arany almával és szövétnekkel. A' második könyv végén a' Szerelem és musika bájos creje által az oroszánt is megszelídítő Kis Isten képe Cosway után. E' három Vignette pontozással; a' munkában találtató két 8-ad rétfi kép Blaschke által vonásokkal készült. A' Fordítónak szándéka szerint «ez az első kötet a' Francia atticis-mussal 's elegantiával ismerteti az Olvasót.» A leg közelebb megjelenendő két kötetek Ossziának, Denisznek és Klopstoknak énekeivel, 's Lesszingnek Emiliájával 's Minnijával nem sokára készen lesznek, minthogy már Sajtó alatt vagy-nak. (?)» —

1288. A 436. lapon két német tudósról emlékezik Kazinczy. B. *Zach Ferencz*, a híres astronomus, született 1754. jún. 4-kén Pozsonyban s meghalt 1832. szept. 2-kán Párisban. Csillagászati művei számos kiadást értek.

Eichhorn János Gottfried hasonlóképp hírneves orientalista és történetíró, született 1752. okt. 16-kán, meghalt 1827. jún. 25-kén.

436. lap 3. kikezdés: «Heisternek bizvást, bizvást megküldheted, a' mit valaki az Arankánál olvasott epithaphiumra írt.» Kazinczy a B. Riedele epithaphiumára czéloz, a melyre Aranka írta válaszát. V. ö. az 1280. számú levél mellékletével.

1289. A levél végső pontjában Pápay *Szögyéni* házasságáról tesz említést. Szögyény Zsigmond alkancellár, majd személynök, titkos tanácsos és a sz. István-rend lovagja, született 1775. márcz. 27-én s meghalt 1826. febr. 8-kán. Nejével, Pászthory Júliával, Pászthory Sándor leányával, 1802-ben kelt össze. V. ö. Nagy I. id. m. X. k. 848. l. és a *M. P.* 400. l. (Megjegyzendő, hogy Kazinczy a Szögyéni születése napját márcz. 25-kére teszi.)

1290. 441. lap 3. kikezdés: «Híufynek *elküldöttem Petrarca képét.*» V. ö. az 1294. számú levéllel. Úgy látszik, még ekkor csak *akarta* elküldeni a mondott képet Kazinczy, vagy ha csakugyan elküldötte már ekkor: úgy az 1294. számú levél kelete hibás és nem máj. 13-kán, hanem máj. 3-kán íratott. (Sajtóhiba: 440. lap 13. sor: *Stod* h. olv. *Stock*.)

442. lap 1. sor: «Therése von Artnér Sopronyban él e?» *Artnér Mária Terézia*, frói néven Theone, született 1772. ápr. 19-kén Semptén (Nyitram.), meghalt 1829. nov. 25-kén Zágrábban. Német nyelvű költői műveit l. Szinyei id. m. I. k. 256., 257. hasábjain.

1291. 444. lap alul 2. sor: «Szerelmeinek Praefatiójában egynehány magyar frót említ» (Kisfaludy Sándor). Kazinczy Kisfaludy Sándor előszavának következő ismert helyére czéloz: «De ha Gyöngyösi, Zrínyi, Orczy, Faludi, Ányos, Bacsányi, Virág, Kazinczy, Versegly, és főképén nyelvünk Adelungja, még a sírnak partján is buzgó ősz Szabó Dávid előttem magyarul nem írnak vala, hát ha három Petrarca lakik vala is kebelemben, Himfy még se születetett volna.»

445. lap 2. kikezdés: «Ossziánnak legjobb fordítása a' *Rodée*. Azolta *Stolberg* is fordította . . .»: 1. *Ossians Gedichte. Rhythmisch übersetzt von J. G. Rohde.* Berlin, 1800. 3 kötet; -- 2. *Die Gedichte von Ossian, dem Sohne Fingals. Nach dem Englischen des Herrn Macpherson ins Deutsche übersetzt von Friedr. Leop. Grafen zu Stolberg.* Hamburg, 1806. 3 kötet.

«Prof. *Schröckh*nek mi az igazi titulusa?» — kérdi végül Kazinczy. *Schröckh* János Mátyás egyháztörténetíró, született 1733. júl. 26. Bécsben s meghalt 1808. aug. 2-kán Wittenbergben, mint a költészet egyetemi tanára. «*Christliche Kirchengeschichte*» című munkája 35 kötetben jelent meg Lipésében, először 1768—1803., másodsor 1772—1825.

1293. «Nagysád bizonyosan *Bliditől* vette azt a' gondolatot, hogy görögül tanuljon» — kezdi levelét Kazinczy. E költői név alatt Radvánszky Polyxenát kell értenünk, valamint a köv. lap végén olvasható *Cidli* alatt Radvánszky Terézt. V. ö. a *II. k.* 480. számú levelével.

449. lap alul 10. sor: «Csereitől tudom, hogy Erdélyben az a' hír, hogy a' kis . . . a' *bátyám Sophie leányát veszi.*» V. ö. az 1274. számú levéllel, a melyből kitetszik, hogy a kipontozott helyre gr. Wass Dániel egyik fiának neve teendő; ez akarta elvenni Kazinczy Péter leányát, Cserey levele szerint. Ez a hír azonban alaptalan volt; Kazinczy Zsófiát Vay Ábrahám vette nőül. V. ö. az 1295. számú levéllel.

1298. V. ö. a *IV. k.* 1095. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel. A levél végén ezt írja Kölcsey: «Szabad é reménylenem, hogy egy kis vissza emlékeztetés után reá fog a' T. Ur esmérni egy oly ifjúra, ki talán

valaha volt oly szerencsés, hogy a' T. Úrtól esmeretett, vagy legalább annak annyára, ki életében a' Kazinczy Tks ház esmeretségével dicsekedett, Bölöni Ágnesre?» A Kazinczy- és Kőlcsey-család érintkezése a következő: A sokat emlegetett Péchy Imrénék, a ki alnádor is volt, testvérét, Annát, Kőlcsey Sándor vette nőül; ezért volt a Kőlcsey-árvák gyámja Péchy Imre. Ez okból érintkezhetett Kőlcsey Ferencz anyja a Kazinczy-családdal s pedig valószínűen az öreg Bossányi-házzal. Mert Boocsányi Ferencz, a Kazinczy anyai nagyapja, sógora volt Péchy Imrénék.

1299. Kis János e levélben két kiadandó munkát említ, a melyeknek teljes címe a következő: 1. «A' régi görögök erkölcsének és szokásainak, vagy vallásbéli, polgári, hadi és házi rendtartásainak leírása. Eschenburg szerint készítette K. J.» Pozsony, 1809. — 2. «Nagy-Britanniának egyházi, polgári és tudománybéli állapota a' XVIII. század vége felé. Wendeborn D. után rövid summába foglalá Zigán János.» Pest, 1808.

460. lap kikezdés 3. sor: «Én nem írok néki, míg *Marietta Biondit* meg nem küldhetem.» Lakos Jánosnak ez a tervezett fordítása soha sem jelent meg. *Biondi* (a szövegben hibásan: Biondini) Lajos született 1776. szept. 21-kén s meghalt 1839. szept. 3-kán. Savoyai Mária Anna vagyoni felügyelője, a római archaeologiai akadémia igazgatója volt. Inkább latinból való fordításai becsek, bár számos eredeti verset is írt. *Marietta* című munkájáról azonban nincs említés az olasz irodalomtörténetben.

1300. 462. lap fölül 1. sor: «Nagy köszönettel tartozom Neked, hogy édes Atyám és Lőrincz testvérem hamvaiknak *olj szép, olj becses áldozatot tettél a Hazai Tudósításokban.*» V. ö. az 1281. számú levéllel.

1302. 467. lap alul 5. sor: «Ich lerne aus *Nicolais* Reisen...» *Nicolai Kristóf Frigyes* született 1733. márcz. 8-án Berlinben s meghalt 1811. jan. 8-kán. Műve, a melyre Kazinczy ezé, ily czímmel jelent meg: «Beschreibung einer Reise durch Teutschland u. die Schweiz im J. 1781. nebst Bemerkungen über Gelehrsamkeit, Industrie, Religion u. Sitten.» Berlin, 1783—1796. 12 kötet. L. e munkáról Heinrich Gusztáv cikkét Pesti Napló 1878. évf.

A 470. lapon említett *Rados Lajos* született 1780-ban Parmaban, halála éve bizonytalan; számos rézmetszetet hagyott hátra.

1304. 474. lap alul 17. sor: «Olvastad e, miként szállítva *Szabó János* gróf Csáki Sándort?» A Magyar Kzir 1808. évf. (máj. 24-ki) 42. száma mellékletében jelent meg a Dessewffytól említett vers ily czímmel: «Margitta Majus 7-dik napján. Tisztelő Versek, mellyek készíttettek F. Csász. és Kir. Kamarás Mélt. Gr. Keresztszegi Csáki Sándor Urnak a' Szepes Vármegye örökös Fő Ispányának tiszteletére, egy osztály Huszárság megvendégelésekor.» Aláírva: «Szabó J. Akadémikus.»

Váradi Szabó János életkörülményeiről a következő adatokat közölhetem. Született 1783-ban Újfaluban (Zemplénm.); tanulmányait Sárospatakon végezte 1807-ig; ekkor hívatott meg a b. Vay Miklós családjához nevelőül. Külföldi tanulmányútjában Pestalozzti is fölkereste s egyik legelkeszebb híve lön. A Vay-fükkal 1816-ban Pestre jutott s 1822-ig itt tartózkodott. Pár év múlva Sárospatakra és

Debreczenbe is meghívták tanárnak, de a meghívást nem fogadta el, hanem a debreczeni cs. és kir. salétromgyár felügyelője lón s itt halt meg 1864. márcz. 12-kén. A Tiszán-túli egyházkerületnek lanácsbírája voll. L. a Vasárnapi Ujság 1865. évf. 3. sz.

479. lap alul 19. sor: «Kultsárnak adtam munkámat: fogja e kinyomtatatni a hazai tudósításokban?» A mondott helyen Dessowffy értekezése nem jelent meg, valószínűen a censura nem engedte meg kinyomtatását.

483. lap alul 2. sor: «El ne felejtöd hát neki *Szalkait* és magadat tztálni.» Dessowffy kélségtelenül *Szalkay Antalra* hivatkozik, a kinek életéről igen kevés adat jutott ránk. Erdélyben született s tanulmányai végeztével Sándor Lipót nádornak volt komornyikja. Meghalt 1804. augusztusban, Budán. L. Zeitschrift von u. für Ungarn, 1804. VI. 130. l. «Pikkó herczeg és Jutka Perzsi» (Haffnernek Prinz Schnudi und Evakathelje után készített átdolgozás) című első magyar operája 1793-ban jelent meg Pesten, s ugyancz évben adatolt előszür. L. Bayer J. id. m. I. k. 166., 328., 333. lapjait. Ugyancsak töle való «Blumauer Virgilius Encása» fordítása is. Bécs, 1792. L. Wurzbach id. m. XLI. k. 149. l.

487. lap 2. kikezdés: «Bochart a' Frantziáknál és *Bredetzky* nálunk . . .»

Bochart Sámuel, híres philologus és theologus, szül. Rouenban 1599. máj. 30., megh. Caenben, 1677-ben. Rendkívül sokat írt, főleg a bibliai régiségek köréből. A keleti nyelvek terén igen jártas voll. Leghíresebb műve: Hierozoicon sive de Animalibus Scripturae sanctae. London, 1663. (Frankfurt, 1675., Leipzig, 1793—99. 3 kötet 4°).

Bredetzky alatt valószínűen *Bredeczky Sámuel* ág. cv. superintendenst kell értenünk, a ki 1772. márcz. 18-kán született Német-Jakubján (Sárosm.) s meghalt 1812. jún. 19-kén Lembergben. Német nyelvű munkáit l. Szinnyei J. id. m. I. k. 1332—1333. hasáb.

1306. Két hírneves festőt említ Cserey e levelében. *Füger Frigyes* történeli festő, született 1751. decz. 8-kán, meghalt Bécsben 1813. nov. 5-kén. L. Wurzbach id. m. V. k. 1—3. l. *David János Lajos*, az újabb francia festőiskola megalapítója, született 1748. aug. 30-kán Párisban s meghalt 1825. decz. 29-kén Brüsszelben.

1307. *Birkenstock János Menyhért* született 1738. máj. 1-jén Heiligenstadtban, meghalt 1809. okt. 30-dikán Bécsben, mint a tanulmányi ügyek vezetője. Birkenstock keveset írt, de keves írataiban is mestere volt a latin stílnak. L. Wurzbach id. m. I. k. 406. l.

1309. «Wie sehr freut es mich — írja Kazinczy a levél elején — dass ich in dem einem Heft der Leipz. Lit. Zeitg. die Recension des Pécshyschen Werks etc. gefunden habe.» Péchy műve névtelenül jelent meg ily czímmel: «A' magyar nyelvről a' polgári és peres dolgok folytatásában.» Pest, 1806. 8r. 51. l. Magyar és latin nyelven, párhuzamos nyomással. Bírálata a Neue Leipziger Lit. Z., Allg. Lit. Zeit. (Halle u. Leipzig) és a Jenaische Lit. Zeitung (Jena u. Leipzig) című lapokban kerestem, de schol reá nem akadtam.

Alább nyolcz sorral ezt írja Kazinczy: «Für das exemplar Ihres *oekonomischen Werks* danke ich Ihnen recht sehr.» Rumynak itt értett műve a követ-

kező czímmel jelent meg: «Populäres Lehrbuch der Oekonomie, mit besonderer Rücksicht auf die Bedürfnisse Oesterreichs und Ungarns, und auf den Zustand der Landwirtschaft im österreichischen Kaiserthum.» 2 köt. Bécs, 1808.

A 498. lapon *Lengyel professorról* tesz említést Kazinczy. Lengyel nevével már a *II. k.*-ben is találkoztunk több helyen s az 559. lapon tévedésből őt is azok közé soroztam, a kiről életrajzi adatok hiányoztak. Tévedésemet most a következőkben igazítom helyre. Lengyel József énekíró, tanár, majd prédikátor, született 1770-ben Abádon, tanult Szent-Imrén, majd Debreczenben, hol tanító és senior is volt. Huzamos időt töltött a külföldi egyetemeken, honnan haza térvén, Debreczenben a bölcselet tanára lón; de tanári hivatalát nem sokára a lelkészi pályával cserélte föl, a mennyiben 1803-ban Nagy-Szalontán pappá választották, innen 1807-ben Nagy-Váradra, 1813-ban Ér-Szalacsra ment, hol 1821. márcz. 15-kén mint az érmelléki egyházmegye alesperese meghalt. L. Magyar Plutarch, 255. l. Mikor a debreczeni collegiumban senior volt, ő idézte elő a meghasonlást Csokonai és tanára, Szilágyi Gábor között s ezért Csokonai Debreczenből távozni kényszerült. Három kötetes műve, «Lengyel József: Templomi prédikációk» czímmel, halála után jelent meg, Debreczenben, 1818.

1310. 501. lap fölül 16. lap: «Révai Miklós születési napja felől tett megszözlamlásom . . .» Kazinczy a Hazai Tudósítások 1808. évf. (május 14-ki) XXXIX. számában megjelent cikkére czéloz, mely ily czímmel jelent meg: «Révainak nevei s születési-napjai.»

«A' kis *Péczei* 's a' kis *Dobos*, a' Budai Pred. fija, Debreczenben vannak e még?» — kérdi Kazinczy Kölcseytől. *Péczei* József, az ismert történetíró és akadémiai tag, 1790-ben születvén, ekkor 17 éves volt. Egy *Dobos János* nevű férfúról, a ki Barkóczy bárónak fiscalisa volt, említést tesz Kazinczy az 1811-ben Dessewflynec írt leveleiben is: ez ugyanaz lehet, a kinck ügyében Kazinczy már 1787-ben is írt egy rövid levelet (l. *I. k.* 84. sz. lev.); de az itt kérdezett «kis Dobos» más családból való. A «budai predikátor» Dobos István volt, a ki Ó-Budán és Pomázon lelkészkedett s ki 1831. febr. 26-kán halt meg. Ennek fia, József, 1803-ban írta alá Debreczenben az iskolai törvényeket mint első eminens; 1810-ben főiskolai senior volt, később Duna-Patajon lett pap, aztán a solti egyházmegye proseniora. (Széll F. szives közlése.) V. ö. az 1818. számú levéllel.

1311. 503. lap 2. kikezdés: «Nem a' *Herczeg Ferencz Grammatikájából* tanult.» Czélzás ily czímű munkára: »Kisdéd magyar grammatika, avagy a magyar gyermekeknek anyai nyelveket mesterségesen tanító könyvetekéjék, melylyet a' kolosvári ref. kollégyomban a most felállított első magyar klassis számára készített . . . annak legelőbbszöri tanítója T. Hertzeg Ferentz.» Kolosvár, 1806.

503. lap 3. kikezdés: «Ismere-d Kassán *Fülep* Konzult?» Valószínűleg ugyanaz a *Fülöp János*, a kiről már az *I. k.* 449., 468. lapjain is emlékezik gr. Ráday Gedeon, mint kassai tanácsosról. A *II. k.* 399. számú levelében is ezt értheti Kazinczy, s nem a joósi uradalom számtartóját, mint az 577. lapon tévesen véltem.

1315. 508. lap fölül 1. sor: «A lengyel Artisták Mehülnek la Folieját, die beiden Füchse, adták először.» Méhul István Miklós 1763. jún. 22-kén született s meghalt 1817. okt. 18-kán. «Une folie» czímű darabja 1801-ben jelent meg.

Alább Mirabaud és Volney műveiről tesz említést Csehy, a melyek a következő czímmel jelentek meg: 1. «Système de la nature, ou des loix du monde physique et du monde moral.» London, 1770. — 2. «Les ruines, ou méditations sur les rovolutions des empires.» Paris, 1791.

1317. 512. lap 5. kikezdés: «Az Austriai Annalisok Juniusi darabja ugyan rútul bánik a mi Neuhauserünkel.» A «Neuere Annalen der Lit. des öst. Kaiserthums» folyóirat Intelligenzblattja 1808. évf. 263. hasábján van közölve a Csereytől említett következő rövid hírálat:

«Gegenden und Alterthümer aus Siebenbürgen. Für Anfänger im Zeichnen. Wien u. Triest bei Geistinger. Schwarz u. illuminirt nach der Natur gezeichnet u. gestochen v. Joh. Neuhauser, und seinen Schülern im Landschaftzeichnen gewidmet.

«Diese Natur-Scenen hätten vielleicht ein besseres Schicksal verdient, als in so unglückliche Hände zu fallen; denn Zeichnung, Kupferstich und Färbung vereinigen sich zu gleichem Zwecke, den Anfängern, denen diese Blätter gewidmet sind, zu zeigen, wie sie nicht zeichnen sollten. Dieses scheint ein wenig zu stark gesagt zu seyn; allein man überzeuge sich nur einmahl von der Haltung, Zeichnung und Färbung des 3ten und letzten Blattes. Wirklich ist ein Verleger zu bedauern, wenn er glaubt, der zeichnenden Jugend mit so viel als Muster dienen zu können: aber dem Verfertiger derselben ist es eher zu verzeihen, denn das Facio ut des kann unmöglich grossmüthiger aussehen, als das: Do ut facias.»

1319. 515. lap 7. sor: «Vészed azon Oratiót is, meljet *M. Vásárhelyi Professor Tompa* mondot néhai Gr. Gyulay Ferencz felett.» Borosnyai Tompa János született 1770-ben. Tanulmányait Nagy-Enyeden végezte; 1797-ben külföldre menván, Göttingát s Jenát látogatta meg; s midőn hazatért, Nagy-Enyed választá meg lelkészül; 1802-ben Maros-Vásárhelyen hittanárül választatott, de 1817-ben ismét Nagy-Enyedre ment s 1834-ben itt halt meg. L. Magyar Plutarch, 444. l. A Gyulay Ferencz gróf felett mondott beszéde azonban sem az idézett helyen, sem Petrik bibliographiai művében nincs említve. Csak Konez József említi «A marosvásárhelyi ref. collegium története» című munkájában (265. l.), mely az iskola értesítőiben jelent meg. Kazinczy az *J. I.* 108. lapján ezt írja Tompáról: «Jó fej, s nemcsak tudós, hanem szeretetreméltó is egyszersmind.»

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lap számait mutatják. A csillagos számok azon lapokat jelölik, a melyeken az illető névről vagy tárgyról a jegyzetben némi felvilágosítás olvasható.

- Aczél István. 310.
Addison. 336. 555.
Adelung. 271.
Albert főhercegné. 6.
Allgemeine Zeitung. 4. 522.
Allgemeine Literatur-Zeitung. 41. 280.
285. 316. 549.
Alticchiero. 8. 523.
Alxinger János. 385. 560.
Amade Antal gr. 350. 353. 355. 358.
557.
Anakreon. 67. 114.
Andrássy Károly gr. 289. 309. 550.
Andrássy József gr. 550.
Anreith. 10.
Aranka György. 210. 257. 414. 436.
462.
Aranyosrákosi Székely Sándor. 535.
Artner Mária Terézia. 442. 489. 567.
Augusti János Kristóf. 112. 536.*
Augustinovic Pál. 106. 535.*
Aurora. 184. 542.
Axmann. 172.
Ágoston Antal. 433. 486. 566.
Ányos Pál. 432. 567.
- Bacsányi János. 60. 67. 90. 94. 117.
156. 444. 530. 534.
- Bacsányiné Baumberg Gabriella. 117.
313.
Baggesen. 39. 60. 160. 526.
Bajza József. 41.
Balassa János. 345. 556.
Ballagi Aladár. 562.
Ballagi Géza. 531. 539. 550.
Balogh Gyula. 523.
Balogh Péter. 169. 185. 203.
Baranyay Ferencz. 345. 556.
Baranyay Gábor. 65.
Baranyi Mihály. 54.
Barcsay Ábrahám. 7. 22. 303. 391.
392. 414. 432. 436. 462. 490. 493.
511.
Barcsay Ábrahámné gróf Bethlen
Zsuzsánna. 392.
Barcsay László. 368. 559.
Barkóczy Ferencz. 24. 44.
Barkóczy Ferencz administrator. 55.
Baróti Szabó Dávid. 17. 50. 116. 156.
378. 404. 411. 427. 433. 445. 528.
Barthélemy. 446.
Batthyány János gr. 49.
Batthyány Lajos hg. 9.
Bay Ferencz. 299. 331. 355. 359.
Bayer József. 540. 552. 569.
Bánffy Dénes gr. 368. 559.

- Bánffy Farkas b. 273.
 Bánffy György gr. 559.
 Bánffy József b. 364.
 Bánffy Pál gr. 27. 51. 61. 68. 80.
 102. 461. 491. 509. 529.
 Bárczay József. 241.
 Bárczay Miklós. 522.
 Bárdossy János. 16. 22. 524.
 Báróczy Sándor. 155. 290. 311. 338.
 432. 545. 550. 553.
 Báthori Gábor. 360.
 Beck Pál. 5. 136. 197. 238. 255. 522.*
 Beckers Ferencz. 131. 135. 138. 179.
 538.
 Becske Bálint. 542.
 Belidor. 49. 128.
 Bemerkungen (Freymüthige —). 15.
 104. 524. 535.
 Benedek Mihály. 200.
 Benkő József. 34. 391. 396. 413. 436.
 479.
 Beöthy János. 315. 554.*
 Beöthy László. 430. 567.
 Berchtold Lipót gr. 321. 554.
 Beregszászi Pál. 296. 551.
 Bernáth Ferencz. 330. 409. 563.
 Bernáth János. 174.
 Berzenczey Miklós. 556.
 Berzeviczy Gergely. 55. 160. 361. 469.
 Berzeviczy Pál. 331. 355. 358.
 Berzsenyi Dániel. 539. 546.
 Bessenyey György. 155. 432.
 Bethlen Ádámné gr. Gyulay Katalin.
 210. 333. 335. 546.*
 Bethlen Gergely gr. 256. 368. 546.
 Bethlen László gr. 117. 119. 129. 140.
 167. 175. 211. 321. 376. 546.
 Biondi Lajos. 460. 563.*
 Birkenstock János Menyhért. 494. 569.*
 Blaschke János. 1. 110.
 Blumauer. 478.
 Blumegenné. 182.
 Bochart Sámuel. 487. 569.*
 Bode János. 111. 536.*
 Boileau. 266.
 Boldogréti Vig László. 40. 65. 132.
 154. 162. 438. 525. 530.
 Bornemisza József b. 268.
 Boronkay Zsigmond. 83. 105. 295.
 330. 531.
 Bossányi Ferencz. 409. 563. 568.
 Bouilly I. N. 542.
 Bölöny Ágnes (Kölcsey Ferencz anyja).
 457.
 Börös (?) 270.
 Brezenheim Károly Ágost hg. 83. 330.
 531. 554.*
 Bredeczky Sámuel. 487. 569.*
 Briefe (Freymüthige —). 147.
 Bruckenthal Sámuel b. 257.
 Buczy Emil. 27. 36. 88. 100. 107.
 165. 181. 244.
 Buday Eszaiás. 155. 162. 199.
 Buday Ferencz. 498.
 Budaházy. 470.
 Bujanovics Károly. 101.
 Bürger. 196.
 Canal gr. (?) 118. 232.
 Canova. 6. 111.
 Catullus. 115.
 Cherubini. 187.
 Chiorányi Balthazár. 173. 542.
 Chipault oberster. 338.
 Cicero. 38. 83. 381. 413.
 Colardeau. 98. 298.
 Comáromy György (Kóji-). 20. 91. 148.
 Csaplár Benedek. 522.
 Csáky Antalné. 350. 353. 356. 358.
 Csáky Imre gr. 9.
 Csáky Manó gr. 8. 38. 525.
 Csáky Sándor gr. 409. 474. 568.
 Császár József. 19. 72. 199. 543.*
 Csehy József. 9. 15. 24. 44. 48. 65.
 126. 140. 172. 186. 320. 507. 554.
 Csehy László. 186. 542.
 Cserey Farkas id. 29. 239. 373. 417.
 436. 461.
 Cserey Farkas ifj. 1. 4. 12. 21. 25. 29.
 33. 34. 43. 51. 52. 57. 60. 61. 68.
 75. 80. 82. 84. 90. 100. 106. 117.
 122. 128. 135. 139. 146. 164. 175.
 178. 192. 194. 205. 208. 211. 221.
 222. 232. 237. 242. 251. 255. 267.

272. 275. 280. 286. 291. 301. 315.
321. 327. 354. 363. 368. 373. 376.
386. 390. 414. 417. 434. 449. 453.
461. 490. 495. 509. 511. 515. 544.
560.
Cserey Lőrincz. 30. 373. 417. 436.
461.
Cserey Miklós. 336. 555.*
Cserepi Károly. 284. 297. 312.
Csóka János. 177. 204. 236.
Csokonai Vitéz Mihály. 67. 86. 95.
155. 158. 160. 198. 570.
— — »Dorottya« cz. műve bírálata.
160. 540.
— — emlékköve (Arkadiai pör). 5. 13.
18. 22. 28. 34. 35. 38. 69. 71. 86.
123. 124. 136. 159. 165. 177. 181.
206. 250. 268. 291. 343. 376. 388.
394. 418. 461. 496. 505. 526. 532.
Curtius. 446.
Czetter Sámuel. 63. 66.
Czibulka. 300. 552.
- Danzer.** 191. 196.
Darvas (Ferencz ?). 220.
David János Lajos. 491. 569.
Dayka Gábor. 65. 66. 155. 298. 344.
372. 411. 432. 470.
Debreczeni grammatika. 340. 358. 411.
503.
Decsy Sámuel. 85. 121. 125. 283.
Delille János. 60. 529.*
Denina Károly. 285. 286. 318. 357.
550.
Deregyei consil. 220.
Deshouliers (Mad. —) 313.
Dessewffy Imre gr. 138. 538.
Dessewffy József gr. 37. 124. 134. 138.
217. 251. 268. 285. 287. 302. 310.
328. 330. 339. 349. 358. 365. 377.
407. 414. 425. 429. 473. 538. 552-
569.
Dessewffy László gr. 412.
Dessewffy Samu gr. 522.
Diószegi Sámuel. 84. 86. 89. 94. 104.
106. 122. 177. 192. 205. 212. 236.
243. 279. 544.
- Dobos István. 501. 570.
Dobos János. 570.
Dobos József. 501. 514. 570.*
Dobozy Lajos. 100. 408.
Dobsa Ferencz. 423.
Domokos Lajos. 202. 544.
Domokos Lőrincz. 388. 394. 408. 429.
453. 561.
Döbrentei Gábor. 40. 74. 99. 109. 134.
142. 154. 157. 169. 172. 185. 208.
222. 241. 266. 293. 314. 332. 365.
370. 404. 441. 442. 448. 512. 515.
539.
Döme Károly. 116. 117.
Dömsödi Gábor. 234. 547.*
Drevenyák Ferencz. 309. 331. 350.
353. 355. 358. 409. 557.
Dugonics András. 49. 527.
- Eggenberger.** 140. 182. 220. 300. 303.
305. 451.
Ehrlacher. 78. 531.
Eichhorn János Gottfried. 436. 566.*
D'Ellevaux Fülöp. 249. 288.
D'Ellevaux László. 249. 252. 288.
Engel's Schriften. 386. 560.
Eölbey János. 9. 523.*
Erdődy József gr. 549.
Ernyi Mihály. 118. 158. 220. 300. 305.
540. 546.
Eschenburg. 189. 459. 568.
Estei Viktor. 306. 503. 553.
Eszterházy József gr. 216. 328. 329.
369.
Eszterházy Károly gr. 49.
Eszterházy Miklós hg. 549.
Etienne András. 26. 34. 525.*
Édes Gergely. 451.
- Faludi Ferencz.** 426. 478.
Farkas György. 73. 530.
Farkas Károly. 530.
Fazekas György. 500.
Fazekas István id. 530.
Fazekas István ifj. 13. 25. 64. 84. 122.
136. 176. 203. 235. 287. 301. 327.
363. 383. 453. 530. 531.*

- Fazekas Mihály. 5. 19. 22. 44. 71.
89. 118. 177. 250.
- Fábchich József. 14. 15. 50. 65. 67.
136. 181.
- Fábry Gergely. 385. 360.
- Fábry (Pál?) 345.
- Fáy András. 298. 372. 552.
- Fáy Ábrahám gr. 137. 538.
- Fejér György. 59.
- Fejes János. 16. 22. 497. 523. 524.
- Fekete (János?) gr. 474.
- Fekete Miklós. 295. 550.*
- Ferdinánd főherceg. 187. 214.
- Ferencz császár és király. 3. 54. 63.
104. 133. 138. 144. 165. 180. 190.
194. 213. 247. 257. 272. 281. 321.
354. 416. 431. 548.
- — első neje. 1. 3. 165. 521.
- Ferenczi Zoltán. 526. 548.
- Ferenczy Lajos. 419.
- Festetich György gr. 298. 356. 404.
- Fichte János. 386. 561.
- Filangieri. 409. 416.
- Fiorella Antal tábornok. 388. 499.
- Fischer Imre b. éresek. 331. 355. 358.
- Fischer József. 48. 527.*
- Flora (szerk. Kis J.) 131. 538.
- Forgách János b. 249.
- Földi János. 435. 500. 506.
- Franklin. 553.
- Friedvalszy János. 35. 36. 37. 52.
- Füger Frigyes. 491. 509. 569.
- Fülöp János. 503. 570.
- Gabler János Fülöp. 112. 536.*
- Garve Keresztély. 385. 560.
- Gebhard. 46. 75. 109.
- Gedicke. 385. 560.
- Geistinger. 285. 357.
- Genälde der k. k. Gallerie. 386. 560.
- Genlis (de —). 98. 534.
- Geschichte (Geheime —) des Cabinets.
v. St. Cloud. 212. 543.
- Gessner Salamon emlékköve. 9. 24. 523.
- Géczy István. 169.
- Gibbon. 481.
- Glatz Jakab. 422.
- Godoy. 495.
- Goethe. 33. 39. 41. 58. 76. 91. 102.
117. 126. 136. 139. 140. 151. 161.
165. 181. 195. 200. 222. 239. 243.
262. 344. 526. 527.
- Gotsched. 155.
- Göböl Gáspár. 170. 541.
- Gönczy Sámuel. 133. 135. 138. 409. 538.
- Görög Demeter. 3. 74.
- Götz János. 386. 560.
- Grellmann Henrik. 198. 248. 422. 434.
543.
- Grohmann F. God. 84. 204. 532.
- Gruber Károly. 66. 90. 94. 117. 362.
- Grünersperg. 173. 186.
- Gyarmathy János. 340. 358.
- Gyöngyösi István. 96.
- Gyöngyösi János. 115. 328. 404. 417.
461. 563.
- Gyulay Ferencz gr. 310. 515. 571.
- Gyulay Ferenczné Kácsándy Zsu-
zsánna. 40. 74. 99. 169. 209. 222.
240. 292. 314. 370. 442. 448.
- Gyulay Ignác gr. bán. 542.
- Gyulay Lajos gr. 334. 516.
- Haase.** 47.
- Haczfeld hg. 191. 197.
- Hagedorn. 357.
- Haister gr. I. *Heister* alatt.
- Hajnóczy József. 213. 215.
- Palasy Márton. 54. 138. 528. 538.
- Haller Ferencz gr. 355. 394. 430. 453.
557.
- Haller Gábor gr. 106. 335. 336. 371.
373. 392. 414. 493. 511. 559.
- Haller Jánosné 332.
- Haller Pál gr. 430. 453.
- Haller bremai tanár. 4. 522.
- Halmágyi László. 4. 13. 58. 71. 384.
- Hannulik Chrysothom. 25. 35. 269.
515.
- Harles. 424.
- Hatvani István. 21. 430. 524.*
- Haykul Antal. 1. 25. 34. 40. 47. 51.
59. 77. 88. 98. 100. 110. 125. 137.
182. 261. 339.

- Hazai Tudósítások. 13. 44. 60. 122.
153. 233. 251. 279. 355. 410. 455.
498. (I. *Kulcsár* alatt is.)
Hefele Menyhért. 10. 523.*
Heinrich Gusztáv. 568.
Heister József Gottfried gr. 173. 182.
186. 243. 244. 321. 436. 462. 542.
547. 554. 566.
Hellner. 423.
Helvetius. 382.
Herczeg Ferencz. 503. 570.
Herder. 95. 149. 213. 217. 284. 286.
318. 350. 549.
Herepei János. 546.
Heyne Keresztély. 362. 420. 436. 498.
558.*
Hirgeist Ferencz. 215. 451.
Hirgeist Ninon (Prónay Simonné). 216.
305. 341. 399—402. 459. 473.
Hoffmann moszkvai tanár. 529.
Hoffmann Lipót. 386. 561.
Hohenzollerné. 182.
Homerós. 188. 223. 449.
Horányi Elck. 523.
Horatius. 97. 151. 297. 338. 403. 484.
Horvát István (I. *Boldogréti Vig* László
alatt is). 525.
Horváth Antal. 184. 542.
Horváth Ádám. 142. 155. 334.
Horváth Döme. 555.
Horváth László. 138. 174. 533.*
Horváth-Stansith Imre. 353.
Höke. 176.
Hungaria in parabolis (Szirmay műve).
16. 522.

Ibrányi Farkas. 480.
Ibrányi János. 405. 562.
Iosvai Sámuel. 170. 541.
Illosvay Krisztina (Tholdy Ádámné).
102. 124. 241.
Inkey Károly (Palinyi —). 536.
Institutorisz-Mossóczy Károly. 4. 40. 46.
76. 319. 358. 402. 458. 511.
Ivánkai Vitéz János. 457.
Izdenczy. 528.

Jakkó László. 127. 537.
János főherczeg. 180.
Jekelfalussy József. 496.
Jenisch D. 285. 550.
John rézmetsző. 47. 158.
John Antal. 354. 355. 358. 558.
Jósika Miklós b. id. 368. 376. 559.
József császár. 466. 549.
József fbg nádor. 121. 125. 133. 135.
179. 548.
Junker. 47. 53. 90.

Kallós Dániel. 421. 564.
Kandó Gábor (Farmosi —). 330. 340.
421. 554.
Kaprinay István. 13. 239. 417. 436.
Kardos Adorján. 132. 153. 539.
Kazinczy Dénes. 77. 202. 235. 408. 416.
Kazinczy Eugenia (K. F. leánya). 233.
237. 263. 264. 288. 304. 317. 385.
449. 464. 468.
Kazinczy Ferencz életrajzi adatai:
— — anyagi állapota. 203. 221. 235.
249. 360. 367.
— — fogsága. 172. 272.
— — művei:
— — *Egyveleg írásai* általában. 1.
34. 88. 110. 137. 182. 212. 219. 261.
265. 273. 290. 295. 311. 319. 333.
338. 349. 357. 372. 377. 384. 389.
484. 501. 505. 511. 513. 521. 546.
552. 566.
— — Diogenes (Wieland után). 183.
279.
— — Galotti Emilia (Lessing ntán).
339.
— — Gessner idylljei. 214.
— — »Iphigenia sirkövére« cz. epi-
grammja. 558.
— — Marmontel regéi. 290. 295. 311.
349. 372. 377. 434. 472. 484. 501.
513. 553. 562. 566. (I. *Egyveleg*
íráσαι alatt is.)
— — Ossian műveinek fordítása. 66.
443.
— — Rochefoucauld maximái. 339.

Kazinczy Ferencz: Sallustius műveinek fordítása. 234. 248. 372. 385.

— — Shaksperc: Macbeth. 335. 555.

— — *Sylvester* kiadása. I. külön e czímet.

— — Themistokles (Metastasio után). 25. 118. 546.

— — Titus szelídsége (Metastasio után). 300. 546.

— — Tübingai pályakérdés. 430. 439. 444. 446. 454. 465. 468. 472. 488. 490. 509. 565.*

— — Véleménye a collegiumi tanítás ügyében. 87. 91. 117.

— — Véleménye egy magyar grammatika írása iránt. 339. 349. 358. 379. 458.

— — cikkei a hírlapokban. 13. 38. 51. 53. 62. 68. 104. 122. 125. 134. 204. 267. 291. 328. 363. 374. 455. 524. 538. 558. 559. 564. 568.

— — cikkei részletezve: »Arkadiai pöre. 38. 526. 530. (I. Csokonai V. M. emlékhöve alatt is.) — Cseroy Farkas ajánlata ügyében. »Sáros-Patak, júl. 17.« 533. 545. — A Hegyalján. 374. 560. — A legrégebbi magyar *kalendarium*. 13. 417. 524. 559. 564. 568. — Illokócz leírása. 13. — »Károlyvári tudósítás, május 17. 1807.« 51. 528. — Kazinczy László nekrológja. 134. 538. — »Lelesz Zemplénynegyében.« 563.

— Magyarországnak régi abroszairól. 455. 501. 559. — »Révainak nevei s születési napjai.« 501. 570. — Tökés János levelének paraphrasisa. 363. 552. 558. — Von den verschiedenen Gallungen der ung. *Versification*. 535.

Kazinczy Ferenczné gr. Török Zsófia. 65. 73. 77. 78. 98. 264. 356. 367. 404. 436.

Kazinczy Iphigenia (K. F. leánya). 50. 109. 264. 385.

Kazinczy István 295.

Kazinczy József (K. F. apja). 101.

Kazinczy Józsefné (K. F. anyja). 109. 203. 235. 260. 429. 453.

Kazinczy József (K. F. öccsö). 101. 203.

Kazinczy Klára (Kraynik Józsefné). 176.

Kazinczy László. 101. 109. 121. 134. 174. 176. 204. 340. 537.*

Kazinczy Miklós. 203. 314. 358. 360. 383. 404.

Kazinczy Péter. 93. 202. 328. 567.

Kazinczy Zsófia (K. Péter leánya, Vay Ábrahámné). 346. 364. 452. 567.

Kazinczy Zsuzsanna (K. F. húga). 235. 383.

Kállai Miklós. 5. 522.

Kállay János gr. 195. 543.

Kálmán Farkas. 541. 550.

Kántor Gerzson. 158. 540.

Kántor Gerzsonné Engelhardt Anna. 540.

Károly Ferdinánd főherceg váci püspök. 3. 127. 135. 138. 180. 453. 542.

Keczer. 138.

Kemény Sámuel gr. 256.

Keresztessy István. 408. 415. 561.

Kézy Mózes. 11. 56. 200. 223. 224. 294. 307. 351. 361. 389. 423. 467. 531. 557.

Killán. 467.

Kis Imre. 5. 89. 123. 250. 268. 319. 376. 388. 394. 406. 505.

Kis István. 124. 131. 151. 154. 162. 505. 513.

Kis János. 12. 32. 35. 38. 45. 50. 55. 58. 65. 69. 74. 87. 90. 94. 96. 109. 131. 140. 150. 171. 183. 213. 222. 263. 296. 312. 317. 335. 336. 344. 357. 362. 365. 367. 371. 402. 439. 444. 458. 465. 470. 488. 509. 511.

— — epistolája Kazinczy F. házasságára. 53. 59. 93. 182. 210. 211. 261. 264. 503. 528. 548.

— — pályairása. 343. 357. 458. 534.

— — versei általában. 96. 109. 131. 143. 151. 171. 183. 217. 265. 284. 296. 312. 319. 345. 402. 405. 458. 472. 540.

- Kis János iharosberényi predikátor.
114. 172. 536.*
- Kis Lajos (Kis János fia). 357. 402.
- Kis Sámuel (Zabolai —). 210. 503. 545.
- Kiss József. 566.
- Kisari Tóth János. 82. 531.*
- Kisfaludy Sándor. 16. 115. 132. 141.
142. 154. 158. 213. 265. 403. 413.
425. 441. 444. 450. 459. 472. 478.
488. 567.
- Kitaiabel. 529.
- Klaproth Márton Henrik. 395. 493.
562.*
- Klein pozsonyi pap. 37.
- Kleinmann bécsi pap. 528.
- Kleist Ewald Keresztély. 101. 474. 534.
- Klobusiczky Vincze gr. 330. 340.
- Klopstock. 19. 196. 477.
- műve: Hermann u. die Fürsten.
386. 560.
- Kneller Gottfried. 22. 524.*
- Kollonics László gr. 3. 522. 549.
- Kolosi (Pál?) 241.
- Komáromy György. 128. 537.
- Konjáthj Ábrahám. 88. 295.
- Koncz József. 571.
- Kossuth István. 157. 539.*
- Kotzebue. 530.
- Kovachich Márton György. 524.
- Kovács József. 170. 421. 541.* 564.
- Kovács Mihály dr. 421. 452. 463.
556. 564.
- Kovács Miklós. 391. 396. 413. 515.
- Kölcsey Ferencz. 455. 500. 513.
- Kövér Imre. 85. 204. 383.
- Kövy Sándor. 88. 93. 117. 498. 547.
- Kraynik József. 306.
- Kresznerics Ferencz. 48. 126. 128.
451. 559.
- Kulcsár István. 10. 15. 21. 38. 50. 59.
85. 123. 131. 143. 152. 158. 170.
173. 188. 200. 234. 248. 265. 267.
283. 328. 333. 374. 377. 391. 434.
444. 479. 566. (l. a *Hozai Tudósi-
tások* alatt is.)
- Lajos főherceg. 3.
- Lakos János b. 126. 319. 460. 472.
568.
- Landon. 494. 526. 530.
- Lazansky gr. 322.
- Lazius. 456.
- Lánczy József. 138. 538.
- Láng Ádám. 537.
- Láng Ignác. 530.
- Lengyel József. 498. 570.*
- Lenz János György. 112. 113. 536.*
- Leonardus-codex. 12. 16. 29. 56. 78.
317.
- Lessing. 343.
- Linné. 8.
- Link műve. 180. 316.
- Lipót (II.) császár és király. 214.
- Lónyay Gábor. 180. 251. 254. 309.
328. 329. 338. 340. 344. 355. 358.
409.
- Lowich Ádám. 48. 422. 527.* 564.
- Lucanus. 41.
- Lugossy József. 547.
- Luther Márton. 19. 33. 484.
- Luzsinszky b. 131. 133. 135. 138. 538.
- Lübeck János Károly. 184. 198. 542.
543.
- Macpherson. 567.
- Magazin für Geschichte ... 104. 535
- »Magyar, légy igaz magyar!« 432.
483. 566.
- Magyar Kurír. 125. 267. 283. 303. 390.
408. 415. 508.
- Majthényi László. 409. 419. 563.
- Mallyó József. 405. 562.
- Mann von Geist. 386. 560.
- Mata Imre. 64. 529.*
- Mata Sándor. 529.
- Matthisson. 183. 196. 385. 435. 560.
- Mária Terézia. 29. 254. 354
- Márjási Zsigmond. 55. 528.
- Mártonffy József b. 166.
- Máthéné Ujfalvy Krisztina. 335. 555
- Meinecke. 424.
- Meiners. 424.

- Mengs Antal Rafael. 111. 510. 536.*
 Meyer. 336.
 Méhul István Miklós. 508. 570.
 Migazzy Rudolf Kristóf gr. 6. 412. 523.*
 Mikes István gr. 7. 8. 38.
 Miklósti. 153. 539.
 Müller János Ferdinánd. 95. 316. 363.
 368. 512.
 Miollis. 350.
 Mirabaud. 508. 571.
 Molnár Borbála. 335. 551.
 Montesquieu. 336. 382. 408. 416. 481.
 555.
 Montfaucon. 8.
 Morghen Rafael. 403. 425. 444. 451.
 564.*
 Müller (a gr. Bethlen-fiúk nevelője).
 130. 140. 538.
 Münster. 455.

 Nagy Gábor. 4. 76. 84. 113. 117. 121.
 124. 131. 136. 165. 174. 176. 202.
 233. 288. 383. 384. 417.
 Nagy Géza. 540.
 Nagy Iván. 526. 528. 531. 550. 554.
 559. 567.
 Nagy István. 314. 529. 553.
 Nagy József. 39. 152. 451. 526. 528.
 Nagy Pál (Felsőbüki —). 37. 53. 69.
 134. 138. 190. 191. 195. 281. 294.
 331. 343. 355. 390. 409.
 Nagyváthy János. 497.
 Naláczy István b. 364. 386. 393. 559.*
 Naláczy József. 386. 393. 562.
 Napoleon. 4. 55. 89. 112. 118. 155.
 191. 196. 212. 254. 390. 470. 480.
 495. 499. 515.
 Nádasdy Mihály b. 63.
 Nemes György gr. 492.
 Nemetz József. 170. 541.*
 Neuhauser Ferencz. 111. 257. 512.
 535.
 Neuhauser Gottfried József. 536.
 Neuhauser (János?). 571.
 Neuere Annalen der Literatur des
 oest. Kaiserthums. 523. 524. 535.
 541. 547. 548. 553. 554. 557.

 Németh Aristipp. 404.
 Németh László. 284. 298. 314.
 Németh Lászlóné. 488.
 Nicolai Kristóf Frigyes. 467. 568.*
 Nimetz I. *Nemetz* alatt.
 Nitsch Dániel. 424. 469. 498. 500. 564.*
 Nizsnyánszky Menyhért. 252.

 Ocsovszky Pál. 34. 77. 110. 137. 182.
 290. 339.
 Orczy György b. 13.
 Orczy József b. 13. 17. 20.
 Orczy László b. 20. 215. 553.
 Orczy Lőrincz b. 22. 263. 432. 465.
 Orpheus (Kazinczy folyóírat). 555.
 Ortelius. 456.
 Ossian. 333. 445. 567.
 Otrokócsi Főris Ferencz. 387.
 Osváth Lajos. 35. 145. 515. 526.

 Ölbey I. *Ölbey* alatt.
 Öry Fülöp Gábor. 105. 117. 500.
 Ötvös. 134. 138.

 Palocsay b. 496. 511.
 »Palugyay...« cz. regény. 170. 210.
 336. 502.
 Patai János. 105. 546.*
 Pataki dr. 279.
 Pauler Tivadar. 528. 541.
 Pánczél Pál. 143. 213.
 Pápay Sámuel. 42. 271. 404. 410. 437.
 459. 475. 527. 562. 563.
 Páriz Pápay Ferencz. 380.
 Párniczky Mihály. 338. 556.
 Pászthory Sándor. 339.
 Pázmány Péter. 156.
 Perlaki Dávid. 539.
 Pethe Ferencz. 497.
 Petrarca. 403. 413. 425. 441. 567.
 Petrik bibliographiai műve. 523. 561.
 571.
 Péchy Imre. 36. 50. 100. 104. 138.
 180. 185. 211. 281. 354. 355. 358.
 395. 408. 416. 429. 497. 528. 568.
 — — műve: A magyar nyelvről. 569.
 Péchy László. 385.
 Péchy Mihály. 162.

- Péchy Sándor. 204.
 Péczeli József. 86. 155.
 Péczely József. 501. 514. 570.
 Pély Jánosné Vay Erzsébet. 419.
 Pfeffel. 281. 286.
 Pindaros. 14. 15.
 Porkoláb István. 80. 92. 93. 105. 307.
 Posselt Ernő Lajos. 140. 539.
 Potkoniczky. 361.
 Poussin Miklós. 19. 524.* 526.
 Prónay Ágnes (Ráday Pál gr.-né).
 399. 402.
 Prónay Gábor. 214.
 Prónay Lajosné. 341. 556.
 Prónay Pászló b. 300. 338. 399. 402.
 421. 430. 439. 444. 445. 452. 454.
 463. 468. 556.
 Prónay Sándor b. 36. 152. 337. 342.
 350. 358. 556.
 Prónay Simon b. 318. 401. 446.
 Pucz Antal. 50. 343.
 Puky László (Bizáki —). 137. 538.*
 Püchler Károly József. 30. 525.

Quintilianus. 271.

Racine. 541.
 Radivojevich. 48. 537.
 Rados Lajos. 470. 568.
 Radvánszky Polyxén. 241. 343. 399.
 403. 567.
 Radvánszky Teréz. 99. 209. 241. 293.
 343. 399. 403. 449. 499. 505. 567.
 Ragályi Gedeon. 83. 105. 159. 337.
 372. 531.
 Ragályi Tamás. 337. 372.
 Raics Péter. 126. 489.
 Rajnis József. 50. 155. 404.
 Ratschky József Ferencz. 60. 529.*
 Rácz János. 295. 550.
 Rácz Sámuel. 49. 527.
 Ráday Gedeon gr. 86. 432. 570.
 Ráday Pál gr. 219. 299. 303. 338. 341.
 Rát Mátyás. 317.
 Rehák Józsefné Moór Anna. 158. 540.
 Reviczky József. 54. 528.*
 Récsesi János. 532.

 Révai Miklós. 17. 21. 22. 24. 44. 123.
 132. 141. 152. 155. 161. 271. 307.
 339. 340. 358. 411. 432. 438. 408.
 465. 501. 539. 540. 548.
 Rhédey Lajos. 37. 54. 63. 81. 100.
 138. 254. 286. 294. 309. 328. 343.
 350. 353. 355. 358. 364. 388. 408.
 416. 429. 435. 453. 469. 549. 557.
 Rhédey László gr. 368. 559.
 Rhédey Lászlóné. 335.
 Riecke Henrik Viktor. 387. 394.
 Riedele András b. 173. 181. 186. 212.
 221. 239. 242. 252. 262. 268. 281.
 316. 320. 321. 376. 414. 509. 554.
 566.
 Robertson Vilhelm. 558.
 Rohde J. G. 445. 567.
 Rosty János. 17. 20. 404. 524.
 Rousseau. 36. 150. 223. 350.
 Rozgonyi József. 498.
 Romy Károly György. 15. 22. 44. 66.
 75. 86. 103. 117. 160. 184. 198.
 221. 234. 303. 349. 351. 361. 377.
 388. 420. 422. 436. 467. 497. 505.
 525. 530. 531. 539. 542. 569.
 — — Almanachja. 221. 546. 556. 557.
 Ruthkay András. 12. 29. 44. 62.

Salis. 386. 561.
 Sallustius. 223. 409.
 Sartory Bernát. 23. 36. 37. 98. 102.
 104. 418. 525. 564.
 Sauer Ágost. 534.
 Sándor czár (I.) 3.
 Sándor Lipót nádor. 216.
 Sándorffy József. 124. 136. 222.
 Sárváry Pál. 83. 86. 104. 106. 177.
 Schedius Lajos. 131. 157. 170. 184.
 265. 271. 417. 438. 466. 542. 564.
 Schiller. 39. 41. 95. 183. 196. 344.
 358. 423. 448. 469. 526.
 Schmidegg Ferencz gr. 350. 353. 356.
 358. 390.
 Schmidt Erich. 527.
 Schneider János Gottlieb. 11. 523.
 Schödel János. 352. 558.
 Schreyer. 41.

- Schröck János Mátyás. 446. 567.*
 Schröder. 536.
 Schütz. 424.
 Schwaldopler. 33.
 Schwartzner. 373. 391. 417. 461. 559.
 Semsey András. 24. 191. 195. 310.
 353. 358. 525.
 Segítő (szerk. Ragályi Tamás). 294. 550.
 Seneca. 38. 46. 272. 366.
 Sennovitz Mátyás. 256. 268. 279. 365.
 549.
 Sennyei János b. 330. 339. 340. 354.
 Sies J. 298.
 Simon János. 52. 63. 81. 528.*
 Sinay Miklós. 198.
 Sípos Pál. 82. 91. 267.
 Sófalvi Sámuel. 261. 548.
 Sok János. 40. 47. 77.
 Sokrates. 397. 413.
 Soldos. 141.
 Sombory László. 175. 208. 335. 372.
 346. 555.
 Somssich I. 67. 95.
 Sós László. 131. 135. 138. 145. 537.
 Southerne. 536.
 Spáh Gábor. 72. 203.
 Splényi Gábor b. 214. 263. 548.
 Splényi Katalin. 264.
 Splényi Madeline. 263.
 Splényi Petronella. 233. 264.
 Sopronyi magyar társaság próba-
 zsongói. 170. 541.
 Stadion gr. 180.
 Steffaneo-Carnea Ferencz Mária. 3.
 521.*
 Sterne regénye: Tristram Shandy. 547.
 Stiff András József b. 2. 521.*
 Stolberg Frigyes gr. 41. 445. 526.
 527. 567.
 Sturm. 387.
 Stutterheim könyve. 173. 542.
 Suphan Bernát. 527.
 Swieten. 7.
 Sylvester grammatikája. 19. 202. 271.
 316. 358. 404. 424. 544. 548.
 Szaák Lujza. 559.
 Szabó János (Váradí—). 335. 474. 568.*
 Szabó Károly. 548. 555.
 Szabó Sámuel. 335. 555.
 Szalkay Antal. 483. 569.*
 Szaniszló. 10.
 Szathmáry József. 91. 93.
 Szathmáry Miklós. 138.
 Szántó János. 84. 532.*
 Szegedi kanonok. 10.
 Szemere Albert. 88. 92. 117. 418. 435.
 Szemere István. 131.
 Szemere László. 329. 330. 418.
 Szemere Pál. 40. 62. 71. 158. 265.
 292. 335—337. 372. 404. 443. 526.
 Szentgyörgyi József. 71. 133. 140. 155.
 284. 286. 347. 366.
 Szentiványi Ferencz. 365. 559.
 Szentiványi János. 365. 559.
 Szentiványi Márk. 365. 559.
 Szentmarjay. 451.
 Szentmarjay Antónia. 197. 543.
 Szerencsy Franciska (Teleki Józsefné).
 293. 343. 373. 499. 550.
 Szerencsy József. 550.
 Széchenyi Ferencz gr. 179. 211. 214.
 281. 333. 368. 549. 554.
 Széll Farkas. 529. 531. 547.
 Széplaki. 498.
 Szikszay György. 202. 544.
 Szilágyi Gábor. 162. 570.
 Szinyeyi József id. 525. 541. 555. 569.
 Szirmay András. 330.
 Szirmay Andrásné. 399. 432. 449.
 498. 562.
 Szirmay Antal. 330. 340. 361. 494. 524.
 Szirmay Pál. 330.
 Szláv György. 279.
 Szmethanovics Károly. 304. 552.
 Szombathy János. 11. 224. 296. 352.
 531. 547.
 Szögyény Zsigmond. 439. 567.*
 Sztáray Albert gr. 330. 339. 340. 554.
 Sztáray Mihály gr. 330. 554.
 Takács József. 43. 132. 438.
 Talleyrand. 54.
 Tanárki János. 173. 360. 404. 418. 558.
 Tanárky Mihály. 418. 542. 564.

- Tasso. 558.
 Táncsics Ignác. 554.
 Telegdi Gábor. 64. 84. 176. 204.
 Teleki Domokos gr. 112. 151. 266. 539.
 Teleki Janka. 399. 403.
 Teleki József gr. id. 41. 58. 152. 185.
 214. 257. 303. 363. 432. 436. 553.
 Teleki Józsefné. 399. 403. 553.
 Teleki József gr. ifj. 293. 343. 373.
 394. 499. 550.
 Teleki Lajos gr. 256.
 Teleki László gr. 58. 76. 270. 394.
 428. 434. 562.
 — — Esdeklései. 36. 38. 39. 40. 50.
 59. 132. 143. 534.
 Teleki Mihály gr. 107.
 Teleki Sámuel gr. 26. 46. 58. 112.
 199. 244. 257. 277. 321. 328. 333.
 364. 416. 549. 559.
 Telemach (Fenelon regénye). 99.
 Tertina Mihály. 351. 365. 391. 434.
 437. 461. 496. 511. 558.
 Tholdy Ádám gr. 121. 124.
 Thorius Rafael. 478.
 Thoroczky Pál gr. 368. 559.
 Thukidydes. 372.
 Touin. 529.
 Tisza László. 279.
 Tiszta Ferencz. 430.
 Toldy Ferencz. 41. 534.
 Tomka László. 40. 526.
 Tompa János (Borosnyai —). 515. 571.*
 Tóth István. 295. 550.*
 Tőkés János. 1. 34. 63. 81. 88. 100.
 232. 248. 249. 251. 254. 267. 283.
 303. 363. 521. 552.
 Török Imre. 202.
 Török József gr. id. 47. 78. 82. 85.
 87. 180. 252. 497. 543.
 Török József gr. ifj. 190. 196.
 Török Lajos gr. 180. 234. 267. 374.
 467. 497. 543.
 Török Zsigmond. 555.
 Török Zsuzsánna Mária (D'Ellevauxné).
 148. 261.
 Trattner Mátyás. 358.
 Tumpacher. 131. 271.
 Ugarte gr. 447.
 Unger János Károly. 345. 362. 553. 558.
 Uz. 386. 560.
 Ürményi József. 133. 135. 144. 309.
 549.
 Vandernath Ferencz. 548.
 Vandernath Ferenczné Splényi Petro-
 nella. 233. 263. 454. 548.
 Varjas János. 20.
 Varro. 271.
 Vay Ábrahám (Vay József fia). 79.
 102. 115. 277. 224. 233. 239. 306.
 337. 346. 351. 375. 389. 419. 451.
 455. 567.
 Vay Ábrahám gr. Teleki Eszter. 27.
 269. 537.
 Vay József. 19. 27. 28. 36. 82. 100.
 105. 138. 179. 217. 239. 252. 279.
 281. 309. 321. 327. 328. 331. 346.
 355. 359. 390. 468. 490. 529.
 Vay Miklós b. tábornok. 34. 54. 120.
 122. 125. 128. 131. 133. 135. 137.
 144. 164. 172. 179. 192. 197. 211.
 251. 281. 291. 312. 339. 363. 505.
 568.
 Vay Miklósné Adelsheim Janka. 399.
 403.
 Vályi Nagy Ferencz. 56. 92. 188. 265.
 351. 404. 417. 451. 461. 529. 542.
 564.
 Váradai József. 64. 529.*
 Vecsey Sámuel. 73. 530.
 Versegly Ferencz. 16. 17. 117. 123.
 133. 141. 152. 161. 184. 265. 271.
 339. 340. 358. 381. 411. 412. 438.
 444. 537. 539. 548.
 — — művei: Aglája. 103. 424.
 — — —: Grammatikája. 161. 540.
 — — —: Rikóti Mátyás. 117.
 — — —: Tiszta magyarság. 161. 540.
 Viczay József. 452.
 Virág Benedek. 10. 14. 50. 64. 90.
 95. 114. 133. 152. 155. 158. 184.
 265. 292. 372. 404. 411. 432. 433.
 444. 472. 502. 538.

- Virág Benedek: Magyar Századok.
502.
- Virgilius. 72. 177. 223. 541.
- Vitéz Imre. 42.
- Vitéz János (Nyitra-Ivánkai —). 138.
538.
- Volney. 508. 571.
- Voltaire. 371. 474.
- Voss. 449.
- Wartensleben. 341.
- Wass Dániel gr. 394. 567.
- Wass Sámuel gr. 7. 523.
- Weber. 32. 59. 357.
- Wécsey József b. 196. 499.
- Wécsey Anna (Csáky Antalné). 499.
- Wendeborn D. 568.
- Wesselényi Miklós b. id. 19. 34. 80.
118. 120. 129. 137. 144. 182. 190.
220. 239. 242. 246. 253. 255. 274.
289. 299. 300. 305. 309. 321. 328.
329. 338. 353. 461. 505. 540.
- Wesselényi Miklós b. ifj. 251. 274.
- Weszprémi István. 202. 544.
- Widtmann. 47.
- Wieland. 19. 33. 140. 161. 183. 196.
209. 288. 296. 423. 545.
- Wildenow. 26. 89. 111. 511.
- Wilhelmine. 386. 560.
- Wilt Lénárt. 522.*
- Wimpfen. 145.
- Winckelmann. 385. 387. 423. 510. 560.
- Winkopp P. A. 534.
- Wolf Péter Fülöp. 4. 522.
- Woltmann. 95.
- Wölk. 374.
- Wrba Rudolf gr. 180. 331. 355. 359.
554.*
- Wrede. 480.
- Wurzbach. 521. 523. 536. 554. 569.
- Zach Ferencz. 436. 566.
- Zay b. 489.
- Zeyk Dániel. 279. 321. 328.
- Zichy Károly gr. 180. 211. 281. 331.
549.
- Zigán János. 568.
- Zrinyi Miklós. 316.

TARTALOM.

	Lap
1107. Tókécs János — Kazinczynak. Béts [ápr. 17.] 1807	1. (521*)
1108. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Májusnak elsőjén 1807.	4 (522)
1109. Csehy József — Kazinczynak. Körmönd 7d. Május 1807.	9 (523)
1110. Kézý Mózes — Kazinczynak. S. Patakon 9. Maii 1807.	11 (523)
1111. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Mai 11d. 1807.	12 (524)
1112. Virág Benedek — Kazinczynak. Pünkösöd hetén, 1807. Budán.	14
1113. Kazinczy — Romy Károly Györgynek. K. n.	15 (524)
1114. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Májusnak 17d. 1807.	21 (525)
1115. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 17. May, 1807.	25 (525)
1116. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 22dik Máj, 807.	29 (525)
1117. Kis János — Kazinczynak. Pápán Máj. 26dikán 1807.	32 (526)
1118. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Májusnak 28d. 1807.	34 (526)
1119. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Májusnak 29d. 1807.	38 (526)
1120. Pápay Sámuel — Kazinczynak. Jún. 2d. 1807.	42 (527)
1121. Cserey Farkas — Kazinczynak. M. Wásárhelyt 4-a Jun. 1807.	43
1122. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Júniusnak 6dikán 1807.	45 (527)
1123. Csehy József — Kazinczynak. Körmönd 12d. Jún. 1807.	48 (527)
1124. Kazinczy — Virág Benedeknek. Széphalom, Június 15. 1807.	50 (527)
1125. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 21dik Juny 807.	51 (528)
1126. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Jún. 22d. 1807.	52 (528)
1127. Kézý Mózes — Kazinczynak. S. Patak 22. Junii [1807.]	56 (529)
1128. Cserey Farkas — Kazinczynak. Tasnád 23dik Juny 1807.	57
1129. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk Jun. 28dikán 1807.	58 (529)
1130. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Jún. 29d. 1807.	61 (529)

* A zárjel közti szám az illető levél jegyzetének lapszáma.

	Lap
1131. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom 30. Jun. 1807.	64 (529)
1132. Kazinczy — Virág Benedeknek. Széphalom, Jul. 2d. 1807.	64 (530)
1133. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 3dik Jul. 807.	68 (530)
1134. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Júl. 9d. 1807.	71 (530)
1135. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Júl. 9d. 1807.	74 (531)
1136. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Júl. 9d. 1807.	75
1137. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Júliusnak 10-dikén 1807.	77 (531)
1138. Vay Ábrahám — Kazinczynak. Patak, 10. Júl. 1807.	79 (531)
1139. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 13dik Jul. 1807.	80
1140. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Júl. 16d. 1807.	82 (531)
1141. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, 18d. Júl. 1807.	84 (531)
1142. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom 18. Júl. 1807.	85 (532)
1143. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Júl. 19d. 1807.	90 (533)
1144. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Júl. 19d. 1807.	94 (534)
1145. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Jul. 22d. 1807.	96 (534)
1146. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Juli. 22-d. 1807. ...	100 (534)
1147. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom den 25. Juli 1807.	103 (535)
1148. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 31. Júl. 1807.	106 (535)
1149. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, d. 3. Aug. 1807.	109
1150. Tökés János — Kazinczynak. Marburg 13dik. Aug. 1807.	110 (535)
1151. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér Semlyén d. 14. Aug. 1807.	113
1152. Virág Benedek — Kazinczynak. Aug. 15én 1807.	114 (536)
1153. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 17dik Aug. 1807.	117
1154. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, Aug. 19d. 1807.	120 (537)
1155. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom Aug. 19d. 1807.	122 (537)
1156. Csehy József — Kazinczynak. Brün, Aug. 19dk. 1807.	126 (537)
1157. Cserey Farkas — Kazinczynak. 26. Aug. 1807.	128 (537)
1158. Kazinczy — Nagy Gábornak. 27. Aug. 1807.	131 (537)
1159. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Aug. 28d. 1807.	131 (538)
1160. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 28d. Aug. 1807.	135
1161. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, 29. Aug. 1807.	137 (538)
1162. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom Aug. 29d. 1807.	139 (538)
1163. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk Aug. 29dikén 1807.	141 (539)
1164. Kazinczy — Id B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, Septbr. 2dikán, 1807.	144
1165. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 6. Septbr. 1807.	146 (539)
1166. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Septbr. 15d. 1807.	150 (539)
1167. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Tápjő Sz. Mártony Szept. 19kén 1807.	157 (539)
1168. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 20. Septbr. 1807.	160 (540)
1169. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 23-dik Septemberbe, 1807.	164

	Lap
1170. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Pesten Szept. 23. 1807.	169 (541)
1171. Kis János — Kazinczynak. Pápán Sept. 24-dikén 1807.	171
1172. Csehly József — Kazinczynak. Brün 27d. Sept. 1807.	172 (541)
1173. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom 1. 8br. 1807.	174.
1174. Cserey Farkas — Kazinczynak. Szászváros 3dik Octobr. 1807.	175
1175. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, 5. 8br. 1807.	176 (542)
1176. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom die 7. 8br. 1807. ...	178 (542)
1177. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Octobr. 7d. 1807.	183 (542)
1178. Csehly József — Kazinczynak. Brün 9d. Oct. 1707.	186 (542)
1179. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S. Patakon 12dik. October 1807.	188 (542)
1180. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, 15d. 8br. 1807.	190
1181. Diószegi Sámuel — Kazinczynak. Debretzenbenn Oct. 15kém 1807.	192
1182. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Octobr. 17d. 1807. ...	194 (543)
1183. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 17. 8br. 1807.	198 (543)
1184. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom 18d. 8br. 1807.	202 (543)
1185. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, 18. Octobr. 1807.	203
1186. Kazinczy — Diószegi Sámuelnek. Széphalom. 21. Oct. 1807. ...	205 (544)
1187. Kazinczy — Cserey Farkasnak. [Széphalom, 21. Oct. 1807.] ...	208 (545)
1188. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Andrásfalván, Nov. 2dikán 1807.	208 (545)
1189. Cserey Farkas — Kazinczynak. Tasnádon 3dik Novemb. 1807.	211 (546)
1190. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Novbr. 4d. 1807.	212 (546)
1191. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Széphalom, Novbr. 15d. 1807.	219 (546)
1192. Kazinczy — Cserey Farkasnak. 16. Novbr. 1807. és 29. Novbr.	221 (546)
1193. Cserey Farkas — Kazinczynak. Tasnád, 17dik Novembr. 807.	222
1194. Kézy Mózes — Kazinczynak. S. Patak 21. Nov. 1807.	223
1195. Kézy Mózes — Kazinczynak. S. Patak 1807. d. 30. Nov.	224 (546)
1196. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 3dik Decembr. 1807.	232 (547)
1197. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom 7d. Xbr. 1807.	233 (547)
1198. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, 8. Xbr. 1807.	235
1199. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Xbernek 8dikán, 1807.	237 (547)
1200. Kazinczy — Gy. Gyulay Ferencznének. Széphalom, 11. Xber. 1807.	240
1201. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 12dik Decembr. 1807.	242 (547)
1202. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, 14d. Xb. 1807.	246 (547)
1203. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 19. Xbr. 1807.	248
1204. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 20. Decemb. 1807.	248 (547)
1205. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 23. Xbr. 1807.	250
1206. Vay József — Kazinczynak. Miskolcz 23. Dec. 1807.	252
1207. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom. 23. Xbr. 1807.	253 (548)

	Lap
1208. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 28dik Decembr. 1807.	255 (548)
1209. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 28. Xbr. 1807.	261 (548)
1210. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Jan. elsőjén 1808.	263 (548)
1211. Sipos Pál — Kazinczynak. Sáros-Patak 2ik Januar 1808	267
1212. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 5dik Januar 1808.	267 (548)
1213. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalmon, Januar 5d. 1808.	271 (548)
1214. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna 8dik Januar 1808.	272
1215. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, Jan 9d. 1808.	274 (549)
1216. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna 9dik Januar 1808.	275
1217. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom Jan. 10d. 1808.	276 (549)
1218. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Január 16d. 1808.	280 (549)
1219. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, 22. Jan. 1808.	284 (549)
1220. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, 23. Jan. 1808.	287
1221. Id. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Sibón 25dik Jan. 808.	289 (550)
1222. Báróczy Sándor — Kazinczynak. Béts 26. January 808.	290 (550)
1223. Cserey Farkas — Kazinczynak. Tasnád, 26dik Január 1808.	291 (550)
1224. Virág Benedek — Kazinczynak. 1808. Január 27d. Budán.	292
1225. Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének. Széphalom, Jan. 28d. 1808.	292 (550)
1226. Kézy Mózes — Kazinczynak. S. Patakon 28. Jan. 1808.	294 (550)
1227. Kazinczy — Kis Jánosnak. d. 29. Jan. 1808.	296 (552)
1228. Gr. Ráday Pál — Kazinczynak. Pestről jött. Febr. 6d. 1808.	299 (552)
1229. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 3. Febr. 1808.	301 (552)
1230. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Széphalom Febr. 3d. 1808.	303 (552)
1231. Kazinczy — Estei Viktornak. Széphalom, ad diem 3-am Febr. 1808.	306 (553)
1232. Vay Ábrahám — Kazinczynak. 1808. 3. Febr. Patakról.	306
1233. Kézy Mózes — Kazinczynak. S. Patak d. 3. Febr. 1808.	307
1234. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, Febr. 7d. 1808.	309
1235. Kazinczy — Báróczy Sándornak. Széphalom, Febr. 8. 1808.	311 (553)
1236. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Febr. 8d. 1808.	313 (553)
1237. Cserey Farkas — Kazinczynak. M. Vásárhely, 10dik Febr. 808.	315
1138. Kazinczy — Miller János Ferdinándnak. Széphalom, ad diem, 13-tiam Februarii, 1808.	316
1239. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk. Febr. 14dikén 1808.	317
1240. Csehy József — Kazinczynak. Brün 16dik Febr. 1808.	320 (554)
1241. Cserey Farkas — Kazinczynak. M. Vásárhely 18dik Febr. 1808.	321 (554)
1242. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 19. Febr. 1808.	327
1243. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. 25. Febr. 1808.	329 (554)
1244. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Oláh Andrásfalván, Febr. 25kén 1808.	332 (554)
1245. Vay Ábrahám — Kazinczynak. Febr. 26. 1808. Patak	337
1246. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széphalom, 26. Febr. 1808.	337 (556)
1247. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széphalom, 28. Febr. 1808.	342

	Lap
1248. Kis János — Kazinczynak. N.-Dömölk Febr. 29-dikén 1808. ...	344 (556)
1249. Vay József — Kazinczynak. Solczán, 1. Márt. 1808. ...	346
1250. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Martius 5-én 1808. ...	347
1251. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Mart. 12d. 1808. ...	349 (556)
1252. Kézy Mózes — Kazinczynak. S. Patak 13. Martii 1808. ...	351 (558)
1253. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Sz[é]phalom.] 14. Márt. 1808. ...	353 (558)
1254. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 14. Márc. 1808. ...	354
1255. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Mart. 14d. 1808. ...	357
1256. Kazinczy Miklós — Kazinczy Ferencznek. Ér Semjén 15dik Mart. 1808. ...	360 (558)
1257. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 16. März 1808. ...	361 (558)
1258. Cserey Farkas — Kazinczynak. M. Vásárhely, 17dik Mart. 1808.	363 (558)
1259. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Mart. 18d. 1808. ...	367
1260. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 21dik Mart. 1808.	368 (559)
1261. Miller János Ferdinánd — Kazinczynak. Pestini, ad diem XXI. mensis Martii. 1808. ...	368
1262. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Márt. 23d. 1808. ...	370 (559)
1263. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Márt. 30d. 1808. ...	373 (559)
1264. Vay Ábrahám — Kazinczynak. Szőlöske 30 Márt. 808. ...	375
1265. Kis Imre — Kazinczynak. Debretzenben, April 3dikán 1808.	376 (560)
1266. Cserey Farkas — Kazinczynak. Ugrán, 4dik April 1808. ...	376
1267. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Alsó-Olyson, 1808. 6-ik Aprilis ...	379
1268. Kazinczy — Fazekas Istvának. Széphalom, 8. Apr. 1808. ...	383
1269. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom, d. 8. Apr. 1808. ...	384 (560)
1270. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 9d. Apr. 1808. ...	386 (561)
1271. Kézy Mózes — Kazinczynak S. Patak. d. 11. Apr. 1808. ...	389
1272. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 14dik April 1808.	390 (562)
1273. Gr. Haller Gábor — Kazinczynak. M. Vásárhely 17d. Apr. 1808.	392
1274. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 21dik Apr. 1808. ...	393 (562)
1275. Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. Széphalom, d. 21. Apr. 1808.	399 (562)
1276. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, 25. Apr. 1808. ...	402 (562)
1277. Kazinczy — Mallyó Józsefnek. Széphalom, April 27. 1808. ...	405 (562)
1278. Kis Imre — Kazinczynak. Debretzenbenn 27. Apr. 1808. ...	406
1279. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, 30. Apr. 1808.	407 (563)
1280. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna 30dik April 1808. ...	414
1281. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, April 30d. 1808. ...	415 (563)
1282. Kazinczy — Pély Jánosné Vay Erzsébetnek. Széphalom. 1. May 1808. ...	419
1283. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom den 4ten Mai 1808. ...	420

	Táp
1284. Kovács Mihály — Kazinczynak. Pesten, Májusnak 4d. 1808.	421 (564)
1285. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 6. May 1808.	422 (564)
1286. Gr. Dossowffy József — Kazinczynak. Alsó Olyson, 6-ik Májusban 1808	425
1287. Kazinczy — Gr. Dossowffy Józsefnek. H. és é. n. [1808. Jun. 20 ?]	429 (565)
1288. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Májusnak 8d. 1808.	434 (566)
1289. Pápay Sámuel — Kazinczynak. Május 8d. 1808.	437 (567)
1290. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Május 8d. 1808.	439 (567)
1291. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Májusnak 10d. 1808.	442 (567)
1292. Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. Széphalom, 12. May 1808.	445
1293. Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének. Széphalom, 12. May, 1808.	448 (567)
1294. Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. Széphalom, Máj. 13d. 1808.	450
1295. Vay Ábrahám — Kazinczynak. Patak 14. May 1808.	451
1296. Kovács Mihály — Kazinczynak. Pesten 16. May 1808.	452
1297. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 19. Mai 1808.	453
1298. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Debreczenből Maius 19. 1808.	455 (567)
1299. Kis János — Kazinczynak. Sopronyban Máj. 21-dikén 1808.	458 (568)
1300. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 24-dik May. 1808.	461 (568)
1301. Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. Széphalom, Máj. 26. 1808.	464
1302. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 31. May 1808.	467 (568)
1303. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, 2d. Jun. 1808.	470
1304. Gr. Dossowffy József — Kazinczynak. 8-dik Junii 1808. A. O.	473 (568)
1305. Kis János — Kazinczynak. Sopronyban Jun. 8dikán 1808.	488
1306. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 10dik Junii 1808.	490 (569)
1307. Kazinczy — Gr. Haller Gábornak. Széphalom, Jún. 12d. 1808.	493 (569)
1308. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Jún. d. 12. 1808.	495
1309. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 12. Juni 1808.	497 (569)
1310. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Jún. 13d. 1808.	500 (570)
1311. Virág Benedek — Kazinczynak. Budán, 1808. Junius 15-én.	502 (570)
1312. Kazinczy — Estei Viktornak. Széphalom, le 21. Juni, 1808.	503
1313. Kis Imre — Kazinczynak. 1808. jun. 21.	505
1314. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom den 23ten Juni 1808.	505
1315. Csehy József — Kazinczynak. Radzimin West Galliciában 23d. Jún. 1808.	507 (570)
1316. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 23. Jún. 1808.	509
1317. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 24d. Jun. 1808.	511 (571)
1318. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Debreczenből Junius 25-d. 1808.	513
1319. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna 28-dik Jun. 1808.	515 (571)
Jegyzetek	521
Név- és tárgymutató	573

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

- Báróczy Sándor. 1222.*
Csehy József. 1109. 1123. 1156. 1172. 1178. 1240. 1315.
Cserey Farkas. 1115. 1116. 1121. 1125. 1128. 1133. 1139. 1148. 1153. 1157.
1169. 1174. 1189. 1193. 1196. 1201. 1209. 1212. 1214. 1216. 1223. 1237.
1241. 1258. 1260. 1266. 1272. 1274. 1280. 1300. 1306. 1317. 1319.
Dessewffy József gr. 1267. 1286. 1304.
Diószegi Sámuel. 1181.
Döbrentei Gábor. 1167. 1170. 1188. 1244.
Haller Gábor gr. 1273.
Kazinczy — Báróczy Sándornak. 1235.
Kazinczy — Cserey Farkasnak. 1108. 1111. 1114. 1118. 1126. 1130. 1136. 1137.
1140. 1142. 1146. 1155. 1160. 1162. 1165. 1176. 1182. 1184. 1192. 1198.
1199. 1204. 1205. 1217. 1218. 1229. 1242. 1254. 1263. 1268. 1270. 1281.
1288. 1297. 1308. 1316.
Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. 1251. 1279. 1287.
Kazinczy — Diószegi Sámuelnek. 1186.
Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 1262. 1291.
Kazinczy — Estei Viktornak. 1231. 1312.
Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 1131. 1141. 1175. 1185. 1220.
Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének. 1200. 1225. 1293.
Kazinczy — Gr. Haller Gábornak. 1307.
Kazinczy — Kis Jánosnak. 1119. 1122. 1135. 1143. 1144. 1145. 1149. 1159.
1166. 1177. 1190. 1210. 1219. 1227. 1236. 1255. 1276. 1290. 1303.
Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. 1294.
Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. 1310.
Kazinczy — Mallyó Józsefnek. 1277.
Kazinczy — Miller János Ferdinándnak. 1238.
Kazinczy — Nagy Gábornak. 1151. 1158. 1173. 1184. 1197. 1269.

*) A számok az illető levelek sorszámát jelölik.

- Kazinczy — Pápay Sámuelnek. 1213.
 Kazinczy — Pély Jánosné Vay Erzsébetnek. 1282.
 Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. 1275. 1292. 1301.
 Kazinczy — B. Prónay Sándornak. 1246. 1247.
 Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. 1191. 1230.
 Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. 1113. 1147. 1168. 1183. 1203. 1257. 1283.
 1285. 1302. 1309. 1314.
 Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 1134. 1259.
 Kazinczy — Virág Benedeknek. 1124. 1132.
 Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. 1154. 1161. 1164. 1180. 1202. 1207.
 1215. 1221. 1234. 1243. 1253.
 Kazinczy Miklós. 1256.
 Kézy Mózes. 1110. 1127. 1194. 1195. 1226. 1233. 1252. 1271.
 Kis Imre. 1265. 1278. 1313.
 Kis János. 1117. 1129. 1163. 1171. 1239. 1248. 1299. 1305.
 Kovács Mihály. 1284. 1296.
 Kölcsey Ferencz. 1298. 1318.
 Miller János Ferdinánd. 1261.
 Pápay Sámuel. 1120. 1289.
 Ráday Pál gr. 1228.
 Sípos Pál. 1211.
 Szentgyörgyi József. 1250.
 Tökés János. 1107. 1150.
 Vay Ábrahám. 1138. 1232. 1245. 1264. 1295.
 Vay József. 1206. 1249.
 Vályi Nagy Ferencz. 1179.
 Virág Benedek. 1112. 1152. 1224. 1311.
 Wesselényi Miklós b. 1221.